

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ BİLİM DALI

**298 NUMARALI ŞER'İYE SİCİLİ DEFTERİNE GÖRE BİTLİS'İN
EKONOMİK, SOSYAL VE DİNİ DURUMU**

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet Sıddık ARVAS

İstanbul, 2007

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ BİLİM DALI

**298 NUMARALI BİTLİS ŞER'İYE SİCİLİ DEFTERİNE GÖRE BİTLİS'İN
EKONOMİK, SOSYAL VE DİNİ DURUMU**

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet Sıddık ARVAS

Danışman: Prof. Dr. Ziya KAZICI

İstanbul, 2007

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İLAHİYAT Anabilim Dalı İSLAM TARİHİ Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi
MEHMET SİDDİK ARVAS nın 298 NUMARALI ŞER'İYE SİCİLİ DEFTERİNE
GÖRE BİTLİS'İN EKONOMİK, SOSYAL VE DİNİ DURUMU adlı tez çalışması
,Enstitümüz Yönetim Kurulunun 18.01.2007 tarih ve 2007/01-10 sayılı kararıyla ile
oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul
edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 8...16...12007

1) Tez Danışmanı : PROF. DR. ZİYA KAZICI

2) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. İ.SAFA ÜSTÜN

3) Jüri Üyesi : PROF. DR. BEDRETTİN ÇETİNER

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'nin toplumsal hayatına ışık tutan şer'iyye sicil defterleri, günümüz tarihçilerinin vazgeçemedikleri birer kaynak hâlini almıştır. şer'iyye sicilleri, içtimaî, idarî, malî, iktisadî, ticarî, ziraî, beledî, askerî ve siyasî bakımlardan tarihimizin bilinmeyen taraflarını ve geçmiş devirlerde tâbi bulunduğumuz yaşama şartlarını doğru aydınlatmak ve tevsik etmek imkânlarını veren kıymetli hazinelerdir.

O dönemin sosyal hayatını, ekonomik hayatını, mahallî tarihini, şehir tarihinin vuzûhuyla bize gösteren şer'iyye sicilleri tetkik edilmeden yapılan tarih çalışmaları kısır kalmakta ve belirli görüşlerden öteye geçememektedir. Ayrıca bu vesikalar, mahallî tarih açısından birinci derecede öneme hâizdir.

Biz de bu çalışmamızda Bitlis'teki dini, sosyal ve ekonomik olayların tarih ilmine katkı sağlayacağı düşüncesiyle, 298 numaralı Bitlis şer'iyye siciline göre Bitlis'in sosyal, ekonomik ve dini durumunu incelemeye çalıştık. Çalışmamız H.1321-1328/ M.1903-1910 yılları arası mahkeme kayıtlarını ihtiva etmektedir.

Çalışmamız girişle berâber 5 bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında şer'iyye sicilleri ile Bitlis ve Bitlis şer'iyye sicilleri ele alınmıştır. Diğer bölümlerde ise sırasıyla idâre ve yargı, ekonomik durum, sosyal durum ve dini durum ile alakalı defterde geçen hadiseler ele alınmıştır.

Çalışmam esnâsında her konuda bana destek olan kıymetli hocam Prof. Dr. Ziya KAZICI Bey'e, yardımlarını esirgemeyen diğer kıymetli hocalarıma, başta Mahmut şENER olmak üzere bana destek olan tüm arkadaşlarıma ve fedâkar aileme teşekkür ederim.

İstanbul, 2007

Mehmet Sıddık ARVAS

ÖZET

298 NUMARALI ŞER'İYE SİCİLİ DEFTERİNE GÖRE BİTLİS'İN EKONOMİK, SOSYAL VE DİNİ DURUMU (H.1321-1328/ M.1903-1910)

Mehmet Sıddık ARVAS

Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlâhiyat Anabilim Dalı, İslâm Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 397 sayfa, Haziran 2007

Danışman: Prof. Dr. Ziya Kazıcı

Bu tezin amacı, 298 No'lu Bitlis Şer'îye Sicil Defteri vasıtasıyla Bitlis şehri'nin ekonomik, sosyal ve dini durumunu incelemektir. Tezimizi 298 No'lu Bitlis Şer'îye Sicil Defteri dışında Araştırma-inceleme eserler ile Mahalli kaynaklara dayandırdık.

Tez, girişle beraber beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, şer'îye sicilleriyle Osmanlı öncesi ve Osmanlı sonrası Bitlis şehrinin tarihî durumuna değinilmiştir.

İkinci bölümde, Bitlis şehrinin idarî durumu ve mahkeme görevlileri ile Bitlis şehrinin köyleri, mahalleleri ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde, Bitlis'in ekonomik durumu ile alakalı ticarî durum, şehirdeki esnaflar, tarım ve hayvancılık alanlarındaki faaliyetler ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde, Bitlis sosyal hayatı içerisinde kadın ve çocuk haklarının korunması, gayr-i Müslimlerin haklarının muhafazası ve Osmanlı toplumundaki yerleri ile şehir yapısı ve aile hayatı ele alınmıştır.

Son bölümde ise cami-mescid ve görevlileri, eğitim kurumları ve görevlileri, vakıflar hakkında kısa bilgi ve Bitlis şehrinin dini durumu ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şer'îye Sicili, Bitlis, Ekonomik Durum, Sosyal Durum, Dinî Durum.

ABSTRACT

**THE ECONOMIC, SOCIAL, AND RELIGIOUS STATE OF BİTLİS
BASED ON THE SHARIA PUBLIC REGISTER BOOK NO.298 (H.1321-1328/
AD.1903-1910)**

Mehmet Sıddık ARVAS

**Marmara University, the Institute of Social Sciences, Department of
Theology, the Master of Art Thesis on Islamic History, 397 pages, June 2007**

Advisor: Prof. Ziya Kazıcı

The purpose of the thesis is to investigate the economic, social, and religious state of the city of Bitlis through the Bitlis Sharia Public Register Book No.298. Besides the Bitlis Sharia Public Register Book No.298, the thesis is also based on various research and investigation studies as well as local sources.

The thesis is composed of five chapters including the preamble. In the preamble, the sharia registers, pre-Ottoman and post-Ottoman history of the city of Bitlis is mentioned. In the chapter two, the administrative status, the court personnel, villages and neighborhoods of the city of Bitlis is cited.

In the chapter three, the commercial affairs with regard to the Bitlis economy, its tradesmen, agriculture and livestock are stated. In the chapter four, the protection and women and children rights within the social life of Bitlis, protection of non-muslim people's rights and their place in the Ottoman society as well as the structure of the city and family life. In the concluding chapter, mosques and their personnel, educational institutions and their personnel, religious outlook of the city of Bitlis is mentioned while giving brief information on the charitable foundations.

Key Words: The Sharia Register, Bitlis, Economic State, Social State, Religious State.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
TABLO LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR.....	iv
1.GİRİŞ.....	1
1.1.Şer’iyye Sicilleri.....	1
1.1.1.Şer’iyye Sicillerinin Târifi ve Mâhiyeti.....	1
1.1.2.Şer’iyye Sicillerinin Muhtevâsı.....	3
1.1.3.Şer’iyye Sicillerinin Önemi.....	7
1.1.4. Bitlis Şer’iyye Sicilleri.....	10
1.2. Bitlis.....	12
1.2.1. Osmanlı Öncesi.....	12
1.2.2. Osmanlı Dönemi.....	14
2. İDÂRE VE YARGI.....	16
2.1. Bitlis’in idâri Yapısı.....	16
2.1.1. Bitlis ve İdâresi.....	16
2.1.2. Bitlis’in Mahalleleri.....	19
2.1.3.Bitlis’in Köyleri.....	19
2.1.4.Memurlar.....	21
2.1.5.Askerler.....	22
2.2.Yargı ve Yargı Organları.....	27
2.2.1.Kadî.....	30
2.2.2.Nâib.....	32
2.2.3. Kassâm.....	34
2.2.4.Şühûdü’l-hâl.....	34
2.2.5.Tezkiye Memuru.....	35
2.2.6.Muhzır ve Muhzırbaşı.....	35

2.2.7.Kâtipler.....	36
1.EKONOMİK DURUM.....	37
3.1. İktisâdî Hayatla İlgili Terimler.....	37
3.1.1.Deyn.....	37
3.1.2. İcâr.....	38
3.1.3. Emânet.....	38
3.1.4. Hîbe.....	38
3.1.5. Vekâlet-Kefâlet.....	39
3.1.6. Müzâyede.....	40
3.1.7. Kur'a.....	41
3.1.8.Vâsî- Vesâyet.....	41
3.1.9. Kayyim.....	41
3.1.10. Tereke.....	42
3.2. Ticâret.....	42
3.2.1. Kullanılan Paralar.....	42
3.3. Esnaf ve sanatkârlar.....	44
3.4. Mubaya'a.....	45
3.5. Tarım Ve Hayvancılık.....	45
4. SOSYAL DURUM.....	47
4.1. Toplum Hayatı.....	48
4.1.1. Güzel Ahlaka Dair Davranışlar.....	48
4.1.2. Gayr-i Müslim Haklarını Muhafaza Etme.....	48
4.1.3. Şuf'a Hakkı.....	48
4.1.4. Yardımlaşma.....	49
4.1.5. Kadın ve Çocuk Haklarını Muhafaza.....	49
4.2. İşlenen Suçlar ve Neticesi.....	49
4.2.1. Hırsızlık (Sirkat).....	49
4.2.2. Gasb.....	50
4.3. Şehir Yapısı.....	50

4.3.1. Mahalle Yapısı.....	51
4.3.2. Evler.....	51
4.4. Kullanılan Eşyalar.....	52
4.4.1. Kılık Kıyâfet ve Takılar.....	52
4.4.2. Diğer Eşyalar.....	53
4.5. Aile Hayatı.....	55
4.5.1. Evlenme (Nikâh).....	55
4.5.2. Mehir.....	56
4.5.3. Evliliğin Sona Ermesi ve Neticeleri.....	58
4.5.3.1. Tatlik.....	58
4.5.3.2. İddet.....	59
4.5.3.3. Nafaka.....	59
4.6 Gayr-i müslimler.....	59
5. DİNİ DURUM.....	62
5.1. Câmî ve Mescid ve Görevlileri.....	62
5.1.1. İmam.....	63
5.1.2. Hatip.....	68
5.1.3. Müezzin.....	68
5.1.4. Ru'yeti Hilâl.....	68
5.2. Eğitim.....	69
5.2.1. Medreseler.....	69
5.2.1.1. Müderris.....	71
5.2.1.2. Talebe.....	72
5.2.2. Mektepler.....	73
5.3. Vakıflar.....	74
5.3.1. Vakf (Vakıf):.....	74
5.3.2. Vakıf görevlileri.....	79
5.3.3. Mütevellî.....	80
5.3.4. Mülhak Vakıflar.....	81

5.3.5. Menkul ve Gayr-i Menkul Oluşlarına göre Vakıflar.....	81
5.4. Tekke ve Zâviyeler.....	81
5.5. Müftü.....	82
DEĞERLENDİRME.....	84
EKLER.....	86
EK-1. Defterin Transkripsiyonu ve Defter Hakkında Malumat.....	86
EK -2. Metin Transkripsiyonu.....	87
EK-3. Metnin Aslından Örnekler.....	386
ÖZGEÇMİŞ.....	392

TABLO LİSTESİ

Tablo-1 Bitlis Şer'iyye Sicilleri	11
Tablo-2 Defterde Adı Geçen Köyler	20
Tablo-3 Defterde Geçen Mübaya'a işlemleri.....	45
Tablo-4 Defterimizde Geçen Mehir Miktarları.....	57

KISALTMALAR

AMK	: Ankara Merkez Kütüphânesi
Ans.	: Ansiklopedi
b.	: bin
Bkz.	: Bakınız
BŞŞ	: Bitlis Şer'îye Sicili
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
D.	: Dava
DİA	: Diyânet İslâm Ansiklopedisi
DTCFD.	: Dil Tarih Coğrafya Dergisi
H.	: Hicri
H.z.	: Hazreti
İA	: İslâm Ansiklopedisi
İFAV	: İlâhiyat Fakültesi Vakfı
M.	: Milâdi
M.E.B	: Milli Eğitim Basımevi
N.	: No
OSAV	: Osmanlı Araştırmaları Vakfı
s.	: Sayfa
S.A.V	: Sallallahu aleyhi vesellem
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
sy.	: Sayı
TDAV	: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Üniv.	: Üniversite

1.GİRİŞ

Osmanlı tarihinin kaynakları arasında şer'iyye sicillerinin, birinci derecede önemli bir yer tuttuğuna şüphe yoktur. Merkezle yapılan belli başlı yazışmaların, halk dileklerinin, fermanların, kanunnamelerin ve Şer'î hüccetlerin geçirildiği bu sicil defterleri incelenmeden, imparatorluğun idarî ve içtimaî tarihini hakkıyla meydana çıkarmak imkânsızdır, denilebilir. Hele muayyen bir mıntıkaya ait birbirinin devamı olan bütün sicil defterleri ele geçirildiği takdirde o mıntikanın tarihî hayatını hiçbir kaynak bize bunlardan daha etraflı, daha mevsuk bir şekilde canlandıramaz¹. Bundan dolayı biz de 298. Numaralı Şer'îye siciline göre Bitlis şehrinin sosyal, ekonomik ve dinî hayatı incelemeye çalıştık.

1.1.Şer'iyye Sicilleri

1.1.1.Şer'iyye Sicillerinin Târifi ve Mâhiyeti

Şer'iyye sicili iki kelimededen oluşur. Birinci kelime olan “şer'î”, şer'iyye, şer'î-at-ı garraya mensûb ve müteallik veya muvâfık olandır². Kısacası şer'î-atla ilgili yani şer'î-ata uygun hüküm anlamına gelmektedir³. İkinci kelime olan sicil ise, sözlükte okumak, kaydetmek ve karar vermek demektir. Bu kelimenin⁴ terim anlamı ise, şer'i mahkemelerin tarih sırasıyla tutulan kayıtlarına verilen isimdir⁵. İnsanlarla ilgili bütün hukukî olayları, kadıların verdikleri karar suretlerini, hüccetleri ve yargıyı ilgilendiren çeşitli yazılı kayıtları ihtivâ eden deftere şer'iyye sicilleri (sicillât-ı şer'iyye), kadı defterleri, mahkeme defterleri, zabt-ı vakâyi sicilleri veya sicillât defteri denmektedir. Şer'î mahkeme tarafından verilen her çeşit ilâm, hüccet ve şer'î evrak, istisnasız asıllarına uygun olarak bu defterlere kaydedilmektedir⁶.

¹ Halil İnalcık, **Osmanlı Tarihi Hakkında Mühim Bir Kaynak**, Ankara: Dil Tarih Coğrafya Faültesi Dergisi (DTCFD), 1943, I, 2.

² Semsettin Sami, **Kâmûs-ı Türki**, İstanbul: Bedir Yayınevi, 1989, s. 774.

³ Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara: Aydın Kitapevi, 1996, s. 991.

⁴ Ahmet Akgündüz, **Şer'iyye Sicilleri Mahiyeti Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler**, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı (TDAV), 1988, I, 17.

⁵ M. Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimler Sözlüğü**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi (MEB), 1993, III, 343.

⁶ Akgündüz, 17.

Mahkeme sicilleri, kadı sicilleri ve kadı defterleri adları da verilen "şer'iyye sicilleri"; mahalli şer'î mahkemelerde kronolojik sıra ile tutulan ve çok çeşitli konuların geçirildikleri defterlerdir.⁷

Hâkim mahkemede mutlaka bir sicillât defteri bulunduracak ve vereceği ilâm ve hüccetleri, tahriften korunacak şekilde muntazam olarak söz konusu deftere kaydedecektir. Bu defterler belli bir usule göre uzun boylu, dar ve enli olurlardı. Mesela 40 cm. boyunda olan bir sicillât defterinin 16-17 cm eni olurdu. Ancak bütün sicil defterlerinin aynı ölçülerde olduğu söylenemez. Mahkemelere bazen de hâkimlere göre defterlerin ebatları da değişmiştir. Yazıları çok zaman ta'lik kırması denilen yazı şeklidir, kağıt çok sağlam, parlak ve mürekkepleri de bugün bile parlaklığını muhafaza edecek kadar sabittir. Çoğunlukla defterlerin üzerlerinde kadıların isimleri mevcuttur. Şer'iyye sicillerinin tetkikinden bir kâdının göreve başlar başlamaz ilk işi adını, sanını ve vazifeye başladığı tarihi bu defterin ilk sayfasına yazmak olduğu ve vazifesi sona erince de söz konusu defteri bizzat kendisi veya emîni vasıtasıyla halefi olan hâkime devir ve teslim ettiği anlaşılmaktadır. Kendiliğinden teslim etmezse, bir sonraki kadı, söz konusu sicil defterlerini selefinden talep eyler. Bu defterlerin devlet malı, kadının kendi parası veya ilgililerden alınan harçlarla temin edilmesi, devir ve teslim mecburiyetini ortadan kaldırmaz.⁸

Şer'iyye mahkemelerinin yani kadıların verdikleri kararların veya tuttukları zabıtların sicile kaydedilme âdeti, sadece Osmanlı Devleti'ne has bir tutum değildir. Zira Hz. Peygamber (S.A.V) zamanından beri önemli adlî kararların yazıya geçirildiği ve böylece hakların korunduğu tarihi bir gerçektir.⁹

Emeviler döneminden itibaren kadî mahkemelerinde siciller (defterler) tutulmaya başlandı. Hz. Muaviye b. Ebi Sübyan'ın Mısır kadısı olan Süleyman b. İtır, mirâs konusunda anlaşılamayanlar hakkında bir karar verdi. Fakat bir müddet sonra bunlar tekrar

⁷ Mefâil Hızlı, "Maddî Kültür Varlıklarımızın Onarımlarını Belirlemede Şer'iyye Sicillerinin Rolü", İstanbul: Taç Vakfı Yıllığı, 1991, I, 142.

⁸ Akgündüz, s. 17-18.

⁹ Akgündüz, s. 62.

geldiler, çünkü anlaşmazlığa düşmüşlerdi. Bunun üzerine kadî aralarında hüküm verdi. Verdiği karar için zabıt tutarak ordu komutanlarına da şahitlik yaptırdı. Bu faaliyet ile O, Emevîler döneminde kararlarını tescil eden ilk kadî oldu.¹⁰ Kadîların kararlarının sicile kaydedilme âdetini Selçuklular, Memlûklular ve Osmanlılar da uygulamıştır.¹¹ Osmanlı Devleti'nin tam anlamıyla selefi olan Selçuklular'ın da dil genellikle Arapça olmak üzere şer'iyeye sicilleri tuttuklarını, yapılan araştırmalar göstermektedir.¹²

Osmanlılarda kadî nasbı ilk defa Osman Gazi tarafından, kayınpederi Şeyh Edebalı'nın damadı ve talebesi Dursun Fakih ile başlar.¹³ Sultan I. Murat, Sultan Yıldırım Bâyezıd, Fatih Sultan Mehmed ve Kanunî Sultan Süleyman dönemlerinde de şer'iyeye mahkemelerine verilen önem devam etmiştir. Şer'iyeye sicilleri on beşinci asrın son senelerinden başlayarak on dokuzuncu asır sonlarına kadar gelen ve en aşağı dört asırlık Türk tarihini, Türk içtimâî hayatını, Türk iktisat ve siyasi hayatını yansıtan belgeleri toplamış olmaları itibarı ile Türk tarihinin ana kaynaklarındanır.¹⁴

Şer'iyeye sicilleri, mahalli tarihler için önemli olduğu kadar Osmanlı Devleti'nin sosyal, ekonomik ve dini yapısı hakkında da fikir edindiğimiz önemli belgeler arasındadır.¹⁵ Bir yerde mahkeme sicili, kentin ticaret sicili ve noterlik arşivi demektir.¹⁶

1.1.2.Şer'iyeye Sicillerinin Muhtevâsı

Şer'iyeye sicilinde yer alan kayıtları; her çeşit dâvâ zabıtlarıyla mukavele senet, satış, vakfiye, vekâlet, kefâlet, vesâyet, borçlanma, tereke vs. gibi fıkıh ilminin başlıca konularını ihtiva eden kayıtlar ile başta hükümdârlar olmak üzere her derecedeki büyük ve küçük makamlardan beylerbeylerine, sancakbeylerine, kadîlara, müftülere, mütesellimlere, dizdarlara, defterdârlara, müderrislere, mütevellilere, voyvodalara, eminlere, altı bölük

¹⁰ Ziyâ Kazıcı, **İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi**, İstanbul: İlahiyat Fakültesi Vakfı (İFAV) , 2003, s. 188-189.

¹¹ Yusuf Halaçoğlu, **"XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teskilâtı ve Sosyal Yapı"**, Ankara 1995, s. 124.

¹² Akgündüz, s. 62.

¹³ Kazıcı, **İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi** s. 200.

¹⁴ İsmâil Hakkı Uzunçarşılı, "Şer'iyeye Mahkeme Sicillerinin Önemi Hakkında", **Ülkü**, c.V, sy. 29, 1935, s.153

¹⁵ Halaçoğlu, "Şer'iyeye Sicilleri Toplu Kataloğuna Doğru", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, İstanbul 1976, sy.30, s.99.

¹⁶ İlber Ortaylı, **Hukuk ve İdâre Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kadı**, Ankara: Turhan Kitabevî, 1994, s.67

erlerine, âyan-ı vilâyet ve iş erlerine hitâben yazılan fermân, berât, divan tezkeresi, mektûb, ruus, tezkere gibi resmi mahiyetteki emir ve yazı kopyaları¹⁷ şeklinde tasnif edebiliriz. Şeri'yye sicillerinde şu tür belgeler bulunmaktadır:

- Merkezden gönderilen her konudaki ferman, berat ve mektupların suretleri.
- Vali, mutasarrıf ve mütesellim gibi mahallî yöneticilerin çeşitli konularda sancak veya şehrin problemlerini çözmek için yayınladıkları buyuruldular ile bunların icraatlarını gösteren kayıtlar.
- Kadıların çeşitli konularda merkeze gönderdikleri ilamlar ile şehir yönetiminde kişi yada kurumlar arasında doğan anlaşmazlıkları çözümlemek için verdikleri hüccetler.
- Şehrin mahalle listeleri, şehirde yürütülen imar faaliyetleri, dini ve sosyal kurumların bakım ve onarımları, buralarda kullanılan inşaat malzemelerinin çeşit ve fiyatları ile ilgili vesikalar.
- Şehrin nüfusunu, nüfusun ırkî ve dini yönden ayrımını, bu nüfusun zaman zaman maruz kaldığı salgın hastalık ve tabii afetleri anlatan belgeler.
- Evlenme-boşanma, kız kaçırma, mehir bağlama, alım, satım mukavele ve kefalet senetleri, hırsızlık, kalpazanlık, yaralama ve öldürme ile ilgili kayıtlar.
- Şehirdeki esnaf grupları, bunların meslekleri ile ürettikleri malların çeşitleri, çarşı ve pazarlarda satılan malların narh listeleri, usta ve ırgat yevmiyeleri.
- Sancak ve şehir halkından toplanan vergi miktarları bu vergilerin toplanmasında kullanılan avâriz-hanesi ile ilgili listeler.
- Altın ve para meseleleri ile ilgili listeler.

¹⁷ Halit Ongan, **Ankara'nın I Numaralı Şer'iyce Sicili**, Ankara: Türk Tarih Kurumu (TTK), 1958, s. X.

- Ölen kişilerin mesleğini, mal varlığını, borçlarını, ikâmet ettiği ve vefat ettiği yeri, varislerinin durumunu gösteren tereke kayıtları.

Bunların dışında mahkeme tarafından önemli görülüp de sicillere kaydedilen çok çeşitli konuları kapsayan kayıtlar.¹⁸

Şer'îye sicili diye adlandırılan defterler dar-uzun, dikdörtgen biçimindedirler. Ciltleri sanatkârane bir şekilde yapılmış olup tamâmı veya sırtı meşin ciltli olanlarının yanında; ebru çaplı, karton ciltliler de bulunmaktadır, standart bir eb'adları olmamakla birlikte genellikle defterlerin enleri yaklaşık olarak 30-10 cm, boyları da 60-30 cm arasında değişmektedir. Eski tarihli defterler daha küçük boyutlu olup kadıların ceplerine girecek şekilde küçük olanları da vardır. XVII. Yüzyıl öncesine ait defterlerin eb'âdlarının genellikle 27X9 ile 40X15 cm arasında oldukları gözlenmektedir.¹⁹

15 Zilhicce 1290 (3 Şubat 1874) tarihinde çıkarılmış olan "Sicillât-ı Şer'îye ve Zabt-ı Deâvî Cerideleri hakkında Talimat" ile Şer'î mahkemelerde tutulan defterler bazı standartlara kavuşturulmuş ve iyi muhafaza edilmeleri konusunda bütün mahkemelerde birer sandık bulundurulması zorunluluğu getirilmiştir. 17 maddelik bu hukuki düzenlemenin önemli maddelerinin bazıları şunlardır:

İstanbul ve taşrada bulunan bütün şer'î mahkemelerde tutulmakta olan sicillerin birinci sayfasından son sayfasına kadar numaralanması,

Şer'î mahkemeler tarafından verilecek her çeşit yazılı belgenin mutlaka asıllarından çıkarılarak arkalarının kaydı çıkaran memur tarafından mühürlenmesi,

Defterdeki yazıların kolaylıkla okunabilir derecede olması; sayfalarda silinti, kazıntı yapılmaması, satır aralarına hiçbir yazı ilave edilmemesi, yanlışlıkla vuku bulursa düzeltilmiş defterin kenarında açık olan bir yere yazılarak altının kadı veya naib tarafından tasdik edilip mühürlenmesi,

¹⁸ Said Öztürk, *Askeri Kassama Ait Onyedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri, (Sosyo-Ekonomik Tahlili)*, İstanbul: OSAV, 1995, s.13.

¹⁹ Mustafa Oğuz, *Girit (Resmo) Sicil Defterleri (1061-1067)* Doktora Tezi, İstanbul, 2002 s, 10

Kayıtlar arasında fazla boş yer bırakılmaması; hüccet ve ilamlar sicile kayd edildikten sonra mutlaka okunarak aslı ile karşılaştırılması, daha sonra herhangi bir müracaat üzerine yapılacak karşılaştırmada asıl ile suret arasında bir farklılık görülürse sorumluların mutlaka cezalandırılması,

Sicillere bakan görevlilerin güvenilir kişilerden olması, yolsuzlukları tahakkuk edenlerin bu görevden uzaklaştırılmaları,

Gerektiğinde eski sicillerden bir kayıt çıkarıldıktan sonra tekrar bekletilmeksizin yerine konulması,

Yıpranmış sicillerin tamir edilmeleri; bütün mahkemelerde sicillerin iyi korunabilmesi için bir sandık bulundurulması ve siciller her akşam bu sandığa konularak mühürlendikten sonra güvenli bir yerde muhafaza edilmesi.²⁰

Herhangi bir yerde göreve yeni başlayan kadıların-eğer yeni bir defter açmışlarsa- genellikle ilk varakın (a) yüzünü boş bırakarak (b) yüzüne dili Arapça olan bir dibace (sernâme, başlangıç) yazdıkları görülmektedir. Allah'a ve peygambere saygı arz eden bu dibacelerin altında kadıların ünvanı ile mührü bulunmaktadır, dibacelerin bulunduğu sayfanın en üstünde de "hüve" veya Yâ Fettah, Yâ Rezzâk, Yâ Allah gibi esmâ-i hüsnâyâ ait lâfızlar yer almaktadır. Defterimizin 47. Sahifesinde bir dibâce mevcuttur.²¹

Kadılar göreve başladıklarında bir dibace yazıp bunun altını mühürledikleri gibi ayrıldıklarında da, "Temme'l-keîâm...", "întehe'l-keîâm..." ve "întehe'l-vekayî..." gibi ifadelerle başlayan bir hatime kaydı yazarak altına o günkü tarih ile mühürlerini basmaları usûldendir. Kadılar genellikle başka birininkine benzemeyen farklı üslupta yazılmış dibace ve hatime kayıtları kullanmışlardır.²²

²⁰ Oğuz, s,11; Akgündüz,s, 20.

²¹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:47.

²² Oğuz, s, 12.

Defterimizde hatime kaydına üç yerde rastlıyoruz.²³ Bu kayıtların bir tanesinin Hasan Ra'fet mührü açıkça okunabilmektedir.²⁴ Diğerlerini okuyamadık.

1.1.3.Şer'îye Sicillerinin Önemi

Siciller bir belde halkının birbiriyle olan hukûkî, iktisâdî, ticârî, sosyal, dinî münâsebetlerini en güzel şekilde yansıtan belgelerdir. Osmanlı adlî teşkilâtının kâdıya yüklediği görevler ve devlet teşkilâtı içinde mahkemelerin üstlendiği misyon, sicilleri, yalnız fertler arasındaki hasmâne münâsebetlerle ilgili kayıtlar ihtivâ eden belgeler olmakla sınırlamamakta, aksine hayatı bütünüyle aksettiren kayıt zenginliğine sahip kılmaktadır. Osmanlı topraklarında yaşayan hemen her şahsın evlenme, boşanma, miras, vasiyet, vekâlet, ortaklık, alışveriş gibi çok değişik sebeplerle sicillerde yer alabilmesinin mümkün olması, bizim, Osmanlı toplumunun siyâsî, iktisâdî, sosyal ve dinî hayatını çok etkili bir biçimde sicillerden takip edebilmemize imkân veriyor. Şer'îye sicillerinde yalnız müslümanlarla ilgili değil, gayr-i Müslimlerle alâkalı kayıtlar da vardır. Dolayısıyla müslüman- gayr-ı müslim münâsebetlerini çok sağlıklı bir şekilde sicillerde bulmak mümkündür.²⁵

Osmanlı tarihinin kaynakları arasında şer'îye sicillerinin, birinci derecede önemli bir yer tuttuğuna şüphe yoktur. Merkezle yapılan belli başlı yazışmaların, halk dileklerinin, fermanların, kanunnamelerin ve şer'î hüccetlerin geçirildiği bu sicil defterleri incelenmeden, imparatorluğun idarî ve içtimaî tarihini hakkıyla meydana çıkarmak imkânsızdır, denilebilir. Hele muayyen bir mıntıkaya ait birbirinin devamı olan bütün sicil defterleri ele geçirildiği takdirde o mıntikanın tarihî hayatını hiçbir kaynak bize bunlardan daha etraflı, daha mevsuk bir şekilde canlandıramaz.²⁶ Sicillerin her konuda tarihe temel kaynak olacağında şüphe bulunmamakla beraber özellikle şu konularda başvurulacak tek kaynaktır.

²³ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:7/134, 46/89, 79/72.

²⁴ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:46/89.

²⁵ Osman Çetin, *Sicillere Göre Bursa'da İhtidâ Hareketleri ve Sosyal Sonuçları*, Ankara: TTK, 1999, s. IX.

²⁶ Halil İnalcık, I, 2.

Son zamanlarda ortaya çıkan şehir tarihleri ve yurdun muhtelif bölgelerindeki mahallî hayata ait ilmî araştırmaların birinci derecede kaynağı şer'îyye sicilleridir. Özellikle bir bölgenin tarihi ve iktisadî şahsiyetini ve bütünlüğünü meydana çıkarmak gayesiyle kaleme alınan bu çeşit tarihler geçmişî bütün canlılıklarıyla yeniden yaşatan şer'îyye sicilleri incelenerek ve bu değerli tarih malzemesi tahlil edilerek senteze gidilmedikçe, daima eksik ve kısır kalmaya mahkûmdur.²⁷

Eski şer'îyye mahkemelerimizin çalışmalarını açıkça belirten bu kayıtların her biri, ileride örneklerini göreceğimiz veçhile, bilhassa kadılar ve naibleri tarafından mazbut şekilde ve gününde işlenmiş olduklarından dolayı sıhhatli birer vesika mahiyetindedir. Bu itibarla şer'îyye sicillerini, kültür tarihimiz ve folklorumuz için üzerlerinde durulmaya değer, birinci derecede ehemmiyetli birer kaynak telakki etmek yerinde olur.²⁸

Şer'îyye sicilleri, içtimaî, idarî, malî, iktisadî, ticarî, ziraî, beledî, askerî ve siyâsî bakımlardan tarihimizin bilinmeyen taraflarını ve geçmiş devirlerde tâbi bulunduğumuz yaşama şartlarını doğru aydınlatmak ve tevsik etmek imkanlarını veren kıymetli hazinelerdir.²⁹

Gerek tevcihler, gerekse vakfiye kayıtları, vakfa ait olacak dâvaları, vakıf mukataaları ve gerekse tamirler dolayısıyla bu defterde zikri geçen cami', medrese, muallimhane, imaret, türbe, zaviye, kale, kervansaray ve kilise adları, halen ayakta olsun veya olmasın eski sanat âbidelerinin mevcudiyetini ortaya koymaktadır. Hatta bu kayıtlardan kitabsiz âbidelerimizin inşa ve tamir tarihlerini bazen tesbit edebileceğimiz gibi tamiratta kullanılan malzemenin cins ve nev'ini öğrenmek de mümkündür. Bu sebeple kadı defterlerinin, mimarî tarihimiz bakımından ciddi tetkike değer kaynaklar olduğunu söyleyebiliriz.

Zabıtlarda, ferman ve berat gibi resmî kayıtlarında geçen kişi adlarıyla kasaba, köy, mahalle, semt adları, büyük bir yekûn teşkil eder. Bunlardan kadın ve erkek adlarıyla

²⁷ Akgündüz, s. 12.

²⁸ Ongan, s. X.

²⁹ Ongan, s. XI.

ünvan ve lâkapları, dil bakımından incelenmeye değer konulardır. Bugün birçoklarının adları değişmiş, bazıları iktisâden gelişmiş veya gerilemiş veyahut da büsbütün terkedilmiş olmalarına rağmen eskiden meskûn olan veya olmayan yerleri aydınlatmaları- itibariyle kasaba, köy, mahalle, semt, çiftlik, mezra, hususiyle aşiret ve cemaat adlarını ihtiva eden resmî kayıtlar iskân tarihimiz için baha biçilmez belgelerdir.³⁰

Ayrıca, tımarların kimlere ve ne suretle tevcih edildiklerine dair beratlarla bu tımarların kadılar huzurunda ve artırma yolu ile mültezimlere verilmelerine veya sipahileri marifetiyle tapuya bağlanmalarına, vakıflarına ait emlâk ve akarların da aynı şekilde kiraya verilmelerine, bilhassa mer'i kanunnameler göre alınacak vergilerin nevi ve nisbetlerine dair sicillerde rastladığımız mazbut kayıtlar, Osmanlı Devleti'nin malî, ziraât, askerî durumlarını rakamlara müsteniden ortaya koymakta ve bu devletin iş teşkilâtını en ince teferruatına kadar incelemek imkânını vermektedir.

Bu defterde (Ankara'nın I Numaralı Şer'îye Sicili) rastladığımız narh kayıtları, esnaf teftişine dair kısa fakat çok vazîh zabıtları, vaktiyle kadıların belediye işlerine de baktıklarını te'yit etmekte, o zamanki belediye kaide ve nizamlarını açıkça belirtmektedir.³¹

Bunların yanında, dâva konularıyla eski Şer'îye mahkemelerinin faaliyetlerini ve İslam hukukunun tatbikattaki usul ve kâidelerini bize olduğu gibi aksettiren sicil zabıtlarının, bir hukukçuyu dahi ilgilendirecek ehemmiyette oldukları, inkâr edilemez. Çok kısa olmalarına rağmen bu zabıtlar, dâva ve muhakeme usullerini, davacıların iddialarını, karşı tarafların ret veya ikrarlarını, ret hallerinde sübut şekillerini ve nihayet kadıların şer'î kararlarını tanıtımları itibâriyle dikkat çekicidir.

Devletler hususî hukuku alanında ahvâl-i şahsiye ve ibadet konularında zimmîlere de kendi rızalarıyla (zimmî olmak bu rızayı gösterir) İslam hukukunun esaslarının uygulandığını, başta aile ve miras hukuku olmak üzere kendi dinleri gereği olan konularda kendi hukuklarının tatbik edildiğini, meselâ evlenme akdinin icrası, boşanma

³⁰ Ongan, s. XII.

³¹ Ongan, s. XI.

ve terekenin taksimi gibi hususlarda tamamen din serbestliği bulunduğunu görüyoruz. İçki içme gibi hususî olan bazı konular dışında ceza hukuku alanında, eşya, borçlar ve ticaret hukuku sahalarında müslüman-gayri müslim ayrımı yapılmadığını öğreniyoruz.³²

Sözün kısası, kadı defterlerinde geçen Türkçe terimlerle imlâ özellikleri, ifâde ve üslûp şekilleri, tereke zabıtlarında ve rayiç listelerinde görülen eşya ve yiyecek maddelerinin isimleri dil ve folklor bakımından ayrı ayrı tetkik ve mukayese konularıdır. Bu arada şekil ve metanetleri itibariyle bazı defterlerde görülen cilt özelliklerinin, muhtelif sitildeki yazıların, birçokları okunmaz hale gelmiş olmalarına rağmen kadı veya naiblerin adlarını ve vazifede bulundukları tarihleri aydınlatan cilt kapaklarındaki veya iç sayfalardaki nefis ki ekseri ta'lik sitilindedir yazıların, imza ve mühürlerin dahi dikkati çektiklerini söyler ve her vesikanın başlı başına taşıdığı özellikleri de hesaba katarsak maddî ve manevî kültürümüz için bu kaynakların değerlerini rakamlarla hudutlandırmak mümkün değildir.³³

1.1.4. Bitlis Şer'yye Sicilleri

Osmanlı döneminden günümüze sayıları onbinlerle ifade edilecek miktarda şer'yye sicili intikal etmiş ve bunlar İstanbul'da Müftülük Arşivi'nde, Ankara'da ise Milli Kütüphane'de toplanmıştır. Günümüze ulaşabilen şer'yye sicillerinden en eskisi Fatih dönemine ait 860/1455 tarihli Bursa şer'yye sicilidir.³⁴ Günümüzde elimize ulaşan Bitlis'e âit H.1295 (M. 1787) ile H.1328 (M.1911) yıllarını ihtivâ eden 8 adet şer'yye sicilli bulunmaktadır³⁵. Ankara Milli Kütüphâne'de 5 tanesinin micro filmi mevcuttur. Bu sicillerden

³² Akgündüz, s. 14.

³³ Ongan, s. XIV.

³⁴ Akgündüz s. 179.

³⁵ Bkz. Akgündüz, s. 117.

iki tanesi üzerinde çalışılmıştır.³⁶ Çalışmamıza konu olan 298. defter dışında 5 adet daha üzerinde çalışılmamış Şer'iyye sicil defteri araştırmacıları beklemektedir.

Günümüze ulaşan Bitlis Şer'iyye Sicilleri şunlardır:

Tablo : 1.Bitlis Şer'iyye Sicilleri			
Sıra No	Numara	Tarih	
		Hicri	Milâdî
1	298	1321-1328	1903-1910
2	333	1295-1300	1878-1882
3	411	1311-1321	1893-1903
4	412	1306-1308	1889-1892
5	413	1300-1317	1882-1900
6	415	1314-1327	1896-1909
7	421	1309-1325	1891-1907
8	422	1317-1325	1900-1907

³⁶ Bkz. Naciye Subaşı, **422 Numaralı Bitlis Şer'iyye Sicili'ne Göre Siirt (1317-1325/1899-1907)**, (Yüzüncü Yıl Üniv. SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van, 1998.; Salih Uluçay, **412 Numaralı Bitlis Şer'iyye Sicili'nin Traskripsiyonu ve Değerlendirilmesi**,(H.1306/1308-M.1889/1891), (Yüzüncü Yıl Üniv. SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van, 2006.

1.2. Bitlis

1.2.1. Osmanlı Öncesi

Bitlis'in ilk defa ne zaman kurulduğu adının nereden geldiği kesin olarak bilinmiyor. Bitlis, tarihte çeşitli milletlerce ayrı adlarla anılmıştır. Bitlis'e, Asurlular Bit-liz, Ermeniler Pegeş yada Pağışi veyâ Bâles, Persler ile Yunanlılar Bad-lis ya da Bad-Lais, Bizanslılar Bal-Lais-on ya da Baleş, Araplar Bad-Lis veya Bidlis adını vermişler, Asurcada "Bit-Liz" demek "Liz'in Yurdu" anlamına gelmektedir. Türkler ise Bitlis şeklinde telaffuz etmişlerdir.³⁷

Bitlis şehrinin nüvesini teşkil eden kalenin yerinde ilk defa kimlerin yerleşmiş olduğu bilinmemektedir. Yalnız bütün eski kaynaklarda tekrar edilen bir efsaneye göre bu kaleyi Büyük İskender'in emri üzerine onun kumandanlarından Badlis kurmuş ve şehrin bugünkü adı da bu kumandanın adından gelmiştir.³⁸ O dönemde bu kasabaya Lis'in memleketi manasına gelen "Beled-i Lis" tabiri kullanılmaktaydı. Önceleri Bedlis, sonraları da Kitab-ı Türkiye'de Bitlis şeklinde telaffuz edilmiştir.³⁹

Bitlis, Dicle'nin kollarından olan Botan suyuna karışan Bitlis çayının Güney Doğu Toroslar arasında açtığı dar ve derin bir vadide, deniz seviyesinden 1400-1450 m. yükseklikte kurulmuştur.⁴⁰ Bitlis şehrinin tarihi gelişim süreci içinde sırasıyla Hurriler, Urartular, Asurlular, Medler, Persler, Romalılar ve Bizanslıların hâkimiyeti altında kaldığı biliniyor.⁴¹ İskender döneminden sonra Selekiler'e geçen Bitlis, daha sonra da Sâsânîler'le Romalılar arasında sık sık el değiştirmiştir. Roma imparatorluğu'nun 395'te ikiye bölünüşünden sonra da Doğu Roma sınırları içerisinde kalmıştır.

³⁷ "Bitlis," **Yurt Ansiklopedisi**, İstanbul: Anadolu Yayıncılık, 1982, II, 1388.

³⁸ Metin Tuncel, "Bitlis", **Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)**, s.226; "Bitlis", **Türk Ansiklopedisi**, Ankara: MEB, 1968, VII,15; Wilhem Köhler, **Evliya Çelebi Seyahatnâmesinde Bitlis ve Halkı**, Haydar Işık (çev.) İstanbul: Alan Yayıncılık, 1988, s.59; "Bitlis", **Hayat Mecmuası**, İstanbul, 1968, sy.12/36, II s.199.

³⁹ **Bitlis Vilâyeti Salnâmesi** (H.1310/ M.1892), Bitlis Vilâyet Matbaası, 1890, s, 139.

⁴⁰ Tuncel, s. 226.

⁴¹ Kenan Arınç, "Bitlis'te Nüfus Hareketleri", Ankara: **Türk Araştırmaları Dergisi**, 1997, yıl, XXXIII-12, s, 18.

Şehir Halife Hz. Ömer zamanında el-Cezîre fâtihî İyâz b. Ganm tarafından fethedildi (641).⁴² Ve el-Cezîre vâililiğine bağlandı. Bitlis daha sonra Şayh, Hamdan ve Mervânoğulları beyliklerinin sınırları içerisinde kalmış ve bu beyliklerin Bizans Devleti ile olan sınırlarını oluşturmuş. Anadolu'yu yurt edinmek isteyen Büyük Selçuklu Devleti'nin 1021 yılında, bir keşif ordusuyla Van gölü çevresini ele geçirmeyi başarması bölgede nüfus açısından yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Doğu Anadolu'da Selçuklu hâkimiyetini kesinleştiren Malazgirt savaşından (1071) sonra, bölgeyi kontrol eden Mervanoğulları Beyliği ortadan kaldırılmış ve Bitlis, Selçuklu Devleti tarafından Dilmaçoğlu Mehmet Bey'e dirlik (ikta) olarak verilmişti (1088). Böylece merkezi Bitlis olan Dilmaçoğulları Beyliği kurulmuş oldu. Selçuklu Devleti devletin zayıflaması sonucu önce Harzemşahlara sonra Moğollara ve daha sonra da Timur'a tâbi olan Dilmaçoğulları Beyliği, 1207 yılında Ahlatşahlığı ile birlikte Eyyûbilerin idâresine girmişti.⁴³

XIII. yüzyıl başlarında Bitlis'e Eyyûbiler hâkim oldu (1209). Daha sonraki yıllar Celâleddin Hârizmşah'ın Doğu Anadolu'ya ve bu arada Eyyûbîler'in elinde bulunan şehir ve kalelere hücum etmesi, Eyyûbîler ile Anadolu Selçuklu Hükümdar; I. Alâeddin Keykubad arasında bir ittifakın doğmasına sebep oldu. I. Alâeddin Keykubad Anadolu içinde ilerleyen Celâleddin Hârizmşah'ı 10 Ağustos 1230 tarihinde Erzincan civarındaki Yassıçimen'de ağır bir yenilgiye uğrattıktan sonra Bitlis'i Eyyûbîler'den alarak topraklarına kattı. Fakat burada Anadolu Selçukluları'nın hâkimiyeti pek kısa sürdü ve Eyyûbîler Bitlis ve çevresine yeniden hâkim oldular. Daha sonra da Celâleddin Hârizmşah'ı takip eden Moğollar 1231'de Bitlis'i de ele geçirerek tahrip ettiler. Bunun üzerine Sultan I. Alâeddin Keykubad Kemâleddin Kâmyar kumandasındaki bir Selçuklu ordusunu Bitlis yöresine gönderdi. Kemâleddin Kâmyar kısa bir süre içinde çevredeki başka yerlerle (Van, Ahlat, Adilceviz) birlikte Bitlis'i de Anadolu Selçuklu Devleti sınırları içine kattı (1232) ve Moğollar'ın harap etmiş olduğu kaleyi de onardı.

⁴² Tuncel, s. 226.

⁴³ Arınç, s.18.

XIV. yüzyılda Şerefoğulları adlı bir sülâlenin hüküm sürdüğü Bitlis önce Karakoyunlular'a, bu devletin 1467'de Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan tarafından ortadan kaldırılmasından sonra da Akkoyunlar'a tâbi oldu.⁴⁴ Ardından Bitlis'e Safevîler hakim oldular. XVI. asrın ilk yıllarında Akkoyunluları yıkarak yerlerine geçen Şah İsmail Safevî, bu toprakları fazla elinde tutamamış⁴⁵ ve bu toprakları Çaldıran savaşıdan sonra Osmanlılara terk etmek zorunda kalmıştır.

1.2.2. Osmanlı Dönemi

1514'de Safevîlerin batıya ilerlemesini durdurmak ve Anadolu'ya Şîlik hareketinin yayılmasını önlemek maksadıyla Yavuz Sultan Selim Hân Safevîler üzerine sefer açmış ve Çaldıran meydan muharebesinde Şah İsmâil'i mağlub ederek bunların Doğu Anadolu üzerindeki etkisini kırmıştır. Bu sırada Bitlis hâkimi olan Şeref Hân, Bitlis'in anahtarlarını Yavuz Sultan Selim Hân'a teslim etmiş ve bölgede hâkimiyeti sağlamaya meşhûr seyyâh müverrih ve âlim İdrîs-i Bitlisî memûr edilmiştir⁴⁶. Yavuz Sultan Selim Hân'ın Çaldıran seferi dönüşünde (1514) İdrîs-i Bitlisi'nin de gayretleriyle Bitlis'teki mahallî beyler Osmanlı Devleti'ne bağlılıklarını bildirdiler. Fakat bu bağlılık sürekli olmadı. Bitlis'i idare eden mahallî idareciler zaman zaman İran'a meyletteler. Meselâ Yavuz Sultan Selim Hân zamanında Osmanlı Devleti'ne bağlı olan Bitlis Emîri IV. Şeref Han, Kanunî döneminde Osmanlı tâbiyetinden ayrılıp yeniden İran himâyesine sığınmıştı. Eskiden İran'ın Azerbaycan valisi iken Yavuz'un ölümünden sonra Osmanlılar'a katılan Ulama Han (Paşa) Bitlis'in geri alınmasıyla görevlendirilmiş, ilk teşebbüsünde sonuç alınamamıştır.⁴⁷ Osmanlıların Bitlis'teki bu başarısızlığı, Kanuni'nin Bitlis'in geri alınması için sefer düzenlemesine sebep oldu. Osmanlı ordusu 1533'te savaşta galip gelmiş Emir IV. Şeref ölmüş, Emir IV. Şeref'in ölmesi üzerine Rojki aşireti Akdamar adasında bulunan

⁴⁴ Tuncel, s. 226-227 ; **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, İstanbul: Çağ Yayınları, 1989, VIII, 423.

⁴⁵ Tuncel, s.227.

⁴⁶ Orhan Kılıç, **XVI.Yüzyılda Adilcevâz ve Ahlât**, Ankara :Tamga Yayıncılık, 1999, s,8.

⁴⁷ Tuncel, s. 227.

Emir'in oğlu III. Şemseddin'i Bitlis'e getirerek beyliğe oturtmuş⁴⁸ ve Bitlis'i kesin olarak Osmanlı topraklarına katmıştır. Kanûni döneminde 1 Haziran 1555'te imzalanan Amasya Antlaşması ile de Bitlis üzerindeki Osmanlı hâkimiyeti Safeviler'ce tanınmış oldu.⁴⁹

Bitlis, beylik döneminden sonra Büyük Erzurûm Eyâleti'nin Muş sancağına bağlı bir kaza iken, 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşından sonra, bölgenin merkeze bağıllığını kuvvetlendirmek amacıyla 1 Aralık 1878'de vilâyet merkezi haline getirilmişti. Yönetim sınırları içinde Bitlis, Siirt, Muş ve Genç sancakları yer alan Bitlis Vilâyetinin yüzölçümü 30000 km²'yi aşmaktaydı. Osmanlı idâresinde önceleri Erzurum eyaletinin Muş sancağına bağlı bir kaza merkezi idi. Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar, sürekli vilâyet merkezi konumunda olan Bitlis şehri, 1929 yılında kaza merkezi haline getirilmiş ve Muş Vilâyetine bağlanmıştı. Ancak Bitlis, 4 Ocak 1936 tarihinde çıkarılan 2885 sayılı kânunla yeniden vilâyet merkezi haline getirilmiştir.⁵⁰

Günümüzde Bitlis şehrinin çekirdeğini kalenin hemen eteğindeki dar ve dolambaçlı sokaklar boyunca sıralanmış evlerle çarşıdan meydana gelen sıkışık kesim oluşturur. Şehrin en önemli tarihî eserlerinden olan Ulucami de şehrin bu en alçak kesiminde yer alır.

Bitlis şehrinin merkez olduğu İl Van, Siirt, Batman, Muş ve Ağrı illeriyle kuşatılmıştır. Merkez ilçeden başka Adilcevaz, Ahlat, Güroymak, Hizan, Mutki ve Tatvan adlarında altı ilçe ve on sekiz bucağa ayrılmış olup sınırlar içerisinde 277 köy bulunmaktadır. 6707 km² genişliğindeki Bitlis ilinin 1990 sayımına göre nüfusu 330.113 nüfus yoğunluğu ise 49 idi.⁵¹

⁴⁸ Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, X, 332-333.

⁴⁹ Tuncel, s. 227;

⁵⁰ Arınç, s. 19-20-21.

⁵¹ Tuncel, s. 227.

2. İDÂRE VE YARGI

2.1. Bitlis'in idâri Yapısı

2.1.1. Bitlis ve İdâresi

Osmanlı Devleti'nde taşra idâresi, aşağıdan yukarıya köy, nâhiye, kaza, sancak (=livâ) ve eyâlet şeklinde teşkilatlanmıştı. Kendisine bağlı köylerle birlikte nahiyelerin birleşmesiyle kazalar meydana gelmişti. Kazaların birleşmesinden sancaklar, sancakların birleşmesinden ise eyâletler ortaya çıkmıştı. İdârî teşkilatta en fazla yere sahip birimler kaza ve sancaklardı. Kazalarda yönetici sınıf olarak kadı, alaybeyi ve subaşılar bulunurdu. Bunlardan kadılar askerî olmayan şer'î ve hukûkî hususlardan sorumluydu. Bunlar ayrıca kazanın iâşesinin temîni, belediye, adliye işleri, hükümet tarafından merkezden istenilen şeylerin temin ve tedârîki ile de, vazifelidiler. Subaşılar ise kazanın asayişini sağlamakla yükümlüydü; askerî meselelerde alaybeyinin yetkisinde idi. Beylerbeyine bağlı kazalarda ise inzibat ve askerî idâre tımar subaşısına aitti. Kazaların birleşmesiyle teşekkül eden sancaklar, sancakbeyi ismi verilen bir kişi tarafından kanun ve nizamlar çerçevesinde idare edilirdi.

Osmanlı idârî teşkilâtında sancakların birleşmesiyle Eyâletler (Beylerbeyilik) teşekkül ederdi. Eyâletler beylerbeyiler veya buna eşit değerde mîr-i mîrânlar tarafından idâre edilirdi. XVI. yüzyıl boyunca beylerbeyi, taşra kuvvetlerinin kumandanı ve çeşitli sancaklara dağılmış beylerin âmiri durumundaydı. Bu dönemde beylerbeyiler belli bir bölgenin idârecisi olmak yerine bütün ordu işlerinden sorumlu bir kimse hüviyetindeydi. Beylerbeyi, fetihlerin Rumeli'de devâm ettiği zamanlarda ve hükümdarın Anadolu'da bulunduğu esnâda Rumeli beylerinin âmiri durumuna geçerek Rumeli Beylerbeyi haline gelmişti. Ancak Rumeli'de fethedilen yerlerin artmasıyla Anadolu ve Rumeli'nin tek kumandan ile idâresi mahzurlu görülerek Beylerbeyilik Anadolu ve Rumeli beylerbeyliği olarak ikiye ayrıldı. Beylerbeyiler vilâyet merkezinde otururlardı.⁵²

⁵² Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, XII, 366-367-368.

Bitlis 1514 yılında Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı Devleti'ne katıldı. Kanuni Sultan Süleyman döneminde yurtluk-ocaklık olarak yerli hanedanların idaresine bırakılmış olup, bu dönemde Van Eyaleti'nin sınırları içerisinde bulunmaktaydı. II.Mahmut (1808-1839) öneminde taşrada ayan ve paşaların gücünü kırarak, merkezi hükümet taşrada kuvvetlendirildi. II. Mahmud ıslahatların uygulanması için Şurâ-yı Devlet düzenlendi. Vâililere maaş bağlanarak Bâb-ı Alî'ye bağlı birer memur haline getirildiler. Valilerin ödevleri arasında “Redif” adı altında Avrupa usulünde asker yetiştirmek de vardı. Redifler çoğalınca eyaletlerde müşirlikler kuruldu. Müşirler bulundukları yerlerin askeri olduğu kadar mülkî ve malî işleriyle de uğraşırlardı. Müşirlikler sancakların bir kaçını birleştirmekle kurulurdu. Bitlis bölgesi Erzurum Redîf-i Mansûre Müşirliği'ne bağlı bulunmakda idi. Müşirliklerin maiyetlerinde ferikler kuruldu. Bundan başka, bütün vilayetlerde halkın hükümetle olan münasebetlerinde aracılık yapmak üzere muhtarlıklar kuruldu. 1846-1847 yılı devlet salnamesinde Bitlis, Erzurum eyaletinin Van livasına bağlı bulunuyordu.

1861-1862 (H-1278) senesi devlet sâlnâmesine göre Bitlis, Erzurum Eyaleti'nin Muş Sancağı'na bağlı bir kaza idi. II.Abdulhamid (1876-1909) devrinde sancak, kaza ve nahiyelerden oluşan mülki idare muhafaza edilmiştir. Bu dönemde Osmanlı-Rus harbinin sonucu olarak toprak kayıpları Ermeniler'in bölgedeki faaliyetleri vb. sebeplerle Arap Yarımadası'nda Musul ve Beyrut, Rumeli'de Kosova ve Anadolu'da Bitlis vilayetleri kurulmuştur. Böylece önce Erzurum Eyaletinin Muş sancağına bağlı bir kaza olarak yönetilen Bitlis Siirt, Muş ve Genç Sancakları'yla büyük bir il haline getirildi.

1877-1878 Osmanlı-Rus Harbinden sonra Sultan II. Abdulhamid devrinde kurulan Bitlis Vilayeti; Merkez Sancak, Muş Sancağı, Siird Sancağı ve Genç Sancağı olmak üzere dört sancaktan oluşmaktaydı. H.1310 (M. 1882) ve H.1316.1317.1318 (M.1898-1899-1900) tarihli Bitlis Devlet Salnamesine göre Bitlis'teki sancak ve kazalar aşağıdaki gibi gösterilmiştir:

Bitlis Sancağı Bitlis Kazası

Ahlat Kazası

Hizan Kazası

Mutki Kazası

Muş Sancağı Muş Kazası

Malazgirt Kazası

Bulanık Kazası

Varto Kazası

Sason Kazası

Genç Sancağı Genç Kazası

Çabakçur Kazası

Kulp Kazası

Siirt Merkez

Garzan

Şirvan

Eruh

Pervari⁵³

⁵³ Ebru Polat, **H.1316.1317.1318 (M.1898.1899.1900) Tarihli Bitlis Vilâyet Salnâmelerinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi**, Erciyes Üniv. SBE, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri: 2006, s.349-350-351.

Defterimizde geçen kazalar şunlardır: Malazgirt, Mutki, Bulanık, Ahlat, Hizân Varto, Bitlis Merkez, Şirvan, Erciş ve Adilcevâz.

2.1.2. Bitlis'in Mahalleleri

Mahalle: Bir şehir veya kasabanın bölündüğü kısımlardan her birine denir. Mahalle tâbirini önce Araplar “konaklanan yer” anlamında kullanmışlardır.⁵⁴ Türklere deyim ve teşkilât olarak Araplardan geçmiştir. Ancak Osmanlı kültüründe birey için “mahalle”, ailesinden sonra gelen topluluktur. Mahalleler çoğunlukla vakıf bir cami, mescid, hamam çekirdeği etrafında oluşurlardı. Cami ile birlikte bazen medrese, mektep, hamam, imâret, çeşme gibi unsurlardan birkaçını kapsayan bir külliye de bulunabilirdi.⁵⁵ İncelediğimiz defterde Bitlis'te dört mahallenin olduğunu görüyoruz.

Defterimizde adı geçen mahalleler:

Hersân Mahallesi

Zeydân Mahallesi

Taş Mahallesi

Kızılmesjid Mahallesi

2.1.3.Bitlis'in Köyleri

Köyler, Osmanlı taşra teşkilâtının en küçük birimidir. Köylüye, “ziraatçi, çiftçi” manasına çoğul olarak “reâya” denilmiştir.⁵⁶ Osmanlı Devleti'nin ekonomik yapısı ziraate dayandığından, bu işle meşgul köylülerin devlet açısından ne kadar önemli olduğu

⁵⁴Devellioğlu, s. 564.

⁵⁵ Erol Özbilgen “Osmanlıda Gündelik Hayat” Osmanlı Ansiklopedisi, İstanbul: İz yayıncılık, 1996, II, 247.

⁵⁶ Yılmaz Öztuna, **Büyük Türkiye Tarihi**, İstanbul: Ötüken Yayınevi, 1978, XI,300.

aşikârdır.⁵⁷ Köylü elindeki toprağı işlemeyi bırakmadıkça hiçbir şekilde elinden alınamazdı. Hatta bu arazi, çiftçinin erkek evlâdına da tam bir mülk gibi miras olarak geçerdi.⁵⁸

Defterimizde adı geçen köyler tabloda gösterilmiştir;

Tablo: 2 Defterde Adı Geçen Köyler		
Rabt	Ölek-i ‘ulyâ	Kultik
Mutkan	Hulornik	Şe‘mirân
Papşîn	Tatvan	Rabat
Şeyhan	Kâsimî	Tuğ
Gülîyân	Hamçur	Piron
Zinir	İron	Üsküfâk
Mozik	Sason	Sak
Mezra’a	Yoncalı	Mollakez
Kûb	Meşakşîn	Arzuvînk
Yako	Kutum	Ahpens
Bezâtûn	Nurşîn	Ortâb
Mağribeyân	Nevîn	Şîrvân Şeyh
Bor	Hafza	Senîb
Poğa	Kisân	Sultânû
Eskîno	Yılor	Hahrîf
Tifot	Ayrât	Dükonuk
Yâko	Pâki	Fersâf
Zendir	Hürmüz	Kasrîn
Balbekân	Tir	Bîz
Hanoğlu	Kirs	Mîrtâğ
Kutnî	Anılgör	Kıştonik
Leblîkân	Ölek-i süfelâ	Poy
Nebel	Harhfo	Bam
Hamçûr	Üzûd	Kahdere
Çarbûr	Babatağ	Salapûş

⁵⁷ Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, XII, 366-367-368.

⁵⁸ Kazıcı, Osmanlı’da Toplum Yapısı, İstanbul: Bilge Yayıncılık, 2003, s, 155.

Hevârik	Münkûk	Kânîreş
Kuştiyân	Surîm	Bîrik

2.1.4.Memurlar

Osmanlı devleti geniş bir coğrafi bölgede hüküm sürerken sağlam bir idâreci memur kadrosu oluşturmuştur. Defterimizde, Osmanlı Devleti'nin bir vilâyeti olan Bitlis'te çeşitli kademelerde görev yapan memurların isimlerine rastlamaktayız.

Defterde adı geçen memurlar şunlardır:

Anadolu Kadîaskeri ⁵⁹	Rumeli Kadîaskeri ⁶⁰	Şam Kadîaskeri ⁶¹
Şeyhülislâm ⁶²	Nâib ⁶³	Emvâl-i Eytâm Müdîri ⁶⁴
Vakıflar Müdürü ⁶⁵	Müftü ⁶⁶	Müderriş ⁶⁷
Muhtar ⁶⁸	Vâli ⁶⁹	Defterdâr ⁷⁰
Defter-i Hâkânî Müdîri ⁷¹	Evkâf Muhasebeciliği ⁷²	Me'ârif Müdîri ⁷³

⁵⁹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 8/1,47.

⁶⁰ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 106/50, 107/50.

⁶¹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 106/50, 107/50.

⁶² AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 5/132,6, 39/ 71, 152

⁶³ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 1/125, 6, 8/1, 35/59, 44/82, 47, 63/36, 103/47, 105/50, 138/106, 145/117, 146/117,147/117, 152/121, 154/4, 155/4.

⁶⁴ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 15/16, 16/18, 28/45, 29/47, 30/51, 40/72, 49/5, 58/25, 86/16, 90/25, 91/26, 93/32, 97/40, 100/46, 113/62, 117/69, 119/72, 126/88, 139/108, 142/113, 151/120, 153/2, 154/4, 155.

⁶⁵ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 107/50, 119/72, 126/87, 132/97, 145/117, 149/117, 130/118.

⁶⁶ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 9/3, 29/48, 31/52, 44/85.

⁶⁷ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 105/50, 150/119.

⁶⁸ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 4/128, 14/14, 15/16, 16/18, 17/19, 19/23, 25/40, 26/42, 28/45, 29/47, 31/51, 33/54, 34/55, 36/62, 45/86, 46/89, 56/19, 63/34, 64/36-37, 66/39, 75/61, 83/6, 86/16, 89/23, 90/24-25, 93/32, 94/33, 97/39-40, 99/42, 100/45, 104/48, 117/68, 118/69, 119/71, 121/76, 127/88, 136/104, 138/105, 140/109, 141/110, 143/113, 151/120, 153/2.

⁶⁹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 11/7.

⁷⁰ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 114/62, 154/4.

⁷¹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 102/46, 113/62, 114/62, 124/86.

⁷² AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 9/3, 10/5.

⁷³ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 40/73.

2.1.5.Askerler

Osmanlı ordusunun talimli, mükemmel bir yaya kuvveti olan Yeniçeriler XVI. yüzyıl sonlarına doğru bozulmaya başlamış ve nihâyetinde 1826 yılında Sultan II. Mahmud tarafından ortadan kaldırılarak yerine “Asâkir-i Mansure-i Muhammediye” adında yeni bir ordu kurulmuştur. XIX. yy’da Osmanlı Askeri Teşkilâtı’nda bir takım köklü değişiklikler yapılmıştır. 1834 yılında İmparatorluğun bütün büyük şehirlerinde Redif birlikleri kurulmaya başlanmış, bunun için bir “Nizamnâme” hazırlanarak yürürlüğe konmuş ve sancaklarda subaylarla berâber 1400 kişiden oluşacak birer Redif Taburu kurulmuştur. Birkaç değişiklikten geçen bu teşkilat Tanzimat’tan sonra devamlı orduya katılmıştır. Redif askerleri ordunun yedek kuvvetleri idi. Askerlik hizmetini bitirip dönen erler, yedi yıl müddetle, redif olarak askerlik hizmetlerinin ikinci kısmını redif teşkilâtında görürlerdi.⁷⁴

Bitlis bölgesi Erzurum Redîf-i Mansûre Müşirliği’ne bağlı bulunmakda idi. Müşirliklerin maiyetlerinde ferikler kuruldu. Bitlis’te Yirmi Dördüncü Seyyar Topçu Alayının İkinci Taburunun Dördüncü Bölüğü de bulunmaktadır. Redif Seksen Altıncı Alayın Muş’ta Mürettibi olan İkinci Taburu Redif Altmışını Bitlis Alayının Birinci Merkez Taburu salnamelerde belirtilmiştir. Redif Altmışını Bitlis Alayının İkinci Taburu Genç Sancağı’nda bulunmaktadır.

Muş’ta Aramsaz Yirmi Üçüncü Topçu Seyyar Alayının Beşinci Bölüğü bulunmaktadır. Bitlis İlave Alayının Birinci, İkinci, Üçüncü, Genç İlave Alayının, Birinci, İkinci, Üçüncü, Siirt İlave Alayının İkinci, Üçüncü, Taburları vardı.

Osmanlı Devleti’nde iç güvenliğin sağlanması Yeniçeri Ocağı ve Eyalet Askerleri vasıtasıyla sağlanıyordu. Ancak Yeniçeri Ocağı’nın kaldırılmasından sonra Eyalet Kuvvetleri Görevlerini tam anlamıyla yerine getiremediler. 1844 yılında iç güvenliği sağlamak için askeriye ayrı bir kurum teşkil etmek için bir Müzekkere-i Umumiye

⁷⁴ Musa Çadırcı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, Ankara: TTK.Yayınları, 1991 s. 163.

yayınlanmıştır. Bu müzekkerede “Polis” tabir edilen bir zaptiye usulünden bahsedilmektedir.

Polis; Avrupalı Devletlerin emniyet kuvvetlerini ifade etmek için kullandıkları bir tabirdir. Bitlis’in M.1898-1899-1900 yılı salnamesinde Polis Dairesi adıyla bir kurum mevcuttur.⁷⁵

İncelediğimiz defterde adı geçen askerlerin hemen hepsi terekelerinin taksîmi husûsunda bahis konusu edilmiştir. İsmi geçen askerler şunlardır:

Aramsaz ‘Asâkir-i Şahâne Jandarma piyâde efrâdından Şeyh Hasan-zâde Şeyh İbrahim bin Şeyh Hacı Mehmed bin Hacı İsmâ’il,⁷⁶ Aramsâz ‘Asâkir-i Şahâne Otuz Birinci Alâyn Birinci Taburunun Üçüncü Bölüğü Onbaşlılarından Ni‘mo bin Cum’a bin Haydar,⁷⁷ ‘Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alayın Üçüncü Taburunun Dördüncü Bölüğü efrâdından Yûsuf bin Sâlih bin Selîm,⁷⁸ Merkez Jandarma Piyâde efradından Resûl bin Dervîş,⁷⁹ ‘Asâkir-i Şahâne efrâdından İlyâs bin Kâsım bin İlyâs,⁸⁰ Polis efrâdından Nûrî Efendi bin Hamza Efendi bin Abdullah,⁸¹ Merkez Jandarma Piyâde efrâdından Cihângir bin Yûsuf,⁸² Aramsâz ‘Asâkir-i Şahâne Otuzuncu Alayın Dördüncü Taburunun İkinci Bölüğü efrâdından Hasan bin Sofî Mahmûd bin ‘İsâ,⁸³ ‘Asâkir-i Jandarma Süvârî efrâdından Bedir bin Murâd,⁸⁴ Aramsâz ‘Asâkîr-i Şahâne hastahâne hademesi çâvuşânından Şemseddîn bin Ömer,⁸⁵ ‘Asâkir-i Şahâne Jandarma Süvârî tekâ’üdlerinden iken bundan akdem vefât eden ‘Osmân bin Beşşâr Ağa,⁸⁶ ‘Asâkir-i Jandarma Piyâde efrâdından Selîm bin Resûl,⁸⁷ Aramsâz ‘Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alayın Birinci Taburunun Üçüncü Bölüğü

⁷⁵ Polat, s.388.

⁷⁶ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 10/6.

⁷⁷ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 19/24.

⁷⁸ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 18/21.

⁷⁹ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 19/25.

⁸⁰ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 20/26.

⁸¹ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 21/31.

⁸² AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 12/35.

⁸³ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 27/41.

⁸⁴ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 30/49.

⁸⁵ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 32/53.

⁸⁶ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 34/56.

⁸⁷ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 35/57.

efrâdından ‘Ârif bin Abdülkerîm,⁸⁸ ‘Asâkir-i Jândarma Süvârî ve Onbaşlılarından Bekîr Onbaşlı bin İbrahim,⁸⁹ ‘Asâkir-i Şahâne efrâdı müstebdilesinden Şa‘bân bin Sofî Mehmed,⁹⁰ ‘Asâkir-i Jandarma Piyâde efrâdından Ahmed bin Yûsuf,⁹¹ teb‘a-i Devlet-i ‘Âliyye’nin Ermeni milletinden ve ‘Asâkir-i Jandarma Süvârî Çavuşânından Agob veled-i Haçîk,⁹² ‘Asâkir-i Jandarma mütekâ’idlerinden Ahmed bin Mehmed,⁹³ Merkez Jandarma Süvârî efrâdından (Yaşû?) bin Abdullah,⁹⁴ ‘Asâkir-i Süvârî Onbaşlılarından Bekir Efendi ibn-i Abdülcelil,⁹⁵ Merkez Jandarma Piyâde mütekâ’idlerinden Ali bin İbrahim Ağa,⁹⁶ ‘Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alayın Birinci Tabûrunun Üçüncü Bölük efrâdından ‘Osmân bin İsmâ‘îl,⁹⁷ Aramsâz ‘Asâkir-i Şahâne On Dokuzuncu Nişancı Taburunun Birinci Bölük Emîni Abdullah Fehmi bin Ahmed Ağa,⁹⁸ Merkez Seyyâr Onbaşlılarından Abdülaziz bin Mahmûd bin İbrahim,⁹⁹ Jandarma Piyâde efrâdından Ahmed Efendi ibn-i Ahmed,¹⁰⁰ ‘Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alayın Birinci Taburunun Üçüncü Bölüğü efrâdından Bekir bin Şa‘ban,¹⁰¹ Redîf Yüzbaşı mütekâ’idlerinden Mehmed Efendi ibn-i Hâlid,¹⁰² Merkez Jandarma Süvârî efrâdından İbrahim bin Yûsuf,¹⁰³ Aramsâz Otuz Birinci Alayın Birinci Tabûrunun İkinci Bölüğü efrâdından Veli bin Halîl,¹⁰⁴ ‘Asâkir-i Jandarma Piyâde efrâdından Es‘ad bin Dervîş,¹⁰⁵ Seyyâr Mülâzım-ı evvelî Abdülaziz Efendi ibn-i Ali Ağa,¹⁰⁶ Redif Yüzbaşı mütekâ’idlerinden Mehmed Efendi ibn-i Halid,¹⁰⁷ Merkez Jandarma Mûsâde

⁸⁸ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 35/58.

⁸⁹ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 37/63.

⁹⁰ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 37/64.

⁹¹ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 37/65.

⁹² AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 38/67.

⁹³ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 39/72.

⁹⁴ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 41/77.

⁹⁵ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 43/80.

⁹⁶ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 44/84.

⁹⁷ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 45/88.

⁹⁸ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 47/1.

⁹⁹ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 48/3.

¹⁰⁰ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 51/136.

¹⁰¹ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 53/13.

¹⁰² AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 55/17.

¹⁰³ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 55/18.

¹⁰⁴ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 57/23.

¹⁰⁵ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 57/24.

¹⁰⁶ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 63/36.

¹⁰⁷ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 70/50.

Tabûrundan Birinci Bölüğünün Dördüncü Çavuşu Kavâs-zâde Mehmed Efendi ibn-i Hasan,¹⁰⁸ ‘Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alayın İkinci Tabûrunun Üçüncü Bölük efrâdından Yâsin bin Bedir,¹⁰⁹ Aramsâz Yirmi Üçüncü Alayın Üçüncü Bölüğünün Sirâc efrâdından Şeyh Hamza bin Hacı Mûsâ,¹¹⁰ Aramsâz ‘Asâkir-i Şahâne Nizâmiye Otuz İkinci Alayın Birinci Tabûrunun İkinci Bölüğü efrâdından Hamza bin İsmâ’il,¹¹¹ Merkez Jandarma Taburunun Sûvârî efrâdından Sa’dullah bin Hasan Ağa,¹¹² Merkez Polîs Komiseri mütekâ’idlerinden Hafız Nûrî Efendi ibn-i Hacı Dervîş Ağa,¹¹³ Merkez Jandarma Sûvârî Çavuşânından iken bundan akdem vefât eden Lütfü Efendi ibn-i Şevket Efendi,¹¹⁴ Aramsâz ‘Asâkir-i Şahâne Otuz Birinci Alayın İkinci Taburunun Üçüncü Bölük Mülâzım-ı sâni Mehmed Efendi ibn-i Ömer Efendi bin Hasan ve bölük-ü mezkûr efrâdından ‘Osmân bin Hüseyin bin ‘Osmân,¹¹⁵ Dördüncü Orduyu Hümâyûn’a mensûb Piyâde Yirmi Dokuzuncu Alayın İkinci Tabûrunun Üçüncü Bölüğü Yüzbaşısı Mehmed Rüşdî Efendi,¹¹⁶ Merkez Jandarma Sûvârî efrâdından Yasîn bin Molla Mahmûd,¹¹⁷ Merkez Seyyâr efrâdından Bedrî bin Ahmed,¹¹⁸ Merkez Seyyâr efrâdından ‘Osmân bin Abdülazîz bin Hasan ve Habîb bin Mehmed,¹¹⁹ ‘Asâkir-i Şahâne Otuz Birinci Alayın Dördüncü Tabûrunun İkinci Bölüğü Mülâzım-ı sâni Hacı Bilâl-zâde İbrâhim Efendi ibn-i Şemseddîn,¹²⁰ ‘Asâkir-i Şahâne Otuz Birinci Alayın Birinci Tabûrunun Üçüncü Bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât eden Fethullah bin Hacı Süleymân,¹²¹ ‘Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alayın İkinci Tabûrunun Dördüncü Bölüğü efrâdından Bahrî bin İbrahim,¹²² ‘Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci

¹⁰⁸ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 73/55.

¹⁰⁹ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 74/57.

¹¹⁰ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 77/64.

¹¹¹ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 71/66.

¹¹² AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 78/69.

¹¹³ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 81/4.

¹¹⁴ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 42/9.

¹¹⁵ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 84/9.

¹¹⁶ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 84/10.

¹¹⁷ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 84/11.

¹¹⁸ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 84/12.

¹¹⁹ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 85/12.

¹²⁰ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 85/13.

¹²¹ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 87/19.

¹²² AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 88/20.

Alayın Birinci Tabûrunun İkinci Bölüğü efrâdından Abdullah bin Bayram,¹²³ Merkez Jandarma Süvârî efrâdından Ahmed bin Mahmûd,¹²⁴ Hamîdiye Yirmi Yedinci Alayının Kâim-mekâmı Fethullah Beğ ve jandarma mülâzımlarından ‘İsâ Efendi ibn-i ‘Abdürrezzâk,¹²⁵ Merkez Redîf Altmışınca Alayın Birinci Tabûrunda müsâfîren müstahdem Ali Efendi ibn-i Hüseyin,¹²⁶ ‘Asâkîr-i Şahâne Otuz İkinci Alayın Birinci Tabûrunun Üçüncü Bölüğü Onbaşılarından Sa’dullah bin Cüneyd,¹²⁷ Jandarma Piyâde efrâdından Abdî bin Ahmed,¹²⁸ Merkez İkinci Polis komiserlerinden Es’ad Efendi ibn-i Polâd Efendi,¹²⁹ Merkez Jandarmâ Süvârî efrâdından Hakkverdi bin Abdürrezzâk,¹³⁰ ‘Asâkir-i Şahâne Süvârî Yirmi Üçüncü Alayın Üçüncü Bölük efrâdından Tâhir bin Cum’a,¹³¹ ‘Asâkîr-i Şahâne Süvârî Yirmi Üçüncü Alâyın Üçüncü Bölüğü efrâdından Hasan nâm-ı diğeri Mecîd bin Teylo,¹³² ‘Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alâyın İkinci Tâbûrunun Üçüncü Bölüğü efrâdından Mehmed bin Yûnus,¹³³ ‘Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alâyın Birinci Tâbûrunun Dördüncü Bölüğü efrâdından Kuşçuoğlu Şükrü bin ‘İsâ,¹³⁴ ‘Asâkir-i Şahâne Otuzuncu Alâyın Birinci Tabûrunun Dördüncü Bölüğü efrâdından Halîl bin Ali,¹³⁵ ‘Asâkir-i Şahâne Otuzuncu Alâyın Birinci Tabûrunun Dördüncü bölüğü efrâdından İsmâ‘îl bin Nâdir,¹³⁶ ‘Asâkir-i Şahâne Otuzuncu Alâyın Birinci Tabûrunun İkinci Bölüğü efrâdından Sa‘îd bin Haso bin Mustafa,¹³⁷ ‘Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alâyın Birinci Tabûrunun İkinci Bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât eden Rızkî-zâde Mahmûd bin Haydar,¹³⁸ ‘Asâkir-i Şahâne ve Otuz İkinci Alâyın Birinci Tabûrunun İkinci Bölüğü efrâdından Es’ad bin

¹²³ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 88/21.

¹²⁴ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 88/22.

¹²⁵ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 89/2.

¹²⁶ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 92/28.

¹²⁷ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 92/29.

¹²⁸ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 92/31.

¹²⁹ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 96/38.

¹³⁰ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 99/44.

¹³¹ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 110/55.

¹³² AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 110/56.

¹³³ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 111/57.

¹³⁴ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 111/59.

¹³⁵ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 115/64.

¹³⁶ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 116/66.

¹³⁷ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 120/74.

¹³⁸ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 121/77.

Abdî,¹³⁹ ‘Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alâyın Birinci Tabûrunun Birinci Bölüğü efrâdından Kûlî bin Mehmed,¹⁴⁰ ‘Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alâyın Birinci Tabûrunun Üçüncü Bölüğü efrâdından Fethullah bin Raşîd,¹⁴¹ ‘Aramsâz ‘Asâkir-i Şahâne Süvâri Yirmi Dördüncü Alâyın Birinci Bölüğü efrâdından ‘Osmân bin Ali,¹⁴² ‘Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alayın Birinci Taburunun Dördüncü Bölüğü efrâdından Şevkî bin Silâhdâr-zâde Hasan.¹⁴³

2.2.Yargı ve Yargı Organları

Eski hukukumuzda monarşiyle yönetilen devletlerin hepsinde olduğu gibi yasama, yürütme ve yargı fonksiyonlarını adı ne olursa olsun (halife, sultan, emir, padişah vs.) devlet başkanının uhdesindeydi. Ancak devlet başkanı bu fonksiyonlarını vekilleri vâsıtasıyla kullanır; yargı fonksiyonunu da devlet başkanı adına onun tayin ettiği hâkimler yerine getirirdi.

İslâm dünyasında kadı adı verilen hâkimleri belli yargı çevrelerinde davâ görüp çözümlmek üzere devlet başkanı tâyin ederdi. Hz. Peygamber bizzât dâvâ dinleyip hüküm verdiği gibi, kadılarda tâyin etmiş; O’dan sonraki halifeler de bu yolda hareket etmişlerdi. Abbasîler zamanında Kadîyu’l-kudatlık adlı bir makam ihdâs edilerek İmâm-ı Azam Ebû Hanîfe’nin gözde öğrencisi, büyük hukukçu Ebû Yusuf bu makama getirilmişti. Günümüzdeki adalet bakanlığı ile temyiz mahkemesi ve yüksek idâre mahkemesi başkanlıkları gibi görevlere karşılık gelen bu makam artık kadıları tayin etmeye ve halifenin yargı yetkisini onun adına bu makam kullanmaya başladı.

Osmanlı Devleti’nde de ilk olarak Osman Gazi tarafından kadılar tayin edilmiş; Sultan I. Murad zamanında da önceki İslam devletlerindeki Kadîyu’l-kudatlığın benzeri kazaskerlik kurumu ihdâs edilmiş, kadıları artık bu makam tayin etmeye başlamıştır. Daha

¹³⁹ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 121/78.

¹⁴⁰ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 122/79.

¹⁴¹ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 122/80.

¹⁴² AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 124/84.

¹⁴³ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 153/3.

sonra bu makam Rumeli ve Anadolu kazaskerliği olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bunlar Osmanlı Devleti'nde ilmiye sınıfı adı verilen ve kazâ, fetvâ ve öğretim işleriyle uğraşan sınıfın başıydı. Osmanlı ülkesi kazâ adını taşıyan yargı çevrelerine taksim edilmişti. Bunların her birine medreselerin yüksek sınıflarından mezun olmuş üstün ahlâk ve ilmî ehliyet sâhibi kimselerden iki yıllığına kadar tâyin edilirdi. Mekke, Medîne gibi mutenâ yerlerde bu süre bir yıldır. (Günümüzde noterlikte olduğu gibi) Sırada bekleyen herkesin göreve tâyin edilebilmesi ve kadıların gittikleri yerlerde halkla içli-dışlı olmalarına yol açmamak gibi maksatlarla tespit edilen bu bir veya iki yıllık süre sonunda kadılar merkeze gelerek yeni bir göreve atanmalarını beklerlerdi. Bu bekleme süresince medreselerde müderrislik yaparak nazarî bilgilerini geliştirebilirlerdi. Kadıları önceleri bulundukları bölgelere göre kazaskerler tâyin ederken XVI. asırdan sonra giderek kazaskerliğin önüne geçerek ilmiye sınıfının başı durumuna gelen şeyhülislâmlık makamı bir takım üst rütbeli kadıları tâyin etme yetkisini kazanmıştır.

İşleri yoğun olan yerlerde kadılar kendilerine kadılık vasıflarını hâiz kimselerden vekiller seçebilirlerdi. Bunlara nâib denirdi. Kimi zaman uzak yerlere tâyin edilen kadılar görev yerlerine gitmeyerek merkezde kalır ve yerlerine nâib tâyin ederlerdi. Önceleri kadıların muayyen maaşları yoktu, vakıf veyâ mahkeme gelirleriyle geçinirler, yanlarındaki nâib, kâtib, muhızır ve mübâşir gibi görevlilerin maaşlarını da kendileri karşıylarlardı. Kadılar, davâ görmenin yanı sıra, bulundukları yerin idâre, mâliye ve belediye işleriyle de görevliydi. O devirde muayyen mahkeme binâları yoktu. Kadılar ya evlerinde veyâ câmilerde dâvâ dinlerlerdi. Hatta bazen yolda giderken bile kadıya başvurup dâvâsını arzedener olur, hemen ayak üzeri dâvâ görölüp karar verildiği olurdu. Kadılar birbirlerinden rütbe ve gelir bakımından ayrılırlardı. Bunun dışında aralarında bir hiyerarşi söz konusu değildi. Mülkî âmirlerin de kadılar üzerinde denetim yetkisi bulunmuyordu. Kadılar merkezden tâyin edilir ve doğrudan merkezle yazışmalarını yürütürdü. Mahkemelerde islâm hukuku uygulanır ve verilen hükümler derhâl kolluk görevlileri (merkezde çavuşbaşı, taşrada subaşı vs.) tarafından yerine getirilirdi. Verilen karara itirâzı olan bunu başşehirde bulunan Divân-ı Hümayûn'a götürebilirdi. Divân hükmü inceler, hukuka aykırılık görürse davayı yeniden görölme üzere ya hükmü veren veya başka bir

mahkemeye gönderir, yahut da dâvâyâ bizzât kendisi bakarak neticelendirirdi. Divân'ın kararına karşı da herkesin de padişaha başvurma hakkı vardı.¹⁴⁴

Şer'i Mahkemelerde kanun yolları şöyleydi; 10 Rebülevvel 1297/1879 tarihli irâde-i seniyye ile Şer'i mahkemelerde aleyhine verilen hüküme itirâzı bulunan taraf, itirâz dilekçesine mahkeme ilâmını da ilâve ederek mahallî hükümet makamları aracılığıyla Şeyhülislâmlıktaki Fetvâhâne'deki İlâmât Odasına gönderecek; gerekirse hükmün şeklî ve maddî incelenmesi Fetvâhâne ve Meclis-i Tedkîkâtı Şer'iyeye tarafından yapıp hüküm ya tasdîk edilecek veya yeniden görülmesi için hükmü veren veya bir başka mahkemeye gönderilecektir.¹⁴⁵

Defterimizde de bu konuda davalara rastlıyoruz. Misâl olarak; Perîşân bint-i Ali adlı kadın, kocasının vefât etmesinden sonra nikah esnâsında dört yüz kuruş ve ağaçlarıyla beraber bir tarlanın yarısının mehir olarak belirlendiğini ve bu mehrinin ölen kocasının terekesinden kendisine verilmesi için mahkemeye başvurur. İcra edilen mahkeme neticesinde kadî, dört yüz kuruş mehrinin Perişan hanıma verilmesini varislerine tenbih eder. Ancak Perişan Hanım, mehri olan ağaçlarıyla beraber bir tarlanın yarısının kendisine verilmesi için mahkeme kararına itiraz için Meclis-i Tedkîkât-ı Şer'iyeye'ye baş vurarak mahkeme kararına itiraz eder. Defterimizde bununla beraber 10 dava daha geçmektedir¹⁴⁶

Osmanlı devletindeki şer'i mahkemelerde şer'î ve hukûkî bütün meseleler Hanefî mezhebi üzere hal ve fasl edilirdi¹⁴⁷. Fakat davacı davasının diğer üç mezhepten birine göre bakılmasını talep ederse onun isteğine uyulurdu.¹⁴⁸

Kadî, kendisine müracaat eden kimselerin, davasını görmek istediğinde ilk önce davacı sonra da dâvâlıyı dinler. Bundan sonra dâvâlıya dâvâcının iddiası ile ilgili sorular sorar. Eğer dâvâlı müdde'inin iddiâsını kabul ederse karar safhasına geçilir ve mesele açıklığa kavuşur. Eğer dâvâlı iddiâyı reddederse bu takdirde kadî dâvâcıdan iddiâsını

¹⁴⁴ Ekrem Buğra Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri**, İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2004, s.23-24-25.

¹⁴⁵ Ekinci, s. 273.

¹⁴⁶ **AMK.298.No'lu BŞS.D.No:14/14, 16/19, 48/2, 63/34, 63/36, 67/44, 68/45, 78/71, 128/91, 129/93, 144/117.**

¹⁴⁷ Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı**, Ankara: T.T.K , s.83.

¹⁴⁸ Ortaylı, **Hukuk ve İdâre Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kadî**, s. 54.

ispatlamasını ister. Eğer dâvâcı hukûkî delil getiremez veya lehine şahitler bulamazsa, onun talebi üzerine kadî dâvâlıya yemin etmesini emreder. Osmanlı şer'îye mahkemelerinde kadı, Müslüman halkın dâvâlarının yanında gayr-i müslim tebaasında dâvâlarını görmüştür.¹⁴⁹

Şer'îye mahkemelerinde yargı işlerini yürüten kadî ve ona yardımcı olan memurlar bulunmaktadır. 298 numaralı Bitlis Şer'îye Sicili'nde zikredilen bu memurları inceleyelim.

2.2.1.Kadî

Kaza, lügatta hükm ilzam, emir, takdir, infaz, bir hadiseyi kavlen ve fiilen fasl ve katı; bir hakkı sahibine ödemek gibi manalara gelmekte olup terim olarak ise; insanlar arasındaki anlaşmazlıkları, Kur'an ve sünnetten alınan şer'î hükümlere göre hall ve fasl etmek, nizaları ortadan kaldırmak demektir. Bu görevi ifâ eden görevlilere de "kadî" denmektedir. Hâkim manasındadır.¹⁵⁰ Kadî şer'î ve hukûkî hükümleri tatbik edici demek olup aynı zamanda hükümetin emirlerini de yerine getiren bir makamdı. Kadîlara hâkimü's-şer'î ve daha sonra alelîtlak hâkim denmiştir.¹⁵¹

Osmanlılar, kendilerinden önceki Müslüman devletlerin geleneklerine uyarak kadî tâyininde çok titiz davrandılar. Zirâ İslâmiyete göre adâletle hükmetmek, bu dinin en önemli prensiplerinden biridir. Bu bakımdan Osmanlılar, herhangi bir kimseyi değil, her yönüyle tanınmış ve güvenilir kimseleri bu makama getiriyorlardı. Kuruluş döneminden itibaren islâm dünyasının maruf âileleri bir taraftan Anadolu'ya gelirken, bir taraftan da açılan medreseler kazâ tarîkini ihtiyâr edecekleri (kadılığı seçecek olanları) yetiştiriyordu¹⁵²

Osmanlılar'da kadî nasbının ilk defa Osman Gazi tarafından Dursun Fakih'e verildiğini daha önce aktarmıştık. Osmanlı Devletinin kuruluşu sırasında en büyük kadîlık

¹⁴⁹ Ortaylı, **Hukuk ve İdâre Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kadı**, s. 60.

¹⁵⁰ Halil Cin-Ahmet Akgündüz; **Türk Hukuk Tarihi**, İstanbul: OS AV, 1995.I, 270.

¹⁵¹ Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı**, s.83

¹⁵² Kazıcı, **İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi**, s.194-195-200.

evvelâ İznik ve sonra Bursa kadılığı olup zaptedilen yerlerde de ikinci ve üçüncü derecelerde kadılıklar ihdas olunmuştu.¹⁵³

Osmanlı devlet teşkilâtında, kadî'nin adlî görevi yanında idârî, ilmî, ve hatta askerî görevi de vardır. Çünkü Osmanlı şehir idâresinde beledî ve mülkî idâre fonksiyonları birbirinden kesin çizgilerle ayrılmamıştı. Kadî, şehrin yargı mercii olduğu kadar, asayişin âmiri, vakıfların denetçisi, beledî hizmet ve zabıta görevlerinin de âmiridir.

Osmanlı toplumunda önemli yeri bulunan kadılar, biri Anadolu, diğeri de Rumeli olmak üzere iki kadıaskerliğe bağlıydılar. Bunlar, bağlı bulundukları kadıaskerliğin icrâyı faaliyet eylediği sınırlar dâhilinde adâlet tevzî edip hizmet görürlerdi. Osmanlı ülkesinde, kadî olabilmek için medresenin yüksek derecelerinden mezun olmak gerekiyordu. Bunun aksini düşünmek mümkün değildi. Tahsilsiz sadrazam olunabilirdi ama, en küçük bir kazaya kadî olunamazdı. Kadılar bazı işleri yapamazlardı. Ticâret yapmak, borç alıp vermek, hediye kabul etmek, umûmî ziyâfetlerde bulunmak gibi, hüküm vermesinde ileride herhangi bir şüpheye sebep olacak her türlü hareketlerden kaçınmak zorunda idiler.

Osmanlı kadısı sancak ve kazalara tâyin edilirdi. Hiyerarşide sancak kadıları daha üstün idiler. Kadî ilk olarak kazaya tâyin edilerek yevmiye 20 akça ile vazifeye başlardı. Rumeli kaza kadılıkları dokuz, Anadolu on, Mısır ise altı sınıfa ayrılmıştı. Bir kadî terfien son basamağa geldiğinde yevmiyesi 150 akçaya yükselmiş olup “eşref-i kudat” adıyla anılan zümreden sayılırdı. Kaza kadılarının görev süresi bir yerde bir 20 ay, Mevleviyetlerde de bir seneyi geçemezdi. Bu müddeti dolduran kadî mâzul sayılarak yerine sırada olan başkası atanırdı. Müddetini dolduran mazul kadî, İstanbul'a gelerek her Çarşamba günü kadıasker dairesine devâm edip sıra beklerdi. Bu bekleyişe “zaman-ı infisâl”ı denilip, sonraki tayinine de “zaman-ı ittisal” adı verilir.

Kadıların bu kadar kısa bir zamanda yer değiştirmesi, muhtemelen terfî imkânlarının tıkanmaması ve halk ile adâlete şüphe düşürecek kadar ileri gidebilecek bir yakınlık peydah etmemeleri içindi. Bundan başka, devamlı olarak adlî problemlerle karşı

¹⁵³ Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı**, s.83

karşıya kalan ve bu yüzden “ulûm ve fûnûn” ile iştiğalden uzak kaldıkları düşünülerek, vazife müddetleri belli dönemlere bağlanmış, böylece İstanbul’da yeniden bilgilerini tazeleme imkânı verilmiş oluyordu.

Kaza kadîliğinden yükselen kadî, sancak kadîsı olur ve mevleviyet pâyesi alırdı. Mevleviyetler, kadîların aldıkları yevmiye nazarı itibara alınarak 300 ve 500 akçalık olmak üzere iki kısma ayrılırdı.

XVIII. yy’dan itibaren Mevleviyetler beş kategoriye ayrılmıştı. Bunlar: Devriye, Mahrec, Bilâd-ı Hamse, Haremeyn ve İstanbul Kadılığı idi.

Osmanlı toplumunda kadî, yegâne şahsiyet olarak özelliğini korurken, hükümlerine dışarıdan herhangi bir şekilde müdahale ve tesir edilmesi sözkonusu değildir.¹⁵⁴

Defterimizde Şeyhu’l-İslam Cemâleddîn imzalı bir mürasilede Bitlis kadısının hizmet müddetinin dolduğunu ve yerine Şükrü Efendi’nin tayin edildiğini görüyoruz. Ancak Şükrü Efendi’nin de başka bir mahale tayin edilmesi üzerine Bitlis kadısının vazifede kalmasının talep edildiği bir kayda rastlıyoruz.¹⁵⁵

2.2.2.Nâib

Sözlükte vekil, kadî vekili,¹⁵⁶ demek olan ıstılahta, mahkemede değil de, yerinde hallolunması zarûrî olan veya tahkikât ve keşif gibi işleri gerektiren hallerde kadî, her zaman mahkemeden ayrılamayacağı için, kendi adına bu işleri görmekle vazîfelendirilen bir yardımcı kullanır. Gerek bu şekilde kullanılan yardımcı, gerekse bizzat kadî tarafından kendi kazasına gönderilip onun adına hükmeden ve onun gibi bütün yetkileri hâiz olan kimseye “Nâib” denir.

¹⁵⁴ Kazıcı, *İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi*, s.200- 204

¹⁵⁵ **AMK.298.No’lu BŞS.D.No:** 4/131-132,

¹⁵⁶ Devellioğlu, s.799.

Nâib olacakların da mutlaka yüksek tahsil görmüş, halk arasında ahlâk ve fazileti ile tanınmış kimseler olması gerekirdi. Zira o kadînın sahip olduğu bütün hak ve yetkilere sahip olan kimse olarak hükmetmekteydi.¹⁵⁷

Nâibin bir veya birkaç olması kadînın tayin edildiği kazanın büyük veya küçük olup olmamasına bağlı idi. Bundan dolayı kaza, sancak ve eyâlet kadîlarının nâibleri ona göre idi.¹⁵⁸

Defterimizden; 18 Cemâziye'l-âhir 1321 tarihine kadar Süleyman Efendi'nin nâiblik yaptığını öğreniyoruz. Bu tarihten sonra Süleyman Efendi Van nâibliğine atanıyor.¹⁵⁹

Yine incelediğimiz defterden; 16 Cemâziye'lahir 1321¹⁶⁰ tarihinden 17 Rebi'u'l-âhir 1324¹⁶¹ tarihine kadar Bitlis Hasan Rafet Efendi'nin merkez nâibi olarak görev yaptığını görüyoruz. Yine defterimizden, 1 Cemâziyel-evvel 1324 tarihinden 1 Ramazan 1325 tarihine kadar Mehmed Hayri Efendi,¹⁶² 1326 târihine kadar Halil Es'ad Efendi,¹⁶³ 1326- 23 Şevval 1328 tarihine kadar Nureddîn Efendilerin nâiblik ettiğini öğreniyoruz.¹⁶⁴

Defterimizde geçen diğer nâibler şunlardır: Hayrullah Efendi ibn-i Sâdık,¹⁶⁵ Yanya Vilâyeti nâibi Mehmed Vechi Efendi,¹⁶⁶ Ahmed Efendi Simek nahiyesine atanıyor,¹⁶⁷ Hakkı Efendi¹⁶⁸, Ali Rızâ Efendi,¹⁶⁹ Halil Efendi,¹⁷⁰ İstanbul nâibi Mûsâ Efendi-zâde Mustafa 'İsmet Efendi,¹⁷¹ es-Seyyîd Abdürrahîm Şükrü Efendi,¹⁷² Mahmûd Paşa mahkemesi nâibi

¹⁵⁷ Kazıcı, *İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi*, 203.

¹⁵⁸ Uzunçarşılı, s.117

¹⁵⁹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 6,

¹⁶⁰ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:8/1

¹⁶¹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:46/89.

¹⁶² AMK.298.No'lu BŞS.D.No:47.

¹⁶³ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:152

¹⁶⁴ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:152

¹⁶⁵ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:1/25.

¹⁶⁶ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:35/59.

¹⁶⁷ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:18/22.

¹⁶⁸ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:43/82.

¹⁶⁹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:63/36.

¹⁷⁰ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:101/46.

¹⁷¹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:103/47.

¹⁷² AMK.298.No'lu BŞS.D.No:105/50.

es-Seyyîd ‘İsmet Efendi,¹⁷³ Es-seyyîd ‘Osmân Nûrî Efendi,¹⁷⁴ Süleymân Efendi,¹⁷⁵ Osmân Efendi,¹⁷⁶ Es-seyyîd Hâlîl Efendi.¹⁷⁷

2.2.3.Kassâm

Vefât etmiş olan bir kimsenin terekesini vârisleri arasında taksîm eden ve küçüklerin hakkını koruyan¹⁷⁸ şer’î memura “kassâm” denilirdi. Osmanlı Devleti’nin şer’iye teşkilâtında mirâs taksimi, biri kazasker kassamları ve diğeri de bir mahallin kadîlîğında yani şer’î mahkemelerde bulunan kassâmlar olmak üzere iki sınıf kassam vardır.¹⁷⁹

Defterimizde bu hususla ilgili bir davaya rastlıyoruz; “...Abdullah bin Mahmûd bin Abdullah nâm kimesne medîne-i mezkûre mahkeme-i şer’iyyesinde mün’akıd meclis-i şer’imizde merkez Emvâl-i Eytâm Müdîri Mehmed Emîn Efendi ibn-i Tâhir Efendi muvâcehesinde da’vâ ve takrîr-i kelâm edûb Derse’adet’den hânesine gelmekde iken Gümüşhâne mülhekatından Arab Deresi Yaylası mevki’inde eşkiyâ tarafından katl edilen babam Mahmûd bin Abdullah’ın üzerinde zuhûr eden nukûdu burâ mahkeme-i şer’iyyesine irsâl kılınarak cânib-i şer’î ‘âlîden tanzîm kılınan “kassam defteri” mücebince burada hâzır bulunan vereseleri hisselerini bi’z-zât ahz ve kabz ederek ğâib bulunduğum cihetle hisse-i erîsime isâbet eden yüz on üç kurûş zuhûr-u vürûdiyeme ta’lîkan Merkez Emvâl-i Eytâm Sandığına vaz‘ kılınmış olmağla suâl olunup meblağ-ı mezkûru bana edâ ve teslîme müdîr-i mûmâ ileyhe tenbîh olunmak matlûbumdur...”¹⁸⁰

2.2.4.Şühûdü’l-hâl

Osmanlı mahkemeleri alenî (açık-şeffâf) cereyân ediyordu. Kadîların, davalara bakmak üzere yaptıkları oturumlarda yanlarında “Şuhudu’l-hal” veya “Udûlu’l-müslimîn”

¹⁷³ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:130/93.

¹⁷⁴ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:12/106.

¹⁷⁵ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:144,145,146/117.

¹⁷⁶ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:147/117.

¹⁷⁷ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:154/4.

¹⁷⁸ Devellioğlu, s.494.

¹⁷⁹ Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı, s.121.

¹⁸⁰ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:153/2.

adı verilen bir bilirkişi heyeti bulunurdu. Bu heyet, mahkemeye bir jüri statüsü kazandırıyordu.

Sicile geçen kararların altında adları bulunan bu insanların sayısı yedi-sekiz kişidir. Ancak bu isimlerden sonra bir tabir kullanılmaktadır. O da “ve gayrihim”dir. Bu “biz buraya yedi-sekiz kişinin adını yazdık ancak başkaları da var” demektir. Bunlar görgü şahitleri değil mahkeme tarzının müşâhididirler.¹⁸¹ Yalnız bahsettiğimiz bu müşâhidlerin seçilişi, gelişi güzel olmayıp, kasabadaki ileri gelen şahsiyetlerin tercih olunduğunu unutmamalıdır. Böylece meşhûr müderrisler, ayân ve eşraftan olanlar buraya dâhil oluyorlardı. Bunlar her mahkemede aynı kadro ile bulunmayıp, bazen birkaç kişi değiştiği gibi, sayılarını da tâyin etmek mümkün değildir.¹⁸² Defterimizde şühudu’l-hal’e bir yerde rastlıyoruz.¹⁸³

2.2.5.Tezkiye Memuru

Şahitlik yapanların doğru kimseler olup olmadığını araştıran¹⁸⁴ memurlardır. Gerekli görüldüğünde mahkemece görevlendirilirlerdi. İncelediğimiz defterde Tezkiye memurundan söz edilmemekle berâber ilâmlarda Müslümanlar için “...ledet’t-tezkiye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde ettikleri nümâyân olan...” ve gayr-i Müslimler için “...alenen lede’t-tezkiye mu’teber ve makbûlü’ş-şehâde oldukları...” ifâdesinden şahitlerin tezkiye yoluna gidildiği anlaşılmaktadır.¹⁸⁵

2.2.6.Muhzır ve Muhzırbaşı

Şer’î mahkemelerde kadınların yardımcısı olan muhzırlar bulunmaktaydı. Muhzır sözlük anlamı itibâriyle, huzura getiren ve ihzâr eden manasını ifâde eder. Terim olarak ise, davacı ve davalıları mahkemeye celbeden ve icâbı halinde bu günkü emniyet görevlilerinin

¹⁸¹ Kazıcı, **Osmanlı’da Eğitim ve Öğretim**, İstanbul: Bilge Yayınları, 2004, s, 218.

¹⁸² Kazıcı, **İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi**, s.206.

¹⁸³ **AMK.298.No’lu BŞS.D.No:12/9.**

¹⁸⁴ Devellioğlu, s.1107.

¹⁸⁵ **AMK.298.No’lu BŞS.D.No:1/123,124,125,3/128.**

ve savcının bazı görevlerini îfâ eden memur demektir.¹⁸⁶ Muhzırbaşı'nın emrindeki muhzırlar, mahkemenin istediği duruşma ilgililerini getirip götürmek, mahkemede güven ve düzeni korumakla görevli idiler.¹⁸⁷

Defterimizde; Muhzırbaşı olarak Hacı Abdullah bin Ali,¹⁸⁸ muhzır olarak İbrâhîm Halîl Efendi ibn-i Hacı Abdullah Ağa,¹⁸⁹ 'nın adına rastlıyoruz

2.2.7.Kâtipler

Sözlükte, bir resmi dâirede veya bir büyük zâtın maiyetinde yazı yazmakla mükellef memur, yazıcı anlamlarına gelmektedir.¹⁹⁰

Mahkeme kâtiplerinin tâyininde kadînin arzı şart idi. Eğer bir sahis, geçici olarak “berât-ı şerîf” verilmeden görev yapıyorsa, daha sonra kâtiplik berâtı kendisine verilirdi.¹⁹¹

Defterimizde; şu kâtiblerin isimleri geçmektedir:

Mahkeme-i Şer'iyeye başkâtibi Hacı Şa'ban Efendi,¹⁹² Mahkeme-i Şer'iyeye kâtib-i sânisî Hakkı Efendi,¹⁹³ Mahkeme-i Şer'iyeye mukayyîdî Abdülkâdir Efendi,¹⁹⁴ Lokmân Efendi ibn-i Hacı Şa'bân Efendi,¹⁹⁵ Bahrî bin Dervîş Efendi,¹⁹⁶ Mahkeme-i Bidâyet zabıt kâtibi Ya'kûb bin Ahmed Efendi,¹⁹⁷ İstinâf zabıt kâtibi Abdürrahman Efendi ibn-i Hakverdi ibn-i Abdürrahman,¹⁹⁸ Seyyâr Tabûr kâtibi Mehmed Efendi bin Mustafa,¹⁹⁹ Evkâf kâtibi Receb Efendi,²⁰⁰ Merkez nüfûs başkâtibi 'Osmân Efendi ibn-i 'Ârif Efendi,²⁰¹ Jandarma

¹⁸⁶ Akgündüz, s.72.

¹⁸⁷ Çadircı, s. 89.

¹⁸⁸ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:100/45.

¹⁸⁹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 154/4, 103/47, 143/114.

¹⁹⁰ Sami, s.1029.

¹⁹¹ Yücel Özkaya, XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1985, s.61

¹⁹² AMK.298.No'lu BŞS.D.No:22/32.

¹⁹³ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:22/32,123/82, 139/108,11/9,90/25, 91/26, 93/32,

¹⁹⁴ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:22/33.,104/48,79/71.

¹⁹⁵ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:22/34.

¹⁹⁶ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:114/62.

¹⁹⁷ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:114/62.

¹⁹⁸ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:114/62.

¹⁹⁹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:49/3.

²⁰⁰ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:53/10.

²⁰¹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:27/b11.

Tabur kâtibi Mustafa Efendi bin Resûl,²⁰² Zabıt kâtibi Abdülkâdir Efendi ibn-i İrfân Ağa,²⁰³ Mahkeme-i Bidâyet Cezâ başkâtibi Hersenkî-zâde Resûl bin Sıdkı,²⁰⁴ Nasreddîn Efendi ibn-i Ahmed Efendi,²⁰⁵ Şükrü ibn-i Hacı İbrahim Efendi,²⁰⁶ Kantarcı-zâde Ali Efendi ibn-i Halîl bin Receb,²⁰⁷ Nâdir Efendi ibn-i Beşşar,²⁰⁸ Nasrullah Efendi,²⁰⁹ Abdurrahmân Efendi bin Hakverdi,²¹⁰ Merkez Nüfus başkâtibi ‘Osmân Efendi ibn-i ‘Ârif Efendi.²¹¹

1. EKONOMİK DURUM

Denizden uzak ve dağlık bir bölgede yer Bitlis şehrinin ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır.²¹² Ticâret faaliyetlerinin Bitlis ekonomisindeki yeri oldukça sınırlıdır. Bölgede pazar için değil öz tüketime yönelik geleneksel ekonomik yapının egemenliğini koruması, ticâret hacminin darlığının temel sebebidir.²¹³ Bitlis şehrinin ekonomik hayatını defterimize göre, ticâret, mübâya’a ve tarım ve hayvancılık başlıkları altında açıklamaya çalışacağız. Fakat bunlara geçmeden evvel defterimizin muhtelif yerlerinde geçen ekonomik hayatla alakalı terimleri açıklamak istiyoruz.

3.1. İktisâdî Hayatla İlgili Terimler

3.1.1.Deyn²¹⁴

Lügatta, belirli bir müddet için, belirli bir vakitte faizli ve faizsiz olarak ödenmek üzere alınan para demektir.²¹⁵ Eski hukukumuzda borca deyn, alacaklıya dâin, borçluya da

²⁰² AMK.298.No’lu BŞS.D.No:64/37.

²⁰³ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:139/108.

²⁰⁴ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:154/4.

²⁰⁵ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:123/82.

²⁰⁶ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:143/113.

²⁰⁷ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:13/13.

²⁰⁸ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:81/1.

²⁰⁹ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:102/46.

²¹⁰ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:103/47.

²¹¹ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:115/63.

²¹² Polat, s.406.

²¹³ “Bitlis” Yurt Ans.,s,1408.

²¹⁴ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:12/9, 9/b/19, 33/54, 36/60,55/16, 89/23,103/47, 133/99, 139/108, 143/114.

²¹⁵ Sâmi, s.645.

medîn ve medyûn denmekte ve deyn şu şekilde tarif edilmektedir. Bu akid ve haksız fiil sebebiyle borçlu zimmetinde sâbit olan şeydir.²¹⁶

3.1.2. Îcâr²¹⁷

Îcâr lügatte; kiraya verme anlamına gelir. Îcâre ise; gelir, ücret, kira olarak devlete veya vakıflara yapılan ödeme anlamlarını içermektedir.

Îcâreteyn ise, vakıf olan bir kısım menkuller hakkında kullanılan bir tabirdir. İki kiralı demektir. Bu tabirler, vakıfların gayr-i menkullerinin, vâkıf tarafından hakîkî değerine eşit gelecek şekilde muaccel; sene ve ay belirtilmeksizin müeccel kira bedeli karşılığında kiraya verilmeleri neticesinde doğmuştur. Bu durum ilk olarak Osmanlılar'da tatbik edilmeye başlanmıştır.²¹⁸

3.1.3. Emânet²¹⁹

Sözlükte; emniyet edilen kimseye bırakılan şey, eşya²²⁰ anlamına gelmektedir. Emin sayılan, güvenilir kabul edilen kimsenin yanında başkasına âit bulunan mal demektir.²²¹

Defterimizde Mehmed Hilmi Efendi'nin 18 lirâsını Evkâf Sandık Emîni Ahmed Efendi'ye emânet bıraktığını ve Güllü bint-i Koçu adındaki kadından Asâkir-i Şâhâne tarafından erzak sevki için 2 öküzünün emâneten alındığını görüyoruz.

3.1.4. Hîbe²²²

Lügatte bağışlama, bahşiş²²³ anlamlarına gelir. Istılahta ise, hayatta iken bedelsiz nâfile olarak temlîk ifâde eden bir akittir.²²⁴ Hibenin rûknü îcâb ve kabuldür. Îcâb

²¹⁶ Halil Cin- Ahmet Akgündüz, **Türk Hukuk Tarihi**, İstanbul, II, 180-181.

²¹⁷ **AMK.298.No'lu BŞS.D.No:4/128,62/34, 146/117, 149/118.**

²¹⁸ Pakalın, II, 17-18.

²¹⁹ **AMK.298.No'lu BŞS.D.No:62/34, 80,72, 89/23, 141/111.**

²²⁰ Devellioğlu, s. 217.

²²¹ Erdoğan, s. 91.

²²² **AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 67/44.**

²²³ Sâmi, s. 95; Devellioğlu, s.366.

“bağışladım, hibe ettim, ihda veya itâ eyledim” gibi bir malın meccânen temlikini ifâde eden herhangi bir sözdür. Îcâbtan sonra “kabul ettim” denilmeksizin mücerret vuku bulan kabz ile de hibe ve sadaka münakıd ve tamam olur²²⁵.

Defterimizde Menteş Ağa-zâde Dâvud Ağa ibn-i Ali Ağa’nın menkûl ve gayr-i menkûllerini oğullarından ikisine hibe ettiğini öğreniyoruz.

3.1.5. Vekâlet-Kefâlet

Sözlükte kefalet "bir şeyi bir şeye eklemek, katmak, bitiştirmek" gibi anlamlara gelir.²²⁶ Kendi zimmetini başkasının zimmetine ekleyerek onun yüklendiği şeyi kendisi de yüklenen kimseye kefil, adına kefil olunan asıl borçluya mekfulün anı, lehine kefil olunan alacaklıya mekfulün leh, kefilin teslim veya eda etmeyi üstlendiği şeye de mekfulün bih denilir.

İncelediğimiz defterde konuları itibariyle başlıca kefalet çeşitleri şunlardır.

Kefil-i bi'n-nefs: Bir kimsenin şahsına kefil olup gerektiğinde onun mahkemeye vesayir belirli bir yere getirmeyi ve teslim etmeyi taahhüt eder.

Kefil-i bi'l-mâl: Mevcut ve zimmette sabit olan bir malın edasına kefil olmaktır.²²⁷

Defterimizde bu hususta Emval-i Eytâm Müdürü Nasrullah Efendi’ye âit iki adet, Mehmet Emîn Efendi’ye ait bir kefâlet senedi yer alıyor. Nasrullah Efendi’nin kefâlet senedinin birincisinde, Hersân mahallesinden Hâfız Hoca-zâde Nasrullah Efendi bin Şeyh ‘Abdürrezzâk Efendi ile Taş mahallesi ahâlisinden Abdülkerim Efendi bin Hacı Necmeddîn Efendi’nin tarla, hâne gibi mallarla kefil olduklarını görüyoruz.²²⁸ İkinci senette de Şeyh Abdülbâkî Efendi ibn Şeyh Abdülmelik ile Şeyh Nasrullah Efendi ibn Şeyh Abdürrezzâk

²²⁴ Mehmet Ali Tatoğlu “753 Numaralı Şer’iyye Siciline Göre Balıkesir’de Ekonomik, Sosyal ve Dini Durum” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE,2006) s.32.

²²⁵ Ömer Nasuhî Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kâmusu*, İstanbul: Bilmen Yay.1998,VIII, 29 30.

²²⁶ Ali Bardakoğlu, “kefâlet”, *DİA*, XXV, 168.

²²⁷ Oğuz, s. 39.

²²⁸ **AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 49/5.**

Efendi isimli zatlar mal ile kefil oluyorlar.²²⁹ Mehmed Emîn Efendi'nin kefâlet senedinde de Şerefhan-zâde Güllî bint-i Hacı Mehmed Beğ adlı bir kadın ile Nâdir bin Ni'mo ve Ömer bin Kajo isimli şahısların mal ile kefil olduklarını görüyoruz.²³⁰

Defterimizdeki diğer vekâletle ilgili hükümlerde ise bir kişinin alacağı için ya da bir işi (alım-satım işleri, miras işleri, açılan herhangi bir dava vs.) yerine getirmesi için başka kişiyi vekîl tayin etmesi şeklinde gerçekleşir. Bu tür hükümlerde vekîl tayin eden şahsın ve vekil tayin ettiği şahsın isimleri verildikten sonra hangi konuda vekil tayin ettiyse o belirtilir ve vekil olan kişinin vekâletine şahit olanların isimleri ifade edilir.²³¹

Yine defterimizde Müslümanların gayr-i Müslimlere, gayr-i Müslimlerin de Müslümanlara vekillik ettiğini görüyoruz.²³² Ayrıca kendisi ve vekili mahkemeye gelmeyen kimseye özel hukukunun korunması için mahkeme tarafından vekil nasb edildiğini görüyoruz.²³³

3.1.6. Müzâyede²³⁴

Lügatte, bir malın ve mülkün en fazla verene verilmek üzere dellal ile satılması demektir.²³⁵

Defterimizde müzâyede muamelesine, Kürdiyi'l-'asl Bitlis Evkâf Muhâsebecisi Mehmed Hilmi Efendi'nin on adet lirâyı Osmâniyeyi müzâyede ile nakde çevirmesi ile Zeydân mahallesinde sâkin Safer Beğ bin Mehmed hırsızlar tarafından elinden gasbedilen kısrâğını Bitlis çarşısında müzâyededede görerek polis dâiresine başvurması ve Evkâf Dâiresi tarafından idâre olunmakta olan Şerefiye Vakfı marbûtâtından Han Hamâmının H.1328

²²⁹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:101/46.

²³⁰ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:113/62.

²³¹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:49/5, 54/16, 3/128, 6/134, 26/42, 34/55, 36/62, 54/16, 56/20, 59/29, 61/34, 63/36, 65/39, 67/44, 68/45, 73/56-58, 75/61, 79/71-72, 87/23, 90/25, 91/26, 93/32, 103/48, 105/50, 123/82, 125/86, 126/88, 127/90, 129/93, 135/103, 136/104, 71/111, 145/117, 149/118, 153/1.

²³² AMK.298.No'lu BŞS.D.No:6/134, 79/71.

²³³ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:4/128.

²³⁴ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:89/23, 98/42, 149/118.

²³⁵ Sâmi, s. 1330.

tarihine âit bir senelik bedel îcârı bi'l-müzâyede ile 8500 kurûşa Hersân mahallesinden Nûrî bin Hamzâ'ya ihâle edilmesinde rastlıyoruz.

3.1.7. Kur'a²³⁶

Sözlükte “pay” anlamına gelen kur'a fıkıh terimi olarak payların birbirinden ayırt edilmesi veya bir kimsenin öncelik sırasının tayini için başvurulmuş isim belirleme usûlünü ifâde eder.²³⁷ Defterimizde Taş mahallesinden Kazzâz-zâde İsâ bin Sâdık'ın vefât etmesinden sonra terekisi dağıtılır. Ancak varisleri ev ve müştemilâtı hususunda anlaşılmayınca mahkeme kur'a yoluyla meseleyi halleder.

3.1.8. Vâsî- Vesâyet²³⁸

Vesâyet bir kimsenin ölümünden sonra bir veya birden fazla işlerini idâre etmek ve mallarında tasarrufta bulunmak üzere başka bir kişiye yetki verilmesi şeklinde tarif edilmiştir.²³⁹ Vâsî vasiyetle vazifelendirilen şahıs, bilhassa son arzuyu icrâ ve tahakkuk ettiren kimsedir.²⁴⁰ Defterimizde en çok Emvâl-i Eytâm Müdîri,²⁴¹ ile annenin²⁴² vâsî olduğunu görmekteyiz.

3.1.9. Kayyim

Kısıtlı kimselerin işlerini üstlenen ve belli bir işin görülmesi veya bir malın idâresi için tayin olunan kimseye kayyim denir.²⁴³

Defterimizde Hersân mahalleli emekli Redif Yüzbaşı Mehmed Efendi ibn-i Halid'in vefât etmesi üzerine küçük çocuklarının mallarının muhafazası için aynı mahalleden İbrahim Halil bin Hacı Abdullah kayyim tayin edildiğini görüyoruz.²⁴⁴

²³⁶ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 7/134.

²³⁷ H.Yunus Apaydın, “kur'a” DİA, XXVI, 382.

²³⁸ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 6/134, 11/9, 15/16, 67/44,68/45, 80/72, 90/25, 91/26, 93/32, 97/40, 134/101, 139/109, 142/113

²³⁹ Cin- Akgündüz, s.36.

²⁴⁰ Joseph Schacht,“Vesâyet”, İA, XIII, 230.

²⁴¹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:90/25, 90/26, 93/32, 97/40, 142/113, 15/16.

²⁴² AMK.298.No'lu BŞS.D.No:134/101, 139/109, 6/134, 67/44.

²⁴³ Erdoğan, s. 358.

3.1.10. Tereke²⁴⁵

Müteveffânın geride bıraktığı mal varlığına denir.²⁴⁶ Tereke kayıtları iktisâdi tarih açısından büyük önem arz etmektedir. Bu kayıtlardan o dönem insanların mal varlıkları, refâh seviyeleri ve kalan malların emlâk, bağ, bahçe, dükkan vs. değerleri öğrenilebilmektedir.

3.2. Ticâret

3.2.1. Kullanılan Paralar²⁴⁷

İmparatorluk döneminde Türkiye’de 1 kuruşun 40’ta biri olan değer birime para denirdi.²⁴⁸ Mal alım ve satımında bir değişim aracı olarak kullanılan para insanlar arasında el değiştirerek tecârî faaliyetlerin yürütülmesini sağlayan araçtır. Aynı zamanda insanlar arasında temel servet ölçüsü olarak da değerlendirilir.

Osmanlı para tarihi; akçe denen küçük bir gümüş sikkenin darbıyla başladı. Bu parayı 1326 yılında Orhan Bey tedâvüle çıkarmıştır. Akçenin avarı zaman içerisinde farklılık göstermiştir. Akçe değerini kaybedince onun yerini kuruş ve para almıştır.²⁴⁹

Kuruş; gurus olarakta bilinir. 17. yy. sonlarında kullanılmaya başlayan Osmanlı gümüş para birimidir. Karakuruş olarak bilinen Avrupa gümüş paraları, Osmanlı devletinde uzun süre kullanıldı.

²⁴⁴ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:70/50.

²⁴⁵ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:1/123-124-125, 3/128, 4/129, 5/130, 6/133-134, 7/135, 10/6, 11/7, 12/9-10, 13/11-12-13, 14/14, 49/4, 50/6, 52/9, 53/11-12, 54/13-15, 55/17-18-19, 56/21, 57/22-23-24, 58/25-26-27, 59/28-29, 60/31-32, 61/33, 66/40, 67/42-43-44, 69/46, 70/48-49-50, 71/52, 72/53-54, 73/55, 74/57, 75/61,76/62-63, 77/64-65-66, 78/67-68-69-70, 81/2-3, 82/4-5, 83/9, 84/10-11-12-13, 86/15-16, 87/18-19, 88/20-21-22, 91/27, 92/ 28-29-30, 93/31, 96/38, 98/41, 99/43-44, 108/51, 110/55-56, 111/57-58, 115/63-64, 116/66-67, 118/70, 119/73, 120/74, 121/77-78, 122/79-80-81, 124/84-85, 127/89, 128/92, 131/94-95-96, 133/98, 134/100, 135/102, 138/107, 144/115-116,153/3.

²⁴⁶ Cin-Akgündüz, II, 136.

²⁴⁷ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 14/14, 136/104, 127/90, 126/88, 123/83, 118/76, 118/71, 111/58, 103/48, 90/25, 75/61, 70/50, 65/38, 62/36, 54/16, 46/89, 29/47, 28/45, 25/40, 18/23, 17/19, 16/18, 16/18.

²⁴⁸ “Para”, **Yeni Türk Ansiklopedisi**, İstanbul: Ötüken Yay.,1985, IV, 2992.

²⁴⁹ Tatoğlu, s.37

II. Süleyman döneminde (1687-91) karakuruşa alternatif olarak ilk Osmanlı kuruşu çıkarıldı. Esedi, zolata adlı karakuruşlar örnek alınarak çıkarılan 6 dirhem (19,24) gr. ve 51 ayarındaki bu para, kara kuruşlardan 2,5 gram daha hafıftı. II. Mustafa döneminde (1695-1703) nısfıye (yarım) ve rubiye (çeyrek) adı altında yeni kuruşlar çıkarıldı. İstanbuldan başka Edirne, İzmir ve ve Erzurum darphanelerinde de kuruş basımına başlandı. III. Ahmed döneminde (1703-1709) dirhemlik (28,8 gr) daha büyük kuruşlar basıldıysa da, III. Mustafa (1757- 74) kuruşun ağırlığını 8,5 dirheme (27,2 gr) düşürdü. Gümüş fiyatlarındaki yükselme sonucu III. Selim (1789-1807) döneminde de kuruşun ağırlığı birkaç kez düşürüldü. 19. yy. başında 300 kuruşun değeri 1 İstanbul altınıydı. 1828 de 1 kuruşun değeri 40 para olarak belirlendi ve dörtte birine metelik adı verildi. 1 para 3 akçeye 1 akçede 3 pula eşit sayıldı. 1844 te para sistemi yenilenince 830 ayar 1,202 gramlık gümüş birim, 40 para karşılığı olarak kuruş adını aldı. İki buçukluk, beşlik, onluk ve yirmilik ya da Mecidiye üst birimleriydi. Bu düzenleme Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar korundu.²⁵⁰ Defterimizden de Bitlis'te kuruşun kullanıldığını görüyoruz.²⁵¹

Osmanlılar'da ilk altın para ise Fatih Sultan Mehmed Han tarafından 1479'da bastırılmıştır.²⁵² Defterimizde altın para olarak gazi altını, Sultan Reşat dönemine kadar üzerinde el-Gazi yazılı olduğu için bu isim verilmiş, Mahmûdiye altını, ve lirâyı Osmânî zikredilmektedir.²⁵³ Mahmûdiye altını I. Mahmûd devrinde basılan altın paranın adıdır. Bu para 23 ayar ve 1,5 dirhem ağırlığında idi. II. Mahmûd'un yirmi altıncı saltanat senesinde basılan para da bu adı almakla berâber "Yirmilik altın" diye de şöhret bulmuştur. Bunların kenarlarında çiçekli su vardı ve bu yirmilik altın, yabancılarla yapılan alışverişlere ait muamelelerde esas alınmıştır.²⁵⁴ Defter de 1 Mahmûdiye altını 305 kuruş olarak ifâde edilmiş,²⁵⁵ 1 gazi altını da 18 kurûş tarihsiz ve yirmi üç kurûş kıymetlû iki 'aded gâzî ve

²⁵⁰ "Kuruş" **Ana Britannica Ansiklopedisi**, , İstanbul: AnaYay., 1994, XX, 35-36.

²⁵¹ **AMK.298.No'lu BŞS.D.No:** 14/14, 136/104, 127/90, 126/88, 123/83, 118/76, 118/71, 111/58, 103/48, 90/25, 75/61, 70/50, 65/38, 62/36, 54/16, 46/89, 29/47, 28/45, 25/40, 18/23, 17/19, 16/18, 16/18.

²⁵² Halil Sahillioğlu, **Bir Asırlık Osmanlı Para Tarihi (1640-1740)**, İstanbul, 1965, s.1-4.

²⁵³ **AMK.298.No'lu BŞS.D.No:** 129/93, 54/16.

²⁵⁴ Pakalın, II, 385.

²⁵⁵ **AMK.298.No'lu BŞS.D.No:**128/91

yirmi sekiz kurûş kıymetlû sekiz ‘aded çiçekli gâzî altunlarını 18 kuruş ile 28 kuruş kıymete tekâbül ediyor. 1 İstanbul altını 16 kuruş’a²⁵⁶ denk geliyor.

3.3. Esnaf ve sanatkârlar

Esnaf ve esnaflık, şehir ticârî hayatının önemli ve vazgeçilmez bir parçası idi. Kelime olarak sınıflar demek olan “esnaf”, bir bakıma farklı iş sahaları ve kolları demektir. Küçük ticâret erbâbından ve zanaatkârlardan oluşan esnâf, hem kendi iş kollarıyla ilgili hammaddeyi işleyerek üretim yapıyor, hem de satışıyla meşgul oluyordu.

Osmanlı şehir ekonomisinin önemli ögesini teşkil eden esnafın her grubu bir loncaya bağlı idi.²⁵⁷

Defterde İsmi Geçen Esnaf ve Sanatkârlar

Uncu Esnâfi²⁵⁸

Canbâz Esnâfi²⁵⁹

Minâreci Esnâfi²⁶⁰

Makaracı Esnâfi²⁶¹

Kasap Esnâfi²⁶²

Terzi²⁶³

Kahveci²⁶⁴

²⁵⁶ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:80/72.

²⁵⁷ Kazıcı, *Osmanlı’da Toplum Yapısı*, s.123.

²⁵⁸ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:28/45.

²⁵⁹ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:80/1.

²⁶⁰ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:94/33.

²⁶¹ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:108/52.

²⁶² AMK.298.No’lu BŞS.D.No:116/65.

²⁶³ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:111/58.

²⁶⁴ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 14/14.

3.4. Mubaya'a

Lügatte satma, satış, satılma, satın alma²⁶⁵ anlamına gelen bey' genelde alışveriş ve ticâreti, İslam hukuku terimi olarak da satım akdini ifâde eder. Arapça'da eş anlamlı olan şirâ hem satın alma hemde satma anlamlarını ifâde etmekle birlikte satımı ifâdede bey'in, satın almada ise şirânın kullanımı yaygınlık kazanmıştır.²⁶⁶ Defterimizde mübâya'a ile ilgili kayıtlar tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3: Defterde Geçen Mübaya'a İşlemleri				
Dava No	Alan	Satan	Konu	Bedeli
122/86	Müslüman	Gayr-i müslim	Arsa	500 kuruş
136/104	Müslüman	Gayr-i müslim	Dişi Merkeb	190 Kuruş
103/47	Müslüman	Müslüman	Saat	50 Kuruş
129/93	Müslüman	Müslüman	Bostan	20 Adet Lirâyı Osmanî
138/108	Müslüman	Müslüman	Kuka Tesbih	20 kuruş

3.5. Tarım Ve Hayvancılık

Bitlis Vilayeti'nin ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanıyordu. Tanzimattan sonrahazırlanan "Tarık Mükellefiyeti Kanunu" imparatorlukta gelir seviyesini göstermekteydi. Vilayetler gelirlerine göre yüksek, orta ve düşük olmak üzere üç kısma ayrılmıştı. Buna göre Bitlis Vilayeti de düşük gelirli vilayetler grubuna girmektedir.

²⁶⁵ Devellioğlu, s. 94.

²⁶⁶ Bardakoğlu, "Bey'", DİA, VI, 13.

Vilayetten İstanbul, Haleb, Erzurum, Van ve çeşitli mahalle mâzû, kitre, tiftik yaprağı, ceviz, fıstık, beyaz ve kırmızı bez, sâde yağ, bal, kuru üzüm, zekerek, camuş gönü, keçi derisi, posteki, beygir, katır, sığır, koyun ihraç edilir, adı geçen şehirlerden de çuka, basma, manifatura, seker, kahve, çay, mefrusat, ipek, cam, gaz, atteriye alet ve edevatlar ithal olunurdu.

Bitlis vilayetinde mera ve yaylakların yaygın olması nedeniyle her türlü hayvan beslenmektedir. Vilayet dâhilinde 2979 at, 6756 kısarak, 2990 katır, 18700 merkeb, 6789 camuz, 7246 manda, 40772 öküz, 50091 inek, 800102 koyun ve keçi ve tiftik, 306500 tavuk, 1020 hindi, 400 ördek, 280 kaz bulunmaktadır.²⁶⁷

Deferimiz adı geçen hayvanlar şunlardır: Merkeb²⁶⁸, Esb,²⁶⁹ Sığır,²⁷⁰ Koyun,²⁷¹ Öküz,²⁷² Dişi merkeb,²⁷³ Keçi,²⁷⁴ Dişi Esb,²⁷⁵ Ester,²⁷⁶ Tay.²⁷⁷

1892 yılı sâlnâmesi ekinde Bitlis ve Ahlat kazalarında yaklaşık 642.367 dönüm arazinin 282.327 sulu ve susuz tarıma, 200.40 dönümünün ise bağ ve bahçe ziraatına ayrıldığı belirtilmektedir. Muş Sancağı'nda 9.016 dönüm arazi bağ ve bahçe, 1.287.961 dönüm arazi ise sulu ve susuz tarıma ayrılmıştır. Siirt Sancağı'nda 157.305 dönüm arazi bağ ve bahçelik 542.982 dönüm arazi sulu ve susuz tarıma ayrılmıştır. Genç Sancağı'nda ise 5.945 dönüm arazi bağ ve bahçe, 250.255 dönüm arazi sulu ve susuz tarıma ayrılmıştır. 19 y.y. sonlarında Bitlis'te tarım ilkel usullerle yapılmaktaydı. Bu dönemde Bitlis Vilayeti'nde kendi kendine sulanabilen su meralarına yakın topraklar dışında, sulama amaçlı projeler uygulanmamıştır. Bu nedenle susuz arazide tarımın verimi yağmurun mevsiminde yağmasına bağlı idi. Kuraklık nedeniyle ekilen ürün ya alınamamakta yada

²⁶⁷ Polat, s.374.

²⁶⁸ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:109/53, 108/52, 85/14, 96/37.

²⁶⁹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:89/24, 138/106, 48/3, 82/6, 90/24, 94/33, 98/42.

²⁷⁰ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:109/54.

²⁷¹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:142/112.

²⁷² AMK.298.No'lu BŞS.D.No:45/48, 115/65, 112/60, 141/111.

²⁷³ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:152/122, 30/50, 95/36.

²⁷⁴ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:69/105.

²⁷⁵ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:95/35.

²⁷⁶ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:80/1, 108/52.

²⁷⁷ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 97/39.

çok az alınmaktaydı. Araziler nadasa bırakılıyordu. Ziraat ve hasat usulleri geleneksel ve eski aletlerle yapılıyor yalnız vilayet dâhiline birkaç harman kalburu Amerika ve İstanbul'dan getirilmiştir.

Nakliyat kısmen öküz arabaları ve ekseriyetle beygir, katır, öküz ve merkeb vasıtasıyladır. Bitlis Vilayetinin tarım ürünleri buğday, pirinç, çavdar, arpa, darı, nohut, mercimek, mısır, kendir tohumu, keten tohumu, fasulye, tütün, patates, domates, patlıcan, yonca, üzüm, elma, armut, nar, incir, alıç, badem, ceviz, fındık, kestane, bittim, erik, zerdali, kayısı, kiraz, vişne, iğde, ayva, sumak, zeytin, tut, kavun, karpuz, bakla, hıyar, kabak, dereotu, ebem gömeci, semiz otu, kereviz, maydanoz, sarımsak, soğan, bamya, ıspanak, marul, biber, şalgam, turp, pancar, havuç, lahana, yabancı enginar, nane, reyhan, uçkun, yer alması, mantar, kenger, çiris, mazi, anason, çörek otu, kitre, kök boyası, sarı boya ağacı ve tereden ibarettir.²⁷⁸

Defterimizde davalara konu olan bahçe ve bostanlardan bahsedilmektedir.²⁷⁹ Tarım ürünü olarak da karpuz zikredilmektedir.²⁸⁰

4. SOSYAL DURUM

Tarihte yaşamış birçok devlete nazaran uzunca denilebilecek bir hükümlanlık dönemi geçirmiş bulunan Osmanlı Devleti'nin tarihi, genellikle siyâsî ve askerî olayların silsilesi içinde mütalaa edilmektedir. Halbuki tarihî oluş ve vak'aları iyice anlayabilmek ve onların derinliğini kavrayabilmek için iç bünyeyi, hukûkî ve iktisâdî teşkilâtı, farklı kültürlerle sahip halk zümrelerine uygulanan idâre tarzı ile halk-hükümet münâsebetlerini doğrudan kendi ana kaynaklarından araştırmak gerekir.

Osmanlı toplumunun sosyal yönünü tarihte yaşandığı gibi gerçek yönü ile ortaya koyabilmek için başta arşiv belgeleri, şer'iyeye sicilleri, salnâmeler, kanunnameler, seyahatnâmeler, vakfiyeler gibi temel kaynaklara ulaşmak gerekir.²⁸¹

²⁷⁸ Polat, s. 375.

²⁷⁹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:6/134, 15/16, 17/19, 56/19, 68/45, 129/93, 137/105, 141/110.

²⁸⁰ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:95/36.

Bizde bu bölümde Osmanlı toplum yapısının ortaya konmasının ana kaynaklarından biri olan şer'iyye sicillerinden Bitlis'in 298. Şer'iyye Siciline konu olan sosyal unsurlar ışığında Bitlis'in o yıllardaki (H.1321-1328, M. 1903-1910) sosyal yapısını ortaya çıkarmaya çalışacağız.

4.1. Toplum Hayatı

4.1.1. Güzel Ahlaka Dair Davranışlar

Osmanlı Devleti, farklı din ve milletlere mensub çeşitli unsurlar arasında sağlam bir ahenk tesis etmiştir. Geniş insan toplulukları nezdinde sosyal adaleti kurmakla dünya tarihinde, kudretli ve cihanşümul bir siyâsi varlık göstermiştir. Osmanlının önemli bir eyâleti olan Bitlis'in 298. Şer'iyye Sicil Defter'inde; gayr-i Müslim haklarını muhafaza, şuf'a hakkı, yardımlaşma ve kadın ve çocuk haklarını muhafaza gibi konuları içeren belgeler mevcut.²⁸²

4.1.2. Gayr-i Müslim Haklarını Muhafaza Etme

Osmanlı Devleti altı küsur asır başta yönetimi altında bulunan tebaa olmak üzere dünyaya adalet dağıttı. Adaletli hükm ederken Müslim gayr-i Müslim ayrımı yapmamıştır. Nitekim defterimizde de buna şahit oluyoruz. Ermeni milletinden Kâkasyân Haçîk Ağa isimli kişi alacağı olan bir müslümanın terekesinden 1250 kuruşluk borcunu mahkemeye başvurarak alıyor.²⁸³

4.1.3. Şuf'a Hakkı

Satılan veya bedel şartı ile hibe edilen bir akarı veya o hükümde olan bir malı müşteriye veya kendisine hibe edilen şahsa her kaç mal olmuş ise, o miktar ile müşteriden

²⁸¹ Kazıcı, *Osmanlı'da Sosyal Hayat*, s.13-14.

²⁸² AMK.298.No'lu BŞS.D.No:97/40,1,124/86, 129/93, 123/86, 65/39, 111/58, 123/82, 63/36, 123/83, 128/91.

²⁸³ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:97/40.

veya satıcıdan alıp temellük etmektir.²⁸⁴ Defterimizde de şuf'a davalarına rastlıyoruz ancak şuf'a şartları gerçekleşmeyince dava muarızadan men' ile neticeleniyor.²⁸⁵

4.1.4. Yardımlaşma²⁸⁶

Defterimizde Bâlû Çelebi-zâde Bâlû adlı zat hayatında mâlik olduğu dükkânlarını Ramazân-ı şerîfde fakir-fukârâya ekmek dağıtmak için vakf ettiğine ve bu hizmetin yüz seneden beri devam ettiğine rastlıyoruz.

4.1.5. Kadın ve Çocuk Haklarını Muhafaza²⁸⁷

İncelediğimiz defterde geçen nafaka davalarından kadın ve çocukların haklarının muhafaza edildiğini görüyoruz. Hatta daha doğmamış anne karnındaki çocukların dahi haklarının muhafaza edildiğini görüyoruz; Bitlis'in Taş mahallesinden Nurşîn nâhiyesi muallimlerinden Haydar Efendi ibn-i Süleymân'ın vefât etmesi üzerine terekesi taksîm edilirken yakında doğacak olan anne karnındaki çocuğunun payının da ayrıldığına rastlıyoruz.²⁸⁸ Ayrıca her hangi bir sebepten dolayı ayrılan kadının ayrıldığı evden eşyasını alıp götürdüğünü ve kocalarından gayr-i menkul aldıklarını görüyoruz.

4.2. İşlenen Suçlar ve Neticesi

4.2.1. Hırsızlık (Sirkat)

Sirkat sözlük ve örfde "başkasının malını gizlice alma, çalma" mânasındadır.²⁸⁹ Defterimizde hayvanların çalınması konusu geçmektedir. Davaların hemen hepsinde çalınan hayvanın sahipleri tarafından görülüp mahkemeye bildirmesi neticesinde

²⁸⁴ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 1980, s. 424.

²⁸⁵ **AMK.298.No'lu BŞS.D.No:1,124/86, 129/93, 123/86,**

²⁸⁶ **AMK.298.No'lu BŞS.D.No:65/39.**

²⁸⁷ **AMK.298.No'lu BŞS.D.No:111/58, 123/82, 63/36, 123/83, 128/91.**

²⁸⁸ **AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 91/27.**

²⁸⁹ Bardakoğlu, "hırsızlık", *DİA*, C.17, s. 385.

mahkeme tarafeyni dinledikten sonra hayvanı eski sahibine geri verdiğini görüyoruz. Çalınan hayvanlar şunlardır: Merkeb²⁹⁰, At,²⁹¹ Sığır.²⁹²

Bunun dışında kaybolmuş hayvanını başkasının elinde görüp mahkemeye başvurup hayvanını geri alanların defterimizde yer aldığını da görüyoruz.²⁹³

4.2.2. Gasb

Bir kimsenin mütekavvim ve değerli bir malını, sarahaten ve delâleten veyâ âdete nazaran izni olmaksızın haksız yere elinden veya tasarrufu dâiresinden alma demektir.²⁹⁴

Defterimizde gayr-i menkul ve hayvanlarla ilgili gasb davalarına rastlıyoruz.²⁹⁵

4.3. Şehir Yapısı

Osmanlı şehirlerinin etrafında, çevresinde genellikle bağlar, bostanlar, bahçeler bulunurdu. Şehirlerin çekirdekleri cami ve pazar yerleriydi. Caminin çevresinde şadırvan, çeşme, sebil, muvakkithâne, imârethâne, ve konaklama yerleri bulunurdu.²⁹⁶

Bitlis'in Han, Hamam ve Çarşıları:

Rahva Hanı²⁹⁷

Hân-ı Cedid²⁹⁸

Han Hamamı²⁹⁹

²⁹⁰ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:109/53.

²⁹¹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:89/24.

²⁹² AMK.298.No'lu BŞS.D.No:109/54.

²⁹³ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:115/65, 152/122, 30/50, 45/86, 45/88, 48/3, 82/6, 85/14, 94/33, 95/35-36, 96/37, 97/39, 98/42, 108/52,109/53, 112/60,

²⁹⁴ Erdoğan, s. 120.

²⁹⁵ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:112/60, 108/52, 56/19, 96/37, 98/42.

²⁹⁶ Erol Özbilgen, "Osmanlılar'da Gündelik Hayat", **Osmanlı Ans.**II, 241-243.

²⁹⁷ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:105/50,.

²⁹⁸ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:148/117.

Paşa Hamâmı³⁰⁰

Paşa Pazârı³⁰¹

Bezzazlar Çarşısı³⁰²

Bitlis Çarşısı³⁰³

4.3.1. Mahalle Yapısı

Osmanlı şehrinde mahalle sosyal bir birim olarak mahallenin önemli bir rolü vardı. Bu özelliği ile mahalle birbirlerini tanıyan, bir ölçüde birbirlerinin davranışlarından sorumlu ve sosyal dayanışma içinde olan kişilerden oluşmuş bir topluluğun yaşadığı yerdir.³⁰⁴

Defterimizde Bitlis'in mahallelerinde Müslümanlarla berâber Ermenilerin de yaşadığını görüyoruz.

4.3.2. Evler

Defterimizde geçen davalardan anladığımıza göre Bitlis'te evler; genellikle katlı birkaç oda ve bir mutfaktan oluşan ahşap malzemeden yapılmış bahçeli türdendir. Bazı evlerin yanında samanlık ve ahır olduğunu da tesbit edebiliyoruz. Yine defterimizde bazı evlerin avlulu olduğunu ve bazılarının yanında tuzhâne olduğunu görüyoruz. Muhtemeldir ki tuzhâne bulunan evler hem kendilerinin hemde komşularının ihtiyaçlarını giderecek seviyede tuz üretimini yapıyorlardı.

Defterimizden bir ev örneği:

²⁹⁹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:149/118.

³⁰⁰ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:105/50.

³⁰¹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:105/50.

³⁰² AMK.298.No'lu BŞS.D.No:31/51.

³⁰³ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:108/52

³⁰⁴ Kazıcı, *Osmanlı'da Sosyal Hayat*, s. 90.

“...mahalle-i mezbûrede vâki‘ bir taraftan Lokmân Efendi ibn-i Hacı Şa‘bân Efendi ve bir taraftan Ahmed ve Ca‘fer ebnân-ı Receb hâne ve havlûları ve tarafını tarîk-i ‘amm ile mahdûd fevkânî üç bâb oda ve bir eyvân ve bir tuzhâne ve tahtânî beş bâb âhûr ve bir havlûyu müstemil bir bâb mülk menzilin...”³⁰⁵

4.4. Kullanılan Eşyalar

4.4.1. Kılık Kıyâfet ve Takılar³⁰⁶

Sim ferâce

Sabahlık

Kendirten ma‘mûl fistân

Patiskadan ma‘mûl fistân

Hamam elbisesi

Seccâde

Câcım

İhrâm

Simden ma‘mûl bilezik

Simden ma‘mûl küpe

Kırmızı renkli kanazdan ma‘mûl elbise

Beyâz ihrâm

Kilidli kalpak

³⁰⁵ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:93/34.

³⁰⁶ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 127/90, 137/105,123/83.

Cânfes

Kadîfe

Basmakî elbîse

İpekli hamâm elbisesi

Kırmızı yakût kaşlı altun yüzüğü

4.4.2. Diğer Eşyalar³⁰⁷

Su tası

Kazma

Keser

Dehre

Satır

Perde

Teneke semâver

Çinko demlik

Boğça

Bakır hamâm tası

Para kemeri

Çapûtdan mâ'mûl minder

³⁰⁷ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 127/90, 137/105,123/83.

Çuval

Telis

İstikân

Bakır cezve

Fincan

Kavak tahtası

Küb

Kilim

Halı

Yün yatak

Çapût yatak

Sim pil sa'ati

Sahan

Nühâsi sînî

Tava

Kazğan

Lengeri

Yemek leğeni

Bakraç

Sâc

Üsküre

Ayna

Yasdık

Yük şilte

Bâhurdan ma‘mûl şamdân

Yukarıda geçen kıyafet takılar ve eşyaları mehir ve tereke taksimi davalarından öğreniyoruz.³⁰⁸

4.5. Aile Hayatı

Bir insanın yalnız başına yaşaması, ihtiyaçlarını karşılaması ve neslini devam ettirmesi mümkün değildir. Bu bakımdan insan, ilim dünyasınca kabul edildiği gibi sosyal yönü bulunan ve bu yönü olmadan normal bir hayat sürderemeyeceği kesin olan bir varlıktır. Bunu içindir ki insanı, madde, mâna (ruh) ve sosyal çevrenin oluşturduğu bir varlık olarak da tarif ederler. Bu yüzden insan, topluluk içinde yaşadığı zaman bütün ihtiyaçlarını karşılayabilir. Sosyal bünyenin çekirdeği olan aile, hem İslâm öncesi Türk dünyasında, hem de islâmî dönemde önemli bir müessese olarak kabul ediliyordu.³⁰⁹ Toplumda neslin devâmı ve sağlıklı nesillerin yetişebilmesi için aile çok gerekli bir müessesedir.

4.5.1. Evlenme (Nikâh)

Evlenme Nikâh adı verilen bir akitle gerçekleşir. İslâm hukukunda nikâh, esâs itibâriyle taraflar ve şahitlerin iştirâki ile yapılan medenî bir akittir. Bu akdin geçerli olabilmesi için resmî bir memurun veya din görevlisinin huzurunda yapılması şart değildir.

³⁰⁸ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 127/90, 137/105,123/83.

³⁰⁹ Kazıcı, *Osmanlı’da Sosyal Hayat*, s. 177.

Bununla berâber nikâh akdinin önemi ve sonuçlarının toplum hayatında oynadığı etkili rol göz önünde bulundurularak nikâh akdinin, gelişigüzel değil bir meslek adamının önünde yapılmasına dikkat edilmiştir.³¹⁰ Defterimizde nikâh akdinin yapılmasından ziyâde daha önce yapılmış nikâh akidlerinden ne kadar mehir verildiği hususu zikrediliyor.³¹¹

4.5.2. Mehir

Evlenirken erkeğin kadına verdiği veya vermeyi taahhüd ettiği para veya maldır.³¹² Mehirlere iki tarafın tayin ve tesmiye edip etmemeleri itibâriyle mehr-i müsemma ve mehr-i misl olmak üzere ikiye ayrılır. Tesmiye edilen mehirlere de tamamen veya kısmen tacil veya tecil edilebileceği cihetle mehr-i muaccel ve mehr-i müeccel kısımlarına ayrılır. Mehirlere böyle tacil ve tecili hususundaki şartlara riayet edilmesi gerekmektedir.³¹³

Defterimizde mehirle ilgili hükümler nikâh akdini kayıt altına alan hükümler değildir. Mehir miktarlarının belirtildiği hükümler, nafaka veya kocası vefat etmiş, mehrini hayatta iken kocalarından alamamış kadınların kocasının terekesinden talep etme ile ilgili hükümlerdir.³¹⁴ Üç hüküm mehr-i misl ile ilgilidir.³¹⁵ Defterimizdeki 8 hükümde mehr-i müeccel ile mehr-i muaccel beraber zikredilmiştir.

³¹⁰ Kazıcı, *Osmanlı'da sosyal Hayat*, s.192.

³¹¹ **AMK.298.No'lu BŞS.D.No:**17/19, 54/16, 63/ 36, 111/58.

³¹² Hayrettin Karaman, *Anahatlarıyla İslam Hukuku*, İstanbul: Ensar Neşriyat,1988, II, 95.

³¹³ Bilmen, s.118.

³¹⁴ **AMK.298.No'lu BŞS.D.No:** 14/14, 16/18, 65/38. Bkz. Tablo.

³¹⁵ **AMK.298.No'lu BŞS.D.No:** 16/18, 25/40, 29/47.

Defterimizde geçen mehirler:

Tablo 4: Defterimizde Geçen Mehir Miktarları			
Dava No	Mehr-i Müeccel	Mehr-i Muaccel	Mehr-i misl
...	47 Aded Lirâyı Osmânî	Belirtilmemiş	
14/14	700 Kuruş	Belirtilmemiş	
16/18	300 Kuruş	Belirtilmemiş	
16/18	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	3000 kuruş
17/19	400 Kuruş	Belirtilmemiş	
18/23	1400 Kuruş	Belirtilmemiş	
25/40	400 Kuruş	Belirtilmemiş	
28/45	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	1800 kuruş
29/47	1300 Kuruş	Belirtilmemiş	1300 kuruş
46/89	700 Kuruş	Belirtilmemiş	
54/16	47 aded lirâyı Osmani	15 aded lirâyı Osmanî	
62/36	2900 Kuruş	100 Kuruş	
65/38	424 Kuruş	Belirtilmemiş	

70/50	1700 Kuruş	300 Kuruş	
75/61	2500 Kuruş	200 Kuruş	
90/25	2100 Kuruş	Belirtilmemiş	
103/48	2000 Kuruş	Belirtilmemiş	
111/58	500 Kuruş	Belirtilmemiş	
118/71	800 Kuruş	100 Kuruş	
118/76	1200 Kuruş	Belirtilmemiş	
123/83	2700 Kuruş	400 Kuruş	
126/88	2000 Kuruş	100 Kuruş	
127/90	2500 Kuruş	200 Kuruş	
136/104	800 kuruş	Belirtilmemiş	

4.5.3. Evliliğin Sona Ermesi ve Neticeleri

4.5.3.1. Tatlik

Tatlîk kelime olarak “talak”tan gelmektedir. İslâm hukukunda talak belli sözlerle evlilik bağının kaldırılması demektir. Bu hak, İslâm hukukunda prensib olarak kocaya verilmiştir.³¹⁶

Defterimizde boşamayla ilgili 3 dava ile karşılaşyoruz. Davaların üçü de talak- 1 selâse ile ilgilidir.³¹⁷

³¹⁶ Karaman, **Mukayeseli İslâm Hukuku**, İstanbul: Nesil Yayınları, 1996, III,348.

4.5.3.2. İddet

Bir kadının evlilik sona erdikten sonra belli bir süre başkasıyla evlenmeyip beklemede bulunmasıdır. Defterimizde kocalarından boşanan üç kadından ikisinin iddet nafakası³¹⁸ aldıklarını görüyoruz. Bundan anlaşılıyor ki iddet beklemişlerdir.

4.5.3.3. Nafaka

Lügatte, çıkmak, gitmek, sarf etmek manalarını ifâde eder, ve bir insanın iyâline infâk ettiği şeye denir. İstılahta ise taam (yiyecek), kisve (giyecek), ve süknâ (mesken) ile bunlara tabi olan şeylerden ibârettir.³¹⁹ Defterimizde kocaları tarafından boşanan iki kadından biri 300 kuruş³²⁰, diğeri ise 200 kuruş³²¹ nafaka aldığı görülüyor. Yine defterimizde evli olan bir kadın farz olan nafakasının kocası tarafından temin edilmediği ve kocasının hüsnü muamelede bulunmadığı mahkemeye intikal etmiş yapılan araştırma neticesinde kocasının kötü muamele etmediği anlaşılıyor.³²²

4.6 Gayr-i müslimler

İslâm Hukukçuları insan topluluklarını “Müslümanlar” ve “gayri müslimler” olarak ikiye ayırırlar. Gayri Müslimler, din ve inanışlarına göre, “ehl-i kitap olanlar” ve “ehli kitap olmayanlar” biçiminde sınıflandırılır. Kendilerine semavi bir kitap gönderilmiş bulunan Yahudi ve Hristiyanlar ehl-i kitap; bu gurubun dışında kalanlar ise ehl-i kitab olmayanlar diye nitelendirilirler. İslâm hukukuna göre bütün toplumlar İslâm devletinde “tebaa” olarak kabul edilir; mal, can güvenliği, çalışma, din ve vicdan hürriyeti bakımından devletin himâyesindedir.³²³

Osmanlı yönetimi fethettiği yerlerdeki halka sosyal ve kültürel yönlerden baskı yapmamıştır. Fethedilen topraklardaki halk dininde, dilinde, örf ve adetlerinde serbest

³¹⁷ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:62/36, 6689, 111/58.

³¹⁸ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 62/36, 111/58.

³¹⁹ Bilmen, II, 444.

³²⁰ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:62/36,

³²¹ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:111/58.

³²² AMK.298.No’lu BŞS.D.No:123/82.

³²³ Bilal Eryılmaz, “Osmanlılarda Millet Sistemi” *Osmanlı Ans.*, VI.,227.

birakılmış ve bunların Müslümanlaştırılması ya da Türkleştirilmesi yönüne gidilmemiştir. Osmanlı yönetimi fethedilen topraklarda son derece âdil ve halkı gözetir Bir idâre tarzını sürdürmüştür.³²⁴ Gayr-i müslimler asırlarca Osmanlı idâresinde hak ve adalet ve hoşgörü içerisinde hayatlarını idâme ettirmişler.

İslâm ülkesinde bulunan müslim veya gayr-i müslim, vatandaş veya yabancı bütün insanlar devletin yargı sistemine tâbidir. Bununla birlikte İslâm'ın gayr-i Müslimlere tanıdığı inanç özgürlüğünün bir gereği olarak aile, şahıs, miras ve borçlar hukuku gibi dinî inançla yakından ilgili konularda kendilerine adlî ve hukûkî muhtariyet tanınmış “onları kendi inançlarının gereğiyle baş başa bırakma” ilkesi benimsenmiştir. İslâm'ın getirdiği bu hukûkî çoğulculuk, dinî-kültürel çoğulculuğu koruyarak gayr-i müslimlerin asırlar boyunca İslâm toplumu içinde varlıklarını sürdürmelerine imkân sağlamıştır.

İslâm mahkemesinin gayri müslimlerin davasına bakması halinde onların kendi hukukları değı İslâm hukuku uygulanır. Gayri müslimlere hukuk davaları için tanınan adlî ve hukûkî muhtariyet ceza davaları için söz konusu değildir. Bu bakımdan İslam ülkesinde suç sayılan bir fiili işlediklerinde kural olarak onlara da İslam ceza hukuku hükümleri uygulanır.³²⁵

İncelediğimiz defterde gayri Müslim tebaadan Ermenilere rastlıyoruz. Ermenilerin, gerek Büyük Selçuklu Devleti idâresinde, gerekse Anadolu'da kurulan Mengücekoğulları, Saltukoğulları, Danişmendliler, Artukoğulları ile Anadolu Selçuklu Devleti ve bu devletin yıkılmasıyla ortaya çıkan Anadolu beylikleri dönemlerinde, bu devletlerin yönetiminden memnun olmadıklarına dair herhangi bir kayıt yoktur. Nitekim bu Müslüman Türk beylik ve devletlerinde gayri Müslimlerin durumları İslâm hukukuna göre belirlenmiş, Türk idâresinde bulunan diğer gayrimüslimlerle birlikte Ermeniler'in de dinî inanç ve faaliyetlerine müdahale olunmamıştır.

³²⁴ Mustafa Akdağ, **Türkiyenin İktisâdi ve İctimâi Tarihi**, İstanbul: Eren Yayınları, 1974, I, 78.

³²⁵ Ahmet Özel, “Gayri Müslim”, **DİA**, XVI, 422-423

Osmanlı Türkleri idâresinde Ermeniler, Bizans ve kendi prenslikleri zamanında görmedikleri adalet, hak ve hürriyete kavuştular.³²⁶ Bunu hukûkî meselelerini Osmanlı mahkemelerine getirip çözüme kavuşturmalarından anlıyoruz. Dava kayıtları genellikle tereke ile ilgilidir.³²⁷

Fener Rum Patrikliğine bağlı olan Ermeniler Ortadoks idiler. Ancak 1781'den sonra Katoliklerin yoğun faaliyetleri sonucu Katolik mezhebi Ermeniler arasında taraftar buldu. Cemaati üzerindeki etki ve yetkilerinin azaldığını gören Ermeni Patriğinin baskılarına rağmen Katolik mezhebi gücünü korudu. Bunun üzerine Bâbîâlî 1831'de Ermeni Katolik kilisesini resmen tanıdı. Osmanlı hükümeti XIX. yüzyıl başlarından beri ülkede din propagandası yapan Protestan misyonerlerin faaliyetleri sonucu bu mezhebe giren Ermenilerin kurduğu Ermeni Protestan Kilisesini de 1859'da tanıdı.³²⁸ Defterimizde Katolik³²⁹ ve Protestan³³⁰ Ermenilere de rastlıyoruz. Ayrıca bir tane de Süryani³³¹ verâset davasıyla defterimize konu olmuş.³³²

Defterden bazı Ermenilerin "...terk-i teb'iyet maksadıyla firâren düvel-i ecnebiye olan Rusya'ya (Amerika'ya) gidip verâseti teb'a-i Osmâniyede kalan li ebeveyn..." ifâdesi kullanılarak Rusya³³³ ve Amerika'ya³³⁴ gittiklerini görüyoruz. Osmanlı Devleti'nin engin adâlet ve hoşgörüsü altında asırlarca hür ve emniyet içerisinde yaşayan bir milletin mensublarının yukarıdaki ifâdeleri geride bırakarak (üstelik terk ettikleri malları vârislerine dağıtılırken kullanılıyor) gitmeleri dikkate şayandır.

³²⁶ Halaçoğlu, **Ermeni Tehciri**, BKY: İstanbul, 2005, s. 14-15.

³²⁷ **AMK.298.No'lu BŞS.D.No:23/37, 24/38, 27/43, 28/44, 30/50, 38/67, 40/74, 41/75-76, 42/78, 45/87, 47/2, 49/4, 51/6, 53/12, 56/21, 56/22, 58/27, 59/28, 60/31, 61/33, 59/34, 66/40, 67/42, 67/43, 69/46, 70/49, 71/50, 72/54, 76/62-63, 77/65, 78/67-68-70, 79/71-72, 81/2-3, 82/5, 89/24, 95/36, 97/40, 98/41, 115/65, 118/70, 128/92, 131/95, 133/96-98-99, 135/102, 144/115-116, 151/120,121.**

³²⁸ Halaçoğlu, **Ermeni Tehciri**, s.16-17.

³²⁹ **AMK.298.No'lu BŞS.D.No:67/44, 79/71.**

³³⁰ **AMK.298.No'lu BŞS.D.No:40/74, 41/75, 42/78, 67/43, 76/62,**

³³¹ **AMK.298.No'lu BŞS.D.No:75/63.**

³³² **AMK.298.No'lu BŞS.D.No:76/63.**

³³³ **AMK.298.No'lu BŞS.D.No:27/ 43, 51/6, 56/21, 60/31-32, 66/40, 67/42-43, 69/46, 70/49, 72/52, 77/65-68-70, 81/2, 133/99, 45/87.**

³³⁴ **AMK.298.No'lu BŞS.D.No:72/54, 76/62, 78/67, 81/ 3, 24/38, 57/22.**

5. DİNİ DURUM

5.1. Câmi ve Mescid ve Görevlileri

Arapça cem‘ kökünden türemiş olup, “toplayan, bir araya getiren” demektir. İslâmiyetin ilk dönemlerinde cemaatle birlikte edâ edilmesi farz olan Cuma namazlarının kılındığı büyük mescidler için kullanılan “el-mescidü’l-câmî” Cemaati toplayan mescid anlamına gelen bu tamlama kısaltılarak “cami” şekline dönüştürülmüştür. Daha sonraları cami kelimesi anlam yönünden içi tam olarak doldurulmuş ve Cuma namazı kılınan, hatibin hutbe okuması için minberi bulunan mabedler için kullanılmıştır.

Mescid, Müslümanlar’ın vakit namazlarını bir arada kıldıkları ibâdethânelerdir. Mescidin camiden ayrılan tarafı, camide Cuma namazları kılınırken mescidde kılınmaması ve Cuma hutbesinin okunduğu minberin bu mekânda bulunmamasıdır.³³⁵

Mescid, Arapça’da “eğilmek, tevâzu ile alını yere koymak” mânâsına gelen sücûd kökünden “secde edilen yer” anlamında bir mekân ismidir.³³⁶ Mescid kelimesi kaynaklarda cami kelimesine göre daha çok kullanılmıştır. Defterimizde iki tane mescid ismi zikredilmektedir. Bunlar: Kerafiyye Mescidi³³⁷ ve Hesan Mescidi’dir.³³⁸

Osmanlı döneminde camiler bânilerinin kurduğu vakıfların mütevellileri tarafından yönetiliyordu. Bu vakıfların hukûkî statüsü vakfiyelerle belirlenmekteydi. Camiye ait vakıfların yönetiminden sorumlu olan mütevellilerin her yıl muhasebe sonuçlarını mahallî kadı aracılığıyla merkeze gönderip tasdik ettirmeleri gerekiyordu.

Camide bir görev boşaldığında mütevellinin doğrudan tayin yapma yetkisi olmadığından kadıya münâsîp birini teklif eder, kadı da bir i’lâmla durumu İstanbul’da Divân-ı Hümayûn’a arzeder, tekif edilen şahsın durumu incelendikten sonra uygun görülürse kendisine görev verilirdi. Vakıf sâhibinin vakfiyede tesbit ettiği imam, müezzin,

³³⁵ Süleyman Faruk Göncüoğlu-Zeliha Kumbasar, **Gelenekten Geleceğe Camiler**, İstanbul: Kiptaş, 2006, s.25.

³³⁶ Ahmet Önkâl-Nebî Öztürk, “cami”, **DİA**, VII,146.

³³⁷ **AMK.298.No’lu BŞS.D.No:53/10.**

³³⁸ **AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 74/59.**

hatip, kayyim, cüzhân, devirhân, sûrehân, dersiâm gibi câmi görevlilerinin ücretleri mütevellilerce ödenirdi. Artan gelirler de (zevâid evkâf) caminin bakım, onarım vb. ihtiyaçları için kullanılırdı.

Defterimizde isimleri geçen câmiler şunlardır:

Alemdâr Baba Camii ³³⁹	Şerefiye Camii ³⁴⁰
Kurupınar Camii ³⁴¹	Taş Camii ³⁴²
Haydar Beğ Camii ³⁴³	Hâtûniye Camii ³⁴⁴
Hasro Paşa Câmii ³⁴⁵	Gökmeydan Camii ³⁴⁶
Osman Ağa Camii ³⁴⁷	Ayne'l-berîd Camii ³⁴⁸

5.1.1. İmam

Osmanlı Devleti'nde imamlar Müslüman topluma hizmet veren kadrolar içinde en geniş yeri işgâl eder ve hizmet sahaları itibâriyle çeşitlilik gösterir. Toplum örgütlenmesinde mahalle imamları ayrı bir konuma sahip olmakla berâber sivil ve askeri kesimlerde hizmet vermek üzere özel ve resmî kimlikleri içinde de geniş bir kitle oluştururlar. İmamlar, padişah berâtı ile hizmete alındıklarından Osmalı Devleti sisteminde “askerî”den sayılmaktaydılar. Berât sâhibi imâm ve hatipler, görev süreleri müddetince râiyet rusûmu ve avârizdan genelde muaf tutulmuşlardır. XVI. yy. tahrir defterlerinin incelenmesi sonucu, bazı bölgelerde imamların toprak sahibi olmaları sebebiyle onunla

³³⁹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:62/34.

³⁴⁰ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:150/119.

³⁴¹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:34/55.

³⁴² AMK.298.No'lu BŞS.D.No:38/69.

³⁴³ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:111/51.

³⁴⁴ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:73/56.

³⁴⁵ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:105/50.

³⁴⁶ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 145/117.

³⁴⁷ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 147/117.

³⁴⁸ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 64/37

ilgili vergileri ödedikleri tespit edilmiştir. İmamlık hizmetinin her şekilde sona ermesiyle de râiyet statüsü içine alındıkları anlaşılmaktadır.

İmamlar, hizmet verdikleri mescid ve camilerin vakıflarından maaş (vazife) almaktaydılar. Tayinleri genelde vakıf mütevellisinin teklifiyle gerçekleşirdi. Vakıfların zamanla yalnız kağıt üzerinde görünür olması ve gerçek gelirlerini kaybetmesi neticesinde vazifelerin maddî yükünün karşılanması için başka kaynaklar aranmaya başlanmış giderek merkezî idârenin maaş tahsisi zarûreti hâsıl olmuştur. İmam tayinlerinde genelde bu hizmeti yerine getirmek için yeterli dîni bilgilerle mücehhez ve iyi ahlak sahibi olma şartları aranmakta, ancak eğitim durumları her zaman söz konusu olmamaktaydı. Dolayısıyla imamlık, özellikle küçük yerleşim birimlerinde ve kırsal kesimlerde babadan oğula veya aile fertlerinden birine geçebilmekteydi, büyük yerleşim birimlerinde bu tayinlarda ortaya çıkan diğer adaylar arasında yapılan imtihanlar belirleyici rol oynamakta ve mevrûs adaya göre dinî bilgide daha üstün olanların tercih edilmesi sözkonusu olabilmekteydi.

Defterimizde imam tayinleri ile ilgili 8 kayda rastlıyoruz.³⁴⁹

“...Kerâfiyye Mescîd-i Şerîfi’nin münhal bulunan imâmet cihetine mikdâr-ı kâfi vazîfe ile ta’yîni istid’â eden Müştak Baba-zâde Yûsuf Efendi ibn-i Şeyh Süleymân Efendi dâ’îleri medîne-i mezbûre mahkeme-i şer’iyyesinde mün’akıd meclis-i şer’imizde Evkâf Kâtibi Receb Efendi ve ‘ulemâdan Şeyh Şemseddîn Efendi hâzır oldukları halde lede’l-imtihan vazîfe-i mezkûreye ehliyyet ve liyâkatı ‘inde’ş-şer’î’l-enver zâhir ve nümâyân olmağla cihet-i mezkûre evkâf muhâsebeciliği tarafından tahsîs kılınan senevî üç yüz kurûş vazîfe ile mûmâ ileyh Yûsuf Efendi ‘uhdesine tevci’he ve yedine bir kıt’a berât-ı şerîf-i ‘âlîşân sadaka ve ihsân buyrulmak...”

Osmanlı şehir örgütlenmesi içinde mahallenin özel konumu mahalle imamlığını önemli bir görev olarak öne çıkarmıştır. Tanzimat devrine gelinceye kadar imam devleti temsil etmek üzere mahallenin önde gelen sorumlusuydu. Görevlerinin ifâsı sırasında

³⁴⁹ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:9/3, 29/48, 38/69, 53/10, 53/11, 74/58-59, 126/87.

kadılar tarafından teftiş edilir, ahalinin hakkında vâki şikâyetleri azillerine yol açabilir ve cezâlandırılmalarına sebep olabilir. Dolayısıyla belirli bir kontrol altında bulunurlardı. İmamlar, kadıların yerine getirmesi gereken birçok işte onların tabii yardımcısıydı. Mahallenin düzeni, asayiş ve inzibatı, içki içilen yerlerin tesbiti ve fuhuş yapan kadınların belirlenerek mahalleden sürülmesi, mahallenin gerekli islâmî âdâb içinde yaşamını sürdürmesi ve dini vecibelerini yerine getirmesi imamlar tarafından gözlenir, özellikle vakit namazlarının ihmâli ile ilgili olarak zaman zaman hükümet tarafından gösterilen hassasiyet sonucu bu yoldan gönderilen fermanları uygulanması kendilerinden beklenirdi.

İmamlar mahallelerinde ikâmet edenler hakkında bilgi sahibi olmalıydılar. Mahallede oturanların kimlik belirlenmesi, gelen yabancıların veya yeni taşınanların tesbiti ve kayıt altına alınması işleri yeni gelenlerin kefâlete bağlanması, mahalle sakinlerinin ikâmet yeri ve sürelerinin belirlenmesi. XIX. yy.'da ortaya çıkan “mürur tezkereleri” nin elde edilmesiyle ilgili ilk işlem olmak üzere ikâmetgâh ve kimlik belgelerinin tanzimi imamlar tarafından yerine getirilir ve imamlar kefilsiz olanların mahallede barınmasının sorumluluğunu taşırdı.

İmamlık hizmetine tayin, önceleri genellikle vakıf mütevellisinin teklifi ve şeyhulislamın işâreti neticesinde beratla olmaktadır. II. Mahmud devrinde tayin teklifleri Evkâf-ı Hümayun Nezâreti tarafından yapılmaya başlanmıştır. Taşradan gelen başvurular kadı ilamları, adayın dilekçe ve varsa vakıf mütevellisinin arzı ile birlikte yapılır.

9 Şubat 1870 tarihli Tevcihat-ı Cihât Nizamnâmesi çeşitli cihetlere yapılacak tayin usullerini düzenlemekte ve bunların ehil olmak kaydıyla babadan oğula intikali uygun görmektedir. Ancak birden fazla olması halinde oğullardan hangisine geçeceğine veya akrabaların tercihiyle bir yabancıya hangi şartlarla tevcih edileceğini usule bağlamakla berâber bu noktada daha önceki uygulamalardan değişik bir husus içermez. Nizamnâmenin önemli noktası, hitâbet ve imâmet gibi ehliyet ve istihkak getiren cihetleri için imtihan öngörmüş olmasıdır.

Defterimizde geçen imam tayinlerinin hepsi bir heyet huzurunda cereyan eden imtihanla yapılmış.³⁵⁰ Ayrıca Molla Abdülkuddus Efendi isimli bir imamın vazifeyi terk ederek başka bir yere gitmesi ve uzun süre gelmemesi üzerine yerine oğlunun imtihanla atandığını görüyoruz³⁵¹

Mahalle imamlarının tayinlerinin belirli vasıf ve esaslara bağlanması için Evkâf-ı Hümayun Nezâreti'nce teşkil edilen komisyon tarafından hazırlanan 10 Cemâziyel ahir 1305 (22 Şubat 1888) tarihli Tevcihat-ı Cihât Nizamnâmesi bu konuda düzenlemiş olanların en etraflısıdır. İmamları eğitilmiş, iffet ve istikâmet sahibi olmaları zaruretinin dile getirildiği bu nizamnâmenin hazırlanmasında, özellikle imâmet ve sâir cihetlerin ehil olmayan kişilerin eline geçmesi ve hiçbir vasfı olmayanlar dahil olmak üzere “kasr-ı yed” edilmesi gibi uygulamaların sakıncalarının giderilmesi amaçlanmaktaydı. Buna göre imâmet, hitâbet ve müezzincilik görevleri tevcih edilecek olanlar İstanbul'da mahkeme teftiş Heyeti huzurunda taşralarda ise idâre meclislerinde hâkim, müftü, Evkâf muhasebecisi ve mahalli ulamadan oluşacak bir heyet tarafından fıkıh kitaplarının cihetlere ait meselelerinden Kur'an-ı kerimin usulüne uygun okunmasından imtihana tabi tutulacaklardır. İmtihanda başarılı olmalarından başka iyi hallerine dair verilen şehâdetnâmelerle İstanbul'da Mahkeme-i Teftiş ve taşralarda İdâre meclisleri tarafında tahkik edildikten sonra tayin yapılacaktır.

İmamlık hizmeti toplumun bütün kesimlerinde ve müesseselerinde mevcuttu. Ricâl ve kibâr konaklarında özel hizmet veren imamlar yanında yabancı ülkelere gönderilen fevkalade elçiliklerin ihdâsıyla sefârethânelerde, şebenderliklerde, yurtdışında açılan sergilerde (mesela Amerika'da açılan Saint Louis segisine imâm ve müezzin gönderilmesi) imamlar bulunmuştur.

Osmanlı Devleti'nde din işleri yürüten Meşihat makamının gördüğü hizmetleri Türkiye cumhuriyetinin ilk dönemlerinde Şer'iyye ve Evkâf Vekâleti üstlenmiştir. Cumhuriyetin ilânından sonra 3 Mart 1340 (1924) tarih ve 429 sayılı kanunla Şer'iyye ve

³⁵⁰ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:9/3, 29/48, 38/69, 53/10, 53/11, 74/58-59, 126/87.

³⁵¹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:93.

Evkâf Vekâleti kaldırılarak yerine Diyânet İşleri Reisliği kurulmuş ve bütün câmi, mescid, tekke ve zâviyelerin yönetimiyle buralarda görevli olanların tayin, nakil, terfi, azil ve denetim yetkisi Diyanet İşleri Reisliğine, vakıfların idareside camii vakıfları dâhil Evkaf Umum Müdürlüğüne verilmiştir.³⁵²

Defterimizde imamları mahkemede şahidlik yaparken de görüyoruz. Bu hususta adı geçen imamlar şunlardır:

Zeydân mahallesi imâmı Molla Ya'kûb bin 'Alaeddin,³⁵³ Zeydân mahallesi imâmı Molla Ali bin Molla Mustafa bin Ali,³⁵⁴ Kızılmescid mahallesi imâmı Molla Hasan ibn-i Molla Mehmed,³⁵⁵ Taş mahallesi imâmı Mehmed Şükrü bin Abdullah,³⁵⁶ Hersân mahallesi imâmı Molla 'Abdülaziz Molla Abdülkerim,³⁵⁷ Molla İbrâhim bin Süleymân,³⁵⁸ Hersân mahallesi imâmı Molla Reşîd bin Molla Abdülmecîd bin Molla Mehmed,³⁵⁹ Hersân mahallesi imâmı Molla Abdülhâdi bin Molla 'Îsâ bin Molla Ahmed³⁶⁰ Taş mahallesi imâmı Molla Süleymân ibn-i Molla Mûsa,³⁶¹ Taş mahallesi imâmı Molla Mûsâ bin Hasan,³⁶² Taş mahallesi imâmı Molla Abdulğânî bin Molla Süleymân,³⁶³ Kızılmescid mahallesi imâmı Ahmed Efendi ibn-i Molla Ali,³⁶⁴ Hersân mahallesi imâmı Molla Reşîd bin Molla Abdülmecîd,³⁶⁵ Kızılmescid mahallesi imâmı Ahmed Efendi ibn-i Molla Ali.³⁶⁶

³⁵² İrfân Yücel, "imam", *DİA*, XXII, 181-186.

³⁵³ *AMK.298.No'lu BŞS.D.No:4/28.*

³⁵⁴ *AMK.298.No'lu BŞS.D.No:14/14.*

³⁵⁵ *AMK.298.No'lu BŞS.D.No:15/16.*

³⁵⁶ *AMK.298.No'lu BŞS.D.No:16/18.*

³⁵⁷ *AMK.298.No'lu BŞS.D.No:17/19.*

³⁵⁸ *AMK.298.No'lu BŞS.D.No:21/30.*

³⁵⁹ *AMK.298.No'lu BŞS.D.No:13/b40.*

³⁶⁰ *AMK.298.No'lu BŞS.D.No:33/54.*

³⁶¹ *AMK.298.No'lu BŞS.D.No:46/89.*

³⁶² *AMK.298.No'lu BŞS.D.No:94/33.*

³⁶³ *AMK.298.No'lu BŞS.D.No:121/76.*

³⁶⁴ *AMK.298.No'lu BŞS.D.No:136/104.*

³⁶⁵ *AMK.298.No'lu BŞS.D.No:141/111.*

³⁶⁶ *AMK.298.No'lu BŞS.D.No:151/120.*

5.1.2.Hatip

Câmi görevlilerinden biri de hatiptir. Hatip, câmide hutbe okuyan ve bu vazife ile görevlendirilen kişidir.³⁶⁷ Defterimizde hitâbet görevine atama yapılmasına iki yerde rastlıyoruz. Bu atamalar müstakil hatip ataması değildir. İmâmlık ve hatiplik vazifesi birlikte zikrediliyor.³⁶⁸

5.1.3. Müezzin

Müezzinler camilerde namaz vaktini ilân için ezân vaktinde ezân okuyan ve farz namazlardan önce kamet getirirler.³⁶⁹ Müezzinlerin tayinleri de imamlar gibidir. Defterimizde bu konuyla alakalı iki tayin görüyoruz. Ancak müezzinlik imamlıkla beraber zikrediliyor ve bir kişi atanıyor.³⁷⁰

5.1.4. Ru'yeti Hilâl

Sözlükte “yüksek sesle haykırmak; ortaya çıkmak, parlamak; sevinmek” anlamlarına gelen hell kökünden türeyen hilâl (çoğulu ehille) ayın kavuşum öncesi ve sonrasında yeryüzünden uçları sivri ince bir yay gibi görünen şeklinin adıdır.

Sözlük anlamına bağlı olarak özellikle kavuşum durumundan sonra ayı ilk defa görenlerin onu haber etmek için sevinçle haykırmaları sebebiyle ayın ilk görülen şekline hilâl denildiği kaydedilmektedir.

Kur'an-ı kerim'in doğrudan ve dolaylı ifâdelerinde, hadislerde ve bu çerçevelerde oluşan İslâm hukukunda namaz vakitleri, oruca başlama ve iftar vakti gibi güneşin hareketlerine ve gece-gündüz ayırımına göre belirlenen bazı ibâdetler hariç tutulursa, ramazan orucu, hac, zekât, fitır sadakası, kurban ve bayram namazları gibi edâsı yıl içinde

³⁶⁷ Sâmi, s. 585.

³⁶⁸ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:9/3, 71/51.

³⁶⁹ Erdoğan, s.317.

³⁷⁰ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:29/48, 74/59.

belirli vakitlere bağlanmış olan ibâdetlerin, yemin, îlâ, iddet gibi şer’i muamelelerin vakit ve sürelerinin tesbite kamerî ayların esas alındığı görülür.

Kamerî ayların ölçü alındığı bu tür ibâdet ve muamelelerin zaman veya sürelerinin isabetle tayin edilebilmesi, kamerî ayların başlangıçlarının doğru olarak belirlenmesine bağlı olduğundan hilâlin görülmesi islâm hukûkunda öteden beri önemli bir yere sahip olmuştur. Ramazan ve Şevvâl hilâlleri kastedilerek belli başlı hadis kitaplarında yer alan “ Hilâlî görünce oruca başlayın; onu tekrar görünce bayram yapın. Eğer hava kapalı ise içinde bulunduğunuz ayı otuz güne tamamlayın.” Meâlindeki hadis ve hilâlin görülmesini konu alan benzer hadisler, kamerî ayların bu aylara ait ilk hilâllerin görülmesi ile başladığını ru’yetin mümkün olmaması durumunda önceki ayın otuz güne tamamlanması sûretiyle tespit edileceğini açıklayarak bir hesaplama kolaylığı getirmiştir.³⁷¹

Bu hususta defterimizde Ramazan ayının başlangıcı,³⁷² Kurban bayramı,³⁷³ Ramazan bayramının³⁷⁴ tesbiti ve mevlid kandili³⁷⁵ ile ilgili ilâmlar mevcûd.³⁷⁶ Bazı alışveriş konularında vade için bile ru’yet-i hilâl söz konusu olmuş.³⁷⁷

5.2. Eğitim

5.2.1. Medreseler

Arapça’da “Derase” kökünden gelen “Medrese” kelimesi, talebenin ders okuyup ilim öğrendiği yer manasına olmakla beraber daha ziyâde Sıbyân Mektebi’nin üstünde eğitim ve öğretim yapılan orta ve yüksek tahsil müesseselerine delâlet etmektedir.

Medreseler, umûmiyetle bir dershâne ve etrafında yeteri kadar talebe hücrelerinden meydana gelmektedirler. Başlangıcından beri İslâm dünyasında medreseler,

³⁷¹ İrfan Yücel, “hilâl”, DİA. XVIII,1-2.

³⁷² AMK.298.No’lu BŞS.D.No:

³⁷³ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:

³⁷⁴ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:

³⁷⁵ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:

³⁷⁶ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:8/2, 36/61, 38/68, 52/7-8, 69/47,102/49, 73/54, 67/41, 83/7-8, 103/47, 20/27, 21/28.

³⁷⁷ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:100/45, 139/108, 72/114, 35/60.

vakıflarca idâre edildikleri için medrese binâlarına müessesenin malî durumuna göre imâret, kütübhâne, hamam gibi diğer müesseseler de ilâve edilirdi. Bunun için, her medresenin bir vakfiyesi bulunacağını, bunda, vâkıfın (vakfı kuran kimse) şartlarına göre medresenin nasıl işleyeceği, müderris, talebe, ve memurlarının ne kadar maaş alacakları ve başka konularında bulunacağını da belirtmemiz gerekiyor.³⁷⁸

Osmanlılarda ilk medrese, 731H. (1330 M.)’de Gazi Orhan Bey tarafından o tarihte küçük beyliğin merkezi olan İznik’te yapılmış ve burada ilk müderris olarak da Türk âlim ve mütefekkirlerinden Şerefüddîn Davud-i Kayserî tayin edilmiştir.³⁷⁹

Daha önceki devirlerde olduğu gibi Osmalılar’da da şahıslar tarafından tesis edilen ve yaşaması, zaman zaman onarılması ve ilmî faaliyetlerine devam edebilmesi için vakıflar kurulan medreselerin hocalarına “müderris” (= profesör), yardımcılarına “muid” (= asistan, araştırma görevlisi) denirdi. Medrese talebesi ise “danişmend”, “suhte” veya “talebe” adlarıyla anılırdı. Sıbyan Mektebi veya o seviyede özel eğitim görmüş olan kimseler, medreselere giderek muayyen hocalardan bir program dahilinde belirlenmiş dersleri okurlardı.³⁸⁰

Defterimizde adı geçen medreseler şunlardır:

Nuhiye Medresesi³⁸¹

Şükriye Medresesi³⁸²

İdrisiye / Reşkiye Medresesi³⁸³

Şerif Beğ Medresesi³⁸⁴

³⁷⁸ Kazıcı, *Anahatlarıyla İslam Eğitim Tarihi*, İstanbul: İFAV., 1995,s.42-43.

³⁷⁹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletini İlmîye Teşkilatı*, s.1.

³⁸⁰ Kazıcı, *Osmanlı’da Eğitim ve Öğretim*, İstanbul: Bilge Yayınları, s. 106-107.

³⁸¹ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:2/126.

³⁸² AMK.298.No’lu BŞS.D.No:2/127.

³⁸³ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:119/72.

³⁸⁴ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:126/87.

Yusufiye Medresesi³⁸⁵

İhlâsiye / Gökmeşdan Medresesi³⁸⁶

5.2.1.1. Müderris

Müderris tâbiri Arapça bir kelime olup “tedris” mastarından ism-i fâildir. Buna göre anlamı medreselerde veya başka yerlerde ders okutan kimse olmaktadır.³⁸⁷ Günümüzdeki profesör karşılığında kullanılan müderris kelimesi, X. asırdan itibaren İslâm dünyasında yaygınlaşmaya başladı.³⁸⁸

Osmanlı dönemi medreselerinde belirli bir tahsilden sonra icâzet, mülâzemet ve berâtla medreselerde ders veren kimselere müderris deniyordu.³⁸⁹ Fatih Sultan Mehmed’in kanunnâmesi üzere müderrisliğe ilk girecek olan mülâzım, yirmi akçe ile tâyin olunarak medreseden medreseye beşer akçe artmak suretiyle elli akçelik müderrisliğe kadar çıkardı. Fakat daha sonra II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve Kânûnî Sultan Süleyman zamanlarında Altmışlı, medreseler de yapılarak yeni bir kanunla medrese ve müderrislerin dereceleri Otuzlu, Kırklı, Ellili (Hâriç ellili), Dâhil, Semâniye, ve Altmışlı olarak artmıştır.³⁹⁰

Vakfiyelerin konu ile ilgili bölümlerinde müderrislerin nasıl seçkin kimselerden olmaları ve hangi özellikleri taşımaları gerektiği teferruatlı bir şekilde anlatılır.³⁹¹

Defterimizde Şükriye Medresesinde müderrislik yapan Abdülğafur, Abdülhamid, ve Şemseddîn adlı zatlar ard arda vefât ederler. Yerlerine geçebilecek Abdülğafûr Efendi’nin üç oğlu var. Ancak ilk ikisi askerlik hizmetini ifâ etmekte olduğundan, babalarının yerine en küçükleri olan Fethullah Efendi’nin atanması gerekiyor. Lakin o da

³⁸⁵ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:144/117.

³⁸⁶ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:150/119.

³⁸⁷ Kazıcı, *Osmanlı’da Eğitim ve Öğretim*, s.169.

³⁸⁸ Kazıcı, *Anahatlarıyla İslâm Eğitim Tarihi*, s.86.

³⁸⁹ Cahit Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul: İrfan Matbaası, 1976, s.26; Kazıcı, *Osmanlı’da Eğitim ve Öğretim*, s.170.

³⁹⁰ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı*, s.56.

³⁹¹ Kazıcı, *Osmanlı’da Eğitim ve Öğretim*, s.170.

talebe-i ulumdan olmaması ve nâ ehil olması hasebiyle atanamıyor. Onun yerine müderrislik görevi bir akrabalarına veriliyor.³⁹² Defterde adı geçen diğer müderrisler şunlardır:

Şeyh Abdulbârî Efendi,³⁹³ Abdullah Efendi,³⁹⁴ Hüseyin Efendi,³⁹⁵ Mehmet Emîn Efendi ibn-i Abdüssâmed Efendi,³⁹⁶ Ömer Efendi³⁹⁷

5.2.1.2. Talebe

İslâm ve Osmanlı dünyasında talebeler hakkında değişik kelime ve ıstılahlar kullanılmıştır. Arapların “tâlib” dedikleri medrese talebesine Selçuklular “Fakih” veya “mülâzım” derlerdi. Osmanlılarda ise “tâlib”in çoğulu “talebe” ve “tüllâb” kelimeleri kullanıldığı gibi, Farsça’da âlim ve akıllı mânasına gelen “danişmend” ve yine Farsça’da yanmış mânasına “suhte” kelimesinin bozulmuş şekli olan “softa” kelimeleri ile Arapça’da istidadlı ve kabiliyetli mânasına gelen “müsteid” kelimesi kullanılmıştır. Bu kelimlerden her birinin diğerinin yerine kullanılabildiği anlaşılmakla birlikte, Sıbyan Mektebi talebelerine sadece “talebe”, aşağı seviyedeki medrese talebelerine “suhte”, yüksek seviyedeki medrese talebesine de “danişmend” denildiği anlaşılmaktadır.

Osmanlı medreselerindeki talebe sayısı, medresenin büyüklük veya küçüklüğüne göre değişmekle beraber, medreselerin en büyüklerinde bile bir müderrisin okuttuğu öğrenci sayısı 20 rakamını geçmez.³⁹⁸

Osmanlı döneminde talebenin iyi yetişmesi için büyük gayretler sarfedilmişti. Osmanlı döneminin ilk medreseleri ile birlikte bütün talebeye vakıflarca bakılmış, imâretler vâsıtasıyla da yeme içme, yatma ve para temîn etme gibi imkânlar sağlanmıştı.³⁹⁹

³⁹² AMK.298.No’lu BŞS.D.No:2/127.

³⁹³ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:126/87.

³⁹⁴ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:150/119.

³⁹⁵ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:2/126.

³⁹⁶ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:65/51.

³⁹⁷ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:105/50.

³⁹⁸ Kazıcı, *Anahatlarıyla İslâm Eğitim Tarihi*, s.59.

Defterimizde iki yerde talebe-i uluma rastlıyoruz; talebe-i ‘ulûmdan Hüseyin Efendi müderris olarak atanıyor.⁴⁰⁰ Veliyuddîn Efendi bin Yûsuf bin Hasan Efendi’nin de imam olarak atandığını görüyoruz.⁴⁰¹

5.2.2. Mektepler

Tanzimat dönemine gelindiğinde bir yanda klasik Osmanlı eğitim ve öğretim müesseseleri devam ederken bir yandan da her seviyede Avrupa eğitim ve öğretim müesseseleri açılmaya başlanmıştır.

Osmanlı devletinin gerilemesi karşısında Avrupa devletlerinin gelişmeleri ve medreselerin ıslah edilememeleri devleti, ister istemez Avrupai mektebler açmaya zorladı. İlk önce askeri sahada açılmaya başlayan Avrupâi mektebler, daha sonra sivil sahada da yayınladı.

İbtidâiler, Osmanlı klasik çağının Sıbyân Mektebleridir. 1254/1838’de Rüşdiyeler açılınca bunlara talebe hazırlayan sıbyan mekteblerine de İbtidâi adı verildi. Bu mektebler 8 Nisan 1847’de düzenlenen program ve yönetim şekliyle yeni bir düzene kavuşmuştur. Öğretim süresi 4 yıl olan bu okullara 6 yaşını tamamlayıp basan kız erkek çocuklar kaydedilir ve ilkokul seviyesinde bir eğitim ve öğretim verilirdi. 1891’de köy okulları 4 yılda kaldığı halde şehir okulları 3 yıla indirilmişti. 6 Ekim 1913 Tedrisât-ı İbtidâiye Kanunu’dan sonra ise Fransız ilkokulları sistemine uyularak Rüşdiye ve İbtidâiye birleştirilerek 6 Yıllık Mektebi İbtidâi haline getirilmişlerdi.⁴⁰²

Defterimizde şu mektebler yer almaktadır:

Mekteb-i İbtidâi⁴⁰³

Huyut nâhiyesi Mekteb-i İbtidâisi⁴⁰⁴

³⁹⁹ Kazıcı, *Osmanlı’da Eğitim ve Öğretim*, s.175.

⁴⁰⁰ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:2/126.

⁴⁰¹ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:29/48.

⁴⁰² Cahid Baltacı, “ Osmanlı Eğitim Sistemi” *Osmanlı Ans*, II, s.67.

⁴⁰³ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:33/13.

Nurşîn nâhiyesi Mektebi İbtidâ-i⁴⁰⁵

Eskîno karyesi Mekteb-i İbtidâ-i⁴⁰⁶

Dâru'l-Mu'allimîn Mektebi⁴⁰⁷

5.3. Vakıflar

Maddî bir karşılık beklemeden başkalarına yardım etmek gibi, ulvî ve fevkalâde bir düşünenin mahsûlü olan vakıf müessesesi, yüzyıllardan beri İslâm ülkelerinde büyük bir ehemmiyet kazanmış, sosyal ve ekonomik hayat üzerinde derin tesirler icra etmiş olan dinî ve hukûkî bir müessesedir. İnsan fıtratında mevcut olan yardımlaşma hissi, şüphesiz ki insanlık tarihi kadar eskidir. Bu his, dinî emir ve hükümlerle birleşince daha bir kuvvet kazanır. İslam ülkelerinde vakıfların, asırlarca büyük fonksiyon icrâ etmesinin sebebini burada aramak lâzımdır.

Çünkü “İnsanların en hayırlısı, insanlara faydalı olan, malın en hayırlısı Allah yolunda harcanan (başka bir ifâdeyle vakfedilen), vakfın en hayırlısı da insanların en çok duydukları ihtiyacı karşılayandır.” Prensibinin manasını çok iyi bilen Müslümanlar, bu yolda birbirleriyle adeta yarış edercesine vakıf eserler kurmuşlardır.⁴⁰⁸

5.3.1. Vakf (Vakıf):

Bir mülkün menfaatini halka tahsis edip aynını Allahu Teâla'nın mülkü hükmünde olarak temlik ve temellükten müebbeden men etmektir. Vakıflar, sadece Allah rızasını kazanmak için, zengin kimseler tarafından kurulan ve menfaati tamamiyle ihtiyaç içinde bulunanlara tahsis edilen müesseselerdir.

⁴⁰⁴ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:142/9.

⁴⁰⁵ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:91/27.

⁴⁰⁶ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:92/30.

⁴⁰⁷ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:119/73

⁴⁰⁸ Kazıcı, *İslâmî ve Sosyal Açıdan Vakıflar*, İstanbul: Marifet Yay., 1985, s.9.

Vakıf işleminin meydana gelebilmesi için, bazı önemli şartların bulunması gerekir. Bu şartlara geçmeden önce belirmemiz gereken bir husu vardır ki o da vakfın, vakfedilen vakfedilen tarafından verildiğini gösteren ifâdelerin bilinmesidir. Meselâ: “Malımı vakfettim”, “habsettim, tasadduk ettim” veya “sadaka-i müebbede ile sadaka ettim” gibi vakfa işâret eden sözler, vakfın rûknünden sayılır.⁴⁰⁹ Bir vakfın kuruluşu için aranan şartlar şunlardır.

- Vakfeden kimse (Vâkıf).
- İrâde beyânı (Şart).
- Vakfedilen mal (Mevkûf).
- Vakıftan yararlananlar (Mevkûfun aleyh)’dir.⁴¹⁰

Orhan Gazi, İznik’te ilk Osmanlı medresesini kurarken, onu idâresi için, yeterince gelir getirecek gayrı menkul vakfetti. Orhan Gazi’den başlayarak Osmanlı padişahları, Sultanları, vezirleri, emirleri, zengin tebea, pek çok vakıf yaptılar.⁴¹¹

Bütün Türk –İslâm devletlerinde âdeta bir yarış halinde gelişen vakıflar, bilhassa Osmanlı Devleti’nde tekâmülünün zirvesine ulaşmış ve İslâm hukukunun en zengin en orijinal müesseselerinden biri, hatta birincisi haline gelmiştir. XVII. Asırda bu günkü Türkiye sınırları içinde, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi’nden tesbit edilebildiğine göre 6.000 vakıf bulunmaktaydı.

XVIII. asırda kurulan Türk vakıflarının % 64’nün yönetimi doğrudan doğruya kadınlara bağlı idi. Geriye kalan % 36’sının nezâreti ise bizzat vakfı kuranlar tarafından muhtelif kimselere verilmiştir. III. Osman, III. Mustafa ve I. Abdülhamid Han gibi bazı padişahlar, vakıfların idâre merkezi olmak üzere “Dâire-i mahsûsa” adıyla dâireler kurdular ve bunlara kapıcılar “bevvâb” ve bekçiler “mustahfız” tayin ettiler. Bu dairelerin teşkili,

⁴⁰⁹ Kazıcı, **İslâmî ve Sosyal Açıdan Vakıflar**, s. 27-28.

⁴¹⁰ Mehmet Akif Aydın, **Türk Hukuk Tarihi**, İstanbul: Hars Yayıncılık, 2005, s.265-269.

⁴¹¹ Kazıcı, **İslâmî ve Sosyal Açıdan Vakıflar**, s.58.

Osmanlılar'da vakıflara ait idârelerin bir merkezde toplanmasına doğru atılan ilk adım olmuştur.

II. Mahmud da 1809'da, kurduğu vakıflarını diğer bazı vakıflarla birleştirerek, idâresini bir nezâret şubesi hâline getirmiş ve “Darphâne-i Âmire Nezâreti”ne bağlanmıştır. Buna rağmen alabildiğine genişleyen vakıf teşkilâtını bir elde toplamak ve çeşitli kimselerin idârelerinde ortaya çıkan yolsuzluklara son verme ihtiyacı doğmuştur. Bu sebeble vakıflar Darphâne-i Âmire Nezâreti'nden ayrılarak, “kesedarlık”, “zimmet halifeliği” ve “sergi halifeliği” adlarında üç dâireden müteşekkil “Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti” ismiyle yeni bir idârede birleştirilmiştir (1826). 1839'da ise, Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti, imparatorluktaki bütün vakıfların merkezi hâline gelmiştir. Cumhuriyet döneminde Şer'iyye Evkâf Vekâleti ismini alan vakıf idâresi, 3 Mart 1920'de umum müdürlük hâlinde Başbakanlığa bağlanmıştır.⁴¹²

Defterimizde çok sayıda vakıf ve vakıf müesseseleri yer almaktadır; Nuhiye Medresesi Vakfı,⁴¹³ Şükriye Medresesi Vakfı,⁴¹⁴ Abdullah-ı Bedaşânî hazretleri tekke ve zaviyesi Vakfı,⁴¹⁵ Hasro Paşa Vakfı,⁴¹⁶ Taş câmii Vakfı,⁴¹⁷ Hatuniye Camii Vakfı,⁴¹⁸ Alemdâr Baba Camii Vakfı,⁴¹⁹ Kâlû Câmii Vakfı,⁴²⁰ Hersan Mescidi Vakfı,⁴²¹ Şeyh İbrahim zâviyesi Vakfı,⁴²² Hasro Paşa Camii Vakfı,⁴²³ İdrisiye Medresesi Vakfı,⁴²⁴ Şerif Beğ Medresesi Vakfı,⁴²⁵ Şeyh Emirce hazretleri Vakfı,⁴²⁶ Yûsufiye Medresesi Vakfı⁴²⁷ gibi

⁴¹² Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, XXII., 438-439; Kazıcı, İslâmî ve Sosyal Açından Vakıflar, 75-76-77.

⁴¹³ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 2/126.

⁴¹⁴ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 2/127.

⁴¹⁵ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 9/5.

⁴¹⁶ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 29/48.

⁴¹⁷ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 38/69.

⁴¹⁸ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 39/70,73/56.

⁴¹⁹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 61/34.

⁴²⁰ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 74/58.

⁴²¹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 74/59.

⁴²² AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 74/60.

⁴²³ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 105/50.

⁴²⁴ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 119/72.

⁴²⁵ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 126/87.

⁴²⁶ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 132/97.

⁴²⁷ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 146/117.

vakıflar Bitlis'te yer almaktadır. İsimlerinden de anlaşıldığı gibi Bitlis'te vakıflar, vakfı kuranların isimleri ile anılmaktadır.

Ayrıca defterimizden fakir fukaranın gıda ihtiyacı için kurulan vakıfların olduğunu da öğreniyoruz. Nitekim Hersân mahâlleli Bâlî Çelebi-zâde Bâlû isimli zât mâlik olduğu dükkanlarını, ramazanda fakir fukaraya ekmek dağıtmak üzere vakfedip Hubz-i Ramazânî Vakfı isimli bir vakıf kurmuştur.⁴²⁸

Defterimizde Evkâf Müdürü olarak şu zatlara rastlamaktayız; İsmâ'îl Hakkı Efendi,⁴²⁹ Ahmed Kuddûsî Efendi.⁴³⁰

Türk-İslâm toplumunun ictimâî hayatını büyük ölçüde ortaya çıkaracak olan vakfiye ve diğer eserlerde, günümüzde kullanılmayan pek çok ıstılah bulunmaktadır.⁴³¹ İncelediğimiz defterde vakıflarla ilgili karşımıza çıkan terimleri ve ifâde ettikleri manalarıyla berâber aşağıya almayı uygun gördük:

Vâkıf: Sahibi bulunduğu bir mülkü, ammenin menfaatine hayır ve sevab kazanmak gâyesiyle ebedî olarak tahsis eden, yani vakfı yapan kimse.

Mevkûf: Ammenin menfaati için vakfedilen çeşit mülk.

Mevkûfun aleyh (Meşrûnun leh): Vâkıf tarafından, vakfın gelir ve menfaati kendisine tahsis edilen müessese.

Menâfi-i vakf: Vakıf malların temin eylediği fâide ve manfaattir. Kirâ, kazanç, meyve vs. hâsılat.

Vazifeler: Vakfın gelirinden verilen maaş ve aylıktır. Bu da iki kısımdır:

a- Hizmet mukâbili olup ücret nevinden olan vazifedir.

⁴²⁸ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 65/39.

⁴²⁹ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 107/50.

⁴³⁰ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 119/72.

⁴³¹ KAZICI, İslâmî ve Sosyal Açıdan Vakıflar, s.30.

b- Hizmet mukabili olmayan vazifedir. Bu durumda bunun “emşrûtün leh”ine bakılır. Eğer meşrûtün leh zengin ise bu, ikramdır. Şayet meşrûtün leh fukaradan ise sadaka kâbilindendir.⁴³²

Vakfiye: Vakfa dâir vâkıfın takririni, şartlarını içeren vesikaya vakfiye denir ki; hâkimin tescili sonrasında vakfiye-i müseccele ismini alır.⁴³³

Tarih boyunca vakfiyeler, taş deri ve kağıt gibi yazı için elverişli bulunan şeyler üzerine yazılarak günümüze kadar gelmişlerdir. Şâyet vakfın mevzuu bir binâ ise, bazen vakfiyenin özeti, binânın duvarlarından birine kazınırdı. Nitekim Türkçe ilk vakfiye olan Germiyanoglu II.Yakub Bey (v.1428) vakfiesinin taş üzerinde yazıldığını biliyoruz.

Târihi açıdan bakıldığı zaman vakfiyeler büyük bir önem arzederler. Çünkü bunlar, bize milletin muayyen bir zamanındaki hayat ve kültürüne ait muhtelif olayları ile şekilleri müşâhede etmek imkânını verirler. Keza vakfiyeler, milletin iktisâdî ve sosyal yaşayışlarında önemli bir rol oynamış olan vakıf müessesesinin nasıl çalıştığını, kimlerin idâre ettiğini, kimlerin kendisinden istifâde ettiğini vs. gibi hususları öğrenmemize yardımcı olurlar.

Vakfiyelerde umûmiyetle önce Allah’a hamd ve senâ Rasûlüne salât ve selâmdan sonra hayır yapmaya teşvik edici âyetler, hadîsler ve bu mealde şiirlerde yer alır. Bundan sonra vakfiyelerde umûmiyetle şu hususlar yer alır:

- Vakf olunan malların neler olduğu.
- Vakf olunan bu malların nasıl idâre edileceği.
- Vakıf gelirlerinin nerelere sarfedileceği.
- Vakfın kimler tarafından idâre olunacağı bunlara ne kadar aylık verileceği, bu aylıkların nerelerden elde edilen gelirden temin edileceği, eşya fiatı vs.

⁴³² KAZICI, İslâmî ve Sosyal Açidan Vakıflar, s.31.

⁴³³ Erdoğan, s. 476.

- Hâkimin, vakfın sıhhat ve lüzumuna dâir hükmü.
- Sonunda tarih ile üst kısmında hâkim veya hâkimlerin mührü bulunur.

Vakfiye, dibâce, vakfın hizmet şartları ve sonuçtan olmak üzere üç ana bölümden oluşur. Çeşitli dönemlerde kurulan vakıfların vakfiyelerinde, gerek başta ve gerekse sonda pek çok dua bulunur. Metinde geçen duaları iki kısma ayırmak mümkündür. Bunlardan biri hayır dua diğeri de beddua şeklindedir.⁴³⁴

Defterimizde, müstakil bir vakfiye yer almamaktadır. Ancak vakıf tevliyeti ile ilgili davalarda vakfiyenin müseccel olub olmaması ve tevliyete haksız yere el koymak, hususunda söz konusu edilmiştir.⁴³⁵

Vakfiyenin bazı bölümlerinden bahseden kayıtlar da defterimizde yer alıyor. Bir misâl verecek olursak; “...Hasro Paşa’nın Bitlis’de binâ ve inşâ etmiş olduğu Paşa hamâmı ismiyle müsemmâ bir bâb hamâm ve debbağhâne ve Paşa pazârı denmekle ma’rûf altmış yedi bâb dükkânı Bitlis evkâf dâiresinde mukayyîd bulunan vakfiye-i mu’tebere mücebince Bitlis’e üç sa’ât mesâfede kâin mezkûr Rahvâ hânına vakf edûb ‘amelesinden hân-ı mezkûrun malzemesi ikmâl olundukdan sonra fazlasıyla hân-ı mezkûra gelûb gidenlerden bir akça taleb olunarak meccânen it’âm ve iskân olunmak ve ihrâkıyye ve işâ’iyyeleri meccânen vakf tarafından verilmek ve hân içinde bulunan mescidin malzemesine ve imâmının idâresine sarf edilmek üzere şâyed bunlardan bir şey kalır ise evlâdına verilmek üzere umûr-u tevliyetde evlâd-ı zukûr ve inâsının neslen ba’de nesl ve fer’an ba’de asl erşed ve aslahına ve salâhda müsâvî olurlar ise esnine şart etmiş...”⁴³⁶

5.3.2. Vakıf görevlileri

Osmanlı döneminde kurulan vakıfların gelir durumu ve gayesine göre değişik sayıda görevliler tayin edilirdi. Vakıf görevlileri çoğunlukla şunlardı: Mütevellî, mütevellî

⁴³⁴ Kazıcı, *İslâmî ve Sosyal Açıdan Vakıflar*, s. 39-40-41.

⁴³⁵ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 34/55, 65/39.

⁴³⁶ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 105/50.

yardımcısı, Kaim-mekâm mütevellî, mütevellî-i kebîr, nâzır, kâtib, câbi, muhasip, mu‘temed, vakıf zâbiti ve sarraf. Ancak bir vakıfta bu görevlilerin hepsinin bulunması şart değildi.⁴³⁷

5.3.3. Mütevellî

Vakfın işlerini ve çıkarlarını şer‘î hükümler ve vakfiye şartları çerçevesinde idâre etmek ve gözetmek için tayin olunan kimsedir. Vakfın şartnâmesi gereğince tayin olunan ve vakıf şartnâmesi gereği idâresi münhal bulunan bir vakfa hâkim tarafından tayin olunan mütevellî diye ikiye ayrılır.⁴³⁸

Defterimizde isimleri geçen mütevelliler şunlardır; Kurupınâr câmi‘i şerîfî bânî ve mütevellîsi eshâb-ı hayrâtdan el-hâcc Mehmed Halife,⁴³⁹ ‘Alemdâr câmî‘i şerîfî mütevellîsi Yâhû Baba-zâde Hacı Seyyid Emîn Efendi ibn-i Şeyh Hacı Ârîf Efendi ibn-i Seyyid Mahmûd Efendi,⁴⁴⁰ yine ‘Alemdâr Baba câmi‘i şerîf-i eski mütevellîsi Hacı Seyyîd Emîn Efendi,⁴⁴¹ Hasro Paşa evkâfından Rahva Hanı mütevellîsi Rıza Beğ,⁴⁴² ve Yûsufiye Medresesi vakfının mütevellîsi Süleyman bin Mehmed Beşîr bin Süleyman Ağa⁴⁴³

Bazı vâkıflar, vakıflarının tevliyetini makamlara şart kılmışlardır. Fetvâ emîni, şehrin kadısı vs. gibi. Bazı hususlarda mütevellî yerine kâim olmak üzere, hâkim tarafından muvakkaten tayin olunan kimselere de “Kâim-i makam-ı mütevellî” denir.⁴⁴⁴

Defterimizde Şerefiye Câmî‘i Vakfı idâresine Evkâf Müdîri Ahmed Kuddûsi Efendi’nin,⁴⁴⁵ Alemdâr Baba Camii vakfına da Hamdi Efendi’nin⁴⁴⁶ kâim-mekâm mütevellî nasb ve ta‘yîn kılındığını görüyoruz.

⁴³⁷ Hasan Yüksel, *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Hayatında Vakıfların Rolü*, Sivas, 1988, s.74-76.

⁴³⁸ Erdoğan, s. 354-355.

⁴³⁹ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 34/55

⁴⁴⁰ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 61/34.

⁴⁴¹ AMK.298.No’lu BŞS.D.No: 63/34.

⁴⁴² AMK.298.No’lu BŞS.D.No:105/50.

⁴⁴³ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:144/117.

⁴⁴⁴ Kazıcı, *İslâmî ve Sosyal Açısından Vakıflar*, s.31.

⁴⁴⁵ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:107/50.

5.3.4. Mülhak Vakıflar

Mütevellileri tarafından müstakil olarak idâre edilen, bununla berâber evkâf dâirelerinin nezâretine tabi bulunan vakıflardır.⁴⁴⁷

Defterimizde geçen vakıfların çoğu Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyuna mülhak vakıflardır.⁴⁴⁸

5.3.5. Menkul ve Gayr-i Menkul Oluşlarına göre Vakıflar

Gayr-i menkul, başka yere taşınması mümkün olmayan mal ve mülktür. Tarla, arsa ev, gibi İslâm hukukuna göre vakıftaki devamlılık vakfedilen şeyin gayr-i menkul olması ile mümkündür.⁴⁴⁹

Defterimizde Hasro Paşa'nın Bitlis'de binâ ve inşâ etmiş olduğu Paşa Hamâmı ismiyle müsemmâ bir bâb hamâm ve debbağhâne ve Paşa pazârı denmekle ma'rûf altmış yedi bâb dükkânı vakfettiğini görüyoruz.⁴⁵⁰

5.4. Tekke ve Zâviyeler

İslâm eğitim tarihinde tekke ile medreselerin de birbirleri ile sıkı bir irtibatları bulunmaktadır. İslâm'da dini tedrisât ile ibâdet birbirinden ayrı telakki edilmediği için, herhangi bir tekke veya zâviyede bulunan bir kimse (şeyh) burada çeşitli dinî dersler verebilirdi. Bunlardan bir kısmı sâdece müridlerine değil, aynı zamanda başkalarına da dersler veriyordu. Bununla berâber tekkelerin esas gâyesi, sûfîlere oturacak ve zikirlerini yapabilecekleri bir yer temindir.

İslâm kültür tarihinde önemli biri yeri bulunan tekkeler tasavvuf düşüncesinin, anlayış ve terbiyesinin işlendiği, derinleştirildiği ve halka takdim edildiği yerler olarak

⁴⁴⁶ AMK.298.No'lu BŞS.D.No: 61/34.

⁴⁴⁷ Kazıcı, *İslâmî ve Sosyal Açıdan Vakıflar*, s. 94

⁴⁴⁸ AMK.298.No'lu BŞS.D.No :2/126-127, 9/3, 9/5,29/48, 38/69, 39/70, 44/83, 53/10, 56/20, 59/30, 64/37, 65/39, 71/51,73/56, 74/58-59-60,65/50, 119/72, 126/87, 132/97, 144/117, 149/118,150/119.

⁴⁴⁹ Kazıcı, *İslâmî ve Sosyal Açıdan Vakıflar*, s.87.

⁴⁵⁰ AMK.298.No'lu BŞS.D.No:105/50.

bilinirler. Bu yönü ile tekkeler, önemli birer eğitim müessesesi olarak faaliyet gösteriyorlardı. Hatta VIII ve IX. Asırlarda tekke ile medreselerin birleştirildiği de kaynakların verdiği malûmatlar arasındadır.

Günümüz ifâdesi ile yaygın eğitim kurumlarından biri olarak isimlendirebileceğimiz tekke, dinî, psikolojik, pedagojik ve hatta tıbbî sahada hizmet verip halkı aydınlatan bir müessesedir. Bu anlamda o, devrin mektebidir, hastanesidir, spor yurdudur, moral kaynağıdır, dinlenme kampıdır, beldenin güzel sanatlar akademisidir, edebiyat ve fikir ocağıdır.⁴⁵¹

Defterimizde dört yerde tekke ve zaviyeye rastlıyoruz. Adı geçenler şunlardır; İmâm Mûsâ Kâzım radiyallahu ‘anh hazretlerinin evlâdından Şeyh İbrâhim zâviyesi,⁴⁵² Abdülğafûr Efendi tekyesi,⁴⁵³ Seyyid Ahmed Şirevî tekke ve zaviyesi,⁴⁵⁴ Kayserî Tekkesi. Defterimizde bu tekkenin post-nîşîni Şeyh Ahmed Efendi ibn-i Şeyh İsmâ‘îl Efendi ibn-i Şeyh Abdullah Efendi olarak geçmektedir.⁴⁵⁵

5.5. Müftü

Osmanlılarda kendisine sorulan umûmî ve husûsî meselelere ait dinî hükümlere uyarak karar veren zata Müftü ve verilen karara da Fetvâ adı verilmiştir.⁴⁵⁶ Müftü, o beldenin ulemâsına başkanlık ederek medreselerin mahsus nizâmnâmelerine göre icrâlarına nezâret ederdi.⁴⁵⁷ Müftü kadıya hükümlerinin şer’â uygun olması bakımından yol gösterirdi. Kendisi bizzat mahkemede bulunmayan müftü, taraflardan, şer’î şerife göre, davasında haklı bulduğu kimseye fetvâ verir, o da bunu mahkemeye ibrâz ederek hükmün kendi lehinde olmasını talep ederdi. Mâmafih doğrudan doğruya kadînin kendisi de

⁴⁵¹ Kazıcı, *Anahatlarıyla İslam Eğitim Tarihi*, s.60-61.

⁴⁵² AMK.298.No’lu BŞS.D.No:74/60.

⁴⁵³ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:145/117.

⁴⁵⁴ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:59/30.

⁴⁵⁵ AMK.298.No’lu BŞS.D.No:65/39.

⁴⁵⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı*, s. 173.

⁴⁵⁷ İkinci, s.285.

müftüye fetvâ için müracaat etmekteydi. Herhalde kadî tereddüd ettiği hallerde bu yola gidiyordu.⁴⁵⁸

Defterimizde isimleri geçen müftüler şunlardır:

Fethullah Efendi,⁴⁵⁹ Şeyh Abdülmecîd Efendi ibn-i Şeyh Abdullah Efendi,⁴⁶⁰ Seyyîd Fethullah Efendi ibn-i Seyyîd Abdülmelik Efendi, Seyyîd Abdülmecîd Efendi ibn-i Seyyîd Abdullah,⁴⁶¹

Osmanlılarda müftülük ile kadîlık ayrı ayrı olup bazen, fakat nâdir olarak XVI. asır ortalarına kadar birleşirdi; fakat bu tarihten sonra müftü bütün ilmiye sınıfının reisi olup müderrislerle mevâlî denilen kadılarda bunun idâresine verilmiştir. Sonradan umûmî olarak şeyhulislâm denilen ve ulemanın mercii olan müftülüklerden başka vilâyet, sancak ve kazâlarda da halkın sordukları şer'î suallere cevâplar veren müftülükler vardı.⁴⁶²

⁴⁵⁸ Kazıcı, **İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi**, s.206-207.

⁴⁵⁹ **AMK.298.No'lu BŞS.D.No:9/5.**

⁴⁶⁰ **AMK.298.No'lu BŞS.D.No:126/87.**

⁴⁶¹ **AMK.298.No'lu BŞS.D.No:150/119.**

⁴⁶² Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı**, s.174.

DEĞERLENDİRME

1321-1328 tarihlerini kapsayan 298 numaralı Bitlis Şer’iyye Sicili defterinde muhtelif konulara ait huccet ve i’lâmlar mevcuttur.

Tez çalışmamızın giriş bölümünde Şer’iyye Sicillerinin mahiyeti, muhtevâsı ve önemiyle Bitlis Şer’iyye Sicillerinden bahsedildikten sonra Bitlis şehri, Osmanlı öncesi ve sonrası diye iki başlık altında incelenerek geçmişten günümüze Bitlis tarihi ele alınmıştır.

İkinci bölümde, Bitlis’te İdâre ve Yargı başlığı altında Bitlis idâresi ve başta kâdı olmak üzere yargı ve yargı organları incelenmiştir. Yine bu bölümde Bitlis’in köyleri, mahalleleri ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde, Bitlis’in Ekonomik durumundan bahsedildi. Ortaya çıkan verilere göre Bitlis’te Ekonominin fazla canlı olmadığı ortaya çıktı. 298. Defterde en çok karşımıza tereke taksimlerini ihtivâ eden ilâmlar çıktı. Bu ilâmlarda terekeyi oluşturan malvarlığından ziyâde tekede varislere kalan paydan bahsedilmiş ve somut bir veri ortaya konamadığı için Ekonomik durumu ortaya çıkarmak zor oldu.

Dördüncü bölümde ise “Sosyal Durum” başlığı altında halkın güzel ahlakından ve aralarında cereyan eden gasb, sirkat gibi olumsuz davranışlar değerlendirildi. Gayr-i Müslimlerin Bitlis sosyal hayatı içerisinde kendi inanç ve kültürlerine göre hür bir ortamda yaşadıklarını gördük. Yine nikâh, boşanma ve nafaka davaları incelenerek, güçlü bir devletin temel esâsı olan aile müessesesinin sağlam bir yapıda olduğu anlaşılmıştır.

Son bölümde ise Bitlis’in dinî durumuna dâir hususlar ele alındı. Sırf Allah rızası için insanların kendi mallarını nasıl infâk edip insanlığa hizmet için vakıflar aracılığıyla müesseseler kurduklarını, halkın dinini nasıl yaşadığını ve dini müesseseleri ve görevlilerinin toplum içerisindeki fonksiyonları incelendi.

Sonuç olarak 298 Numaralı Bitlis Şer’iyye Sicili’ne göre Bitlis’de sosyal, ekonomik ve dinî durumunun değerlendirildiği bu çalışmada Bitlis’in idârî yapısı, yargı

organları; alış-veriş, ticâret gibi iktisâdî faaliyetler; Aile hayatı, boşanma, hırsızlık gibi sosyal olaylar; camî ve görevlileri, medrese ve görevlileri dinî hayatı ilgilendiren hususlar ele alınarak Bitlis'in mütevâzı bir Osmanlı şehri olduğu sonucuna varıldı.

EKLER

EK-1. Defterin Transkripsiyonu ve Defter Hakkında Malumat

Defter'in Transkripsiyonu ve Defter Hakkında Malumat

Çalışmamıza konu olan Bitlis'in 298. Şer'iyye sicili defteri 37x15 ebâdında, 155 sayfadan oluşan dikdörtgen biçiminde bir defterdir. Defterimiz ilk sayfasından 40. sayfasına kadar yazı ile, 41-155.sayfaları rakam ile numaralandırılmıştır. 78 varaktır. H.1321-1328/M.1903-1910 yıllarına aittir.

Defterde kayıtlı bütün hükümler numaralandırılmıştır. 123 hüküm numarası ile başlamaktadır. Kapağında numarasız Hadice bint-i Şeyh Ahmed Efendi adlı kadının kanaatimizce bir önceki defterde yer alan mehr da'vâsı kaydı yer alıyor. Eytâm müdür lâhıkı Mehmed Emîn Efendi'nin kefâlet senedi kaydıyla bitmektedir.

Defterimizde toplam 300 hüküm yer alıyor. Defterimizdeki hüküm numaraları 123-135/, 1-89/ 1-72/, 1-122/, 1-4 şeklinde dört defa ayrı ayrı numaralandırılmıştır. Bizde dipnotlarda olası bir karışıklığa meydan vermemek için Sayfa numarası / Hüküm numarası şeklinde gösterdik.

Defter çevrilirken basit transkripsiyon usulleri takib edilmiştir. Ayınlar (‘), hemzeler (’), uzun okunan harfler â, û , î, şeklinde gösterilmiştir. Okunamayan kelimeler (....) işâretiyle gösterilmiş, okunuşunda tereddüt ettiğimiz kelimeleri (....?) şeklinde gösterdik.

Defterimizde muhtelif huccet ve ilâmlar yer almaktadır.

EK -2. Metin Transkripsiyonu

METNİN TRANSKRİPSİYONU

Hersân mahallesi sâkinelerinden Hadice bint-i Şeyh Ahmed Efendi'nin zevci müteveffâ 'Osmân Efendi de olan 47 'aded lirâyı 'Osmânî mehr-i mü'ecceline kefl bulunan mezbûr 'Osmân Efendi'nin pederi yüzbaşı Ahmed Efendi'nin vekîli Murat Efendiyle cereyân eden mahkeme üzerine mûmâ ileyh Ahmed Efendi 'aleyhine sudûr eden 8 Zi'l-hicce sene (1)324 tarihli i'lâm-ı şer'inin sûreti 7 Muharrem sene (1)325 ve 7 Şubât (1)322 târihinde vekîl Murat Efendi'ye teblîğ edilmiştir.

[1]

-123-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden 'Asâkir-i Şahâne Otuzuncu Alayın Dördüncü Taburunun On İkinci Bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât eden Nûrî bin Dervîş bin Ca'fer'in verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Hûriye bint-i Mustafa ile babası Dervîş bin el-mezbûr Ca'fer ve anası 'Anber bint-i Şûşi'ye muhzire olduğu ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden ve sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan Mustafa bin Süleymân bin İsmâ'îl ve İbrahim bin Mehmed bin Beşşâr nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri on iki sehim i'tibâriyle üç sehmi zevce-i mezbûre Hûriye'ye ve üç sehmi dahi anası mezbûre 'Anber'e ve altı sehmi dahi babası mezbûr Dervîş'e 'âid olmak üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fî selh-i Muharrem li sene hâdî ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-124-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhak Huyut nâhiyesi kurâsından Rabt karyesi ahâlisinden ve 'Asâkir-i Jandarma Piyâde efrâdından iken bundan akdem vefât eden Hüseyin bin Hıdır bin Mustafa'nın verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Fîyforî bint-i 'İsmet ile sulb-î sahîh evlâdı Mustafa ve Şükrü ve Fâtıma'ya muhzire ve başka vârisi olmadığı herbiri mezkûr jandarma piyâde efrâdından ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'den ve sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Ahmed bin Süleymân bin Ömer ve 'Osmân bin Mahmûd bin Abdullah nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri kırk sehim i'tibâriyle beş sehmi zevce-i mezbûre Fîyforî'ye ve ondörder sehimden yirmi sekiz sehmi ebnân-ı mezbûrân Mustafa ve Şükrü'ye ve yedi sehmi dahi bint-i mezbûre Fâtıma'ya 'âid olmak üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahâk oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yemi'r-râbi' 'aşar min Saferi'l-hayr li sene hâdî ve'l-'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-125-

Bitlis Vilâyeti merkez sancağı dâhilinde Mutki kazâsı nâibi iken bundan akdem vefât eden Hayrullah Efendi ibn-i Sâdık'ın verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi medîne-i mezbûrenin Hersân mahallesi sâkinelerinden Melek bint-i Abdürrezzâk bin Feyzullah ile zevce-i mezbûre batnında mütebeyyin haml-i mevkûfe muhzire olub başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'den ve sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Şeyh İsmâ'îl Efendi ibn-i Şeyh Ahmed bin Şeyh İsmâ'îl ve Uğurlu bin Şâkir bin Feyzullah nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ ve't-ta'rîfi's-şer'î vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı [2] verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri sekiz sehim i'tibâriyle bir sehmi zevce-i mezbûre Melek Hâtûn'a ve yedi sehmi dahi mezbûre batnında mütebeyyin haml-i mevkûfe 'âid ve râci' olmak üzere bi'l-cümle metrûkât

ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî 'aşar min Saferi'l-hayr li sene hâdî ve'l-'işrîn ve selâsu mie ve elf

-126-

Der-i devlet mekîne 'arz-ı dâ'î-i kemîneleridir,

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn-u Mülûkâneye mülhak evkâfdan medîne-i Bitlis'de vâki' Nûhiye Medresesi Vakfı'ndan almak üzere senevî beş yüz kurûş vazîfe-i mu'ayyene ile müderrislik cihetinin kendisine tevcihi hakkında mütekaddim istid'âsı üzerine bi'l-havâle evkâf muhâsebeciliğinden imtihânın icrâsına lüzûm gösterilen me'zûn talebe-i 'ulûmdan Hüseyin Efendi dâ'îlerinin medîne-i mezbûre merkez mahkeme-i şer'îyyesinin evkâf muhâsebecisi rif'atlû Cevdet Efendi ibn-i Ahmed hâzır olduğu halde icrâ edilen imtihânda ehliyet ve kifâyeti zâhir ve nümâyân olmağın cihet-i mezkûrenin vazîfe-i mezbûre ile mûmâ ileyh dâ'îleri 'uhdesine tevcihe ve yedine bir kıt'a berât-ı şerîf-i 'âlîşân sadaka ve ihsân buyrulmak recâsına bilâ-iltimâs pây-e serîr-i a'lâya 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî ve'l-'işrîn min Saferi'l-hayr li sene hâdî ve'l-'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-127-

Der-i devlet mekîne 'arz-ı dâ'î-i kemîneleridir,

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn-u Mülûkâneye mülhak evkâfdan medîne-i Bitlis'de vâki' Ğâzî Beğ nâm-ı diğeri Şükriye Medresesinin vakfından almak üzere vazîfe-i mersûmesiyle müderrislik cihetine bâ-berât-ı 'âlîşân mütesarrıf bulunan Abdülğafûr ve Abdülhamîd ve Şemseddîn Efendilerin yek diğeri müte'âkiben vukû' vefâtlarına mebnî cihet-i mezkûre mahlû ve hizmet-i lâzime mu'attıl kaldığı ve bunlardan ancak Abdülğafûr Efendi'nin doksan tevellüdlü Yûsuf ve doksan dört tevellüdlü Fahreddîn ve doksan dokuz tevellüdlü Fethullah nâmlarında üç nefer sulb-i evlâdı var ise de Yûsuf ve Fahreddîn hizmet-i 'askeriye-i ifâ etmekde ve Fethullah ise talebe-i 'ulûmdan olmayub nâ-ehil bulunmakda olduğu evkâf muhâsebeciliğinin vilâyet-i mütekaddim bin üç yüz on dokuz senesi Mart'ının dördüncü târih ve beş numrolu mezkûresi üzerine cereyân eden

mu‘âmeleden anlaşıldığına ve müteveffânın akrabasından olub imtihânın icrâsına luzûm gösterilen Vâ‘iz-zâde Ahmed Efendi ibn-i Ali Efendi dâ‘îleri medîne-i mezkûre merkez mahkeme-i şer‘iyyesinde evkâf muhâsebecisi Cevdet Efendi ibn-i Ahmed Efendi hâzır olduğu halde icrâ edilen imtihânda ehliyet ve kîfâyeti zâhir ve nümâyân olmasına nazaran cihet-i mezkûrenin vazîfe-i mezkûre ile mûmâ ileyh dâ‘îleri ‘uhdesine tevcîhe ve yedine bir kıt‘a berât-ı şerîf-i ‘âlîşân sadaka ve ihsân buyrulmak recâsına bi’l-iltimâs pâye-i serîr-i merhamet a‘lâya ‘arz ve i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâlis ‘aşar min şehr-i Rebî’u’l-evvel li sene hâdî ve’l-’işrîn ve selâsu mie ve elf.

[3]

-128-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Zeydân mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Fettâh bin Dervîş Mahmûd’un verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Yâdigâr bint-i Abdülğafûr ile sulb-î kebîr oğlu Mahmûd’a. Ba‘dehû mezbûr Mahmûd dahi vefât edüb verâseti anası mezbûre Yâdigâr ile li ümm er karındaşları Abdülazîz ve Abdüllatif ve li ümm kız karındaşları Leylâ ve Ferîde’ye muhzire. Ba‘dehû mezbûre Yâdigâr’ın dahi vefâtıyla verâseti zevc-i metrûku Abdürrezzâk bin İshâk ile evlâd-ı mezbûrûn Abdülazîz ve Abdüllatif ve Leylâ ve Ferîde’ye muhzire olduğu lede’t-tezkiye makbûlü’ş-şehâde oldukları sirren ve ‘alenen ihbâr olunan mahalle-i mezbûre ahâlisinden Ali Efendi ibn-i Abdî Ağa ve Abdürrezzâk bin Sa‘dullah’ın şehâdetleriyle ber-nehc-i şer‘î sâbit ve ol-vecihle subûtu verâsete hükm-i şer‘î lâhık olduktan sonra verase-i mezbûrûndan ve medîne-i mezbûrenin Taş mahallesi ahâlisinden ve teb‘a-i Devlet-i ‘Aliyye’den Abdülaziz bin Abdürrezzâk bin İshâk nâm hür ‘âkıl-ı bâliğ medîne-i mezbûre mehkeme-i şer‘isinde mün‘akıd meclis-i şer‘i enverde zikr-i âtî münâzi‘-i fih ‘arsalara vaz‘ı yedi bi’l-beyyyine-i’ş-şer‘iyye sâbit olan medîne-i mezbûrenin Zeydân mahallesi ahâlisinden Terzi Veli bin Abdullah bin Dervîş Ahmed’in husûs-u âtiyi’z-zikrde vekîl-i müseccel-i şer‘îleri mahâlle-i mezbûreli ‘İzzet Efendi ibn-i Fethullah Efendi ve Taş mahalleli Bedri Efendi ibn-i ‘Ubeyd’in mezbûr Bedri Efendi müvâcehesinde da‘vâ ve takrîr-i kelâm edüb mezkûr

Zeydân mahallesinde vâki‘ bir taraftan müdde‘i ‘aleyh terzi mezbûr Veli ve bir taraftan Mutkili Mehmed (...) ve bir taraftan Mehmed bin Dervîş Hasan menzilleri ve taraf-ı râbı‘ları tarîk-i ‘âm ile mahdûd fevkânî iki bâb oda ve tahtânî iki âhûr ‘arsalarıyla diğer bir kıt‘a ‘arsa-i hâliye mütevaffâyı ol-mezbûr Fettâh’ın hayâtında ile’l-vefât müstekillen mâlî ve mülkü olub vefâtıyla bizlere intikâl etmişken müdde‘i ‘aleyh müvekkil-i mezbûr Veli dokuz-on seneden beri vaz‘ı yed ederek bu esnâda mecmû‘unu bî-ğayr-i hakk zabtla tashîh-i mes‘ele-i mîrâsiyemiz iki yüz seksen sekiz sehim i‘tibâriyle hisse-i erîsime hasebi’l-farâ‘izeti’ş-şer‘iyye ‘âid seksen altı sehim hisse-i şahsiyemîn teslîminden müvekkil-i mezbûr Terzi Veli imtina‘ eylemekde olduğundan bi’s-suâl hisse-i mezkûremden keff-i yedle bana teslîmi içûn müvekkiline izâfetle vekîl-i mezbûr Bedrî Efendi’ye tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû da‘vâ eyledikde vekil-i mezbûr Bedrî Efendi dahi cevâbında ‘arsa-i mahdûd-i mezkûreye müvekkil-i mezbûr Veli vâzı‘ı’l-yed olduğunu ikrar-ı mâ‘adâ min müdde‘înin da‘vâsını külliyyen inkâr etdikden sonra mezbûr Bedrî Efendi’nin vukû‘ vefâtına mebnî müdde‘i ‘aleyh Veli’nin diğer vekîli mezbûr ‘İzzet Efendi mahkemede hâzır olub müdde‘î Abdülaziz müvâcehesinde zabt-ı sâbık lede’l-kırâ’e müteveffâyı mezbûr Bedrî Efendi’nin ifâde-i sâbıkasını tekrârla mütevaffâyı ol mezbûr Fettâh’ın buradan gıyûbeti elli seneyi mütecâviz bir müddet olduğu gibi müvekkilim Veli dahi ‘arsa-i mezkûreye kırk seneden beri müstekillen mütasarrıf olub gerek merkûm Fettâh’ın zevce-i menkûha-i metrûkesi Yâdigâr’ın huzûruyla edilen tasdiki murûr-u zamana tâbî‘ bulunmuş olmasından dolayı hayâtında murûra uğrayan işbu da‘vânın vârisleri tarafından iddi‘âya salâhiyetleri olmadığı Mecelle-i ahkâm-ı ‘adliye-i cümlesinden [4] bulunmağla bu babdaki iddi‘âsının reddini talep ederim deyû ifâdesine karşı müdde‘î Abdülaziz cevâbında ‘arsa-i mahdûd-u mezkûrun mâliki Fettâh kırkbeş sene mukaddem vefât etmiştir. Hiyn-i vefâtında oğlu Mahmûd beş-altı yaşında bulunmasına mebnî menzil-i mezkûre vâlidemiz Yâdigâr ile birâderi Hacı Abdâl Ağâ ve oğulları tasarruf ve sahâbet ederek mezbûr Mahmûd’un hadd-ı bülûğâ vusûlunda bizzat kendisi yedi-sekiz sene mikdârı tasarruf etmiş ve âhiren yani mezbûr Mahmûd’un vefâtından sonra yine vâlidemiz mezbûre Yâdigâr dokuz-on sene mikdârı âhere îcâr ve tasarrûf etmiştir. Vâlidemiz Yâdigâr’ın vefâtıyla müvekkil-i mezbûr Terzi Veli yed-i zabt ve tasarrûfuna geçirdiğini isbat ederim. Deyûb yevm-i muhâkemeleri

yevm-i âhire ta'lik yevm-i mu'allakada müdde'î-i mezbûr Abdülaziz mahkemeye dâhil olup müdde'î 'aleyh mezbûr Veli bizzat mahkemeye gelmekden ve vekîl-i mezbûr 'İzzet Efendi'yi dahi göndermekden imtinâ' ve temerrüdüne ve üç def'a tebliğ edilen da'vetiye ve muhatara üzerine dahi gelmediği gibi zâbıta-i merkeziyyeden cebren celb edilmesi mahkemenin olmamasına mebnî mahkemenin ğıyâben müttasıl ve hasmı mezbûr Abdülaziz tarafından ısrar edilmekle müdde'î 'aleyhin hass hukûkunun muhâfazası içün vekîl-i müsahhar nasb ve ta'yîn kılınan medîne-i mezbûrenin Hersân mahallesi ahâlisinden Hundzâde Mahmûd Efendi ibn-i Ömer bin Abdullah'a zabt-ı sâbık lede'l-kırâe müdde'î mezbûr Abdülaziz ifâde-i sâbıkasını tekrâr ve tasdîk eyledikde vekîl-i müsahhar mezbûr Mahmûd Efendi dahi müdde'î-i mezbûrun 'iddi'âyı mezkûrunu külliye inkâr edilmek müdde'î-i mezbûr Abdülaziz'den 'arsa-i mahdûd-i mezkûreler müteveffâyı ol-mezbûr Fettâh'ın müstekillen mülkü olduğuna beyyine-i şer'iyye talep olundukda evvelen bâ-veraka-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Zeydân mahallesi imâmı Molla Ya'kûb bin 'Alaeddin ve muhtarı İsmâ'îl bin Mahmûd sirren ve ba'dehû mahalle-i mezbûreli piyâde zâbıta çâvuşlarından Fethullah Çâvuş bin 'Osmân ve Taş mahalleli Hacı Veli-zâde Halil Ağa bin Hüseyin Ağa'dan 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlû's-şehâde ibn-i mezkûrları iş'âr ve el-muvâcehe ihbâr olunan her biri mezkûr Zeydân mahallesi ahâlisinden Bağlı-zade Ali Efendi ibn-i 'Abdî bin Hamza ve 'İsâ Çâvuş bin Ziyâd bin Feyzullah ile meclis-i şer'de ihzâr ve lede'l-istişhâd vekîl-i müsahhar mezbûr Mahmûd Efendi muvâcehesinde münferiden ve lafz ma'nâda müttefikan ber-vefk-i da'vâ edâyı şehâdet etmekle mûcebince 'arsa-i mahdûd-i mezkûreleri müdde'î-i mezbûre 'âid seksen altı sehmin müdde'î-i mezbûr Abdülaziz'e teslime müvekkil-i mezbûr Veli'ye izâfetle vekîl-i müsahhar mezbûr Mahmûd Efendi'ye tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-'âşir min şehr-i Rebî'u'l-âhir li sene hâdî ve'l-'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkezi mahkeme-i şer'iyyesinde 'aleyhine i'tâ olunan işbu i'lâmın hükmüne 'adem-i kana'atla istinâfen tedkîki istid'âsına dâir Veli imzâsını hâvî melfûf lâhiya-i i'tirâziye zikr olunan i'lâm ile birleştirilerek kıra'et olunan i'lâm-ı mezkûrede müdde'î-i mezbûre i'tâ olunan hisse-i muhkem-i bihâda ... olmadığından sebki noksan duhullarla ğayr-i hâlî olmağın bu sûretde husûs-u mezkûrun bana mahkeme-i mezkûrede

i'âde-i mahkeme zımnında işbu evrâkın mazrûf mahalline ... iktizâ eder ol bâbda emr-u fermân min lehu'l emrindir.

2 Şa'bân li sene (1)328

Fetvâ Emîni

İ'lân-ı Şer'i

-129-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e merbut Hulornik karyesi ahâlisinden ve 'Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alayın Birinci Taburunun Üçüncü Bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât eden Fethullah bin Reşîd'in verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Medîne bint-i Ali ile sulbiye-i sağîre kızları Sedef ve Gülfinâz ve Perîşân ve Nûriye'ye ve li ebeveyn er karındaşları Feka Mehmed ve Süleyman'a muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri medîne-i Bitlis'in Zeydân mahallesi ahâlisinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'den ve sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl [5] ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümayân olan Receb Ağa bin Yûsuf Ağa bin Ali Ağa ve Şemseddîn bin Sa'dullah bin Timur nâm kimesnelerin hâsım-ı câhid muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhîsâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri kırk sekiz sehim i'tibariyle altı sehmi zevce-i mezbûre Medîne'ye ve sekiz sehimden otuz iki sehmi benât-ı mezbûretân Sedef ve Gülfinâz ve Perîşân ve Nuriye'ye ve beşer sehimden on sehmi dahi ehân-ı mezbûrân Feka Mehmed ve Süleymân'a 'âid olmak üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî 'aşar min şehri Rebî'u'l-âhir li sene hâdî ve'l-işrîn ve selâsu mie ve elf.

-130-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Hacı Yâsin Efendi ibn-i Hacı Bilâl bin Hâlid'in verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Zehra bint-i Halil ile sulb-i kebîr oğulları Hâfız Abdülmecîd ve Yûsuf ve Abdülkadir ve 'Osmân ve sulbiye-i kebîre kızları İffet ve Şöhret ve Zehra ve Cevâhir'e muhzire ve başka vârisi olmadığı ve her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden ve

teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'den ve sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümayân olan Merkez Jandarma Süvârî Çâvuşlarından Hasan Ağa bin Ca'fer Ağa bin Ali Ağa ve Resûl Efendi ibn-i Hacı Dervîş bin Hâlid nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri doksan altı sehm i'tibariyle on iki sehmi zevce-i mezbûre Zehra'ya ve beherine on dörder sehimden elli altı sehmi benûn-u mezbûrûn Hâfız Abdülmecîd Efendi ve Yûsuf Efendi ve Abdülkâdir ve 'Osmân'a ve yedişer sehimden yirmi sekiz sehmi benât-ı mezbûrât 'İffet ve Şöhret ve Zehra ve Cevâhir'e 'âid olmak üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâmis ve'l-'işrîn min şehr-i Rebî'u'l-âhir li sene hâdî ve'l-'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-131-

Bitlis kadîlğına

C. vekâlete himmet buyrula

Şükrü

11 Temmuz li sene (1)319

-132-

C. 12 Temmuz sene (1)319 hitâm-ı müddetinizden i'tibâren yerinize Şükrü Efendi ta'yîn olunmuş ise de temdid müddetiniz iktizâ ederek mûmâ ileyhın diğêr mahâle icrây-ı me'mûriyyeti mukarrer olduğundan kemâkân îfây-ı vezâifeye devâm etmeniz meclîs-i intihâb ifâdesiyle tavsiye olunur.

17 Temmuz li sene (1)319

Şeyhu'l-İslâm Cemâleddîn

[6]

Bitlis Nâibi Süleymân Efendi'ye

18 Cemâziye'l-âhir (1)321 târihinden Van niyâbetine ta'yin-i me'mûriyyet edildiniz cihetine münâbî tevkid-i 'azîmete müsâra'at eylemeniz meclis-i intihâb ifâdesiyle tavsiye olunur.

11 Temmuz (1)319

Şeyhu'l-İslâm Cemâleddîn

-133-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mulhak Çukûr nâhiyesinin Mutkan karyesi ahâlisinden 'Asâkir-i Jandarma Piyâde Çâvuşlarından iken bundan akdem vefât eden Mehmed bin Fethullah bin Abdullah'ın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Hezâr bint-i Ömer ile sulb-i kebîr oğlu Vezîr ve sulbiye-i kebîre kızları Fîyforî ve 'İsmet ve Elmas'a muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri Hersân mahallesi ahâlisinden ve sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümayân olan jandarma süvâri onbaşlarından Halîl bin Süleyman bin Dâvud ve efrâddan Mahmûd bin Halîl bin Abdullah nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri kırk sehim i'tibâriyle beş sehmi zevce-i mezbûre Hezâr'a ve on dört sehmi ibn-i mezbûr Vezîr'e ve yedişer sehimden yirmi bir sehmi benât-ı mezbûrât Fîyforî ve 'İsmet ve Elmâs'a 'âid olmak üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâlis ve'l-işrîn min Cemâziye'l-evvel li sene ihdâ ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Zikr-i âti Müheyyânın mahallinde icrâ vemâ huve'l-vâki' ketb ve tahrîr içûn sûb-ı şer'î 'âlîden irsâl kılınan Mahkeme-i Şer'iyye Başkâtibi Hacı Şa'ban ve zabıt kâtibi Hakkı Efendiler medîne-i Bitlis'in Taş mahallesinde vâki' Kazzâz-zâde müteveffâ İsâ bin Sâdık'dan zikr-i âtî vereselerine mevrûs ve müntekıl bir bâb sağır mülk menzil üzerine varub akd eyledikleri meclis-i şer'î 'alîde müteveffâyı mezbûrun kebîr oğlu Yûsuf'un vekîli Kızılmescid mahalleli Miratyân Mirat Efendi veled-i Ohânnas meclis-i ma'kûd-u mezkûrde müteveffâyı mezbûrun diğér oğlu müteveffâ Kâsım'ın sağıre kızları Ferahnâz ve Gülnâz'ın mesviye-i umûruna kibel-i şer'den vasî nasb kılınan vâlîde ve (...) Elmâs bint-i Haydar ve zevcesi Hanım bint-i İsâ Çâvuş ve kebîre kızları 'Âişe ve Hediye müteveffîye kızı Medîne'nin sadriye-i sağıre kızı Cemîle'nin babası ve velîsi Bâbürr bin Hâlid müvâcehesinde şer' ve bast-i 'âmâl edûb mahalle-i mezbûrede vâki' bir taraftan Hacı Hasan bin Receb ve bir taraftan Ahmed bin Sâdık ve bir taraftan Mehmed Sâlih Efendi mülk menzil ve bağçeleri ve tarafı râbî'ı nehr-i cârî ile mahdûd tahtânî bir ahûr ve fevkânî bir oda ve bir matbah ve bir kıt'a bağçeyi müştamil bir bâb mülk menzil müteveffâyı mezbûr İsâ bin Sâdık'ın hayâtında ile'l-vefât müstekilen bilâ nizâ' tasarruf ve taht-ı temellükünde iken vefâtıyla verâseti zevcesi mezbûre Hânım ve oğulları Kâsım ve Ya'kûb ve müvekkilim Yûsuf ve kızları 'Âişe ve Medîne ve Hediye'ye. Ba'dehû mezbûr Ya'kûb dahi vefât edûb verâseti li ebeveyn er karındaşları Kâsım'a. Ba'dehû mezbûre Medîne dahi vefât edûb verâseti zevci Bâbürr ve sadriye-i sağıre kızı Cemîle ve lieb er ve kız karındaşları Kâsım ve Yûsuf ve 'Âişe ve Hediye'ye. Ba'dehû mezbûr Kâsım dahi vefât edûb verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Elmâs [7] bint-i Haydar ile sulbiye-i sağıre kızları Ferehnâz ve Gülnâz ve li-eb er karındaşı müvekkilim Yûsuf ve kız karındaşı 'Âişe ve Hediye'ye muhzire ve tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri bi-hükmi'l-münâsehati's-şer'iyye seksen iki bin dokuz yüz kırk dört sehinden olub sihâm-ı mezkûreden on bin üç yüz altmış sekiz sehmi zevce-i mezbûre Hânım'a. Ve yirmi bin iki yüz otuz sehmi ibn-i mezbûr Yûsuf'a ve beherine on bir bin yüz on beşer sehinden cem'an yirmi bin iki yüz otuz sehmi kızları 'Âişe'ye ve Hediye'ye ve iki bin on altı sehmi mezbûr Bâbur'a ve dört bin otuz iki sehmi mezbûre Cemîle'ye ve dört bin yüz on altı sehmi müteveffâ Kâsım zevcesi mezbûre

Elmâs'a ve beherine on bin dokuz yüz yetmiş altı sehinden cem'an yirmi bin dokuz yüz elli iki sehmi sağıratân-ı mezbûratân Ferahnâz ve Gülnâz'a isâbet etmekle me'a müştemilât-ı menzil-i mahdûd-u mezkûr lede'l-mu'âyene ğayr-i kâbil-i kısmet bulunmasına ve her iki tarafı (...) olduğundan ol vecihle mu'âmele edilmesi matlûbumdur dedikde verese-i sâğırûn-u mezbûrûndan her biri ba'de't-tasdîk ancak evvel ve âhirinde ihtilâf etmeleriyle tasdîkan li'l-kulub bâ talebi kur'a-i şer'îyye tarh olundukda tam dokuz sene dokuz mâh sekiz gün zarfında sihâmına mukâbil on dört mâh bir gün on saat evvelen vereseden mezbûre 'Âişe'ye ve sâniyen otuz altı mâh sekiz gün dört saat dahi mezbûre Elmâs ile sağıre kızları Ferahnâz ve Gülnâz'a ve sâlisen yirmi sekiz mâh iki gün yirmi iki saat dahi mezbûr Yûsuf'a ve râbi'an on dört mâh bir gün on bir saat dahi mezbûre Hediye'ye ve hâmisen on dört mâh on iki gün dahi zevce-i mezbûre Hânım'a ve sâdisen sekiz mâh on iki gün dahi mezbûr Bâbûr ile sağıre kızı Cemîle'ye zuhûr etdikde cümlesi hisselerini kabul ve cereyân-ı mu'âmele cümlelerince makbûl ve bu vecihle rızâ-dâde olmalarıyla târihi i'lâmdan i'tibâren ber-vech-i kur'a her biri müstekillen ve müstahak olduğu müddetle sâkin olub (...) âherin zemân zabtına muhâlif müdâhele etmemeğe te'ahhüd eylemekle kâtib-i mûmâ ileyhimâ mahallinde ketb ve tahrîr ve me'an meb'ûs emnâ-i şer'le meclis-i şer'e gelûb 'alâ vukû' inhâ ve takrîr eylemeleriyle i'lâm olundu. Fi'l yevmi's-sâdis ve'l-'işrîn min Saferi'l-hayr li sene ihdâ ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Temme bi'l-hayr

-135-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Zeydân mahallesi ahâlisinden ve Merkez Jandarma Piyâde efrâdından iken bundan akdem vefât eden İsmâ'il bin Receb bin İsmâ'il'in verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Selviye bint-i 'Ârif ile sulb-i sağır oğulları Bahrî ve Şükrü ve kerîmesi Zekiye ve anası Döne bint-i Hüseyin'e muhzire olduğu ve başka vârisi bulunmadığı sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan her biri Merkez Jandarma Piyâde Çâvuşlarından Hacı Mûsa bin 'Abdü's-samed bin 'Abdullah ve onbaşılardan 'Abdülmecîd bin Beşîr bin 'Îsâ nâm

kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba‘de‘d-da‘vâ vâki‘ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer‘î lâhık [8] olmağla tashîh-i mes‘ele-i mîrâsiyeleri yüz yirmi sehm i‘tibâriyle on beş sehmi zevce-i mezbûre Selviye‘ye ve yirmi sehmi ümm-ü mezbûre Döne‘ye ve beherine otuz dörder sehimden cem‘an altmış sekiz sehmi ebnân-ı sağırân-ı mezbûrân Bahrî ve Şükrü‘ye ve onyedî sehmi dahi bint-i sağıre-i mezbûre Zekiye‘ye ‘âid olmak üzere bi‘l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i‘lâm olundu. Fi‘l-yevmi‘l-hâdî ve‘l-‘işrîn min Cemâziye‘l-âhir li sene ihdâ ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-1-

Fazîlet meâb şerefisâb Van nâibi fazîletli Hasan Ra‘fet Efendi kâmiyâb

Ba‘de‘t-tehiyyeti‘l-vâfiye inhâ olunur ki Bitlis Vilâyeti merkezinin umûr-i ahkâm-ı şer‘iyyesi meclis-i intihâb hükkâmı‘ş-şer‘den vâki‘ olan ifâde üzerine zât-ı sâmi‘i hazret-i fetevâ penâhinin re‘y ve tensiblerine ve nezâreti ‘ammemize binâ‘en bin üç yüz yirmi bir senesi Cemâziye‘l-âhiresinin on altıncı gününden i‘tibâren ‘uhde-i fazîlânenize ihâle ve tefvîz olunmuştur.

Gerektir ki, merkezi mezkûreyi yevm-i mezbûrden bi‘n-niyâbe zabt edûb beyne‘l-âhâli icrâyı ahkâm-ı şer‘i ‘aliyyeye sa‘y ve gayret ve vuku‘iyâfetine olan terekâtın mûcebi tahrîr olanlarını tahrîr ve terkîm ve beyne‘l-verese bi‘l-farîzati‘ş-şer‘iyye tevzî‘ ve taksîmi husûsuna ihtimâm ve dikkat eylesiniz.

El-fakîr es-seyyîd Muhammed Kâsım

El-kadî‘askeri Anadolu

imza

-2-

Ramazân i'lâmı

Ma'rûz-ı dâ'î-i kemîneleridir ki,

Târih-i hicret-i nebeviye aleyhi efdalü's-salavât ve ekmelü't-tehiyyenin işbu bin üç yüz yirmi bir senesi Şa'bânî'l-mu'azzamı ğurresi medîne-i Bitlis'de bi'r-ru'yetle sâbit olmayıb lâkin Dâru'l-hilâfeti'l-'aliyye'de ser müneccîm efendinin ihrâc eylediği sene takviminde ğurre-i hilâl-i şehr-i Ramazân yevm-i Cum'a'dan 'add ve beyân edilmiş vaktin hey'et ve ilm-i hisâbda maharet-i külliyesi olan cemm-i kesîr-i erbâb-ı hünermendân-ı müslimînin ittifâklarıyla takvîm-i mezkûr tertîb ve bâ-irâde-i seniyye tab' ve neşr olunmuş olunduğundan takvîm-i mezkûr müttefikun 'aleyh olmağın bu sûretde takvîm ile 'amel olunması 'inde'l-ba'ze'l-fukaha cevâziyâfete olduğuna binâ'en şehr-i şerif-i Ramazân-ı li ecli'l-vikâye takvîm-i müte'ammide-i mezkûre mücebince yarınki Cum'a günü şehr-i siyâm olduğunun dâbb-ı dîrîn-i saltanat-ı seniyye üzere kal'a-i hâkânîden toplar endahitiyle 'amme-i mü'minîn ve mü'minâta i'lâm buyurmaları lâzım geldiği huzûr-u celîl-i hazret-i vilâyet penâhilerine i'lâm olundu. Fî selh-i Şa'bânî'l-mu'azzam li seneti'l-mezkûre.

[9]

-3-

Ma'rûz-ı dâ'î-i kemîneleridir,

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn-u mülûkâneye mülhâk evkâfdan medîne-i Bitlis'de vâki' (...) câmi'î şerîf vakfından almak üzere senevî bin kurûş vazîfe ile imâmet ve hitâbet cihetlerine bilâ berât mütesarrıf olan Molla Abdü'l-kuddüs Efendi'nin bundan akdem terk-i hizmetle cânib-i (...) tarafına gitmiş hayât ve memâtı ise meçhûl olub bu gibi cihetle tûl-u müddet vekâletle idâresi ğayr-ı câiz bulunmuş olduğu ve Efendi-i mûmâ ileyhın 'avdetinde arzû eylediği takdirde yine 'uhdesine tevdi' edilmek üzere isâle-i yakini oğlu Molla Mehmed Efendi tarafından vilâyete mukaddem üç yüz on dokuz senesi Hazirân'ının on

sekizinci günü târihli işbu istid'â zuhûrunda muharrer evkâf muhasebeciliğinin meclis-i idare-i vilâyetin der-kenârında tensîb kılınmış olmağı mûmâ ileyh Molla Mehmed merkez mahkeme-i şer'yyesinde belde müftîsi fazîletlû Fethullah Efendi ve evkâf muhasebecisi rif'atlû Cevdet Efendi ibn-i Ahmed Efendi hâzır oldukları halde lede'l-imtihân cihet-i mezkûriyetine ehliyet ve kîfâyeti zâhir ve nümâyân olmağın cihet-i mezkûriyyetine vazîfe-i mezkûresiyle mûmâ ileyh Molla Mehmed uhdesine tevcih ve yedine bir kıt'a berât-ı şerîf-i 'âlîşân sadaka ve ihsân buyrulmak recâsına bilâ ilmâs pây-e-i serîr-i merhamet mu'allaya 'arz ve i'lâm olundu. El emr-u min lehü'l-emr fi'l-yevmi's-sâmin 'aşar min Şa'bânî'l-mu'azzam li sene ihdâ ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-4-

Ma'ruz-ı dâ'î-i dîrîneleridir,

'İyd-i fitr i'lâmı

İşbu bin üç yüz yirmi bir senesi şehr-i Ramazânî'l-mübârek hilâli medîne-i Bitlis'de bi'r-ru'ye sâbit olmadığı cihetle ser-müneccîm efendinin ihrâc eylediği takvîm mücebince yevm-i Cum'a ğurre-i şehr-i Ramazân-ı mağfîret nişân olarak sıyâma mebde' olunmuş idi. Şehr-i şerîf-i mezkûrun selhi gecesî hilâl-i Şevvâlî'l-mükerrrem görülememekle bu sûrette şehr-i celîl Ramazân tekmîl-i selâsîn ile el-yevm bi'l-ikmâl yarınki Pazar günü 'İyd-i fitr sa'îdi'l-muhterem olmak iktizâ edildiğine dâbb-ı dîrîn-i saltanat-ı seniyye'den olmak üzere kal'â-i hâkânîden top endahtıyla 'amme-i mü'minîn ve mü'minâta i'lân buyrulmaları huzûr-u celîl-i vilâyet penâhilerine i'lâm olundu. Fi selh-i Ramazânî'l-mübârek li sene ihdâ ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-5-

Der-i devlet mekîne 'arz-ı da'î-i kemîneleridir,

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn'a mülhak evkâfdan medîne-i Bitlisde vâki' Şeyh Abdullah-ı Bedehşânî kuddise sirrahu'l-'âlî hazretlerinin zâviye ve türbe-i şerîfi vakfının

ber-vechi hasebi zâviye-dârlık cihetine bâ berât-ı ‘âlîşân mütesarrıf bulunan es-seyyîd Şeyh Hasan ve es-seyyîd Şeyh Şâkir ebnân-ı Şeyh Kâsım’dan mûmâ ileyh Şeyh Hasan Efendi’nin bundan akdem vukû‘ vefâtına mebnî nısf hissesi müstakillen oğlu Şeyh Abdulmecîd Efendi’ye bâ berât-ı ‘âlî tevcih buyrulduğu evkaf muhasebeciliği derkenârından anlaşılmış [10] ve âhiren mûmâ ileyh Şeyh Şâkir Efendi dahi sulb-i kebîr oğlu Şeyh Muzaferuddin ve sulb-i sağîr oğlu Şeyh Abdulbârî nâmında iki nefer oğlunu terkle vefât edûb vakf hissesi mahlûl ve hizmeti lâzımesi mu‘attıla kalmış ve bu gibi hayrât ve müberratı mevcûd ve ma‘mûr-u bihât mutasarrıflarına hal vuku‘unda evlâdı olubda kebîr ve ehîl ise bi’n-nefs evlâd-ı sağîri olanlar bi’n-niyâbe edâyı hizmet etdürölmek üzre evlâdına tevcihi bâ-irâde-i seniyye müessisi olan nizâmı ‘âlî iktizâsından olmağla ve vakf-ı mezkûrun keyfiyeti lede’t-tahkîk vakf-ı mezkûr evkâf-ı kadîmeden olub zâviye-i mezkûre mevcûd ve me‘cûr ve derûnunda (‘inde vuruneye ?) it‘am-ı ta‘âm olunmakda olduğu ve müteveffâyı mezbûrun kebîr oğlu mezbûr Şeyh Muzaferuddin Efendi cihet-i mezkûreye ehil ve müstahak ettiği medîne-i mezbûre merkez mahkeme-i şer‘iyyesinde ma‘kûd meclis-i şer‘imizde belde müftisi fazîletlû Fethullah Efendi ve evkâf muhasebecisi rif‘atlû Cevdet Efendi ibn-i Ahmed Efendi hâzır olduğu halde (...) erbâb-ı vukufdan Kızılmescid mahalleli Abdulmecîd Efendi Şeyh Abdullah Efendi ve Molla İsmâ‘îl bin Molla Abdülvehhâb nâm (...) ‘alâ tarîki’ş-şehâde ihbârlarıyla lede’ş-şer‘i’l-enver zâhir ve mütehakkık oldukdan sonra mezbûr Şeyh Muzaferuddîn Efendi bi’l-ihâle ve ber-mûceb-i nizâm-ı müstahsine karındaşı sağîr mezbûr tarafından bi’n- niyâbe edâ ve hizmete te‘ahhüd etmekle sağîr mezbûr Şeyh Abdulbârî ba‘de’l-bulûğ bi’n-nefs edâ-i hizmete kesb-i iktidâr edinceye değin karındaşı mezbûr Şeyh Muzaferuddîn bi’l-ihâle ve bi’n-niyâbe edâ-i hizmet etmek üzre vakf-ı hisse-i mezkûre müteveffâyı mûmâ ileyhin mahlûlunda oğlu mezbûr Şeyh Muzaferuddîn ve Şeyh Abdulbârî’ye şirâken ve sevi’en tevcihe ve yedlerine bir kıt‘a berât-ı şerîf-i ‘âlîşân sadaka ve ihsân buyrulmak recâsına bi’l-iltimâs pây-e-i serîr-i (merhamet ?) mu‘âllaya ‘arz ve i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâmin ve’l-‘işrîn min şehr-i Ramazânî’l- mübârek li sene ihdâ ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-6-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi ahâlisinden ve merkezde Aramsaz 'Asâkir-i Şahâne jandarma piyâde efrâdından iken bundan akdem vefât eden Şeyh Hasan-zâde Şeyh İbrahim bin Şeyh Hacı Mehmed bin Hacı İsmâ'il'in verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkeleri 'Âişe bint-i Şûşin ve Cevâhir bint-i Mehmed ile sulb-i sağîre kızı Edife ve lieb er karındaşı Şeyh Hacı Receb Efendi ve li-ebeveyn kız karındaşı Gürciye'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahale-i mezbûre ahâlisinden ve teb'a-i 'Osmânîyye'den ve sirren ve 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan Yûsuf Efendi ibn-i İbrâhim ve Mehmed bin 'Abdal nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vechle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mirâsiyeleri on altı sehm i'tibâriyle iki sehmi zevceyn-i mezbûreteyn 'Âişe ve Cevâhir'e ve sekiz sehmi dahi bint-i mezbûre Edife'ye ve dörder sehmi dahi ah-i mezbûr Hacı Receb Efendi'ye ve iki [11] sehmi dahi uht-i mezbûre Gürciye'ye 'âid olmak üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahâk oldukları i'lâm olundu. Fî'l-yevmi's-sânî min Şevvâlî'l-mükerrem li sene ihdâ ve 'işrîn ve selâse mie ve elf.

-7-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesinde şeref mukîm iken bundan akdem irtihâl-i dâr-ı bekâ eden Bitlis Vâlisi Hasan Hüseyin Paşa ibn-i Rızâ Beğ'in verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi 'ismetlû Sâmiye Hânımefendi ibnet-i 'Osmân Paşa ile sulb-i sahîh oğulları Ali ve Hikmet Beğler ve sulbiye-i ve sağîre kızları Nâzime ve Mu'azzeze Hânımlara muhzire olduğu ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden ve teb'a-i 'Osmânîyyeden ve sirren ve 'alenen lede't -tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan medîne-i mezkûre Seyyâr bekçibaşı Rızâ Beğ Efendi ibn-i Hacı Mustafa ve Miskulî mümeyyizi 'Abdülmecîd Efendi ibn-i Ahmed nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri kırk

sekiz sehm i'tibâriyle altı sehmi zevce-i mezbûre Sâmiye Hânımefendi'ye ve beherine on dörder sehinden yirmi sekiz sehmi ebnân-ı mûmâ ileyhimâ Ali ve Hikmet Beğlere ve yedişer sehinden ondörd sehmi dahi bintân-ı sağıratân-ı mezbûretâna Nâzime ve Mu'azzeze Hâtunlara 'âid olmak üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahâk oldukları i'lâm olundu. Fî yevmi's-sâlis min Zi'l-ka'deti's-şerîfe li sene ihdâ ve 'işrîn ve selâse mie ve elf.

-8-

'İyd-i adhâ i'lâmı

Târih-i hicret-i Fahr-i Kâinât 'aleyhi efdalü's-salavât ve't-tehiyyât Efendimiz hazretlerinden İşbu bin üç yüz yirmi bir senesi Zi'l-hiceti's-şerîfesi ğurresi yevm-i Çirhârşenbe'den mazbût müseccel olduğuna binâen şehr-i şerîf-i mezkûrun dokuzuncu Penç-şenbe günü arefe ferdâsi Cum'a günü 'iydu'l-edhâyı meyâmîn-i mütâyâ olmak iktizâ eylediğinden dâbb-ı dîrîn saltanat-ı seniyye olmak üzere kal'â-i hâkânîden toplar endahteyle 'amme-i mü'mîn ve mü'minâta i'lân buyurmaları iktizâ eylediği huzûr-u mekârimenşûr 'âli-i cenâb-ı vilâyet penâhilerine 'arz ve i'lâm olundu. El-emr-u min lehu'l emr fi'l-yevmi's-sâbi' min Zi'l-hiceti's-şerîfe li sene ihdâ ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-9-

Tahakkuk-u ma'zeret-i şer'iyeye binâen husûs-u âtiyi'l-beyânın mahallinde ketb ve tahrîr ve fasl-ı (...) cânib-i şer'i 'âli'den me'zûnen ırsâl kılınan mahkeme-i şer'iyeye kâtibi sâni Hakkı Efendi medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesinde vâki' Körüm-zâde 'Abdüllatif bin Şemsî menzile varub akd eylediği meclis-i şer'i 'âlîde mahalle-i mezkûre sâkinelerinden iken târihinden bir sene üç mâh mukaddem Erzurûm Vilâyetine mülhak Bayburd kazâsında vefât eden Sâniye bint-i Ahmed Ağa bin Abdullah'ın li-ümm kız karındaşı ve vârisi olduğunu iddi'a eden ve zikr-i âti sağıre kibel-i şer'den vasî ta'yîn kılınan zâtî mahalle-i mezbûreli Körüm-zâde Feyzullah Efendi bin Mustafa Ağa ve Abdülmecîd bin Hâlid Ağa ta'rifleriyle [12] mu'arref 'İffet bint-i Yûsuf bin Abdullah nâm

Hâtûn meclis-i ma'kûd-u mezkûrun zât-ı mu'arrefân-ı mezbûrân ta'rifleriyle mu'arrefe li-ümm kız karındaşı Hayriye bint-i İsmâ'il hâzıra olduğu halde muteveffıye-i mezbûrenin (...larından) Hersân mahallesi ahâlisinden İbrâhim Halîl bin Hacı Abdullah bin Ali müvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb bundan akdem vefât edûb verâseti li ümm kız karındaşları bulunduğumuz cihetle benimle hâzıra mezbûre Hayriye ve taht-i vesâyetimde bulunan sağîre Râfi'a bint-i Fekâ Ahmed'e muhzire olub bizden başka vârisî ve terekesine müstahâk aher kimesnesi bulunmayan li ümm kız karındaşımız mezbûre Sâniye'nin merkez emvâl-i eytâm sandığında dört yüz yirmi dokuz kurûş ondokuz para hisse-i erîsesi olduğu gibi mezbûr İbrâhim Halîl zimmetinde dahi cihet-i karzımdan henüz istîfâ edilmemiş üç kurûş alacağı olduğundan tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyemiz vechiyle bu üç kurûşdan her birimize bir kurûş isâbet etmekle bu sûretle inhisâr-ı verâsetimize ba'de'l-hükm meblağ-ı mezkûrun bize te'diye ve îfâsı içûn tenbîh olunmak matlûbumuzdur. Deyû hâzıra mezbûre Hayriye'nin tasdîkine mukârin bi'l-ihâle bi'l-vesâye da'vâ etdikde ol-dahi cevâbında deynî ikrâr-ı ma'adayı inkâr etmesiyle verâseti müdde'âsına mutâbık beyyine-i şer'ıyye istenildikde müdde'i-i mezbûre 'İffet ile hâzırân mezbûre Hayriye ve sağîre Râfi'a'dan her biri müteveffıye-i mezbûre Sâniye'nin li ümm kız karındaşları olduğunu ve her biri anaları Gülbahâr bint-i Cündî'den mütevellide bulunduklarını ve verâseti bunlara muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mezkûr Kızılmescid mahâllesi ahâlisinden ve sirren ve 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan mu'arrefân-ı mezbûrân Feyzullah Efendi Abdülmecîd nâm kimesnelerin bi'l-müvâcehe vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashih-i mes'ele-i mîrâsiyeleri üç sehm i'tibâriyle beherine birer sehm isâbeti lâzım geleceği hasebiyle merkez emvâl-i eytâm sandığındaki alacağı bu hisâba bâliğ olmak üzre beherine birer sehm edâ ve teslîme mezbûr İbrâhîm Halîl'e tenbîh etdiklerini kâtib kalemi (...) mahallinde ketb ve tahrîr ve me'an meb'ûs-u emnâ-i şer'le meclis-i şer'e gelib 'alâ vukû'i inhâ ve takrîr etmeğin ba'de't-tenfîz i'lâm olundu. Fi'l-yevmi't-tâsi' 'aşar min Zi'l-hiccetî's-şerîfe li sene ihdâ ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Feyzullah

Abdülmecîd bin Hâlid Ağa

-10-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi ahâlisinden ve merkezde Aramsaz 'Asâkir-i Şahâne Otuz Birinci Alayın Birinci Taburunun İkinci Bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât eden Şebbâb bin Ahmed bin Yûsuf'un verâseti babası mezbûr Ahmed ile anası Mahbûbe bint-i Şa'bân'a muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden ve sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan jandarma süvâri efrâdından Ahmed bin Hasan bin İbrahim ve Mirza bin Osmân bin Feka Abdullah nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri üç sehm i'tibâriyle bir sehmi ümm-ü mezbûre [13] Mahbûbe'ye ve iki sehm dahi babası mezbûre Ahmed'e isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lam olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin 'aşar min Zi'l-hicce'ti'ş-şerife li sene ihdâ ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-11-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden ve Merkez Seyyâre Taburu'nun İkinci Bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât eden Muhyiddîn bin Hacı İbrâhim'in verâset-i zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Zeyneb bint-i Mustafa ile sulb-i sağîr oğlu Tevfîk ve sulbiye-i sağîre kızı Nâ'ile'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahâl-le-i mezbûre ahâlisinden ve sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan Kâsım ve Ali ebnân-ı Hacı İsmâ'îl bin Hacı Süleymân nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri yirmi dörd sehm i'tibâriyle üç sehmi zevce-i mezbûre Zeyneb'e ve ondörd sehmi dahi ibn-i mezbûr Tevfîk'e ve yedi sehmi dahi bint-i-i mezbûre Nâ'ile'ye isâbet etmek üzre bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin min Muharremi'l-harâm li sene sâni ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-12-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden ve muhasebe-i vilâyet ketebesinden iken bundan akdem vefât eden Kantarcı-zâde Ali Efendi ibn-i Halîl bin Receb'in verâseti hâzıran li ebeveyn kız karındaşı Yadigâr'a muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden ve sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Sa'dullah Ağa ibn-i Yûsuf bin İshak ve Molla Yûsuf bin Süleyman bin Molla İbrahim nâm kimesnelerin hâsım-ı câhid müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle mezbûre Yadigâr'ın inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahâk olduğu i'lâm olundu. Fi'l yevmi'l-hâdî 'aşar min Muharremi'l-harâm li sene isnâ ve 'işrîn ve selâse mie ve elf.

-13-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Mekteb-i İbtidâi Mu'allim-i Evveli iken bundan akdem vefât eden Hacı Ahmed Tevfik Efendi ibn-i Mahmûd'un verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Zekiye bint-i İbrahim ile sulb-i kebîr oğulları Mehmed Râgıp ve Nâcî Efendi sağır oğlu Hüsâmeddîn'e muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri Merkez Seyyâr Taburundan müstahdem sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde etdikleri nümâyân olan ser-çavuş Rızâ Efendi ibn-i Süleyman Ağa bin Ahmed ve birâderi Şemsî Efendi ibn-i mezbûr Süleyman Ağa nâm kimesnelerin hâsım-ı câhid müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ol-vecihle inh'Îsâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri yirmi dörd sehm i'tibâriyle üç sehmî zevce-i mezbûre Zekiye'ye ve yedişer sehimden yirmi bir sehmî benûn-u mezbûrûn Mehmed Ragıb'a ve Nâcî'ye ve Hüsâmeddîn'e isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l- yevmi't-tâsi' min Muharremi'l-harâm li sene isnâ ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

[14]

Ma'rûz-ı dâ'îlerdir,

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Zeydân mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden kahveci Mehmed bin Mustafa bin Abdullah'ın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Fâtıma bint-i Fâris ile sulb-i kebîr oğlu Mustafa ve sulb-i sağîr oğlu Mehmed Emîn ve sulbiye-i kebîre kızı Hüsnâ ve sağîre kızı Elmâs'a muhzire Ba'dehû ibn-i mezbûr Mehmed Emîn dahi vefât edûb verâseti anası mezbûre Fatıma ile li ebeveyn kız karındaşı mezbûre Elmâs ve li-eb er karındaşı mezbûr Mustafa ve li-eb kız karındaşı mezbûre Hüsnâ'ya muhzire olduğu halde ba'de't-tahakkuk zâtı medîne-i mezbûrenin Zeydân mahallesi ahâlisinden Molla Ali bin Molla Mustafa ve İsmâ'îl bin Fâris ta'rifleriyle mu'arrefe zevce-i mezbûre Fâtıma nâm hâtûn medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'yyesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde verese-i müteveffâyı mezbûrdan ibn-i mezbûr Mustafa müvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb bundan akdem hulûl-u ecel mev'ûduyla vefât eden mezbûr Mehmed işbu târih-i i'lâm dan ondört sene mukaddem hayatında ve kemâl-i 'akl ve sıhhatında yedi yüz kurûş mehr-i mü'eccel tesmiyesiyle bimâ 'inde's-şühûd bi'l-îcâb ve'l-kabûl tezevvüc ve duhûl edûb zevciyet beynimizde kâim iken mehr-i mezkûrumu kable'l-edâ ve'l-îfâ vefât etmesiyle meblâğ-ı mehr-i mezkûr yedi yüz kurûş müteveffâyı mezbûrun tereke-i bâkiyesinden hâlâ taleb ederim deyû ba'de'd-da'vâ ve'l-entâr müdde'ye-i mezbûre Fâtıma Hâtûn'dan mehr-i mezkûr müdde'âsına mutâbık beyyine-i şer'yye istenildikde her biri evvelâ bâ veraka-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Zeydân mahallesi muhtarı İbrahim bin Hüseyin bin Ca'fer ve meclis-i ihtiyârı Hasan Ağa ibn-i Zülfikâr Ağa nâm kimesnelerden sırren ve bâ'dehû mahalle-i mezbûreli Dervîş bin Hasan ve Şükrü bin Mahmûd'dan 'adl ve makbûlü's-şehâde etdikleri iş'âr ve bi'l-müvâcehe ihbâr olunan müdde'ye-i mezbûrenin zâteyni 'arîfân-ı mezkûr Zeydân mahallesi imâmı Molla Ali bin Molla Mustafa bin Ali ve İsmâ'îl bin Fâris Hâmid nâm kimesneleri meclis-i şer'i şerife ihzâr ve lede'l-istişhâd müteferridi'l-lafz ve'l-ma'nâ müttefikan ber-vefk-i da'vâ müdde'i 'aleyh muvâcehesinde edâyı şehâdet-i şer'yye etmeleriyle müdde'iyeye yemîn-i istihzârı tahlîf ve ba'de'l-halef mücebince meblâğ-ı mezkûr yedi yüz kurûş müteveffâyı

mezbûr Mehmed'in tereke-i bâkıyyesinden müdde'ıye-i mezbûre Fâtıma Hâtûn'a edâ ve teslîmi için mezbûr Mustafa'ya tenbih ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi't-tâsi 'aşar min Muharremi'l-harâm li sene isnâ ve 'ışrîn ve selâse mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkez mahkeme-i şer'ıyyesinden 'aleyhine i'tâ olunan işbu i'lâm ın hükmüne 'adem-i kana'âtle istinâfen tedkîkan istid'âsına dâir Mustafa imzâ ve mührünü hâvî melfûf lâyiha-i i'tirâziyye zikr olunan i'lâm ile birleştirilerek kıra'et olundu. İ'lâm-ı mezkûrun netîce-i meâli (...) Mezkûr hakkında usûlüne muvâfık olub lâyiha-i mezkûre münderacâtına nazaran îfâyı muktezâsı zımnında işbu evrâkın meclîs-i tedkîkât-ı şer'ıyyeye havâle buyrulması bâbında emr ve fermân hazreti min lehu'l-emrindir. Selh-i Rebi'ul'l-âhir (1)328

Müdüri-i İ'lâmât-ı Şer'ıyye

Fetvâ Emîni

1368

Bitlis Vilâyet-i merkez mahkeme-i şer'ıyyesinden 19 Muharrem (1)322 târihiyle i'tâ olunan işbu i'lâm -ı şer'ı Mustafa imzâ ve mühürlü lâhiya-i i'tirâziye mutala'aları i'lâm -ı mezkûrun hülâsa-i meâli Fâtıma Hâtûn meclîs-i şer'de müteveffâ Mehmed'in oğlu Mustafa müvâcehesinde müteveffâyı mezbûrun hayâtında ile'l-vefât yedi yüz kurûş mehr-i mü'eccel tesmiyesiyle zevce-i menkûha-i medhûl-u bihâsı iken meblağ-ı mezkûru kable'l-edâ zevci mezbûr vefât eylediğinden bi'l-hüccet meblağ-ı mezkûrun tereke-i vâfiyesinden tarafına teslimini da'vâ ve inkâra mukârin mehr müdde'âsını bi'l-beyne isbât etmeğın ba'de't-tahlif mücebince meblağ-ı mezkûru tereke-i müteveffâyı mezbûrden müdde'ıye-i mezbûreye teslîme müdde'i 'aleyh mezbûre tenbih olunduğunu nâtık ve netîce-i meâli beyyine-i mezkûr hakkında usûlüne muvâfık (...) 'âliyyeden musaddık ve lâhiya-i i'tirâziyye mühteviyâtı dahi ğayr-ı vârid olmağla usûlen icrâyı îcâbı zımnında evrâk-ı vâridenin mevrûfen vilâyet müşâr ileyhâya i'âde buyrulması tezekkür edildi. Ol-bâbda emr ve fermân hazret-i min lehu'l-emrindir.

13 Cemâziye'l-evvel (1)328

Meclîs-i Tedkîkât-ı Şer'îyye

-15-

Fi'l- asl Yanya Vilâyeti celîlesinin Erğri sancağı ahâlisinden olub Bitlis Vilâyeti merkez Seyyâr taburunun birinci bölüğü onbaşısı iken bundan akdem vefât eden Nakî bin Ca'fer bin Mustafa bin Abdullah'ın verâseti anası Ele bint-i Ali ile 'ammi-zâdesi nizâmiye otuz ikinci alayın ikinci tabur tabibi Ali Rızâ Efendi ibn-i Maksud Ağa ibn-i Mustafa bin Abdullah'a muhzire ve başka vârisi olmadığı ve sırren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde edükleri nümâyân olan merkez jandarma süvâri oduncu bölüğü efrâdından Şükrü bin Haşim bin Abdullah ve Kızılmescid mahallesinde sâkin Fuâd Efendi ibn-i Maksud Ağa nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükmi-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mirâsiyeleri üç sehm i'tibâriyle iki [15] sehmi mûmâ ileyh Ali Rıza Efendi'ye ve bir sehmi dahi anası mezbûre Ele Hâtûn'a isâbet etmek üzre bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l- yevmi's-sâdis min şehr-i Rebi'u'l-evvel li sene ihdâ ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-16-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi sâkinelerinden zât-ı ta'rîf-i şer'î ile mu'arrefe Nâdire bint-i Molla Hamza bin Ca'fer nâm hâtûn medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclis-i şer'î enverde zikr-i âtî siğâra kibel-i şer'den li ecli da'vâ vasî nasb ve ta'yîn kılınan Merkez Emvâl-i Eytâm Müdîri Seyyid-zâde Hacı Mehmed Efendi ibn-i Dervîş müvâcehesinde da'vâ ve takrir-i kelâm edûb mahalle-i mezbûrede vâki' bir taraftan Körüm-zâde Hâlid Ağa bin Süleyman ve bir taraftan Körüm-zâde Hacı Mehmed bin Abdullatif bağçeleri bir taraftan Hacı İbrahim bin Mahmûd menzili ve tarafı râbi'ı târik-i 'âmm ile mahdûd dokuz yüz kurûş kıymetinde tahtanî üç bâb mülk menzil ile bir kıt'a bağçe babam ve mûrisim mezbûr Molla

Hamza bin Ca'fer'in hayâtında ile'l-vefât müstekillen malı ve mülkü olub bâ'de vefâtına menzil ve bağçe-i mahdûd-u mezkûr hisse bana mevrûs ve müntekil olmuş iken menzil-i mahdûd-u mezkûru oğullarından Ahmed bin Hakkverdî hayatında defteri hâkânî kalemînden icrâ kılınan bu kalem esnâsında haber ve ma'lûmâtım olmaksızın müstekıllan nâmına icrâyı kaydla mu'âmele edildiği ve Ba'dehû mezbûr Ahmed dahi vefât edûb vârisi anası bulunduğum cihetle bana ve er karındaşı Haydar bin Musa'ya muhzire Ba'dehû mezbûr Haydar dahi vefât edûb verâsetine anası bulunduğum cihetle benimle zevce-i metrûkesi Hünsâ bint-i Hacı Selîm ile sulb-i sağır oğulları Musa ve Abdulmecid ve sulbiye-i sağîre kızları Hanîfe ve Selviye'ye muhzire olmağla menzil-i mezkûr-u madûd-u işbu müdde'î 'aleyh mûmâ ileyh Hacı Mehmed Efendi taht-ı vesâyetinde bulunan siğâr-ı mezbûrûnun malı olmak za'mıyle fuzûlî ve bi ğayr-ı hakk müdâhale ve vaz'ı yed eder olduğundan müdâhale-i vâki'asının men'iyile me'a bağçe menzil-i mahdûd-u mezkûrun bana teslîme ve Defter-i Hâkânî Dâiresince mu'âmele-i kuyûdiyyesinin nâmıma icrâyı tahsis içûn vasî-i mûmâ ileyh Hacı Mehmed Efendi'ye kibel-i şer'den tenbîh olunmak matlûbumdur deyû da'vâ etdikde müdür-i mûmâ ileyh Hacı Mehmed Efendi dahi cevâbında menzil ve bağçe-i mahdûd-u mezkûre siğâr-ı mezbûrûn içûn müdâhâle ve vaz'ı yedini ikrâr-ı ma'adâ müdde'îye-i mezbûrenin ber-vech-i muharrer mülkiyet müdde'âsını külliye inkâr ederek müdde'îye-i mezbûre ber-vech-i muharrer müdde'âsını her biri evvelen bâ-varaka-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Kızılmescid mahallesi imâmı Molla Hasan ibn-i Molla Mehmed ve muhtarı Hacı Süleymân bin Musa nâm kimesnelerden sırren ve Ba'dehû mahalle-i mezbûreli Mustafa bin Abdurrahman ve Resûl bin Kahraman'ın lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde edikleri iş'âr ve bi'l-müvâcehe ihbâr olunan mahalle-i mezbûreli Ca'fer bin Molla İsmâ'îl bin Ca'fer ve Hacı İbrahim bin Mahmûd bin Abdullah nâm kimesneler şehâdetleriyle bi'l-müvâcehe ber-nehc-i şer'î ba'de'l-isbât ve'l-halef ve'l-hükm mücebince menzil ve bağçe-i mahdûd-u mezkûr müdde'î-i mezbûre Nâdire Hâtûn'a teslîmi ve vâki' olan müdâhâlesinin men'î içûn dahi müdür-i mûmâ ileyhe ba'de't-tenbih Defteri Hâkânî Dâiresince mu'âmele-i kuyûdiyyesinin nâmına icrâ ve tashîhi lâzım geldiği i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâdis ve'l-işrîn min Muharremi'l-harâm li sene isnâ ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

[16]

-17-

‘Asâkir-i Şahâne Sekizinci Nişancı Taburunun Dördüncü Bölüğü yüzbaşılığından mütekâ’id ve Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Kızılmescid mahâllesinde sâkin iken bundan akdem vefât eden Hacı Ahmed Ağa ibn-i Ahmed’in verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Hamîde Hânım bint-i Mahmûd ile sulbiye-i kebîre kızları ğâibi’l-‘ani’l-meclis Fâtıma ve ‘Âdile Hâtûnlara muhzire ve başka vârisi olmadığı sırren ve ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde eddükleri nümâyân olan merkezde Aramsaz ‘Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alayın birinci taburunun dördüncü bölük mülâzım-ı sânîleri Mehmed Aşur Efendi ibn-i Hasan Efendi bin Ya’kûb ve Ziyâ Efendi ibn-i Mahmûd bin İbrahim Efendi nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba‘de’d-da‘vâ vâki‘ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle verâsetine hükmi şer‘î lâhık olmağla tashîh-i mes‘ele-i mirâsiyeleri on altı sehm i’tibârıyla iki sehm-i zevce-i mezbûre Hamîde Hânım’a ve beherine yedişer sehimden on dört sehmî benât-ı mezbûrât Fâtıma ve ‘Âdile Hâtûnlara isâbet etmek üzere bi’l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sânî ve’l-‘işrîn min şehr-i Rebi’u’l-evvel li sene isnâ ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-18-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Taş mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden muhtar Kâsım Efendi bin ‘Îsâ bin Sâdık’ın verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Elmâs bint-i Haydar ile sulbiye-i sağîre kızları Ferehnâz ve Gülendân ve li-eb er karındaşı Yûsuf ve li-eb kız karındaşları ‘Âişe ve Hediye’ye muhzire olduğu bi’l-ihbâr ‘inde’ş-şer‘î l-enver zâhir ve Mütehakkık olduktan sonra verese-i mezbûrûndan olub zât-ı ta’rîf-i şer‘î ile mu‘arrefe olan zevce-i mezbûre Elmâs Hâtûn’a medîne-i mezbûre mahkeme-i şer‘isinde mün‘akıd meclis-i şer‘î enverde müteveffâyı mezbûrun terekesine li ecli’l-me’mûrîn vaz‘ı yed eden Merkez Emvâl-i Eytâm müdürü Seyyid-zâde Hacı Mehmed Efendi ibn-i Dervîş Ağa muvâcehesinde da‘vâ ve takrîr-i kelâm edûb ben

müteveffâyı mezbûr Kâsım Efendi'nin hayâtında bin üç yüz kurûş mehr-i mü'eccel tesmiyesiyle zevce-i menkûha-i medhûl-u bihâsı olub lâkin zevcim müteveffâyı mezbûr Kâsım Efendi hayâtında zimmetinde mütekarrır ve ma'kûd-u 'aleyh bin üç yüz kurûş bana kable'l-edâ ve'l-îfâ vefât etmiş vâsıl-ı mehrimi müdde'ân şâhidim olmadığı ancak babam ahhâbından li-ebeveyn kız karındaşım Hümeyrâ'nın mehr-i dahi benim mehrimden üç yüz kurûş noksan bulunduğundan meblağ- ı mehr-i mezkûru zevcim müteveffâyı mezbûrun terekesinden hâlâ talep ederim deyû da'vâ ettikde müdür-i mûmâ ileyh Hacı Mehmed Efendi dahi müteveffâyı mezbûrun terekesine vaz'ı yedini ikrâr-ı mâ'adâ müdde'i mezbûrenin ber-vech-i muharrer mehr-i müdde'âsını külliye inkâr etmekle müdde'i-i mezbûre Elmâs Hâtûn li-ebeveyn kız karındaşı mezbûre Hümeyrâ'nın mehri olan üç bin kurûş mehr-i misl müdde'âsını mezkûr Taş mahallesi imâmı Mehmed Şükrü bin Abdullah ve muhtarı Mehmed bin Nâdir nâm kimesnelerden sirren ve Ba'dehû mahalle-i mezbûre ahâlisinden İsmâ'îl bin Mehmed ve İbrahim bin Halid'den 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlû's-şehâde etdikleri iş'âr ve bi'l-muvâcehe ihbâr olunan zât-ı mezbûreyi bi'l-ma'rifeti's-şer'iyye 'ârifân bu mezkûr Taş mahallesi ahâlisinden Şeyh İsmâ-zâde Molla Reşîd bin Molla İsmâ'îl bin Molla Mehmed ve Süleymân bin Ya'kûb bin Ahmed nâm kimesneler şehâdetleriyle bi'l-muvâcehe ber-nehc-i şer'i ba'de'l-isbât [17] ve'l-Halef ve'l-hükm mücebince mehr-i misli bulunan mezkûr üç bin kurûş müdde'îye-i mezbûre Elmâs Hâtûn'a zevci müteveffâyı mezbûr Kâsım Efendi'nin terekesinden ahz ve istîfâsı lâzım geldiği i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâdî 'aşar min şehri'l-Muharrem li sene isnâ ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-19-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Zeydân mahallesi ahâlisinden iken bundan iki ay mukaddem vefât eden Receb bin Ali bin Yûsuf 'un verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Perîşân bint-i Ali ile sulb-i kebîr oğulları Şemseddîn ve Emîn ve Yahya ve sulbiye-i kebîre kızı Fâtîma'ya muhzire olduğu ba'de't-tahakkuk zâtı Hersân mahallesi ahâlisinden Hacı Abdullah bin Ali bin Abdullah ve oğulları İbrahim Halil ta'rifleriyle mu'arefe zevce-i mezbûre Perîşân Hatûn'a medîne-i mezbûre mahkeme-i

şer'isinde mün'akıd şer'i enverde verese-i mezbûrundan er mezbûr Emîn Efendi müvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb müteveffâyı mezbûr Receb işbu tarih-i i'lâmdan bir sene mukaddem hayatta ve kemâl-i 'akl ve sıhhatde dört yüz kurûş mehr-i mü'eccel tesmiyesiyle beni 'inde'ş-şuhûd îcâb ve'l-kabûl tezevvüc ve duhûl ve hukûk-u zevciyyet beynimizde kâime iken mehr-i mezkûrumu kable'l-edâ ve'l-îfâ vefât edûb hatta hiyn-î akd-i nikâhda meblağ-ı mehr-i mezkûr dört yüz kurûş deynine mukâbil mahalle-i mezkûrenin Taht-ı şed nâm mevki'inde vâki' ma'lûmu'l-mahdûd bir kıt'a bağçenin nısfını işcârlarıyla bana terhîn ve yedimde bulunub kendi mührüyle memhûr bir kıt'a sened mücebince mahzeri şuhûdda ikrâr ve i'tirâf edûb ol-vecihle meblağ-ı mezkûr dört yüz kurûş müteveffâyı mezbûrun zimmetinde alacak hakkım olub meblağ-ı mezkûru müteveffâyı mezbûrun terekesinden olmak üzre bana edâ ve teslîme mezbûr Emîn'e tenbîh olunmak matlûbumdur deyû ba'de'd-da'vâ ve's-suâl mezbûr Emîn dahi cevâbında müdde'îye-i mezbûre Perîşân Hâtûn'un babası müteveffâyı mezbûrun zevce-i menkûha-i metrûkesi olduğunu ikrâr-ı mâ'adâ mehri mezkûr müdde'âsını külliye inkâr eyledikde müdde'îye-i mezbûre Perîşân Hâtûn'dan mehr-i mezkûr müdde'âsına mutâbık beyyine-i şer'îye istenildikde her biri evvelen bâ veraka-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Zeydân mahallesi imâmı Molla Ali bin Molla Mustafa ve meclis-i ihtiyârı Hasan Ağa ibn-i Zülfikâr Ağa Hersân mahallesi imâmı Molla 'Abdülaziz Molla Abdülkerim ve muhtarı Mehmed Emîn bin Molla İbrâhim nâm kimesnelerden sırren ve Ba'dehû mezkûr Hersân mahalleli Şa'bân Efendi ibn-i Selîm ve Zeydân mahalleli Yâsin bin 'Abdürrezzâk ve Taş mahalleli Beşîr bin Mehmed ve Kızılmescid mahalleli Abdülmecid bin Hasan'dan 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları iş'âr ve bi'l-muvâcehe ihbâr olunan zât-ı mezbûreyi bi'l-mu'arrefeti'ş-şer'îye 'ârîfân-ı mezkûr Hersân mahallesi ahâlisinden Ali bin Yûsuf bin Hâlid ve Zeydân mahalleli Beşşâr bin Cündî bin Beşşâr nâm kimesneler şehâdetleriyle bi'l-muvâcehe ber-nehc-i şer'î ancak mehr müdde'âsını ba'de'l-İsbât ve'l-Halef ve'l-Hükm mücebince mezkûr dört yüz kurûş mehrini zevci müteveffâyı mezbûr Receb'in tereke-i vâfiyesinden olmak üzre müdde'îye-i mezbûre Perîşân Hâtûn'a edâ ve teslîme müdde'î 'aleyh mezbûr Emîn Efendi'ye tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-

yevmi's-sâmin ve'l-'işrîn min şehr-i Rebi'u'l-evvel li sene isnâ ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkez mahkeme-i şer'iyyesinden 'aleyhine i'tâ olunan işbu i'lâm ın hükmüne 'adem-i kana'âtle istinâfen tedkîkan istid'âsına dâir Emîn imzâ ve mührünü hâvî melfûf lâyiha-i i'tirâziyye zikr olunan i'lâm ile birleştirilerek kıraet olundu. İ'lâm-ı mezkûrun netîce-i meâli (...) mezkûr hakkında usûlüne muvâfık olub lâyiha-i mezkûre münderacatına nazaran îfâyı (muktezâyı?) zımında işbu evrâkın meclîs-i tedkîkât-ı şer'iyeye havâle buyrulması bâbında emr ve fermân hazreti min lehu'l-emrindir. 6 Cemâziye'l-evvel (1)328

Fetvâ Emîni

Müdüri-i İ'lâmât-ı Şer'iyeye

1353

Bitlis Vilâyeti merkez mahkemesinden 6 Rebî'u'l-evvel (1)328 târihiyle i'tâ olunan işbu i'lâm -ı şer'î ve Emîn imzâ ve mühürlü lâyiha-i i'tirâziye mutâla'a olundu. İ'lâm-ı mezkûrun hülâsa-i meâli Perîşân Hâtûn meclîs-i şer'de müteveffâ Receb'in oğlu Emîn Efendi müvâcehesinde müteveffâyı mezbûrun hayâtında dört yüz kurûş mehr-i mü'eccel tesmiyesiyle zevce-i menkûha-i medhûl-u bihâsı olub hiyn-i 'akd-i nikâhda deyni olan mehr-i mezkûre mukâbil ma'lûmu'l-hudûd bir kıt'a bağçesinde nısfını eşcârlarıyla berâber bâ-sened kendisine (...) ve meblağ-ı mezkûru kable'l-edâ vefât eylediğinden bâ-huccet meblağ-ı mezkûrun terekesinden tarafına teslîmini da'vâ müdde'i 'aleyh mezbûr dahi müdde'îye-i mezbûre pederi müteveffâyı mezbûrun zevce-i menkûha-i metrûkesi olmadığını ikrâr-ı mâ'adâ mehr müdde'âsını inkâr eylemesi üzerine müdde'îye-i mezbûre ber-vech-i muharrer müdde'âsını bi'l-beyne isbât etmeğın ba'de't-tahlîf ve'l-hükm mücebine meblağ-ı mezkûru tereke-i vâfiye-i müteveffâyı mezbûrden müdde'îye-i mezbûreye teslîme müdde'i 'aleyh mezbûre tenbîh olunduğunu nâtik ve netice-i meâli (...) mezkûr hakkında usûlüne muvâfık düyu Fetvâhâne-i 'aliyyeden musaddık ve lâhiya-i

i'tirâziyye mühteviyâtı dahi ğayr-ı vârid olmağla usûlen icrâ îcâbı zımnında evrâk-ı vâridenin mevrûfen vilâyet-i müşârun ileyhâya i'âde buyrulması tezekkür edildi. Ol-bâbda emr ve fermân hazret-i min lehu'l-emrindir. 17 Cemâziye'l-evvel (1)328

Meclîs-i Tedkîkât-ı Şer'îyye

-20-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Zeydân mahallesi ahâlisinden ve merkez jandarma süvârî onbaşlılarından iken bundan akdem vefât eden Mehmed oğlu Yâsin bin Sa'dullah bin Sâlih'in verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Selviye bint-i Mehmed ile sulb-i sağîr oğulları Abdülhamid ve Hâlid ve sulbiye-i sağîre kızı Cemîle'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı sırren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde etdikleri nümâyân olan her biri mezkûr Zeydân mahallesi ahâlisinden Halîl bin Sâdık bin Sâlih ve Yâsin bin Abdürrezzâk bin Mehmed nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ber nehc-i şer'î ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mirâsiyeleri kırk sehm i'tibâriyle beş sehmî zevce-i mezbûre Selviye'ye ve on dört sehimden yirmi sekiz sehmî ebnân-ı mezbûrân [18] Abdülhamid ve Hâlid'e ve yedi sehmî dahi bint-i mezbûre Cemîle'ye isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâmis 'aşar min Cemâziye'l- âhir li sene isnâ ve 'ışrîn ve selâsu mie ve elf.

-21-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Zeydân mahallesi ahâlisinden ve 'Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alayın Üçüncü Taburunun Dördüncü Bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât edenYûsuf bin Sâlih bin Selîm'in verâseti anası Reyhân bint-i Îsâ ile li ebeveyn er karındaşları 'Ârif ve Mehmed Selîm ve Veysî ve Lütî ve li ebeveyn kız karındaşı Nesîbe'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı sırren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde etdikleri nümâyân olan her biri mahalle-i mezkûreli Sa'dullah Çavuş bin Sâdık bin Sa'dullah ve Yâsin bin Ali bin Hakverdî nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd

muvcâhesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle verâsete hükm-i şer'î lâhik olmağla tashîh-i mes'ele-i mirâsiyeleri elli dörd sehm i'tibâriyle dokuz sehmi ümm-i mezbûre Reyhân'a ve beherine onar sehmden kırk sehmi ah-i mezbûrûn 'Ârif ve Mehmed Selîm ve Veysî ve Lütffî'ye ve beş sehmi dahi uht-u mezbûre Nesîbe'ye isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî ve'l-işrîn min şehri Rebi'u'l-âhir li sene isnâ ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-22-

'İzzetmeâb şerefnisâb Ahmed Efendi kâmiyâb ba'de't-tahiyyetu'l-vâfiye inhâ olunur ki Bitlis vilâyet-i celîlesi merkezine tâbi' Simek nâhiyesi niyâbeti şer'iiyesi tarafımızdan işbu bin üç yüz yirmi iki senesi Cemâziye'l-âhirinin yirmi beşinci gününden i'tibâren zât-ı şerefinize ihâle ve tefvîz olunmuştur.

Gerektir ki nâhiye-i mezkûreyi bi'n-niyâbe zabt edûb beyne'l-ahâli icrâyı ahkâm-ı şer'î 'âliyan sa'y ve gayret eyleyesiniz ve's-selam

Bitlis Nâibi

Hasan Ra'fet

-23-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Polad bin Hâlid bin Ali Ağa'nın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Reyhân bint-i Abdürrahman Ağa bin Hasan ile anası Meryem bint-i Abdullah ve li-ebeveyn kız karındaşı Zeyneb ve li-ebeveyn 'ammisi oğulları Ali ve Mûsa ve Abdullah ve Mustafa'ya muhzire Ba'dehû mezbûre Meryem dahi vefât edûb verâseti sadriye-i kebîre kızı mezbûre Zeyneb'e muhzire olduğu bi'l-ihbâr 'inde's-şer'î'l-enver zâhir ve mütehakkık olduktan sonra verese-i mezbûrûndan olub zâtı mahalle-i mezbûreli İbrahim Halîl bin Hacı Abdullah bin Ali ve Mustafa bin Süleymân bin İsmâ'îl ta'rifleriyle mu'arrefe olan zevce-i mezbûre Reyhân Hâtûn'a medîne-i mezbûre merkez mahkeme-i şer'iiyesinde mün'akid

meclis-i şer‘imizde verese-i mezbûrûn mezbûr Ali muvâcehesinde da‘vâ ve takrîr-i kelâm edûb ben müteveffâyı mezbûr Polad’ın hayâtında bin dört yüz kurûş mehr-i mü‘eccel tesmiyesiyle ile’l-vefât zevce-i menkûhâ-i medhûl-u bihâsı olub lâkin zevcim müteveffâyı mezbûr Polad hayâtında zimmetinde mukarrer ve mak’ûd-u ‘aleyh mehr-i mezkûrum olan bin dört yüz kurûş bana kable’l-edâ ve’l-îfâ vefât etmekle meblâğ-ı mehr-i mezkûru zevcim müteveffâyı mezbûrun terekesinden olmak üzere bana edâ ve teslîme tereke-i mezkûreye vaz‘ı yed eden mezbûr Ali’ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyû ba‘de’-da‘vâ ve’l-entâr müdde‘iye-i mezbûreden da‘vâsına mutâbık beyyine-i şer‘iyye [19] istenildikde her biri evvelen bâ verâka-i mestûre mensûb oldukları Hersân mahallesi imâmı Molla Abdülaziz bin Molla Abdülkerim ve muhtarı Mehmed Emîn bin Molla İbrâhim’e sirren ve Ba‘dehû mahalle-i mezbûreli Mûsa Ağa bin Abdülkerim ve Mustafa bin Süleymân nâm kimesnelerin ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlû’ş-şehâde oldukları iş‘âr ve ol-vecihle ihbâr olunan mahalle-i mezbûreli Molla Abdülğani bin Molla İsmâ‘îl bin Ca‘fer ve Kâsım bin Sâdık bin Abdullah nâm kimesneleri meclis-i şer‘iyyesinde ihzâ ve lede’l-İstîşhâd müttefiku’l-lafz ve’l-ma’nâ münferiden ber-vefk-i da‘vâ müdde‘i ‘aleyh muvâcehesinde edâyı şehâdet-i şer‘iyye etmeleriyle müdde‘iyyeye yemîn-i istizhârı tahlif ve ba‘de’l- halef mûcebince meblağ-ı mezkûr bin dört yüz kurûş müteveffâyı mezbûr Polad’ın terekesinden müdde‘iye-i mezbûre Reyhân’a edâ ve teslîmi içûn müdde‘i ‘aleyh mezbûr Ali’ye tenbîh olduğu i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’l-hâmis ve’l-‘işrîn min Cemâziye’l-âhir li sene isnâ ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-24-

Bitlis Vilâyeti celilesine mülhâk Ölek-i ‘ulyâ karyesi ahâlisinden ve Bitlis’de Aramsâz ‘Asâkir-i Şahâne Otuz Birinci Alâyın Birinci Taburunun Üçüncü Bölüğü (...) onbaşılardan iken bundan akdem vefât eden Ni’mo bin Cum’a bin Haydar’ın verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Gürciye bint-i Ahmed ile anası ‘Âişe bint-i Hacı Ali babası mezbûr Cum’a bin Haydar ve sulb-i kebîr oğlu ‘Ubeyd ve sulb-i sağîr oğulları Dâvud ve Yûsuf ve Sâlih ve sulbiye-i sağîre kızları Perîşân ve Hunâf ve (Köse ?)’ye muhzire ve başka vârisi olmadığı sirren ve ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlû’ş-şehâde etdikleri

nümâyân olan herbiri mezkûr Ölek-i‘ulyâ karyesi ahâlilerinden ‘Abuzeyd bin Mahmûd bin Nâsır ve Cemâleddîn bin Abdürrrahman bin Hasan nâm kimesnelerinden hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ber-nehc-i şer‘î ba‘de‘d-da‘vâ vâki‘ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer‘î lâhık olmağla tashîh-i mes‘ele-i mirâsiyeleri iki yüz altmış dört sehm i‘tibâriyle otuz üç sehmi zevce-i mezbûre Gürciye‘ye ve kırk dörder sehimden seksen sekiz sehmi anası mezbûre ‘Âişe‘ye ve babası mezbûr Cum‘a‘ya ve beherine yirmi beşer sehimden yüz iki sehmi benûn-u mezbûrûn ‘Ubeyd ve Yûsuf ve Dâvud ve Sa‘îd‘e ve beherine on üçer sehimden otuz dokuz sehmi benât-ı mezbûrât Hunâf ve Perîşân ve Güniye ye isâbet etmek üzere bi‘l-cümle metrûkât ve muhellefâtına müstahak oldukları i‘lâm olundu. Fi‘l-yevmi‘l-hâmis ‘aşar min Şa‘bâni‘l-mu‘azzam li sene isnâ ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-25-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Hersân mahallesi ahâlisinden ve Merkez Jandarma Piyâde efradından iken bundan akdem fevt olan Resûl bin Dervîş’in verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Mercân bint-i İsmâ‘îl Efendi ile anası Eno bint-i Mahmûd ve sulb-i kebîr oğlu Muhyiddîn ve sulbiye-i kebîre kızı Emîne ve sulbiye-i sağîre kızı Nâfiye‘ye muhzire ve başka vârisi olmadığı sirren ve ‘alenen lede‘t-tezkiye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde etdikleri nümâyân olan herbiri mahalle-i mezbûreli mübâşir Receb Ağa bin Abdullah Ağa bin İbrâhim ve Fâris Efendi ibn-i Mehmed bin Yâsin nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ber-nehc-i şer‘î ba‘de‘d-da‘vâ vâki‘ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer‘î lâhık olmağla tashîh-i mes‘ele-i mîrâsiyeleri doksan altı sehm i‘tibâriyle on iki sehmi zevce-i mezbûre Mercân’a ve on altı sehmi [20] ümm-i mezbûre Eno‘ya ve otuz dört sehmi dahi ibn-i mezbûr Muhyiddîn’e beherine on yedişer sehimden otuz dört sehmi bintân-ı mezbûratân Emîne ve Nâfiye‘ye isâbet etmek üzere bi‘l-cümle metrûkât ve muhellefâtına müstahâk oldukları i‘lâm olundu. Fi‘l-yevmi‘s-sânî ‘aşar min Zi‘l-ka‘deti’ş-şerîfe li sene isnâ ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi ahâlisinden ve 'Asâkir-i Şâhâne efrâd-ı (müstebdilesinden ?) iken bundan akdem vefât eden İlyâs bin Kâsım bin İlyâs'ın verâseti hâzırân babası mezbûr Kâsım'a muhzire Ba'dehû mezbûr Kâsım dahi vefât edûb verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Fâtıma bint-i Mahmûd Beğ ile sulb-i kebîr oğulları Nezîr Circis ve Abdülkâdir ve sulbiye-i kebîre kızları Emîne ve Yâdigâr'a muhzire ve başka vârisi olmadığı sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde etdikleri nümâyân olan herbiri mahalle-i mezbûreli Halîl bin İsmâ'îl bin Paşo ve Fâris bin Ta'lû bin İdrîs nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ber-nehc-i şer'î ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri altmış dört sehm i'tibâriyle sekiz sehmi zevce-i mezbûre Fâtıma'ya ve beherine on dörder sehimden kırk iki sehmi benûn-u mezbûrûna Nezîr ve Circis ve Abdülkâdir'e ve yedişer sehimden on dört sehmi bintân-ı mezbûretâna Emîne ve Yâdigâr'a isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhellefâtına müstahâk oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâdis 'aşar min Zi'l-hiccetî'ş-şerîfe li sene isnâ ve 'işrîn min selâsu mie ve elf.

Ramazân İ'lâmı

İşbu bin üç yüz yirmi iki senesi Şa'bânî'l-mu'azzama ğurresi buraca bi'r-ru'ye sâbit olmayûb lâkin dârû'l-hilâfet-i 'âliyye kâdîlığınca yevm-i pazardan sâbit ve ol-vecihle hükm-i şer'î lâhık olduğu bâ telğraf bildirmiş ve posta ile gönderilen ol-bâbdaki i'lâm -ı şer'î henüz vusûl bulmamış ise de ser-müneccim Efendi'nin ihrâc eylediği sene takviminde dahi yevm-i mezkûrden 'add ve beyân olunmuş ve fen hey'et ve ilmi hisâbda mahareti küllîsi olan cemm-i kesîr erbâb-ı hünermendân-ı müslimînin ittifâklarıyla takvîm-i mezkûr tertîb ve tedvîn tab' ve neşri bâ irâde-i seniyye dâbb-ı dîrîn olduğunda takvîm-i mezkûr mu'temed-i 'aleyh olduğu (...) olmağın bu sûretde takvîm-i mezkûr ile 'amel olunmak inde'l-ba'zı'l-fukâhâ cevâz-ı bâ iftâ olduğuna binâen şehr-i şerîf Ramazan-ı li eclî'l-vikâye

takvîm-i mu'temide-i mezbûre mu'cebince yarınki Çihârşenbe gününden bedean siyâm icrâsına kıyâm iktizâ eylediği dâbb-ı dîrîn-i saltanat-ı seniyye üzre kal'a-i hâkânîden toplar endahtiyle 'amme-i mü'minîn ve mü'mînâta i'lâm buyurulmaları lâzım geldiği huzûr-u bâ menşûr cenâb-ı vilâyet penâhiye i'lâm olundu.

[21]

-28-

'İydi'l-fitr i'lâmı

İşbu bin üç yüz yirmi iki sene-i şehr-i Ramazânu'l-mübârek hilâli medîne-i Bitlis'de bi'r-ru'ye sâbit olmadığı cihetle ser-müneccim Efendi'nin ihrâc eylediği takvîm mûcebince ğurre-i şehr-i mağfiret nişân yevm-i Çihârşenbe'den bi'l-i'tibâr siyâma bed'e olunmuş idi şehr-i şerîf-i mezkûrun selh-ı gicesi hilâl-i Şevvali'l-mükerrem görülmekle bu sûretde şehr-i şerîf ramazân tekâmîl-i selâsîn ile bi'l-ikmâl yarın ki Cum'a günü 'ıyd-i fitr se'îdu'l-mûhterem olmak iktizâ eylediğinden dâbb-ı dîrîn-i saltanat-ı seniyye olmak üzere kal'ayı hâkânîden toplar endahtiyle 'amme-i mü'minîn ve mü'mînâta i'lâm buyurulması huzûr-u bâ menşûr cenâb-ı vilâyet penâhiye i'lâm olundu. Fî selh-i şehr-i mezkûr.

-29-

Ma'rûz-ı dâ'î-i dirîneleridir ki,

Târih-i hicret-i Fâhr-i 'âlem sallallahû 'aleyhi ve sellem'den işbu üç yüz yirmi iki senesi Zi'l-hiccetü's-şerîfesi ğurresi Pazar-ertesi gününden mu'teber olduğu 'inde's-şer'i'l-enver şâhidîn-i 'âdîlîn şehâdetleriyle tahakkuk etmiş ol sûretle hükm-i şer'î lâhık olmağın (...) üzre şehr-i mezkûrun dokuzuncu Salı günü yevm-i 'arafe ve ertesi onuncu yevm-i Çehâr-şenbe 'ıyd-i sa'îd-i edhâ olmağla dâbb-ı dîrîn saltanât-ı seniyye olmak üzere kal'ayı hâkânîden toplar endahtiyle 'amme-i mü'minîn ve mü'mînâta i'lâm buyurulması huzûr-u celîl-i hazret-i velâyet penâhiye i'lâm olundu el-emr limen lehu'l-emrindir. 8 şehr-i mezkûr.

-30-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden (...) câmi'î şerîfî imâmı iken bundan akdem vefât eden Molla İbrâhim bin Süleymân'ın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Hüsnâ bint-i Şeyh Abdülğani ile sulb-i kebîr oğulları Molla Mehmed Emîn ve sulbiye-i kebîre kızı Züleyhâ'ya muhzire ve başka vârisi olmadığı sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde etdikleri nümâyân olan her biri mahalle-i mezbûreli mübâşir Receb Ağa bin Abdullah Ağa bin İbrahim ve Mustafa bin Süleymân bin Kör İsmâ'îl nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ber-nehc-i şer'î bâ'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri yirmi dört sehm i'tibâriyle üç sehmi dahi ibn-i mezbûr Mehmed Emîn'e ve yedi sehmi dahi bint-i mezbûre Reyhân'a isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâbi' min şehr-i Muharremi'l-harâm li sene selâse ve 'ışrîn ve selâsu mie ve elf.

-31-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhâk Ahlât kazâsına tâbi' (Yesik ?) nâhiyesi Polis efrâdından iken bundan akdem vefât eden Nûrî Efendi bin Hamza Efendi bin Abdullah'ın [22] verâseti babası mûmâ ileyh Hamza Efendi'yle anası Hamîde Hânım ibnet-i İbrâhim'e muhzire ve başka vârisi olmadığı sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde eddikleri nümâyân olan her biri merkez polis efrâdından Nûrî Efendi bin Hasan bin Hacı 'Osmân ve Fethullah Efendi bin Receb bin Hacı Yahyâ nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ber-nehc-i şer'î ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri üç sehm i'tibâriyle iki sehmi babası mûmâ ileyh Hamza Efendi'ye ve bir sehmi dahi anası mezbûre Hamîde Hâtûn'a isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî ve 'ışrîn min Zi'l-hiccetü's-şerîfe li sene isnâ ve 'ışrîn ve selâsu mie ve elf.

-32-

Mürâsile

Bitlis Vilâyeti mahkeme-i şer‘iyye kâtib-i sânisî mükerrermetlû Hakkı Efendi

Ba‘de’t-tehiyyetü’l-vâfiye inhâ olunur ki mahkeme-i mezkûre başkâtibi Hacı Şa‘ban Efendi’nin vukû‘ vefâtına mebnî kitâbet-i mezkûre işbu bin üç yüz yirmi üç senesi Muharremînin yedinci gününden i’tibâren ‘uhde-i liyâkatinize ihâle ve tefvîz kılınmıştır.

Gerektir ki hizmet-i kitâbet-i şer‘iyyeye ber-nehc-i şer‘i îfâyı hüsn-i hizmet eyleyesiz ve’s-selam. Fî târihi’l-mezkûr.

-33-

Mürâsile

Bitlis Vilâyeti mahkeme-i şer‘iyye mukayyidi mürüvvetlû Abdülkâdir Efendi

Ba‘de’t-tehiyyetü’l-vâfiye inhâ olunur ki mahkeme-i mezkûre kâtib-i sânilîği işbu bin üç yüz yirmi üç senesi Muharremînin birinci gününden i’tibâren ‘uhdenize ihâle ve tefvîz kılınmıştır.

Gerektir ki hizmet-i kitâbet-i mezkûreye îfâyı hüsn-i hizmet eyleyesiz ve’s-selâm. Fî târihi’l-mezkûr.

-34-

Mürâsile

Hersân mahallesi ahâlisinden Lokmân Efendi ibn-i Hacı Şa‘bân Efendi ba‘de’s-selâm inhâ olunur ki Bitlis mahkeme-i şer‘iyyesi mukayyidluk vazîfesi işbu bin üç yüz yirmi üç senesi Muharremînin birinci gününden i’tibâren ‘uhdenize ihâle ve tefvîz kılınmıştır.

Gerektir ki vazîfe-i mezkûreye îfâyı hüsn-i hizmet eylesiz ve's-selâm. Fî târihi'l-mezkûr.

[23]

-35-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden ve Merkez Jandarma Piyâde efrâdından iken bundan akdem vefât eden Cihângir bin Yûsuf'un verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi İnci bint-i Şâkir ile sulb-i sağîr oğlu Yûsuf ve sulbiye-i sâğire kızı (Şemsâde ?)'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı sirren ve 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlü'-ş-şehâde eddikleri nümâyân olan her biri mahalle-i mezbûreli Abdullah bin Mustafa bin Abdullah ve İbrahim bin Resûl bin İbrahim nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri yirmi dört sehm i'tibâriyle üç sehmi zevce-i mezbûre İnci'ye ve ondört sehmi dahi ibn-i mezbûr Yûsuf'a ve yedi sehmi dahi bint-i mezbûre (Şemsâde ?) isâbet etmek üzre bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fî'l-yevmi's-sâlis ve'l-ışrîn min Muharremi'l-harâm li sene sâlis ve 'ışrîn ve selâsu mie ve elf.

Çukur nâhiyesi niyâbet-i şer'iiyesi nâib-i mu'allaya hazret-i meşîhat-penâhinin 10 Safer li sene (1)324 tarihli emirnâmesi üzerine 9 Rebi'u'l-evvel târihinden i'tibâren hâlâ mahkeme-i şer'iiye başkâtibi Hakkı Efendi 'uhdesine tefvîz ve ta'yîn kılınmağları işbu mürâsilenin kaydı terkîn edildi.

-36-

'İzzet meâb şerefnisâb Mevlânâ Molla Mustafa Efendi kâmiyâb,

Bâde't-tehiyyeti'l-vâfiye inhâ olunur ki Bitlis Vilâyet-i Celîlesi merkezine tâbi' Çukûr nâhiyesi niyâbet-i şer'iiyesi tarafımızdan işbu bin üç yüz yirmi üç senesi Saferu'l-hayr ğurresinden i'tibâren 'uhdenize ihâle ve tefvîz olunmuşdur.

Gerektir ki nâhiye-i mezkûre-i bi'n-niyâbe zabt edûb beyne'l-ahâlî icrâyı ahkâm-ı şer'î 'âlîde sa'y ve ğayret ve vukû' iyâfete olan muhallefât-ı hunânın mücebiniz olanlarını tahrîr ve terkîm ve beyne'l-verase bi'l-fârizâtî'ş-şer'îyye tevzî'i ve taksîmi husûsuna ihtimâm ve dikkât eylesiz ve's-selâm.

-37-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'ayı Devlet-i 'Âliyye'nin Ermeni milletinden ve 'Asâkir-i Jandarma efrâdından iken bundan akdem fevt olan Şirâk veled-i Hovânnîs'in verâseti zevce-i metrûkesi Nergîz bint-i Âvî ile sulbiye-i sağîre kızları Meryem ve Tako'ya muhzire ve başka vârisi olmâdığî sirren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve makbûlû'ş-şehâde eddikleri nümâyân olan her biri mahalle-i mezbûre mütemekkinlerinden ve teb'a-i devlet-i müşârun ileyhâdan Mînâsil veled-i Ağcân veled-i Kaspâr ve Tîkrân veled-i Artîn veled-i Âprîk nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri on altı sehm i'tibâriyle iki sehmi zevce-i merkûme Nergîz'e ve yedişer sehmden on dört sehmi bintân-ı mezbûretân Meryem ve Tako'ya isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâlis 'aşar min Saferi'l-hayr selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

[24]

-38-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhâk Kultîk karyesi ahâlisinden ve teb'âyı devlet-i 'Âliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan (Minhâbit ?) veled-i Sihâk veled-i (...) verâseti zevce-i metrûkesi Tevrîz bint-i Vartân ile sulb-i kebîr oğulları Sihâk ve Eremnâk ve Osîb ve Bünyâmin'e sulbiye-i kebîre kızı Paylûk'e muhzire. Ba'dehû zevce-i merkûme Tevrîz dahi fevt olub verâseti sadr-ı evlâdı merkûmûn Sihâk ve Eremnâk ve Osîb ve Bünyâmin'e ve Paylûk'e. Ba'dehû ibn-i merkûm Sihâk dahi ihtilâf-ı

dâr ile düvel-i ecnebiyye olan Amerika'ya gidûb verâseti li-ebeveyn er karındaşları merkûmûn Eremnâk ve Osîb ve Bünyâmin'e ve li ebeveyn kız karındaşı merkûme Paylûk'e. Ba'dehû merkûm Osîb dahi ihtilâf-ı dâr ile kezâlik Amerika'ya gidûb verâseti li ebeveyn er karındaşları merkûmân Eremnâk ve Bünyâmin'e ve li ebeveyn kız karındaşı merkûme Paylûk'e. Ba'dehû merkûm Eremnâk dahi fevt olub verâseti li ebeveyn er karındaşı merkûm Bünyâmin ile li ebeveyn kız karındaşı merkûme Paylûk'e muhzire ve başka vârisi olmadığı sirren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve makbûlû'sh-şehâde eddikleri nümâyân olan her biri medîne-i mezbûrenin Taş mahallesi mütemekkinlerinden Prostestân Milletinden Arâm veled-i Milyân veled-i Tûnû (...) veled-i Hanbarsûm veled-i Tomâs nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ber-nehc-i şer'i ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri bi-hükmi'l-münâsehati'sh-şer'îyye bi't-tarîki'l-ihzâr üç sehm i'tibâriyle iki sehmi merkûm Bünyâmin'e ve bir sehmi dahi merkûme Paylûk'e isâbet etmek üzre müteveffâyı ol-merkûm Minhâbit nâmına mukayyid-ı mezkûr Kultîk karyesinde vâki' üç bin beş yüz kurûş kıymetlû bir taraftan boyacı Serkîz veled-i İsbâtor ve bir taraftan 'Uyûz veled-i Yuğso ve bir taraftan Mirât veled-i Haçık menzilleri ve tarafı râbi'ı tarîk-i 'amm ile mahdûd tahtânî bir bâb oda ve âhur ve bir samanlık ve bir 'arsayı müstemil bir bâb mülk menzilin veresesi Bünyâmin'e icrâyı intikâli i'lâm olundu. Fi'l-yevmi't-tâsi' ve'l-'işrîn min Saferi'l-hayr li sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-39-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Alî Efendi ibn-i İshâk Efendi'nin virâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Yâdigâr bint-i Hacı Yûsuf ile sulb-i sahîh evlâdı Sıdkı ve Receb ve 'İzzet ve Ziyâ ve Nûriye'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı sirren ve 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlû'sh-şehâde eddikleri nümâyân olan her biri mahalle-i mezbûreli Molla Reşîd bin Cum'a Efendi bin Mehmed ve Kâmil bin Abdürrezzâk bin Abdülkerim nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ber-nehc-i şer'i ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ol vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri bi-

hükmi'l-münâsehati's-şer'iyeye yetmiş iki sehm i'tibâriyle dokuz sehmi zevce-i mezbûre Yâdigâr'a ve beherine on dört sehimden elli altı sehmi benûn-u mezbûrûn Sıdkı ve Receb ve 'İzzet ve Ziyâ'ya ve yedi sehmi dahi bint-i mezbûre Nûriye'ye isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâbi' min şehr-i Rebi'u'l-evvel selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

[25]

-40-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Şemseddîn Ömer bin Abdullah'ın veraseti zevce-i mekûha-i metrûkesi Meryem bint-i Murat ile anası 'Âişe bint-i Rüstem ve li ebeveyn er karındaşları Ali ve Mehmed'e inh'Îsâr-ı ba'de'l-hukûk verese-i mezbûrûndan ve mahalle-i mezbûre sâkinelerinden zât-ı mu'arrefe zevce-i mezbûre Meryem bint-i Murat nâm hâtûn vilâyet-i mezkûre mahkeme-i şer'iyyesinde ma'kûd meclis-i şer'imizde müteveffâyı mezbûrun li ebeveyn er karındaşı mezbûr Ali müvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb bundan akdem hulûl-i ecel mev'ûduyla vefât eden mezbûr Şemseddîn işbu târîh-i i'lâm dan sekiz sene mukaddem hayâtında ve kemâl-i 'akl ve sıhhatinde ve dört yüz kurûş mehr-i mü'eccel tesmiyesiyle inde's-şuhûd bi'l-îcâb ve'l-kabûl tezevvüc ve duhûl edûb zevciyyet beynimizde kâime iken mehr-i mezkûrumu kable'l-edâ ve'l-îfâ vefât edûb zimmetinde mütekarrır mak'ûd-u 'aleyh meblâğ-ı mezkûrden yüz kurûş müteveffâyı mezbûrun tereke-i vâfiyesinden vaz'ı yed eden mezbûr Ali'den hâlâ taleb ederim deyû ba'de's-suâl ve'l-inkâr müdde'ye zevce-i mezbûre Meryem'den da'vâsına mütâbık beyyine-i şer'iyeye istenildikde her biri evvelen bâ-varakâ-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Hersân mahallesi imâmı Molla Reşîd bin Molla Abdülmecîd bin Molla Mehmed ve muhtarı Akîf Efendi bin Resûl bin Hacı Rüstem nâm kimesnelerden sirren ve Ba'dehû mezbûrân ile mahalle-i mezbûreli Yektû-zâde bin Mustafa bin Ahmed Çâvuş bin Mehmed ve Habib bin Abdülhalîl'den 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde eddikleri iş'âr ve bi'l-müvâcehe ihbâr mezkûr Hersân mahallesi ahâlisinden 'Osmân bin Güllîcân bin Hamza ve Abdülmelik bin

Receb bin Ali nâm kimesneleri meclis-i şer'e ihzâr ve lede'l-istişhâd münferiden ve bi'l-lafz ve'l-ma'nâ müttefikan ber-vefk-i da'vâ müdde'î 'aleyh müvâcehesinde edâyı şehâdet-i şer'iyye etmeleriyle müdde'îye-i mezbûreye yemîn-i istizhâr tahlîf ve ba'de'l-halef mücebince meblâğ-ı mezkûr dört yüz kurûş müteveffâyı merkûm Şemseddîn'in terekesinden müdde'îye-i mezbûre Meryem'e edâ ve teslîmi içün sâir vereseyle de şâmil olmak üzere müdde'î 'aleyh mezbûr Ali'ye tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî min şehr-i Rebî'u'l-evvel li sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-41-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden ve Van Vilâyeti Celîlesinde Aramsâz 'Asâkir-i Şahâne Otuzuncu Alayın Dördüncü Taburunun İkinci Bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât eden Hasan bin Sofî Mahmûd bin 'Îsâ'nın verâseti babası mezbûr Sofî Mahmûd ile anası Nûriye bint-i Sofî Ömer'e muhzire ve başka vârisi olmadığı sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde eddikleri nümâyân olan her biri mahalle-i mezbûreli Fahreddîn bin Ahmed bin Molla Mahmûd ve Mehmed bin Şûşîn bin Abdürrezzâk nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vaki' olan şehâdetleriyle sâbit ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri üç sehm i'tibâriyle iki sehmi mezbûr Sofî Mahmûd'a ve bir sehmi dahi mezbûre Nûriye'ye isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâlis 'aşar min şehr-i Rebî'u'l-evvel li sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

[26]

-42-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Hanoğlu Hüseyin bin Mahmûd bin Abdullah'ın verâseti zevce-i mekûha-i metrûkesi Hande bint-i Ahmet ile sulbiye-i kebîre kızı Zühre ve li ebeveyn birâder-zâdesi Nûrî bin Hamza bin Mahmûd'a muhzire ve tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri

sekiz sehinden olub sihâm-ı mezkûreden bir sehmi zevce-i mezbûre Hande'ye ve dört sehmi bint-i mezbûre Zühre'ye ve üç sehmi dahi mezbûr Nûrî'ye isâbeti tahakkukundan sonra verese-i mezbûrûndan zevce-i mezbûre Zühre'nin husûs-u âtiyi'z-zikrde vekîl-i müseccel-i şer'îleri mahalle-i mezbûre ahâlisinden Mahmûd bin Halîl bin Süleymân nâm kimsenin medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclis-i şer'î münîrde verese-i mezbûrûndan olub zikr-i âtî menzile vaz-ı yed-i mütehakkık olan mezbûr Nûrî bin Hamza müvâcehesinde bi'l-vekâle da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb mahalle-i mezkûrede vâki' bir taraftan müteveffâyı mezbûr Hüseyin ile li ebeveyn birâderi müdde'î 'aleyh mezbûr Nûrî'nin babası mezbûr Hamza'nın mülk menzilleri ve bir taraftan terzi Sâlih bin Selîm ve bir taraftan Hurşîd bin Ömer menzilleri ve taraf-ı râbı'ı tarîk-i 'amm ile mahdûd fevkânî bir bâb oda ve bir matbah ve iki bâb âhûru müştemil bir bâb mülk menzil müvekkillerine mûrisi müteveffâyı mezbûr Hüseyin'in hâtûnunun yedinde müstekillen mâl ve mülkü olub ba'de vefât müvekkillerim mezbûretân ile müdde'î 'aleyh mezbûr Nûrî'ye ber-tashîh-i mezkûr mevrûs olmuş iken sonra menzîl-i mahdûd-u mezkûrun mecmû'una fuzûlî ve bi-ğayr-i hakk zabt ve vaz'ı yed eder olmağla suâl olunub müvekkilelerim mezbûretânın menzil-i mahdûd-u mezkûrde olan beş sehm hisse-i erîse-i şer'îyyelerinden keff-i yed ile müvekkilelerim mezbûretân içûn bana teslîme müdde'î 'aleyh mezbûr Nûrî'ye tenbîh olunmak bi'l-vekâle matlûbumdur deyû da'vâ etdikde müdde'î 'aleyh mezbûr Nûrî dahi cevâbında menzil-i mahdûd-u mezkûre vaz'ı yedini tav'an ikrâr-ı ma'ada menzil-i mezkûr-u mahdûd'un 'arsasını babası Hamza hayâtında târihden otuz sene mukaddem mahalle-i mezkûreli Sofî Resûl bin Halîl ve anası Hano nâm kimesnelerden dokuz yüz elli kurûşa iştirâ edûb bi'l-âhire ya'ni târihden on dört sene mukaddem mezkûr oda ve matbah ve âhurları ta'mîr ederek babam mezbûr Hamza'nın mülkü iken vefâtıyla benimle zevcesi Nigâr bint-i Feyzullah ve sulbiye-i kebîre kızları Mahbûb ve Hediye ve Hato'ya mevrûs olub ol-vecihle menzil-i mahdûd-u mezkûre vaz'ı yed ederim deyû müdde'î yyetân vekîli mezbûr Mahmûd'un ber-vech-i muharrer müdde'âsını külliyyen inkâr eyledikde müdde'iyetân-ı mezbûretân vekîli mezbûr Mahmûd ber-suâl-i muharrer müdde'âsını mezkûr Hersân mahallesi ahâlisinden Hacı Polad nâm-ı diğeri Hacı Abdullah bin Hasan bin Hüseyin ve Zeydân mahalleli Hacı Mehmed bin Halîl bin Abdullah nâm kimesnelerin

şehâdetleriyle bi'l-müvâcehe ber-nehc-i şer'î isbat etdikden sonra şâhidân-ı mezbûrân usûl-u mevzû'asına tevfikân evvelen bâ veraka-i mestûra mensûb oldukları mezkûr Hersân mahallesi imâmı Molla Abdülazîz bin Molla Abdülkerim bin Molla Abdülaziz ve muhtarı Mehmed Emîn Efendi bin Molla İbrâhim bin Süleymân ve Zeydân mahallesi imâmı Molla Ali bin Molla Mustafa bin Ali ve muhtarı Şemseddîn bin Mahmûd bin Fekâ Hasan'dan sirren tezkiyeleri icrâ olunub lâkin 'alenen tezkiyelerinden müdde'î 'aleyh mezbûr Nûrî nasb eylediğinden mecelle-i ahkâm-ı 'adliyyenin bin sekiz yüz otuzuncu [27] maddesine tevfikân şâhidân-ı mezbûrân Hersân mahalleli Halîl Onbaşı bin Süleymân ve müezzîn Receb Efendi bin Mahmûd'dan 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlû's-şehâde eddikleri ihbâr olunmuş mu'cebince me'a müstemilât menzîl-i mahdûd-u mezkûrden müvekkiletân-ı mezbûretân Hande ve Zühre'nin erâ'en mâlike oldukları cem'an beş sehm hisse-i şâyi'alarından keff-i yed ve lâyıkı vechiyle müvekkiletân-ı mezbûretân içûn vekîl-i mezbûr Mahmûd'a teslîme müdde'î 'aleyh merkûm Nûrî'ye tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-'işrîn min şehr-i Rebî'u'l-evvel li sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-43-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'ayı Devlet-i 'Âliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Hançeryân Moğdîs Batros veled-i Moğdîs Karz'ın verâseti sulb-i kebîr oğulları Moğdîs Mıgırdıç ve Kasbâr ve Mikâil ve Moyîs ve Kiyork'a. Ba'dehu merkûm Moğdîs Mıgırdıç dahi fevt olub verâseti zevce-i metrûkesi Neşû bint-i Moğdîs Serkiz ile sulb-i kebîr oğulları (...) ve sulbiye-i kebîre kızları Enfiyo ve Sofû ve Vasûn'a. Ba'dehû merkûm Moğdîs dahi fevt olub verâseti zevce-i metrûkesi Marmar bint-i Mesrob ile sulb-i kebîr oğlu Liyon'a. Ba'dehû merkûm Kiyork dahi ihtilâf-ı dâr ile düvel-i ecnebiye olan Rusiya'ya gidûb verâseti li ebeveyn er karındaşları merkûmân Kasbâr ve Mikâil'e. Ba'dehû kezâlik merkûm Kasbâr dahi ihtilâf-ı dâr ile Rusiya'ya gidûb verâseti sulbiye-i kebîre kızı Şoğû ile li ebeveyn er karındaşı merkûm Mikâil'e Ba'dehû merkûme Marmar dahi fevt olub verâseti sadr-ı kebîr oğlu merkûm Liyon'a. Ba'dehû merkûm Liyon dahi ihtilâf-ı dâr Rusiya'ya gidûb verâseti li ebeveyn 'ammisi Merkûm Mikâil'e. Ba'dehû merkûm (...) dahi ihtilâf-ı

dâr ile Rusiya'ya gidûb verâseti anası merkûme Neşû ile li ebeveyn er karındaşı merkûm (Sûnbât ?) ve li ebeveyn kız karındaşları merkûmât Enfiyo ve Sofû ve Vâsûn'a muhzire ve başka vârisi olmadığı sırren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve makbûlü'ş-şehâde eddikleri nümâyân olan her biri medîne-i mezbûrenin Kızılmescid mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i devlet-i müşârun ileyhâdan İzdânoğlu Kirkor veled-i Manok veled-i Mirât ve mahalle-i mezbûreli Kermûoğlu Serkîz veled-i Siyon veled-i Hartîn nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd müvâcehesinde ber-nehc-i şer'î ba'de'd-da'vâ vâkî' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri bi-hükmi'l-münâsehati'ş-şer'îyye yüz yirmi sehimden olub sihâm-ı mezkûreden yetmiş sekiz sehmi merkûm Mikâil'e ve beherine dörder sehimden on altı sehmi mezbûrât Neşû ve Enfiyo ve Sofû ve Vâsûn'a ve sekiz sehmi merkûm (Sûnbât ?)'a ve on sekiz sehmi dahi merkûme Şoğû'ya isâbet etmek üzere mütevvffâyı ol-merkûm Moğidis Batros nâmına mukayyîd mezkûr Taş mahallesinde vâkî' dört bin kurûş kıymetlû bir taraftan Mirât veled-i Tûnû ve bir taraftan Ohânnis veled-i Moğidis Hartîn (...) Mutkili 'Akob menzilleri ve tarafını tarîk-i 'âmm ile mahdûd fevkânî üç bâb oda ve bir tuzhâne ve altı bâb âhûr ve iki kıt'a 'arsayı müştemil bir bâb mülk menzilin veresesi merkûmân nâmlarına icrâyı intikâli i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâlis min Rebî'u'l-evvel li sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

[28]

-44-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Âliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Necaryân Artîn veled-i Âprîk'in verâseti sulb-i kebîr oğulları Hâçîk ve Ârîk'e Ba'dehû merkûm Âprîk'in dahi fevtiyle verâseti li ebeveyn er karındaşı merkûm Hâçîk'e Ba'dehû merkûm Hâçîk'in dahi fevtiyle verâseti sulbiye-i kebîre kızı Simye'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı sırren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve makbûlü'ş-şehâde eddikleri nümâyân olan her biri mahalle-i mezbûre mütemekkinlerinden ve teb'a-i

devlet-i müşârun ileyhâdan Mıgırdıç veled-i Manûk veled-i Hanâmîr ve Mirât veled-i Şâhîn veled-i Horşîh nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba‘de‘d-da‘vâ vâki‘ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle merkûme Simye’nin hâzırân verese-i hükm-i şer‘î lahık olmağla ol-vecihle müteveffâyı ol-merkûm Artîn’in bi‘l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak olduğı i‘lâm olundu. Fi‘l-yevmi‘l- ‘ışrîn min şehr-i Rebî‘u‘l-âhir li sene selâse ve ‘ışrîn ve selâsu mie ve elf.

Mehr-i misl

-45-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Taş mahallesi ahâlisinden ve uncu esnâfından iken bundan akdem vefât eden Selîm bin ‘Abdürrezzâk bin Hüseyin’in verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Ferîde bint-i Ahmed ile sulbiye-i sağîre kızları Cemîle ve Seâdet ve Nezâket ve lieb ‘ammisi ‘Ârif bin Hüseyin’e inhisâr-ı bâde‘t-tehakkuk verese-i mezbûrundan olub zât-ı târif-i şer‘î ile mu‘ârrefe zevce-i mezbûre Ferîde merkez mahkeme-i şer‘iyyesinde ma‘kûd meclis-i şer‘î münîrde tereke-i müteveffâyı mezbûre li ecli‘l-me‘mûrîn vaz‘ı yed eden merkez emvâl-i eytâm müdürü Seyyid-zâde Hacı Mehmed Efendi bin Hacı Dervîş Ağa müvâcehesinde da‘vâ ve takrîr-i kelâm edûb ben müteveffâyı mezbûr Selîm bin ‘Abdürrezzâk hayâtında bin sekiz yüz kurûş mü‘eccel tesmiyesiyle zevce-i menkûha-i medhûl-u bihâsı olub lâkin zevcim müteveffâyı mezbûr Selîm hayâtında zimmetinde mütekarrer ve mak‘ûd-u ‘aleyh bin sekiz yüz kurûş bana kable‘l-edâ ve‘l-îfâ vefât etmiş vâsıl-ı mehr-i müsemma müdde‘âma şahidim olmadığından ancak babam ahhâbından li ebeveyn kız karındaşım Mahbûbe’nin mehr-i dahi benim mehrime mûmâsile olduğundan meblağ-ı mezkûru bana teslîme müdür-i mûmâ ileyh Hacı Mehmed Efendi’ye kibel-i şer‘den tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ba‘de‘s-suâl ve‘l-inkâr müdde‘iye zevce-i mezbûre Ferîde Hâtûn li ebeveyn kız karındaşı mezbûre Mahbûbe’nin mehr-i olan bin sekiz yüz kurûş mehr-i misl müdde‘âsını her biri evvelen bâ veraka-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Zeydân mahallesi muhtarı İbrâhim bin Hüseyin Efendi ve meclis-i ihtiyârı Hasan Ağa bin Zûlfikâr Ağa’dan sirren ve Ba‘dehû mezbûrân ile mahalle-i mezbûreli

Hurşîd Efendi bin Ali Ağa ve Hersân mahalleli Hüner-zâde Mahmûd Efendi bin Ömer nâm kimesnelerden ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde eddikleri iş‘âr ve bi’l-müvâcehe ihbâr olunan zât-ı mezbûreyi bi’l-ma’rifeti’ş-şer‘iyye ‘ârîfân-ı mezkûr Zeydân mahallesi ahâlisinden Kemâl-zâde Molla Ali bin Molla Mustafa bin Ali ve Ali bin Sâlih bin Mehmed nâm kimesneler şehâdetleriyle bi’l-müvâcehe ber-nehc-i şer‘i ba‘de’l-isbât ve’l-halef ve’l-hükm mücebince mehr-i misli bulunân mezkûr bin sekiz yüz kurûşu müde’iyye-i mezbûre Ferîde Hâtûn’un zevci müteveffâyı mezbûr Selîm’in terekesinden ahz ve istîfâsı lâzım geldiği i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâlis ‘aşar min şehr-i Muharremü’l-harâm li sene isnâ ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-46-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Kızılmescid mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Sofî Kâsım bin Timur’un verâseti zevce-i menkuhâ-i metrûkesi Şöhret bint-i Alî ile sulb-i sağîr oğlu Abdülazîz ve sulbiye-i sağîre kızları Nazîfe ve Kadriye ve sulbiye-i kebîre kızı Hedîye’ye muhzire ve başka vârisi olmadığı sirren ve ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde eddikleri nümâyân olan her biri mahalle-i mezbûreli Hevâce Abdülhamîd bin Hevâce ‘Ubeyd bin Ahmed ve Şeref bin Reşîd bin Hacı Bilâl nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd müvâcehesinde ba‘de’d-da‘vâ vaki’ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer‘î lâhık olmağla tashîh-i mes‘ele-i mîrâsiyesi kırk sehm olub sihâm-ı mezkûreden beş sehmi zevce-i mezbûre Şöhret’e ve on dört sehmi ibn-i sağîr mezbûr ‘Abdülazîz’e ve beherine yedişer sehimden yirmi bir sehmi benât-ı mezbûrât Nazîfe’ye ve Kudret’e ve Hedîye’ye isâbet etmek üzere bi’l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’r-râbi‘ min Rebî’u’l-evvel li sene selâse ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

[29]

Mehr-i misl

-47-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Hacı Uğurlu bin Şâkir'in verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Gûlperî bint-i Yûsuf ile anası Perişân bint-i İsmâ'îl ve sulb-i sağîr oğlu Yûsuf ve sulbiye-i sağîre kızları Cemîle ve Nesibe'ye muhzire olduğu ba'de't-tahakkuk verese-i mezbûrûndan olub zât-ı ta'rîf-i şer'î ile mu'arrefe zevce-i mezbûre Gûlperî nâm hâtûn medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'îyyesinde ma'kûd meclîs-i şer'î münîrde tereke-i müteveffâyı mezbûre lî ecli'l-me'mûrîn vaz'ı yed eden Merkez Emvâl-i Eytâm müdürî Seyyid-zâde Hacı Mehmed Efendi bin Hacı Dervîş Ağa müvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb müteveffâyı mezbûr Hacı Uğurlu bin Şâkir'in hayâtında bin üç yüz kurûş mehr-i mü'eccel tesmîyesiyle zevce-i menkûha-i medhûl-u bihâsı olub lâkin zevcim müteveffâyı mezbûr Hacı Uğurlu zimmetinde mütekarrer ve ma'kûd-u 'aleyh mezkûr bin üç yüz kurûşu bana kable'l-edâ ve'l-îfâ vefât etmiş vâsıl-ı mehr-i müsemmâ müdde'âma şâhidim olmadığından ancak babam ahhâbından li ebeveyn kız karındaşım Dilber'in mehri dahi benim mehrime mümâsile olduğundan meblâğ-ı mezkûru bana teslîme müdür-i mûmâ ileyh Hacı Mehmed Efendi'ye kibel-i şer'den tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ba'de'suâl ve'l-inkâr müdde'îye-i zevce-i mezbûre Gûlperî Hâtûn li ebeveyn kız karındaşı mezbûre Dilber'in mehr-i olan bin üç yüz kurûş mehr-i misl müdde'âsını her biri evvelen bâ varaka-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Hersân mahallesi imâmı Molla Reşîd bin Molla Abdülmecîd ve muhtarı 'Ârif bin Resûl'den sirren ve Ba'dehû mezbûrân ile mahalle-i mezbûreli Hevâce Şükrü Efendi bin Şeyh Şâkir ve Mehmed Emîn Efendi bin Molla İbrahim nâm kimesnelerden 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlû's-şehâde eddikleri iş'âr ve bi'l-müvâcehe ihbâr olunan zât-ı mezbûreyi bi'l-mu'arrefeti's-şer'îyye 'ârîfân-ı mezkûr Hersân mahallesi ahâlisinden 'Îsâ Çavuş bin Mûsâ bin Halef ve 'Abbas bin Murâd bin 'Abbas nâm

kimesneler şehâdetleriyle bi'l-muvâcehe ber-nehc-i şer'î ba'de'l-isbât ve'l-halef ve'l-hükm mûcebince mehr-i misli bulunan mezkûr bin üç yüz kurûşu müdde'îye-i mezbûre Gülperî Hâtûn zevci mûteveffâyı mezbûr Hacı Uğurlu'nun terekesinden ahz ve istîfâsı lâzım geldiği i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin min Rebî'u'l-âhir li sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf .

-48-

Der-i devlet mekîne 'arz-ı dâ'î-i kemîneleridir,

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn-u mülûkâneye mülhâk Hasro Paşa hazretleri vakfından medîne-i Bitlis'e merbût Rahvâ hanı derûnundan olub el-yevm mevcûd ve ma'mûr bulunan câmî'i şerîfin yevmiye dokuz akça ile vakf-ı müşârun-ileyhin sicili evkâfda mukayyîd dokuz yüz seksen yedi târihli vakıfnâmesinde meşrût bulunan imâmet ve müezzinlik cihetleri münhâl ve hizmet-i mezkûreleri ma'attıla kalmağla cihet-i mezkûriyyetine ta'yîni istid'â eden Kızılmescid mahallesinde sâkin talebe-i 'ulûmdan (Birlili ?) Veliyuddîn Efendi bin Yûsuf bin Hasan Efendi mezkûr mahkeme-i şer'îyyesinde belde müftûsi fazîletlû Fethullah Efendi ve evkâf muhâsebecisi rif'atlû Cevdet Efendi ibn-i Ahmet Efendi hâzır oldukları halde lede'l-imtihân cihet-i mezkûriyyetine ehliyet ve kîfâyeti zâhir ve nümâyân olub mezkûr imâmet ve müezzinlik cihetlerine tahsîs kılınan yevmî dokuz akça el-hâletu hâzihi şehrî iki yüz kurûşa mu'âdile olduğu ol-bâbdaki istid'â zahrında muharrer Meclîs-i İdâre-i Vilâyet der-kenârında tensîb kılınmış olmasına mebnî ciheteyn-i mezkûreteyn vazife-i mezkûre ile mûmâ ileyh Veliyuddîn Efendi dâ'îleri 'uhdesine tevcîh ve yedine bir kıt'a berât-ı şerîf-i 'âlîşân sadaka ve ihsân buyurulmak recâsına bi'l-iltimâs pâye-i serîr-i merhâmet musîr-i mu'allâya 'arz ve i'lâm olundu. El-emr-u min lehu'l-emr tahrîren fî ğurre-i Cemâziye'l-evvel li sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

[30]

-49-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden ve 'Asâkir-i Jandarma Süvârî efrâdından iken bundan akdem vefât eden Bedir bin Murâd'ın verâseti anası Fâtıma bint-i Ali ile li ebeveyn er karındaşı Bekir ve li ebeveyn kız karındaşı Zarîfe'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde eddikleri nümâyân olan her biri mahalle-i mezbûreli Sâlih bin 'Îsâ Çâvuş bin İbrâhim ve Eyyüb Efendi bin Mustafa bin Ali nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri on sekiz sehm i'tibâriyle üç sehmi anası mezbûre Zarîfe'ye isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî min Cemâziye'l-evvel li sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-50-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhâk (Etrak ?) nâhiyesi kurâsından Şe'mirân karyesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'den Ermeni milletinden Serkîz veled-i Hanâmîr veled-i (Kızır?) nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclis-i şer'î hatîrde medîne-i mezbûreye mülhâk Papşîn karyesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i devlet-i müşârûn ileyhâdan Mehro veled-i Karapît veled-i Manok muvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb merkûm Mehro yedinde olub işbu meclis-i şer'î 'âlîde mu'âyene ve müşâhede olunan boz renkli beş yaşında sağ kulağı yarık nişanlı bir re's dişi merkeb kendi malımdan üretme nitâcen malım iken târihten on bir ay evvel mezkûr Şe'mirân karyesinde zâyi' etmiş olduğumdan mevsûfu'l-eşkâl mezkûr merkebi el-yevm müdde'i 'aleyh merkûm Mehro yedinde bulmamla bi'l-istihkâk hâlâ taleb ederim deyû ba'de-d-da'vâ ve's-suâl müdde'i 'aleyh merkûm Mehro dahi cevâbında mevsûfu'l-eşkâl mezkûr merkebi vaz'ı yedine tav'an ikrar-ı mâ'adâ mezkûr merkebi târihten bir mâh mukaddem Bitlis'in Taş mahallesinde Mermutlu-

zâde çarıkçı ‘Osmân bin ‘Abdî nâm kimesneden yüz doksan kurûş semen medfû‘ ve makbûz ve mukâbilinde iştirâ edûb ol-vecihle şirâen malım olub bî-hakk vaz‘ı yed ve tasarruf ederim deyû müdde‘i-i merkûmun ber-vech-i muharrer nitâc müdde‘âsını külliye inkâr eyledikde müdde‘i-i merkûm Serkiz’den nitâc da‘vâsına mutâbık beyyine-i şer‘iyye istenildikde herbiri evvelen bâ verakâ-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Şe‘mirân karyesi muhbiri Milkon veled-i Kızır ve meclis-i ihtiyârı İplû veled-i İsrâil ve Kirkor veled-i Sihâk nâm kimesnelerden sirren ve Ba‘dehû Bitlis’in Kızılmescid mahallesi mütemekkinlerinden ve herbiri teb‘a-i müşârun ileyhâdan Yuvân ve Dikrân veled-i Hanbarsûn nâm kimesnelerden ‘alenen lede’t-tezkiye mu’teber ve makbûlü’ş-şehâde eddikleri ihbâr ve iş‘âr olunan sâlifuz-zikr Şe‘mirân karyesi mütemekkinlerinden ve teb‘a-i müşârun ileyhâdan Tayro veled-i Babîk veled-i Şahrolî ve Kirpi veled-i Avidîs veled-i Şâhbâz nâm kimesnelerin mezkûr merkebi erâ’e ile vech-u vech-i şer‘i üzre bi’l-müvâcehe eddikleri şehâdetleriyle ba‘de’l-isbât ve’l-halef mücebince mezkûr merkebi müdde‘i-i merkûm Serkîz’e teslîme müdde‘i ‘aleyh merkûm Mehro’ya tenbîh olunduğu i’lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâdis ‘aşar min Cemâziye’l-evvel li sene selâse ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-51-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Kızılmescid mahallesi ahâlisinden ve Merkez Emvâl-i Eytâm müdürü Seyyid-zâde Hacı Mehmed Efendi ibn-i Hacı Dervîş Ağa nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer‘iyyesinde mün‘akıd meclis-i şer‘i enverde medîne-i mezbûrenin Zeydân mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Es’ad bin İrfân bin Resûl’un [31] verâseti anası Güllü bint-i Ali ile sulbiye-i sağîre kızları ‘Azîze ve Mansûre ve li ebeveyn er karındaşı Resûl’e muhzire olduğu ba‘de’t-tahakkuk verese-i mezbûrûndan ah-ı mezbûr Resûl muvâcehesinde da‘vâ ve takrîr-i kelâm edûb müteveffâyı mezbûr Es’ad hayâtında müdde‘i ‘aleyh mezbûr Resûl ile bi’l-münâsefe şerîk ve (...) olub nısfı müteveffâyı mezbûr Es’ad’ın müstekillen malı iken ba‘de vefât verese-i mezkûresine mevrûs bulunan medîne-i mezbûrenin bezzâzlar çarşısında vâki‘ dükkan derûnunda mevzû ve mevcûd emti’ayı ticâriyyenin cümlesine müdde‘i ‘aleyh mezbûr Resûl fuzûlî ve bi-ğayr-i hak vaz‘ı yed ve müdâhale eder olmağla suâl olunub sağîretân-ı mezbûretân ‘Azîze

ve Mansûre'nin hakka-i erîselerinin tereke-i müteveffâyı mezbûrdan ma'rifeti'ş-şer'le bi'l-ikrâz emvâl-i eytâm sanduğuna vaz' olunmak üzre bana teslîme kibel-i şer'den taht-ı temhîre alınmış olan mezkûr dükkânın tahrîrine tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû hasbe'l-me'mûrîyye da'vâ edildikde müdde'î 'aleyh mezbûr Resûl dahi cevâbında dükkân-ı mezkûre vaz'ı yedini tav'an ikrâr-ı mâ'adâ müteveffâyı mezbûr Es'ad ile bir günâ şirketi olmayub ancak nefsi içün eşhâsı sâireden karzen almış olduğu sermâye üzerine bezzâzlık san'atıyla meşgûl ve müteveffâyı mezbûr Es'ad dahi hayâtında işçilik san'atıyla iştiğâl eddiklerini ve her birinin ticâretinde hâsıl kâr ve zararlarını kendi nefislerine 'âid olub hatta yek diğetine ber günâ şirketleri olmadığına dâir müteveffâyı mezbûr Es'ad hayâtında tevârih-i muhtelifle ile mahzer-i şuhûdda ikrâr ve i'tirâf edûb ol-vecihle dükkân-ı mezkûr derûnunda bulunan emti'ayı ticâriyye müstakillen kendi ve malı olduğunu müdâfa'âten beyân eddikde dâfi'-i mezbûr Resûl'den def'-i mezkûr müdde'âsına mütâbık beyyine-i şer'îyye istenildikde her biri evvelen bâ varaka-i mestûre mensûb oldukları Hersân mahallesi imâmı Molla 'Abdülazîz bin Molla 'Abdülkerim ve muhtarı Mehmed Emîn Efendi bin Molla İbrahim'den sirren ve Ba'dehû mahalle-i mezbûreli Mûsâ Ağa bin Abdülkerim bin Halîl ve Mustafa bin Süleymân bin İsmâ'îl nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde eddikleri iş'âr ve bi'l-müvâcehe ihbâr olunan her biri mezkûr Hersân mahallesi ahâlisinden Mahmûd Efendi bin Mustafa bin Mahmûd ve 'Ârif Efendi ile Abdullah Ağa bin Süleymân nâm kimesnelerin şehâdetleriyle bi'l-müvâcehe ber-nehc-i şer'î sâbit olmağın mücebince müdde'î (...) mûmâ ileyh Hacı Mehmed Efendi'nin tasaddî eddiği tahrîr tereke da'vâyı mezkûresiyle dâfi' mezbûr Resûl'e ber-vech-i şer'î vâki' olan mu'ârizâdan men' olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'r-râbi' ve'l-'işrîn min Cemâziye'l-evvel li sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-52-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi meşâyihinden iken bu (...) târihden dokuz gün akdem vefât eden medîne-i mezbûre müftîsi fazîletlû Es-seyyîd Fethullah Efendi ibn Es-seyyîd Abdülmelîk Efendi'nin verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Esmâ Hânım ibnet-i Şeyh Şâkir Efendi ile anası Şeyh 'Atîke Hânım

ibnet-i Şeyh Abdülvehhâb Efendi ve sulb-i kebîr oğlu Abdullah Efendi ve sulb-i sağîr oğlu Ahmed Kemaleddîn ve sulbiye-i kebîre kızı Râbi'a ve sulbiye-i sağîre kızları Makbûle ve Emsâl ve Sa'îde ve Nâzîme hanımlara muhzire ve başka vârisi olmadığı sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde eddikleri [32] nümâyân olan her biri Taş mahallesi ahâlisinden 'İzzet Efendi ibn-i İbrâhim Efendi bin Hacı Bedir Ağa ve Muzafferüddîn Efendi bin Şeyh Şâkir Efendi bin Şeyh Kâsım Efendi nâm kimeslerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsetine hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri iki yüz on altı sehinden olub sihâm-ı mezkûreden yirmi yedi sehm-i zevce-i mezbûre Esmâ Hânım'a ve otuz altı sehm-i ümm-i mezbûre Şeyh 'Âtîke Hâtûn'a ve otuz dörder sehinden altmış sekiz sehm-i ebnân-ı mezbûrân Abdullah Efendi ve Ahmed Kemaleddîn'e ve beherine on yedişer sehinden seksen beş sehm-i benât-ı mezbûrât Râbi'a ve Makbûle ve Emsâl ve Sa'îde ve Nâzîme'ye isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhâlefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-'âşir min Cemâziye'l-âhir li-sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-53-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden ve Van Vilâyeti Celîlesi'nde Aramsâz 'Asâkîr-i Şahâne hastahâne hademesi çâvuşânından iken bundan akdem vefât eden Şemseddîn bin Ömer'in verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Zeyneb bint-i Murat ile anası 'Âişe bint-i Rüstem ve li-ebeveyn er karındaşları Ali ve Mahmûd'a muhzire ve başka vârisi olmadığı sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde eddikleri nümâyân olan her biri mahalle-i mezbûreli Mustafa bin Ahmed Çâvuş bin Mehmed ve Habîb bin 'Abdülcelîl bin Halîl nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri yirmi dört sehm-i 'tibâriyle altı sehm-i zevce-i mezbûre Meryem'e ve dört sehm-i dahi anası mezbûre 'Âişe'ye ve beherine yedişer sehinden on dört sehm-i mezbûrân Ali ve Mehmed'e isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkat ve muhâlefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin min Rebî'u'l-âhir li sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Tahakkuk-u (...) şer'yye'ye binâen husûs-u âtiyi'z-zikrin mahallinde ketb ve tahrîr içûn cânib-i şer'i 'âliden mezûnen bi'l-hükm ba's ve irsâl kılınan Mahkeme-i Şer'yye başkâtibi Hakkı Efendi Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesinde müsteciren sâkin medîne-i mezbûre evkâf muhâsebecisi rif'atlû Cevdet Efendi ibn-i Ahmed Efendi menziline varûb cerîde de isimleri muharrer müslîmîn huzûrunda medîne-i mezbûre istinâf mahkemesi hey'eti tarafından mürsel a'zâdan Erpiyân Efendi veled-i İspâtor hâzır olduğu hâlde 'akd olunan meclîs-i şer'i 'âlîde medîne-i mezbûre mahallâtından Taş mahallesi ahâlisinden iken bunan akdem vefât eden Mehmed Efendi bin Hacı Abdülğani Ağa'nın ber-vech-i âtî vârisi olduğunu iddi'a eden zât-ı mezkûr Hersân mahallesi ahâlisinden İsmâ'îl Beğ ibn-i Es'ad Beğ bin Şerefhân ve Ahmed Beğ bin Abdürrahman Beğ bin Ali ta'rifleriyle mua'rrefe Şöhret Hânım ibnet-i Şeyh Hasan Efendi bin Şeyh Kâsım meclîs-i ma'kûde müteveffâyı mûmâ ileyhın medyûnlarından ve mezkûr Hersân mahallesi ahâlisinden Hacı Abdullah bin Ali bin Kâsım muvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb ben müteveffâyı mûmâ ileyh Mehmed Efendi'nin hayâtında ile'l-vefât zevce-i menkûhâ-i metrûkesi ğâibât-ı 'ani'l-meclîs Cevâhir ve Ferîde ve 'İsmet ve Zekiye ve Zehra'dan her biri sulbiye-i kebîre kızları [33] ve ğâib-i 'ani'l-meclîs Halîl Efendi ibn-i mûmâ ileyh Hacı Mehmed Efendi Abdülğani Ağa dahi li ebeveyn er karındaşı ğâibet 'ani'l-meclîs Gülperî dahi li ebeveyn kız karındaşı olub ol-vecihle müteveffâyı mûmâ ileyhın verâseti bizlere muhzire Ba'dehû bint-i-i mezbûre Zehrâ dahi vefât edûb verâseti anası kezâlik benimle li-ebeveyn kız karındaşları Cevâhir ve Ferîde ve Zekiye ve 'İsmet ve li ebeveyn 'ammisi mûmâ ileyh Halîl Efendi'ye muhzire ve bizden başka aslen ve kat'an vârisi ve terekesine müstahak aher kimesnesi olmadığından müteveffâyı mûmâ ileyhın hayâtında müdde'i 'aleyh mezbûr Hacı Abdullah zimmetinde cihet-i karzden henüz istîfâ edilmemiş üç yüz altmış kurûş alacak hakkı olub inhisâr-ı mezkûre nazaran tashîh-i mes'ele-i mirâsiyemiz dahi üç yüz altmış sehımden 'ibâret olub sihâm-ı mezkûreden elli üç sehmi dahi bana ve elli altışar sehımden iki yüz yirmi dört sehmi dahi mezbûrât Cevâhir ve Ferîde ve 'İsmet ve Zekiye'ye ve elli sekiz sehmi dahi mûmâ ileyh Halîl Efendi'ye ve yirmi beş sehmi dahi mezbûre Gülperî'ye 'âid olmağla meblâğ-ı mezkûr üç yüz altmış kurûşdan

hakka-i erîseme isâbet eden elli üç kurûşu bana edâ ve teslîme müdde‘i ‘aleyh mezbûr Hacı Abdullah’a kibel-i şer‘den teblîğ olunmak matlûbumdur. Deyû da‘vâ eyledikde müdde‘i ‘aleyh mezbûr Hacı Abdullah dahi cevâbında fi‘l-hakîka müteveffâyı ol-mûmâ ileyh hayâtımda cihet-i mezkûreden ol-mikdar kurûş zimmetinde deynî olduğunu tav‘an ikrâr-ı mâ‘adâ müdde‘i-i mûmâ ileyhın ber-vech-i muharrer verâseti müdde‘âsını külliye inkâr eyledikde müdde‘iye-i mezbûreden ber-vech-i muharrer verâseti mezkûre müdde‘âsına mütâbık beyyine-i şer‘iyye istenildikde her biri Hersân mahallesi ahâlisinden Ahmed Beğ bin Abdurrahman Beğ bin Ali Beğ ve Nasrullah Efendi ibn-i Hâfız ‘Abdürrezzâk Hevâce bin Abdülhamîd Hevâce nâm kimesneler li eclî’ş-şehâde meclis-i şer‘e hâzırân olub istişhâd olunduklarında işbu müdde‘i-i mûmâ ileyhâ Şöhret Hânım bint-i Şeyh Hasan Efendi bundan akdem vefât eden mûmâ ileyh Mehmed Efendi’nin zevce-i menkûhâ-i metrûkesi ve ğâibât-ı ‘ani’l-meclîs Cevâhir ve Ferîde ve ‘İsmet ve Zekiye ve Zehrâ’dan herbiri sulbiye-i kebîre kızları ve ğâib-i ‘ani’l-meclîs Halîl Efendi dahi li ebeveyn er karındaşı ğâibet-i ‘ani’l-meclîs Gülperî dahi li ebeveyn kız karındaşı olub verâseti bunlara muhzire Ba‘dehû mezbûre Zehrâ’nın dahi vefâtıyla verâseti anası hâzıra mûmâ ileyhâ Şöhret Hânım ile li ebeveyn kız karındaşları mezbûrât Cevâhir ve Ferîde ve ‘İsmet ve Zekiye ve li ebeveyn ‘ammîsi mûmâ ileyh Halîl Efendi’ye muhzire ve bunlardan başka ‘aslen ve kat’an vârisi ve terekesine müstahak âher kimesnesi olmadığına şâhidiz şehâdet dahi ederiz deyû herbiri müttefikü’l-lafz ve’l-ma‘nâ bi’l-muvâcehe ber-nehc-i şer‘i edâyı şehâdet-i şer‘iyye edtiklerinde şâhidân-ı mezbûrân evvelen bâ veraka-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Hersân mahallesi imâmı Molla Abdülhâdi bin Molla ‘Îsâ bin Molla Ahmed ve muhtarı Mehmed Efendi bin Aziz bin Allahverdî’den sirren ve Ba‘dehû mezbûrân ile mâhalle-i mezbûreli evrâk müdîri Osmân Efendi bin Ahmed Efendi bin Şeyh Abdûlbakî Efendi bin Şeyh Abdûlmelik Efendi’den ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde eddikleri iş‘âr ve bi’l-muvâcehe ihbâr olmağın mücebince herbirilerinin verâsetlerine ba‘de’l-hükm meblâğ-ı mezkûrden mes‘ele-i mîrâsiyeleri vechile müdde‘iye-i mûmâ ileyhânın hissesine isâbet eden elli üç kurûşu müdde‘i yi mûmâ ileyhâ Şöhret Hânım’a edâ ve teslîme müdde‘i ‘aleyh mezbûr Hacı Abdullah’a kibel-i şer‘den tenbîh etdiğini kâtib-i mûmâ ileyh mahallinde ketb ve tahrîr ve hissen meb’ûs (...) şer‘le meclîs-i

şer'e gelûb alâ vukû'u inhâ ve takrîr-i ba'de't-tenfîz i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâdis 'aşâr min Cemâziye'l-âhir li sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

[34]

-55-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan olan medîne-i Bitlis'de vâki' Kurupınâr câmi'i şerîfi bânî ve mütevellîsi eshâb-ı hayrâtdan el-hâcc Mehmed Halîfe'nin sülâlesinden evlâd-ı evlâd-ı evlâdından olub câmi'i şerif-i mezkûr vakfından bi'l-meşrûtiyye tevliyeti iddi'â eden medîne-i mezbûrenin Hersân mahallesi ahâlisinden Osmân bin Abdullah Efendi bin Ahmed nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'iyyesinde mün'akıd meclîs-i şer'i enverde medîne-i mezkûre evkâf muhâsebecisi rif'atlû Cevdet Efendi ibn-i Ahmed Efendi'nin husûs-u âtiyi'z-zikrde vekîl-i müseccel-i şer'îsi mezkûr Hersân mahallesinde sâkin Diyârbekirli Ömer 'Adlî Efendi ibn-i Şeyh Sa'dullah Baba mahzerinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb vakf-ı müşârun ileyhın yedimde müsaddık mevcûd ve musaddık bin iki yüz yirmi iki sene-i hicriyyesi târihiyle müverrih ve Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret-i Celîlesi siccîlâtı mu'teberesinde mukayyîd bir kıt'a vakfiye-i ma'mûl-u bihâsı mücebince tevliyeti merhûm mûmâ ileyhın evlâd-ı evlâd-ı evlâdının batnen ba'de batın karnen ba'de karn evlâd-ı zükûruna naklen verâseti dahi kezâlik muhtâc olan evlâd-ı zükûruna meşrût olmağla ben ve li ebeveyn er karındaşım ğâib-i 'anî'l-meclîs Sâlih'den her birimiz merhûm müşârun ileyh el-hâcc Mehmed Halîfe'nin sulb-i oğlu Hacı 'Osmân'ın oğlu Süleymân Ağa'nın Abdullah'ın oğlu Ahmed'in oğlu Abdullah'ın sulb-i sahîh oğulları olub ol-vecihle tevliyet-i mezkûre bi'l-maşrûtiyye babam müteveffâyı mezbûr Abdullah'ın 'uhdesinde iken bundan akdem vukû' vefâtıyla tevliyet-i mezkûrenin 'uhdemize tevcihi şartı vâkıf ve nizâmı iktizâsından iken muhâsebeci-i mûmâ ileyh vakf-ı mezkûre fuzûlî ve bi-ğayr-i hakk müdâhale eder olmağla suâl olunub müdâhale-i vâki'âsının men'ini taleb ederim deyû da'vâ etdikde vekîl-i mezbûr Ömer 'Adlî Efendi dahi cevâbında müvekkilimin vakf-ı mezkûre hasebi'l-vazîfe müdâhale-i vâki'âsını tav'an ikrâr-ı mâ'adâ müdde'i-i mezbûrun ber-vech-i muharrer evlâdiyet ve meşrûtiyet müdde'âsını külliyyen inkâr etmekle müdde'i-i

mezbûr ‘Osmân ber-minvâl-i muharrer evlâdiyet ve meşrûtiyet müdde‘âsını her biri evvelen bâ veraka-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Hersân mahallesi imamı Molla Abdülazîz bin Molla Abdülkerîm ve muhtarı Akif Efendi bin Resûl Ağa kimesnelerden sirren ve Ba‘dehû mahalle-i mezkûreli Hacı Rüstem-zâde ‘Abdî Efendi ibn-i Abdürrahman Ağa ve Cindî bin Kâsım’dan ‘alenen lede’t-tezkîye ‘adl ve makbûlû’s-şehâde eddikleri iş‘âr ve bi’l-müvâcehe ihbâr olunan her biri mezkûr Hersân mahallesi ahâlisinden Nâdir Ağa bin Rüstem bin Hacı Hasan ve Hasan bin Abdullah bin Hüseyin nâm kimesnelerin (...) mezkûr üzre bi’l-müvâcehe eyledikleri şehâdetleriyle ber-nehc-i şer‘i isbât etmeğin mücebince ba‘de’l-hükm vakf-ı mezkûre vâki‘ olan müdâhalenin men‘i içûn müvekkiline izâfetle vekîl-i mezbûr Ömer ‘Adlî Efendi’ye tenbîh edildiği i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâmin min Cemâziye’l-âhir li sene selâse ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-56-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Taş mahallesi ahâlisinden ve ‘Asâkir-i Şahâne Jandarma Süvârî tekâ’üdlerinden iken bundan akdem vefât eden ‘Osmân bin Beşşâr Ağa’nın verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Güllü bint-i Ahmed ile sulb-i kebîr oğulları Receb ve İzzet ve Hayrî ve sulbiye-i kebîre kızları Nesîbe ve Hazmeli’ye muhziye ve başka vârisi olmadığı sırren ve ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlû’s-şehâde eddikleri nümâyân olan herbiri mezkûr mahalle-i mezbûreli Mûsa bin Maksûd bin Mûsa ve Çiyû Beğ-zâde İbrâhim bin ‘Abdî bin Allahverdî nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba‘de’d-da‘vâ vâki‘ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer‘î lâhık olmağla tashîh-i mes‘ele-i mîrâsiyeleri altmış dört sehimden olub sihâm-ı mezkûreden sekiz sehim zevce-i mezbûre Güllü’ye ve beherine on dört sehimden kırk iki sehim benûn-u mezbûrûn Receb ve İzzet ve Hayrî’ye ve beherine yedişer sehimden on dört sehim dahi bintân-ı mezbûretân Nesîbe ve Hazmeli’ye isâbet [35] etmek üzre bi’l-cümle metrûkât ve muhâlefâtına müstahak oldukları i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâmin ve’l-‘işrîn min Recebi’l-ferd ve li sene selâse ve ‘işrîn ve selâsû mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhak Mutkî kazâsının Tatvân karyesi ahâlisinden ve 'Asâkir-i Jandarma Piyâde efrâdından iken bundan akdem vefât eden Selîm bin Resûl'un verâseti sulbiye-i kebîre kızı Fidân ile li ebeveyn er karındaşı Kâsım'a muhzire ve başka vârisi olmadığı sırren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde eddikleri nümâyân olan karye-i mezbûre ahâlisinden ve jandarma piyâde efrâdından Resûl bin Halîl bin Berhû ve Huyut nâhiyesinin Rabat karyesi ahâlisinden Ahmed Halîl bin Süleymân bin İsmâ'îl nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki'olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri iki sehinden olub sihâm-ı mezkûreden bir sehmi bint-i mezbûre Fidân'a ve bir sehmi dahi karındaşı Kâsım'a isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhâlefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin ve'l-'işrîn min Recebi'l-ferd ve li sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi ahâlisinden ve merkez Aramsâz 'Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alayın Birinci Taburunun Üçüncü Bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât eden 'Ârif bin Abdülkerîm'in verâseti babası Abdülkerim bin İbrâhim ile anası Mahbûbe bint-i Şeyh Abdülhallak'a muhzire ve başka vârisi olmadığı herbiri mahalle-i mezbûreli sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde eddikleri nümâyân olan Hacı Mehmed Efendi ibn-i Hacı Dervîş Ağa ve İsmâ'îl bin Yaşo bin Abdullah nâm kimesnelerin hâsım-ı cahıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri üç sehm i'tibâriyle bir sehmi anası mezbûre Mahbûbe'ye ve iki sehmi dahi babası Abdülkerim'e isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevm's-sâmin ve'l-'işrîn min Recebi'l-ferd li sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-59-

Ramazân i'lâmı

Târih-i hicret-i Fahr-i Kâinât 'aleyhi ve 'alâ âlihi efdalû's-salavât ve ekmelû-t-tehiyyât Efendimiz hazretlerinin işbu bin üç yüz yirmi üç senesi Şa'bânu'l-mu'azzama ğurresi buraca bi'r-ru'ye sâbit olmayub lâkin Yanya Vilâyet-i Celîlesi niyâbet-i şer'iyyesince yevm-i Cum'a'dan sâbit ve ol-vecihle hükm-i şer'î lâhik olduğunu vilâyeti mezkûreden vârid olub sene-i mezkûre Şa'bânu'l-mu'azzama ikinci günü târihiyle müverrih ve nâibi fazîletlû Mehmed Vechi Efendi imzâsıyla mahza zimmetiyle mahtûm ve zahırî vilâyeti mezkûre istinâf mahkemesi hey'etinden musaddık ve şübhe-i tezvîr ve (...) sâlim ve bilâ beyne mazmûnuyla hükm ve 'amel câiz olur senedât-ı şer'iyyeden ma'dûd bulunan bir kıt'a hüccet-i şer'iyye (...) mütehakkık olmağla bu suretde şehir-i mu'azzam-ı mezkûr tekmîl-i selâsîn ile yarınki Pazar günü ğurre-i şehir-i ramazân nâşiru'l-ğufrân olmak iktizâ eylediği dâbb-ı dîrîn-i saltanât-ı seniyye üzre kal'a-i hâkânîden toplar endahiyle 'âmme-i mü'mînîn ve mü'mînâta i'lân edilmesi lâzım geldiği huzûr-u miyâ menşûr cenâb-ı vilâyet penâhilerine i'lâm olundu. Fî selh-i Şa'bâni'l-mu'azzam li sene-i el-mezkûr.

-60-

Medîne-i Bitlis mahallâtından Hersân mahallesi ahâlisinden Lokman Efendi bin Hacı Şa'bân Efendi bin 'Arâfât Ağa medîne-i mezbûre mahkeme-i istinâfiyyesi hukûk kısmında ma'kûd meclîs-i şer'imizde mahalle-i mezbûre ahâlisinden Hacı Abdullah bin Ali bin Kâsım muvâcehesinde üzerine da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb mûmâ ileyh Hacı Abdullah zimmetindeki işbu bin üç yüz yirmi üç sene-i hicriyyesi Ramazânu'l-mübârek on sekizinci gününe değin mü'eccel [36] olmak üzere mukaddimen malımdan ve yedimden iştirâ ve kabz eylediği bir Kuka tesbîh semeninden yirmi kurûş alacak hakkım olub Yanya Vilâyeti Celîlesi mezkûr mahkeme-i şer'iyyesinden (...) sene-i merkûm Şa'bânu'l-mu'azzamın ikinci günü târihiyle müverrih ve vilâyeti mezkûr nâibi fazîletlû Mehmed Vechî Efendi'nin mührünü hâvî ve zahırî musaddık bulunan işbu bir kıt'a hücceti şer'î nâtik olduğu üzre sene-i merkûme Recebu'l-ferd'in yirmi dokuzuncu günü Penç-şenbe günü akşamı yani Cum'a

gicesi ba'de'l-asr hilâl-i Şa'bân-ı'l-mu'azzama mutala'a ehli olan cânib-i ğarbda iki uçları kibleye müteveccih bulunduğı halde mezkûr Yanya kazâsında reâya'l-'ayn müşâhede ve ru'yet olunduğı şahideyn-i 'âdileyn şehâdetleriyle sâbit ve şehir-i Şa'bân-ı mezkûr ğurresi yevm-i Cum'a'dan olduğına hükm-i şer'î lâhik olub bu sûretde bu gün Ramazân-ı şerîf'in on sekizinci günü olduğına ve ecl-i mezkûr hulûl eylediğıine binâen meblağ-ı mezkûr yirmi kurûşu mûmâ ileyh Hacı Abdullah'dan hâlâ taleb ederim deyû meâlî takrîr-i meşrûhunu müeyyid olan hüccet-i mezkûru ibrâz ve erâ'e ile da'vâ etdikde lede's-suâl ol dahi cevâbında müdde'i-i mûmâ ileyh Lokmân Efendi'ye ciheti mezkûreden ol mikdâr kurûş zimmetinde müeccilen deynî olduğıunu tâi'an ikrâr edûb ancak hulûl-u ecl müdde'âsını ve meâl-i i'lâm -ı mezkûru külliye inkâr etmekle lede'l-mutâla'a i'lâm -ı mezkûr şübhe-i tezvîr ve tezyi'den sâlim ve zahır ber-mûcebi ta'lîmât-ı seniyye mahallî mahkeme-i istinâfiyyesi heyeti tarafından aslen musaddık olub bilâ beyne mazmûnuyla 'amel ve hükm câiz olur senedât-ı şer'îyyeden ma'dûd eddiği görülmekle mûcebince işbu sene-i mübârek şehir-i Ramazân-ı şerîf'in ğurresi Pazar günü ve işbu Çehâr-şenbe günü dahi şehir-i mezkûrun on sekizinci günü olduğına ba'de'l-hükm-i mezkûr yirmi kurûş müdde'i-i mûmâ ileyh Lokman Efendi'ye hâlen edâ ve teslîme müdde'i 'aleyh mûmâ ileyh Hacı Abdullah'a tenbîh olunduğı müseccil-i Bitlis Vilâyeti merkez mahkeme-i şer'îyyesinden i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin 'aşar min şehir-i Ramazân-ı'l-mübârek li sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-61-

Bayram i'lâmı

Ma'rûz-ı da'î-i dîrîneleridir ki,

Târih-i hicret-i Fahr-i Kâinât efdalu's-selavât ekmelu't-tehiyyât Efendimiz hazretlerinin işbu bin üç yüz yirmi üç senesi şehir-i Ramazân-ı mağfiret nişânın ğurresi Pazar gününden mu'teber eddiğiine ve dünkü Pazar günü akşamı ru'yet-i hilâl kâbil olamadığına binâen tekâmîl-i selâsîn ile şehir-i mübârek-i siyâm tamam olub yarınki Salı günü 'iyd-i sa'îd (...) olmak iktizâ eylediğı dâbb-ı dîrîn-i saltanat-ı seniyye üzre kal'a-i

hâkânîden toplan endahiyle ‘âmme-i mü’minîn ve mü’minât’a i’lân buyurulmaları lâzım geldiği huzûr-u celîl-i hazret-i velâyet penâhilerine ‘arz ve i’lâm olundu. Fî selh-ı Ramazânî’l-mübârek li sene el-mezkûr.

-62-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Taş mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Hacı Resûl-zâde Abdülkâdir bin İshak’ın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Şöhret bint-i Mehmed Ağa ile sulb-i kebîr oğlu Abdülğanî ve sulb-i sağır oğulları Süleymân ve Abdülkerim ve Abdurrahman ve sulbiye-i sağîre kızı Zeyneb’e inhîsâr-ı ba’det-tahakkuk verese-i mezbûrûndan olub zât-ı mu’arrefe zevce-i mezbûre Şöhret’in bâ huccet-i şer’iyye vekîli medîne-i mezbûrenin Hersân mahallesi sâkinlerinden Diyârbekirli Ömer ‘Adlî Efendi ibn-i Şeyh Sa’dullah Baba ibn-i Şeyh Ömer Baba vilâyeti mezkûre mahkeme-i şer’iyyesinde ma’kûd meclis-i şer’imizde müteveffâyı mezbûrun sulb-i kebîr oğlu mezbûr Abdülğanî müvâcehesinde da’vâ ve takrîr-i kelâm edûb müteveffâyı mezbûr Abdülkâdir işbu târih-i i’lâm dan on bir sene mukaddem hayâtında ve kemâl-i ‘akl ve sıhhatında iki bin sekiz yüz kurûş mehr-i mü’eccel tesmiyesiyle müvekkilim mezbûre Şöhret’e ‘inde’ş-şuhûd bi’l-îcâb ve’l-kabûl tezevvüc ve duhûl edûb zevciyyet beynlerinde kâime iken mehr-i mezkûru kable’l-edâ ve’l-îfâ vefât edûb zimmetinde mütekarrır ve ma’kûd-u ‘aleyh meblâğ-ı mezkûr iki bin sekiz yüz kurûşu müteveffâyı mezbûrun tereke-i vâfiyesine vaz’ı yed eden oğlu mezbûr Abdülğanî’den bi’l-vekâle hâlâ teleb ederim deyû ba’det-s-suâl ve’l-inkâr vekîl-i mezbûr Ömer ‘Adlî Efendi’den da’vâsına mütâbık beyyine-i şer’iyye istenildikde herbiri evvelen bâ veraka-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Kızılmescid mahallesi muhtarı Hacı Süleymân bin Musâ bin Hacı Bekir ve meclis-i ihtiyâr-ı Hevâce Abdülhamîd bin Hevâce ‘Ubeyd bin Molla Ahmed’den sirren ve Ba’det-hû mezbûrân ile mahalle-i mezbûreli [37] Hacı Mehmed Efendi bin Hacı Dervîş Ağa ve zabıta efrâdından Ahmed bin Mehmed nâm kimesnelerden dahi ‘alenen ve lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde eddikleri iş’âr ve bi’l-müvâcehe ihbâr olunan mezkûr Kızılmescid mahallesi ahâlisinden Molla Hasan Efendi ibn-i Molla Mehmed bin Molla Ahmed ve Receb Efendi bin Cebrail bin Molla İbrâhim nâm kimesneleri meclis-i şer’e ihzâr ve lede’l-

istişhâd münferiden ve bi'l-lafz ve'l-ma'nâ müttefikan ber-vefk-i da'vâ müdde'î 'aleyh mezbûr müvâcehesinde edâyı şehâdet-i şer'îyye etmeleriyle müdde'îye-i asl mezbûre Şöhret'e yemîn-i istizhâr tahlîf ve ba'de'l-halef mûcebince meblağ-ı mezkûr iki bin sekiz yüz kurûşu müteveffâyı mezbûr Abdülkâdir'in terekesinden olmak üzere müdde'îye-i mezbûreye edâ ve teslîmi içûn sâir vereseye de şâmil olmak üzere müdde'î 'aleyh mezbûr Abdülğanî'ye tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'r-râbi' min Recebi'l-ferd li sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

63-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi ahâlisinden 'Asâkir-i Jândarma Süvârî ve Onbaşlılarından iken bundan akdem katlen vefât eden Bekîr Onbaşı bin İbrahim'in verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Bedriye bint-i Hüseyin ile anası Döne bint-i Mahmûd ve sulb-i sağîr oğlu 'Uzeyr ve sulbiye-i sağîre kızları Nâfiye ve Ferîde ve Güneş ve Âsiye ve Ziyet'e muhire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve mâkbûlû'ş-şehâde eddikleri nümâyân olan Muğdâd bin 'Osmân bin Hüseyin Ağa ve İshâk bin Mûsâ bin Dervîş nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhik olmağla tashîh-i mes'ele-i mirâsiyeleri yüz altmış sekiz sehinden olub sihâm-ı mezkûreden yirmi bir sehmi zevce-i mezbûre Bedriye'ye ve yirmi sekiz sehmi dahi anası mezbûre Döne bint-i Mahmûd'a ve otuz dört sehmi ibn-i sağîr mezbûr 'Uzeyr'e ve beherine on yedişer sehinden seksen beş sehmi dahi bintân-ı mezbûretân Nâfiye ve Ferîde ve Güneş ve Asiye ve Ziyet'e isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'r-râbi' 'aşar min Şevvali'l-mükerrem li sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

64-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden ve 'Asâkir-i Şahâne efrâdı müstebdilesinden iken bundan akdem vefât eden Şa'bân bin Sofî Mehmed'in verâseti babası mezbûr Sofî Mehmed bin Yûsuf Ağa ile anası Selviye bint-i

Mehmed Ağa'ya muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde eddikleri nümâyân olan Sofî Nâdir bin Rüstem bin Hacı Hasan ve Mahmûd bin Musâ bin Mahmûd nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol vecihle inhîsâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mirâsiyeleri üç sehm i'tibârıyla iki sehmi babası mezbûr Sofî Mehmed'e ve bir sehmi dahi anası mezbûre Selviye'ye isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fî selh-i Şevvali'l-mükerrem li sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-65-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi ahâlisinden ve 'Asâkir-i Jandarma Piyâde efrâdından iken bundan akdem vefât eden Ahmed bin Yûsuf'un verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Mahbûbe bint-i Şa'bân ile sulb-i kebîr oğulları Seyfî ve 'Osmân ve Şerîf ve Tâceddîn ve sulb-i sağîr oğulları Çerkes ve Hikmet ve sulbiye-i sağîre kızı Fâtıma'ya muhzire ve başka vârisi olmadığı herbiri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl makbûlü's-şehâde eddikleri nümâyân olan Abdülcelîl Efendi bin Hurşîd Efendi bin Halîl Ağa ve Dervîş bin Reşîd bin Halîl Ağa nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhîsâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i [38] mirâsiyeleri yüz dört sehimden olub sihâm-ı mezkûreden on üç sehmi zevce-i mezbûre Mahbûbe'ye ve beherine on dörder sehimden cem'an seksen dört sehmi benûn-u mezbûrûn Seyfî ve 'Osmân ve Şerîf ve Taceddîn ve Çerkes ve Hikmet'e ve yedi sehmi dahi bint-i mezbûre Fâtıma'ya isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fî selh-i Şevvâli'l-mükerrem li sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-66-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Zeydân mahallesi ahâlisinden ve Mahkeme-i Berâyin A'zâsından iken bundan akdem vefât eden Dâvud Ağa ibn-i Ali Ağa'nın verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi 'İffet bint-i Hacı Yâsin Efendi ile sulb-i

kebîr oğulları Abdürrahman Efendi ve Abdullah ve sulb-i sağîr oğulları Abdülaziz ve Hacı ve sulbiye-i kebîre kızları Elmâs ve Nâciye ve Lütfiye ve Cemîle ve sulbiye-i sağîre kızı Vesîle'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri Kızılmescid mahallesi ahâlisinden sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Hâfız Abdülmecîd ve Yûsuf Efendi'ler ebnân-ı Hacı Yâsin Efendi ibn-i Hacı Bilâl nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin min Zi'lka'deti's-şerîfe li sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-67-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Âliyye'nin Ermeni milletinden ve 'Asâkir-i Jandarma Süvârî Çâvuşânından iken bundan akdem fevt olan Agob veled-i Haçîk'in verâseti hasren sulb-i kebîr oğlu İrvân'a muhzire ve başka vârisi olmadığı herbiri mahalle-i mezbûre mütemekkinlerinden ve teb'a-i müşârun-ileyhâdan sirren ve 'alenen lede't-tezkiye mû'teber ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Karapît veled-i Vartân veled-i Kasber ve Arsîn veled-i Mıgırdic veled-i Pârîk nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâmis 'aşar min Zi'lka'deti's-şerîfe li sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-68-

'İyd-i adhâ i'lâmı

Târih-i hicret-i Fahr-i Kâinât 'aleyhi efdalü's-salavât ve ekmelu't-tehıyyât Efendimiz hazretlerinin işbu bin üç yüz yirmi üç senesi Zi'l-ka'de ve Zi'l-hicce ayının hilâlleri hasebi'l-mevsîm matla'ında terâkîm eden sahb-i kesîfesiyle kâbil-i ru'yet olmadığına ve Şevvâli'l-mükerrrem ğurresi Salı'dan mazbût bulunduğuna binâen şu hesabca Zi'l-hiccenin mebd'e'i Cum'a-ertesi i'tibâriyle yarın ki dokuzuncu Pazar günü 'arefe ve

ferdasi onuncu Pazar-ertesi gününde ‘îyd-i sa’îd-i edhâ olmağla dâbb-ı dîrîn saltanat-ı seniyye üzre kal’a-i hâkânîden toplar endahtıyla ‘âmme-i mü’minîn ve mü’minâta i’lân buyrulması huzûr-u celîl hazret-i vilâyet-penâhiye i’lâm olundu. El-emr-u min lehu’l-emr fi’l-yevmi’s-sâmin min Zi’l-hiccetî’s-şerîfe li sene selâse ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-69-

Der-i devlet mekine ‘arz-ı dâ’î-i kemîneleridir ki,

Efkâf-ı Hümâyûn-u Mülûkâneye mülhak evkâfdan medîne-i Bitlis kasabasında vâki‘ Taş Câmî’i Şerîfî vakfından almak üzre senevî altı yüz kurûş vazîfe ile imâmet ve hitâbet cihetlerini [39] bâ-i’lam-ı şer’î îfâ etmekte olan Molla Hüseyin Efendinin bundan akdem keff-i yed ve istîfâsına mebnî yeri hâlî ve hizmeti lâzimesi mu’attıla kalmağla ciheteyn-i mazkûreteyn îfâyı iktidârı mütehakkık olan medîne-i mazbûre ahâlisinden işbu bâ’isu’l-‘arz Bihâreddîn Efendi ibn-i Hacı Yûsuf Efendi medîne-i mezbûre mahkeme-i şer’iyyesinde ma’kûd meclis-i şer’imizde evkâf muhâsebecisi rif’atlû Cevdet Efendi ibn-i Ahmed ve ‘ulemâdan Ahmed Efendi ibn-i Molla Halîl Efendi hâzır oldukları halde lede’l- imtihân ciheteyn-i mezkûreteyne ehlîyet ve iktidâr-ı ‘inde’s-şer’î’l-enver zâhir ve nümâyân olmağla ciheteyn-i mezkûreteyne vazîfe-i mezkûresiyle mûmâ ileyh Bihâreddîn Efendi ‘uhdesine tevcîhe ve yedine bir kıt’a berât-ı şerîf-i ‘âlîşân sadaka ve ihsân buyurulmak recâsına bi’l-iltimâs pây-e-i serîr-i a’lâya ‘arz ve i’lâm olundu. El-emr-u min lehu’l-emr fi’s-sâbi’ min Zi’l-hiccetî’s-şerîfe li sene selâse ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-70-

Der-i devlet mekîne arz-ı dâ’î-i kemîneleridir,

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn-u mülûkâneye mülhâk evkâfdan nefisî Bitlis kasabasında vâki‘ Hâtûniye Câmî’i şerîfî vakfının vazîfe-i mu’ayyene ile evlâdiyet ve meşrûtiyet vechiyle bâ fermân-ı ‘âlîşân mütevelliyet cihetine mütesarrıf olan Fâris Ağa bin Hacı Mahmûd Ağa’nın bundan akdem vukû‘ vefâtıyla mütevelliyet-i mezkûre mahlûl olub ve vakf-ı mezkûr dahi evkâf-ı kadîmeden olarak der-dest ve sicillâtta mukayyîd vakfiyesi

olmayıb ancak tevliyet-i mezkûru mine'l-kadîm evlâd-ı evlâd-ı evlâd-ı vâkıfdan olanların meşrûtiyet üzere tasarrufları müte'âmil olmağla işbu bâ'isu'l-'arz 'Osmân Efendi müteveffâyı mûmâ ileyhın sulb-i kebîr oğlu evlâd-ı evlâd-ı evlâd-ı vâkıfdan olarak bermûceb-i te'âmül-i kadîm tevliyet-i mezkûresinin meşrût-u lehâ olduğu vilâyeti mezkûre mahkeme-i şer'îyyesinde ma'kûd huzûr-u şer'î mu'âllâ ukûdda hâlâ vilâyeti mezkûre evkâf muhâsebecisi rif'atlû Cevdet Efendi ibn-i Ahmed Efendi hâzır olduğu halde erbâb-ı vukûf bî 'arz-ı müslîmînden ve her biri Hersân mahallesi ahâlisinden Süleymân Çavuş bin Resûl bin Süleymân ve Kâsım bin Abdâl Ağa bin Hacı Feyzullah Ağa ve Cindî bin Hasan bin Reşîd ve Sa'îd bin Bâpîr Ağa bin 'Uzeyr ve (Dâvâz ?)bin Halîl bin Receb ve Şükrü bin Yûsuf bin Ahmed nâm kesân ihbârları ve tevliyet-i mezkûreye alacak ve sâhib-i diyânet olduğu 'inde's-şer'î'l-enver zâhir ve mütehakık olmağın tevliyet-i mezkûre fermân-ı 'âlîşân mûcebince müteveffâyı mûmâ ileyh Fâris Ağa'nın mahlûlünde kebîr oğlu mûmâ ileyh 'Osmân Efendi'ye bermûceb-i 'amel-i kâdim evlâdiyet ve meşrûtiyet üzere tevcîhe ve yedine bir kıt'a berât-ı şerîf-i 'âlîşân sadaka ve ihsân buyurulmak niyâziyle huzûr-u miyâ menşûr-u 'âlîlerine 'arz ve i'lâm olundu. El emr-u min lehü'l-emr. Fi'l-yevmi't-tâsi' min Zi'l-hiccetî's-şerîfe li sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-71-

Bitlis Vilâyetine

C. 28 Kanûn-ı evvel sene (1)321 Merkez Nâibi Efendi'nin ğurre-i Cemâziye'l-evvel sene (1)324 târihine kadar temdîd-i me'mûriyeti meclîs-i intihâb îfâdesiyle tensîb olunmuştur.

Şeyhü'l-islâm Cemâleddîn

(26 Kanûn-ı sâni li sene (1)321)

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi ahâlisinden ve 'Asâkîr-i Jandarma mütekâ'idlerinden iken bundan akdem vefât eden Ahmed bin Mehmed'in verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Melek bint-i Hüseyin ile sulb-i kebîr oğulları Mehmed [40] ve Haydar ve Selîm ve Mahmûd'a muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden ve sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan eytâm müdürî Hacı Mehmed Efendi ibn-i Hacı Dervîş Ağa bin Mehmed ve berber Receb bin Mehmed bin 'Ubeyd nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mirâsiyeleri otuz iki sehm i'tibâriyle dört sehmi zevce-i mezbûre Melek'e ve beherine yedişer sehimden yirmi sekiz sehmi dahi benûn-u mezbûrûn Mehmed ve Haydar ve Selîm ve Mahmûd'a isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fî ğurre-i Muharremu'l-harâm li sene erbe'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi ahâlisinden ve vilâyet-i mezkûre Me'ârif Müdürî iken bundan akdem vefât eden Ahmed Efendi ibn-i Dervîş Ağa'nın verâseti sulb-i kebîr oğlu Abdülmecîd Efendi ile sulbiye-i kebîre kızları Muhabbet ve Ferîde'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden ve sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde olan oldukları nümâyân olan meclis-i idâre-i vilâyet başkâtibi Şemseddîn Efendi ibn-i Mahmûd Efendi ibn-i Abdurrahman ve Mektûbî mümeyyiz-i sânişi Şa'bân Efendi ibn-i Hacı Bedir Ağa bin Abdullah hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mirâsiyeleri dört sehmi i'tibâriyle iki sehmi ibn-i mûmâ ileyh Abdülmecîd Efendi'ye ve beherine birer sehimden iki sehmi dahi bintân-ı mezbûretân Muhabbet ve Ferîde hanımlara isâbet etmek

üzre bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâlis min Muharremi'l-haram li sene erbe'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-74-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taşmahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyyenin Protestân milletinden iken bundan akdem fevt olan Mirât veled-i Gorkiz'in verâseti zevce-i metrûkesi Mandro bint-i Seyron ile anası Neşû bint-i Moğidis Sihâk ve sulb-i sağîr oğulları Moşîh ve Hosrû ve sulbiye-i kebîre kızı Sâtenke muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri Hersân mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i devlet-i müşârûn ileyhâ'nın Ermeni milletinden ve sirren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve makbûlû's-şehâde oldukları nümâyân olan Kürekçiyân Efendi veled-i Kirkor veled-i Milkon ve Pakos veled-i Karapît veled-i Âtem nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri yüz yirmi sehimden olub sihâm-ı mezkûreden on beş sehmi zevce-i merkûme Mandro'ya yirmi sehmi dahi anası merkûme Neşû'ya ve beherine otuz dörder sehimden altmış sekiz sehmi ebnân-ı merkûmân Hosrû ve Moşîh'e ve on yedi sehmi dahi merkûme Sâtenke isâbet etmek üzre bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi't-tâsi' min Zi'l-hiccetî's-şerîfe li sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

[41]

-75-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Protestân milletinden iken bundan akdem fevt olan Karibcân veled-i Gorkiz'in verâseti zevce-i metrûkesi İğso bint-i Moğidis Ağcân ile anası Neşû bint-i Moğidis Sihâk'a ve sulb-i kebîr oğlu (İğşu ?) ve sulbiye-i kebîre kızı Ârike'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri Hersan mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'ayı devlet-i müşârûn ileyhâ'nın Ermeni milletinden ve sirren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve

makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan Kürekçiyân Serkîz Efendi veled-i Kırkor veled-i Milkon ve Pakos veled-i Karapît veled-i Âtem nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri yetmiş iki sehimden olub sihâm-ı mezkûreden dokuz sehmi zevce-i merkûme İğso'ya ve on iki sehmi anası merkûme Neşû'ya ve otuz dört sehmi ibn-i merkûm İğşû'ya ve on yedi sehmi dahi bint-i merkûme Ârike'ye isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi't-tâsi' min Zi'l-hiceti'ş-şerîfe li sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-76-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan (...) oğlu Karz veled-i Bülbül'ün verâseti sulb-i kebîr oğulları Ohannes ve Nazar sulbiye-i kebîre kızları Atlas ve (Gül'azar ?) ve Şûğû'ya. Ba'dehû merkûme Atlas'ın dahi fevtiyle verâseti li ebeveyn er karındaşları merkûmân Ohannes ve Nazar ve li ebeveyn kız karındaşları merkûmât Gül'azar ve Şûğû'ya. Ba'dehû merkûm Nazar'ın dahi fevtiyle verâseti zevce-i metrûkesi Elmâs bint-i Moğidis Artîn ile li ebeveyn er karındaşı merkûm Ohannes ve liebeveyn kız karındaşları merkûmetân Gül'azar ve Şûğû'ya muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i merkûme mütemekkinlerinden ve teb'a-i devlet-i muşârun ileyhâdan ve sirren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan Oyidis veled-i Parûn veled-i Sîron ve Mampirî veled-i Sinan veled-i Moğidis Batros nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri üç yüz otuz altı sehmi'den olub sihâm-ı mezkûreden yüz elli dört sehmi merkûm Ohannes'e ve beherine yetmiş yedişer sehimden yüz elli dört sehmi merkûmetân Şûğû ve Gül'azar'e ve yirmi sekiz sehmi dahi merkûme Elmâs'a isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâlis ve'l-'işrîn min Zi'l-hiceti'ş-şerîfe li sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi ahâlisinden ve Merkez Jandarma Süvârî efrâdından iken bundan akdem vefât eden (Yaşû?) bin Abdullah'ın verâseti zevce-i menkûha-i mekrûkesi Dîdâre bint-i-i Şerîf ile anası Hanîfe bint-i-i Receb ve sulb-i kebîr oğlu Mehmed ve Sulb-i sağîr oğulları Sâlih ve Sıdkı'ya muhzire ve başka vârisi olmadığı herbiri Kızılmescid mahallesi ahâlisinden ve sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Hacı Mehmed Efendi ibn-i Hacı Dervîş Ağa bin Mehmed Bahrî bin Mûsa bin Mustafa nâm kimesnelerin [42] hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mirâsiyeleri yetmiş iki sehinden olub sihâm-ı mezkûreden dokuz sehmi zevce-i mezbûre Didâre'ye on iki sehmi dahi ümm-ü mezbûre Hanîfe'ye ve beherine on yedişer sehinden elli bir sehmi dahi benûn-u mezbûrûn Mehmed ve Sâlih ve Sıdkı'ya isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhalefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâlis 'aşar min Muharremi'l-harâm li sene erba'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi mütemekkinlerinden teb'a-i Devleti 'Aliyye'nin Prostestân milletinden iken bundan akdem fevt olan Melik veled-i Tonû veled-i Maksûd'un verâseti sulb-i kebîr oğulları Arâm ve Ağob ve Mampîri ve Osîb ve Arsîn ve sulbiye-i kebîre kızları Sirpûn ve Losîn ve Maryem'e muhzire Ba'dehû ihtilâf-ı dâr ile firâren ve yekdiğerini müte'âkiben dâr-u harb olan düvel-i ecnebiyeye giden merkûmûn Ağob ve Mampîri ve Osîb ve Arsîn'in dahi verâsetleri lî ebeveyn er karındaşları Arâm ile li ebeveyn kız karındaşları merkûmât Sirpûn ve Losîn ve Maryem'e muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri Hersân mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i devlet-i müşârun ileyhânın millet-i merkûmelerinden ve sirren ve 'alenen lede't-tezkîye mu'teber ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Osîb veled-i Karapit veled-i Hovânis ve Sihâk veled-i Simon veled-i Haçîk nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ

vâki‘ olan şehâdetleriyle sâbit ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer‘î lâhık olmağla tashîh-i mes‘ele-i mîrâsiyeleri altmış beş sehinden olub sihâm-ı mezkûreden yirmi altı sehmi ibn-i merkûm Arâm’a ve beherine on üçer sehinden otuz dokuz sehmi sehmi dahi benât-ı merkûmât Sirpon ve Losîn ve Maryem’e isâbet etmek üzere bi’l-cümle metrûkât ve muhâllefâtına müstahak oldukları i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâbi’ ‘aşar min Muharremi’l-harâm li sene erbe’a ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-79-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Taş mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Abdülcelîl bin ‘Îsâ’nın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Yâdigâr bint-i ‘Osmân ile sulb-i kebîr oğlu Hacı Hamza ve sulbiye-i kebîre kızları Dîdâre ve Gürcî ve Medîne ve Zülfinâz ve Gülperî’ye Ba‘dehû zevce-i mezbûre Yâdigâr’ın dahi vefâtıyla verâseti sadriye-i kebîre kızları mezbûrât Dîdâre ve Gürcî ve Medîne ve Zülfinâz ve Gülperî’ye Ba‘dehû ibn-i mezbûr Hacı Hamza’nın dahi vefâtıyla verâset-i zevce-i menkûha-i metrûkesi Fâtıma bint-i Mahmûd ile sulbiye-i kebîre kızları Zehra ve Rindî ve Muhabbet ve li eb kız karındaşları mezbûrât Dîdâre ve Gürcî ve Medîne ve Zülfinâz ve Gülperî’ye muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden ve sırren ve ‘alenen lede’ d-tezkiye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde oldukları nümâyân olan Mehmed bin Abdullah bin Abdülaziz ve Fahreddîn bin Ahmed bin Molla Mehmed nâm kimesnelerin hâsım-ı cahîd müvâcehesinde ba‘de’ d-da‘vâ vâki‘ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer‘î lâhık olmağla tashîh-i mes‘ele-i mîrâsiyeleri bi-hükm-i münâsehati’ş-şer‘iyye bin dört yüz kırk [43] sehinden olub sihâm-ı mezkûreden beherine iki yüz otuz birer sehinden bin yüz elli beş sehmi mezbûrat Gürcî ve Dîdâre ve Medîne ve Zülfinâz ve Gülperî’ye ve kırk beş sehmi mezbûre Fâtıma’ya ve beherine seksener sehinden cem‘an iki yüz kırk sehmi mezbûrât Zehrâ ve Rindî ve Muhabbet’e isâbet etmek üzere bi’l-cümle metrûkât ve muhâllefâtına müstahak oldukları i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâbi’ ve’l-‘işrîn min Muharremi’l-harâm li sene erbe’a ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi ahâlisinden ve 'Asâkir-i Süvâri Onbaşlılarından iken bundan akdem vefât eden Bekir Efendi ibn-i Abdülcelil'in verâset-i zevce-i menkûha-i metrûkesi Fâtıma bint-i 'Îsâ ile sulb-i kebîr oğulları Abdülhamîd ve Abdürrezâk ve sulb-i sağîr oğlu Muhyiddîn ve sulbiye-i kebîre kızları Hediye ve Zekiye ve sulb-i sağîre kızları Fethiye ve Nafiye ve Hayriye'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı herbiri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Hacı 'Osmân bin Nadir bin Şeyh Abdülhâdî ve Ya'kûb Efendi bin Şeyh Hâlid bin Şeyh Ahmed nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri seksen sekiz sehinden olub sihâm-ı mezkûreden on bir sehmi zevce-i mezbûre Fâtıma'ya ve beherine on dörder sehinden kırk iki sehmi benûn-u mezbûrûn Abdülhamîd ve Abdürrezâk ve Muhyiddîn ve beherine yedişer sehinden otuz beş sehmi dahi benât-ı mezbûrât Huriye ve Zekiye ve Fethiye ve Nâfiye ve Hayriye'ye isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin 'aşar min Saferi'l-hayr li sene erbe'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e marbût Çukur nâhiyesi kurâsından Şeyhân karyesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Şayh Nûrî bin Şeyh Halîl'in verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Habîbe bin Şeyh Abdullah ile sulb-i kebîr oğlu Şeyh Kâsım ve sulb-i sağîr oğlu Seyfeddîn ve sulbiye-i kebîre kızı Fâtıma'ya muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri Taş mahallesi ahâlisinden sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde eddikleri nümâyân olan Yâsin Efendi ibn-i Fâris bin Hamza Ağa Şükrü Efendi bin Ahmed Ağa bin Zülfikâr Ağa nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri kırk sehinden olub sihâm-ı mezkûreden beş

sehmi zevce-i mezbûre Hanîfe bint-i Şeyh Abdullah'a ve ondörder sehinden yirmi sekiz sehmi ebnân-ı mezbûrân Şeyh Kâsım ve Seyfeddîn'e ve yedi sehmi dahi bint-i mezbûre Fâtıma'ya isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhalefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin 'aşar min Saferi'l-hayr li sene erbe'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf

-82-

'İzzet meâb şerefnisâb hâlâ Bitlis Bâb Mahkeme-i Şer'iiyesi başkâtibi mükterremetlû Hakkı Efendi kâmiyâb ba'de't-tehiyyetü'l-vâfiye inhâ olunur ki Bitlis Vilâyeti Celîlesi merkezine tâbi' Çukur nâhiyesi niyâbet-i şer'iiyesi bâb-ı mu'allâ hazret-i meşîhat penâhîden şeref mevrûd 10 Safer sene (1)324 ve fî 23 Mart sene (1)322 tarîh ve yedi numrolu emirnâmesi üzerine tarafımızdan işbu bin üç yüz yirmi dört (1324) senesi Rebi'u'l-ulâ'nın dokuzuncu gününden [44] i'tibâren zât-ı şerîfinize ihâle ve tefvîz olunmuştur.

Gerektir ki nâhiye-i mezkûreyi bi'n-niyâbe zabt edûb beyne'l-ahâlî icrâyı ahkâm-ı şer'î 'âlîde sa'y ve gayret ve vukû'iyâfete olan muhalefât-ı mevtânın mücebince tahrîr olunanlarını tahrîr ve terkîm ve beyne'l-verese bi'l-farîzâ-i's-şer'iiye tevzî' ve taksîmi husûsuna ihtimâm ve dikkat eyleseniz ve's-selâm.

Bitlis Vilâyeti Merkez Nâibi Hasan Ra'fet

-83-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Zeydân mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Yûsuf Ağa bin Hacı Hasan'ın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Medîne bint-i Taceddîn ile sulb-i kebîr oğlu İbrahim Efendi ve sulb-i sağîr oğulları Dâvud ve Hasan ve Hüseyin'e muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sırren ve 'alenen ledet't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde eddikleri nümâyân olan Paşa-zâde Yâsin bin İsmâ'îl Efendi bin Abdullah ve Süleyman bin Seyyâd bin Sa'dullah nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan

şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mirâsiyeleri otuz iki sehimden olub sihâm-ı mezbûreden dört sehm-i zevce-i mezbûre Medîne'ye ve yedişer sehimden yirmi sekiz sehmi dahi benûn-u mezbûrûn İbrahim Efendi ve Dâvud ve Hasan ve Hüseyin'e sarf etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhalefatına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-'âşir min şehr-i Rebî'u'l-evvel li sene erbe'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-84-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden ve Merkez Jandarma Piyâde mütekâ'idlerinden iken bundan akdem vefât eden Ali bin İbrahim Ağa'nın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Mahbûbe bint-i Fâris ile sulb-i kebîr oğlu Halef ve sulb-i sağır oğlu Mehmed Sıddîk ve sulbiye-i kebîre kızları Züleyha ve Nuriye'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde eddikleri nümâyân olan Fâris Efendi ibn-i Mehmed bin Yâsin ve Polad bin Mehmed bin Abdullah nâm kimesnelerin hâsım-ı câhid müvacehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri kırk sekiz sehimden olub sihâm-ı mezkûreden altı sehmi zevce-i mezbûreye ve on dörder sehimden yirmisekiz sehmi benûn-u mezbûrûn Halef ve Mehmed Sıddîk'a ve yedişer sehimden ondört sehmi benât-ı mezbûrât Züleyha'ya ve Nuriye'ye isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhalefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâdî ve'l-'işrîn min şehr-i Rebî'u'l-evvel li sene erba'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-85-

Der-i devlet mekîne 'arz-ı dâ'î-i kemîneleridir,

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn-u mülûkâneye mülhâk evkâfdan medîne-i Bitlis'de vâki' Şerefiye Câmi'-i şerîfi bânîsi Şerefhân aleyhi'r-rahme ve'l-ğufrân hazretlerinin senevî iki yüz elli kurûş vazîfe ile yevmiye bir cüz' Kur'ân-ı Şerîf okuyub Velî Şemseddîn

hazretlerinin ruhûna ihdâ etmek üzere hatim-hevânlık cihetine bilâ berât mütesarrıf olan Molla Abdülkuddûs Efendi bundan akdem sulb-i kebîr oğlu Molla Mehmed Efendi'ye terkle vefât edûb hizmet-i mezkûresi mu'attıla kalmış ve bu gibi cihet-i mütesarrıflarına hal vukû'unda evlâdı olubda kebîr ve ehîl ise bi'n-nefs edâyı hizmet etdirilmek üzere evlâdına tevcîhi bâ irâde-i seniyye müsessisi olan nizâm-ı 'âlf iktizâsından olmağla mûmâ ileyh Molla Mehmed Efendi merkez mahkeme-i şer'iyyesinde belde müftîsi fazîletlû Fethullah Efendi ve evkâf muhâsebecisi rif'atlû Cevdet Efendi hâzır oldukları halde lede'l-imtihan cihet-i mezkûreye ehlîyet ve kîfâyeti zâhir ve nûmâyân olmağın cihet-i mezkûre vazîfe-i mezkûresiyle mûmâ ileyh Molla Mehmed dâ'îleri 'uhdesine tevcîhe ve yedine bir kıt'a berât-ı 'âlîşân sadaka ve ihsân buyrulmak recâsına bi'l-iltimâs pâye-i serîr merhametlû mu'allâya 'arz ve i'lâm olundu. El emr-u min lehu'l-emr fî ğurre-i Cemâziye'l-evvel li sene selâse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

[45]

-86-

Sığır i'lâmı

Bitlis Vilâyeti merkezi olan Hersân mahallesi ahâlisinden (...)zâde (Milhem ?) bin 'Osmân bin Şâkir nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'iyyesinde mün'akıd meclîs-i şer'i enverde fi'l-asl medîne-i mezbûreye mülhak Malazgird kazâsına tâbi' Kâsimi karyesi ahâlisinden olub hâlâ medîne-i mezbûrenin merkez Hersân mahallesinde sâkin Âdil bin Molla Mehmed bin Abdullah nâm kimesne müvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb mezbûr Âdil yedinde olub işbu meclîs-i şer'i 'âlîde mu'ayene ve müşâhede olunan siyah renklû beş yaşında iki kulağının uçları kesik bir re's sığır kendi malımdan üretme nitâcen malım iken târihten altı ay mukaddem hânem önünde zâyi' etmiş olduğumdan mevsûfu'l-eşkâl mezkûr sığırı târihten altı gün evvel müdde'i 'aleyh mezbûr Âdil yedinde bulmamla bi'l-istihkâk hâlâ taleb ederim deyû ba'de'd-da'vâ ve's-suâl müdde'i aleyh mezbûr Âdil dahi cevâbında mevsûfu'l-eşkâl mezkûr sığıra vaz'ı yedini tav'an ikrâr-ı mâ'adâ mezkûr sığırı tarihden altı gün mukaddem medîne-i mezbûrenin çarşı meydânında babasının ismini

bilmediğim Hoyrân aşîretinden Koçer Dâvud’dan yüz doksân kurûş semen medfû’ ve makbûz mukâbilinde şîrâen malım olub bi-hakk vaz’ı yed ve tasarrûf ederim deyû müdde’i-i mezbûr (Milhem ?) ber-vech-i muharrer netâc müdde’âsını külliyyen inkâr eyledikde müdde’i-i mezbûr Milhem’den netâc da’vâsına mutâbık beyyine-i şer’iyye istenildikde her biri evvelen bâ verâka-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Hersân mahallesi imâmı Molla Abdulhâdî bin Molla İsâ ve muhtarı Mehmed Efendi bin Aziz’den sırren ve Ba’dehû mezbûrân ile mahalle-i mezbûreli İzzet Beğ ibn-i Kâsım Beğ ve Beşîr bin Abdullah nâm kimesnelerden dahi ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde oldukları ihbâr ve iş’âr olunan sâlifû’z-zikr Hersân mahallesinden Abdülaziz bin Molla Sâlih bin Hâlid ve Maksûd bin Kâsım bin Sa’dullah nâm kimesnelerin mezkûr sığırı erâ’e ile vech-u vech-i şer’î üzere bi’l-muvâcehe eyledikleri şehâdetleriyle ba’de’l-isbât ve’l-halef mûcebince mezkûr sığırı müdde’i-i mezbûr Milhem’e teslîme müde’i ‘aleyh mezbûr Âdil’e tenbih olunduğu i’lâm olundu. Fî ğurre-i Rebî’u’l-âhir li sene erbe’a ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-87-

İsbât-ı verâse i’lâmı

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’e merbût Etraf nâhiyesi kurâsından Tûğ karyesi mütemekkinlerin ve teb’a-i Devlet-i ‘Aliyye’nin Ermeni milletinden iken bundan akdem terk-i teb’iyyet maksadıyla firâren düvel-i ecnebiyye olan Rusya’nın Yalta kasabasına giden Serkîs veled-i Kâlon’un verâseti ve teb’a-i ‘Osmâniyye’de kalan zevcesi Şoğû bint-i Odiyis ile sulb-i sağîr oğlu Vartân’a muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri medîne-i mezbûrenin Kızılmescid mahallesi mütemekkinlerinden ve teb’a-i Devlet-i ‘Aliyye’nin Ermeni milletinden sırren ve ‘alenen lede’t-tezkiye mu’teber ve makbûlü’ş-şehâde oldukları nümâyân olan Karapît Ağa veled-i Âprîk veled-i Mıgırdıc veled-i Karibcân veled-i Tomâs veled-i Karapît nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba’de’l-dâ’vâ vâki’ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer’î lâhık olmağla tashîh-i mes’ele-i mîrâsiyeleri sekiz sehm i’tibâriyle bir sehmi zevce-i merkûme Serkîs’e ve yedi sehmi dahi ibn-i merkûm Vartân’a isâbet etmek üzere bi’l-cümle

metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'r-râbi' ve'l-işrîn min Rebi'u'l-âhir li sene erbe'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-88-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhâk Hîzân kazâsının Gülîyân karyesi ahâlisinden ve 'Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alayın Birinci Tabûrunun Üçüncü Bölük efrâdından 'Osmân bin İsmâ'îl nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclîs-i şer'îyyesinde medîne-i mezbûrenin Taş mahallesi ahâlisinden Hasan Ağa ibn-i Kâsım bin Allahverdi nâm kimesne muvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb mezbûr Hasan Ağa yedinde olub işbu meclis-i şer'î 'âlîde mu'âyene ve müşâhede olunan siyah renkli ve belinin ortasıyla [46] enine sarı ve sağ kulağının ucu kesik ve on yaşında bir re's öküz kendi malımdan üretme nitâcen malım iken târihinden tahmînen on bir ay mukaddem Ahlat kazâsının Garmuc karyesi civârında Değirmen deresi denmekle ma'rûf derede zâyi' etmiş olduğumdan mevsûfu'l-eşkâl mezkûr öküzü tarihinden tahmînen yirmi beş gün evvel müdde'i 'aleyh hâzır mezbûr Hasan Ağa yedinde bulmamla bi'l-istihkâk hâlâ taleb ederim. Deyû ba'de'd-da'vâ ve's-suâl müdde'i 'aleyh mezbûr Hasan Ağa dahi cevâbında mevsûfu'l-eşkâl mezkûr öküzü vaz'ı yedine tav'an ikrâr-ı mâ'adâ mezkûr öküzü tarihinden bir ay evvel Engesor karyesinde Ferho bin Bekir'den yüz altmış kurûş semen merfû' ve makbûz mukâbilinde iştirâ edûb ol-vecihle şirâen mâlım olub bihakk vaz'ı yed ve tasarruf ederim deyû müdde'i-i mezbûr 'Osmân'ın nitâc müdde'âsını külliyyen inkâr eyledikde müde'i-i mezbûr 'Osmân'dan netâc da'vâsına mütâbık beyne şer'îyye istenildikte herbiri evvelen bâ veraka-ii mestûre mensûb oldukları mezkûr Hersân mahallesi ahâlisinden İsmâ'îl ve Abdülmecid ebnân-ı 'İsâ'dan sırren ve Ba'dehû mezbûran ile her biri mezkûr Gülîyân karyeli Eyyûb bin İshak ve Fekâ Ubeyd bin Hâlid nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları ihbâr ve iş'âr olunan sâlifü'z-zıkr her biri Gülîyân karyesi ahâlisinden Ramazan bin Mehmed bin İsrâfil ve Yâsin bin Keleş bin Yasin nâm kimesnelerin mezkûr öküzü erâ'e ile veche vecih-i şer'î üzere bi'l-muvâcehe eyledikleri şehâdetle ba'de'l-isbât ve'l-halef mücebince mezkûr öküzü

müdde‘i-i mezbûr ‘Osmân’a teslime müdde‘i-i aleyh mezbûr Hasan Ağa’ya tenbih olunduğu i‘lâm olundu. Fî ğurre-i Rebi’u’l-âhir li sene erbe’a ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-89-

Mehr i‘lâmı

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Taş mahallesi sâkinelerinden olub zât-ı her biri mahalle-i mezbûreli Yûnus bin İshak ve (...) bin Şa‘bân nâm kimesneler ta’rîfleriyle mu‘arrefe Mahbûbe bint-i Bekir bin ‘Îsâ nâm hâtûn medîne-i mezbûre mahkeme-i şer‘iyyesinden mün‘akıd meclîs-i şer‘i enverde fi’l-asl Bayburd kazâsı ahâlisinden olub hâlâ medîne-i mezbûrede Aramsâz jandarma süvârî onbaşılarından Şerîf bin Yûsuf bin İbrahim müvâcehesinde da‘vâ ve takrîr-i kelâm edûb işbu hâzır bi’l-meclîs-i şerîf târihten tahmînen dokuz sene mukaddem beyne ‘inde’ş-şuhûd yedi yüz kurûş mehr-i mü‘eccel tesmiyesiyle bi’l-icâb ve’l-kabûl tezevvüc ve duhûl edûb zevciyyet beynimizde kâime iken tarihten iki sene mukaddem beni talâk-ı selâse ile tatlîk edûb zimmetinde mutekarrır ve ma‘kûd-u ‘aleyh yedi yüz kurûş mehr-i mü‘eccel alacak hakkımı bana edâ ve’l-îfâdan imtina’ etmekde olduğundan meblâğ-i mezkûrun bana edâ ve teslîmi içûn müdde‘i ‘aleyh mezbûr Şerîf Onbaşı’ya kibel-i şer‘den tenbih olunmak matlûbumdur. Deyû da‘vâ eyledikde müdde‘i ‘aleyh mezbûr Şerîf Onbaşı dahi cevâbında işbu müdde‘iye-i mezbûre Mahbûbe Hâtûn mukaddemâ menkûha-i medhûl-u bihâsı olduğu halde târih-i mezkûrde talâk-ı selâse ile tatlîk ettiğini tav‘an ikrâr ve i‘tirâf edûb lâkin mehr-i mezkûru yedi yüz kurûş olmayub ancak elli kurûşdur. Deyû müde‘iye-i mezbûrenin ziyâde mehr da‘vâsını inkâr etmekle müdde‘iye-i mezbûre Mahbûbe’den ber-vech-i muharrer ziyâde müdde‘âsına mütâbık beyyine-i şer‘iyye istenildikde her biri evvelâ bâ verakâ-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Taş mahallesi imâmı Molla Süleymân ibn-i Molla Mûsa ve muhtarı Yâsin Efendi bin Molla Mahmûd nâm kimesnelerin dahi ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlû’ş-şehâde eddikleri iş‘âr ve bi’l-muvâcehe ihbâr olunan her biri mahalle-i mezbûreli Köse-zâde Sencer bin Şa‘bân bin Mehmed ve Yunus bin İshak bin Mehmed nâm kimesnelerin meclîs-i şer‘a ihzâr ve lede’l-istişhâd münferiden ve bi’l-lafz ve’l-ma‘nâ

müttefikân ber-vefk-i da'vâ müdde'î 'aleyh mezbûr müvâcehesinde edâyı şehâdet-i şer'îyye etmeleriyle mûcebince meblâğ-i mezkûr yedi yüz kurûşu müdde'îye-i mezbûre Mahbûbe Hâtûn'a edâ ve teslîmi içün müdde'î 'aleyh mezbûr Şerîf Onbaşı'ya tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâbi' 'aşar min Rebi'u'l-âhîr li sene erbe'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Temme bi'l-hayr

Hasan Ra'fet

[47]

Ya Allah Ya Fettah Ya Rezzak

Elhamdulillahillezî hedânâ li'l-islâm ve ce'alnâ min ümmeti Muhammed aleyhisselâtu ve's-selâm ve's-salâtü alâ habîbihî ve âlihi bi't-tamam. Allahümme 'acalnâ mine'l-müteyekkine'zîne'l-müşerri'fîn bâdi'l-ahkâm ve yessirlena'l-emsâl bâ-evâmiral enâm. Ve yessirlenâ vikâiyeti'l-mazlûm. An tû'iddi bâte'z-zülâm ve ba'de fehâzihî verakati te'ehhazat li kaydi mâ veradet ve mâ veka'at mine'l-umûri's-şer'îyyeti fî ahdi'l-fakîr Mehmed Hayrî el-Yakovî el mersûl ilâ vilâyeti Bitlis bi intihâb hazreti fetvâ penâhiye i'tâ (....) Âfiyete kâmilete'l-afve'l-ulyâ bi'n-necâhi nebiyyihi'l-murtezâ

Fazîletmeâb şerefnisâb Niğde nâib-i sâni'si fazîletlû Mehmed Hayri Efendi kâmiyâb ba'de't-tehiyyeti'l-vâfiye inhâ olunur ki Bitlis Vilâyeti merkezinin umûru ahkâm-ı şer'îyyesi meclis-i intihâb hükkâmı's-şer'îyyesine vâki' olan îfâde üzerine (...) hazret-i fetvâpenâhinin re'y ve tensîbleriyle ve nezâreti ammemize binâen bin üç yüz yirmi dört senesi Cemâziye'l-ûlâsı ğurresinden i'tibâren uhde-i fâzilânenize ihâle ve tefvîz olunmuşdur.

Gerekdir ki merkez-i mezkûru ğurre-i mezbûreden bi'n-niyâbe zabt edûb beyne'l-ahâlî icrâyı ahkâmı şer'î âliye sa'y ve gayret ve vukû'iyâfetine terekâtın mûcebi tahrîr

olanlarını tahrîr ve terkîm ve beyne'l-verase bi'l-farziyyeti's-ser'iyeye tevzî' ve taksîmi husûsuna ihtimâm ve dikkat eylesiz.

El-fakîr (...) hevâce Ahmed Efendi-zâde Es-seyyid Ahmed Nureddîn el-Kâdîasker-i Anadolu

Es-seyyid Ahmed Nureddîn

- 1-

İsbât-ı verâset

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi ahâlisinden Erzurûm Vilâyetinde Aramsâz 'Asâkir-i Şahâne On Dokuzuncu Nişancı Taburunun Birinci Bölük Emîni iken bundan vefât eden Abdullah Fehmi bin Ahmed Ağa'nın verâseti babası mezbûr Ahmed Ağa bin Süleyman ile anası Mu'allâ bint-i Şeyh Abdurrahman'a muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden olub sırren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde eddikleri nümâyân olan Şefik Efendi ibn-i 'Osmân Efendi bin Abdullah ve Abdurrahman bin Bedir Beğ bin Boz Beğ nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri üç sehm i'tibâriyle bir sehmi anası mezbûre Mu'allâ'ya ve iki sehmi dahi babası mezbûr Ahmed Ağa'ya isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî ve'l- 'ışrîn min Cemâziye'l-evvel li sene erbe'a ve 'ışrîn min selâsu mie ve elf.

- 2-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan kırk sene mukaddem fevt olan Minâs veled-i Kaşmîr veled-i Atım'ın verâseti zevce-i metrûkesi Zimerd bint-i Moğidis Mirât ile sulbiye-i kebîre kızları Ârik ve Nübâr ve Sâreh'e. Ba'dehû zevce-i

merkûme Zimerd dahi fevt olub verâseti sadriye-i kebîre kızları merkûmât Arîk ve Nübâr ve Sareh [48] ve li ebeveyn er karındaşı Agob veled-i Atım ve li ebeveyn kız karındaşları Aslû ve Atlas'a muhzire ve tashîh- i mes'ele-i mirâsiyeleri iki yüz seksen sekiz sehinden olub sihâm-ı mezkûreden beherine doksan ikişer sehinden cem'an iki yüz yetmiş altı sehmi merkûmât Ârik ve Nübâr ve Sareh'e ve altı sehmi merkûm Agob'a ve beherine üçer sehinden altı sehmi dahi merkûmetân Aslû ve ve Atlas'a isâbeti tahakkukundan sonra verese-i merkûmundan olub zâtı Kızılmescid Mahallesi ahâlisinden Hacı Mehmed Efendi ibn-i Hacı Dervîş Ağa bin Mehmed ve Hersân Mahalleli Hacı Abdullah bin Ali bin Kasım ta'rîfleriyle mu'arrefe olan bint-i merkûme Nübâr medîne-i merzbûre mahkeme-i şer'yyesinde mün'akıd meclîs-i şer'î hatîrde yine verese-i merkûmûndan olub zâtı mu'arrefân-ı mezbûrân ta'rîfleriyle mu'arrefe ve zikr-i âtî menzile el-yevm vaz'ı yedi muhakkak olan merkûme Arîk muvâcehesinde mahkeme-i mezkûrede vâki' bir taraftan Şîrâk veled-i Bâlî ve bir taraftan Bûbîn oğlu Artîn ve bir taraftan Batros veled-i Agob menzilleri ve tarâfı râbî'ı tarîk-i 'amm ile mahdûd tahtânî ve fevkânî bir bâb odayı müştemil bir bâb mülk menzil babam ve mevrûsimiz müteveffâyı ol-merkûm Minâs'ın hayatında ile'l-vefât yedinde müstekillen mülkü olub ba'de vefât menzil-i mahdûd-u mezkûrumla verese-i sâire-i mezkûresine ber tashîh-i mezkûr mevrûs olmuş iken müdde'î aleyhâ merkûme Arîk otuz seneden beri fuzûlî ve bi ğayri hakk müstekillen zabt ve ve vaz'ı yed eder olmağla suâl olunub menzil-i mahdûd-u mezkûrden tashîh-i mezkûr üzerine mâlike olduğum doksan iki sehm hakka-i erîse-i şâyi'amdan keff-i yed ve lâıyıkı vechle bana teslîme merkûme Arîk'e tenbih olunmak matlûbumdur. Deyû da'vâ eddükde müdde'î aleyhâ merkûme Erik dahi cevâbında menzil-i mahdûd-u mezkûr babası müteveffâyı ol-merkûm Minâs'ın hayatında ile'l-vefât müstekillen yedinde mülkü olduğu halde fevtiyle kendisiyle verese-i muharrere-i mezkûresine ber-tashîh-i mezkûr mevrûs olduğunu ve el-yevm müstekillen vaz'ı yedini tav'an ikrâr ve i'tirâf etmeğın mücebince me'a müştemilât menzil-i mahdûd-u mezkûrden müdde'îye-i merkûme Nübâr'ın erâseten mâlike olduğu doksan iki sehm hakka-i erîse-i şâyi'asından keff-i yed ve lâıyık-ı vechle müdde'îye-i mezbûreye teslîme müdde'î aleyhâ merkûme Arîk'e tenbih olunduğu i'lâm

olundu. Fi'l-yevmi't-tâsi' aşar min Cemâziye'l-evvel li sene erbe'a ve 'işrîn ve selâse mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkez mahkeme-i şer'yyesinden aleyhine i'tâ olunan işbu i'lâm ın hükmüne 'adem-i kan'atle istinâfen tedkîkini istid'âsına dâir Ârîk imzâ ve mührünü hâvî melfûf lâhiyâ-i i'tirâziyye zikr olunan i'lâm ile birleştirilerek kıraet olundu. i'lâm-ı mezkûrun netice meâli (...) mezkûr hakkında usûlüne muvâfık olub lâhiya-i mezkûre münderecâtına nazaran îfâyı muktezâsı zımnında işbu evrâk meclîs-i tedkîkât-ı şer'iyeye tevdi' kılındı. Li sene 18 Şevvâl (1)328

Fetvâ Emîni

Şer'iyeye İ'lâmât Müdîri

4535

Bitlis Vilâyeti merkez mahkemesinden 19 Cemâziye'l-evvel (1)324 târihiyle i'tâ olunan işbu i'lâm -ı şer'i ve Erîk imzâ ve mühürlü lâyiha-i i'tirâziyye mutala'a olundu.

İ'lâm-ı mezkûrun hülâsâ-i meâli müteveffâ Minâs'ın kız Nübâr'ın (...) kız karındaşı Erîk muvâcehesinde babası müteveffâyı merkûmdan kendisiyle müdde'i aleyhâ merkûmeye ve verese-i sâireye mevrûs olan ma'lûmu'l-hudûd ve'l-müştemilât bir bâb mülk menzîli ve müdde'i ' aleyhâ merkûme otuz seneden berû fuzûlî müstekilleten zabt ve za'ı yed eylediğinden bi'l-huccet hakka'i erîsesinden keff-i yed ve tarafıma teslîmini da'vâ olduğu ikrâr-ı mâ'adâ etmeğın mücebince me'a müştemilât menzil-i mezkûrden müdde'ye-i merkûmenin erâsen mâlik olduğu iki yüz seksen sekiz sehm i'tibâriyle doksan iki sehm hissesinden keff-i yedle teslîme müdde'i ' aleyhâ merkûmeye tenbîh olduğu nâtık olub netice-i meâli tenbihe. Mezkûr hakkında usûlune muvâfık (...) aliyyeden mudassık ve mahsûben lâyiha dahi ğayr-i vârid olmağla usûlen icrâ îcâbı zımnında evrâk-ı vâridenin mazrûfen vilâyet-i müşârun ileyhâya i'âde buyrulması tezkir edildi. Ol-bâbda emr ve fermân hazret-i min lehu'l-emrindir. 3 Zi'l-ka'de li sene (1)328.

Meclis-i Tedkîkât-ı Şer'yye

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden ve Merkez Seyyâr Onbaşlılarından Abdülaziz bin Mahmûd bin İbrahim nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'yyesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde Zeydân ahâlisinden 'Abdürrezzâk bin Abdülğafûr ibn-i İshak muvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb işbu meclis-i 'âlîde mu'ayene ve müşâhede olunan kırmalı duru renkli ve sağ tarafdaki böğrü üzerinde Arab dâğı ve kulak altının boğaz tarafında (silik) yara yeri nişânlu yedi yaşında ve ol-vakitte el-ğayr olub el-hâletu hâzihi (...) bulunan bir re's esb târihi i'lâm dan iki buçuk sene mukaddem Ğazrân kasabasının Rişkûtân cihetinde ismini bilmediğim bir Ermeni köyünde yine ismini bilmediğim Seyyâr efrâdından Çerkes bir adamdan kendi râkib olduğum esbimle mübâdele edûb ol-vecihle yedimde malım iken mezkûr mübâdeleden tahmînen yirmi gün sonra şakî-i meşhûr Beşşar Çeto'nun esnâ'i ta'kîbinde mecrûh bulunduğum esnâda esb-i mezkûru bi't-takrîb zâyi' edûb el-hâletu hâzihi merkûm Abdülmecîd yedinde bulmamla bi'l-istihkâk hâlâ taleb ederim deyû ba'de'd-da'vâ ve's-suâl müdde'i 'aleyh mezbûr Abdülmecîd dahi cevâbında mevsûfu'l-eşkâl mezkûr esbe el-yevm vaz'ı yedini ikrâr lâkin iddi'a olunan mezkûr esbi târihten bir sene mukaddem Varto kazâsında Bitlisli Kâkî-zâde Fâris ve Dâvûd Ağa ebnân-ı Mustafa'dan yedi 'aded lirâyı Osmânî semen medfû' ve makbûz mukâbilinde iştirâ etmemle ol-vecihle mezkûr esb şirâen malım bulunmağla vaz'ı yed ederim. Deyû müdde'i-i mezbûrun ber-vechi muharrer müdde'âsını külliyyen inkâr edildikde müdde'i-i mezbûr Abdülazîz'den müdde'âsına mütâbık beyyine-i şer'yye istenildikde her biri evvelen [49] bâ-veraka-i mestûra mensûb oldukları Seyyâr Tabûr kumândânı Mehmed Efendi bin Hacı Ali ve kâtibi Mehmed Efendi bin Mustafa Efendilerden sırren ve Ba'dehû mûmâ ileyhimâ ile Kızılmescid mahalleli Fikrî bin Hamza ve jandarmâ piyâde efrâdından Tursun bin Rüstem nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları ihbâr ve iş'âr olunan mezkûr Seyyâr çâvûşânından ve mezkûr Hersân mahallesi sâkinlerinden Lutfî Çavuş bin Şevket Efendi bin Ahmed Nazîf Efendi ve Seyyâr efrâdından ve Muş sancağı ahâlisinden Hüseyin bin Eyyüb bin Hüseyin nâm kimesneler esb-i mezkûrun evsâf ve eşkâlini ta'yîn-i erâ'e ile vech-u vech-i şer'yye üzre bi'l-muvâcehe edildikleri şehâdetleriyle ba'de'l-isbât ve'l-halef

mûcebince mezkûr esbi müde'i-i mezbûr Abdülazîz'e teslîme müdde'i 'aleyh mezbûr Abdülhamîd'e tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmis'-sâmin min Cemâziye'l-âhir li sene erbe'a ve 'işrîn ve selâsu ve elf.

-4-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhâk Hamçur karyesi mütemekkinlerinden ve teb'ayı Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Aleksân veled-i Apraham veled-i Aleksan'ın verâseti zevce-i metrûkesi Şemâm bint-i Batros ile sulb-i kebîr oğulları Karapit ve Erîk ve sulbiye-i kebîre kızları Yerîke ve Nanoş'a muhzire ve Ba'dehû zevce-i markûme Şemam'ın dahi fevtiyle verâseti sadr-ı kebîr oğulları merkûman Karapit ve Erîk ve sadriye-i kebîre kızları merkûmetân Yerîke ve Nanoş'a muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri karye-i mezbûre mütemekkinlerinden ve teb'a-i müşârun ileyhâdan sırren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Karapit veled-i Simon veled-i Katos ve Mıgırdıc veled-i Bâbîk veled-i Mıgırdıc nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mirâsiyeleri bî-hükmi'l-münâsehati's-şer'îyye kırk sekiz sehm i'tibariyle beherine on altışar sehimden cem'an otuz iki sehmî merkûmân Erîk ve Karapit'e ve beherine sekizer sehimden on altı sehmî dahi merkûmetân Yerîke ve Nanoş'a isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâmis ve'l-'işrîn min Cemâziye'l-âhir li sene erbe'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Kefîl-i mümâ ileyh Abdülhakîm Efendi'nin kefâleti mezkûreden vâki' olan isti'fâsı üzerine müdîri sâbık Nasrullah Efendi'den başkaca kefâlet olub mümâ ileyh Abdülhakîm Efendi'nin meclis-i idâre-i emvâl-i eytâm riyâsetine gönderilen kefâlet senedinin îadesi talep edilmiş ise de sened-i mezkûr ziyâ'a uğradıldığından keyfiyetin sicili mahfûza kayd ve işâret ve kefil-i müste'fiye taksîm-i keyfiyet olmaz şeref mevrûd 16

Kânun-i sâni (1)325 tarih ve üç yüz on dört numrolu emirnâme-i sâmi-i meşihat penâhide irâde edilmiş olmağla işbu sened kaydının hükmü kalmamak üzere işbu mahâle şerh verildi.

-5-

Eytâm Müdîri Nasrullah Efendi'nin kefâlet senedidir.

Bu def'a Bitlis Vilâyeti merkezinin Emvâl-i Eytâm müdîri iken meclis-i irade-i vilâyetçe intihâb ve ta'yin buyrulmuş olan Hersân mahallesi ahâlisinden Şeyh Hacı Mahmûd Hevâce-zâde Şeyh Nasrullah Efendi ibn-i Şeyh Hâfız 'Abdürrezzâk Efendi emvâli eytâma 'âid olub kendisinin yedd-i (....) hıfz ve idâresinde ve yâhut nezâretinde bulunan emvâl ve eşyâ ve nukûddan cüz'î ve küllî her ne sûretle olur ise olsun zimmetine bir şey geçirmiş veya âhere geçmesine müsa'ade etmiş bulunur ve müstelzim cüz olsun olmasın kavânîn ve nizâmât mavzû'a ve evâmîr-i mahsûsa hükmünce red ve i'âde ve tazmînât ile mükellef olur ise ve emvâl-i mezkûreden her birisi kendisinin ikrârı veya mensûb olduğu idârece görülen muhâsebe veya evrâk ile anlaşılır ise istihsâlî hükme muhtâc olmaksızın doğrudan doğruya her birimiz aherin zimmetine lâzım gelen meblağ'a dahi kefil olmak üzere başka başka te'diye ve tazminine kefil-i bi'l-mâl olduğumuzu mübeyyîn işbu kefâletnâme i'tâ kılındı. 25 Receb (1)324 (....)

El-kefil

Hersân mahallesi ahâlisinden Hâfız Hevâce-zâde Nasrullah Efendi bin Şeyh 'Abdürrezzâk Efendi

imza

El-kefil

Taş mahallesi ahâlisinden Abdülkerim Efendi bin Hacı Necmeddîn Efendi

imzâ

Devâir-i 'âide sene 3 (1)322

Kıymeti/ cinsi /kıt'a

3600/ Tarla ve sâir / 8 Kefil-i mûma ileyh Nasrullah Efendi'nin Zinir

1750 / Hâne / 4 karyesinde ez- ğayr-ı sâkin

.....

5350 12

Diğer sayfaya nakl

[50]

Kıymeti / Cinsi / Kıt'ası

12 Kefil Abdülkerim Efendi bin Necmeddîn Efendi'nin

13166/ (...) / 231 altı hissedenden bir hisse Piron karyesinde (silik)

3570 / Tarla ve sâire / 102

3245 / Tarla ve sâire / 201

19981

546

İcmâlen

25331

No: 29

Kefîl-i mûmâ ileyhimânın bâlâda muharrer ğayr-i sükânâ Nasrullah Efendi'nin Zinîr karyesinde beş bin üç yüz elli ve 'Abdülhakîm Efendi'nin İron ve Üsküfâk ve Mozik karyelerinde altı hissedenden bir hissesine 'âid on dokuz bin seksen bir kurûş cem'ân yirmi beş bin üç yüz otuz bir kurûş kıymetli beş yüz kırk altı kıt'a emlâk ve arâzinin nâmlarında olduğu bi'l-mürâca'a (silik kısım) Defter-i Hâkânî me'mûret-i beyyînesine tevdî' olunur.

11 (...) (1)322

Vekîl-i defterdâr

İmzâ

Sıra numarası / mahallesi / karyesi / cinsi / kıta'ât / kıymet-i münh....mesi / devr-i mâh / mütesarrıfı

1 ile 74 / . / Üsküfâk/ tam tarlayla nısıf tarla ve çayırın altıhissesi / 74/ 2025/ Kânun-u ûlâ (1)301 dâimi/ Abdülhakîm Efendi bin Hacı Rüstem Efendi

75/ . / Üsküfâk / Değirmenin altı hissesinden bir hissesi / 1 / 333 / Kânun-u ûlâ (1)301 dâimi/ Abdülhakîm Efendi bin Hacı Rüstem Efendi

76-81 / . / Üsküfâk / Tarlanın altı hissesinden bir hissesi / 11 / 50 / Kânun-u ûlâ (1)301 dâimi/ Abdülhakîm Efendi bin Hacı Rüstem Efendi

.. -57 / ../ Mozik / Tarla ve Hâne ve çayırın altı hissesinden bir hissesi / 40 / 102

72-76 / ... / İron / Tarla ve Hâne ve çayırın altı hissesinden bir hissesi / 40 / 316 / (...) dâimi (1)319 / Abdülhakîm Efendi bin Hacı Rüstem Efendi.

50-69 / .. / İron / nısf-ı tarla ve çayırın altı hissesinden bir hissesi / 148 / 2460 / (...) 99dâimi / Abdülhakîm Efendi bin Hacı Rüstem Efendi.

55- / / İron / Tarla ve çâyır ve nısf-ı tarlanın altı hissedenden bir hissesi / 10 / 218 / (...) 97 dâimi / Abdülhakîm Efendi bin Hacı Rüstem Efendi.

(..) / (...) / İron / bağ tarla ve çâyırın altı hissesinden bir hissesi / 9 / 408 / (...) 302
dâimi / Abdülhakîm Efendi bin Hacı Rüstem Efendi.

.... / ... / Mozik / emlâk ve altı hissesinden bir hissesi / 185 / 2104 / /
Abdülhakîm Efendi bin Hacı Rüstem Efendi.

..... / / Mozik / / 19 / 504 / / Abdülhakîm Efendi bin Hacı
Rüstem Efendi.

8974 / 455

(silik kısım)

El- mürâca'a (silik kısım) ileyhimâ (...) ğayr-i süknâ mütesâdüf olunan emlâk ve
arâzinin (...). nakl ve terkîm kılınmış olmağla ol- bâbda

Pul

Meclis-i idâre-i vilâyete 2 ... (1)322

Bitlis Vilâyeti Merkez Defter-i Hâkânî Me'muru

136

Mühür ve imzâ (....) 'âid (...) tasdikiyye müsâdemet muharrerliğinden îfâ olunmak
üzre zîrinde mühür ve imzâları mevzû' olan Abdülhakîm Efendi'nin yalnız İron karyesinde
mütesarrıf olduğu on üç bin yüz altmış altı kurûşluk emlâk ve 'arâzisiyle Nasrullah Efendi
nâmına ğayr-ı ez- süknâ [51] (...) olan beş bin üç yüz elli kurûş kıymet (.....) emlâk ve
arâzî bu bâbdaki kefâleti nâmına kâfî olmağla 'ala'l-usûl tasdîk olunur. 15..... (1)322

A'zâ

Bitlis'in Taş ve Hersân mahalleleri ahâlisinden Hacı Necmeddîn Efendi-zâde Abdülhakîm ve Hâfız Hevâce Nasrullah Efendi (....) münderecât senedi ikrâr ve imzâları zîrini huzûrumuzda temhîr eylediklerine şehâdet ederiz.

Hersân mahalleli jandarma piyâde efrâdından Ahmed Efendi ibn-i Ahmed

İmzâ

Bitlis (berât ?) mahkemesi mübâşirlerinden Hasan Ağa bin Resûl Ağa

İmzâ

91

İşbu kefâlet senedi zîrinde mevzû' mühürler Bitlis'in Bitlis'in Taş ve Hersân mahallelerinde mukîm Hacı Necmeddîn Efendi-zâde Abdülhakîm ve Hâfız Hevâce-zâde Nasrullah Efendilerin olub lede't-tefhîm münderecât senedi tâli'an ikrâr ve kabûl eylemeleriyle cerîde-i mahsûsuna bi't-tasdîk tasdîk kılındı. 7 (....) (1)322

Mühür

Kayıdları bâlâsına şerh verilmek üzere defter-i hâkânî ve vergi me'mûriyetlerine li sene 7 (....) (1)322

Pul pul

Mühür

Kaydı bâlâyâ nakil ve terkîm kılınan İron karyesinde Abdülhakîm ibn-i Hacı Necmeddîn Efendi'nin (....) ve Sâson karyeleriyle Herssân mahallesinde Nasrullah Efendi'nin emlâk ve arâzileri kaydına işâret-i lâzıma terkîm kılınmış olmağla me'a tahrîr vergi müdiriyyet-i 'aliyyesine tevdi' olunur. Li sene 7 (....) (1)322

İmzâ

Kefîl Abdülhakîm bin Hacı Necmeddîn Efendi'nin İron karyesinde Nasrullah Efendi'nin dahi zîrdeki emlâk ve arâzîleri bâlâsına işâret-i lâzıma i'tâ kılınmıştır. Li sene 7 (.....) (1)322

Vergi müdiriyyeti nâmına

imzâ

-6-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Kavakçıyân Kâko veled-i Kasbâr verâseti zevce-i metrûkesi Sâreh bint-i Kâko ile sulb-i kebîr oğulları Vartân ve Kostîn ve sulbiye-i kebîre kızları Erîk ve Yaşo ve Şoğu'ya ve Ba'dehû zevce-i merkûme Sâreh'in dahi fevtiyle verâseti sadr-ı kebîr oğulları merkûmân Vartân ve Kostîn'e ve sadriye-i kebîre kızları merkûmât Erîk ve Yaşo ve Şoğu'ya Ba'dehû ibn-i merkûm Kostîn'in dahi fevtiyle verâseti li ebeveyn er karındaşı merkûm Vartân ile li ebeveyn kız karındaşları merkûmât Erik ve Yaşo ve Şoğu'ya. Ba'dehû merkûm Vartân dahi terk-i teb'iyet maksadıyla firâren düvel-i ecnebiye olan Rusiya'ya gidip verâseti teb'a-i Osmâniyede kalan li ebeveyn kız karındaşları merkûmât Erik ve Yaşo ve Şoğu'ya muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri Kızılmescid mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i devlet-i müşârun ileyhâdan ve sırren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan Haçîk veled-i Mirât veled-i [52] Habyân ve Peğos veled-i Mirât veled-i Hovânis nâm kimesnelerin hâsım-ı câhid muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri bi-hükmi'l-münâsehati'ş-şer'îye bi't-tarîki'l-ihtisâr otuz sehm i'tibâriyle merkûmât Erik ve Yaşo ve Şoğu'dan beherine onar sehm isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâbi' min Şa'bani'l-mu'azzam li sene erbe'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-7-

Ramazân i'lâmı

Hazret-i Fahr-i Enbiyâ tâc-i asfiyâ kurretü aynî (...) 'aleyhi efdalü's-salâvât ve etemmü't-tehiyyât Efendimiz hazretlerinin hicret-i seniyyelerinin işbu bin üç yüz yirmi dört sene-i mübâreke-i kameriyyesi Şa'bânî'l-mu'azzamı ğurresi buraca sâbit olmayub lâkin Dâru'l-hilafeti'l-'aliyye Kâdîlğınca yevm-i Salıdan sâbit ve ol-vecihle hükm-i şer'î lâhık olub ol-bâbda tanzîm edilen huccet-i şer'iyye posta ile gönderileceği cevâben bâ telgraf bildirilmiş olmağla şehir-i şerîf Ramazan-ı li ecli'l-vikâye yarınki Pençşenbe günü mebde'i şehir-i sıyâm ve miftahi eyyâm-ı 'izâm bulunduğundan hasbe'l-mu'tâd tedârükât-ı lâzımede bulunmak üzre keyfiyetin cevâmi'i şerife e'imme ve hademesine teblîğ ve 'âdet-i müstehsinesi vechiyle şehir-i Ramazan-ı mağfîret nişânın şeref hulûlunun i'lân ve işâ'iyyesi husûsunun îcâb edeblere emr u fermân buyrulması iktizâ eylediği i'lâm olundu. Fî selh-i Şa'bânî'l- mu'azzam li sene erbe'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-8-

Bayram i'lâmı

Ma'rûzâ dâ'îleridir

Hazret-i Fahr-i kâinât ekmel-i mevcûdât 'aleyhi efdalu's-salavât ve't-tehiyyât Efendimiz hazretlerinin bin üç yüz yirmi dört sene-i hicriyyesinin işbu Ramazân-ı mağfîret nişânın ğurresi Dâru'l-hilâfeti'l-'aliyye Kâdîlğından vurûd eden huccet-i şer'iyye üzerine Pençşenbe gününden mu'teber eddiğine ve dünkü Pençşenbe günü akşamı ru'yet-i hilâl kâbil olamadığına binâen ikmâl-ı selâsîn ile yarınki Cum'aertesi günü mebde-i şehir-i Şevvâl ve ibtidâ-i eyyâm-ı selâse-i 'iyd-i sa'îd-i fitr lâzım (...) bulunduğundan hasbe'l-mu'tâd tedârükât-ı lâzımâda bulunmak üzre keyfiyyetin cevâmi'-i şerife e'imme ve hutebâsına teblîğ ve 'âdet-i müstehsinesi vechiyle i'lân ve işâ'iyyesi husûsunun îcâb edenlere emr-u fermân buyrulması iktizâ eylediği i'lâm olundu. Fî selh-i Ramazânî'l-mübârek li seneti'l-mezkûre.

-9-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi ahâlisinden ve Huyut nâhiyesi Mekteb-i İbtidâiyye Mu'allimi iken bundan akdem vefât eden Molla Mahmûd bin Molla Abdurrahman'ın verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Rindî bint-i Ca'fer ile sulb-i sağîr oğulları Abdurrahman ve Mehmed Sâlih ve sulbiye-i sağîre kızları Halîme ve Perîşân'a muhzire ve başka vârisi olmadığı sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlû's-şehâde edikleri nümâyân olan her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden Molla Abduldulhâdî bin Molla Mustafa bin Hevâce Abdullah ve Hevâce Abdülhamîd bin Hevâce 'Ubeydullah bin Molla Ahmed nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri kırk sekiz sehimden olub sihâm-ı mezkûreden altı sehim zevce-i mezbûre Rindî Hâtûn'a ve beherine on dörder sehimden yirmi sekiz sehim ebnân-ı mezbûrân Abdürrahman ve Mehmed Sâlih'e ve beherine yedişer sehimden on dört sehim dahi mezbûretân Halîme ve Perîşân'a isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi't-tâsi' min Şevvâli'l-mükerrem li sene erbe'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

[53]

-10-

Der-i devlet mekîne 'arz-ı dâ'î-i kemîneleridir,

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn-u mülûkâneye mülhâk evkâfdan Bitlis'de vâki' Kerâfiyye mescîd-i şerîfinin münhal bulunan imâmet cihetine mikdâr-ı kâfî vazîfe ile ta'yîni istid'â eden Müştak Baba-zâde Yûsuf Efendi ibn-i Şeyh Süleymân Efendi dâ'ileri medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde evkâf kâtibi Receb Efendi ve 'ulemâdan Şeyh Şemseddîn Efendi hâzır oldukları halde lede'l-imtihan vazîfe-i mezkûreye ehliyyet ve liyâkatı 'inde's-şer'î'l-enver zâhir ve nümâyân olmağla cihet-i mezkûre evkâf muhâsebeciliği tarafından tahsîs kılınan senevî üç yüz kurûş vazîfe

ile mûmâ ileyh Yûsuf Efendi 'uhdesine tevcihe ve yedine bir kıt'a berât-ı şerîf-i 'âlîşân sadaka ve ihsân buyrulmak recâsına bi'l-iltimâs pâye-i serîr-i a'lâya 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin ve'l-'işrîn min Şa'bânî'l-mu'azzam li sene erbe'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-11-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi meşâyih-i kirâmından olub bundan akdem irtihâli dâr-ı bekâ eden reşâdetlü Şeyh Abdülhâdî Efendi (...) el-merhûm Şeyh Mehmed Efendi'nin verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Cemîle Hânım ibnet-i Mîr Mehmed ile anası Fâtıma Hânım ibnet-i Molla Mehmed ve li ebeveyn er karındaşları Şeyh Abdülbâkî ve Şeyh Abdülhâlık ve Şeyh Abdülbârî Efendilere muhzire ve başka vârisi olmadığı sirren ve 'alenen ledet't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden merkez nüfûs başkâtibi 'Osmân Efendi ibn-i 'Ârif Efendi ve Cemâl Efendi ibn-i Ahmed Efendi nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâkî' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri otuz altı sehimden olub sihâm-ı mezkûreden dokuz sehmi zevce-i mûmâ ileyhâ Cemîle Hânım'a ve altı sehmi ümm-ü mûmâ ileyhâ Fâtıma Hânıma ve beherine yedişer sehimden cem'an yirmi bir sehmi dahi mûmâ ileyhimûn Şeyh Abdülbâkî ve Şeyh Abdülhâlık ve Şeyh Abdülbârî Efendilere isâbet etmek üzre bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâlis ve'l-'işrîn min Şevvâli'l-mükerrem li sene erbe'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-12-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhâk Güzeldere nâhiyesi kurâsından Sâk karyesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Ohannes veled-i Artîn'in verâseti sulb-i kebîr oğulları Bağdeser ve Karapît ve sulbiye-i kebîre kızı (Nânîre ?) Ba'dehû ibn-i merkûm Karapît'in dahi terk-i tab'ıyyetle firâren düvel-i ecnebiyeye gidib verâseti zevce-i metrûkesi

Armağan bint-i Bitros ile li ebeveyn er karındaşı merkûm Bağdeser ve li ebeveyn kız karındaşı merkûme Nânîr'e muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri karye-i mezbûre mütemekkinlerinden ve teb'a-i devlet-i müşârun ileyhâdan sırren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve makbûlu'ş-şehâde oldukları nümâyân olan Kasber veled-i Aslan veled-i Simon ve Manuk veled-i Mirât veled-i Oyidis nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükmi şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri on sehm i'tibâriyle altı sehmi merkûm Bağdeser'e ve üç sehmi merkûme (Nânire ?) ve bir sehmi dahi zevce-i merkûme Armağan'a isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâdis min Zilka'deti'ş-şerîfe li sene erbe'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-13-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Zeydân mahallesi sâkinlerinden ve 'Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alayın Birinci Taburunun Üçüncü Bölüğü efrâdından iken bundan akdem [54] vefât eden Tatvan karyeli Bekir bin Şa'ban'ın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Hayriye bint-i Mahmûd ile sulb-i sağır oğulları Salih ve İbrahim ve Hamza'ya muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mezkûr Zeydân mahallesi ahâlisinden olub sırren ve 'alenen lede't-tezkiye adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan Halil Efendi ibn-i Ca'fer bin Numan ve Kazğancı-zâde Mahmûd bin Selîm bin Süleyman nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükmi şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri yirmi dört sehimden olub sihâm-ı mezkûreden üç sehmi zevce-i mezbûre Hayriye'ye ve beherine yedişer sehimden yirmi bir sehmi dahi sağîrûn-u mezbûrûn Sâlih ve İbrahim ve Hamza'ya isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin min Zi'l-kâ'deti'ş-şerîfe li sene erbe'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-14-

‘İyd-i adhâ i‘lâmı

Tâc-i Esfiyâ Fahr-i Enbiyâ ‘aleyhi efdâlu’s-salavât ve etemmü’t-tehiyyât Efendimiz hazretlerinin işbu bin üç yüz yirmi dört sene-i kameriyyesi şehr-i Zi’l-kâ’de ve Zi’l-hicce aylarının hilâlleri hasbe’l-mevsîm matla’ında terâkim eden sahbi kesîfe sebebiyle kâbil-i rû’yet olmadığına ve Şevvâli’l-mükerrem ğurresi yevm-i Cum’aertesine mazbût bulunduğuna binâen şu hesabca Zi’l-hicce’nin mebd-i Çihârşenbe i‘tibâriyle dokuzuncu Pençşenbe günü ‘arefe ve ferdâsi onuncu Cum’a günü de ‘İyd-i sa‘îd-i adhâ olmağla hasbe’l-mu’tâd tedârikât-ı lâzımâda bulunmak üzere keyfiyyetin cevâmî’i şerîfe eimme ve hutebâsına teblîğ ve ‘âdet-i müstehsinesi vechiyle i‘lân ve işâ’iyyesi husûsunun icâb edenlere emr-u fermân buyrulması iktizâ eylediği i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâbi’ min Zi’l-hicce’ti’ş-şerîfe li sene erbe’a ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-15-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Taş mahallesi ahâlisinden ve medîne-i mezbûre Merkez Hapishânesi gardiyanlarından iken bundan akdem vefât eden Yûsuf bin Abdullah’ın verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Rindî bint-i Mustafa ile sulb-i sağîr oğlu Kadri’ye ve sulbiye-i sağîre kızları Nâime ve Cemîle ve Fazîle ve Nesîbe’ye muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mezkûr Taş mahallesi ahâlisinden olub sırren ve ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde eddikleri nümâyân olan Ahmed bin Mehmed bin Mahmûd ve Yûsuf bin İbrahim bin İsâ nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd muvâcehesinde ba‘de’d-da‘vâ vâki’ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer‘î lâhık olmağla tashîh-i mes’ele-i mîrâsiyeleri kırk sekiz sehinden olub sihâm-ı mezkûreden altı sehmi zevce-i mezbûre Rindî’ye ve on dört sehmi ibn-i mezbûr Kadri’ye ve beherine yedişer sehinden yirmi sekiz sehmi dahi benât-ı mezbûrât Nâime ve Cemîle ve Fazîle ve Nesîbe’ye isâbet etmek üzere bi’l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâdis ‘aşar min Zi’l-hicce’ti’ş-şerîfe li sene erbe’a ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi sâkinelerinden ve zâtı mu'arrefe Hadîce bint-i Şeyh Ahmed Efendi ibn-i Şeyh İsmâ'îl Efendi'nin husûs-u âtiyi'l-beyânda vekîl-i müseccel-i şer'isi mahalle-i mezkûre mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden Moyîs Efendi veled-i Ağcân veled-i Papa nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'iyyesinde mün'akıd meclis-i şer'i hatîrde medîne-i mezbûrenin Taş mahallesi ahâlisinden ve jandarma süvârî yüzbaşılardan Ferhad Ağa-zâde Ahmed Efendi ibn-i Halîl Ağa nâm kimesnenin dahi zikr-i âtî husûsunda vekîl-i müseccel-i şer'isi mahalle-i mezbûre mütemekkinlerinden ve teb'a-i müşârun ileyhâdan Mirât Efendi veled-i Ohânnas veled-i Mirât muvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb işbu târih i'lâm dan iki sene dört mâh mukaddem müvekkilem mezbûre Hadîce müdde'î 'aleyh müvekkîl-i mümâ ileyh Ahmed Efendi'nin oğlu 'Osmân Efendi'ye on beş 'aded lirâyı Osmânî mehr-i muaccel müstevfî ve kırk yedi 'aded lirâyı Osmânî mehr-i mü'eccel tesmiyeleriyle mahzeri şuhûdda akd-i nikâh edilûb meblâğ-ı mehr-i mü'eccel mezkûr kırk yedi 'aded lirâyı Osmânînin hîyn-i hâcetde edâsına akd-i mezkûrde hâzır bulunan mezbûr Osmân Efendi'nin babası müvekkîl-i mümâ ileyh Ahmed Efendi kefâlet-i mutlaka-i sahîha-i şer'iyye ile kefil ve zâmin olub bu kerre zevci mezbûr 'Osmân Efendi meblâğ-ı mehr-i mü'eccel-i mezkûru kable'l-edâ ve'l-îfâ vefât etmiş olmağla suâl olunub meblâğ-ı mezkûr kırk yedi 'aded lirâyı Osmânîyi izâfetle vekîl-i merkûm Mirât Efendi'ye dahi cevâbında bu gibi mehr hakkında kefil olmak iktizâ eder ise ol-bâbdaki hâkim tarafından verilen izinnâme üzerine o kefilin mühr veyâ imzâ olmak memleketimizin âdât-ı kadîmesinden ve emsâl-i sâbıkasından bulunduğu ve böyle bir izin-nâme de bir şerh [55] ve mührü bulunmaz ise lâkin şîfâhen kefâletin hiçbir vâkit memleketimizce cârî olmadığı sâbitdir. Ve bir memleketin örf ve 'adeti hükmi şer'i yi isbâta kâfi ve örf 'adet üzre hükm olunması dahi mecelle-i celîle ahkâmından olub bu örf ve adet hâricinde mehr-i mezkûr içûn müvekkilimin şîfâhî kefâleti ğayri mu'teberdir. Bununla berâber bir şey'in aslı olmaz ise fer'i hakkında vukû' bulan da'vânın istimâ'î câiz olamayacaktır. Zirâ hîyn-i akidde müvekkilimin mahdûmu 'Osmân Efendi hâzır olmayub deynî dahi ikrâr etmemişdir. Farz-ı muhâl olarak müvekkilim Ahmed Efendinin öyle bir şîfâhî ikrârı olsa bile o ikrârı şer'an

mu'teber değildir. Çünkü hâkimin ğayri (...) olan ikrârların hucceti delâlet eden bir evrâk ve delâil-i mu'tebere-i sâire mevcûd olmadıkca o evrâk hucceti şuhûd istimâ'ına hâcet yoktur. Bununla berâber deyn alacağını asliyyeden mutâlebe etmezden mukaddem kefilden mutâleb bulunamayacağı ve esâsen müvekkilimin bu gibi kefâleti olmadığını beyân etmeğle müdde'î yye vekîli merkûm Moyis Efendi'den ber-vech-i muharrer da'vâsına mutâbık beyyine-i şer'îyye istenildikde her biri mezkûr Hersân mahallesi ahâlisinden Molla 'Abdürrezzâk Efendi bin-i Molla Ömer bin İbrâhim Efendi ve Molla Mehmed bin Molla İsâ bin Molla Ahmed nâm kimesneler li ecli'-ş-şehâde meclîs-i şer'e hâzırân olub istişhâd olunduklarında târihten tahmînen iki sene dört mâh mukaddem zâtı ma'lûmumuz bulunan müvekkile-i mezbûre Hadîce bint-i hâzırân Şeyhizâde Şeyh Ahmed Efendi nâm hâtûn Taş mahallesi ahâlisinden Ferhan Ağa-zâde 'Osmân Efendi ibn-i Ahmed Efendiye hâzır bulunduğumuz meclisde on beş 'aded lirâyı Osmânî mehr-i mu'accel müstevfî ve kırk yedi 'aded lirâyı Osmânî mehr-i mu'eccel tesmiyesiyle 'akd-i nikâh edilûb mehr-i mü'eccel-i mezkûr kırk yedi 'aded lirâyı Osmânînin hiyn-i hâcetde edâsına mezbûr 'Osmân Efendi'nin babası olub 'akd-i mezkûrede hâzır bulunan müvekkil-i mûmâ ileyh Ahmed Efendi bin Halîl Ağa kefâlet-i mutlaka-i sahîha-i şer'îyye ile kefîl ve zâmin olduğuna şâhidiz şehâdet dahi ederiz. Deyû her biri müttfiku'l-lafz ve'l-ma'nâ bi'l-muvâcehe ber-nehc-i şer'î edâyı şehâdet-i şer'îyye edtiklerinde şâhidân-ı mezbûrân evvelen bâ verâka-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Hersân mahallesi imâmı Molla Raşîd bin Molla Abdülmecîd bin Molla Mehmed ve muhtârı Âkîf bin Resûl bin Hacı Rüstem nâm kimesnelerden sirren ve Ba'dehû mezbûrân ile mahalle-i mezbûreli İsâ bin Mûsâ bin Halef ve Fersend bin Hasan bin Mehmed nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'-ş-şehâde oldukları ihbâr ve bi'l-muvâcehe iş'âr olmağın mûcebince meblâğ-ı mehr-i mezkûr kırk yedi 'aded lirâyı Osmânînin kefâleti hasebiyle müdde'îye-i müvekkile-i mezbûre Hadîce Hâtûn'a edâ ve teslîme müvekkil-i mûmâ ileyh Ahmed Efendiye izâfetle vekîli merkûm Mirât Efendi'ye tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin min Zi'l-hiccetî'-ş-şerîfe li sene erbe'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-17-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden ve Redîf Yüzbaşı mütekâ'idlerinden iken bundan akdem vefât eden Mehmed Efendi ibn-i Hâlid'in verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Hünkâr bint-i Mustafa ile sulb-i kebîr oğlu Halîl Efendi ve sulb-i sağır oğlu Abdülkadir ve sulbiye-i sağıre kızı Muhabbet'e muhzire ve başka vârisi olmadığı sırren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan her biri Hersân mahallesi ahâlisinden Receb Ağa ibn-i Abdullah Ağa ibn-i İbrahim ve Mustafa bin Süleyman bin İsmâ'îl nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri kırk sehimden olub sihâm-ı mezkûreden beş sehmi zevce-i mezbûre Hünkâr'a ve beherine on dörder sehimden yirmi sekiz sehmi ebnân-ı mezbûrân Halîl Efendi ve Abdülkadir'e ve yedi sehmi dahi bint-i mezbûre Muhabbet'e isâbet etmek üzre bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâmis min Muharremi'l-harâm li sene hamse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-18-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi ahâlisinden ve Merkez Jandarma Süvârî efrâdından iken bundan akdem vefât eden İbrahim bin Yûsuf'un verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi 'İffet bint-i Mehmed ile sulb-i kebîr oğlu Bahrî ve sulb-i sağır oğlu Mûsâ ve sulbiye-i sağıre kızları Makbûle ve Şefîka'ya muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sırren ve 'alenen led't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde eddikleri nümâyân olan 'İzzet ve Şefîk Efendiler ebnân-ı 'Îsâ Ağa bin Ali Ağa nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri kırk sekiz sehimden olub sihâm-ı mezkûreden altı sehmi zevce-i mezbûre 'İffet'e ve beherine on dörder sehimden yirmi sekiz sehmi ebnân-ı mezbûrân Bahrî ve Mûsâ'ya ve beherine yedişer sehimden on dört sehmi dahi bint-iân-ı mezbûretân

Makbûle ve Şefikâ'ya isâbet etmek üzre bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'r-râbi' 'aşar min Muharremi'l-harâm li sene hamse ve 'işrîn ve selâse mie ve elf.

-19-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi sâkinelerinden zâtı mahalle-i mezbûreli Abdurrahman bin Şeyh Seyyid bin Şeyh İsmâ'îl ve Zeydân mahalleli Fahreddîn Efendi ibn-i Molla Ali bin Molla Mustafa nâm kimesnelerin ta'rîfleriyle [56] mu'arrefe Dîdâre bint-i Ali bin Kâsım nâm hâtûn medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'îsinde mun'akıd meclîs-i şer'îmizde kezâlik mu'arrefân-ı mûmâ ileyhimâ ta'rîfleriyle mu'arref mahalle-i mezbûre ahâlisinden Sa'îd bin Kâsım bin Ali muvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edüb tarihden otuz beş sene mukaddem ğaybeti münkâtı'a ile ğâib hayât ve memâtı nâ ma'lûm ve vakti ğuyûbetinde seksen yaşında olub akrân ve emsâlleri mevt ile nâ-bedîd bulunan babam ğâib mezbûr Ali'nin müstekillen malı olub sulbiye-i kebîre kızı bulunduğum cihetle benimle oğlunun oğulları işbu müdde'î 'aleyh hâzır mezbûr Sâid ve ğâib 'ani'l-beled 'Abdürrezzâk ve Ali ve Fethullah ve ğâib 'ani'l-meclîs-i Nezâr'e mevrûs ve muhzir olan mezkûr Hersân mahâllesinde vâki' bir taraftan Ölekî-zâde Yaşo bin 'İsâ ve bir taraftan Si'irdlî Abdürrahmân bin İsmâ'îl ve bir taraftan Müslî-zâde Musâ bin Hasan menzil ve bağçeleri ve taraf-ı râbi'ı tarîk-i 'amm ile mahdûd dokuz yüz kurûş kıymetinde fevkânî bir bâb oda ve tahtanî bir bâb âhûr ve bir kiler ve bir kıt'a bağçeyi müştemil bir bâb mülk menzilin mecmû'unu işbu müdde'î 'aleyh hâzır mezbûr Sa'îd fuzûlî ve bi ğayr-i hakk ğasb ve vaz'ı yed eder olmağla suâl olunub babam mevrusûmuz mefkûd-u mezbûrun mevtine hükm ile menzil ve bağçe-i madûd-u mezkûr sekiz sehm i'tibâriyle hakka-i erîsime isâbet eden dört sehimden keff-i yed ve lâıyk-ı vechle bana teslîme kable şer'den müdde'î 'aleyh mezbûr Sa'îd'e tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû da'vâ eyledikde müdde'î 'aleyh mezbûr Sa'îd dahi cevâbında vâzı'ı'l-yed olduğu menzil ve bağçe-i mahdûd-u mezkûr ğaybet-i munkâtı'a ile ğâib bulunan ceddi mezbûr Ali'nin müstekillen mülkü ve müdde'îye-i mezbûre Dîdâre dahi sulbiye-i sahîha kızı olduğunu ikrâr-ı mâ'adâ mevt-i mezkûr müdde'âsını külliyyen inkâr etmekle

müdde‘iye-i mezbûreden ber-vech-i muharrer da‘vâsına mutâbık beyyine-i şer‘iyye istenildikde her biri mezkûr Hersân mahallesi ahâlisinden Şeyh Nasreddîn Efendi ibn-i Şeyh Abdüllah bin Şeyh ‘Abdürrezzâk ve Mehmed bin Abdülcélil bin Mustafa nâm kimesneler li ecli‘ş-şehâde meclis-i şer‘e hâzırân olub istişhâd olunduklarında mezkûr Hersân ahallesi ahâlisinden olub târihden tahminen kırk sene mukaddem ğaybet-i munkatı‘a ile ğâib hayât ve memâtı nâ ma‘lûm ve vakti ğuyûbetinde seksen beş yaşında ve el-hâletu hâzihi akrân ve emsâlleri mevt ile nâ-bedîd olan mezbûr Ali bin Kâsım’ın verâseti sulbiye-i kebîre kızı işbu müdde‘iye-i mezbûre Dîdâre ile oğlunun oğulları müdde‘i ‘aleyh hâzır mezbûr Sa‘îd ve ğâib-i ‘ani’l-beled ‘Abdürrezzâk ve Ali ve Fethullah ve ğâib-i ‘ani’l-meclîs Nezîr benûn-u Kâsım bin el-mezbûr Ali’ye muhzire olduğuna şâhidiz şehâdet dahi ederiz. Deyû her biri müttefikü’l-lafz ve’l-ma’nâ bi’l-muvâcehe ber-nehc-i şer‘i şehâdet-i şer‘iyye etdiklerinde şâhidân-ı mezbûrân evvelen bâ-verâka-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Hersân mahallesi imâmı Molla Raşîd bin Molla Abdülmecîd bin Molla Mehmed ve muhtarı ‘Âkîf bin Resûl bin Hacı Rüstem nâm kimesnelerden sırren ve Ba‘dehû mezbûrân ile mahâlle-i mezbûreli Zerklî-zâde Abdülmelîk bin Abdüsselâm bin Mustafa ve Zeydân mahalleli Muhyiddîn Efendi Yâsin bin Kâmîl nâm kimesnelerden dahi ‘alenen lede’t-tezkîye ‘adl ve makbûlu’ş-şehâde etdikleri iş‘âr ve bi’l-muvâcehe ihbâr olunmağın mücebince ğâib-i mefkûd mezbûr Ali’nin mevtine ba‘de’l-hükm menzil ve bağçe-i mahdûd-u mezkûreden kızı müdde‘iye-i mezbûre Dîdâre’nin hisse-i erîsesine isâbet eden dört sehimden keff-i yed ve lâyıkı vechle mezbûreye teslîme ve verese-i sâireye de şâmil olmak üzre müdde‘i ‘aleyh mezbûr Sa‘îd’e tenbîh olunduğu i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’t-tâsi‘ ve’l-‘işrîn min Muharremi’l-harâm li sene hamse ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-20-

Der-i devlet mekîne ‘arz-ı dâ‘î-i kemîneleridir,

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn-u mülûkâneye mülhâk medîne-i Bitlis’de defîn-i hân-ı ‘atırnâk olan Sultân Şeyh Mahmûd Mezdekânî kuddise sirrehu’s-sâmî hazretlerinin meşîhât ve zâviyedârlık cihetlerine bilâ i‘lâm ve vazîfe mütesarrıf olan halife-i tarîkat-i ‘aliyye-i

kâdiriyye ve nakşibendiyye meşâyih-i kirâmından Şeyh el-hâcc Molla Halîl Efendi ibn-i Şeyh Mehmed Efendi'nin bundan akdem vukû' vefâtıyla yeri hâlî ve hizmet-i lâzimesi mu'attılâ kalmağla müteveffâyı mûmâ ileyhın sulb-i kebîr oğlu işbu bâ'isu'l-'arz tarîkateyn-i mezkûreteyn hulefâsından Şeyh Mehmed Efendi dâ'ileri medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclîs-i şer'imizde medîne-i mezbûre evkâf muhâsebecisi Cevdet Efendi ibn-i Ahmed Efendi vekîli Ömer Adlî Efendi ibn-i Şeyh Sa'dullah Baba ve meşâyih-i kirâmdan Nakîbu'l-eşrâf kâim-mekâmı reşâdetlû Şeyh Hacı İbrâhim Efendi ibn-i Şeyh Mehmed Efendi ve Şeyh Şemseddîn Efendi ibn-i Mehmed Efendi ve Şeyh Mustafa Efendi ibn-i Şeyh Abdülmecîd Efendi hâzır oldukları halde lede'l-imtihan ciheteyn-i mezkûreteyne ehlîyyet ve istihkâkı inde's-şer'î'l-enver zâhir ve nümâyân olmağın ciheteyn-i mezkûreteyn pederi mahlûlunda bilâ vazîfe oğlu mûmâ ileyh Şeyh Mehmed Efendi 'uhdesine tevcîhe ve yedine bir kıt'a berât-ı şerîf-i 'âlîşân sadaka ve ihsân buyrulmak recâsına bilâ iltimâs pây-e serîr merhâmetlû mu'allâyâ 'arz ve i'lâm olundu. Fî ğurre-i Rebi'u'l-âhir li sene hamse ve 'ışrîn ve selâsu mie ve elf.

-21-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan Medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'â-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem terki teb'îyyet maksadıyla firâren düvel-i ecnebiye olan Rusiya'nın Bakü şehrine giden Kendiryân Dikrân veled-i Kirkor'un verâseti teb'â-i 'Osmâniyye'de kalan anası Reyhân bint-i Hiybo ile li ebeveyn er karındaşları Serkis ve Mesrob Efendi ve li ebeveyn kız karındaşları Sareh ve (Perîsâ ?)'ya muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre [57] mütemekkinlerinden ve teb'â-i müşârûn ileyhâdan sırren ve 'alenen lede't-tezkiye mû'teber ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Hakob veled-i Moğidis Parsih veled-i Ohik ve Arsîn veled-i Serkîs veled-i Yanos nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri otuz altı sehimden olub sihâm-ı mezkûreden altı sehmi anası mezbûre Reyhân'a ve beherine onar sehimden yirmi sehmi karındaşları merkûmân Serkîz ve Mesrob Efendilere ve beherine beşer sehimden on sehmi dahi uhtân-ı

merkûmetân Sareh ve (Perîsâ ?)'a isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fî yevmi's-sâdis min Rebî'u'l-âhir li sene hamse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-22-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milleti nisvânından olub bu kerre terk-i teb'îyyet maksadıyla düvel-i ecnebiyye olan Amerika'ya giden Seryon bint-i Moğidis Agob'un verâseti anası Şoşân bint-i Moğidis Ağcân ile li ebeveyn er karındaşları Dikrân ve Yuvân'a muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre mütemekkinlerinden ve teb'a-i müşârun ileyhâdan olub sirren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan Emdiyân Moşîh veled-i Manok veled-i Vartân ve Moğidis Ohannes veled-i Vartân veled-i Moğidis Papa nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de'da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri on iki sehm i'tibâriyle iki sehmi merkûme Şoşân'a ve beherine beşer sehimden on sehmi dahi ebnân-ı merkûmân Dikrân ve Yuvân'a isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fî'l-yevmi't-tâsi' min Rebî'u'l-âhir li sene hamse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-23-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden ve Muş sancağının Talûrî kışlasında Aramsâz Otuz Birinci Alayın Birinci Tabûrunun İkinci Bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât eden Veli bin Halîl'in verâseti anası Zeyneb bint-i Hüseyin ile li ebeveyn er karındaşları Bekîr ve Dervîş'e muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan emti'acı Mustafa bin Süleymân bin İsmâ'îl ve Sa'dullah bin İsâ bin Abdî nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri on iki sehm i'tibâriyle iki sehmi mezbûre Zeyneb'e ve

beherine beşer sehimden on sehmi dahi merkûmân Bekîr ve Devîş'e isâbet etmek üzre bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâmis min Rebi'u'l-âhir li sene hamse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-24-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Zeydân mahallesi ahâlisinden ve 'Asâkir-i Jandarma Piyâde efrâdından iken bundan akdem vefât eden Es'ad bin Dervîş'in verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Dîlber bint-i Hasan ile sulb-i sahîh oğulları Dervîş ve Muğdâd ve Ârîf ve sulbiye-i sahîhâ kızları Sultân ve Cemîle ve Nesîbe ve Zekîye'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahâlle-i mezbûre ahâlisinden sırren ve 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlû's-şehâde oldukları nümâyân olan Mahmûd bin Yakûb bin Hacı Hasan ve Hüseyin bin 'Abdürrezzâk bin Abdülkâdir nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri seksen seksen sehimden olub sihâm-ı mezkûreden on sehmi zevce-i mezbûre Dîlber'e ve beherine on dörder sehimden kırk iki sehmi benûn-u mezbûrûn Dervîş ve Muğdâd ve Ârîf'e ve beherine yedişer sehimden yirmi sekiz sehmi dahi bintân-ı mezbûrân Sultân ve Cemîle ve Nesîbe ve Zekîye'ye isâbet etmek üzre bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâmis 'aşar min Rebi'u'l-âhir li sene hamse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

[58]

-25-

Fi'l-asl Yunan muhâcirlerinden olub medîne-i Bitlis'e mülhâk Hîzân kazâsında katlen vefât eden Şa'bân Ağa ibn-i Musa'nın verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Mehrinâz bint-i Hasan Ağa ile sulb-i kebîr oğlu Ârîf'e Ba'dehû zevce-i mezbûre Mehrinâz'ın dahi bilâ veled vefâtıyla verâseti 'asabe-i nesebiyye ve zevi'l-erhâmdan kimesnesi bulunmamağla beytû'l-mâle. Ba'dehû ibn-i mezbûr Ârîf'in dahi vefâtıyla

verâseti li ebeveyn ‘ammîsi mezbûr Mahmûd Ağa’ya muhzire ve başka vârisi olmadığı sırren ve ‘alenen lede’t-tezkîye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde oldukları nümayân olan merkez sandık emîni Halîl Efendi ibn-i Rüstem Efendi bin ‘İrfân ve mahkeme-i istinâf mübâşirlerinden Ahmed Ağa ibn-i Süleyman bin Allahverdî nâm kimesnelerin merkez Emvâl-i Eytâm müdürü Nasrullah Efendi muvâcehesinde ba‘de’d-da‘vâ vâki‘ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer‘î lâhık olmağla tashîh-i mes‘ele-i mîrâsiyeleri sekiz sehinden olup sihâm-ı mezkûreden yedi sehmi mezbûr Mahmûd Ağa’ya ve bir sehmi beytu’l-mâla isâbet etmek üzere bi’l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâlis ‘aşar min Rebi’u’l-âhir li sene hamse ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-26-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’e mülhâk Simek nâhiyesinin Mağribeyân karyesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Abdullah bin Nâsır’ın verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Âno bint-i Reşid sulb-i kebîr oğulları Ali ve Cebrâil ve sulbiye-i kebîre kızı Hadice’ye. Ba‘dehû mezbûr Cebrâil’in dâhi vefâtıyla verâseti anası mezbûre Âno ile li ebeveyn er karındaşı mezbûr Ali ve li ebeveyn kız karındaşı mezbûre Hadice’ye. Ba‘dehû mezbûr Âno’nun dahi vefâtıyla verâseti sadr-ı kebîr oğlu mezbûr Ali’ye sadriye-i kebîre kızı mezbûre Hadice’ye. Ba‘dehû mezbûr Ali’nin dahi vefâtıyla verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Medîne bint-i Hasan ile sulb-i kebîr oğlu Hüseyin ve sulbiye-i kebîre kızları Sâre’ye ve Kesere’ye muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri medîne-i mezbûrenin Hersân mahallesi ahâlisinden sırren ve ‘alenen lede’t-tezkîye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde oldukları nümayân olan Hacı Hamza-zâde İbrahim Efendi ibn-i Hasan Ağa ve Molla Mehmed bin Molla Süleyman bin Dâvud nâm kimesnelerin hâsım-ı câhid muvâcehesinde ba‘de’d-da‘vâ vâki‘ olan şahâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer‘î lâhık olmağla tashîh-i mes‘ele-i mîrâsiyeleri bi-hükmi’l-münâsihati’ş-şer‘iyye beş bin yedi yüz altmış sehinden olup sihâm-ı mezkûreden bin dokuz yüz yirmi sehmi mezbûre Hadice’ye ve dört yüz seksen sehmi mezbûre Medîne’ye ve bin altı yüz seksen sehmi mezbûr Hasan’a ve beherine sekiz yüz kırk sehinden bin altı yüz seksen sehmi

mezbûretân Sâre ve Kesere'ye isâbet etmek üzre bi'l-cümle metrûkât ve muhalefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâmis ve'l-'işrîn min Rebi'u'l-âhir li sene hamse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-27-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e merbût Mezra'a karyesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan (Mihyâr ?) veled-i Mîron'un verâseti zevce-i metrûkesi Nûbâr bin Çîçû ile sulb-i kebîr oğulları Karîb ve Martos ve sulbiye-i kebîre kızı Tero'ya. Ba'dehû merkûm Karîb'in dahi fevtiyle verâseti zevce-i metrûkesi Nazlı bin Kızr ile anası merkûm Nûbâr ve sulb-i kebîr oğlu Âripyân ve sulb-i sağîr oğulları Ovâkin ve Dikrân ve Manok ve Livân ve sulbiye-i kebîre kızları Hânım ve Neşû ve sulbiye-i sağîre kızı Losîn'e. Ba'dehû merkûm Martos'un dahi fevtiyle verâseti zevce-i metrûkesi Sosû bint-i Artîn ile anası merkûme Nûbâr ve sulb-i sağîr oğulları Moşîh ve Mîsâk'a muhzire ve başka vârisi olmadığı herbiri karye-i mezbûre mütemekkinlerinden ve teb'a-i müşârun ileyhâ'dan sirren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve makbûlû's-şehâde oldukları nümâyân olan karye-i mezkûre muhbiri Avâk veled-i Manok veled-i Oyidis ve meclis-i ihtiyârından Ağbâb veled-i Karapît veled-i Bîzo nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i [59] mîrâsiyeleri on iki bin dört yüz seksen sehinden olub sihâm-ı mezkûreden üç bin on altı sehmi merkûme Nûbâr ve iki bin yüz seksen dört sehmi merkûme Tero'ya beş yüz kırk altı sehmi mezbûre Nazlı'ya ve beherine yedi yüz yetmiş altışar sehinden iki bin üç yüz seksen sehmi merkûmân Aryân ve Ovâkin ve Dikrân ve Livân ve Manok'a ve beherine iki yüz otuz sekiz sehinden yedi yüz on dört sehmi merkûmât Neşo ve Hânım ve Losîn'e ve beş yüz kırk altı sehmi merkûm Sosû'ya ve beherine bin beş yüz kırk yedişer sehinden üç bin doksan dört sehmi dahi merkûmân Moşîh ve Mîsâk'a isâbet etmek üzre bi'l-cümle metrûkât ve muhalefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fî ğurre-i Cemâziye'l-evvel li sene hamse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-28-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlei 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Arabyân Ohannes veled-i Ebu'l-hadık'ın verâseti zevce-i metrûkesi Elmâs bint-i Ohannes ile sulb-i kebîr oğulları Mîsâk ve Liyon ve Âpît ve sulbiye-i kebîre kızı Eleğnî'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri medîne-i mezbûre'nin mezkûr Hersân mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i devlet-i müşârûn ileyhâdan sirren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve makbûlÜ'ş-şehâde oldukları nûmâyân olan Papayân Arsîn veled-i Haçîk veled-i Osîb ve Moşîh veled-i Kâlos veled-i Şağû nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâkî' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhîsâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri sekiz sehimden olub sihâm-ı mezkûreden bir sehm-i zevce-i merkûme Elmâs'a ve beherine ikişer sehimden altı sehmi benûn-u merkûmûn Mîsâk ve Liyon ve Âpît'e bir sehmi dahi bint-i merkûme Eleğnî'ye isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâlis ve'l-işrîn min Cemâziye'l-evvel li sene hamse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-29-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhâk Çukur nâhiyesi Bezâtûn karyesi ahâlisinden iken bundan vefât eden Molla Raşîd Efendi ibn-i Ömer Ağa'nın verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Perinâz bint-i Eyyûb ile sulbiye-i kebîre kızları Âsiye ve Cevâhir ve sulbiye-i sağîre kızları Fâtîma ve Kutlu ve li ebeveyn er karındaşı Abdülmecîd Ağa'ya muhzire ve başka vârisi olmadığı medîne-i Bitlis'iin Hersân mahallesi ahâlisinden sirren ve 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlÜ'ş-şehâde oldukları nûmâyân olan meşâyîh-i kâdiriyyeden Şeyh Şemseddîn Efendi ibn-i Şeyh Mehmed Efendi ibn-i Şeyh 'Abdürrezzâk Efendi ve Çukur nâhiyesinin Şeyhân karyesi ahâlisinden olub mahalle-i mezkûre'de müsâfîren sâkin Şeyh İbrahim Efendi ibn-i Şeyh Halîl ibn-i Şeyh Ali nâm kimesnelerin evkâf da'vâ vekîli Ömer 'Adlî Efendi muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâkî'

olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer‘î lâhık olmağla tashîh-i mes‘ele-i mîrâsiyeleri yirmi dört sehimden olub sihâm-ı mezkûreden üç zevce-i mezbûre Perinâz’a ve beherine dörder sehimden on altı sehmi benât-ı mezbûrât Âsiye ve Cevâhir ve Fâtıma ve Kutlu’ya ve beş sehmi dahi ah-i mezbûr Abdülmecîd Ağa’ya isâbet etmek üzere bi’l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’l-hâmis min Cemâziye’l-âhir li sene hamse ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-30-

Der-i devlet mekîne ‘arz-ı dâ‘î-i kemîneleridir,

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn-u mülûkâneye mülhâk evkâfdan olub Bitlis Vilâyeti celîlesi dâhilinde Si‘îrd sancağının Şîrvân kazâsında (Nevîn?) karyesinde defin-i hâk-ı ‘aternâk olan imam Ali Rıza hazretlerinin ahfâdından ve ‘aizze-i kirâmdan Seyyid Şeyh Ahmed Şîrevî kuddise sirrahu’l-‘âlî hazretlerinin evlâdından ve meşâyih-i kirâm ulemâ-i (...) reşâdetlû Seyyid Şeyh Mehmed Emîn Efendi hazretlerinin [60] bin üç yüz senesi Şevvâl’inin yirmi beşinci günü târihli müseccel vakıf-nâme-i ma’mûl-u bihâsında muharrer nefsi Bitlis’de müceddeden binâ ve inşâ ederek nâm nâme-i hazret-i pâdişâhî’ye mensûb bulunan tekve ve zâviye’nin meşîhat ve tevliyyet cihetlerine bin üç yüz senesi Safer’inin on beşinci günü târihlû berât-ı ‘âlîşân ve bin üç yüz yirmi senesi Receb’in yirmi beşinci günü târihlû sened-i hâkânî mücebince mütesarrıf olan mûmâ ileyh Es-seyyîd Şeyh Mehmed Emîn Efendi hazretlerinin bin üç yüz yirmi beş senesi Cemâziye’l-âhir’inin altıncı günü vukû‘ vefâtıyla yeri münhâl ve hizmet-i lâzimesi mu‘attıla kalmağla müteveffâyı mûmâ ileyhın hâzırân sulb-i kebîr oğlu olduğu mütehakkık olan işbu bâ’isu’l-‘arz Seyyid Şeyh Mehmed Dervîş Efendi dâ‘îleri medîne-i mezbûre mahkeme-i şer‘iyyesinde mün‘akıd meclis-i şer‘î ‘âlîde medîne-i mezbûre evkâf muhâsebecisi ‘izzetlû Cevdet Efendi ibn-i Ahmed Efendi ve meşâyih-i kirâmdan Nakîbu’l-eşraf kâim-mekâmı reşâdetlû Şeyh Şemseddîn Efendi ibn-i Şeyh Mehmed Efendi ve Şeyh Abdülmecîd Efendi ibn-i Şeyh Abdullah Efendi ve Şeyh Muhyiddîn Efendi ibn-i Şeyh İsmâ‘îl Efendi ve Molla Hamid Efendi ibn-i Zü’lfikâr Efendi hâzır oldukları halde lede’l-imtihân ciheteyn-i mezkûreteyne

ehlîyyet ve istihkâkı inde'ş-şer'i'l-enver zâhir ve nümâyân olmağın şartı vâkıf mûcebince sâlıfu'l-'arz tevcihe berât-ı 'âlîsinde mûnderic Şîrvân Şeyh karyesiyle müzârî-i mülhakasından Halîl-vîrân mezra'ası hâsılât-ı 'aşeriyye ve rûsûmâtıyla Uzun-vîrân mezra'asının müştamilâtından bulunan muhaddes Şero ve Ali Kalkan ve Kızılkaya nâm-ı diğeri Kemursûn karyelerinde i'şâr bedeli olub ta'amiyye nâmıyla mezkûr sened-i hâkânîde muharrer bulunan üç bin beş yüz kurûşun sarfıyla ayında ve rûzgâne it'âm-ı ta'amiyye ettirmek üzere ciheteyn-i mezkûreteyn pederi mahlûlundan meşrûtu lehâsı bulunan oğlu mûmâ ileyh es-seyyîd Şeyh Mehmed ve Dervîş Efendi 'uhdesine tevcihe ve yedine bir kıt'a berât-ı şerîf-i 'âlîşân ile tebdîlen bir kıt'a sened-i hâkânî sadaka ve ihsân buyrulmak recâsına bi'l-iltimâs pây-e serîr merhâmetlû mu'allâya 'arz ve i'lâm olundu. Tahrîren fî'l-yevmi's-sâbi' 'aşar min Cemâziye'l-âhir li sene hamse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-31-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'â-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem terk-i teb'iyyet maksadıyla firâren düvel-i ecnebiyye olan Rusiya'nın Tiflis şehrine geden Bakkalyân Serkîz veled-i Yânos'un verâseti teb'a-i 'Osmânîyye'de kalan zevce-i metrûkesi Şûşân bint-i Kirkor ile sulb-i kebîr oğulları Arsîn ve Sinbât ve sulbiye-i kebîre kızları Akâbîn ve Ayşîr ve Makrohî ve Virgîn'e muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri medîne-i mezbûrenin mezkûr Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i devlet-i müşârûn ileyhâ'dan sirren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan Bakkalyân Sihâk veled-i Agob veled-i Sihâk ve Artîn veled-i Ağcân veled-i Milkon nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri altmış dört sehinden olup sihâm-ı mezkûreden sekiz sehmi zevce-i merkûme Şûşân'a ve beherine on dörder sehinden yirmi sekiz sehmi veledân-i merkûman Arsîn ve Sinbât'a ve beherine yedişer sehinden yirmi sekiz sehmi dahi benât-ı merkûmât Akâbîn ve Ayşîr ve Makrohî ve Virgîn'e isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve

muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî ve'l-'işrîn min Cemâziye'l-âhir li sene hamse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-32-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Ağbâr veled-i Papa'nın verâset-i zevce-i metrûkesi Ostiyân bint-i Parno ile sulb-i kebîr oğulları Mikâil ve Arşâk ve Aleksander ve sulbiye-i kebîre kızı Losîn'e Ba'dehû ibn-i merkûm Aleksander'ın dahi fevtiyle verâseti anası merkûme Ostiyân ile li ebeveyn er karındaşları merkûmân Mikâil ve Arşâk ve li ebeveyn kız karındaşı merkûme Losîn'e. Ba'dehû ibn-i mekûm Arşâk'ın dahi terk-i teb'iiyet maksadıyla firâren düvel-i ecnebiyye olan Rusiya'ya gidûb verâset-i teb'â-i 'Osmânîyye'de kalan anası merkûme Ostiyân ile li ebeveyn er karındaşı merkûm Mikâil ve li ebeveyn kız karındaşı merkûme Losîn'e muhzire ve başka vârisi olmadığı [61] her biri mahalle-i mezbûre mütemekkinlerinden ve teb'â-i devlet-i müşârun ileyhâdan sırren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve makbûlu'ş-şehâde oldukları nümâyân olan Nazar veled-i Oyidis veled-i İsbâtor ve Osîb veled-i Parsîh veled-i Şâhîn nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri iki yüz onaltı sehinden olub sihâm-ı mezkûreden kırk sekiz sehm-i zevce-i merkûme Ostiyân'a ve yüz on iki sehm-i merkûm Mikâil'e ve elli altı sehm-i dâhi merkûme Losîn'e isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'r-râbî' ve'l-'işrîn min Cemâziye'l-âhir lî sene hamse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-33-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan İsrâil veled-i Kiyork'un verâset-i zevce-i metrûkesi Nazlı bint-i Hakob ile sulb-i kebîr oğulları Moşîh ve Âbît ve Kiyork ve Mampirî ve sulbiye-i kebîre kızları Pirnîs

ve Sirpon ve Ezînef ve Haykânoş'a. Ba'dehû ibn-i merkûm Kiyork'un dahi terk-i teb'iyyet maksadıyla firâren düvel-i ecnebiyye olan Rusiyâ'ya gitmesinden nâşî verâseti tebâ-i 'Osmânîyye'de kalan anası merkûme Nazlı ile li ebeveyn er karındaşları merkûmûn Moşîh ve Âbî ve Mampirî ve li ebeveyn kız karındaşları merkûmât Pirnîs ve Sirpon ve Ezînef ve Haykânoş'a muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre mütemekkinlerinden ve teb'a-i mişârun ileyhâdan sirren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Mikâil veled-i Ağbâb veled-i Papa ve Misâk veled-i Nazar veled-i Oyidis nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri bi-hükmi'l-münâsehati's-şer'iyye iki bin sekiz yüz seksen sehimden olub sihâm-ı mezkûreden dört yüz otuz sehim zevce-i merkûme Nazlı'ya ve beherine dört yüz doksaner sehimden bin dört yüz yetmiş sehim veledûn-u merkûmûn Moşîh ve Âbî ve Mampirî ve beherine iki yüz kırk beşer sehimden dokuz yüz seksen sehim dahi merkûmât Pirnîs ve Sirpon ve Ezînef ve Haykânoş'a isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin min Recebi'l-ferd li sene hamse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-34-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden Emidyân Mampirî veled-i Serkîs veled-i Vartân ve Moşîh veled-i Manûk veled-i el-merkûm Vartân nâm kimesnelerin zikr-i âtî husûsda vekîl-i müseccel-i şer'ileri mahalle-i mezbûre mütemekkinlerinden ve teb'a-i mişârun ileyhâdan Bâdîkyân Moyis Efendi veled-i Ağcân veled-i Papa nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'iyyesinde mün'akıd meclîs-i şer'î hatîrde medîne-i mezbûrede vâki' 'Alemdâr câmî'i şerîfi mütevellîsi Yâhû Baba-zâde Hacı Seyyid Emîn Efendi ibn-i Şeyh Hacı Ârîf Efendi ibn-i Seyyid Mahmûd Efendi muvâcehesinde medîne-i mezbûre evkâf muhâsebecisi Cevdet Efendi ibn-i Ahmed Efendi'nin vekîl-i müseccel-i şer'î si Ömer Adlî Efendi ibn-i Şeyh Sa'dullah Baba hâzır olduğu halde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb medîne-i mezbûre mezkûr Hersân mahallesinin

Ğarb Köprüsü Caddesi altında vâki‘ ma‘rûf ve meşhûr Hasan Beğ esyâbına cârî olan su harkı siyâb-ı mezkûr müstemilâtından olup mine‘l-kadîm ber-huccet-i mülkiyyet bilâ nizâ‘ müvekkillerimin babaları merkûmân Serkîs ve Manok veledân-ı Vartân‘ın (...) müştereken taht-ı tasarrûflarında olduğu ve mukaddemâ hark-ı mezkûr Alemdâr Baba câmi‘i şerîfi vakfı marbûtânından diye medîne-i mezbûre evkâf muhâsebecisi vekîl-i sâbıkı Hamdî Efendi tarafından müteveffiyân-ı merkûmân Manok ve Serkîs aleyhimlerine ikâme edilen da‘vâ ve cereyân eden muhâkeme netîcesinde merkûmânın mülkleri bulunduğu dahi tahkîk ederek ol-bâbda istihsâl edilen i‘lâm -ı şer‘i tedkîkât-ı şer‘iyyece kısmen nakdî ve i‘âde kılınmış ise mezkûr su harkı merkûmân Serkîs ve Manok mülkleri olup vefâtlarıyla oğulları müvekkillerim merkûmân ile verâse-i sâirelerine mevrûs bulunmuş iken yine hark-ı mezkûr câmi‘i şerîf-i mezbûr vakfı merbûtânındandır. Diye mütevellî-i mûmâ ileyh Hacı Seyyid Emîn Efendi fuzûlî ve bî-ğayri hakk zabt [62] ve müdâhale etmekde olduğundan vakfiyyetini isbât eder derecede ber-günâ evrâk-ı müsbetesi olmadığı cihetle fuzûlî vâki‘ olan müdâhalesinin men‘ini taleb ederim. Deyû bi‘l-vekâle da‘vâ eyledikde mütevellî-i mûmâ ileyh Hacı Seyyid Emîn Efendi dahi cevâbında vekîl Moyîs Efendi‘nin iddi‘â eylediği meşhûr Hasan Beğ Esyâbı‘nın su mecrâ arsası yani değirmen-i mezkûre suyun cârî olduğu hark ve bend mahalli ber-vech-i evlâdiyyet ve meşrûtiyyet mütevellisi bulunduğum Alemdâr risâlet penâhîden defîn-i hâk-ı ‘aternâk olan Alemdâr Baba Cami‘i Şerîfi vakfına marbût müsteğilâtından olarak yüz seneden berû mecrâyı mezkûre vakf-ı mezkûr zi‘l-yed ve mütesarrîf olmağla değirmen-i mezkûrun hîyn-i inşâsında bu güne değin sâhib evvellerine pederim ve ceddîm tarafından icâreye verilmiştir. Ve bedel-i icârı vakf nâmesine (...) ahz edilmiştir. Ve müdde‘iyyân vekîli Moyîs Efendi‘nin müvekkilleri Emdiyân Moşîh ve Mampirî nâm kimesneler babaları müteveffiyân-ı merkûmân Manok ve Sekîs’e dahi vakfın sâir ‘akârâtı gibi vakıfnâmesine (...) tevliyetim hasebiyle mahzeri şuhûdda icâreye verûb merkûmûna dahi bi‘t-tav‘ ve‘r-rızâsına (...) vakıfnâme olarak benden isticâr etmişlerdir. Pederim ve ceddîm mecrâyı mezkûrden mine‘l-kadîm icâr aldıkları gibi ben dahi merkûmûndan sene (...) şimdiye değin vakıfnâme icârâtım ve te‘amul-i kadîm dahi ol-vecihle cereyân etmiştir. Her ne kadar merkûmân Manok ve Serkîs hayatlarında mahkeme-i şer‘iyyeden vakf ‘aleyhine bir kıt‘a i‘lâm-ı şer‘i ahz eylemiş iseler

de mezkûr i'lâm -ı şer'inin ahzına sebep veren ğayr-ı meşrût-u umûm evkâfın evkâf idâresi tarafından kabzı esnâsında dâ'îlerinin evkâfı dahi her nasılsa ol-târihde yedinden nez'le evkâf idâresi tarafından sûret-i mevkûte de bir sene mikdârı zabt ve mü'ehhiren dâ'îlerinin evkâfı meşrût evkâfdan bulunmasına mebnî vakf-ı mezkûrun umûru husûsâtı kâfi el-sâbık taraf ve dâ'îyâneme terk ve teslîmi hengâmında evrâk meyânında mezkûr i'lâm -ı şer'i sûreti evkâf idâresi tarafından taraf-ı dâ'îyâneme devr edilûb lede'l-kırâe vakf-ı mezkûr kâim-mekâm mütevellî ta'yîn kılınan evkâf muhâsebecisi vekîli mümâ ileyh Hamdî Efendi'yi müvekkil-i merkûmânın babaları Manok ve Serkîs celb ve fırsatı ğanîmet bilerek fikirlerine götürüb mümâ ileyh Hamdî Efendi mecrâyı mezkûr vakf-ı mezkûrun müşteğîlâtı olduğunu ve senesine mine'l-kadîm îcâr aldığını da'vâ ve merkûmânın inkârına mukârin mümâ ileyh Hamdî Efendi hukûk-u vakfı pâymâl ve ihânetini tezâhür ederek işde mürûr-u zaman ve evrâk-ı müte'addidelerle şuhûd-i kesîre mevcûd iken isbât-ı beyniyyeden izhâr-ı acez edûb ol-vecihle vakf aleyhine i'lâm istihsâl edilmiş olmağla i'lâm -ı mezkûre 'adem kana'atımdan nâşî li-ecli't-temyîz tedkîkât-ı şer'iyyeye 'arz ve takdîm ve edûlub nakz ve i'âde edilmiş iken tekrâr da'vâya kıyâm etmelerine bir ma'nâ verilemediğinden bî-vech-i şer'i vâki' olan iddi'âsının reddini talep ederim. Deyû def'e tasaddî eyledikde merkûm Moyîs Efendi dahi cevâbında bu gibi îcâr ve eşcâr mu'amelesi vücûda gelmeyûb ancak geçmiş üç yüz on yedi senesinden cereyân eden muhâkemededen sonra ya'ni i'lâmı müstahsilenin bâb-ı mu'allây-ı fetvâpenâhiden tasdîk veya nakz olunub i'âdesine değîn senevî iki yüz kurûş emânet sûretiyle cânibi vakfa verildiği elde mevcûd bulunan ilm-u haberler mufâdiliyle anlaşılır ve meblağ-ı mezkûru vermekden maksad suyun mütevellî-i mümâ ileyh tarafından kat'ıyla münâza'aya sebep verilmemesine mütevekkîf olduğu 'umûmiyetle ma'lûmdur. Deyû dâfi'i mümâ ileyh Hacı Seyyid Emîn Efendi'nin mezkûr îcâr ve eşcâr mu'amelesini külliyyen inkâr eyledikde dâfi'î mümâ ileyh Hacı Seyyid Emîn Efendi'den mezkûr îcâr ve eşcâr maddesine mutâbık beyyine-i şer'iyye talep olundukda 'udûl-u ahrâr ricâli müslîmînden ve her biri Zeydân mahallesi ahâlisinden Receb Ağa ibn-i Kâsım bin Abdülġafûr ve Molla Ali bin Molla Mustafa bin Ali ve Hersân mahalleli hâzırân Şeyhî Şeyh Ahmed Efendi ibn-i Şeyh İsmâ'îl Efendi ibn-i Şeyh Abdullah ve Süleymân Çavûş bin Resûl bin Süleymân nâm kimesneler li ecli'ş-şehâde meclis-i şer'e hâzırûn olub

şâhidûn-u mezbûrûndan mezbûrân Şeyh Ahmed Efendi ve Süleymân Çavûş şehâdetlerinde târihten tahmînen on üç-on dört sene evvel işbu müdde'î 'aleyh 'Alemdâr Baba câmi'î şerîf-i mütevellîsi Hacı Seyyîd Emîn Efendi'nin hânesinde hâzır olduğumuz halde Hersân mahâllesi ahâlisinden Emdellî oğullarından müvekkilân-ı merkûmân Mampîrî ve Moşîh'in babaları Manok ve Serkîs veledân-ı Vartân hayâtlarında hâzır olduğumuz [63] meclise gelûb mâlik oldukları Hasan Beğ esyâbı su harkının bir seneliğini iki yüz kurûş 'Alemdâr Baba câmi'î şerîfi vakfı nâmına mütevellîsi mûmâ ileyh Hacı Seyyîd Emîn Efendi'den işcâr edûb bedel-i eşcârı olan iki yüz kurûşu mütevellî-i mûmâ ileyh vakfı nâmına kendisi ahz ve kabz eylediğine ve şâhidlerden mezbûrân Receb Ağa ve Molla Ali dahi mezkûr îcâr ve eşcâr mu'amelesini üç sene evvel vechi muharrer üzre huzûrlarında icrâ olunduğuna şâhidiz şehâdet dahi ederiz. Deyû her biri ber-vefk-i da'vâ edâyı şehâdet-i şer'îyye edtiklerinde şâhidûn-u mezbûrûn evvelen bâ varaka-i mestûra mensûb oldukları mezkûr Hersân mahâllesi imamı Molla Raşîd bin Molla Abdülmecîd ve muhtarı Mehmed Efendi ibn-i 'Uzeyr ve Zeydân mahâllesi muhtarı Şemseddîn bin Mahmûd ve meclis-i ihtiyârı Emîn Ağa ibn-i Molla Mûsâ-zâde Ali nâm kimesnelerden sirren ve Ba'dehû mezbûrûn ile Hersân mahâllesi 'Osmân bin Hevâce Abdullah ve Zeydân mahâllesi ahâlisinden müezzîn Molla Mahmûd bin Molla Ahmed nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'-ş-şehâde oldukları ihbâr ve iş'âr olunması üzerine müvekkilân-ı merkûmân ile babaları Manok ve Serkîs Ağalar hayatlarında ciheti vakfe îcâr verdikleri bi'l-beyyine-i müzekkât sâbit olduğuna nazaran tasarruf hakkındaki idd'aları redd olunduğu ve mezkûr su harkıyla bend-i mahalli Alemdâr Baba câmi'î-i şerîfi vakfı müştamilâtından olduğuna hükm-i şer'î lühûk ettiği tarafına teblîğ ve tefhîm olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'r-râbi' ve'l-'işrîn min Cemâziye'l-âhir li sene hamse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkez mahkeme-i şer'îyesinden 'aleyhine i'tâ olunan işbu i'lâm ın hükmüne 'adem-i kana'atle temyîz-i istid'âsına dâir Mampîrî ve Moşîh imzâlarını hâvî melfûf lâhiya-i i'tirâziyye zikr olunan i'lâm ile birleşdirilerek kırâet olundu. İ'lâm-ı mezkûrun netîce-i meâli usûlüne müvâfık olub lâyiha-i merkûme münderecâtına nazaran îfâyı muktezâsı zımnında işbu evrâkın meclis-i tedkîkât-ı şer'îyye havâle buyrulması bâbında emr ve fermân hazret-i min lehu'l-emrindir. 9 cemâdiye'l-âhir (1)326

Bitlis Vilâyeti merkez mahkemesinden 24 Cemâdiye'l-ahir (1)325 târihiyle i'tâ olunan işbu i'âm-ı şer'î ve Mâmpirî ve Moşîh imzâlî lâyahâ-i i'tirâziyye mutâla'a olundu. İ'âm-ı mezkûrun hülâsa- meâli Mâmpirî ve Moşîh vekilleri Bâdikyân Moyîs Efendi meclisde Ali Baba câmî'i şerîfi müteellisi Hacı Seyyîd Emîn Efendi müvâcehesinde Evkâf muhâsebecisi Cevdet Efendi vekîli Ömer 'Adlî Efendi hâzır olduğu halde Hasan Beğ (esyâbına ?) cârî su harkı mine'l-kadîm müteveffâ Serkîz ve Manûk'un hayâtlarında mülkleri olup ba'de vefâtihümâ oğulları müvekkilân-ı mezbûrân ile verese-i sâireye mevrûs olmuş iken hark-ı mezkûr câmî'i mezkûr vakfı merbûtânından olduğu iddi'âsıyla mütevellîyi mûmâ ileyh tarafından fuzûlî zabt edildiğinden bi'l-bahs müdâhale vâki'anın men'ini da'vâ eylemesi üzerine mütellîyi mûmâ ileyh hark-ı mezkûr (...) mahallesi câmî'i şerîf-i mezkûr vakfı merbûtânından olarak mezkûr değirmenin hîyn-i inşâsından beri sâhib-i evellerine peder ve ceddi tarafından icâr edilegeldiğine dâir der-meyân eylediği vakfı inkâra mukârin bi'l-beyne isbât etmeğin mücebince hükm olunduğunu nâtık ve netîce-i meâli usûlüne muvâfık deyû Fetvâhâne-i 'Aliyyeden musaddık olup sûret-i musaddıkası celb ile tedkîk edilen zabtına mutâbık ve mühteviyât-ı lâyiha dahi ğayr-ı vârid olmağla usûlen icrâ icâbı zımnında evrâk-ı vâride (...) müşâr ileyhe i'âde buyrulması tezekkür edildi. Ol-bâbda emr-u fermân hazret-i veliyu'l-emrindir. 8 Zi'l-ka'de (1) 326

Meclîs-i Tedkîkât-ı Şer'îyye

-35-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Zeydân mahallesi sâkinelerinden iken bundan akdem vefât eden Rahime bint-i Mehmed Şerîf'in verâseti zevc-i metrûku Yâsin Efendi ibn-i Dervîş ile babası mezbûr Mehmed Şerif ve anası Fâtîma bint-i Süleyman'a. Ba'dehû ebû mezbûr Mehmed Şerîf'in dâhi vefâtıyla verâset-i zevce-i

menkuhâ-i metrûkesi mezbûre Fâtıma ile sulb-i kebîr oğlu Arif Efendi'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sırren ve 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyan olan Molla İsmâ'îl ve Süleyman ebnân-ı Mahmûd bin Sa'dullah nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashih-i mes'ele-i mîrâsiyeleri yirmi dört sehinden olup sihâm-ı mezkûreden on iki sehmi zevc-i Yâsin Efendi'ye ve beş sehmi mezbûre Fâtıma'ya ve yedi sehmi dahi mezbûr Arif Efendi'ye isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l yevmi'l-hâdî 'aşar min Recebi'l-ferd lî sene hamse 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-36-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Zeydân mahâllesi sâkinelerinden Dîdâre bint-i Süleyman Ağa ibn-i Seyyid Emîn nâm hâtûnun zikr-i âti husûsda vekîl-i müseccel-i şer'î si mahâlle-i mezbûrede sâkin âş memûru Râşid Efendi ibn-i Hasan Ağa ibn-i Seyyîd Mehmed nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'isinde mün'akıd meclîs-i şer'imizde müvekkilesinin zevc-i mutlakı Diyârbekir Vilâyeti ahâlisinden ve mezbûr Seyyâr mülâzım-ı evvelî olup li eclî'l-memûriye medîne-i mezbûreye mülhâk Si'îrd Sancağında sâkin Abdülazîz Efendi ibn-i Ali Ağa'ya ayrı ayrı günlerde mahkemeye gelmesi lüzûmunu Si'îrd Nibâyet-i Şer'iyyesi vâsıtasıyla teblîğ kılınan üç kıt'a da'vetiyye-i şer'iyye ve bir kıt'a muhatara üzerine da'vete icâbet etmeyen ve vekîl dahi göndermeyen mümâ ileyh Abdülazîz Efendi'nin hukûkunun muhâfazası zımmında cânib-i şer'î 'âlîden vekîl-i müsahhar ta'yîn kılınan medîne-i mezbûrenin mezkûr Zeydân mahâllesinde sâkin Diyârbekirli Ömer 'Adlî Efendi ibn-i Şeyh Sa'dullah Baba müvâcehesinde da'vâ takrîr-i kelâm edûb müdde'î 'aleyh müvekkil-i mümâ ileyh Abdülazîz Efendi târihden dört buçuk sene mukaddem yüz kurûş mehr-i mu'accel müstevfî ve iki bin dokuz yüz kurûş mehr-i mü'eccel tesmiyeleriyle müvekkilem mezbûre Dîdâre Hânımı mahzer-i şuhûdda kendisine 'akd-u nikâh ve duhûl edûb hukûk-u zevciyyet beynlerinde kâime iken bu kerre müvekkilem mezbûreyi talak-ı selâse ile tatlîk ettiğini mezkûr Si'îrd Sancağı Niyâbet-i Şer'î yesinde istihsâl edûb müvekkilem mezbûreye gönderdiği üç yüz yirmi beş senesi

Rebi'ü'l-evvelinin üçüncü günü tarihli ve nâib Ali Rızâ Efendi mühür ve imzâlı bir kıt'a huccet-i şer'iyye [64] (...) anlaşılmış olmağla müvekkilem mezbûrenin gâib-i mûmâ ileyh Abdülazîz Efendi zimmetinde mütekarrır ve ma'kûd-u 'aleyh iki bin dokuz yüz kurûş mehr-i mü'eccel olarak hakkı ile nafaka-i 'iddet-i mu'ayyene-i ma'lûm ve maunet-i süknâsı müvekkilem mezbûre içün bana edâ ve'l-ifâya müvekkilesine izâfetle vekîl-i müsehhâr mûmâ ileyh Ömer Adlî Efendi'ye kibel-i şer'den tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ba'de'd-da'vâ ve's-suâl vekîl-i müsehhâr mûmâ ileyh Ömer 'Adlî Efendi dahi mehr-i mezkûr müdde'âsını külliye inkâr eyledikde müdde'îye vekîli mûmâ ileyh Râşid Efendi'den mehr-i mezkûr müdde'âsına mütâbık beyyine-i şer'iyye istenildikde her biri evvelen bâ verâkâ-i mestûra mensûb oldukları mezkûr Zeydân mahâllesi imâmı Molla Ali ibn-i Molla Mustafa ve muhtarı Şemseddîn bin Mahmûd Efendi ve Hersân mahâllesi muhtarı Molla Mehmed Emîn bin Molla İbrâhim ve meclîs-i ihtiyârı Süleymân bin Seyyâd nâm kimesnelerden sirren ve Ba'dehû mezbûrân herbiri mezkûr Zeydân mahâllesi ahâlisinden Hacı Veis-zâde Yâsin bin Abdürrezzâk ve Yaşo-zâde Muhyiddîn Efendi ibn-i Yâsin nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkiye ve makbûlu's-şehâde eddikleri iş'âr ve bi'l-muvâcehe ihbâr olunan mezkûr Zeydân mahâllesi ahâlisinden Seyyîd Ahmed bin Kel Mehmed ve Hersân mahâllesi ahâlisinden Molla Abdülazîz Efendi ibn-i Molla Abdülkerîm bin Molla Abdülazîz nâm kimesneleri meclis-i şer'e ihzâr ve lede'l-istişhâd münferiden ve bi'l-lafz ve'l-ma'nâ müttefikan ber-vefk-i da'vâ müdde'î 'aleyh vekîl-i müsehhâr mezbûr muvâcehesinde edâyı şehâdet-i şer'iyye etmeleriyle mûcebince meblâğ-ı mehr-i mezkûr iki bin dokuz yüz kurûş ile nafaka-i 'iddet-i mü'ayyene-i ma'lûme ve maunet-i süknâsı içün takdîr edilen üç yüz kurûşuna cem'an üç bin iki yüz kurûş müdde'îye-i mezbûre Dîdâre'ye edâ ve teslîme müvekkile izâfetle vekîl-i müsehhâr mezbûr Ömer 'Adlî Efendi'ye tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'r-râbi' min Recebi'l-ferd li sene hamse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkez mahkeme-i şer'iyesinden 'aleyhine i'tâ olunan işbu i'lâm ın hükmüne 'adem-i kana'atle istinâfen tedkîki istid'âsına dâir Abdülazîz mührünü hâvî melfûf lâhiya-i i'tirâziyye zikr olunan i'lâm ile birleştirilerek kırâet olundu. İ'lâm-ı mezkûrde müvekkile-i mezbûrenin zâtı mu'arrefe olunduğunu ve nafaka-i mukaddere-i

mekûrenin (...) ma'rûf etdiği bi'l-ihbâr tahakkuk etdiğine (...).olmamağla berâber nâibi mûmâ ileyh'in dâire-i (..) hâric belde-i âherde sâkin olduğunu beyân olunan müdde'î 'aleyh merkûme ber-vech-i muharrer vekîl-i müsehhâr nasbıyla muhâkeme-i şer'îyye icrâsı usûlünde olmadığından ve sâireden sebk-i noksân ve huldden ğayr-i hâlî olmağın bu sûretde husûs-u mezkûrun yine mahkeme-i mezkûrede i'âde-i muhâkemesi zımında işbu evrâk'ın mevrûfen mahaline (...) iktizâ eder. Ol-bâbda emr-u fermân hazret-i min lehu'l-emrindir. 7 Zi'l-ka'de (1)327.

-37-

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn-u Mülûkâneye mülhâk evkâfdan Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'de vâki 'Ayne'l-berîd ve Ağa nâm diğeri Sultân-ı 'Arab câmi'i şerîflerine vazîfe-i mu'ayyene ile evlâdiyet ve meşrûtiyet vechiyle bâ i'lâm-ı şer'î tevliyet cihetlerine mutasarrıf olan Molla Abdülvehhâb Efendi ibn-i Molla Ahmed'in sulb-i kebîr oğlu ve câmi'i şerîf mezkûrlar vakfından bi'l-meşrûta tevliyetini iddi'a eden Kızılmescid mahâllesi ahâlisinden İsâ Efendi ibn-i el-mûmâ ileyh Molla Abdülvehhâb Efendi nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şeri'yyesinde mün'akıd mesclîs-i şer'î enverde medîne-i mezbûre evkâf muhâsebecisi 'İzzetlû Cevdet Efendi ibn-i Ahmed Efendi müvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb vakf-ı mezkûrlar evkâf-ı kadîmeden olarak der-dest ve sicillâtta mukayyîd vakfiyesi olmayûb ancak tevliyet-i mezkûreleri mine'l-kadîm evlâd-ı evlâd-ı evlâdı vakfından olanların meşrûtiyet üzre tasarrufları müte'âmil olmağla ol-vecihle tevliyet-i mezkûreleri bi'l-meşrûtiyye babam mûmâ ileyh Molla Abdülvehhâb Efendi'nin 'uhdesinde iken bundan akdem vukû' vefâtıyla tevliyet-i mezkûreler münhâl olub ber-mûceb-i meşrûtiyyet 'uhdeme tevcîhi nizâmı iktizâsından iken muhâsebeci-i mûmâ ileyh vakf-ı mezkûrelere fuzûlî ve bî ğayr-i-hak müdâhale eder olmağla suâl olunub müdâhale-i vâki'âsının men'ini talep ederim. Deyû da'vâ eyledikde muhâsebeci-i mûmâ ileyh dahi cevâbında vakf-ı mezkûrelere hasbe'l-vazîfe müdâhale vak'asını tav'an ikrâr-ı mâ'ada müdde'i-i mûmâ ileyh'in ber-vech-i muharrer evlâdiyet ve meşrûtiyet müdde'âsını külliyyen inkâr eyledikde müdde'i-i mûmâ ileyh İsâ Efendi ber-vechi muharrer evlâdiyet ve meşrutiyyet müdde'âsını evvelen bâ veraka-i mestûre mensûb

olduğu mezkûr Kızılmescid mahâllesi imâmı Molla Abdülhâdî Efendi bin Molla Mustafa ve muhtarı Hacı Süleymân bin Musâ ve jandarma tabur kâtibi Mustafa Efendi bin Resûl ve yüzbaşı Abdülazîz Efendi bin Süleyman Efendi nâm kimesnelerden sırren ve Ba‘dehû mûmâ ileyhûmûn ile herbiri mahalle-i mezbûreli Hacı Rüstem-zâde Receb Çavuş bin Hamza ve Çerko Kasım Ağa-zâde Nasrullah Efendi ibn-i Mustafa Efendi nâm kimesnelerden dahi ‘alenen lede’ d-tezkiye ‘adl ve makbûlû’ş-şehâde oldukları iş‘âr ve bi’l-muvâcehe ihbâr olunan mahâlle-i mezbûreli Sâlih bin Abdülmecîd bin Ya‘kûb ve jandarma piyâde efrâdından Boryâni-zâde Mustafa bin Rüstem bin Mustafa nâm kimesneler tafsîl-i mezkûr üze bi’l-muvâcehe eyledikleri şehâdetleriyle ber-nehc-i şer‘i isbât etmeğin mûcebince mûmâ ileyh Îsâ Efendi’nin evlâdiyyet ve meşrûtiyyetine bi’l-hükm vakf-ı mezkûrlar tevliyetinin vazîfe-i mu‘ayyineleriyle babası müteveffâyı mûmâ ileyh Molla Abdülvehhâb Efendi mahlûlünden ber-mûceb-i ‘amel-i kadîm evlâdiyyet ve meşrûtiyyet vechiyle kibel-i şer‘den ‘uhdesine tevcihe vakf-ı mezkûrelere vâki‘ olan müdâhalenin men‘i içûn muhâsebeci-i mûmâ ileyh’e tenbîh olunduğu i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâbi’ min Recebi’l-ferd lî sene hamse ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

[65]

-38-

Bitlis Vilâyeti olan medîne-i Bitlis’e mülhâk Yako karyesi sâkinlerinden iken bundan akdem vefât eden Mehmed bin Hüseyin’in verâset-i zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Medîne bint-i Ahmed ile sulb-i kebîr oğulları Kâsım ve Hüseyin ve sulbiye-i kebîre kızları Halîme ve Fâtıma ve Görî ve sulbiye-i mürâhıka kızı Asîye’ye inhisâr-ı ba‘de’t-tehakkuk verese-i mezbûrûndan olub zât-ı herbiri Zeydân mahâllesi ahâlisinden İrfân Onbaşı bin Abdurrahman ve İbrâhim bin İsmâ‘îl ta’rîfleriyle mu‘arrefe zevce-i mezbûre Medîne nâm hâtûn mezkûr mahkeme-i şer‘iyyesinde mün‘akıd meclîs-i şer‘imizde verese-i mezbûrundan ibn-i kebîr mezbûr Hüseyin muvâcehesinde da‘vâ ve takrîr-i kelâm edûb ben mütevaffâyı mezbûr Mehmed’in hayâtında tarihten onbeş sene mukaddem beş yüz kurûş mehr-i mü‘eccel tesmiyesiyle zevce-i menkûhâ-i medhûl-u bîhâsı olub lâkin zevcim

mütevaffâyı mezbûr Mehmed hayâtında zimmetinde mütekarrır ve ma'kûd-u 'aleyh mezkûr beş yüz kurûşu bana kable'l-edâ ve'l-îfâ vefât etmekle meblağ-ı mezkûrun bana edâ ve teslîmi içûn müdde'î 'aleyh mezbûr Mehmed'e kibeli's-şer'den tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû da'vâ eyledikde müdde'î 'aleyh mezbûr Hüseyin dahi cevâbında müdde'î-i mezbûre Medîne'ye babası müteveffâyı mezbûr Mehmed'in hayâtında ile'l-vefât zevce-i menkûhâ-i medhûl-u bihâsı olduğunu tav'an ikrâr ve i'tirâf edûb lâkin mehr-i mezkûru beş yüz kurûş olmayub ancak dört yüz yirmi dört kurûş olub bu da mehr-i mu'accel sûretiyle müdde'î-i mezbûre'ye tesviye kılınmıştır. Deyû def'e tesaddî ve müdde'î-i mezbûrenin ziyâde mehr da'vâsını inkâr eyledikde dâfî'î-i mezbûr Hüseyin ber-vech-i muharrer def'i mezkûr müdde'âsına aslen şâhidi olmadığını ve müdde'îye-i mezbûreninde tahlifine taleb bulunmadığını beyân eyledikde müdde'î-i mezbûre Medîne'den ber-vech-i muharrer ziyâde müdde'âsına beyne taleb olundukda mezkûr ziyâde müdde'âsına aslen şâhidim yokdur deyû isbâtıdan izhâr-ı 'acz etmekle müdde'îye-i mezbûreye yemîn-i istizhâr tahlîf ve bâde'l-halef mücebince ber-vech-i ikrâr meblağ-ı mehr-i mezkûr dört yüz yirmi dört kurûşu babası müteveffâyı mezbûrun terekesinden olmak üzere medde'îye-i mezbûreye edâ ve teslîme müdde'î-i 'aleyh mezbûr Hüseyin'e tenbîh olduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâlis min Recebi'l-ferd lî sene hamse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-39-

Bitlis vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahâllesinde vâkî Kayserî tekke-i şerîfi post-nîşîni Şeyh Ahmed Efendi ibn-i Şeyh İsmâ'îl Efendi ibn-i Şeyh Abdullah Efendi'nin zikr-i âtî hususda bâ huccet-i şer'iyye vekîl-i müseccel-i şer'isi mahâlle-i mezbûre mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden Moyîs Efendi veled-i Ağcân veled-i Papa nâm kimesne vilâyeti mezkûre merkez mahkeme-i şer'iyyesinde ma'kûd meclîs-i şer'imizde vilâyet-i mezkûre evkâf muhâsebecisi 'izzetlû Cevdet Efendi ibn-i Ahmed Efendi muvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb Nezâret-i Evkâf-ı Hümayûn-u mülûkâneye mülhak evkâfdan medîne-i Bitlis'de kâin hubz-i ramazânî vakfı nâmı ile meşhûr vakfın vâkıfı Hersân mahâllesi ahâlisinden Bâlî Çelebi-zâde Bâlû

ismiyle müsemma bir zât olub vakıfnâmesi mevcûd ve müseccel olmadığından ancak vakf-ı mezkûrun tevliyetini Hazırân Şeyhi tekyesindeki post-nîşîn olanlara şart ve ber-mûceb-i şart-ı vâkıf ve te'âmül-i kadîm tevliyet-i mezkûre üç bin kurûş vazîfe ile müvekkilim mûmâ ileyh Şeyh Ahmed Efendi ibn-i Şeyh İsmâ'îl Efendi'nin tasarrufunda olub vakf-ı mezkûrden tevliyet nâmıyla alınan vazîfe-i mezkûre ise post-nîşîni bulunduğum tekye'i şerîfenin (...) ta'amiyyesine sarf ve te'amülü bu vecihle icrâ oluna gelmiş ve hizmet-i tevliyet-i mezkûre bin üç yüz on altı senesi nihâyetine kadar müvekkilim mûmâ ileyh Şeyh Ahmed Efendi tarafından îfâ ve idâre oluna gelmiş iken vakfiyesi meçhûl ve gayr-i müseccel ve meşrûtu lehâsı ma'lûm olmayan vakfların cânib-i evkâfdan zabtı esnâsında vakf-ı mezkûr dahi zabt ve idâre olunmakda ise yüz seneden berû cârî oluna gelmekde olan te'amûlün kemâ fi's-sâbık ber-vech-i meşrûtiyet müvekkilim yedinde îfâ ve muhâsebeci-i mûmâ ileyhın tevliyet-i mezkûreye vaki' olan müdâhalesinin men'ini tâleb iderim. Deyû da'vâ eyledikde muhâsebeci-i mûmâ ileyh Cevdet Efendi dahi cevâbında ber-vech-i iddî'â bu gibi vakfiyesi mefkûd ve gayr-i müseccel ve meşrûtu lehâsı meçhûl olan evkâfın evkâf muhâsebecileri ma'rifetiyle idâre olunması ve vakfiyesi müseccel ve meşrûtu lehâsı mevcûd ve ma'lûm olduğu şer'an sâbit olubda tevliyeti meşrûtu lehine der-dest tevcihe bulunan evkâfın mütevellileri mârifetiyle idâre olunması meclis-i mahsûs-u vükelâ kararıyla tebliğ buyrulan tahrîrât-ı aliyye-i nezâret penâhî iktizâsından bulunduğu ve vakf-ı mezkûrun vakfiyesi olmadığı misted'iyenin tâi'ân vâki' olan ikrâr ve iddî'âsı cümlesinden bulunmuş olmağla ber-mûceb-i emr vakf-ı mezkûr hazîne-i celîle-i hümayûn nâmına idâre olunmakda olduğundan iddî'âyı vâki'in reddini [66] taleb ederim. Deyû müdde'i-i merkûmun ber-vech-i muharrer meşrûtiyet müdde'âsını külliyyen inkâr eyledikde müdde'i vekîli merkûm Moyîs Efendi'den ber-vech-i muharrer meşrûtiyet ve te'âmül-i kadîm müdde'âsına mutâbık beyyine-i şer'îyye tâleb olundukda 'udûl-u ihrâr ricâli müslimînden ve her biri mezkûr Hersân mahâllesi ahâlisinden Süleyman Çavuş bin Resûl bin Süleyman ve Hakverdi bin 'Abdürrezzâk bin Haydar ve Halil bin Yusûf bin Halil nâm kimesneler li ecli'-ş-şehâde meclis-i şer'e hâzırdan olub istişhâd olunduklarında Hersân mahâllesi ahâlisinden Bâlû Çelebi-zâde Bâlû nâm kimesne hayatında mâlik olduğu dükkânlarını Ramazân-ı şerîfde fukârâyâ nân-ı 'azîz tevzi' edûlmek üzere vakf etmiş ve tevliyeti Hâzıran

Şeyhlerinin tekyesinde post-nîşîn bulunanlara şart ve vermiş olmağla hatta tevliyet-i mezkûreli müdde‘i müvekkil mûmâ ileyh Şeyh Ahmed Efendi’nin ceddi Şeyh Abdullah ve ba‘de vefât oğlu Şeyh İsmâ‘îl ve onun dahi vefâtıyla oğlu mûmâ ileyh Şeyh Ahmed Efendi îfâ etdiklerine şâhidiz ve şehâdet dahi ederiz. Deyû her biri ber-vefk-i da‘vâ edâyı şehâdet-i şeri‘yye etdiklerinde haklarında vâki‘ olan ta’n redd-i şehâdet mûceb olmadığından şâhidûn-u mezbûrûn evvelen bâ veraka-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Hersân mahâllesi imâmı Molla Reşid bin Molla Abdülmecid bin Molla Mehmed ve muhtarı Âkif bin Resûl Ağa bin Hacı Rüstem nâm kimesnelerden sirren ve Ba‘dehû mezbûrân ile her biri mahâlle-i mezbûre Âşûr-zâde Reşid bin Yûsuf bin Abdülaziz ve Mustafa bin Yakub bin Dervîş Mercân nâm kimesnelerden dahi ‘alenen lede‘t-tezkiye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde oldukları ihbâr ve iş‘âr olunmağın mûcebince müvekkil-i mûmâ ileyh Şeyh Ahmed Efendi’nin senevî üç bin kurûş vazîfe ile tevliyet ve meşrûta ve te‘âmül-i kadîme ba‘de‘l-hükm tevliyeti mezkûreye vâki‘ olan müdâhalenin men‘i içûn muhâsebe-i mûmâ ileyhe tenbîh olduğu i‘lâm olundu. Fi‘l-yevmi‘r-râbi‘ min Şa‘bânî‘l-mu‘azzam li sene hamse ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-40-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Hersân mahallesi mütemekkinlerinden ve teb‘a-i Devlet-i ‘Aliyye’nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Şükro nâm-ı diğeri Karapît veled-i Moğidis Kirkor’un verâseti zevce-i metrûkesi Şuşân bint-i Eyko ile sulb-i kebîr oğulları Osîb ve Ohân ve İrvân ve Aram ve sulbiye-i kebîre kızları Sufû ve Eznife. Ba‘dehû ibn-i merkûm Aram dahi terk-i teb‘iyyet maksadıyla firâren düvel-i ecnebiyye olan Rusya’ya gitmesinden nâşî verâseti teb‘a-i Osmâniyye’de kalan anası merkûme Şuşân’a ve li ebeveyn er karındaşları merkûmûn Osîb ve Ohân ve İrvân’a ve li ebeveyn kız karındaşları merkûmât Sufû ve Eznif’e muhzire ve başka vârisi olmadığı herbiri Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb‘a-i müşârûn ileyhâdan sirren ve ‘alenen lede‘t-tezkiye mu‘teber ve makbûlü’ş-şehâde oldukları nümâyân olan Moşîh Efendi veled-i Makçıyân Karapit veled-i Moğidis Kirkor ve Çarıkçıoğlu Osîb veled-i Hovânis veled-i Kirkor nâm kimesnelerin hâsım-ı câhid

muvâcehesinde ba‘de‘d-da‘vâ vâki‘ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer‘î lâhık olmağla tashîh-i mes‘ele-i mîrâsiyeleri bi-hûkmi‘l-münasahati‘ş-şer‘iyye bin dokuz yüz yirmi sehimden olub sihâm-ı mezkûreden iki yüz doksan altı sehim merkûme Şuşân’a ve beherine dört yüz altışar sehimden bin iki yüz on sekiz sehim merkûmûn Osîb ve Ohân ve İrvân’a ve beherine iki yüz üçer sehimden dört yüz altı sehim merkûmât Eznif ve Sufû’ya isâbet etmek üzre bi‘l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i‘lâm olundu. Fi‘l-yevmi’s-sâmin min Recebi‘l-ferd li sene hamse ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-41-

Ramazân i‘lâmı

Hazret-i Fahr-i Enbiyâ tâc-i asfîyâ kurreti ayni‘l-atkiyâ ‘aleyhi efdalu’s-selavât ve etemmü’t-tehiyyât Efendimiz hazretlerinin hicret-i seniyyelerinin işbu bin üç yüz yirmi beş sene-i mübâreke-i kameriyyesi Şa‘bânü‘l-mü’azzamı ğurresi buraca sâbit olmayub lâkin Dârü‘l-hilâfetü‘l-‘âliyye Kâdîlığınca yevm-i Pazardan sâbit ve ol-vecihle hükm-i şer‘î lâhık olub ol-bâbda tanzîm edilen huccet-i şer‘iyye posta ile gönderileceği cavâben bâ-telgraf bildirilmiş olmağla şehir-i şerîf Ramazan-ı li ecli‘l-vikâye yarınki Salı günü mebde-i şehir-i savm ve meftehi eyyâm-ı ‘izâm bulunduğundan hasbe‘l-mü’tâd tedârükât-ı lâzımâda bulunmak üzre keyfiyyetin cevâmî‘i şerîfe e‘imme ve hutebâsına teblîğ ve ‘âdet-i müstehsinesi vechiyle şehir-i Ramazân-ı mağfîret nişân’ın şeref hulûlunun i‘lân ve işâ‘esi husûsunun îcâb edenlere emr-u fermân buyrulması iktizâ eylediği i‘lâm olundu. Fî selh-i Şa‘bânî‘l-mu’âzzâm li sene hamse ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

[67]

-42-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb‘a-i Devlet-i ‘Aliyye’nin Ermeni milleti nisvânından iken bundan akdem fevt olan Pirûz ‘Uyidis’in verâseti sadr-ı kebîr oğulları Ovânis ve Şîrâk ve Moşîh ve sadriye-i kebîre

kızı Silvâ'ya Ba'dehû ibn-i merkûm Ovânis'in dahi terk-i teb'iyyet maksadıyla firâren düvel-i ecnebiye olan Rusya'ya gitmesinden nâşî verâseti teb'â-i 'Osmâniyyede kalan zevce-i metrûkesi (İğû ?) bint-i Ağbâb ile sulb-i kebîr oğlu Arâm ve sabîle-i sağîre kızları Paylânos ve Arşânos'a muhzire ve başka vârisi olmadığı herbiri mahalle-i mezbûre mütemekkinlerinden ve teb'a-i müşârûn ileyhâdan sirren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan Hovâkin veled-i Vartân veled-i Haçîk ve Arsîn veled-i Artîn veled-i Yanos nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri bi-hükm-i münasehati'ş-şer'iyye yüz on iki sehimden olup sihâm-ı mezkûreden beherine otuz iki şer sehimden altmış dört sehmi merkûmân Şirâk ve Moşîh'e ve on altı sehmi merkûme Silvâ'ya ve dört sehmi merkûme (İğû ?) ve on dört sehmi merkûm Arâm'a ve beherine yedişer sehimden on dört sehmi dahi merkûmetân Paylânos ve Arşânos'a isâbet etmek üzre bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmis's-sânî min Ramazânî'l-mübârek li sene hamse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-43-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Mikâil veled-i Kırkor'un verâseti zevce-i metrûkesi Enâne bint-i Atım ile sulbi kebîr oğulları Artîn ve 'Uyidîs ve Mampirî ve Hakob'a. Ba'dehû merkûme Enâne'nin dahi fevtiyle verâseti sadr-ı kebîr oğulları merkûmûn Artîn ve 'Uyidîs ve Mampirî ve Hakob'a. Hakob dahi terk-i tab'iyyet maksadıyla firâren düvel-i ecnebiyye olan Rusya'ya gitmesinden nâşî verâseti teb'a-i 'Osmâniyye'de kalan li ebeveyn er karındaşları merkûmûn Artîn ve 'Uyidîs ve Mampirî'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı Hersân ve Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'â-i Devlet-i 'Aliyye'nin Protestân milletinden sirren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan (Şecyân Hezkûs ?) veled-i Markara ve Misâk veled-i Simon veled-i Haçîk nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete

hükm-i şer'î lâhık olmağla ol-vecihle müteveffâyı ol-merkûm Mikâil nâmına mukayyid olan emlâkın oğulları merkûmûn Artîn ve 'Uyidîs ve Mampirî'ye 'ale'l-seviye isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî min Ramazânî'l-mübârek li sene hamse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-44-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Zeydân mahallesi ahâlisinden iken bundan iki sene mukaddem vefât eden Menteş Ağa-zâde Dâvud Ağa ibn-i Ali Ağa'nın verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi 'İffet bint-i Hacı Yâsin Efendi ile sulb-i kebîr oğlu Abdürrahman Efendi ve sulb-i sağîr oğulları Abdullah ve Abdülaziz ve Subhi ve sulbiye-i kebîre kızları Elmâs ve Lütfiye ve Nâciye ve Cemîle ve sulbiye-i sağîre kızı Vesîle'ye muhzire olduğu ba'de't-tahakkuk verese-i mezbûrûndan ibn-i kebîr mezbûr Abdürrahman Efendi'nin husûsî âtî-i'z-zikr vekîl-i müseccel-i şer'î si medîne-i mezbûrenin Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Katolik milletinden Mirâtîyân Mirât Efendi veled-i Ohannes veled-i Mirât nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclis-i şer'î hatîrde verese-i mezbûrûndan zevce-i mezbûre 'İffet Hânım kendi tarafından bi'l-ihâle ve sağîrûn Abdullah ve Abdülaziz ve Subhi ve Vesîle'nin dahi bâ huccet-i şer'îye vasîleri olduğu cihetle bi'l-vesâye kezâlik husûs-u mezkûrde vekîl-i müseccel-i şer'î si Kızılmescid mahallesi ahâlisinden Yûsuf Efendi ibn-i el-mûmâ ileyh Hacı Yâsin Efendi müvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb müvekkilim mezbûr Abdurrahman Efendi'nin babası Mûrisi mûmâ ileyh Dâvud Ağa hâl-i hayâtında ve kemâl-i 'akl ve sıhhatında târihten on sene mukaddem zevcesiyle kerimelerinin hissesi olmak üzere bir miktar (...) müvekkilim mezbûr Abdürrahman Efendi nezdine bıraktıktan sonra lâbisi olduğu elbisesinin ma'adâ cümle nûkûd ve zimem-nâsda olan alacağını [68] ve'l-hâsıl bi'l-cümle emvâl-i menkûle ve ğayr-i menkûlesini müvekkilim mûmâ ileyh Abdürrahman Efendi ile diğer birâderleri mezbûrân Abdullah ve Abdülaziz'e men'î mülk etmiş olduğu yedimde olan bin üç yüz on üç senesi Kânûn-u sânîsinin yirmi birinci günü târihli mükâvelât muharrerliğinden musaddık sened-i resmî ile sâbit olduğu halde bu gibi men'î mülk olan emvâl-ı menkûle ve ğayr-i menkûleye diğer taraftan müdâhale ile mahkeme

tarafından tahrîr-i tereke'ye tesbit edilmek ğayr-ı câiz olduğundan müvekkile-i mezbûre ile verese-i sâirenin tereke-i mezkûreye vâki' olan müdâhalelerinin men'ini talep ederim. Deyû bi'l-vekâle da'vâ eyledikde vekîl-i mezbûr Yûsuf Efendi dahi cevâbında bu vecihle nâme isnâdla vukû' bulan nef-i mülk ikrârları mu'teber değildir. 'Akâr ve arâzî gibi emvâlîn 'uhde-i tasarrufunda sukûtu me'mûru huzûrunda ikrâr ve senedât-ı mütekabziyesinin tebdiline mütevakıfıdır halbuki müteveffâyı mûmâ ileyh Dâvûd Ağa emvâl-i mezkûreye târih-i vefâtına değin ber-vech kendisi müstekillen mütesarrıf olub hiçbir vecihle mülkiyetinden ihrâc etmediğinden tereke-i mezkûrun tahrîriyle beyne'l-verese taksimini talep ve müdde'î vekîl-i merkûm Mirât Efendi'nin bî-vech-i şer'î vâki' olan iddi'âsının reddini istirhâm eylerim dedikde tarafeyn iddi'â ve müdâhaleleri lede'l-kırâe vekîl-i merkûm Mirât Efendi ifâdesinde müvekkili Abdürrahman Efendi'nin pederi müteveffâyı mûmâ ileyh Dâvûd Ağa hayâtında mâlik ve mütesarrıf olduğu emvâl-i menkûle ve ğayr-i menkûlesini oğulları müvekkili mezbûr Abdürrahman Efendi ile diğer oğulları mezbûrân Abdullah ve Abdülaziz'e nef-i mülk ve bu vecihle hayâtında ikrâr ve i'tirâf etmiş olduğunu iddi'â ve beyân etmekde ise de mâdem ki mezkûr emvâl-i menkûle ve ğayr-i menkûleyi müteveffâyı mûmâ ileyh Dâvûd Ağa kendi nâmına muzâf ve mesned kıldıkdan sonra nef-i mülk etmiş olduğunu müvekkiline izâfetle vekîl-i merkûm Mirât Efendi (...) ve mütesarrıf iken mecelle-i ahkâm-ı 'adliyenin bin beş yüz doksan birinci maddesi mücebince bu gibi nâma muzâf ve mesned kılınan ikrârlar nef-i mülk olmayıb ancak hîbe kâbilinden bulunduğu ve teslim ve tesellüm kâ'idesi dahi icrâ kılınmadığı her biri mezkûr Zeydân mahallesi mütecîrânından ve meclis-i idâre-i vilâyet 'azâsından Yûsuf Paşa ve Ya'kûb Efendi ebnân-ı Ali Ağa ve Mûsâ Efendi ibn-i el-mûmâ ileyh Yûsuf Paşa ve Hacı Abdülmecîd Efendi ibn-i Selîm Efendi ve Şemseddîn Efendi ibn-i Hacı Abdürrahman Ağa'ların ihbârlarından anlaşılmağla bu sûretde müdde'î vekîli merkûm Mirât Efendi'nin iddi'â eylediği nef-i mülk da'vâsının reddine ve tereke-i mezkûrenin tahrîriyle verese-i mezbûrûn beynlerinde taksîmine müvekkiline izâfetle merkûm Mirât Efendi'ye tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâdis ve'l-'işrîn min Recebi'l-ferd li sene hamse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkez mahkeme-i şer‘iyesinden ‘aleyhine i’tâ olunan işbu i’lâm ın hükmüne ‘adem-i kana’atle istinâfen tedkîki istid‘âsına dâir Abdürrahmân mühr ve imzâsını hâvî melfûf lâhiya-i i’tirâziyye zikr olunan i’lâm ile birleştirilerek kırâet olundu.İ’lâm-ı mezkûrde müvekkile-i mezbûrenin zâtı mu‘arrefe olduğuna (.../.....) mezkûre (...) olduğu beyân ve kâbil-i (kısmet?) olanların (...) ve hisselerin ta‘yîn olunub olmadığı îzâh olunarak netîce-i mütebeyyîneye ve mu‘amele icrâ edilmemiş olduğundan ve sâiren cihetle sebk-i noksân ve hullerden ğayr-i hâlî olmağın bu sûretin zahrına husûs-u mezkûrun yine vilâyeti mezkûre mahkeme-i şer‘iyyesine ber-nehc-i şer‘i ru’yeti iktizâ eder ol-bâbda emr ve fermân hazret-i min lehu’l-emrindir. 21 Ramazân li sene (1)326

Fetvâ Emîni

Muhbir-i İ’lâmât-ı Şer‘iyye

-45-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Hersân mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Hacı Abdülġanî Ağa bin İsâ bin İbrâhim’in verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Hanîfe bint-i Abdullah Ağa ile sulb-i kebîr oğlu Velî Ağa ve sulbiye-i kebîre kızı ‘Aişe’ye. Ba‘dehû zevce-i mezbûre Hanîfe’nin dahi vefâtıyla verâseti sadr-ı kebîr oğlu mezbûr Velî Ağa ile sadriye-i kebîre kızı mezbûre ‘Aişe’ye. Ba‘dehû ibn-i mezbûr Velî Ağa’nın dahi vefâtıyla verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkeleri Gürcü bint-i Hasan ve Fâtıma bint-i İshâk ile sulbiye-i kebîre kızı Nigâr ve sulbiye-i saġîre kızları Nâciye ve Zîynet ve li ebeveyn kız karındaşı mezbûre ‘Aişe’ye muhzire ve tashîh-i mes’ele-i mîrâsiyeleri bi hükmi’l-münâsahati’ş-şer‘iyye iki yüz on altı sehimden olub sihâm-ı mezkûreden yüz iki sehmi mezbûre ‘Aişe’ye ve beherine dokuzar sehimden on sekiz sehmi mezbûretân Gürcü ve Fâtımâ’ya ve beherine otuz ikişer sehimden doksan altı sehmi dahi mezbûrât Nigâr ve Nâciye ve Zîynet’e isâbeti mütehakkık olmağla verese-i mezbûrûndan olub zât-ı ta’rîf-i şer‘i ile mu‘arrefe mezbûre ‘Aişe nâm Hâtûn’un zikr-i âtî husûsda vekîl-i müseccel-i şer‘i si mezkûr Hersân mahallesi mütemekkinlerinden ve teb‘a-i Devlet-i ‘Aliyye’nin Ermenî milletinden Moyîs Efendi veled-i Ağcân veled-i Papa nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer‘iyyesinde mün‘akıd meclis-i şer‘i hatîrde

kezâlik verese-i mezbûrûndan zevce-i merkûme Fâtımâ ile bint-i mezbûre Nigâr'ın dahi husûsi-i âtiyi'l-beyânda vekîl-i müseccel-i şer'isi mahalle-i mezbûre ahâlisinden Molla İbrâhîm Efendi ibn-i Şemseddîn Efendi ve sağıretân-ı mezbûretân Nâciye ve Ziyet'in dahi bâ-huccet-i şer'iyye vasîleri ceddeleri mahalle-i mezbûre sâkinelerinden Hafsa bint-i Hüseyin muvâcehelerinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb mahalle-i mezbûrede vâki' bir taraftan Anbâr-zade Musâ bin Abdülkerîm ve bir taraftan Yûsuf bin Polâd bin Mehmed ve ba'zen Tahtû-zâde Mustafa ve Resûl ve Receb benûn-u Mahmûd ve tarafeyni tarîk-i 'amm ile mahdûd fevkânî iki bâb oda ve tahtânî bir oda ve iki âhûr ve bir kıt'a bahçeyi müştemil bir bâb mülk menzil ve yine mahalle-i mezkûrenin Gerîk mevki'inde vâki' bir taraftan Halef Ağa-zâde 'Arif bin Sâlih ve bir taraftan (Nestli?)oğlu Şa'bân bin Nebo ve bir taraftan Mahmûd-zâde Nûrî bin Hamza hâne ve bağçeleri ve taraf-ı râbı'ı tarîk-i 'amm ile mahdûd fevkânî iki bâb oda ve bir eyvân ve tahtânî üç bâb âhûr ve bir kıt'a [69] bağçeyi müştemil bir bâb mülk menzilin mecmû'u müvekkilem mezbûre 'Aişe'nin babası müteveffâyı ol-mezbûr Hacı Abdülğânî Ağa'nın hayâtında ile'l-vefât yedinde müstekillen malı ve mülkü iken ba'de vefât menzil ve bağçe-i mahdûd-u mezkûrlar müvekkilem mezbûre ile verese-i muharrere-i mezkûresine mevrûs olmuş iken menzil ve bağçe-i mahdûd-u mezkûrları müvekkiletân-i mezbûretân Fâtıma ve Nigâr ile sağıretân-ı mezbûretânın vasî-i mezbûrları müdde'î 'aleyhâ mezbûre Hafsa Hâtûn fuzûlî ve bi-ğayr-i hakk zabt ve vaz'ı yed eder olmalarıyla suâl olub menzil ve bağçe-i mahdûd-u mezkûrlardan müvekkilem mezbûre 'Aişe'nin erâsen mâliki olduğu yüz iki sehm hakka-i şâyi'âsından keff-i yed ve lâıyk-ı vechiyle bana teslîme müvekkile ve sağıretân-ı mezbûretân'a izâfetle vekîl-i vasî-i mûmâ ileyhâ İbrâhîm Efendi ve Hafsa Hâtûn'a tenbîh olunmak bi'l-vekâle matlûbumdur. Deyû da'vâ eyledikde müdde'î 'aleyh vekîl-i mûmâ ileyh Molla İbrâhîm Efendi ile vasî-i mezbûre Hafsa Hâtûn'dan her biri cevâblarında müteveffâyı ol-mezbûr Hacı Abdülğânî Ağa hâl-i hayâtında ve kemâl-i 'akl ve sıhhatda târihten yirmi sene mukaddem işbu meclis-i şer'î 'âlî'ye ibrâz ve erâ'e eylediğimiz bin üç yüz dört senesi Şevvâli'l-mükerremînin yirmi üçünden târihli mukâvelât-ı muharrerliğinden musaddık bir kıt'a sened mücebince mâlik ve mutasarrıf olduğu menzil ve bağçe-i mahdûd-u mezkûrlardan ancak tarafları mezkûr Mustafa ve Resûl ve Receb benûn-u Mahmûd

menzilleri ve tarîk cihetine olan ‘umûmun odası demekle ma‘rûf fevkânî bir bâb odayı kızı işbu müdde‘iye-i müvekkile-i mezbûre ‘Aîşe’ye ve diğ̈er emlâk ve bağçe-i muharrere-i mezkûre ile bi’l-cümle emvâl-i menkûl ve sâiresini dahi oğlu müteveffâyı sâlis mezbûr Velî Ağa’ya nef-i mülk ederek nâmı bir nâm müste’âr olduğunu mahzer-i şuhûdda ikrâr ve i’tirâf etmiş Ba‘dehû müteveffâyı sâlis mezbûr Velî Ağa dahi kezâlik yedimizde bulunan üç kıt’a sened-i hâkânî mücebince kendi nâmına defteri hâkânî dâiresinde tebdîl ve tahvîl edib vefâtıyla emlâk-i muharrere-i mezkûreler işbu müdde‘iye-i müvekkile-i mezbûre ‘Aîşe ile verese-i muharrere-i mezkûresine mevrûs olduğundan ol-vecihle menzil ve bağçe-i mahdûd-u mezkûrelere müvekkileler mezbûretân Nigâr ve Fâtıma ile sağîretân-ı mezbûretân vaz’ı yed ve tasarrûf ederler deyû bi’l-vekâle ve bi’l-vesâye def’a tesaddî eylediklerinde dâfi’ân-ı mezbûrân Molla İbrâhîm ve Hafsa’dan def’i mezkûr müdde’alarına mutâbık beyyine-i şer‘iyye talep olundukda vekîl-i mezbûr Molla İbrâhîm Efendi müvekkileleri mezbûre Nigâr ve Fâtıma def’i mezkûre şâhidleri olmadığını beyân ve vasî-i mezbûre Hafsa Hâtûn berâyı husûmet ta’yîn etmiş olduğu bâ hucet-i şer‘iyye vekîl-i Ömer Adlî Efendi ibn-i şeyh Sa’dullah Baba ber-minvâl-i muharrer def’i mezkûr müdde’asını isbât içün huzûr-u şerê ikâme eylediği mezkûr Hersân mahallesi ahâlisinden Mehmed Efendi ibn-i Hasan ve Receb Efendi ibn-i Mahmûd ve Mûsâ bin Abdülkerim ve Ahmed bin Hasan nâm kimesneler vefk-i def’i edâyı şehâdet-i şer‘iyye edemediklerinden red olunub şâhidi âhir ikâmesine havâle olundukda şâhid-i âhir ikâmesinden dahi lede’l-istimhâl ve lede’l-imhâl kerâren müddet-i mühel-i şer’i murûruyla müdde’i ‘aleyhâ vekîl-i mezbûr Ömer Efendi izhâr-ı ‘acez edûb müdde‘iye-i müvekkile-i mezbûre ‘Aîşe Hâtûn tahlîf olunmağın mücebince menzil ve bağçe-i mahdûd-u mezkûrlerden sâlifu’z-zikr yüz iki hisse-i şâyi’âsından keff-i yed ve lâyıık-ı vechle müdde‘iye-i müvekkile-i mezbûre ‘Aîşe’ye teslîme müdde’i ‘aleyhâ vekîli Molla İbrâhîm ve Ömer ‘Adlî Efendilere tenbîh olduğu i’lâm olundu. Fi’l-sâlis ‘aşar min Şa‘bânî’l-mu‘azzam li sene ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkez mahkeme-i şer‘iyesinden ‘aleyhine i’tâ olunan işbu i’lâm ın hükmüne ‘adem-i kana’atle istinâfen tedkîki istid’âsına dâir (...) imzâsını hâvî lâhiya-i i’tirâziyye zikr olunan i’lâm ile birleştirilerek kırâet olundu. İ’lâm-ı mezkûrde müvekkiletân-ı mezbûretân Fâtıma ve Nigâr’ın zâtları mu‘arrefe olduğuna ta’arruz

olmamağla berâber vasî mezbûrun def’i zımnında ikrâr-ı mezkûrun sağîreler hakkında medâr-ı hükm olamayacağından sebk-i noksân hullden ğayr-i hâlî olmağın bu sûretde husûs-u mezkûrun yine mahkeme-i mezkûreden i’âde-i muhâkemesi zımnında işbu evrâkın mazrûfen mahaline (....) iktizâ eder ol-bâbda emr ve fermân hazret-i min lehu’l-emrindir. 20 Cemâdiye’l-ûlâ li sene (1)328.

Fetvâ Emîni

Müdîr-i İ’lâmât-ı Şer’iyye

-46-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb’a-i Devlet-i ‘Aliyye’nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Artîn veled-i Erîk’in verâseti zevce-i metrûkesi Selvi bint-i Moğidis ile sulb-i kebîr oğulları Dikrân ve Serkîz ve Bülbül ve Abrâhâm ve sulbiye-i kebîre kızı Elmâs’a. Ba’dehû merkûmûn Serkîz ve Bülbül ve Abrâhâm ve Elmâs’dan herbiri birbirini müte’âkiben terk-i tab’iyyet maksadıyla firâren düvel-i ecnebiye olan Rusya’ya gitmelerinden nâşî verâseleri teb’a-i Osmâniye’de kalan anaları merkûme Selvî ile li ebeveyn er karındaşları merkûm Dikrân’a muhzire ve müteveffâyı merkûm Artîn’in bunlardan başka vârisi olmadığı herbiri mahalle-i mezbûre mütemekkinlerinden ve teb’a-i müşârûn ileyhâdan sırren ve ‘alenen lede’t-tezkiye mu’teber ve makbûlü’ş-şehâde oldukları nümâyân olan Ağcân veled-i Siron veled-i Artîn ve Avâkîn veled-i Vartân veled-i Haçik nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba’de’d-da’vâ vâki’ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer’î lâhık olmağla tashîh-i mes’ele-i mîrâsiyeleri iki yüz on altı sehimden olub sihâm-ı mezkûreden yetmiş altı sehmi merkûme Selvi’ye ve yüz kırk sehmi dahi merkûm Dikrân’a isâbet etmek üzere bi’l-cümle metrûkat ve muhallefâtına müstahak oldukları i’lâm olundu. Fi’l-yemi’r-râbi’ ‘aşar min Ramazâni’l-mübârek li sene hamse ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-47-

Ramazân Bayramı İ'âmı

Mârûz-ı dâ'îleridir,

Hazret-i Fahr-i kâinât ekmeli mevcûdât 'aleyhi efdalu's-salavât ve't-tehiyyât Efendimiz hazretlerinin bin üç yüz yirmi beş senesi işbu Ramâzân-ı mağfîret nişân'ın gürresi [70] Dârü'l-hilâfetü'l-'aliyye kâdîlîğından vurûd eden huccet-i şer'îyye üzerine Salı gününden mu'teber eddiğine ve dünkü Salı günü akşamı ru'yet-i hilâl kâbil olamadığına binâen ikmâl-i selâsîn-i eyyâm yârınki Pençsenbe günü mebdei şehr-i Şevvâl ve ibtidâi eyyâm-i selâse-i 'iyd-i sa'îd-i fitr lâzımı'l-ihîfâl bulunduğundan hasbe'l-mu'tâd tedârikât-ı lâzımada bulunmak üzere keyfiyetin cevâmî'i şerîfe e'imme ve hutebâsına teblîğ ve 'adet-i müstehsinesi vechiyle i'lân ve işâ'îyesi husûsunun îcâb edenlere emr-u fermân buyrulması iktizâ edildiği i'lâm olundu. Fî selh-i Şa'bânî'l-mübârek li sene el-mezkûr.

-48-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden ve merkezde Aramsâz 'asâkir-i jandarma süvârî mülâzım-ı evvellerinden iken bundan akdem vefât eden Mustafa Efendi ibn-i Ali Efendinin verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Havvâ bint-i Hasan Beğ ile sulbi kebîr oğlu Mehmed Efendi ve sulbiye-i sağıre kızı Zîynet'e muhzire ve başka vârisi olmadığı herbiri Zeydân ahâlisinden ve mezkûr jandarma piyâde çavuş efrâdından sırren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Ali Çavuş bin Halîl bin Yûsuf ve Şemseddîn bin Habîb bin Hacı İbrâhim nâm kimesnelerin hâsım-ı câhid muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri yirmi dört sehimden olub sihâm-ı mezkûreden üç sehmi zevce-i mezbûre Havvâ'ya ve on dört sehmi mezbûr Mehmed Efendi'ye ve yedi sehmi mezbûre Zîynet'e isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu.

Fi'l-yevmi's-sâlis 'aşar min Şevvâli'l-mükerrem li sene hamse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-49-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan 'Uyidis veled-i Markore'nin verâseti sulb-i kebîr oğulları 'İyuz, Manok ve Artîn'e. Ba'dehû merkûm Artîn'in dahi fevtiyle verâseti li ebeveyn er karındaşları merkûmân 'İyuz ve Manok'a, Ba'dehû merkûm Manok terk-i teb'iyyet maksadıyla firâren düvel-i ecnebiye olan Rusya'ya gitmesinden nâşî verâseti teb'a-i Osmâniye'de kalan li ebeveyn birâderi merkûm İyûz'a. Ba'dehû merkûm İyûz'un dahi fevtiyle verâseti zevce-i metrûkesi Silvâ bint-i Yanos ile sulbi kebîr oğulları Hakob ve 'Uyidis ve Hovânis ve Nazar ve (Îğîş ?)'e ve sulbiye-i kebîre kızı Nûbar'a muhzire ve başka vârisi olmadığı herbiri Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i ileyhâdan sirren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve makbûlû's-şehâde oldukları nümâyân olan Hovâkin veled-i Vartân veled-i Haçik ve Aram veled-i Hovânis veled-i Kasber nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükmi şer'i lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mirâsiyeleri üç yüz elli iki sehinden sihâm-ı mezkûre kırk dört zevce-i merkûme Silva'ya ve beherine elli altışar sehinden iki yüz seksen sehmi merkûmûn 'Uyidis ve Hakob ve Hovânis ve Nazar ve Îğîş'e ve yirmi sekiz sehmi dahi merkûme Nûbar'a isâbet etmek üzre bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâmis 'aşar min Şevvâli'l-mükerrem li sene hamse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-50-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden ve Redif Yüzbaşı mütekâ'idlerinden iken bundan akdem vefât eden Mehmed Efendi ibn-i Halid'in verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Hünkâr bint-i Mustafa ile sulb-i kebîr oğlu ğâib-i 'anî'l-beled Halil Efendi ve sulb-i sağîr oğlu Abdülkadir ve sulbiye-i sağîre kızı

Muhabbet'e inhisâr-ı ba'de't-tahakkuk verese-i mezbûrûndan olub zâtı herbiri mahalle-i mezbûreli Nasrullah Efendi ibn-i Hâfız 'Abdürrezzâk ve Kantarcı-zâde Mehmed bin Beşşâr nâm kimesneler ta'rifleriyle mu'arrefe zevce-i mezbûre Hünkâr bint-i Mustafa bin Abdullah nâm hâtûn medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'iyesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde ğâib ve saġîrân-ı mezbûrân üzerlerine li ecli'd-da'vâ kayyûm ve vasî nasb olunan mahalle-i mezbûre ahâlisinden İbrahim Halil bin Hacı Abdullah muvacehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb tarihten on beş sene mukaddem [71] üç yüz kurûş mehr-i mu'accel müstevfî ve bin yedi yüz kurûş mehr-i mü'eccel tesmiyeleriyle müteveffâyı mezbûr Mehmed Efendi'nin hayâtında ile'l-vefât zevce-i menkûha-i medhûl-u bihâsı olub hatta zevcim müteveffâyı mûmâ ileyh Mehmed Efendi meblağ-ı mehr-i mü'eccel mezkûr bin yedi yüz kurûş zimmetinde borcu olduğunu hayâtında mahzer-i şuhûdda ikrâr ve i'tiraf etmeġin kable'l-edâ ve'l-îfâ bundan bir mâh mukaddem vefât etmekle meblağ-ı mezkûru müteveffâyı mezbûrun tereke-i vâfiyesinden almak üzre bana edâ ve teslîme tereke-i mezkûreye vaz'ı yed eden müdde'î 'aleyh mezbûr İbrâhim Halil'e kibel-i şer'den tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû da'vâ eyledikde mezbûr İbrâhim Halil dahi cevâbında tereke-i müteveffâyı mezbûr hasbe'l-vesâye vaz'ı yedini tav'an ikrar-ı mâ'ada mehr-i mezkûr müdde'âsını külliye inkâr eyledikde müdde'îye-i mezbûreden ber-vech-i muharrer mehr-i mezkûr müdde'âsına mutâbık beyyine-i şer'îyye istenildikde herbiri evvelen bâ verakâ-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Hersân mahallesi imâm-ı Molla Abdülaziz Efendi ibn-i Molla Abdülkerim ve muhtârı Mehmed Emîn Efendi ibn-i Molla İbrâhim nâm kimesnelerden sirren ve Ba'dehû mezbûrân ile mahalle-i mezbûreli odacı Mustafa bin Süleymân ve Sa'dullah bin İsâ nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları iş'âr ve bi'l-muvâcehe ihbâr olunân mu'arrefân-ı mezbûrân Nasrullah Efendi bin Hâfız Abdürezzak Efendi ibn-i Abdülhamid Hevâce ve Kantarcı-zâde Mehmed bin Beşşâr bin Süleyman nâm kimesneleri meclis-i şer'e ihzâr ve lede'l-istişhâd münferiden ve bi'l-lafz ve'l-ma'nâ müttefikan ber-vefk-i da'vâ müdde'î 'aleyh mezbûr muvâcehesinde edâyı şehâdet-i şer'îyye etmeleriyle müdde'î-i mezbûre Hünkâr'a yemîn-i istizhâr tahlif ve ba'de'l-halef mücebince meblağ-ı mehr-i mezkûr bin edi yüz kurûş müteveffâyı mezbûrûn terekesinden olmak üzre müdde'îye-i mezbûre'ye edâ ve teslîmi

içûn sâir vereseye de şâmil bulunmak üzre müdde‘i ‘aleyh mezbûr İbrâhim Halil’e tenbîh olunduğu i‘lâm olundu. Fi‘l-yevmi’l-hâmis min Rebi‘u’l-âhir li sene hamse ve ‘işrîn ve selâse mie ve elf.

-51-

Der-i devletmekîne ‘arz-ı dâ‘î-i kemîneleridir,

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn-u mülûkâneye mülhâk evkâfdan medîne-i Bitlis’e merbût Çukur nâhiyesi’nin Nurşîn karyesinde vâki‘ Haydar Beğ câmi‘i şerîfinin imâmet ve hitâbet cihetleri senevî yedi yüz elli kurûş vazîfe ile karye-i mezkûreli Molla Raşîd Efendi ‘uhdesinde iken bundan akdem bilâ veled vukû‘ vefâtıyla yeri hâlî ve hizmet-i mezkûreleri mu‘attıla kalmağla ciheteyn-i mezkûreteyn ile meccânen îfâ edilmekde olan müderrislik cihetine ta‘yîni istid‘â eden ‘ulemâdan Mehmet Emîn Efendi ibn-i Abdüssâmed Efendi dâ‘îleri medîne-i mezbûre mahkeme-i şer‘i yesinde mün‘akıd meclis-i şer‘imizde medîne-i mezbûre evkâf muhâsebecisi ‘izzetlû Cevdet Efendi ibn-i Ahmed Efendi ve ‘ulemâdan Hüseyin Efendi ibn-i ‘Azîz ve İsmâ‘îl Efendi ibn-i Molla Abdülvehhâb Efendi hâzır oldukları halde lede’l-ımtihân ciheteyn-i mezkûreteyne ehliyet ve liyâkati inde’ş-şer‘i’l-enver zâhir mütehakkık olmağla mezkûr imâmet ve hitâbet cihetlerinin vazîfe-i mezkûreleriyle ve müderrislik cihetinin dahi meccânen mûmâ ileyh Mehmed Emîn Efendi ‘uhdesine tevcîhe ve yedine bir kıt‘a berât-ı şerîf-i ‘âlîşân sadaka ve ihsân buyrulmak recâsına bi’l-iltimâs pâye-i serîr merhamet hayr mu‘allaya ‘arz ve i‘lâm olundu. Fi‘l-yevmi’l-hâmis ‘aşar min Recebi’l-ferd li sene hamse ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-52-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Hersân mahallesi mütemekkinlerinden ve teb‘a-i Devlet-i ‘Aliyye’nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Emdiyân Manok Ağa veled-i Vartân’ın verâseti sulb-i kebîr oğulları Mıgırdıç ve Ohânnes ve Moşîh ve sulbiye-i kebîre kızları Aypirim ve Silvâ ve Takohî’ye muhzire ise de bunlardan merkûmân Mıgırdıç ve Ohannes’dan herbiri pederleri merkûm

Manok Ağa'nın vefâtından [72] dokuz sene evvel terk-i teb'iyet maksadıyla firâren düvel-i ecnebiyye olan Rusya'ya giderek ihtilâf-ı dâr ile iskât-ı verâset etmiş olmalarından nâşî müteveffâyı merkûm Manok Ağa'nın teb'a-i Osmâniyyede kalan verâseti ancak sulb-i kebîr oğlu merkûm Moşih ve sulbiye-i kebîre kızları Aypirim ve Silvâ ve Takohî'ye muhzire ve bunlardan başka aslen ve kat'en vârisi ve terekesine müstahak âher kimesnesi olmadığı herbiri Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'â-i müşârûn ileyhâdan sirren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve makbûlu's-şehâde oldukları nûmâyân olan Makçiyân Karon veled-i Serkîz veled-i Artîn ve Kostîn veled-i Hanbarsûm veled-i Hovânis nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şahâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh'i mesele'i mirâsiyeleri beş sehimden olub sihâm-ı mezkûreden iki sehim merkûm Moşih'e ve beherine birer sehimden sehim dahi merkûmât Aypirim ve Silvâ ve Takohî'ye isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'r-râbi' min Zi'l-hiccet's-şerîfe li sene hamse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-53-

İsbât-ı verâset

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesinde müste'ciren sâkin iken bundan akdem vefât eden 'Aîşe Hânım ibnet-i Ahmed Efendi'nin verâseti hazırân sadr-i kebîr oğlu merkez vilâyeti Sarkûn ve (...) İhsân Efendi ibn-i Ahmed Efendi'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı herbiri (...) olub sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlu's-şehâde eddükleri nûmâyân olan Emîn Efendi ibn-i Ahmed Efendi ve Ömer Efendi ibn-i Hüseyin nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şahâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak olduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî min Zi'l-hiccet's-şerîfe li sene hamse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

İsbât-ı verâset

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Martos veled-i Papâ'nın verâseti sulb-i kebîr oğulları Vartân ve Mampirî ve sulbiye-i kebîre kızları Ârîk ve Kiyron ve Marmara Ba'dehû merkûm Mampirî dahi ihtilâf-ı dâr ve terk-i teb'iyyet maksadıyla firâren düvel-i ecnebiyye olan Amerika'nın Newyork şehrine gitmesiyle verâseti teb'a-i Osmâniyye'de kalan li ebeveyn er karındaşı merkûm Vartân ile li ebeveyn kız karındaşları merkûmât Ârîk ve Kiyron ve Marmara. Ba'dehû merkûm Vartân'ın fevtiyle verâseti zevce-i metrûkesi Şekro bint-i İsbator ile sulb-i kebîr oğulları Ağarşâk ve Ârîs ve sulbiye-i kebîre kızları Marta ve (Ağâvenî?) ve (İpyâk?) Makrohî'ye. Ba'dehû merkûme Ağâvenî dâhi terk-i teb'iyyet maksadıyla firâren düvel-i ecnebiyye olan mezkûr Newyork şehrine gitmesiyle verâseti teb'a-i Osmâniye'de kalan anası merkûme Şekro ile li ebeveyn er karındaşları merkûmûn ve Ağarşâk ve Ârîs ve li ebeveyn kız karındaşları merkûmât Marta ve İpyâk ve Makrohî'ye muhzire ve müteveffâyı ol-merkûmun bunlardan başka aslen ve kat'an vârisi ve terekesine müstahak âher kimesnesi olmadığı herbiri Hersân ve Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i müşârun ileyhâdan olub sirren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve makbûlu's-şehâde oldukları nümâyân olan Serkîz veled-i (Malhafî?) veled-i Parsîh ve Sîmon veled-i Balbo veled-i İğû nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mirâsiyeleri altı bin yedi yüz yirmi sehinden olub sihâm-ı mezkûreden beherine bin üç yüz kırk dörder sehinden dört bin otuz iki sehmi merkûmât Ârîk ve Kiyron ve Marmara ve üç yüz seksen beş sehmi merkûme Şekro'ya ve beherine altı yüz elli sekiz sehinden bin üç yüz on altı sehmi merkûmân ve Ağarşâk ve Ârîs'e ve beherine üç yüz yirmi dokuz sehinden dokuz yüz seksen yedi sehmi dahi merkûmât Marta ve (İpyâk?) ve Makrohî'ye isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâbi' min Zi'l-hiceti's-şerîfe li sene hamse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

[73]

-54-

‘İyd-i adhâ i‘lâmı

Tâc-i Asfiyâ Fahr-i Enbiyâ ‘aleyhi efdalu’s-salavât ve etemü’t-tehiyyât Efendimiz hazretlerinin işbu bin üç yüz yirmi beş sene-i kameriyesi Zi’l-ka’de ve Zi’l-hicce aylarının hilâlleri hasbe’l-mevsim matla’ında terâkim eden hasbe’l-kesifesiyle kâbil-i ru’yet olmadığına ve Şevvali’l-mükerrem ğurresi Pençşenbe gününden merbût bulunduğuna binâen ru’yet-i hilâl subût-u hâlinde îcâbı başkaca ‘arz olunmak üzere ancak şu hesabca Zi’l-hicce’nin mebd-i Pazartesi i’tibâriyle dokuzuncu Salı günü yevm-i ‘arefe ve ferdâsi onuncu Çihârşenbe gününde ‘İyd-i sa‘îd-i adhâ olmak iktizâ eylediğinden hasbe’l-muwâtât tedârükât-ı lâzımada bulunmak üzere keyfiyetin cevâmî’-i şerîfe eimme ve hutebâsına teblîğ ve ‘âdet-i müstahsinesi vechiyle i‘lân ve işâ’ası husûsunda îcâb edenlere emr-u fermân buyrulması iktizâ eylediği i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’l-hâmis min Zi’l-hicce’ti’ş-şerîfe li sene hamse ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-55-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Hersân mahallesi ahâlisinden ve Merkez Jandarma Mûsâde Tabûrundan Birinci Bölüğünün Dördüncü Çavuşu iken bundan akdem vefât eden Kavâs-zâde Mehmed Efendi ibn-i Hasan’ın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Hayriye bint-i Şeyh Ömer ile sulbi kebîr oğulları Ali Efendi ve Ömer ve sulbiye-i kebîre kızı Rindî’ye muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mezkûr jandarma tabûrunun piyâde birinci bölüğü efrâdından sırren ve ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlû’ş-şehâde oldukları nümâyân olan Sa‘îd bin Musa bin Timûr ve Şa‘bân bin İshâk bin Şa‘bân nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba‘de’d-da‘vâ vâki‘ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer‘î lâhık olmağla tashîh-i mes‘ele-i mirâsiyeleri kırk sehinden olub sihâm-ı mezkûreden beş sehmi zevce-i mezbûre Hayriye’ye ve beherine on dörder sehinden yirmi sekiz sehmi ebnân-ı mezbûrân Ali Efendi ve Ömer ve yed sehmi

dahi mezbûre Rindî'ye isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin 'aşar min Zi'l-hiccetî'ş-şerîfe li sene hamse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-56-

Der-i devlet mekîne 'arz-ı dâ'î-i kemînleridir,

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn-u mülûkâneye mülhak evkâfdan medîne-i Bitlis'de vâki' Hâtûniye Câmi'î şerîfi vakfından almak üzere senevî beş yüz elli kurûş vazîfe ile müezzinlik cihetine mütesarrıf olan Fehîm Efendi ibn-i Hâlid bundan akdem sulb-i kebîr oğlu Muğdâd ve sulb-i sağîr oğlu Abdullah nâmında iki nefer evlâdını terkle vefât edûb hizmet-i mezkûre oğlu mezbûr Molla Muğdâd 'uhdesine tevcîh edilûb Ba'dehû merkûm Molla Muğdâd dahi bilâ veled birâderi sağîr Abdullah'a terkle vefât ederek hizmet-i mezkûre mu'attıla kalmış ve bu mekûle cihet-i mütesarrıflarına vefât edenlerin cihet-i mahlûlleleri zukûrden evlâdı kibârı olmadığı halde evlâdı siğârına tevcîh olunarak kendileri hadd-ı bülûğlarını ve bi'n-nefs edâyı hizmete iktidârları tebyîn edinceye değin ehliyetli âher kimesnenin 'uhdesine ihâle-i niyâbetle bilâ kusûr edâyı hizmet etdirilmek tevcihe cihât nizâm-nâmesi ahkâm-ı menfiyesinden bulunmuş olmasına nazaran Hersân mahallesi ahâlisinden olub niyâbeti mezkûreye tâlib bulunan İsmâ'îl bin Mehmed medîne-i mezbûre merkez mahkeme-i şer'îyyesinde hâlâ evkâf muhâsebecisi Cevdet Efendi ibn-i Ahmed Efendinin vekîl-i müseccel-i şer'î si Ömer Adlî Efendi ibn-i Şeyh Sa'dullah Baba hâzır olduğu halde lede'l-imtihân mezkûr müezzinliğe ehliyeti zâhir ve nümâyân olmağla bu sûretde sağîr-i mezbûr Abdullah hadd-ı bülûğunu tecâvüz ve bi'n-nefs mezkûr müezzinlik cihetini îfâyâ kesb-i iktidâr edinceye değin tarafından mezbûr İsmâ'îl dâ'îleri bi'n-niyâbe bilâ kusûr îfâyâ hizmet etmek üzere ciheti mezkûre ber-mûceb-i şurût merkûme vazife-i meşrûtasıyla müteveffâyı mezbûrun sağîr oğlu Abdullah 'uhdesine tevcîh ve yedine bir kıt'a berât-ı şerif-i 'âlîşân sadaka ve ihsân buyrulmak recâsına bi'l-iltimâs pâye-i serîr-i mu'allâyâ 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâbi' 'aşar min Zi'l-hiccetî'ş-şerîfe li sene hamse ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

[74]

-57-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden ve 'Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alayın İkinci Tabûrunun Üçüncü Bölük efrâdından iken bundan akdem vefât eden Yâsin bin Bedir'in verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Zülfinâz bint-i Emrullah ile sulb-i sağîr evlâdı Nasreddîn ve Muhâbbet ve 'Azîze'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sırren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan Müezzîn oğlu Resûl bin Polad bin Dervîş Ağa ve Poladoğlu Musâ bin İsmâ'il bin Yûsuf nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâkî' olan şahâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri otuz iki sehimden olub sihâm ı mezkûreden on dörd sehmi ibn-i mezbûr Nasreddîn'e ve beherine yedişer sehimden on dörd sehmi bintân-ı mezbûretân Muhabbet ve 'Azîze'ye ve dörd sehmi dahi zevce-i mezbûre Zilfinâz'a isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâdî ve 'aşar min Muharremi'l-harâm li sene sitte ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-58-

Der-i devletmekine 'arz-ı dâ'î-i kemîneleridir,

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn-u mûlûkâneye mülhak evkâfdan medîne-i Bitlis'de vâkî 'Kâlû Câmi'î şerîfi vakfından almak üzere senevî altı yüz kurûş vazîfe-i mu'ayyene ile münhal olan imâmet cihetinin kendisine tevcîhi hakkında mutekaddim istid'âsı üzerine lede'l-havâle evkâf muhâsebecisi tarafından yazılan der-kenârda imtihânın icrâsınâ lüzûm gösterilen ve câmi'î mezkûr cemâ'ati tarafından müntehib bulunan Molla Ali Kâdı-zâde Şemseddîn Efendi ibn-i Tâhir Efendi dâ'îlerinin medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'îyyesinde evkâf muhasebecisi vekîli Ömer 'Adlî Efendi hâzır olduğu hâlde icrâ edilen imtihanda ehliyyet ve kifâyeti zâhir olmağın cihet-i mezkûrenin vazîfe-i mezkûresiyle

mümâ ileyh dâ'îleri 'uhdesine tevcîhe ve yedine bir kıt'a berât-ı şerîf-i 'âlîşân sadaka ve ihsân buyrulmak recâsına bi'l-iltimâs pâye-i serîr-i a'lâya 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâmis ve 'aşar min Muharremi'l-haram li sene sitte ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-59-

Der-i devlet mekîne 'arz-ı dâ'î-i kemîneleridir,

Nezâret-i evkâf-ı hümâyûn-u mülûkâneye mülhak evkâfdan medîne-i Bitlis'de vâki' Hersân Mescîd-i şerîfi vakfından almak üzere senevî üç yüz kurûş vazîfe-i mu'ayyene ile münhal olan imâmet ve müezzinlik cihetlerinin kendisine tevcîhi hakkında mûtekaddim istid'âsı üzerine lede'l-havâle evkâf muhâsebecisi tarafından yazılan der-kenârda imtihânın icrâsına lüzûm gösterilen Molla Resûl Efendi ibn-i Süleymân Ağa dâ'îlerinin medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'isinde evkâf muhâsebecisi vekili Ömer 'Adlî Efendi hâzır olduğu halde icrâ edilen imtihanda ehliyet ve kifâyeti zâhir ve nümâyân olmağın ciheteyni mezkûreteynin vazîfe-i mezkûresiyle mûmâ ileyh dâ'îleri 'uhdesine tevcîhe ve yedine bir kıt'a berât-ı şerîf-i 'âlîşân sadaka ve ihsân buyrulmak recâsına bi'l-iltimâs paye-i serîr-i a'lâya 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâmis ve 'aşar min Muharremi'l-harâm li sene sitte ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-60-

Der-i devlet mekîne 'arz-ı dâ'î-i kemîneleridir,

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn-u mülûkâneye mülhak evkâfdan medîne-i Bitlis Vilâyeti merkezi olan nefsi Bitlis'de defîn-i hâk-ı ğufrân olan İmâm Mûsâ Kâzım radiyallahu 'anh hazretlerinin evlâdından Şeyh İbrâhim zâviyesi vakfından almak üzere senevî dört yüz kurûş vazîfe ile meşîhat cihetine ber-vech-i meşrûtiyet ve evlâdiyet bâ-berât-ı [75] şerîf-i 'âlîşân mutesarıf olan evlâd-ı vâkıfdan Şeyh Fethullah Efendi ibn-i Şeyh Abdülmelîk Efendi bir nefer-i kebîr ve bir nefer-i saġîr oġullarını terk eylediġi halde bundan akdem vefât ederek cihet-i mezkûre mahlûl ve hizmeti lâzımesi mu'attıla kalmağla bu misillû evlâdiyet ve meşrûtiyet vechiyle tasarruf olunan cihetlerden şartı vâkıf ve

te'âmül-i kadîm mûcebince mu'âmele olunması tevcihe cihât nizâm-nâmesi iktizâsından olmağla şart-ı vâkıfa muvâfık cereyân eden te'âmül-i kadîm mûcebince erşed-i ekber evlâda tevcihi şurût eddiğinden müteveffâ mûmâ ileyhın sâlifü'l-'arz oğullarından ekber ve erşedi işbu bâ'isi'l-'arz eş-Şeyh Abdullah Efendi dâ'îleri medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'î yesinde mün'akıd meclis-i şer'î enverde medîne-i mezbûre evkâf muhâsebecisi Cevdet Efendi ibn-i Ahmed Efendi ve sâdât-ı kirâm ve meşâyih-i kâdiriyyeden Şeyh Şemseddîn Efendi ibn-i Şeyh Mehmed Efendi ve Hamîdiye dergâh-ı şerîfi post-nişîni Şeyh Dervîş Efendi ibn-i Şeyh Mehmed Emîn Efendi ve Abdülğafûr Efendi hangâhı post-nişîni Şeyh Abdûlbaki Efendi ibn-i Şeyh Hacı Abdûlmelik Efendi hâzır oldukları halde lede'l- imtihân cihet-i mezkûreye ehliyet ve istihkâk 'inde's-şeri'l-enver zâhir ve nümâyân olmağla cihet-i mezkûrede bi'n-nefs edâyı hizmet etmek ve te'âmül-i kadîmi mûcebince tekye-i mezkûre derûnunda (...) it'âm-ı ta'âm ettirmek 'umûlîleriyle karındaşı sağîr-i mezbûr tarîk-i âhire sâlik olmayub ta'ayyîş ve süknaca ol-tekyeye muhtâc oldukları halde tekyeden iskân ve i'âşe olunmak şartıyla müstakillen mûmâ ileyh Şeyh Abdullah Efendi dâ'îleri 'uhdesinde mezkûr dört yüz kurûş vazîfe ile tevcihe ve yedine bir kıt'a berât-ı şerîf-i 'âlîşân sadaka ve ihsân buyrulmak recâsına bi'l-iltimâs pâye-i serîr merhâmet hayr mu'allâyâ 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâdis ve'l-'işrîn min Muharremi'l-harâm li sene sitte ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-61-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Zeydân mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Müştâk Baba-zâde Şeyh Necîb Efendi ibn-i İbrâhim Efendi'nin verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkeleri 'Âdile bint-i Sâlih ve Güllü bint-i Abdurrahman Efendi ile sulb-i kebîr oğulları Cemâl ve Şeyh Mustafa Efendi Ba'dehû mezbûr Cemâl'in dahi vefâtıyla verâseti anası mezbûre Güllü ile lieb er karındaşı mûmâ ileyh Şeyh Mustafa Efendi'ye inhisâr-ı ba'de'l-hukûk verese-i mezbûrûndan olub zâtı mu'arrefe zevce-i mezbûre Güllü'nün husûs-u âtiyi'z-zikrde vekîl-i müseccel-i şer'î si Hersân mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'den Badiyân Moyîs Efendi veled-i Ağcân nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'îisinde mün'akıd meclis-i şer'î hatîrde yine

verese-i mezbûrundan olub tereke-i müteveffâyı mûmâ ileyhe vaz'ı yed eden ibn-i mûmâ ileyh Şeyh Mustafa Efendinin mahkemeye gelmesi lüzûmunu mütezâmin gerek zâtına ve gerek ikâmetgâhına ayrı ayrı günlerde teblîğ kılınan üç kıt'a veraka-i da'vetiye ile bir kıt'a muhtıraya icâbetle mahkemeye gelmekden ve vekîl dahi göndermekden imtina' etmesine binâen hukûkunun muhâfazası zımnında cânib-i şer'î 'âlîden ve vekîl-i müsahhar ta'yîn kılınan medîne-i mezbûrenin Hersân mahallesi ahâlisinden İbrâhim Halîl bin Hacı Abdullah muvâcehesinde bi'l-vekâle da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb tarihden onbeş sene mukaddem müvekkillem mezbûre Güllü Hâtûn'a iki yüz kurûş mehr-i mu'accel müstevfî ve iki bin beş yüz kurûş mehr-i mü'eccel tesmiyeleriyle müteveffâyı mûmâ ileyh Şeyh Necîb Efendi'nin hayatında ile'l-vefât zevce-i menkûhâ-i medhûl-u bihâsı olub lâkin mehr-i mezkûrunu kable'l-edâ ve'l-ifâ bundan sekiz sene mukaddem vefât etmekle müteveffâyı mezbûr zimmetinde mutekarrer ve ma'kûd-u 'aleyh meblâğ-ı mehr-i mezkûru olan iki bin beş yüz kurûşu tereke-i müteveffâyı mûmâ ileyhden olmak üzere müvekkilem mezbûre içûn bana edâ ve teslîme tereke-i mezbûreye vaz'ı yed eden oğlu mûmâ ileyh Şeyh Mustafa Efendi'ye izâfetle vekîl-i müsahhar mezbûr İbrâhim Hâlîl'e tenbîh olunmak bi'l-vekâle matlûbumdur. Deyû da'vâ eyledikde vekîl-i müsahhar mezbûr İbrâhim Halîl dahi cevâbında müvekkili mûmâ ileyh Şeyh Mustafa Efendi'nin müteveffâyı mûmâ ileyhe vaz'ı yedini tav'an ikrâr-ı mâ'adâ mehr-i mezkûr müdde'âsını külliyyen inkâr etmekle müdde'îye vekîli merkûm Moyîs Efendi'ye ber-vech-i muharrer mehr-i mezkûr müdde'âsına mütâbık bene-i şer'î ye istenildikde her biri evvelen bâ-veraka-i mestûre mensûb oldukları Taş mahallesi imâmı Molla Şükrü Efendi bin Abdullah Efendi ve muhtarı [76] Mehmed Efendi ibn-i Nâdir ve Zeydân mahallesi imâmı Molla Ali bin Molla Mustafa ve muhtarı Şemseddîn bin Mahmûd Efendi nâm kimesnelerden sırren ve Ba'dehû mezbûrân ile Hersân mahallesi ahâlisinden Sa'atcı-zâde Abdülmecîd Efendi ibn-i Mehmed Efendi ve Kızılmescid mahalleli Nasrullah Efendi ibn-i Mustafa Efendi nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan mezkûr Taş mahallesi ahâlisinden Hızır Beğli-zâde Hacı Kâsım Efendi ibn-i Mahmûd Efendi ibn-i Mustafa Efendi ve mezkûr Zeydân mahallesi ahâlisinden Hersânlı-zâde Tursun bin Haydar bin Mustafa nâm kimesneleri meclis'i şer'e ihzâr ve lede'l-istişhâd münfireden ve bi'l-lâfz

ve'l-ma'nâ müttefikân ber-vefk-i da'vâ müdde'î 'aleyh vekîl-i müsahhar mezbûr muvâcehesinde edâyı şehâdet-i şer'îyye etmeleriyle müdde'îye-i mezbûre Güllü Hâtûn'a yemîn-i istizhâr tahlîf olunmak mücebine meblâğ-ı mezkûr iki bin beş yüz kurûş müteveffâyı mûmâ ileyhî terekesinden müvekkile-i mezbûre içün vekîl-i merkûm Moyîs Efendiye edâ ve teslîme müvekkiline izâfetle vekîl-i müsahhar mezbûr İbrâhim Halîl'e tenbîh olduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâmis min Muharremi'l-harâm li sene sitte ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-62-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhâk Ortâb karyesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Hakob veled-i Sovâr'ın verâseti zevce-i metrûkesi Mişi bint-i Ohân ile sulb-i kebîr oğulları Kızır ve Hartîn ve Abraham ve sulbiye-i kebîre kızları Şûğû ve Serpon'a. Ba'dehû merkûm Kızır'ın dahi fevtiyle verâseti anası merkûme Mişi ile li ebeveyn er karındaşları Merkûmân Hartîn ve Abraham ve li ebeveyn kız karındaşları merkûmetân Şûğû ve Serpon'a. Ba'dehû merkûm Hartîn dahi ihtilâf-ı dâr ve terk-i teb'îyyetle firâren düvel-i ecnebiye olan Amerika'ya gitmesinden nâşî verâseti teb'a-i Osmâniyede kalan anası merkûme Mişi ile li ebeveyn er karındaşları merkûm Abraham ve li ebeveyn kız karındaşları merkûmetân Şûğû ve Serpon'a muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri medîne-i mezbûrenin Kızılmescid mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Protestân milletinden sırren ve 'alenen lede't-tezkiye makbûlû's-şehâde oldukları nümâyân olan Minâs veled-i Karibcân veled-i Tomâs ve Dikrân veled-i Hanbarsûm veled-i Tomâs nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri bi-hükmi'l-münâsahati's-şer'î ye on üç bin sekiz yüz yirmi dört sehinden olub sihâm-ı mezkûreden iki bin sekiz yüz yetmiş altı sehmi merkûme Mişi'ye ve beş bin dört yüz yetmiş dört sehmi merkûm Abraham'a ve beherine iki bin yedi yüz otuz yedişer sehinden beş bin dört yüz yetmiş dört sehmi dahi merkûmetân Şûğû ve Serpon'a isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm

olundu. Fi'l-yevmi's-sânî ve'l-'işrîn min Saferi'l-hayr li sene sitte ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-63-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Beşiryân Moğidis Kirkor veled-i Moğidis Karibcân'ın verâseti zevce-i metrûkesi Perîsâb bint-i Kirkor ile sulb-i kebîr oğlu Misâk ve sulbiye-i kebîre kızı Takohî'ye. Ba'dehû ibn-i merkûm Misâk'ın dahi fevtiyle verâseti anası merkûme Perîsâb ile li ebeveyn kız karındaşı merkûme Takohî ve li ümm er ve kız karındaşları Mîrân ve Sirânûş veledân-i (İğâzur?) Ağa ve li ebeveyn 'ammîleri İskender ve Arşâk 'Uyidîs'e muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Süryânî milletinden sırren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan Sîmon veled-i Arslan veled-i Serkîz ve Hartîn veled-i Kazr veled-i Moğidis gibi nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd muvâcehesinde ba'de'da'vâ vâkî' olan şehâdetleriyle sâbit ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri yüz kırk dört sehinden olub sihâm-ı mezkûreden otuz iki sehmi zevce-i merkûme Perîsâb'a ve seksen dört sehmi merkûme Takohî'ye ve beherine on dört sehinden yirmi sekiz sehmi merkûmân Mîrân ve Sirânûş'a 'Îsâbet edûb zevî'l-furûz merkûmûn hisse-i mezkûrelerini aldıktan sonra 'asabe-i merkûmûn İskender ve Arşâk ve 'Uyidis için bâkî hisse kalmadığı i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî ve'l-'işrîn min Saferi'l-hayr li sene sitte ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

[77]

-64-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi ahâlisinden ve Van Vilâyet-i Celîlesinin Erciş kazâsının Aramsâz Yirmi Üçüncü Alayın Üçüncü Bölüğünün Sirâc efrâdından iken bundan akdem vefât eden Şeyh Hamza bin Hacı

Mûsâ'nın verâseti anası Selviye bint-i Hacı Selîm ile li ebeveyn er ve kız karındaşları Şeyh Kâmil Efendi ve Dilber'e muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan Abdülmecîd Efendi ibn-i Îsâ Ağa bin Ali Ağa ve Halîl bin Yûsuf bin Hacı 'Osmân nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mirâsiyeleri on sekiz sehinden olub sihâm-ı mezkûreden üç sehmi ümm-ü mezbûre Selviye'ye ve on sehmi ah-i mezbûr Şeyh Kâmil Efendi'ye ve beş sehmi dahi uht-u mezbûre Dilber'e isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-'işrîn min şehri Rebi'u'l-evvel li sene sitte ve 'işrîn min selâsu mie ve elf.

-65-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhak Ortab karyesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Margara veled-i Parsîh'in verâseti zevce-i metrûkesi Bîybon bint-i (Po'us?) ile sulbiye-i kebîre kızı Silvâ ve li ebeveyn er ve kız karındaşları Mahîtar ve Hamâr'a. Ba'dehû merkûm Mahîtar dahi terk-i teb'iyet maksadıyla firâren düvel-i ecnebiye olan Rusya'ya gitmesinden nâşî verâseti teb'a-i 'Osmâniyede kalan zevce-i metrûkesi Perîşân bint-i Sîmon ile sulb-i kebîr oğlu Kazr ve sulbiye-i kebîre kızları Ezînef ve Zîylo ve Meryem'e muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri karye-i mezkûre mütemekkinlerinden ve teb'a-i devlet-i müşârun ileyhâdan sirren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan Minâs veled-i Karapîd veled-i Hovânis ve Kazr veled-i Serkîz veled-i Kazr nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mirâsiyeleri bi-hükmi'l- münâsehati'ş-şer'îye yüz altmış sehinden olub sihâm-ı mezkûreden yirmi sehmi merkûme Sîbon'a ve seksen sehmi merkûme Silvâ'ya ve yirmi sehmi merkûme Hamâr'a ve beş sehmi merkûme Perîşân'a ve on dört sehmi merkûm Kazr'a ve beherine yedişer sehinden yirmi bir sehmi

dahi merkûmât Ezînef ve Zîylo ve Meryem'e isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-'âşir min şehri Rebi'u'l âhir li sene sitte ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-66-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e marbût Güzeldere nâhiyesi kurâsından Kutum karyesi ahâlisinden olub vilayet-i mezkûreye mülhak Muş sancağında Aramsâz 'Asâkir-i Şahâne Nizâmiye Otuz İkinci Alayın Birinci Tabûrunun İkinci Bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât eden Hamza bin İsmâ'il'in verâseti anası Güriye bint-i 'Osmân ile li ebeveyn er karındaşları Ömer ve Mirhâl ve li ebeveyn kız karındaşları Ğazâl ve Nûriye'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı sirren ve 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan her biri mezkûr Kutum karyesi ahâlisinden Ömer bin Mustafa bin Ömer ve Dede bin Nâdir bin Şeyh İsmâ'il nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol- vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri otuz altı sehinden olub sihâm-ı mezkûreden altı sehmi ümm-ü mezbûre Güriye'ye ve beherine onar sehinden yirmi sehmi birâderleri mezbûrân Ömer ve Mirhâl'e ve beherine beşer sehinden on sehmi dahi hemşîreleri mezbûretân Ğazâl ve Nûriye'ye isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin 'aşar min Rebi'u'l-âhir li sene sitte ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

[78]

-67-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem terk-i teb'iyyetle firâren düvel-i ecnebiye olan Amerika'nın 'Arizona şehrine giden Ansoyân Livân veled-i İsrâil'in verâseti teb'a-i 'Osmâniyye'de kalan li ebeveyn kız karındaşları Losîn ve Sofo ve li ebeveyn 'ammisi Osîb veled-i Kızır'a muhzire ve başka

vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre mütemekkinelerinden ve teb'a-i devlet-i müşârun ileyhâdan sırren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Papayân Nazrît Ağa veled-i Osîb veled-i Manok ve İrvân veled-i Mıgırdıç veled-i Manok nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashih-i mes'ele-i mirâsiyeleri üç sehinden olub sihâm-ı mezkûreden beherine bir sehm isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi't-tâsi' 'aşar min Rebi'u'l-âhir li sene sitte ve 'ışrîn ve selâsu mie ve elf.

-68-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'â-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem terk-i teb'iyyetle firâren düvel-i ecnebiye olan Rusya'ya giden Sîmon veled-i Ohîk'in verâseti teb'a-i 'Osmâniyye'de kalan zevce-i metrûkesi Anâne bint-i Batros ile sulbi kebîr oğulları Himâyâk ve Livân ve sulbiye-i kebîre kızı Losîn'e Ba'dehû zevce-i merkûme Anâne bint-i (Batros) ve ebnân-ı merkûmân Himâyâk ve Livân'dan her biri yek diğerini mute'âkiben kezâlik terk-i teb'iyyetle mezkûr Rusya'ya gitmelerinden nâşî verâsetleri hâzıran teb'a-i 'Osmâniyye'de kalan merkûme Losîn'e muhzire ve başka vârisleri olmadığı her biri mahalle-i mezbûre mütemekkinlerinden ve teb'a-i müşârun ileyhâdan sırren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Nazar veled-i Oydîs veled-i İsbator ve Ayrod veled-i Vartân veled-i Kasber nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâbi' min Cemâziye'l-evvel li sene sitte ve 'ışrîn ve selâsu mie ve elf.

-69-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi ahâlisinden ve Merkez Jandarma Taburunun Süvâri efrâdından iken bundan akdem vefât eden Sa'dullah bin Hasan Ağa'nın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Şöhret bint-i Hurşid ile babası

mezbûr Hasan bin Receb Efendi ve anası Kudret bint-i Mehmed ve sulbi sağîr oğulları Cezâyir ve Ziyâ ve sulbiye-i sağîre kızı Suna'ya muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sırren ve 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan Abdülmecîd Efendi ibn-i Hacı Nesîmî ibn-i Ömer Ağa ve Nadir Efendi ibn-i Beşşar Ağa bin Mehmed nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri yüz yirmi sehimden olub sihâm-ı mezkûreden on beş sehmi zevce-i mezbûre Şöhret'e ve yirmi sehmi eb-i mezbûr Hasan'a ve yirmi sehmi ümm-i mezbûre Kudret'e ve beherine yirmi altışer sehimden elli iki sehmi mezbûrân Cezâyir ve Ziya'ya ve on üç sehmi dahi mezbûre Suna'ya isâbet etmek üzre bi'l-cümle metrûkât ve muhalefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî 'aşar min Cemâziye'l-evvel li sene sitte ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-70-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milleti nisvânından olub bundan akdem terk-i teb'iyetle firâren düvel-i ecnebiye olan Rusya'ya giden Esmer bint-i (Henâmîr?) verâseti teb'a-i 'Osmâniyye'de kalan li ebeveyn kız karındaşı Şûşân ve li ebeveyn birâder-zâdesi Karapît ve Arsîn'e muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre mütemekkinlerinden ve teb'â-i müşârun ileyhâdan sırren ve 'alenen lede't-tezkîye mu'teber ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan Arsîn veled-i Hovâkîn veled-i İspâtor ve Haykîn veled-i Vartân veled-i Haçîk nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri dört sehimden olub sihâm-ı mezkûreden iki sehmi merkûme [79] Şûşân'a ve beherine birer sehimden iki sehmi dahi merkûmân Karapît ve Arsîn'e isâbet etmek üzre bi'l-cümle metrûkât ve muhalefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'r-râbi' 'aşar min Cemâziye'l-evvel li sene sitte ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Bakalyân Sihâk veled-i Agob'un verâseti zevce-i metrûkesi Gerbest bint-i 'Uyidîs Efendi ile li ebeveyn er karındaşları Artîn ve Zimird'e muhzire olduğu ba'de't-tahakkuk verese-i mezbûrûndan zevce-i merkûme Gerbest'in husûsi âtiyi'z-zikrde bâ-huccet-i şer'iyeye vekîli mahalle-i mezbûre mütemekkinlerinden ve teb'a-i devlet-i müşârun ileyhânın Katolik milletinden Mirâtyân Mirât Efendi veled-i Ohannes nâm kimesne. Medîne -i mezbûre mahkeme-i şer'iyyesinde mün'akıd meclis-i şer'i hatîrde kezâlik verese-i merkûmûndan merkûmân Artîn (Zimird?)'in dahi husûs-u âtiyi'l-beyânda vekîl-i müseccel-i şer'ileri medîne-i mezbûrenin Hersân mahallesi ahâlisinden Sa'atçı-zâde Abdülmecîd Efendi ibn-i Mehmed Efendi muvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb. Müvekkilem merkûme Gerbest'in hülliyyât ve nisâ'ya 'âid bir takım 'imâret esmânından zevci müteveffâyı merkûm Sihâk zimmetinde bin üç yüz yirmi iki sene-i rûmiyesi Temmuz'unun on sekizinci günü tarihli bir kıt'a sened mücebince seksen 'aded lirâyı 'Osmânî alacak hakkı olub meblağ-ı mezkûru zevci müteveffâyı merkûm Sihâk kable'l-edâ ve'l-ifâ fevt olmağla zimmetinde bulunan meblağ-ı mezkûrun terke-i mütevaffâyı merkûmdan olmak üzere müvekkilem merkûme Gerbest içûn bana edâ ve teslîme tereke-i mezkûreye vaz'ı yed eden li ebeveyn er ve kız karındaşları müvekkilân-ı merkûmân Artîn ve Zimird'e izâfetle vekilleri mûmâ ileyh Abdülmecîd Efendiye tenbîh olunmak bi'l-vekâle matlûbumdur. Deyû sened-i mezkûru ibrâz ve erâ'e ederek da'vâ eyledikde müdde'i 'aleyhimâ vekîli mûmâ ileyh Abdülmecîd Efendi dahi cevâbında şimdi kana'at edilen sened müteveffâyı merkûm Sihâk'ın maraz-ı mevtinde tanzîm ve (...) ve kendisine mâlik olmadığı sırada te'atî edilmiş olduğuna mebnî mezkûr sened-i min külli vücûh teshilât-ı hükmiyeden vârise bulunduğu ve husûs-u müdde'â müteveffâ 'aleyhinde sırf bir alacakdan 'ibâret olub tarafeyn-i mütehâsımeynin dahi Ermeni milletinden bulunmadığına mebnî husûs-u mezkûr mahkeme-i nizâmiyeye 'âid olduğunu ifâde ve mezkûr alacak müdde'âsını bi'l-vekâle inkâr eyledikde müdde'i vekîli merkûm Mirât Efendi'den ber-vech-i muharrer müdde'âsına mutâbık beyyine-i şer'iyeye istenildikde her biri evvelen bâ veraka-i mestûre mensûb

oldukları mezkûr Taş mahallesi Papazı Moşîh veled-i Tunâbît ve muhbiri Kabrîl veled-i Yanos ve Hersân mahalleli Papas Kızr veled-i Ohânnes ve muhbiri Mıgırdıc veled-i Manok nâm kimesnelerden sirren ve Ba‘dehû mezkûr Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb‘a-i Devlet-i ‘Aliyye’nin Ermeni milletinden Serkîz Efendi veled-i Kirkor ve Hersân mahalleli Moyîs Efendi veled-i Ağcân nâm kimesnelerden dahi ‘alenen lede’t-tezkîye mu‘teber ve makbûlû’ş-şehâde eddikleri iş‘âr ve bi‘l-muvâcehe ihbâr olunan mezkûr Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb‘â-i müşârun ileyhâdan Kerob Ağa veled-i Hakob veled-i Haçmânok ve Hersân mahalleli Moyîs Ağa veled-i Baboyân Martos veled-i Bâbo nâm kimesneleri meclis-i şer‘e ihzâr ve lede‘l-istişhâd münferiden ve bi‘l-lafz ve‘l-ma‘nâ müttefikan müdde‘i ‘aleyhimâ vekîli muvâcehesinde ber-vefk-i da‘vâ edâyı şehâdet-i şer‘iyye etmeleriyle müdde‘iye-i merkûme Gerbest muhadderâtından olunmasına binaen yemîn-i istizhârisi cânib-i şer‘i ‘âliden mahalline mezûnen ba’s ve ırsâl kılınan mahkeme-i şer‘iyye kâtib-i sânisî Abdülkâdir Efendi tarafından ber-nehc-i şer‘i îfâ olunmuş mücebince meblağ-ı mezkûr seksen ‘aded lirâyı ‘Osmânînin müteveffâyı merkûm Sihâk’ın terekesinden olmak üzere müdde‘iye-i müvekkile-i merkûme Gerbest’e edâ ve teslîmi içün müvekkillerine izâfetle vekîl-i mûmâ ileh Abdülmecîd Efendi’ye tenbîh olunduğu i‘lâm olundu. Fi‘l-yevmi’r-râbi‘ min Rebi‘ul-ahir li sene sitte ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkez mahkeme-i şer‘iyesinden ‘aleyhine i’tâ olunan işbu i‘lâm ın hükmüne ‘adem-i kana’atle istinâfen tedkîki istid‘âsına dâir Artîn ve Zimird imzâsını hâvî melfûf lâhiya-i i’tirâziyye zikr olunan i‘lâm ile birleştirilerek kırâet olundu. İ‘lâm-ı mezkûrun netîce-i meâlî mezkûr hülliyyât ve sâire müteveffâyı merkûme hayâtında bey‘ ve teslîm olduğu da‘vâ mezkûre de zikr olunmuş ise (tenbih ?) mezkûr hakkında usûlüne müvâfık olub lâhiya-i mezkûre münderecâtına nazaran îfâyı muktezâsı zımnında işbu evrâkın meclis-i tedkîkât-ı şer‘iyyeye buyrulması bâbında emr ve fermân hazret-i min lehu‘l-emrindir. 20 (...) li sene (1)327.

Fetvâ Emîni

Muhbir-i İ‘lâmât-ı Şer‘iyye

2627

Bitlis Vilâyeti merkez mahkemesinden 4 Rebî'u'l-ahir (1)324 târihiyle i'tâ olunan işbu i'lâm -ı şer'î ve Artîn ve Zimird imzâlı lâyiha-i i'tirâziyye mutala'a olundu. İ'lâm-ı mezkûrun hülâsa-i meâli Gerbest kadının vekîli Mirât Efendi meclis-i şer'de Artîn ve Zimird kadının vekilleri 'Abdûlmecîd Efendi müvâcehesinde müvekkilesinin zevci müteveffâ Sihâk zimmetinde hülliyyât ve sâir (...) bir kıt'a sened mücebince alacağı olan seksen 'aded lirâyı 'Osmânînin tarafına teslîmini terekeye vâzı'ı'l-yed olan müteveffâyı merkûmun li ebeveyn kız karındaşları müdde'î 'aleyhima merkûmâna izâfetle vekîl-i mezbûre tenbîh olunması da'vâ ve inkâra mukârin bi'l-beyne isbât-ı müdde'â etmekle müdde'îye-i merkûme ba'de't-tahlîf mücebince mezkûr seksen 'aded lirâyı 'Osmânîyi tereke-i müteveffâyı merkûmdan müdde'îye-i merkûmeye teslîme müvekkillerine izâfetle müdde'î 'aleyh vekîl-i mezbûre tenbîh olunduğu nâtık ise de netîce-i meâli hülliyyât ve sâire müteveffâyı merkûme hayâtında bey' ve teslîm olunduğu da'vâyı mezkûrde zikr olunmuş ise tenbîh-i mezkûr hakkında usûlüne müvâfık deyû fetvâhâne-i 'âlîden bilâye muharrer kayd-ı sûret-i musaddıkası celb ile tedkîk edilen zabtan dahi hal olamamakla şu halde kayd-ı mezkûre nazaran ber-nehc-i şer'î icrâyı muhâkeme zımnında evrâk-ı vâridenin mazrûfen vilâyet-i müşârun ileyhâya i'âde buyrulması tezekkür edildi. Ol-bâbda emr-u fermân hazret-i veliyu'l-emrindir. 11 Zi'l-ka'de li sene (1)327.

Meclîs-i Tedkîkât-ı Şer'îyye

-72-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milleti nisvânından şahsı mu'arrefe Losîn bint-i Serkîz veled-i Bâzo nâm Hâtûn'un husûs-u âtiyi'z-zikrde vekîli müseccel-i şer'îsi Hersân mahallesi mütemekkinlerinden Badîkyân Moyîs Efendi veled-i Ağcân nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclis-i şer'î hatîrde mezkûr Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve tebâ-i müşârun ileyhâ nisvânından Şûşân bint-i Diryân Hovânis'in dahi husûs-u âtiyi'z-zikrde [80] vekîl-i müseccel-i şer'î si mezkûr Hersân mahallesi ahâlisinden Sa'atçı-zâde Abdülğani Efendi ibn-i Mehmed Efendi müvâcehesinde

da‘vâ ve takrîr-i kelâm edûb müvekkilem merkûme Losîn’in hülliyyât nev’inden kendi malı olup işbu meclis-i şer‘i ‘âlîde mu‘ayene ve müşâhede edilen elli sekiz kurûş ‘aded kulblu lirâyı ‘Osmânî ve beş ‘aded sîm-i mecîdiye ve beherine tahmînen elli altışer kurûş kıymetinde altı ‘aded yaldızlı ve dokuz kurûş kıymetlû on ‘aded be‘îd ve bundan akdem fevt olan müdde‘i ‘aleyhâ müvekkile-i merkûme Şûşân’ın zevci Hazhazoğlu Nazar’ın altunları malı diye merkûme Şûşân’ın vâki‘ olan mürâca‘atı üzerine emânet sûretiyle mahkemeye götürülmüş olmağla mezkûr hülliyyâtın müvekkilem merkûme Losîn’e i’tâ ve teslîmi içûn müteveffâyı merkûm Hazhazyân Şîrâk’ın altunlarının vasîsi anaları merkûme Şûşân’ın vekîli mûmâ ileyh Abdülğani Efendi’ye kibel-i şer‘den tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû da‘vâ eyledikde müdde‘i ‘aleyhâ vekîli mûmâ ileyh Abdülğani Efendi dahi cevâbında müdde‘iye-i merkûme Losîn’in zevci Şîrâk’ın hânesinde zuhûr edûb eytâm müdîrinin yed-i hıfzına alınan emvâlden müdde‘iye-i merkûme Losîn’e ‘âid hülliyyâtından olduğu ve müsta‘mel bulunduğu anlaşılan ecânîs altunları hâvî Şârân ta‘bir olunan üç ‘aded gerdânlık Şârân yeden bi-yed mezbûreye i’tâ ve teslîm kılınmış ve iddi‘â edilen altunlardan elli sekiz ‘adedi ‘ayn lira on beş ‘aded sîm-i mecîdiye olup bunlar sarf-ı tedâvüle mahsûs meskûkât-ı ‘Osmâniye’den olduğu ve otuz beş ‘adedi dahi kalbden bile ‘ârî ve biri bulunduğu ve diğer ecnâs altunlara gelince bunlar da cümleten kalbden müberrâ ve mücerred nev’inden olarak burada sarraf bulunmadığı içûn bi’l-‘umûm ticârât bu altunların bâliğ ve sâfi olmadığı cihetle mezkûr altunlar müvekkilemin zevci müteveffâyı merkûm Nazar ile birâderi müvekkile-i merkûme Losîn’in zevci Şîrâk’ın müştereken mallarıdır deyû def’e tesaddî eyledikde müdde‘iye vekîli merkûm Moyîs Efendi dahi def‘i mezkûr müdde‘âsını külliyyen inkâr ederek dâfi‘i mûmâ ileyh Abdülğani Efendi def‘i mezkûriyeti kâime-i beyne edemeyûb istihlâf etmekle müdde‘iye-i müvekkile-i merkûme Losîn bi’l-muvâcehe ber-nehc-i şer‘i ba‘de’t-tahlîf mücebine müdde‘i ‘aleyhâ vekîli mûmâ ileyh Abdülğani Efendi müvekkilesine izâfetle def‘i mezkûr müdde‘âsıyla bilâ beyne mu‘ârrefeden men‘ olunduğu i‘lâm olundu. Fî ğurre-i Ramazânu’l-mübârek li sene hamse ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

Temme bi’l-hayr

İsim

mühür

mühür

-1-

Bitlis Vilayeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhak Çukur nâhiyesinin İron karyesi ahâlisinden ve Hoyrân 'aşâyirinden Cano bin Kâsım bin Ahmed nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'î yesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde Zeydân mahallesi ahâlisinden Tuzcu-zâde Raşîd bin Musa bin Mahmûd ve Ya'kûb bin Abdullah muvâcehelerinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb mezbûrân Raşîd ve Ya'kûb yedlerinde olub işbu meclis-i şer'î 'âlîden mu'ayene ve müşâhede olunan siyaha meyâl duru renkli ve belinin ortası siyah ve iki yanlarıyla boynunun üzerindeki sol tüyleri dökülüb beyaz nişanlı altı buçuk yaşında bir re's dişi istir malımdan üretme nitâcen malım iken târihten on mâh mukaddem Muş ovasının Ahpens karyesine gitmekde iken Seylâreş deresinde bi't-takrîb kazâ'en zâyî' etmiş olduğum mevsûfu'l-eşkâl mezkûr istir'i el-hâletü hâzihî merkûmân Raşîd ve Ya'kûb yedlerinde bulmamla bi'l-istihkâk hâlâ taleb ederim deyû ba'de'd-da'vâ ve's-suâl müdde'î 'aleyhimâ mezbûrân Raşîd ve Ya'kûb dahi cevâblarında mevsûfu'l-eşkâl mezkûr istir'e vaz'ı yedlerini tav'an ikrâr-ı mâ'adâ mezkûr istir'i tarihten yirmi iki gün mukaddem mâliki bulunan Erzurûm Vilâyet-i Celîlesi ahâlisinden ve Ermeni milletinden ve canbâz esnâfından pederinin ismini bilmediğimiz Hanbarsûm nâm kimesneden sekiz 'aded lirâyı 'Osmânî ile bir kurûş semen medfû' ve mukâbilinde [81] iştirâ edûb ol-vecihle mezkûr iştirâ târihi mezkûrden beri şirâen malımız olmak üzre bi-hakk vaz-ı yed ederiz. Deyû müdde'î-i mezbûrun buraca muharrer müdde'âsını külliye inkâr eyledikde müdde'î-i mezbûr Cano'dan netâc müdde'âsına mutâbık beyyine-i şer'îyye istenildikde herbiri evvelen bâ-veraka-i mestûra Taş mahallesi ahâlisinden Şemseddîn Efendi ibn-i Hacı Necmeddîn Efendi ve Beşşâr Ağa ibn-i Mehmed nâm kimesnelerden sırren Ba'dehû mûmâ ileyhimâ ile mahalle-i mezbûreli mahkeme-i bidâyet zabıt ketebesinden Nâdir Efendi ibn-i Beşşâr ve Hersân mahalleli Hancı Musa bin Mustafa nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları ihbâr ve iş'âr olunan selefü'z-zikr İron karyesi ahâlisinden Hacı Ramazan bin Musa bin Yûsuf ve Cindî bin Teylo bin Cindî nâm kimesnelerin mezkûr istiri erâ'e ile vech-u vech-i şer'î üzre bi'l-

muvâcehe eyledikleri şehâdetleriyle ba'de'l-isbât ve'l-halef mûcebince mezkûr istir'i müdde'i-i mezbûr Cano'ya teslîme müdde'i 'aleyhimâ mezbûrân Raşîd ve Ya'kûb 'a tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'r-râbi'min Recebi'l-ferd li sene sitte ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-2-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi mütemekkinlerinden ve teba'-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Ağbâb veled-i Kirkor'un verâseti zevce-i metrûkesi Nûnûş bint-i Martros ile sulb-i kebîr oğulları Milkon ve Karibcân ve Moşîh'e. Ba'dehû merkûme Nûnûş'un dahi fevtiyle verâseti sadr-ı kebîr oğulları merkûmûn Milkon ve Karibcân ve Moşîh'e . Ba'dehû merkûm Milkon'un dahi fevtiyle verâseti zevce-i metrûkesi Nerkîz bint-i Lûsû ile sulb-i kebîr oğulları Dikrân ve Kasbâr ve sulbiye-i kebîre kızları Oskohî ve Kîron'a. Ba'dehû merkûm Karibcân'ın dahi terk-i teb'iyyetle düvel-i ecnebiyye olan Rusya'ya gitmesinden nâşî verâseti teb'a-i 'Osmâniyede kalan sulb-i kebîr oğlu Mesrob'a muhzire ve başka vârisi olmadığı herbiri mahalle-i mezbûre mütemekkinlerinden ve teb'a-i devlet-i müşârun ileyhâ'nın millet-i merkûmesinden sırren ve 'alenen lede't-tezkîye mu'teber ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân Artîn veled-i Serkîz veled-i Aslan ve Ohân veled-i Mirât veled-i Ohîk nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri bi-hükmi'l-münasehati's-şer'iyye yüz kırkdört sehimden olup sihâm-ı mezkûreden beherine kırk sekiz sehimden doksan altı sehim merkûmân Mesrob ve Moşîh'e ve altı sehim merkûme Nerkîz'e ve beherine on dörder sehimden yirmi sekiz sehim merkûmân Kasbâr ve Dikrân'a ve yedişer sehimden on dörder sehim dahi merkûmân Oskohî ve Kîron'a 'Îsâbet etmek üzre bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin 'aşar min Recebi'l-ferd li sene sitte ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-3-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Batros veled-i Karapî'tin verâseti zevce-i metrûkesi Sâreh bint-i Haçmânok ile sulb-i kebîr oğulları Hasrof ve Livân'a. Ba'dehû merkûme Sâreh'in dahi fevtiyle verâseti sadr-i kebîr oğulları merkûmân Hasrof ve Livân'a. Ba'dehû merkûm Livân dahi ihtilâf-ı dâr ve terk-i teb'iyyetle düvel-i ecnebiye olan Amerika'nın Arizona şehrine gitmesinden nâşî verâseti teb'a-i 'Osmâniyede kalan li ebeveyn er karındaşı merkûm Hasrof'a hâzıran muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre mütemekkinlerinden ve teb'a-i devlet-i müşârun ileyhâdan sırren ve 'alenen lede't-tezkîye mu'teber ve makbûlu's-şehâde oldukları nümâyân olan Aleksân veled-i Oyidîs veled-i Emir ve Moşîh Efendi veled-i Karapî't veled-i Moğidîs Kirkor nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin ve'l-'işrîn min Recebi'l-ferd li sene sitte ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-4-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi ahâlisinden ve Merkezi Polîs Komiseri mütekâ'idlerinden iken bundan akdem vefât eden Hafız Nûrî Efendi ibn-i Hacı Dervîş Ağa'nın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Müntehâ bint-i Süleyman Efendi ile anası Beyâz bint-i 'Îsâ ve sulb-i sağîr [82] oğulları Memduh ve Nihad ve Hüsâmeddîn ve sulbiye-i kebîre kızı Nazîme ve sulbiye-i sağîre kızı Şefîka'ya muhzire ve başka vârisi olmadığı herbiri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sırren ve 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Süleyman Efendi ibn-i Mustafa bin Feyzullah ve Şeref bin Raşîd bin Hacı Bilâl nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri yüz doksan iki sehinden olub sihâm-ı mezkûreden yirmi dört sehmi zevce-i mezbûre Müntehâ'ya ve otuz iki sehmi benûn-u mezbûrûn Memduh ve Nihad ve Hüsâmeddîn'e ve beherine on yedişer sehinden

otuz dört sehmi dahi bintân-ı mezbûretân Nazîme'ye ve Şefîka'ya isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin 'aşar min Şa'bâni'l-mu'azzam li sene sitte ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-5-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhak Çukur nâhiyesinin Meşakşîn karyesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Kîrkor veled-i İstor'un verâseti zevce-i metrûkesi Senem bint-i Kızır ile sulb-i kebîr oğulları Giyork ve Nado'ya muhzire ve başka vârisi olmadığı herbiri medîne-i mezbûre'nin Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i devlet-i müşârun ileyhâdan sırren ve 'alenen lede't-tezkîye mu'teber ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Hançeryân Hovânis Efendi veled-i Moğidîs Hartîn veled-i Moğidîs Kızır ve Mîsâk veled-i Marmaryân Sîmon veled-i Vartân nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri on altı sehimden olub sihâm-ı mezkûreden iki sehmi zevce-i mezbûre Senem'e ve beherine yedişer sehimden on dört sehmi dahi ebnân-ı merkûmân Giyork ve Nado'ya isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu.El-yevmü'l-'işrîn min Şa'bânu'l-mu'azzam li sene sitte ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-6-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden Polad bin Mehmed bin Ali Çâvuş nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'iyyesinde mün'akıd meclis'i şer'imizde Zeydân mahallesi ahâlisinden Hersânlı-zâde Mevlüd bin Yûsuf bin Hacı 'Osmân muvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelam edûb mezbûr Mevlüd yedinde olub işbu meclis-i şer'i 'âlîde mu'ayene ve müşâhede olunan Tîmûr kır renkli ve belinin ortasıyla sol ayağında dağ yeri altı yaşında bir re's eriş esbi târihten iki sene evvel 'Adilcevâz kazâsında babasının ismini bilmediğim Serdar nâm kimesneden dört buçuk 'adet lirâyı 'Osmânî semen medfû' ve makbûl mukâbilinde iştirâ edûb ol-vecihle yedimde

şirâen mülküm iken târihden bir sene evvel Erzurûm Vilâyetinden ‘Adilcevâz kazâsına ‘avdetimde Bulanık kazâsının Kûb karyesiyle Yoncalı karyesi arasında zâyî’ etmiş olduğum mevsûfu’l-eşkâl mezkûr esbi el-haletü hâzihî hâzır mezbûr Mevlüd yedinde bulmamla bi’l-istihkâk hâlâ taleb ederim. Deyû ba‘de’d-da‘vâ ve’s-suâl müdde‘i ‘aleyh Mevlüd dahi cevâbında mevsûfu’l-eşkâl mezkûr esbe el-yevm vaz‘ı yedini tav‘an ikrâr lâkin ben iddi‘â olunan mezkûr Esb ile yedimde bulunan diğer bir re’s kûma renkli esbi târihden tahminen otuz beş gün mukaddem mâliki bulunan Erzurûm Vilâyeti Celîlesi ahâlisinden ve canbâz esnâfından ve pederinin ismini bilmediğim Ali Çavuş nâm kimesneden on bir ‘aded [83] lirâyı ‘Osmânî semen medfû’ makbûz mukâbilinde iştirâ etmemle ol-vecihle târihi mezkûrden beri mezkûr esblere mâlım olmak üzere bi-hakk vaz‘ı yed ederim. Deyû beyân ve müdde‘i-i mezbûrun mâ‘adâ müdde‘âsını inkâr etmekle bu bâbda hâric olub târih-i temlikî mukaddem ve ol-vecihle beyyinesi (mercih’?) bulunan müdde‘i-i mezbûr Polad ber-minvâl-i muharrer müdde‘âsını usûl-u meşrû‘asına tevfiân her biri evvelen bâ-veraka-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Zeydân mahallesi imâmı Molla Ali bin Molla Mustafa ve muhtarı Şemseddîn bin Mahmûd Efendi ve mezkûr Hersân mahallesi imâmı Molla Raşîd bin Molla Abdülmecîd ve muhtarı ‘Âkif bin Resûl nâm kimesnelerden sırren ve Ba‘dehû mûmâ ileyhimûn ile mezkûr Hersân mahallesi ahâlisinden Receb bin Abdâl ve Kızılmescid mahalleli Mûsâ bin Abdullah nâm kimesnelerden dahi ‘alenen lede’t-tezkîye ‘adl ve makbûlû’ş-şehâde oldukları ihbâr olunan sâlifü’z-zikr Zeydân mahallesi ahâlisinden Mehmed bin Ömer bin Mehmed ve Hersân mahalleli Kara Mehmed bin Mirzâ bin Mehmed nâm kimesnelerin mezkûr iştirâ erâ’e ile vech-u vech-i şer‘i üzere bi’l-müvâcehe eyledikleri şehâdetleriyle ba‘de’l-isbât ve’l-halef mücebince mezkûr esbi müdde‘i-i mezbûr Polâd’a teslîme müdde‘i-i ‘aleyh mezbûr Mevlüd’e tenbîh olunduğu i’lâm olundu. Fi’l-yevmi’l-‘işrîn min Şa‘bânî’l-mu‘azzam li sene sitte ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-7-

Ramazân i'lâmı

Tâc-i Asfiyâ Fahr-i Enbiyâ 'aleyhi efdalu's-selavât ve etemmü't-tehiyyâ Efendimiz hazretlerinin işbu bin üç yüz yirmi altı senesi Şa'bânu'l-mu'azzam ğurresi yevm-i Cum'a'dan bi'r-ru'ye sâbit olduğu Muş Sancağı niyâbet-i şer'iyesinde vârid olub Zahrâ Sancağı mezkûr bidâyet mahkemesi heyetinden musaddık (mazmunlu?) bilâ-beyyine 'amel-i câiz olabilecek senedât-ı şer'iyeden ma'dûd görülen bir kıt'a i'lâm -ı şer'î ve Derse'âdet Kâdîlığından mevrûd telgîrâf-nâme müfâdından anlaşılmış ve şehir-i mu'azzam-ı mezkûrun selh-i 'add olunan işbu Cum'a ertesi gecesi hilâl-ı Ramazânı'l-mübârek bi'r-ru'ye sâbit olamadığından bu sûrette şehir-i şerîf-i mezkûr bu gün tekmîl-i selâsîn ile bi'l-ikmâl yarınki Pazar günü ğurre-i şehir-i Ramazân-ı nâşiru'l-ğufrân olmak şer'an iktizâ eylediğinden hasbe'l-mu'tâd tedârükât-ı lâzımâda bulunmak üzere keyfiyetin cevâmi'-i şerîfe e'imme ve hutebâsına teblîğ ve fermân buyrulması iktizâ eylediği i'lâm olundu. Fî selh-i Şa'bâni'l-mu'azzam li sene-i el-mezkûre.

-8-

Ramazan bayramı i'lâmı

Târîh-i hicret-i Fahr-i Kâinât 'aleyhi efdalu's-selavât ve ekmelü't-teyyihât Efendimiz hazretlerinin işbu bin üç yüz yirmi altı senesi şehir-i Ramazân-ı mağfîret nişânın ğurresi Pazar gününden mu'teber eddiğine Pazar günü akşamı ru'yet-i hilâl kâbil olmadığına binaen ikmâl-i selâsîn ile yarınki Salı günü mebdei Şevvâl ve ibtidâyı eyyâm-ı selâse-i 'iyd-i sa'îd-i fîr lâzımı'l-ihfâl bulunduğundan hasbe'l-mu'tâd tedârükât-ı lâzımâda bulunmak üzere keyfiyetin i'lân ve 'işâ'ıyyesi husûsunu îcâb edenlere emr ve irâde buyrulması bâbında emr-u fermân hazret-i min lehü'l-emrindir. Fî selh-i Ramazâni'l-mübârek li sene-i el-mezkûr.

-9-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesinde sâkin Merkez Jandarma Süvâri Çavuşânından iken bundan akdem vefât eden Lütfü Efendi ibn-i Şevket Efendi'nin verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Hûriye Hânım bint-i Mehmet Rüşdî Efendi ile li ebeveyn kız karındaşları Hadîce ve 'Âişe ve lieb er karındaşı Ahmet Efendi'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı sırren ve 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan herbiri medîne-i mezbûre [84] Aramsâz 'Asâkir-i Şahâne Otuz Birinci Alayın İkinci Taburunun Üçüncü Bölük Mülâzım-ı Sânîsi Mehmed Efendi ibn-i Ömer Efendi bin Hasan ve bölük-ü mezkûr efrâdından 'Osmân bin Hüseyin bin 'Osmân nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri on iki sehimden olub sihâm-ı mezkûreden üç sehmi zevce-i mezbûre Hûriye Hânım'a ve beherine dörder sehimden sekiz sehmi mezbûretân Hadîce ve 'Âişe'ye ve bir sehmi dahi mûmâ ileyh Ahmed Efendi'ye isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâdis min Şevvâli'l-mükerrem li sene sitte ve 'işrîn ve salâsu mie ve elf.

-10-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesinde sâkine ve Dördüncü Orduyu Hümâyûn'a mensûb Piyâde Yirmi Dokuzuncu Alayın İkinci Tabûrunun Üçüncü Bölüğü Yüzbaşısı müteveffâ Mehmed Rüşdî Efendi'nin zevce-i menkûha-i metrûkesi olub bundan akdem vefât eden Ferîde Hânım ibnet-i Mustafa Efendi'nin verâseti sadriye-i kebîre kızları Hûriye ve Nezîre ve Rûhiye Hâtûnları ile li ebeveyn er karındaşları Mehmed Sa'îd ve Tevfîk Beğlere muhzire ve başka vârisi olmadığı sırren ve 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan her biri medîne-i mezbûrede Aramsâz 'asâkir-i şahâne otuz birinci alayın ikinci tabûrunun üçüncü bölüğü mülâzım-ı sâni Mehmed Efendi ibn-i Ömer Efendi bin Hasan ve bölük-ü mezkûr efrâdından 'Osmân bin Hüseyin bin 'Osmân nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ

vâki‘ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer‘î lâhık olmağla tashîh-i mes‘ele-i mîrâsiyeleri on sekiz sehinden olub sihâm-ı mezkûreden beherine dörder sehinden on iki sehmi benât-ı mezbûrât Hûriye ve Nezîre ve Rûhiye Hânımlara ve beherine üçer sehinden altı sehmi dahi mûmâ ileyhimâ Mehmed Sa‘îd ve Tevfîk Beğlere isâbet etmek üzere bi‘l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i‘lâm olundu. Fi‘l-yevmi’s-sâdis min Şevvâli‘l-mükerrem li sene sitte ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-11-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Taş mahallesi ahâlisinden ve Merkez Jandarma Süvâri efrâdından iken bundan akdem vefât eden Yasîn bin Molla Mahmûd’un verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Hanîfe bint-i Kel Mehmed ile li ebeveyn kız karındaşı Gülperî ve li ebeveyn birâder-zâdeleri Mahmûd ve Mehmed’e muhzire ve başka vârisi olmadığı sırren ve ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde oldukları nûmâyân olan merkez jandarma piyâde efrâdından Mehmed bin Receb bin Haydar ve süvâri efrâdından Şükrü bin Mehmed bin Halef nâm kimesnelerin hâsım-ı câhid müvâchesinde ba‘de‘d-da‘vâ vâki‘ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükmü şer‘î lâhık olmağla tashîh-i mes‘ele-i mîrâsiyeleri sekiz sehinden olub sihâm-ı mezkûreden iki sehmi zevce-i mezbûre Hanîfe’ye ve dört sehmi mezbûre Gülperî’ye ve beherine birer sehinden iki sehmi dahi mezbûrân Mahmûd ve Mehmed’e ‘Îsâbet etmek üzere bi‘l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i‘lâm olundu. Fi‘l-yevmi-l-‘aşar min Şevvâli‘l-mükerrem li sene sitte ve ‘işrîn ve selâse mie ve elf.

-12-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Hersân mahallesi ahâlisinden ve Merkez Seyyâr efrâdından iken bundan akdem vefât eden Bedrî bin Ahmed’in verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Feryâz bint-i Hacı Ömer ile sulb-i sağîr oğulları Sıddîk ve Refîk ve Abdülmenâf ve Mehmed Sâlih’e muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri sırren ve ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde oldukları nûmâyân olan [85] merkez Seyyâr efrâdından ‘Osmân bin Abdülazîz bin Hasan ve Habîb bin Mehmed nâm

kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri otuz iki sehinden olub sihâm-ı mezkûreden dört sehmi zevce-i mezbûre Feryâz'a ve beherine yedişer sehinden yirmi sekiz sehmi dahi mezbûrûn Sıddîk ve Refîk ve Abdülmenâf ve Mehmed Sâlih'e isâbet etmek üzre bi'l-cümle metrûkât ve muhallefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâlis ve'l-işrîn min Şevvâli'l-mükerrem li sene sitte ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-13-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi ahâlisinden ve 'Asâkir-i Şahâne Otuz Birinci Alayın Dördüncü Tabûrunun İkinci Bölüğü Mülâzım-ı Sâni'si iken bundan akdem vefât eden Hacı Bilâl-zâde İbrâhim Efendi ibn-i Şemseddîn'in verâseti hâzırân babası Şemseddîn bin Tâhir'e muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri sırren ve 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan 'İzzet Efendi ibn-i 'İsâ Ağa bin Ali ve Resûl Efendi ibn-i Şeyh Seb'a-zâde Hacı Ahmed bin Hâlid nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükmi şer'î lâhık olduğu i'lâm olundu. Fî ğurre-i Zi'l-ka'deti's-şerîfe li sene sitte ve 'işrîn ve selâse mie ve elf.

-14-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e Mülhâk Bulanık kazâsının (Mollakez?) karyesi ahâlisinden olup hâlâ medîne'i mezbûrede müsâfîren sâkin Ali bin Hüdeydâ nâm kimesne medîne'i mezbûre mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde medîne-i mezbûrenin Zeydân mahallesi ahâlisinden Şeyh Haydar-zâde Hâlid bin Hakverdî nâm kimesne müvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb mezbûr Hâlid yedinde olup işbu meclis-i şer'î 'âlîde mu'ayene ve müşâhede olunan boz renkli ve sol ayağının tırnağı sakat ve dört ayaklarında siyâh nişân ve belinin ortasında cerâhat yeri nişânlı beş yaşında bir re's erkek merkebi mezkûr (Mollakez?) karyesinde târihten bir sene iki ay evvel Beğ-zâde Abdullah bin Kesî nâm kimesneden yüz seksen kurûş semen medfû'

mukâbilinde iştirâ etmiş olduğumdan mevsûfu'l-eşkâl mezkûr merkeb târîh-i mezkûrden beri yedimde şirâen mülküm iken târîhden kırk beş gün evvel Bitlis'e geldiğimde müdde'î 'aleyhe hâzır mezbûr Hâlid mezkûr merkeb benimdir. Diye fuzûlî ve bi-ğayr-i hakk vaz'ı yed ve müdahâle eder olmağla suâl olunub mefsûfu'l-eşkâl mezkûr merkebin bana teslîmi içûn kable şer' den merkûm Hâlid'e tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû da'vâ eyledikde müdde'î 'aleyh mezbûr Hâlid dahi cevâbında mevsûfu'l-eşkâl mezkûr merkebe vaz'ı yedini ikrâr lâkin mezkûr merkeb kendi merkebinden üretme nitâcen malı olub târîhden bir sene evvel Ahlât kazâsının Tifot karyesinde bi't-takrîb kazâen zâyî' edûb târîhden bir buçuk mâh mukaddem mezbûr Ali yedinde görüb malı olmak üzre ahz ve târîh-i mezkûrden beri bi-hakk tasarruf ederûm diye îfâde ve beyân eyledikde müdde'î 'aleyh mezbûr Hâlid'den netâc da'vâsına mutâbık beyyine-i şer' iyye istenildikde her biri evvelen bâ-veraka-i mestûra mensûb oldukları mezkûr Zeydân mahallesi imâmı Molla Ali bin Molla Mustafa ve muhtârı Şemseddîn bin Mahmûd nâm kimesnelerden sırren ve Ba'dehû mezbûrân ile her biri mahalle-i mezbûreli Seyyâd Efendi-zâde Raşîd bin Seyyâd ve İbrahim Halîl bin Hacı Abdullah nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlûş-şehâde oldukları ihbâr ve iş'âr olunan her biri mahalle-i mezbûreli Ako-zâde Ömer bin Veli bin Ya'kûb ve 'Osmân bin Nûmân bin el-mezbûr Ya'kûb nâm kimesnelerin mezkûr merkebi erâ'e ile vech-u vech-i şer' i üzre bi'l-muvâcehe eyledikleri şehâdetleriyle ba'de'l-isbât ve'l-halef mûcebince müdde'î-i mezbûr Ali da'vâyı mezkûresiyle müdde'î 'aleyh merkûm Hâlid'e bu yüce şer' i [86] mu'ârizadan men' olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin 'aşar min Ramazânî'l-mübarek li sene sitte ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-15-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhâk Güzeldere nâhiyesinin Ayrât karyesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Kâsım bin Halef Ağa'nın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Züleyhâ bint-i Dervîş Ağa ile Sulb-i kebîr oğulları Cihângîr ve Sâlih ve sulbiye-i kebîre kızları Sultân ve Nûriye'ye. Ba'dehû mezbûre Züleyhâ'nın dahi vefâtıyla verâseti sadr-i kebîr oğulları mezbûrân Cihângîr ve Sâlih ve sadriye-i kebîre kızları mezbûretân Sultân ve Nûriye'ye. Ba'dehû mezbûre Sultân'ın dahi vefâtıyla verâseti

zevc-i metrûku Ömer bin Mustafa ile sadr-ı kebîr oğlu Pîrân ve sadriye-i kebîre kızı Kudret'e muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri sırren ve 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân olan medîne-i mezbûrenin Hersân mahallesi ahâlisinden Molla Raşîd bin Molla Abdülmecîd bin Molla Mehmed ve Sofî Receb bin Molla Ahmed bin Yûsuf nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri bi-hükmi'l-münâsehati'ş-şer'îyye kırk sekiz sehinden olub sihâm-ı mezkûreden on altışer sehinden otuz iki sehmi mezbûrân Cihângîr ve Sâlih'e ve sekiz sehmi mezbûre Nûriye'ye ve iki sehmi mezbûr Ömer'e ve dört sehmi mezbûr Pîrân'a ve iki sehmi dahi mezbûre Kudret'e isâbet etmek üzere bi'l-cümle metrûkât ve muhelefâtına müstahak oldukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin min Zi'l-ka'deti'ş-şerîfe li sene sitte ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-16-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Badilcân-zâde Hamza Ağa bin Hacı Hasan'nın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Kışmış bint-i Emîn Ağa ile sulb-i kebîr oğlu İbrâhim ve sulb-i sağîr oğulları Muhyiddîn ve Mehmed Ali ve sulbiye-i kebîre kızı Şöhret ve sulbiye-i sağîre kızı Gülbeyâz'a muhzire olduğu bade't-tahakkuk müteveffâyı mezbûrun dâyinlerinden ve medîne-i mezbûrenin Kızılmescid mahallesi ahâlisinden Markoç-zâde Mehmed Ali bin Polâd Efendi nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'isinde mün'akıd meclis-i şer'imizde müteveffâyı mezbûrun terekesine li ecli'l-memûriye vaz'ı yed eden merkez Emvâl-i Eytâm müdürü Nasrullah Efendi muvâcehesinde verase-i mezbûrundan ibn-i kebîr mezbûr İbrahim hâzır olduğu halde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb müteveffâyı mezbûr Hamza Ağa hayâtında ve kemâl-i 'akl ve sıhhatinde târihden iki buçuk ay mukaddem malımdan ve yedimden ve emti'a-i ticarîyyetimden oğlu işbu hâzır mezbûr İbrâhim vâsıtasıyla iştirâ ve kabz ve umûruna harc ve sarfla istihlâk eylediği üç yüz altmış sekiz kurûş alacak hakkımı müteveffâyı mezbûr kable'l-edâ ve'l-îfâ vefât etmekle tereke-i vâfiyesinden olmak üzere bana edâ ve teslîmi içün müdür-i mûmâ ileyh Nasrullah Efendi'ye

kibel-i şer‘den tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû hâzır mezbûr İbrâhim’in tasdîkine mukârin da‘vâ eyledikde müdür-i mûmâ ileyh Nasrullah Efendi dahi cevâbında tereke-i mezbûreye hasbe’l-memûriyye vaz‘ı yedini tav‘an ikrâr-ı mâ‘adâ müdde‘i-i mezbûrun ber-vech-i muharrer alacak müde‘âsını külliyyen inkâr eyledikde müdde‘i-i mezbûr Mehmed Ali’den ber-vech-i muharrer müdde‘âsına mütâbık beyyine-i şer‘iyye taleb olundukda her biri evvelen bâ-verakâ-i mestûra mensûb oldukları mezkûr Taş mahallesi imâm-ı Molla Şükrü Efendi ibn-i Abdullah Efendi ve muhtarı Mehmed Efendi ibn-i Nâdir ve Kızılmescid mahallesi imâmı Abdulhâdi bin Mustafa ve muhtarı Hacı Süleymân bin Hacı Bekir’den sırren ve Ba‘dehû Hersân mahalleli [87] Molla İbrâhim bin Necmeddîn Efendi ve Kızılmescid mahalleli Rızâ bin Hüseyin nâm kimesnelerden dahi bi’l-müvâcehe ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde oldukları iş‘âr ve bi’l-müvâcehe ihbâr olunan mezkûr Taş mahallesi ahâlisinden Hacı ‘Îsâ bin Hacı Hasan ve Kızılmescid mahalleli Mehmed bin İbrâhim nâm kimesnelerin şehâdetleriyle isbât etmeğin mûcebince müdde‘i-i mezbûr Mehmed Ali ba‘de’t-tahlîf meblâğ-ı müdde‘âya mezkûr üç bin yüz altmış sekiz kurûşun müteveffâyı mezbûrun terekesinden olmak üzre müdde‘i-i mezbûr Mehmed Ali’ye edâ ve teslîme müdde‘i-i ‘aleyh müdür-i mûmâ ileyh Nasrullah Efendi ile ibn-i kebîr mezbûr İbrâhim’e tenbîh olunduğu i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâbi’ ‘aşar min Ramazânî’l-mübârek li sen sitte ve selâsu mie ve elf.

-17-

‘İyd-i adhâ

Ma‘rûz-ı dâ‘î-i kemîneleridir,

İşbu bin üç yüz yirmi altı senesi Zi’l-ka‘de ve Zi’l-hiccetü’ş-şerîfe ğurreleri buralarda sâbit olmamış ise de Şevvâli’l-mükerrem ğurresi Trablus-u Şâm mahkeme-i şer‘isinde isneyn gününden sâbit olmasına nazaran Şevvâli’l-mükerrem’den i’tibâren tekmîl-i selâsîn ile Zi’l-hiccetü’ş-şerîfe ğurresi Cum’a günü olmak müte’ayyîn olduğu gibi ehl-i hisâb ‘inde mu’teber kâ’ide-i (...) Cum’a’yı erâ’e edûb ‘inde’z-zarûre ehl-i hisâb kavliyle ‘amelde şer‘an câiz ve mu’teber olmağla Cum’a günü Zi’l-hiccetü’ş-şerîfe ibtidâisi

i'tibâr olunub şu halde Zi'l-hiccetü's-şerîfe dokuzuncusu önümüzde Cum'aertesi günü yevm-i 'arefe ve bâhiru'l-müzâyâ ve üçüncü ferdâsi Pazar günü de yevm-i adhâyı meyâmîn-i mütâyâ olmak iktizâ etmeğin ol-vecihle i'lân-ı keyfiyet buyrulmak üzre huzûr-u 'alîlerine 'arz ve i'lâm olundu. Hurrîre Fi'l-yevmi's-sâbi' min Zi'l-hiccetü's-şerîfe li sene sitte ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-18-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Fâris Ağa ibn-i Hacı 'Osmân'ın verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Rindî bint-i Cerco ile sulb-i kebîr oğlu 'Osmân Ağa ve sulbiye-i kebîre kızı Zülfinâz'a muhzire olub başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûr ahâlisinden sırren ve 'alenen ledet't-tezkîye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Sa'atçı-zâde Abdülğani Efendi ibn-i Mehmed Efendi bin Ali ve Ahmed Efendi bin Bâbûr Ağa bin Hâlid nâm kimesnelerin mahzer-i hâsım-ı câhıd vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri yirmi dört sehimden olub sihâm-ı mezkûreden üç sehim zevce-i mezbûre Rindî'ye ve on dört sehim mûmâ ileyh 'Osmân Ağa'ya ve yedi sehim dahi mezbûre Zülfinâz'a isâbet edeceği lede's-şer'i'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l yevmi's-sâbi' 'aşar min Zi'l-hiccetü's-şerîfe li sene sitte ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-19-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan Medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi ahâlisinden ve 'Asâkir-i Şahâne Otuz Birinci Alayın Birinci Tabûrunun Üçüncü Bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât eden Fethullah bin Hacı Süleymân'ın verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Fâtıma bint-i Hurşîd ile babası mezbûr Hacı Süleymân'a muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri sırren ve 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan mahalle-i mezbûre ahâlisinden Şa'bân Efendi bin İshâk bin Şa'bân ve Abdülaziz bin Abdullah bin Mehmed nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î

lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri dört sehinden olub sihâm-ı mezkûreden bir sehmi zevce-i mezbûre Fâtıma'ya ve üç sehmi dahi eb-i mezbûr Hacı Süleymân'a isâbet edeceği lede's-şer'i'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ve ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi't-tâsi' 'aşar min Zi'l-hiceti's-şerîfe li sene sitte ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

[88]

-20-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi ahâlisinden ve 'Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alayın İkinci Tabûrunun Dördüncü Bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât eden Bahrî bin İbrahim'in verâseti anası Gülsüm bint-i Mûsâ ile babası İbrâhim bin Dervîş'e muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri sırren ve 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan mahalle-i mezbûre ahâlisinden Nezîr bin Haydar bin Mehmed ve 'Abdürrezzâk bin Hacı Sâdık bin Receb nâm kimesnelerin hâsım-ı câhid müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri üç sehinden olub sihâm-ı mezkûreden bir sehmi ümm-ü mezbûre Gülsüm'e ve iki sehmi dahi eb-u mezbûr İbrâhim'e isâbet edeceği lede's-şer'i'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-'işrîn min Zi'l-hiceti's-şerîfe li sene sitte ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-21-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne i Bitlis'in Taş mahallesi ahâlisinden ve 'Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alayın Birinci Tabûrunun İkinci Bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât eden Abdullah bin Bayram'ın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Mercân bint-i Hâlid ile babası Sofî Bayram bin Mehmed ve anası Sultân bint-i Hacı Ca'fer ve sulb-i sağîr oğulları Niyâzî ve Halef ve Muğdâd ve sulbiye-i sağîre kızı Cevâhir'e muhzire ve başka vârisi olmadığı herbiri sırren ve 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlü's-

şehâde oldukları nümâyân olan medîne-i mezbûrenin mezkûr Taş mahallesi ahâlisinden Mûsa bin Ahmed bin Abdullah ve Ahmed bin Mehmed nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba‘de‘d-da‘vâ vâki‘ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer‘î lâhık olmağla tashih-i mes‘ele-i mîrâsiyeleri yüz altmış sekiz sehinden olub sihâm-ı mezkûreden yirmi bir sehmi zevce-i mezbûre Mercân’a ve yirmi sekiz sehmi sehmi eb-i mezbûr Bayram’a ve yirmi sekiz sehmi ümm-i mezbûre Sultân’a ve beherine yirmi altışar sehinden yetmiş sekiz sehmi benûn-u mezbûrûn Niyâzî ve Halef ve Muğdâd’a ve on üç sehmi dahi bint-i mezbûre Cevâhir’e isâbet edeceği lede’s-şer‘i’l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle ‘arz ve i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’l-‘işrîn min Zilhicceti’s-şerîfe li sene sitte ve ‘işrîn ve selâse mie elf.

-22-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Taş mahallesi ahâlisinden Merkez Jandarma Suvârî efrâdından iken bundan akdem vefât eden Ahmed bin Mahmûd’un verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Sâriye bint-i İbrâhim ile sulb-i kebîr oğulları Kâmil ve Abdülmecîd ve ‘Ârif ve sulbiye-i kebîre kızı Cevâhir’e muhzire olub başka vârisi olmadığı herbiri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sirren ve ‘alenen lede’t-tezkîye ‘adl ve makbûlü’s-şehâde oldukları nümâyân olan Yûsuf bin Şemseddîn bin ‘Îsâ ve Resûl bin ‘Îsâ bin Abdullah nâm kimesnelerin mahzer hâsım-ı câhıdda ba‘de‘d-da‘vâ vâki‘ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer‘î lâhık olmağla tashih-i mes‘ele-i mîrâsiyeleri sekiz sehinden olub sihâm-ı mezkûreden bir sehmi zevce-i mezbûre Sâriye’ye ve beherine ikişer sehinden altı sehmi benûn-u mezbûrûn Kâmil ve Abdülmecîd ve ‘Ârif’e ve bir sehmi dahi bint-i mezbûre Cevâhir’e isâbet edeceği lede’s-şer‘i’l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle ‘arz ve i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâdis ve’l-‘işrîn min Zi’l-hicceti’s-şerîfe li sene sitte ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-23-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Evkâf Muhâsebeciliği vekîl-i şer‘îsi da‘vâ vekîllüğinden sâhib-i istid‘â Diyârbekir’li Ömer ‘Adlî Efendi ibn-i Şeyh Sa‘dullah

Baba nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer‘iyyesinde mün‘akıd meclis-i şer‘imizde medîne-i mezbûrenin Kızılmesjid mahallesinde sâkine târihden takrîben bir mâh mukaddem vefât eden Kürdiyi’l-‘asl Bitlis evkâf muhâsebecisi Mehmed Hilmi Efendi’nin zevcesi Lütfiye Hânım ibnet-i Ahmed Ağa’nın vekîl-i müseccel-i şer‘isi mezkûr Rüşdiye-i ‘Askeriyye mu‘allimlerinden ve süvârî mülâzımlarından Mehmed Efendi ibn-i Hâfız Nûrî Efendi müvâcehesinde bin üç yüz yirmi dört senesi şehr-i teşrîn-i sânisinin on dördüncü günü târihli tahrîratıyla Bulânık kazâsı emvâl-i vakfiyesinden bi’t-tahsîl Muş Evkâf Kâtibi tarafından postaya tevdi’an [89] ve nakden gönderilen yirmi sekiz ‘aded lirây-ı ‘Osmânî merhûm müteveffâyı mûmâ ileyh bi’z-zât postâhaneden bâ-‘ilm ahz eyledikten sonra on sekiz lirâsını emâneten Bitlis evkâf sandık emîni Ahmed Efendi’ye teslîm ile mütebâkî on lirâsını ayrû da ma’âş ve ‘âidâta mute’allık istihkâkdan mahsûbu icrâ edilmek üzere kendi ‘indinde alıkoyub ‘umûruna sarfla istihlâk etmekle şu vecihle zimmetinde mütekarrır on ‘adet lirâyı ‘Osmânî kable’l-edâ ve’l-îfâ vefât edüb terekesi ma’rîfeti şer’le zabt ve tahrîr ve sûk-i sultâniyyede bi’l-müzâyede nakde tahvîl ile verasesi iktisâm olunmak üzere eytâm sandığına vaz’ olunduktan nukûd-u mezkûreden işbu on ‘aded lirânın evkâf sandığına teslîm edilmesi husûsunun taht hükm olunarak veresesinden burada bulunan zevce-i mezbûre Lütfiye Hânım’a izâfetle vekîl-i müseccel-i şer‘îsi mûmâ ileyh Mehmed Efendi’ye tenbîh olunması matlûbumdur. Deyû ğâbbı’-d-da’vâ ve’l-istintâk vekîl-i mûmâ ileyh dahi cevâbında müteveffâyı mûmâ ileyh bu gibi bir meblağ-ı zimmetine geçirdiği ma’lûmları olmayüb şer‘an subûtu takdîrinde merhûm müteveffâyı mûmâ ileyh evkâf sandığında ma’âş ve istihkâkından alacağı olub defter-i kassama deyn edilmek üzere (...) akdem mahkeme-i şer‘iyyeden Vilâyet-i Celîleye takdîm olunarak evkâf muhâsebeciliğine muhavvel tezkire-i şer‘iyye zeylinde bâ der-kenâr beyân olunarak mahkeme-i şer‘iyyede mahfûz ve hâlen mevcûd tezkîre-i mezkûrede gösterildiği üzere müteveffâyı mûmâ ileyh dokuz günlük ma’âşına ez-ğayr-i tevkîkât iki yüz kırk beş ve ‘âidâtdan dört yüz otuz dokuz kurûş sağ akça cem’ân altı yüz seksen dört kurûşdan ‘ibâret bulunduğunu ifâde ve beyân eyledikde müdde‘i-i mûmâ ileyh Ömer ‘Adlî Efendi dahi müteveffâyı mûmâ ileyh istihkâkı der-kenâr mezkûrede gösterildiği üzere ol-mikdâr kurûş olduğunu tav‘an ikrâr ve i’tirâf eylemekle müdde‘i-i mûmâ ileyh Ömer ‘Adlî Efendi sâlifü’z-zikr müdde‘âsını

evvelen bâ verâka-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Kızılmescid mahallesi imâmı Molla Abdülhâdî bin Mustafa ve muhtarı Hacı Süleymân bin Mûsâ ve Taş mahallesi imâmı Molla Mûsâ bin Hasan ve muhtarı Polâd Efendi ibn-i Mehmed'den sirren ve Ba'dehû mezkûr Kızılmescid mahallesi ahâlisinden Turânî-zâde Nûrî Efendi ibn-i Abdürrahman Ağa ve Şa'bân Efendi ibn-i İshâk ve Taş mahalleli Selîm bin Mûsâ ve Tursûn bin Ya'kûb bi'l-muvâcehe 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlû's-şehâde oldukları iş'âr ve bi'l-muvâcehe ihbâr olunan Kızılmescid mahalleli Receb Efendi ibn-i Cebrâil ve Taş mahalleli Halîl bin Ali nâm kimesnelerden şehâdetleriyle isbât etmeğin mücebince meblağ-ı müdde'âyı mezkûr on 'aded lirâyı 'Osmânî'nin müteveffâyı mûmâ ileyh Mehmed Hilmî Efendi'nin evkâf dâiresinde istihkâkı olan altı yüz seksen dört kurûş ba'de (...) ve'l-mahsûb mütebâkî üç yüz on altı kurûş müteveffâyı mûmâ ileyh terekesinden dâire-i mezkûre içün vekîli mûmâ ileyh Ömer 'Adlî Efendi'ye edâ ve teslîm edilmek üze müdde'î 'aleyh vekîl-i mûmâ ileyhe Mehmed Efendi'ye tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâmis min Muharremi'l-harâm li sene seb'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-24-

Hamîdiye Yirmi Yedinci Alayının Kâim-mekâmı olub hâlâ Bitlis'de bulunan sâhib-i istid'â 'izzetlû Fethullah Beğ nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclis-i şer'î şerîfde Jandarma mülâzımlarından olub mahkeme-i şer'îyeye ihzâr edilen bir re's esbe zâbıta nâmına vaz'ı yed olub kibel-i şer'den husûs-u re'y olunan jandarma mülâzımlarından 'İsâ Efendi ibn-i 'Abdürrezzâk müvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb yedimde şirâen malım ve mülküm olan ve hâlâ mahkeme-i şer'î ye ihzâr kılınan (...) kır renkli tahmînen dörd yaşında işbu bir re's esb bundan yani târîhden bir sene akdem Malazgird'e tâbi' Dükonuk karyesinde bulunan hânemden sirkat olunmuş idi sirkat eden Ermeni milletinden müsâfireten hânemize gelmiş Hanbârsûm nâm şahıs olduğu maznûn olmağla ol-vakt Alay Beğliğine mürâca'at edilmişse de buldurulmamış idi müehhiren mezkûr esbin merkûm Hanbârsûm'un birâderi olup Şirvân kazâsında bulunan Batros'un hânesinde görüldüğü haber alınmağla vilâyeti celîleye vukû' bulan mürâca'atı resmîye üzerine mezbûr Şirvân kâime-kamlığına yazılarak mezkûr esb iki nefer zâbıtaya

tevdî'an buraya gönderilerek mezkûr esbe elan zâbıta-nâme hâzır bi'l-meclis mülâzım 'İsâ Efendi def'i yed eder olmağla suâl olunub mezkûr esbin tarafıma teslîmi içün zâbıta-i hükûmet nâmına Efendi-i mûmâ ileyhe tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ğabı'd-da'vâ ve'l-istintâk olduğı cevâbında Şirvân kâim-mekâmlığı tarafından işbu hâzıru'l-meclis esb iki nefer zâbıtaya terdîfen buraya gönderildiğı zâbıta-i hükûmet nâmına kendisinin vaz'ı yed eder olduğunu ikrâr ve i'tirâfla ancak mezkûr esbin Fethullah Beğ'in malı ve mülkü olduğı (...) olduğı beyân eyledikde müdde'i-i mûmâ ileyh Fethullah Beğ'den mevsûfu'l-eşkâl mezkûr esbin malı ve mülkü olduğına dâir beyyine-i şer'iyeye taleb olundukda mûmâ ileyh [90] Fethullah Beğ müdde'âsını evvelen bâ veraka-i mestûra mensûb oldukları medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi imâmı Molla Abdülhâdî bin Molla Ali ve muhtarı Mehmed Efendi bin 'Azîz ve Kızılmescid mahallesi imâmı Ahmed Efendi ibn-i Molla Ali ve muhtarı Polâd bin İshâk ve mahalle-i mezbûreli Molla Yûsuf bin Mehmed ve Feka 'Arab bin Mehmed nâm kimesnelerden sırren ve Ba'dehû mezkûr Hersân mahalleli Haydar bin Mustafa ve Dervîş bin Yahya ve Kızılmescid mahalleli Ahmed bin Mustafa ve Nasrullah bin Hasan nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlû's-şehâde oldukları iş'âr ve bi'l-müvâcehe ihbâr olunan Kâmil bin Receb ve Mehmed bin Ahmed ve Ahmed bin Abdullah nâm kimesnelerin mezkûr esbi erâ'e ile vech-u vech-i şer'i üzre eyledikleri şehâdetleriyle ba'de'l-isbât ve'l-halef mücebince mevsûfu'l-eşkâl mezkûr esbi müdde'i-i mûmâ ileyh Fethullah Beğ'e teslîme zâbıta nâmına vâzı'ı'l-yed olub husûs-u re'y olunan müdde'i 'aleyh mûmâ ileyh mülâzım İsâ Efendi'ye tenbîh olunduğı tescîl ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi't-tâsi' min Zi'l-hiccetî's-şerîfe li sene sitte ve 'işrîn ve selasu mie ve elf.

-25-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Bâdilcân-zâde Hamza Ağa bin Hacı Hasan'ın verâseti zevce-i mevkûha-i metrûkesi Kışmış bint-i Emîn Ağa ile mezbûrenin firâşından mütevellid sulb-i sağır oğulları Muhyiddîn ve Mehmed Ali ve sulbiyye-i sağîre kızı Gülbeyâz ve kendiden mukaddem vefât eden diğere zevcesi Gülperî bint-i Yûsuf'un firâşından mütevellid sulb-i

kebîr oğlu İbrâhim ve sulbiye-i kebîre kızı Şöhret'e inhisâr-ı tahakkukundan sonra verese-i mezbûrûndan zevce-i mezbûre Kışmış Hâtûn'un husûs-u âtiyi'z-zikrde vekîl-i müseccel-i şer'î si Zeydân mahallesi ahâlisinden babası merkûm Emîn Ağa ibn-i Ali medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'isinde mün'akıd meclis-i şer'imizde siğâr-ı mezbûrûnun hukûklarının muhafazası içûn kibel-i şer'il-enverden li eclî'l-husûme mevkûte-i vasîyi neseb ve ta'yîn olunan mezkûr Emvâl-i Eytâm Müdîri Nasrullah Efendi ibn-i Hâfız 'Abdürrezzâk Efendi ile verese-i mezbûrunden ibn-i kebîr merkûm İbrâhim müvâcehelerinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb müvekkilem mezbûre Kışmış müteveffâyı mezbûr Hamza Ağa'nın hayâtında iki bin yüz kurûş mehr-i mü'eccel tesmiyesiyle ile'l-vefât zevce-i menkûha-i medhûl-u bihâsı olub lâkin zevce-i müteveffâyı mezbûr Hamza Ağa'nın hayâtında zimmetinde mütekkarrır ve ma'kûd-u 'aleyhe mehr-i mü'eccel-i mezkûru olan iki bin yüz kurûşu mütevekkilem mezbûreye kable'l-edâ ve'l-ifâ vefât etmekle meblağ-ı mezkûr iki yüz kurûşu zevci müteveffâyı mezbûrun vâz'ı'l-yed oldukları tereke-i vâfiyesinden müvekkilem mezbûre içûn hâlâ bana edâ ve teslîme hâzıran bi'l-meclis vasî-i mûmâ ileyh ile ibn-i kebîr mezbûr İbrâhim'e tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ğibbi'd-da'vâ ve'l-istintâk onlar dahi cevâblarında müdde'î vekîl-i mezbûrun ber-vech-i muharrer müdde'âlarını külliye inkâr eylediklerinde müdde'î vekili mezbûr Emîn Ağa'dan ber-vech-i muharrer müdde'âsına mütâbık beyyine-i şer'îye istenildikde her biri evvelen ba-veraka-i mestûra mensûb oldukları mezkûr Taş mahallesi imâmı Molla Şükrü Efendi ibn-i Abdullah Efendi ve muhtarı Mehmed Efendi ibn-i Nâdir ve Zeydân mahallesi imâmı Molla Ali bin Mustafa ve muhtarı Şemseddîn bin Mehmed Efendi'den sırren ve Ba'dehû mezkûr Taş mahallesi ahâlisinden Beşşâr Ağa ibn-i Mehmed ve Hüseyin bin Süleymân ve mezkûr Zeydân mahallesi ahâlisinden Ali bin Selîm ve Fâris bin Receb nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları iş'âr ve bi'l-muvâcehe ihbâr olunan mezkûr Taş mahallesi ahâlisinden Yâsin bin Mehmed ve Zeydân mahalleli Resûl bin Mehmed nâm kimesnelerin şehâdetleriyle isbât etmekle müdde'îye-i müvekkile-i mezbûre Kışmış Hânım mahderatdan olmasına mebnî yemîn-i istizhâriye mahallinde tarafımızdan mezûnen ba's ve ırsâl olunan mahkeme-i şer'îye baş kâtibi Hakkı Efendi tarafından emvâl-i şer'îyesine tevfikeyn icrâ ve tarafımızdan inhâ olunmağın mücebince meblağ-ı

mehr-i mezkûr iki bin yüz kurûşu müteveffâ-i mezbûr Hamza Ağa'nın terekesinden olmak üzere müdde'îye-i müvekkile-i mezbûre vekîli mûmâ ileyh Emîn Ağa'ya edâ ve teslîm etmek üzere müdde'î 'aleyh vasî-i mûmâ ileyh Nasrullah Efendi'yle ibn-i kebîr mezbûr İbrâhim'e tenbîh olunduğu bi't-tescîl 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâlis ve'l-ışrîn min Zi'l-hiccetî's-şerîfe li sene sitte ve 'ışrîn ve selâsu mie ve elf.

[91]

-26-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Bâdilcân-zâde Hamza Ağa ibn-i Hacı Hasan'ın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Kışmış bint-i Emîn Ağa ile mezbûrun firâşından mütevellid sulb-i sağır oğulları Muhyiddîn ve Mehmed Ali ve sulbiye-i sağîre kızı Gülbeyâz ve kendinden mukaddem vefât eden diğer zevcesi Gülperî bint-i Yûsuf'un firâşından mütevellid sulb-i kebîr oğlu İbrâhim ve sulbiye-i kebîre kızı Şöhret'e muhzire olduğu ba'de't-tahakkuk müteveffâyı mezbûrun (dâyinelerinden) mahalle-i mezkûre sâkinelerinden zâtı ta'rîf-i şer'î ile mu'arrefe Muhabbet bint-i Abdülkerim'in husûs-u âtiyi'z-zikrde vekîl-i müseccel-i şer'î si Zeydân mahallesi ahâlisinden Emîn Ağa bin Ali nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclis-i şer'î 'alîde siğâr-ı mezbûrenin hukûklarının muhâfazası içün kibel-i şer'den li-eclî'l-husûme mevkûte vasî nasb ve ta'yîn olunan merkez Emvâl-i Eytâm müdürü Nasrullah Efendi ibn-i Hâfız 'Abdürrezzâk Efendi ile verâse-i mezbûrûndan ibn-i kebîr mezbûr İbrâhim muvâcehelerinde bi'l-vekâle da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb târihten altı ay mukaddem müteveffâyı mezbûr Hamza Ağa hayâtında ve kemâl-i 'akl ve sıhhatında müvekkilem mezbûre Muhabbet Hâtûn'un malından ve yedinden istikrâz ve kabz ve umûruna sarfla istihlâk edildiği bin beş yüz kurûş müteveffâyı mezbûr Hamza Ağa hayâtında kable'l-edâ ve'l-ifâ vefât etmiş ve hatta meblağ-ı mezkûr zimmetinde müvekkilem mezbûreye borcu olduğunu kezâlik hayâtında mahzeri şuhûdda ikrâr etmiş olduğundan suâl olunub meblağ-ı mezkûr bin beş yüz kurûş müteveffâyı mezbûrun vâzî'l-yed oldukları tereke-i vâfiyesinden müvekkilem mezbûre içün hâlâ bana

edâ ve teslîme hâzıraâ bi'l-meclîs vasî-i mûmâ ileyh ile ibn-i kebîr mezbûr İbrâhim'e tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ğabb-ı'd-da'vâ ve'l-istintâk onlar dahi cevâblarında tereke-i müteveffâyı mezbûre vaz'ı yedini tav'an ikrâr-ı mâ'adâ vekîl-i mezbûrun ber-vech-i muharrer iddi'âsını külliyyen inkâr eylediklerinde müdde'îye vekîli mezbûr Emîn Ağa'dan ber-vech-i muharrer alacak müdde'âsına mütâbık beyyine-i şer'îyye istenildikde her biri evvelen bâ-veraka-i mestûra mensûb oldukları mezkûr Taş mahallesi imâmı Molla Şükrü Efendi ibn-i Abdullah Efendi ve muhtârı Mehmed Efendi ibn-i Nâdir'den sırren ve Ba'dehû mahalle-i mezbûreli Beşşâr Ağa ibn-i Mehmed ve Hüseyin bin Süleymân nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları iş'âr ve bi'l-muvâcehe ihbâr olunan mezkûr Taş mahallesi ahâlisinden Bâdilcân-zâde 'İzzet ve Şükrü ebnân-ı Hacı 'İsâ nâm kimesnelerin şehâdetleriyle isbât etmekle müdde'îye-i müvekkile-i mezbûre Muhabbet nâm Hâtûn mahderatdan olmasına mebnî yemîn-i istizhârisi mahallinde tarafımızdan mezûnen mebhûs mahkeme-i şer'î ye baş kâtibi Hakkı Efendi tarafından icrâ ve tarafımıza inhâ olmağın mücebince meblağ-ı mezkûr bin beş yüz kurûş müteveffâyı mezbûr Hamza Ağa'nın terekesinden olmak üzre müdde'îye-i müvekkile-i mezbûre içûn vekîl-i mûmâ ileyh ile Emîn Ağa'ya edâ ve teslîm etmek üzre müdde'î 'aleyh vasî-i mûmâ ileyh Nasrullâh Efendi ile ibn-i kebîr mezbûr İbrâhim'e tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâlis ve'l-işrîn min Zi'l-hiceti's-şerîfe li sene sitte ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-27-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi ahâlisinden ve Nurşîn nâhiyesi Mektebi İbtidâ-i Mu'allimlerinden iken bundan akdem vefât eden Haydar Efendi ibn-i Süleymân'ın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Sultân bint-i Ahmed ile anası Halîme bint-i Mustafa ve sulb-i sağîr oğlu Receb ve zevce-i mezbûre batnında mütebeyyîn ibn farz olunan haml-ı mevkûfe muhzire olub başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sırren ve 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Ca'fer Çavuş bin Resûl bin Hasan ve Yûsuf bin Şemseddîn bin Ahmed nâm kimesnelerin mahzer-i hâsım-ı câhıdda vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı

verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri kırk sekiz sehimden olup sihâm-ı mezkûreden altı sehmi zevce-i mezbûre Sultân'a ve sekiz sehmi ümm-i mezbûre Halîme'ye ve beherine on yedişer sehimden otuz dört sehmi ibn-i mezbûr Receb ve haml-i mevkûfe isâbet edeceği lede's-şer'i'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâmis ve'l-'işrîn min Zi'l-ka'deti's-şerîfe li sene sitte ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

[92]

-28-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi sâkinlerinden merkez Redîf Altmışıncı Alayın Birinci Tabûrunda müsâfîren müstahdem iken bundan akdem vefât eden Ali Efendi ibn-i Hüseyin'nin verâseti zevce-i metrûkesi İnci Hânım ibnet-i Mûsâ ve sulb-i kebîr oğlu Şükrü Efendi ve sulb-i sağîr oğlu Fikrî ve sulbiye-i kebîre kızı Şefîka ve sulbiye-i sağîre kızları Refîka ve Safiyye ve Sâniye ve Nâime'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden Polâd Efendi ibn-i İshâk bin Ömer ve 'İzzet bin Yûsuf nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri yetmiş iki sehimden olup sihâm-ı mezkûreden dokuz sehmi zevce-i mezbûre İnci Hânım'a ve beherine on dörder sehimden yirmi sekiz sehmi mûmâ ileyhimâ Şükrü ve Fikrî Efendilere ve beherine yedişer sehimden otuz beş sehmi mezbûrât Şefîka ve Refîka ve Safiyye ve Sâniye ve Nâime'ye 'İsâbet edeceği lede's-şer'i 'l enver zâhir ve mütehakkık olmağla ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l yevmi'l-hâmis ve'l-'işrîn min Muharremi'l-harâm li sene seb'a ve'l-'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-29-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi ahâlisinden ve 'Asâkîr-i Şahâne Otuz İkinci Alayın Birinci Tabûrunun Üçüncü Bölüğü Onbaşılardan iken bundan akdem vefât eden Sa'dullah bin Cüneyd'in verâseti hâzıran li ebeveyn er

karındaşı Hüseyin'e muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sırren ve 'alenen ledde't-tezkîye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Molla Behâüddîn Efendi ibn-i Hacı Yûsuf Efendi ve Sofî Nâdir bin 'Osmân nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olduğu 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'r-râbi' ve'l-'işrîn min Muharremi'l-harâm li sene seb'a ve'l-'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-30-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Zeydân mahallesi ahâlisinden ve Eskîno karyesi Mekteb-i İbtidâ-i Mu'allimlerinden iken bundan akdem vefât eden Hamza bin Yûnus'un verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Nigâr bint-i Emrullah ile sulb-i kebîr oğlu Sabrî ve sulb-i sağır oğlu Çerkes'e muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sırren ve 'alenen ledde't-tezkîye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Kâkî-zâde 'İzzet Efendi ibn-i Fethullah ve Molla Kâsım bin Sa'îd nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mirâsiyeleri otuz iki sehimden olup sihâm-ı mezkûreden dört sehmi zevce-i mezbûre Nigâr'a ve beherine on dörder sehimden mezbûr Sabrî ve Çerkes'e isâbet edeceği lede's-şer'i'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin ve'l-'işrîn min Saferi'l-hayr li sene seb'a ve selâsu mie ve elf.

-31-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Zeydân mahallesi ahâlisinden ve Merkez Jandarma Piyâde efrâdından iken bundan akdem vefât eden Abdî bin Ahmed'in verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Zeyneb bint-i Tursûn Efendi ile sulb-i kebîr oğulları Şükrü ve Abdülmecîd ve sulb-i sağır oğlu Abdülbâkî ve sulbiye-i kebîre kızı Güllü ve sulbiye-i sağıre kızları Cemîle ve Zekiye [93] ve Sıddîka ve Şefîka'ya muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sırren ve 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan 'Alâeddîn-zâde Halîl Efendi ibn-i Ca'fer ve

Halîl bin Tursûn nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri seksen sekiz sehinden olup sihâm-ı mezkûreden on bir sehmi zevce-i mezbûre Zeyneb'e ve beherine on dörder sehinden kırk iki sehmi mezbûrûn 'Abdûlmecîd ve Şükrü ve Abdûlbâkî ve beherine yedişer sehinden otuz beş sehmi mezbûrât Güllü ve Cemîle ve Zekiye ve Sıddîka'ya ve Şefîka'ya isâbeti lede's-şer'i'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi't-tâsi' min Rebi'u'l-evvel li sene seb'a ve işrîn ve selâsu mie ve elf.

-32-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Bâdilcân-zâde Hamza Ağa ibn-i Hacı Hasan'nın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Kışmış bint-i Emîn Ağa ile mezbûrenin firâşından mütevellid sulb-i sağır oğulları Muhyiddîn ve Mehmed Ali ve sulbiye-i sağîre kızı Gülbeyâz kendinden mukaddem vefât eden diğer zevcesi Gülperî bint-i Yûsuf'un firâşından mütevellid sulb-i kebîr oğlu İbrâhim ve sulbiye-i kebîre kızı Şöhret'e muhzire olduğu ba'de't-tahakkuk verese-i mezbûrûndan zevce-i mezbûre Kışmış Hâtûn'un husûs-u âtiyi'z-zikrde vekîl-i müseccel-i şer'iyyesi Zeydân mahallesi ahâlisinden babası merkûm Emîn Ağa bin Ali nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'iyyesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde siğâr-ı mezbûrûnun hukûklarının muhâfazası içûn kibel-i şer'i'l-enverden li ecli'l-husûme mevkûte-i vasî nasb ve ta'yîn olunan mezkûr Emvâl-i Eytâm müdîri Nasrullah Efendi ibn-i Hâfız 'Abdürrezzâk Efendi ile verese-i mezbûrûndan ibn-i kebîr merkûm İbrâhim müvâcehelerinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb târihten üç sene mukaddem müteveffâyı mezbûr Hamza Ağa hayâtında müvekkilem mezbûre Kışmış Hâtûn'un malından ve yedinden bilâ sened istifrâş ve kabz ve umûruna sarfla istihlâk etmiş olduğu bin beş yüz ve yine târihten altı ay mukaddem kezâlik müvekkilem mezbûrenin malından ve yedinden istifrâş ve kabz ve umûruna sarfla istihlâk eylediği bin beş yüz kurûşun cem'an üç bin kurûş müteveffâyı mezbûr Hamza Ağa hayâtında kable'l-edâ ve'l-îfâ vefât etmiş ve hatta meblağ-ı mecmû'u mezkûr zimmetinde müvekkilem mezbûreye borcu olduğu hayâtında

mahzeri şuhûdda bi't-tav' ve rızâ ikrâr dahi etmiş olduğundan suâl olunub meblağ-ı mecmû'u mezkûrun müvekkilem mezbûre içûn hâlâ bana edâ ve teslîme verese-i sâireye şâmil olmak üzre tereke-i vâfiyesine vaz'ı yed olan müdür-i mûmâ ileyh ile oğlu mezbûr İbrâhim'e tenbîh olunması matlûbumdur deyû ğibbi'd-da'vâ ve'l-istintâk edenler dahi cevâblarında tereke-i müteveffâ-i mezbûre vaz'ı yedlerini tav'an ikrâr-ı mâ'adâ vekîl-i mezbûrun ber-vech-i muharrer müdde'âlarını külliyyen inkâr eylediklerinde müdde'î vekîli mezbûr Emîn Ağa'dan ber-vech-i muharer müdde'âsına mütâbık beyyine-i şer'îyye istenildikde her biri evvelen bâ-veraka-i mestûra mensûb oldukları mezkûr Taş mahallesi imâmı Molla Şükrü Efendi ibn-i Abdullah Efendi ve muhtarı Mehmed Efendi ibn-i Nâdir'den sirren ve Ba'dehû mahalle-i mezbûre ahâlisinden Beşşâr Ağa ibn-i Mehmed ve Hüseyin bin Süleymân nâm kimesnelerden dahi bi'l-muvâcehe 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları iş'âr ve ihbâr olunan mezkûr Taş mahallesi ahâlisinden Bâdilcân-zâde Şükrü ve 'İzzet ebnân-ı Hacı 'İsâ ve Hacı Hasan bin Hacı Resûl ve Şeyh Mehmed bin Şeyh Feyzullah nâm kimesnelerin şehâdetleriyle isbât etmekle müdde'îye-i müvekkile-i mezbûre Kışmış Hânım mahderâtından olmasına mebnî yemîn-i istizhâriyyesi mahalde mahkeme-i şer'îyye baş kâtibi Hakkı Efendi tarafından icrâ olunmağın mücebince meblağ-ı mecmû'u mezkûr üç bin kurûş müteveffâ-i mezbûr Hamza Ağa'nın terekesinden olmak üzre müdde'îye-i müvekkile-i mezbûre içûn vekîl-i mûmâ ileyh Emîn Ağa'ya edâ ve teslîm etmek üzre müdde'î 'aleyh vasî-i mûmâ ileyh Nasrullah Efendi ile ibn-i kebîr İbrâhim'e tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâlis ve 'işrîn min Zi'l-hicce'ti's-şerîfe li sene sitte ve'l-'işrîn ve selâse mie ve elf.

[94]

-33-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi ahâlisinden Köle Yûsuf-zâde Es'ad bin Yûsuf nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde Trabzon Vilâyeti Celîlesine mülhak Gümüşhâne Sancağının Ağcakale karyesi ahâlisinden ve minâreci esnâfindan Ali bin Rıf'at nâm kimesne

müvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb mezbûr Ali yedinde olub işbu meclis-i şer'î 'âlîde mu'ayene ve müşâhede olunan al renkli ve sol ayağıyla alnı beyâz nişânlı on iki yaşında bir re's erkek esb târihden sekiz sene mukaddem Erzurûm canbâzlarından Bekîr Çâvuş nâm kimesneden dörd 'aded lirâyı 'Osmânî semen medfû' mukâbilinde iştirâ edûb yedimde mülküm iken târihden altı sene mukaddem kazâen zâyî' ederek el-hâletu hâzihî müdde'î 'aleyh mezbûr Ali yedinde görmemle bi'l-istihkâk hâlâ taleb ederim. Deyû ğıbbî'd-da'vâ ve'l-istintâk müdde'î 'aleyh mezbûr Ali dahi cevâbında mevsûfu'l-eşkâl mezkûr esbi târihden üç mâh mukaddem Erzurûm canbâzlarından Paşa Beğ nâm kimesneden altı 'aded lirâyı 'Osmânî semen medfû' mukâbilinde iştirâ edûb târih-i mezkûrden beri yedinde şirâen mülkü olduğunu ifâde ve müdde'î-i mezbûr Es'ad'ın ber-vech-i muharrer müdde'âsını külliyyen inkâr eyledikde müdde'î-i mezbûr Es'ad'dan ber-vech-i muharrer müdde'âsına mütâbık beyyine-i şer'îyye istenildikde her biri evvelen bâ-veraka-i mestûra mensûb oldukları Taş mahallesi imâmı Molla Mûsâ bin Hasan ve muhtarı Polâd bin Mehmed nâm kimesnelerden sırren ve Ba'dehû mezbûrân ile mahalle-i mezbûreli Köle Yûsuf-zâde Mahmûd bin Emîn ve Sirâc İbrâhim bin Yûnus'dan dahi 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları iş'âr ve ihbâr olunan her biri mahalle-i mezbûreli Şükrü bin Ali ve Abdullah bin Ya'kûb nâm kimesnelerin mezkûr esbi erâ'e ile vech-u vech-i şer'î üzre bi'l-müvâcehe eyledikleri şehâdetleriyle ba'de'l-isbât ve'l-halef mûcebince mevsûfu'l-eşkâl mezkûr esbi müdde'î-i mezbûr Es'ad'a teslîme müdde'î-i 'aleyh mezbûr Ali'ye tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fî ğurre-i Rebî'u'l-ahir li sene seb'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-34-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden minâreci Abdullah bin Yûnus'un verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Güllü bint-i Ali ve Yâdigâr bint-i İsmâ'îl Efendi ile sulb-i kebîr oğulları İbrâhîm ve Ali ve sulbiye-i kebîre kızları 'İffet ve Esmer ve Müntehâ'ya Ba'dehû mezbûre Müntehâ'nın dahi vefâtıyla verâseti anası mezbûre Güllü ile sadr-ı kebîr oğulları Hasan ve 'Osmân'a ve sadriye-i kebîre kızı Sıddîka'ya. Ba'dehû mezbûr Hasan'nın dahi vefâtıyla

verâseti ceddetsi mezbûre Güllü ile li ebeveyn er karındaşı mezbûr ‘Osmân ve li ebeveyn kız karındaşı mezbûre Sıddîka’ya Ba‘dehû mezbûre Güllü’nün dahi vefâtıyla verâseti sadr-ı kebîr oğulları mezbûrân İbrâhîm ve Ali’ye muhzire ve tashîh-i mes’ele-i mîrâsiyeleri bi-hükmi’l-münâsehati’ş-şer‘iyye sekiz yüz altmış dört sehimden olub sihâm-ı mezkûreden elli dört sehmi mezbûre Yâdigâr’a ve beherine iki yüz elli şer sehimden beş yüz on sehmi mezbûrân İbrâhîm ve Ali’ye ve beherine yüz sekiz sehimden iki yüz on altı sehmi mezbûretân ‘İffet ve Esmer’e ve elli altı sehmi mezbûr ‘Osmân’a ve yirmi sekiz sehmi dahi mezbûre Sıddîka’ya isâbeti tahakkukundan sonra verese-i mezbûrûndan olub zâtları her biri mahalle-i mezbûreli Mevlûd bin Abdürrahman ve İshâk bin Ahmed ta‘rifleriyle mu‘arref mezbûr ‘Osmân ve Sıddîka medîne-i mezbûre mahkeme-i şer‘iyyesinde mün‘akıd meclis-i şer‘imizde yine verese-i mezbûrûndan olub zikr-i âti menzile el-yevm bi’l-mu‘ayyene vaz‘ı yedleri bi’l-beyyine-i ’ş-şer‘iyye sâbit olan mezbûrân İbrâhîm ve Ali müvâcehelerinde da‘vâ ve takrîr-i kelâm edûb mûrisimiz müteveffâyı ol-mezbûr Abdullah’ın hayâtında müstekkillen mâlî ve mülkü olub ba‘de vefât bizimle verese-i muharrere-i mezkûresine mevrûs olan mahalle-i mezbûrede vâki‘ bir taraftan Lokmân Efendi ibn-i Hacı Şa‘bân Efendi ve bir taraftan Ahmed ve Ca‘fer ebnân-ı Receb hâne ve havlûları ve tarafını tarîk-i ‘amm ile mahdûd fevkânî üç bâb oda ve bir eyvân ve bir tuzhâne ve tahtânî beş bâb âhûr ve bir havlûyu müstemil bir bâb mülk menzilin mecmû‘unu bu esnâda mezbûrân İbrâhîm ve Ali fuzûlî ve bi-ğayr-i hakk zabt ve vaz‘ı yed eder olmalarıyla suâl olunub menzil-i mahdûd-u mezkûrûn tashîh-i mezkûr üzre mâlike olduğumuz seksen dört sehm hakka-i şâyi’amızdan keff-i yed ve lâyük-ı vechle bize edâ ve teslîme kibel-i şer‘den mezbûrân İbrâhîm ve Ali’ye tenbîh olunmak bi’l-verâse matlûbumdur.deyû ğabı’ d-da‘vâ ve’l-istintâk müdde‘i ‘aleyhimâ mezbûrân İbrâhîm ve Ali dahi cevâblarında da‘vâyı vâki‘ayı tasdîk ve menzil-i mahdûd-u mezkûr ber-vech-i muharrer babaları müteveffâyı ol-mezbûr Abdullah’ın hayâtında ile’l-vefât müstekkillen mâlî ve mülkü olub vefâtıyla kendileriyle müdde‘iyân-ı mezbûrân ‘Osmân ve Sıddîka ile [95] verese-i muharrere-i mezkûresine mevrûs olduğunu el-hâletu hâzihi vaz‘ı yed ve tasarrûf bulundukları tav‘an ikrâr ve i‘tirâf etmeğin mücebince menzil-i mahdûd-u mezkûrûn müdde‘iyân-ı mezbûrân ‘Osmân ve Sıddîka’nın sâlifü’z-zikr seksen dört sehm hakka-i şâyi’alarına keff-i yed ve lâyük vechle

kendilerine teslîme müdd'i 'aleyhimâ mezbûrân İbrâhim ve Ali'ye tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâdis min Rebi'u'l-âhir li sene seb'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-35-

Bitlis Vilâyeti medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi ahâlisinden Hacı Kâlî-zâde Nûrî bin İsmâ'îl Ağa nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akid meclis-i şer'imizde Bulânık kazâsının Yılor karyesi ahâlisinden olub el-yevm Hersân mahallesinde sâkin Mîro bin Kahraman bin Fâris müvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb mezbûr Mîro yedinde olub işbu meclis-i şer'i 'âlîde mu'ayene ve müşâhede olunan teymûr kır renkli burnuyla iki ayağı nişanlı on iki yaşında bir re's dişi esbi târihten sekiz sene mukaddem birâderim ğâib-i 'ani'l-meclis Mehmed Erzurûm'dan Bitlis'e 'avdetinde mekân ve semen ve ismini bilmediğim bir şahısdan kendiyle benim beynimde müşterek olmak üzre iştirâ edûb iki sene taht-i temellükümüzde kaldıktan sonra târihten altı sene mukaddem Baş hân mevki'inde diğer bir esbimizle me'an kazâen zâyî' ederek el-hâletu hâzihi mezbûr Mîro yedinde görmemle bi'l-istihkâk hâlâ taleb ederim. Deyû ğabı'd-da'vâ ve'l-istintâk müdde'i 'aleyh mezbûr Mîro dahi cevâblarında mevsûfu'l-eşkâl mezbûr esbi târihten üç sene mukaddem Bitlis'in Hersân mahallesinde mukîm binbâşı Zeyor Efendi'nin mahdûmu Rızâ Beğ'den kendi mülküm olan esble tebdîl edûb ol-vecihle târih-i mezkûrden beri yedimde mülkumdür. Diye ifâde ve müdde'i-i mezbûr Nûrî'nin müdde'âsını külliyyen inkâr eyledikde müdde'i-i mezbûr Nûrî'den ber-vech-i muharrer müdde'âsına mütâbık beyyine-i şer'îyye istenildikde müdde'i-i mezbûr ikâme-i beyniyyeden izhâr-ı 'acz edûb tâleb-i tahlîf dahi bulunmadığı cihetle müdde'i 'aleyh mezbûr Mîro'ya bilâ-beyne mu'arazadan men' olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'r-râbi' 'aşar min Rebi'u'l-evvel li sene seb'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-36-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhak Çukur nâhiyesinin Mozik karyesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden İsbâtor veled-i Haço veled-i Ağbo nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'îyyesinde

mün‘akıd meclis-i şer‘i‘l-hatîrde medîne-i mezbûreye mülhak Hahrîf karyesi mütemekkinlerinden ve teb‘a-i müşârun ileyhâdan İyğö veled-i Hakob veled-i İyğö müvâcehesinde da‘vâ ve takrîr-i kelim edûb iş bu meclis-i şer‘i ‘âlîde mu‘ayene ve müşâhede olunan kızıl renkli ve sağ kulağı iki taraftan yarı ve belinin ortası yara yeri nişanlı beş yaşında bir re’s dişi merkeb kendi mülkünden üretme nitâcen mâlım ve mülküm iken târihten dokuz mâh mukaddem karyemizden karpuz götürüb medîne-i mezbûrenin Menteş Ağa çarşusunda furûzat etmekde iken mezkûr merkebi kazâ‘en zâyî‘ edûb bu kere müdde‘i merkûm İyğö yedinde görmemle bi‘l-istihkâk hâlâ taleb ederim. Deyû ğabr‘d-da‘vâ ve‘l-istintâk müdde‘i ‘aleyh merkûm İyğö dahi cevâbında mevsûfu‘l-eşkâl mezkûr merkebi târihten bir sene bir mâh mukaddem Karçikân kazâsının Poğa karyeli ismini bilmediğim bir İslâmdan yüz doksan beş kurûş semen mukâbilinde iştirâ etmemle ol-vecihle mezkûr merkebe târih-i mezkûrden beri şirâen malım olmak üzere bi-hakk vaz‘ı yed ederim. Deyû müdde‘i-i mezbûrun ber-vech-i muharrer mülkü olduğu inkâr edildikde müdde‘i-i merkûm İsbâtor‘dan ber-vech-i muharrer müdde‘âsına mütâbık beyyine-i şer‘iyye istenildikde her biri evvelen bâ-veraka-i mestûre medîne-i Bitlis’in Taş mahallesi ahâlisinden Dervîş Ağa bin Resûl Ağa ve Bâdilcân-zâde Ahmed bin İsmâ‘îl nâm kimesnelerden sirren ve Ba‘dehû mezbûrân ile mahalle-i mezbûreli Mustafa Efendi ibn-i Hacı Necmeddîn Efendi Çukur nahiyesinin Nurşîn karyesi ahâlisinden Abdülaziz Ağa bin Hasan‘dan dahi ‘alenen lede‘t-tezkiye ‘adl ve makbûlü‘ş-şehâde oldukları iş‘âr ve ihbâr olunan her biri mezkûr Mozik karyesi mütemekkinlerinden ve teb‘a-i müşârun ileyhâdan Şiyo veled-i Mehro veled-i veled-i Geri ve Kibro veled-i Manço [96] ve Haço veled-i Vartân nâm kimesnelerden mezkûr merkebi erâ‘e ile vech-u vechiye-i şer‘i üzere bi‘l-müvâcehe eyledikleri şehâdetleriyle ba‘de‘l-isbât ve‘l-halef mücebince mevsûfu‘l-eşkâl mezkûr merkebi müdde‘i-i merkûm İsbâtor’a teslîme müdde‘i ‘aleyh merkûm İyğö‘ya tenbîh olunduğu i‘lâm olundu. Fi‘l-yevmi‘l-hâmis min Cemâziye‘l-evvel li sene seb‘a ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi ahâlisinden Merkepci Süleymân bin Ali bin Süleymân nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'î yesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde mahalle-i mezbûre ahâlisinden Beyâzıd-zâde Halîl bin Yûsuf müvâcehesinde da'vâ takrîr-i kelâm edûb işbu meclis-i şer'î 'âlîde mu'ayene ve müşâhede olunan boz renklû ve sağ (...) bulunan elmacığı noksân tahmînen beş yaşında bir re's erkek merkebi târihden bir sene mukaddem Hersân mahallesi sâkinelerinden ismini bilmediğim bir kadından seksen kurûş semen mukâbilinde iştirâ edûb ol-vecihle yedimde şirâen mülküm iken târihden on mâh mukaddem Muş ovasının Kisân karyesinde ikâmet eden Bitlis'li Mûsâ bin İbrâhîm nâm kimesne mezkûr merkebi yedimden ğasb edûb el-hâletü hâzihi müdde'î 'aleyh mezbûr Halîl yedinde görmemle bi'l-istihkâk hâlâ taleb ederim deyû ğâbı'd-da'vâ ve'l-istintâk müdde'î 'aleyh mezbûr 'aleyh Halîl dahi cevâbında târihden altı gün mukaddem mevsûfu'l-eşkâl mezkûr merkebi Muş ovasının mezkûr Kisân karyesi muhtârı Dervîş nâm kimesneden seksen kurûş semen medfû' mukâbilinde iştirâ edûb ol-vecihle mezkûr merkebe târih-i mezkûrden berû mâlûm olmak üzere bi-hakk vaz'ı yed ederim. Deyû müdde'î mezbûrun ber-vech-i muharrer mülkü olduğunu inkâr edildikde müdde'î-i mezbûr Süleymân'dan ber-vech-i muharrer müdde'âsına mütâbık beyyine-i şer'îyye istenildikde her biri evvelen bâ-veraka-i mestûre mensûb oldukları mahalle-i mezbûre imâmı Molla Şükrü bin Abdullah Efendi ve muhtârı Mehmed Efendi ibn-i Nâdir nâm kimesnelerden sirren ve Ba'dehû mezbûrân ile mahalle-i mezbûreli Merkepci Sa'dullah bin Beşşâr bin Abbas ve Polâd bin Şûşîn bin 'Osmân'dan dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları iş'âr ve ihbâr olunan her biri mahalle-i mezbûreli Ca'fer bin Mustafa bin Halîl bin Tursûn bin Ya'kûb bin Halîl nâm kimesnelerin mezkûr merkebi erâ'e ile vech-u vechiye-i şer'î üzere bi'l-muvâcehe edildikleri şehâdetleriyle ba'de'l-isbât ve'l-halef mücebince mevsûfu'l-eşkâl mezkûr merkebi müdde'î-i mezbûr Süleymân'a teslîme müdde'î-i 'aleyh mezbûre Halîl'e tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâmis min Cemâziye'l-evvel li sene seb'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi ahâlisinden ve Merkez İkinci Polis komiserlerinden iken bundan akdem vefât eden Es'ad Efendi ibn-i Polâd Efendi'nin verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Gülperî bint-i Abdâl Ağa ile anası Sultân bint-i Sâdık'ın ve sulb-i sağır oğlu Memdûh ve sulbiye-i kebîre kızı 'Âtife ve sulbiye-i sağîre kızları Zîynet ve Makbûle ve Nâciye'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden İsmâ'îl bin Mehmed ve Abdülcelîl bin İbrâhim nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri yüz kırk dört sehinden olup sihâm-ı mezkûreden on sekiz sehmi zevce-i mezbûre Gülperî'ye ve yirmi dört sehmi ümm-i mezbûre Sultân'a ve otuz dört sehmi ibn-i mezbûr Memdûh'a ve beherine on yedişer sehinden altmış sekiz sehmi dahi mezbûrât 'Âtife ve Zîynet'e ve Makbûle ve Nâciye'ye isâbet edeceği lede's-şer'i'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağla ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâdis ve'l-i'şrîn min Cemâziye'l-evvel li sene seb'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

[97]

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi ahâlisinden Raşîd bin Beşşâr Ağa ibn-i Mehmed nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'iiyesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde babası mezbûr Beşşâr Ağa hâzır olduğu halde medîne-i mezbûrenin Zeydân mahallesi ahâlisinden Eyyûb bin Resûl bin Mehmed müvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb işbu meclis-i şer'i 'âlîde mu'âyene ve müşâhade olunan kızıl kır renkli ve alnı beyâz nişânlı üç yaşında beş yüz kurûş değer kıymetli bir re's esb kısrâk tay kendû kısrâğımdan üretme nitâcen mâlım olup Çukûr nâhiyesinin İron karyesi ahâlisinden Mehmed bin Mustafa nezdinde besletilmekte iken târihten bir sene mukaddem kazâen zâyi' olup el-hâletü hâzihi müdde'i 'aleyh mezbûr Eyyûb yedinde bulunanla bi'l-istihkâk hâlâ taleb ederim. Deyû babası mezbûr Beşşâr Ağa'nın ta'rifine mukârin ğibbi'd-

da'vâ ve'l-istintâk ve müdde'î 'aleyh mezbûr Eyyûb dahi cevâbında mevsûfu'l-eşkâl mezkûr kısrak mâlî târihden yirmi gün mukaddem Bulânîk kazâsının Kûb karyesinde Malazgird'in Sultânû karyesi ahâlisinden Süleymân nâm kimesneden üç yüz yetmiş kurûş semen medfû' mukâbilinde iştirâ edûb ol-vecihle mezkûr kısrak tay'a târih-i mezkûrden beri mâlîm olmak üzre bi-hakkı vaz'ı yed ederim deyû müdde'î-i mezbûrun netâc müdde'âsını külliye inkâr edildikde müdde'î-i mezbûr Raşîd'den ber-vech-i muharrer netâc da'vâsına mütâbık beyyine-i şer'îyye istenildikde her biri evvelen bâ-veraka-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Taş mahallesi imâmı Molla Şükrü Efendi ibn-i Abdullah Efendi ve muhtarı Mehmed Efendi ibn-i Nâdir'den sirren Ba'dehû mezbûrân ile yine her biri mahalle-i mezbûre-i Bâdilcân-zâde Hacı Abdülcelîl bin Hacı Hasan ve Polâd Efendi bin İsmâ'îl nâm kimesnelerden 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları iş'âr ve ihbâr olunan her biri mahalle-i mezbûreli Abdûlhakîm Efendi ibn-i Hacı Necmeddîn Efendi ibn-i Hacı Abdullah Efendi ve Şükrü bin Selîm bin Ca'fer'in mezkûr tayı erâ'e ile vech-u vechiye üzre eyledikleri şehâdetleriyle ba'de'l-isbât ve'l-halef mücebince mezkûr tayı müdde'î-i mezbûr Raşîd'e teslîme müdde'î 'aleyh mezbûr Eyyûb'e tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâdis 'aşar min Cemâziye'l-âhir li sene seb'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-40-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in taş mahallesi ahâlisinden bundan dörd sene akdem vefât eden Beşşâr bin Mustafa'nın verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Fidân bint-i İsmâ'îl Efendi ile sulbiye-i sağîre kızları Mehrinâz ve Perinâz ve li ebeveyn er karındaşı Mehmed ve li ebeveyn kız karındaşı Mâmâ'ya. Ba'dehû mezbûr Mehmed'in dahi fevâtıyla verâseti sulb-i kebîr oğlu Raşîd ve sulbiye-i kebîre kızları Cevâhir ve Sâriye'ye inhisâr-ı tahakkukundan sonra müteveffâyı ol-mezbûr Beşşâr'ın dâilerinden ve medîne-i mezbûrenin Hersân mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden Kâkosityân Haçîk Ağa veled-i Mirzâ nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclis-i şer'î hatîrde sağîretân-ı mezbûretânın hukûklarının muhafazası içûn kibeli-i şer'den li ecli'l-husûme muvekkaten vasî nasb ve ta'yîn olunan

mezkûr Emvâl-i Eytâm Müdîri Nasrullah Efendi ibn-i Şeyh Hâfız ‘Abdürrezzâk Efendi ile verâse-i mezbûrûnden mezbûr Raşîd müvâcehelerinde da’vâ ve takrîr-i kelâm edûb târihden tahminen on üç sene mukaddem müteveffâyı ol-mezbûr Beşşâr hayâtında malımdan ve yedimden istikrâz ve kabz ve umûruna sarfla istihlâk etmiş olduğu bin iki yüz elli kurûş alacak hakkımı bana kable’l-edâ ve’l-îfâ vefât etmiş ve hatta meblağ-ı mezkûr zimmetinde borcu olduğu hayâtında vefâtından beş-on gün akdem mahzer-i şuhûdda bi’t-tav’ ve’r-rızâ ikrâr dahi etmiş olduğundan suâl olunub meblağ-ı mezkûru müteveffâyı ol-mezbûrun terekesinden olmak üzere bana edâ ve teslîme mezbûrûn Nasrullah ve Raşîd’e tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ğibbi’-d-da’vâ ve’l-istintâk onlar dahi cevâblarında tereke-i müteveffâyı mezbûra vaz’ı yedlerini ikrâr-ı mâ’adâ müdde’i-i merkûmun ber-vech-i muharrer müdde’âsını külliyyen inkâr eylediklerinde müdde’i-i merkûm Hâcîk Ağa’dan ber-vech-i muharrer alacak müdde’asına mütâbık beyyine-i şer’iyye istenildikde her biri evvelen bâ verakâ-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Zeydân mahallesi imâmı Molla Ali bin Molla Mustafa ve muhtarı Şemseddîn bin Mahmûd’dan sirren ve Ba’delhû mezbûrân ile mahalle-i mezbûreli ‘Osmân bin Lokmân ve mübâşir Receb Ağa bin Abdullah Ağa nâm kimesnelerden dahi ‘alenen lede’t-tezkîye [98] ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde oldukları iş’âr ve bi’l-müvâcehe ihbâr olunan mezkûr Zeydân mahallesi ahâlisinden Ali bin Selîm Efendi bin Süleymân Efendi ve Muhyiddîn bin İsmâ’îl Efendi bin Abdülcelîl Efendi nâm kimesnelerin şehâdetleriyle isbât etmekle müdde’i-i merkûm Haçîk Ağa ba’det’tahlîf mücebince meblağ-ı mezkûr bin iki yüz elli kurûş müteveffâyı mezbûr Beşşâr’ın terekesinden olmak üzere müdde’iye-i merkûme edâ ve teslîmi içûn mezbûrân Nasrullah Efendi ile Raşîd’e tenbîh olunduğu i’lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâdis min Cemâziye’l-âhir li sene seb’a ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-41-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’e merbût Bor karyesi mütemekkinlerinden ve teb’a-i Devlet-i ‘Aliyye’nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Toros veled-i Hartîn’in verâseti zevce-i metrûkesi Nübâr bint-i İnko ile sulb-i kebîr oğlu Yûvan ve sulbiye-i kebîre kızı Şûşû ve sulbiye-i sağîre kızı Soso’ya

muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri karye-i mezbûre mütemekkinlerinden ve teb'a-i müşârun ileyhâdan sirren ve 'alenen lede't-tezkîye mu'teber ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Martos veled-i Serîf veled-i Hoşo ve Bağdır veled-i Hakob veled-i Haçık nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri otuz iki sehimden olub sihâm-ı mezkûreden dört sehmi zevce-i merkûme Nübâr'a ve on dört sehmi merkûm Yûvan'a ve beherine yedişer sehimden on dört sehmi dahi merkûmetân Şûşo ve Soso'ya isâbeti lede's-şer'î'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâbi' min Recebi'l-ferd seb'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-42-

Fi'l-asl Kafkasya muhâcirlerinden olub medîne-i Bitlis'in Zeydân mahallesinde sâkin Safer Beğ bin Mehmed nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'yyesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde mezkûr polis efrâdından olub mahkeme-i mezkûreye ihzâr edilen bir re's esb'e min kabli'l-hükûme vâzı'l-yed edûb kibel-i şer'den hukûk-u re'y olunan Hasan Efendi ibn-i Mehmed Ağa müvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb şirâen mâlûm olub iki yüz kurûş değer kıymetli işbu meclis-i şer'î 'âlîde mu'âyene ve müşâhede olunan açık kır renkli ve sağ yanının bir tarafı dağlı ve bir elmâcığı noksân nişanlı on bir yaşında bir re's kısrak esbi Bigrî kazâsından Bitlis'e 'avdetimde 'Âdilcevâz kazâsında Kızıtaşı civârında târihten iki ay evvel sâniklar tarafından üzerime hücûmla yedimden ğasb edülûb mevsûfu'l-eşkâl mezkûr esbi beş-altı gün akdem Bitlis çarşûsunda şahsını bilmediğim bir âdem yedinde müzâyede'de görmemle merkez Polis dâiresine vâki' olan mürâca'atım üzerine şahs-ı merkûmla mezkûr esb derdest-i 'adliye müstentaklığına teslim olunmuş ise de merkûm firâr ederek mezkûr esb Polis dâiresinde kalıb el-hâletû hâzihi dâire-i mezkûr nâmına işbu hâzır-ı bi'l-meclis Hasan Efendi vâz'ı yed eder olmağla suâl olunub mezkûr esbin tarafıma teslimi içün Efendi-i mûmâ ileyh'e tenbîh olunmak matlûbûmdur. Deyû ğâbbı'd-da'vâ ve'l-istintâk olduğu cevâbında fi'l-hakika mûdde'i-i merkûmun mürâca'atı üzerine şahs-ı merkûm ile esbi mezkûru derdest ederek tutulan

evrâkla ‘adliye müstentaklığına teslîm eylediklerini ve mezkûr esb bir yed-i emîne [99] vaz’ edilmek üzere müstentaklık tarafından yedlerine bırakıldığı ve ol-vecihle dâire nâmına esbi mezkûre vâz’u’l-yed olduğunu ve şahs-ı merkûm dahi el-hâletü hâzihi firâr ederek şahsı meçhûl bulunduğunu ve ancak esb-i mezkûrun müdde‘i-i merkûmun olduğunu da bilmediğini îfâde ve isbât eyledikde müdde‘i-i mezbûr Safer Beğ’den ber-vech-i muharer müdde‘âsına mütâbık beyyine-i şer‘iyye istenildikde herbiri evvelen bâ veraka-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Zeydân mahallesi imâmı Molla Ali bin Molla Mustafa ve muhtarı Şemseddîn bin Mahmûd Efendi nâm kimesnelerden sirren ve Ba‘dehû mezbûrân ile mahalle-i mezbûreli Mehmed bin Hâlid ve Hakverdî bin Sa‘dullah nâm kimesnelerden dahi ‘alenen lede’t-tezkîye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde oldukları iş‘âr ve bi’l-müvâcehe ihbâr olunan herbiri mahalle-i mezbûreli Sa‘îd bin Hasan bin Mahmûd ve Receb bin Mûsâ nâm kimesnelerin mezkûr esbi erâ’e ile vech-u vechiye-i şer‘iyye üzere eyledikleri şehâdetleriyle ba‘de’l-isbât ve’l-halef mûcebince mevsûfu’l-eşkâl mezkûr esbi müdde‘i-i merkûm Safer Beğ’e teslîme hükûmet nâmına vâz’u’l-yed olan mezbûr Hasan Efendi’ye tenbîh olunduğu i‘lâm olundu. Fi’r-râbi‘ ve’l-‘işrîn min Cemâziye’l-âhir li sene seb’a ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-43-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Taş mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem Rûsiya’nın Kutânîs Vilâyetinin Çâtûrâ istasyonunda vefât eden Tahtalûlî-zâde Hüseyin bin Sa‘dullah’ın verâseti sulb-i kebîr oğlu Abdûlbâki ve sulbiye-i sağîre kızı Şöhret’e muhzire ve başka vârisi olmadığı herbiri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sirren ve ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde oldukları nümâyân olan Mir Ahmed-zâde Abdüllaziz Efendi bin Mir Ahmed bin Hazinedâr ve oğlu Kâmil bin el-mezbûr Abdülaziz Efendi nâm kimesnelerin hâsım-ı câhid muvâcehesinde ba‘de’d-da’vâ vâki‘ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhîsâr-ı verâsete hükmi şer‘î lâhık olmağla tashîh-i mes‘ele-i mirâsiyeleri üç sehmdem olub sihâm-ı mezkûreden iki sehmi mezbûr Abdûlbâki’ye ve bir sehmi dahi mezbûre Şöhret’e isâbeti lede’ş-şer‘î l-enver zâhir ve

mütehakkık olmağın ol-vecihle ‘arz ve i‘lâm olundu. Fi‘l-yevmi’s-sâlis min Şa‘bâni’l-mu‘azzam li sene seb’a ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-44-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Kızılmescid mahallesi ahâlisinden ve Merkez Jandarmâ Sûvâri efrâdından iken bundan akdem vefât eden Hakkıverdi bin Abdürrezzâk’ın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Nesîbe bint-i Beşşâr ile anası Sultân bint-i Halîl ve sulbiye-i sağîre kızı Fâtıma ve babası mezbûr Abdürrezzâk’a muhzire ve başka vârisi olmadığı herbiri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sırren ve ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde oldukları nümâyân olan ‘İzzet Efendi bin İsâ Ağa ve Mehmed bin Yâsin nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba‘de’d-da‘vâ vâki‘ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer‘î lâhık olmağla tashîh-i mes‘ele-i mîrâsiyeleri yirmidört sehimden olub sihâm-ı mezkûreden üç sehmi zevce-i mezbûre Nesîbe’ye ve dört sehmi ümm-i mezbûr Sultân’a ve on iki sehmi bint-i mezbûre Fâtıma’ya ve beş sehmi dahi eb-i mezbûr Abdürrezzâk’a isâbeti lede’ş-şer‘î’l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle ‘arz ve i‘lâm olundu. Fi‘l-yevmi’l-hâmis min Şa‘bâni’l-mu‘azzam li sene seb’a ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

[100]

Şa‘bân ğurresini isbât

-45-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Hersân mahallesi ahâlisinden ve Mahkeme-i Şer‘iyye mülâzımlarından Abdülbâkî Efendi bin Hevâce Abdülkâdir Efendi medîne-i mezkûre mahkeme-i şer‘isinde mün‘akıd şer‘î şerîfi’l-enverde medîne-i mezbûrenin mahalle-i mezbûre ahâlisinden ve mahkeme-i mezkûre muhzırbaşısı Hacı Abdullah bin Ali müvâcehesinde semeni işbu bin üç yüz yirmi yedi sene-i hicriyesi Şa‘bânü’l-ma‘azzamâ’nın birinci gününe değin mü’eccel olmak üzere bundan akdem hâzır mezbûr Hacı Abdullah’ın mâlîmdan ve yedimden iştirâ ve kabz etdiği bir ‘aded gümüş

sa'at semeni olarak zimmetinde vâcibü'l-edâ ol-lâzımu'l-edâ yüz kurûş râyiç akça alacağım olub dünkü salı günü akşamı çihârşenbe gicesi hilâl-i Şa'bâni'l-mu'azzam ru'yet olarak bu günkü çihârşenbe günü Şa'bânü'l-mua'azzamâ'nın birinci günü olub aslı hulûl etmekle meblağ-ı mezkûr yüz kurûşu hâlâ bana edâ ve teslîme hâzır mezbûr Hacı Abdullah'a tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ğibbi'd-da'vâ ve'l-istintâk olduğu cevâbında müdde'i-i mezbûr Abdülbâkî Efendi'nin ber-minvâl-i muharrer müdde'âsını tâi'an kati'yyen ikrâr ve i'tirâf edüb ancak rû'yet-i hilâl ile hulûl-i ecl müdde'âsını külliyyen inkâr etmekle müdde'i-i mezbûr Abdülbâkî Efendi'den ber-minvâl-i muharrer rû'yet-i hilâl müdde'âsına mutâbık beyniyye taleb olundukda meclîs-i şer'e ikâme eylediği her biri ahrâr-ı ricâli müslimînden ve Hersân mahallesi ahâlisinden ve mahkeme-i şer'îyye muhızrlarından İbrâhim Halîl bin Hacı Abdullah ve Kızılmescid mahallesi ahâlisinden Mehmed bin Hacı Dervîş nâm kimesnelerden her biri münferiden istişhâd olunduklarında dünkü Salı günü akşamı Çihârşenbe gicesinde ğurûb-u şemsde dağdan ova tarafına işâr iken Hilâl-i Şa'bâni'l-mu'azzamâ ucları kibleye müteveccih olarak ra'ye'l-'ayn müşâhede ederek binâen 'aleyh bu günkü Çihârşenbe günü Şa'bâni'l-mu'azzamâ'nın birinci günüdür. Deyû herbiri müttefikü'l-lafz ve'l-ma'nâ bi'l-muvâcehe edâyı şehâdet-i şer'îyye etmeleriyle şâhidân-ı mezbûrân evvelen bâ-veraka-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Kızılmescid mahallesi imâmı Molla Abdülhâdî Efendi bin Molla Mustafa ve muhtarı Hacı Süleymân bin Mûsâ ve Hersân mahallesi imâmı Molla Abdülaziz Efendi bin Molla Abdülkerim ve muhtarı Mehmed Emîn bin Molla İbrâhim nâm kimesnelerden sırren ve Ba'dehû mezkûr Kızılmescid mahallesi ahâlisinden İhsân Efendi bin Nâdir Efendi ve Mehmed Sâlih bin Yûsuf Beğ ve Hersân mahalleli Hasan Ağa bin Resûl ve Ca'fer bin Receb'e dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları iş'âr ve bi'l-muvâcehe ihbâr olmağın ve mûcebince bu vechle ecl-i mezkûrun hulûlûna ba'de'l-hükm sâlifu'z-zikr ikrâr ve i'tirâfıyla lâzım gelen yüz kurûş mezbûr Abdülbâkî Efendi'ye hâlâ edâ ve teslîm'e mûmâ ileyh Hacı Abdullah'a ilzâm olduğu i'lâm olundu. Harrarehû fî ğurre-i Şa'bâni'l-mu'azzam li sene seb'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Eytâm Müdîri Nasrullah Efendi'nin tekrâr kefâlet senedi

Bitlis Vilâyeti merkezinin Emvâl-i Eytâm Müdîri bulunan Hersân mahallesi ahâlisinden Şeyh Hacı Mahmûd Hevâce-zâde Şeyh Nasrullah Efendi ibn-i Şeyh Hâfız Abdürrezzâk Efendi emvâl-i eytâma 'âid olûb kendisinin yed-i hıfza ve idâresine veyâhût nezâretinde bulunan emvâl ve eşyâ ve nukûddan cüz-i ve küllî her ne sûretle olur ise olsun zimmetine birşey geçirmiş veyâhûd âhire geçmesine müsâ'ade etmiş bulunur ve müstelzim cezâ olsun olmasın kavânîn ve nizâmât mevzû'a ve evâmir-i mahsûsa hükmünce red ve i'âde veyâ tazmînât ile mükellef olur ise ve ahvâl-i mezkûreden herbirisi kendisinin ikrârı veya mensûb olduğu idârece görülen muhâsebe veyâ evrâk ile anlaşılır ise istihsâl-ı hükme mühtâc olmaksızın doğrudan doğruya her birimiz âhirin [101] zimmetine lâzım gelen meblağa dahi kefil olmak üzere başka başka te'diye ve tazmîne kefil-i bi'l-mâl olduğumuzu ve tazmînât-ı vâkı'ayı tahtı tasarrufumuzda bulunan emlâk ve arâzî ile te'mîn eylediğimizi mübeyyîn işbu kefâletnâme i'tâ olundu. 25 Cemâziyel-ahir li sene (1)327 ve 25 H

El-kefil:

Mahalle-i mezbûreli Şeyh Abdûlbâkî efendi ibn Şeyh Abdûlmelîk

İmza

El-kefil:

Hersân mahalleli Şeyh Nasrullah Efendi ibn Şeyh Abdürrezzâk Efendi

İmza

Küfelâyı mûmâ ileyhimenin ez-ğayri süknâ nâmlarına mukayyîd yirmi bin iki yüz doksan beş kurûşluk emlâkın ve arâzînin sûret-i kaydı bâlâya çıkarılmış ve Nasrullah Efendi'nin nâmındaki emlâk ve arâzisine eytâm müdîriyyeti içûn evvelce verdiği kefâletinden dolayı kaydı şurûh bulunmuş olmağın ol-bâbda

27 Temmuz (1)327

27 Temmuz (1)325

pul

pul

mühür

mühür

Bitlis Defter-i Hâkânî Müdîri

Bitlis Defter-i Hâkânî Müdîri

1277

Müdîr-i mûmâ ileyhın kefîl-i istikzâ etmekle müceddeden i'tâ eylediği kefâlet senedi mühr ve imzâ cihetine 'âid mu'âmele-i tasdîkiyye mukâvelât muharrirliğinden îfâ olunmak üzere 'ale'l-usûl tasdîk edildiğinden mukâvelât-ı muharrirliğince ba'de't-tasdîk arâzi-i mezkûreye hacz işâreti i'tâsına sonra îfâyı îcâbı husûsunun niyâbet-i şer'iyeye hulûlesi iktizâ eder. 3 (...) .li sene (1)325 mücebince (...)

Bitlis Vâlâyı Meclîs İdâre

mühür

1378

Mühr ve imzâ cihetine 'âid mu'âmele-i tasdîkiyye mukâvelât muharrirliğinden îfâ olunmak üzere zîrde senede mühr ve imzâları mevzû olan Şeyh Nasrullah ve Şeyh Abdûlbâkî Efendilerin nâmlarına mukayyîd olub devâir-i müte'allıkasından ihrâc olunan yirmi bin iki yüz doksan beş kurûş kıymet tahminli emlâk ve arâzî kıymetinin hâlâ hâzır âlım ve sâtım kıymetine muvâfık olduğu anlaşılmagla keyfiyet-i kefâletleri 'ala'l-usûl tasdîk kılınır. 3 (...) li sene (1)325

Müftî

(...)

Mu'avîn

Nâib

Vekîl-i vâlî

Hulûsi Abdülmecîd

Ahmed Resûl

(...)

Halîl Efendi

Sâlih

Selîm

A'zâ A'zâ A'zâ A'zâ
A'zâ
Hakob Mıgırdıç Necmeddîn

[102]

Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden Hevâce-zâde Nasrullah ve Şeyh 'Abdûlbâkî Efendilerin münderacât senedi ikrâr ve imzâları zîrine huzûrumuzda temhîr eylediklerine şehâdet ederiz. 7 (...) Lî sene (1)325

Mahkeme-i mezkûr zabıt ketebesinden Nasrullah Efendi

imzâ

Bitlis istinâf mahkemesi 'a'zâ mülâzımı Abdûlkâdîr Efendi

imzâ

Numro: 83

İşbu kefâlet senedi zîrinde mevzû' mührleri Bitlis'in Hersân mahallesi mukîm Hevâce-zâde Nasrullah ve Şeyh Abdûlbâkî Efendilerin olûb lede't-taksîm münderacât senedi ikrâr ve kabûl eylemeleriyle bi't-tasdîk olunub. Lî sene (1)325

Pul pul mühür

Mezkûr kefâlet senedi tasdikan takdîm kılınmış olmağla buyruldu-i 'âliye-i vilâyet penâhileri vecihle dâire-i 'âidesine tevdî' olunmak üzre evrâk-ı müdîriyyet-i vâlâsına tevdî' olunub.

8 (...) (1)325.

Ahmed Fâik

Merbût kefâlet senedinde muharrer 27 Mart (1)325 târihiyle ve yetmiş altı nomralı der-kenâr işbu sened de muharrer emlâkın ve arâzisinin kaydına işâret-i lâzıma îfâ edildi.

8 (...) (1)325

Bitlis Vâlâyı defter-i hâkânî müdîri

Numro: 446

Eytâm müdîri Nasrullah Efendi'nin kefâlet mukâbili olarak te'mînât gösterildiği işbu kefâlet senedinde imzâ ve mühürleri mevzû' kefil Şeyh Abdülbâkî Efendi bin Şeyh Abdulmelik Efendi'yle müdür-i mûmâ ileyh Nasrullah Efendi bin Hâfız Abdürrezzâk Efendi'nin vergi dâiresince kaydı çıkarılûb Defter-i Hâkânî Dâiresi'nden ihrâc olunan emlâk ve arâzîlerin yine meclis-i idâre-i vilâyetin 2 (...) (1)325 târih ve 1378 numrolu karârı üzerine hacz işâreti verildiği ma'rûzâ.

8 (...) (1) 325

Vergi Müdîri

Es-seyyid Mehmed Şükrü bin Mustafa

[103]

Ramazân i-lâmı

-47-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis mahkeme-i şer'îyyesi muhızrlarından Halîl İbrâhim bin Hacı Abdullah meclis-i şer'î şerîfi'l-enverde mahkeme-i istinâf zabıtâ ketebesinden Abdurrahmân Efendi bin Hakverdi muvâcehesinde üzerine da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb mûmâ ileyh Abdürrahmân Efendi zimmetinde semeni işbu sene-i mübâreke Ramazân-ı şerîfinden bir gün evvel ya'ni selh-ı Şa'bânî'l-mu'azzamın duhâ vaktine değin mü'eccel olmak üzre bundan akdem mâlîmdan ve yedimden şirâen sahîh-i şer'î ile iştirâ ve

teslîm eylediğim bir sâ'at semeninden elli kurûş alacak hakkım olmağla yedimde olan mezkûr Şa'bân'ın on ikinci günü târihiyle müverrih hâlâ İstanbul nâibi Mûsâ Efendi-zâde Mustafa 'İsmet Efendi'nin mührüyle mahtûm olub cânib-i celîl-i fetvâdan mühr-ü mutâbık ve mealî usûlüne mûvafık eddiği deyû tahşiye kılınan işbu bir kıt'a i'lâm -ı şer'îde zikr ve beyân olunduğu vechiyle şehir-i sâbık Recebu'l-ferd'in yirmi dokuzuncu Pazarertesi günü akşamı ya'ni selhi 'add olunan Salı gecesi hilâl-i Şa'bân'ı'l-mu'azzam ba'de'l-ğurûb rû'yet olunduğu mahzer hâsım-ı câhıd da da'vâ mücebince şer'îyye zımnında şâhideyn-i mu'addileyn-i mezkûreyn-i makbûleynin şehâdetleriyle bi'l-müvâcehe ber-nehc-i şer'î sâbit ve Salı günü ğurre-i Şa'bân'ı'l-mu'azzam olduğuna hükm-i şer'î lâhık olduğuna binâen tekmîl-i selâsîn ile bu günkü Çihârşenbe günü selh-i Şa'bân'ı'l-mu'azzam ve yarınki Pençşenbe gününde ol-Ramazân-ı mağfiret nişân olub ecl-i hulûl eylediğinden semen-i mezkûr elli kurûş mûmâ ileyh Abdurrahmân Efendi'den hâlâ taleb ederim. Deyû i'lâm -ı mezkûru ibrâz ederek da'vâ etdikde ğibbi's-süâl mûmâ ileyh Abdurrahmân Efendi dahi müdde'i-i mûmâ ileyh Halîl İbrâhîm Efendi'ye zimmetinde cihet-i mezkûreden ol-mikdâr kurûş ber-vech-i muharrer müeccilen deyni olduğunu tav'an ikrâr ve i'tirâf edûb mâ'ada mazmûn i'lâm -ı mezkûr ile hulûl-i ecl müdde'âsını inkâr etmekle i'lâm-ı mezkûr fetvâhâne-i 'alîyyeden musaddık şübhe-i tezvîr ve tazyînden sâlim ve mecellenin mâtde-i mahsûsesi ahkâmına tevîkan bilâniye mazmûniyle 'amel ve hükm-i câiz olan senedât-ı şer'îyyeden olduğundan mücebince mezkûr Şa'bân'ın selh-i ve otuzuncu günü ve yarınki Pençşenbe gününde ol-Ramazân-ı mağfiret beyân olub ecl-i mezkûrun hulûlune ba'de'l-hükm semen-i mezkûr elli kurûş müdde'i-i mûmâ ileyh Halîl İbrâhîm Efendi'ye hâlâ edâ ve teslîme mûmâ ileyh Abdurrahmân Efendi'ye tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fî selh-i Şa'bân'ı'l-mu'azzam li sene seb'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-48-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Holornîk Mollası-zâde Sâlih Çâvuş bin Molla Mehmed'in verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Hedîye bint-i İhsân ve Kiyhor bint-i Sa'îd ile anası Bedzemân bint-i Mustafa ve li ebeveyn er-karındaşı Mahmûd Efendi ve li ebeveyn kız

karındaşları Kudret ve Elmas ve (...) ve Ziyet'e inhisâr-ı [104] tahakkukdan sonra verese-i mezbûrûndan zevce-i mezbûre Hediye'nin husus-u âtiyi'z-zikrde vekîl-i müseccel-i şer'î si Zeydân mahallesi ahâlisinden Ali bin Selîm Efendi bin Süleymân Efendi nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde verese-i mezbûrûndan olub tereke-i müteveffâyı mezbûra vaz'ı yed eden ah-ı mezbûr Mahmûd Efendi muvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb müvekkilem mezbûre Hediye'ye müteveffâyı mezbûr Sâlih Çavuş'un hayâtında iki bin kurûş mehr-i mü'eccel tesmîyesiyle ile'l-vefât zevce-i menkûha-i medhûl-u bihâsı olub lâkin zevce-i müteveffâyı mezbûr Sâlih Çavuş hayâtında zimmetinde mütekarrır ve ma'kûd-u 'aleyh mehr-i mü'eccel-i mezkûru olan iki bin kurûş müvekkilem mezbûreye kable'l-edâ ve'l-ifâ vefât etmekle meblağ-ı mezkûru zevci müteveffâyı mezbûrun vâz'ı'l-yed olunduğu tereke-i vâfiyesinden müvekkilem mezbûre içûn hâlen bana edâ ve teslîme müdde'î 'aleyh hâzır bi'l-meclis ah-ı mezbûr Mahmûd Efendi'ye tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ğibbi'd-da'vâ ve'l-istintâk müdde'î 'aleyh mezbûr Mahmûd Efendi dahi cevâbında tereke-i müteveffâyı mezbûra vaz'ı yedini tav'an ikrâr-ı mâ'adâ müdde'î vekîl-i mezbûrun ber-vech-i muharrer müdde'alarını külliye inkâr eyledikde mezbûr Ali ber-vech-i muharrer müdde'asını herbiri evvelen bâ-veraka-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Zeydân mahallesi muhtarı Şemseddîn bin Mahmûd ve meclis-i ihtiyârı Molla Musâ-zâde Emîn bin Ali nâm kimesnelerden sirren ve Ba'dehû mezbûrân ile mahalle-i mezbûreli Tûlhaso-zâde Süleymân bin Hacı Sa'dullah ve Hamza Ağa ibn-i Hacı Hasan nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlû's-şehâde oldukları iş'âr ve bi'l-müvâcehe ihbâr olunan mezkûr Zeydân mahallesi imâmı Molla Ali bin Mustafa ve Abdüllaîf bin Yûnus nâm kimesnelerin şehâdetleriyle isbât etmekle müdde'îye-i müvekkile-i mezbûre Hedîye'ye mahderatdan olmasına mebnî yemîn-i istizhârisi mahallinde Mahkeme-i Şer'îyye kâtib-i sânisî Abdülkâdir Efendi tarafından icrâ olunmağın mücebince meblağ-ı mezkûr iki bin kurûş müteveffâyı mezbûr Sâlih Çavuş'un terekesinden olmak üzre müdde'îye-i müvekkile-i mezbûre içûn vekîl-i mezbûr Ali'ye edâ ve teslîm etmek üzre müdde'î 'aleyh mezbûr Mahmûd Efendi'ye tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâdis ve'l-işrîn min Cemâziye'l-âhir li sene seb'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Ramazân bayramı i'lâmı

-49-

İşbu bin üç yüz yirmi yedi senesi Ramazân-ı mağfiret nişân'ın ğurresi Pençşenbe gününden mu'teber olub şu halde bu günkü Pençşenbe günü ya'ni Cum'a akşamı ru'yet-i hilâl kâbil olamadığı halde ekmel-i selâsîn ile önümüzdeki Cum'aertesi günü mebde-i şehri Şevvâl ve ibtidâ-ı eyyâm-ı selâse-i 'iyd-i sa'îd-i fitr lâzımı'l-ihtisâl bulunduğundan hasbe'l-mikdâr tedârikât-ı lâzımâda bulunmak üzere keyfiyyetin cevâmi'i şerîfe e'imme ve hutebâsına teblîğ ve 'âdet-i müstehsinesi vechiyle i'lâm ve işâ'iyyesi husûsunun icâb edenlere emr-u fermân buyrulması iktizâ eyleyeceği 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi't-tâsi' ve'l-'işrîn min şehri Ramazânî'l-mübârek li sene-i el-mezkûr.

[105]

-50-

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn-u mülûkâneye mülhâk Van'lı Hasro Paşa evkâfından medîne-i Bitlis'de vâki' Rahvâ Hanı Evkâfı'nın bi'l-meşrûtiyye mütevellisi müşârûn ileyh evlâdından Rızâ Beğ'in kerîmesi olduğunu iddi'a eyleyen Nazîre Hânım'ın husûs-u âtiyi'z-zikrde âhirini tevkîle mezûn olmak üzere bâ-huccet-i şer'iyye vekîli Dördüncü Orduyu Hümâyûn'un On Beşinci Livâ Altmış Birinci Alayın (kerûn?) Redîf Tabûrunun dördüncü bölük mülâzım-ı evveli zevci Behlül Efendi bin Ali bin Mehmed tarafından bâ-huccet-i şer'iyye vekîl bulunan Bitlis'in Kızılmescid mahallesi ahâlisinden Hamamcı-zâde Ahmed Efendi ibn-i Halîl Ağa medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'iyyesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde Bitlis Vilâyeti evkâf muhâsebecisi fazîletlû Ahmed Kuddûsî Efendi bin Mehmed hâzır olduğu halde şu vecihle iddi'a ve takrîr-i kelâm edûb müvekkilim Behlül Efendi'nin müvekkilesi mûmâ ileyhâ Nazîre Hânım'ın cedd-i a'lâsı müşârûn ileyh Hasro Paşa'nın Bitlis'de binâ ve inşâ etmiş olduğu Paşa hamâmı ismiyle müsemmâ bir bâb hamâm ve Debbağhâne ve Paşa pazârı denmekle ma'rûf altmış yedi bâb dükkânı Bitlis evkâf dâiresinde mukayyid bulunan vakfiye-i mu'tebere mücebince Bitlis'e üç sa'ât

mesâfede kâin mezkûr Rahvâ hânına vakf edûb ‘amelesinden hân-ı mezkûrun malzemesi ikmâl olundukdan sonra fazlasıyla hân-ı mezkûra gelûb gidenlerden bir akça taleb olunarak meccânen it’âm ve iskân olunmak ve ihrâkıyye ve işâ’iyyeleri meccânen vakf tarafından verilmek ve hân içinde bulunan mescidin malzemesine ve imâmının idâresine sarf edilmek üzere şâyed bunlardan bir şey kalır ise evlâdına verilmek üzere umûr-u tevliyetde evlâd-ı zukûr ve inâsının neslen ba’de nesl ve fer’an ba’de asl erşed ve aslahına ve salâhda müsâvî olurlar ise esnine şart etmiş ve müvekkilem mezbûre Nazîre Hânım’ın pederi mâriuz-zikr müteveffâ Rıza Beğ bin Hasro Beğ bin Şâkir Beğ cedd-i a’lâları müşârun ileyh Hasro Paşa’nın gerek Van ve gerek Bitlis’de bulunan evkâfının mütevellisi iken vefât edûb Hasro Paşa evlâdından olarak müvekkilimin müvekilesi mûmâ ileyhâ Nazîre Hânım’dan başka evlâdı kalmamağla pederî müteveffâyı mezbûr mahlûlünden Van’daki evkâfının tevliyeti bâ-berât-ı ‘âlîşân kendûye tevcîh olduğu gibi Bitlis’deki evkâfı tevliyetinin dahi kendisine tevcihle yedine bâlâsı tuğrânî bir kıt’a berât-ı ‘âlîşânın şerf sudûr bulunması içûn muktazâ bir kıt’a i’lâm -ı şer’înin i’tâsını bi’l-vekâle taleb eylerim. Deyû dokuz yüz doksan altı mâru’z-zikr Hasro Paşa merhûmûn Van’daki evkâf vakfiyesiyle Bitlis’deki Rahvâ hanı evkâfı vakfiyesini müştamil burâ evkâf dâiresinde mukayyid olduğu zîrinde Bitlis evkâf muhâsebeciliği mühr-ü resmiyesiyle memhûr ve musaddık olarak bir kıt’a mücellid vakfiye ile bin üç yüz yirmi beş senesi Şevvâl-i şerîfinin on dokuzuncu günü târihiyle müverrih ve bâlâsı tuğrâyı ğurrâyı hümâyûnla müveşşih Van’da kâin Hasro Paşa câmi’i şerîfi vakfı tevliyetine munsarîf olan Rıza Beğ’in vefâtına mebnî tevliyet-i mezkûrun umûrunu rû’yet ve idâreye iktidârı olduğunu mütebeyyîn müderrisinden Ömer Efendi tarafından kâim-mekâmlık vechiyle idâre olunmak üzere müteveffânın terk eylediği saġîre kerîmesi Nazîre Hânım’a tevcîh mahallinden bâ-mazbata ve i’lâm -ı şer’i iş’âr kılınması üzerine lede’t-tedkîk câmi’i şerîf-i mezkûr vakfının meşrûtiyet vechiyle vazîfe-i mu’ayyinelî tevliyeti Hüseyin Hüsnü Efendi tarafından kâim-mekâmlık vechiyle idâre olunmak üzere mürâhık Mehmed Rızâ Beğ’e tevcîh olduğu kayden anlaşılab vakf-ı mezkûrun iki yüz altmış yedi târihli mukayyid olan vakfiyesi hükmünce tevliyeti evlâdı zekûr ve inâs vakfın neslen ba’de nesl ve fer’an ba’de asl aslahına ve evlâddan bir mertebede ve ikisi salâhda müsâvî ise esnine meşrût olmasına ve mûmâ ileyhâ Nazîre Hânım’dan mâ’adâ batında mukaddem

evlâd-ı zukûr ve inâsdan kimse bulunmadığı cümleten iş‘ârât-ı mahalliyeden bulunmasına nazaran mezkûr tevliyetin Mehmed Rızâ Beğ mahlûlundan kebîr olarak edâyı hizmete kesb-i iktidâr edinceye kadar mûmâ ileyh Ömer Efendi tarafından kâim-mekâmlık vechiyle umûr-u vakf idâre olunmak üzere meşrût-u ileyhâsı olduğu tahakkuk eden kerîmesi sağîre-i mûmâ ileyhâ Nazîre Hânım züyyidet ‘iffetehâ ‘uhdesine tevcihini nâtık bir kıt‘a berât-ı ‘âlîşân ve bin üç yüz on senesi Şa‘bânü’l-ma‘azzam’ının on beşinci günü târihiyle müverrih Bitlis merkez nâibi [106] es-Seyyîd Abdürrahîm Şükrü Efendi mührüyle memhûr ve mûmzî ve hülâsâ-i meâlî Van Vilâyeti merkez kasabası ahâlisinden olub bir müddetten beri müsâfîren merkez vilâyeti olan medîne-i Bitlis’in Kızılmescid mahallesinde mukîm Hasro Paşa evkâfının bi’l-meşrûtiyye mütevellisi evlâdı vâkıf müşârun ileyhden Rızâ Beğ bin Hasro Beğ bin Şâkir Beğ medîne-i mezbûrenin mahkeme-i şer‘iyyesinde ol-vakt medîne-i mezbûre evkâf muhâsebecisi bulunan rif‘atlû Kemâl Beğ muvâcehesinde ‘Ayni’l-bârid ve Gökmezdân Câmi‘i şerîfleri evkâfından olmak üzere evkâf muhâsebeciliği tarafından vaz‘ı yed edilûb zabt ve idâre olunmakda olan on bâb dükkân ve kahvehâne hakkında mütevellîsi bulunduğu Hasro Paşa evkâfından Rahvâ Hân’ı müsteğîlâtından olduğu bâlâsı tuğrâyı ğurrâyı hâkânî ve hattı Hümâyûn-u saltanat ile ma’nûn ve dokuz yüz seksen yedi senesi Zi’l-ka’desi ğurresi târihiyle müverrih ve mersûm ve Rûmeli Kâdî’askeri Mehmed bin Mustafa ve Şâm Kâdî’askeri (..) bin İbrâhîm’in imzâ ve hatmeleriyle mahtûm ve musaddık ve cedd-i ‘izâmından vâkıf Vanlı Hasro Paşa’nın ibn-i sahîhateyni mühr-ü zâtiyesiyle memhûr bir kıt‘a vakfiye-i mu‘tebere-i ma’mûl-u bihâ ibrâzı ve sirren ve ‘alenen tezkîyeleri icrâ kılınan şâhidlerin şehâdeti üzere müdde‘â bihâ on bâb dükkânın Vanlı Hasro Paşa’nın evkâfından olmak üzere mütevellîsi bulunan mûmâ ileyh Rızâ Beğ’e teslîme muhâsebeci-i mûmâ ileyh Kemâl Beğ’e tenbîh olunduğunu nâtık bir kıt‘a i‘lâm -ı şer‘i ibrâzıyla ğibbi’d-da‘vâ ve’l-istintâk muhâsebeci-i mûmâ ileyh Ahmed Kuddûsî Efendi dahi cevâbında Bitlis’de bulunan Rahvâ Hânı müsteğîlâtı Vanlı Hasro Paşa evkâfından olûb müberriz vakfiyesi dâirelerinde mukayyîd ise de lâkin tevellîyet husûs-u vakf-ı sâbıkında bulunan kuyûd ve şurût üzere kaldığı muharrer olûb vakf-ı sâbıkı ne olduğu bizce ma‘lûm olmadığından tevliyetinde meşrût-u bihâsı kim olduğu sarâhaten ma‘lûm olmadığı ve gerçi vekîl-i hâzır mûmâ ileyhin müvekkilinin müvekkilesi Nazîre Hânım’ın pederi Rızâ Beğ’in

Bitlis’de bulunan Hasro Paşa evkafından Rahva Hanı ve müsteğilatının mütevellisi olmak üzere ma’r-zikre on bab dükkân hakkında evkâf muhasebeci-i esbakı mahzerinde mahkeme olunarak hakk kazanmış ve sâbıkan işbu evkâf mütevellisi olmak üzere tasdikde bulunarak muhakeme-i ser’iyyede evkâfa tecâvüz edenler de muhâkemelerde bulunduğu şüphesiz ise lâkin kendisinin bu evkâfın sabihan mütevellisi olduğuna dâir evrak-ı resmiye ibrâz eyledikçe tasdik edemeyeceğini ve buradaki müdâhelesi Vandaki evkâfının mütevellisi olması suretiyle vuku bulması da muhtemel eddiğünü beyân ve mümü ileyh Ahmed Efendi dahi müvekkilinin müvekkilesi Nazire Hanım’ın pederi mâru’z-zikr merhum Mehmed Rıza Beğ’in burada olan Rahvâ hânı evkâfı umuruna bi’t-tevliye tasarrufu evkâfa tecâvüz edenlerle muhakeme olarak şudür eden i’lamatın meshatdan musaddık olarak bura siccatında da mukayyid olması bura evkafının mütevellisi olduğu hakkında şübhe bırakmayacağını ve ancak tevliyeti nâtık olarak evrâk-ı resmiyyeden de yok ise de üç yüz dört senesi teşrîn-i sâniyi beş târihli Bitlis’deki işbu Rahvâ hânı evkâfı muhasebesini nâtık Bitlis hâkim-u’ş-şer’i ile evkâf muhasebeciliği mühr-ü kebîri ve evkâf kâtibi ile müteveli-i vakf-ı merhûm Rızâ Beğ’in ve Bitlis kâdîlığı’nın mührlerini hâvî bir kıt’a hesâb koçanı ve ibrâz eylediği Van ve Bitlis evkâfı vakflarını müştemil vakfiyelerini baş sahiflerinde tuğrayı gurrayı hümayun menkûş ve beyne sahifeteyn vâkıfın kendi zammıyla mahtûm ve dokuz yüz seksen altı senesi târihiyle müverrih olub Rûmeli Kâdî’askeri Mehmed bin Mustafa ve Şam Kâdî’askeri (...) bin İbrâhim zımmetleriyle mahtûm olması ve bunun bir sûret-i musaddıkası da vaktiyle bir muhâkeme esnâsında Bitlis mahkeme-i şer’iyyesine verilerek hâlâ mahkeme-i şer’iyyede mahfûz ve bura evkâf dâiresinde mukayyid olduğu gibi İstanbul’da evkâf dâiresinde bin iki yüz altmış yedi târihiyle mukayyid olduğunun müberriz berât-ı ‘âlîşânda mûnderic bulunması bu iki kıt’a vakfiyelerin sıhhatında şübhe [107] bırakmayacağı ve Bitlis’deki Rahvâ hânı vakfiyesinde her ne kadar tevliyet-i vakf sâbıklarındaki kuyûd ve şurût üzere olduğu ve tevliyet içün yevmî on iki akça ücret-i mu’ayyîn olduğu muharrer ise de salifu’z-zikr Van’daki evkâfı vakfiyesinde kâffe-i evkâfının tevliyeti evvelen nefesine sâniyen evlâd-ı zukûr ve inâsının aslâhına ve salahda müsâvî olur ve sinnine meşrût olduğu muharrer bulunduğundan Bitlis’de bulunan işbu Rahvâ hânı evkâfı tevliyetinin şurût-u ileyhâda Hasro Paşa merhûmun evlâd-ı zukûr ve

inâsının aslâhı olacağı müte'ayyîn ve zâhir olub hâlâ Hasro Paşa evlâdının batında mukadder olarak müvekkilinin müvekkilesi maretü-z-zikr Nazîre Hânım'dan başka bulunmadığı da mezkûr berât-ı 'âlîşânın münderecâtında mütehakkık olduğundan evvelen müvekkilinin müvekkilesi mezbûre Nazire Hâtun sinn-i reşîd ve buluğa vâsıla olarak umûr-u tevliyeti bi'z-zât veyâhûd âhirine vekîl ile idâreye muktedire olduğunu ve Vandaki Hasro Paşa evkâfının tevliyeti bâ-berât-ı 'âlîşân mûma ileyha Nazîre Hânım 'uhdesine tevcîh olunduğu gibi buradaki evkâfı tevliyetinin dahi kezâlik kendisine tevcîhi ve tefvîz için bir kıt'a i'lâm-ı şer'î nin i'tasına istid'a eylerim dedikde muhasebeci-i mûma ileyh'e Nazîre Hânım'ın pederi Mehmed Rızâ'nın sahihan bura evkâfının mütevellisi olduğuna dâir i'lâm veyâhûd berât-ı şerîf ibrâz edilmedikçe tasdîk edemeyeceğini ve mûma ileyh Nazîre Hânım'a tevcîhe tevliyet iktiza edildiği halde umûr-u tevliyeti idâreye iktidârının sûret-i şer'îyye de isbâtını taleb eylemekle vekîl-i mûmâ ileyh Ahmed Efendi dahi müvekkilesinin 'akıla ve bâliğa ve reşîde ve umûr-u tevliyeti idâreye iktidârı olduğunu Van Vilâyeti Niyâbet-i Şer'îyyesinden mu'tâ ve zahri vilâyet-i mezkûre istinâf mahkemesi heyetinden musaddık bin üç yüz yirmi beş senesi Muharremü'l-harâmının ğurresi târihiyle müverrih bulunan bir kıt'a i'lâm -ı şer'î ile isbât edeceğini beyân ve i'lâm -ı mezkûru ibrâz ederek lede'l-kırâe hulâsa-i meâli medîne-i Van'da Hasro Paşa câmi'i şerîfi vakfının bir kıt'a i'lâm -ı şer'î mücebince mütevellisi olan evlâd-ı vâkıfdan Nazîre Hânım bint-i Rızâ Beğ bin Hasro Beğ'in vekîl-i müseccel-i şer'î si zevci mülâzım-ı evvel-Behlûl Efendi bin Ali Van mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclis-i şer'î şerîfde vilâyeti mezkûre Evkâf Müdîri İsmâ'îl Hakkı Efendi müvâcehesinde müvekkile-i mezbûre Nazîre Hânım tevliyetinin kendisine tevcîhi esnâsında saġîre olduğu ve hizmet-i tevliyeti idâre ve ru'yete muktedire bulunamadığı eclinden bülûguyla ehliyet ve iktidârı vaktına değîn şart-ı vâkıf mücebince umûr-u tevliyet kâim-mekâm mütevellî ma'rifetiyle idâre olunmakta iken iki seneden beri evkâf dâiresi ma'rifetiyle idâre ve müdîr-i mûma ileyh vakf-ı mezkûre vaz'ı yed etmekde olmaġla müvekkilesi mütevellîye-i mezbûre 'akıla ve bâliğa ve reşîde ve umûr-u tevliyeti bi'n-nefs ru'yete muktedire olmaġla vakf-ı mezkûrden keff-i yedle müvekkilesi mezbûreye teslîmini taleb ve da'vâ ve müdîr-i mûmâ ileyh dahi tevliyet-i mezbûre Nazîre Hânım 'uhdesine tevcîhe olunmak üzre yazılan i'lâm -ı şer'î ile ol-babda tanzîm edilen mazbata

Evkâf-ı Hümayûn Nezaretine takdîm kılındığını ve vakf-ı mezkûrun umûr-u idâresi mütevellî kâim-mekâmı ma'rifetiyle idâre olunmakda iken üç yüz yirmi bir senesi Mart'ından i'tibâren evkâf dâiresi tarafından mevkûte-i idâre olunduğunun ve vakf-ı mezkûrun umûr idâresini mezbûre'ye teslîm ile berât-ı 'âlîşân sudûruna mütevakkıf bulunduğunu ifâde ve beyân ederek müvekkile-i mezbûrenin rüşd da'vâsını külliye inkâr eyledikde müdde'î vekîl-i mûmâ ileyh Behlûl Efendi dahi müvekkilesi mezbûre Nazîre Hânım'ın rüşd da'vâsını külliye inkâr eyledikde müdde'î vekîli mûmâ ileyh Behlûl Efendi dahi müvekkilesi mezbûr Nazîre Hânım'ın rüşd müdde'âsını sırren ve 'alenen tezkîyeleri icrâ kılınan şâhidlerin şehâdeti ile isbât ederek müvekkile-i mezbûre Nazîre Hânım'ın rüşdüne ba'de'l-hükm umûr-u tevliyeti ber-mûceb-i i'lâm bi'z-zât bakmak üzere vakf-ı mezkûrun kendisine teslimi içün müdîr-i mûmâ ileyh'e kibel-i şer'den tenbîh olduğundan ibâret bulunmağla ol-vecihle müdde'âsını isbât etmeğin mûcebince Bitlis'de bulunan işbu Rahvâ hânı evkâfının tevliyeti vâkıf Hasro Paşa evlâd-ı zükûr ve inâsının aslâhına ve derecede mütesâvî vukû'unda esnine meşrûr olduğu ibrâz olunarak vakfiye-i sâniye burâ evkâf dâiresinde mukayyîd olduğu evkâf muhâsebeciliğinden musaddık ve vakfiye olduğu Vandaki evkâf-ı vakfiyesinin bin iki yüz altmış yedi târihiyle İstanbul'da evkâf dâiresinde mukayyîd olduğu ibrâz kılınan berât-ı 'âlîşânda mûnderic ve burâ mahkeme-i şer'îyyesinde mahfûz [108] sûreti müsaddıklarına müvâfık olduğu görülen müberrîz vakfiyyetin mûnderecâtından mütebbeyîn ve (müstebân?) olub Hasro Paşa evlâdından batında akdem vekîl Ahmed Efendi'nin müvekkilinin müvekkilesi mezbûre Nazîre Hânım'dan başka bulunmadığını ibrâz olunan berât-ı 'âlîşân ile ve derece rüşd ve bülûğa vusûluda yine mahkeme-i şer'îyye şer'îyye'ye müberrîz mâru'z-zikr i'lâm -ı şer'î mazmûniyle sâbit ve mütehakkık olmağın Van'da bulunan Hasro Paşa evkâfının tevliyeti bâ-berâtı 'âlîşân pederi müteveffâ Mehmed Rızâ Beğ'in mahlûlundan kerîmesi mezbûre Nazîre Hânım'a tevcihe bulunduğu gibi Bitlis'de bulunan işbu Rahvâ hânı evkâfı tevliyyetinin dahi kezâlik mezbûre Nazîre Hânım'a tevcîhi iktizâ edeceğinden ol-husûsda dahi yedinde bir kıt'a berât-ı 'âlîşân sadaka ve ihsân buyrulmak üzere der-devlet-medâra 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâlis 'aşar min şeh-r-i Ramazânî'l-mübârek li sene seb'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-51-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Safer Beğli-zâde Hacı Kâsım Efendi bin Mahmûd'un verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Gülsüm bint-i Abdurrahman Efendi ile sulb-i kebîr oğlu Abdülhamîd Efendi ve sulbiye-i kebîre kızı 'Aîşe ve sağîre kızı Vasfiye'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sirren ve 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlûş-şehâde oldukları nümâyân olan Safer Beğli-zâde Mehmed Efendi ibn-i Mustafa Efendi bin Mahmûd Ağa ve mübâşir Beşşâr Ağa bin Mehmed bin Abdullah nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri otuz iki sehinden olub sihâm-ı mezkûreden dörd sehmi zevce-i mezbûre Gülsüm'e ve on dörd sehmi ibn-i kebîr mûmâ ileyh Abdülhamîd Efendi'ye ve beherine yedişer sehinden on dörd sehmi dahi bintân-i mezbûretân 'Aîşe'ye ve Vasfiye'ye isâbet edeceği lede's-şer'i 'l- enver zâhir ve muhakkık olmağın ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâdî 'aşar min Şevvâli'l-mükerrem li sene seb'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-52-

Fi'l-asl Harpût Vilâyetine mülhâk Şakşuvâr kazâsı ahâlisinden olub hâlâ medîne-i Bitlis'in Zeydân mahallesinde sâkin makaracı esnâfından Çolâk Hasan bin Zimzekoğlu Hüseyin nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde Merkez Polis efrâdından olub mahkeme-i mezkûreye ihzâr edilen bir re's estire min kibeli'l-hükûme vâzı'ı'l-yed olarak kibel-i şer'den husûs-u re'y olunan Hasan Efendi bin Mehmet Ağa müvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelam edûb işbu meclis-i şer'i 'âlîde mu'ayene ve müşâhede olunan doru renkli ağzıyla gözü ve sol alnının buhâf yeri beyâz nişânlı sekiz yaşında bir re's dişi estir'i târihten üç sene mukaddem mezkûr Harpût Vilâyetine mülhâk Nurke kazâsının Nimorcî karyesinde Berhoğlu Molla nâm kimesneden on beş 'aded lirâyı'Osmânî semen medfû' mukâbilinde iştirâ edûb târih-i mezkûrden beri yedimde şirâen mâlım iken bundan iki sene mukaddem Erzurûm Vilâyetine mülhâk Kîfî

kazâsının Akpınâr karyesinde eşkıyâ tarafından yedimden gasb edilûb târihden üç gün mukaddem medîne-i Bitlis çarşısında Şeyh Fethullah Efendi-zâde Şeyh ‘Alâeddîn Efendi ile Kâtırcı Moyîs yedinde görmemle merkez polis dâiresine vâki‘ olan mürâca‘atım üzerine merkûm Moyîs’den estir-i mezkûr der-dest edilib polishâneye teslîm olunmuş ise de merkûm [109] Moyîs firâr ederek estir mezkûr polis yedinde kalmış olduğundan elan polis dâiresi nâmına işbu hâzır-ı bi’l-meclis Hasan Efendi vâzı’ı’l-yed olmağla suâl olunub mezkûr estir’in tarafıma teslîmi içün Efendi-i mûmâ ileyhe tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ğabbı’d-da‘vâ ve’l-istintâk ol-dahi cevâbında müdde‘i-i merkûmun mürâca‘atı üzre merkûm Moyîs ile estir-i mezkûr der-dest edilib merkûm Moyîs’in ğuyûbetine mebnî dâire nâmına vâzı’ı’l-yed ise de lâkin müdde‘i-i merkûmun mülkü olduğunu bilmediğini îfâde ve beyân edildikde müdde‘i-i mezbûr Hasan’dan ber-vech-i muharrer müdde‘âsına mütâbık beyyine-i şer‘iyye istenildikde her biri evvelen bâ-veraka-i mestûra Zeydân mahallesi ahâlisinden tüccar-ı mu’teberâtıdan Nasreddîn Efendi ibn-i Yâsin Efendi ve Es’ad Efendi bin ‘Abdî Ağa’dan sirren ve Ba‘dehû mûmâ ileyhimâ ile mahalle-i mezbûreli Keleşoğlu Mirzâ bin Veli ve Taş mahalleli Köle Yûsuf-zâde Beşşâr bin Ya‘kûb nâm kimesnelerden dahi ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlû’ş-şehâde oldukları iş‘âr ve bi’l-muvâcehe ihbâr olunan her biri mezkûr Harpût Vilâyetinin Şakşuvâr kazâsı ahâlisinden Hüseyin bin Ömer bin Hüseyin ve diğeri Hasan bin Ömer bin Mehmed nâm kimesnelerin mezkûr estirii erâ’e ile vech-u vechiye-i şer‘i üzre eyledikleri şehâdetleriyle ba‘de’l-isbat ve’l-halef mûcebince mevsûfü’l-eşkâl mezkûr estiri müdde‘i-i merkûm Hasan’a teslîme müdde‘i ‘aleyh mezbûr Hasan Efendi’ye tenbîh olunduğu i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’l- hâmis ‘aşar min Recebi’l-ferd li sene seb’a ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-53-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’e mülhâk Si’îrd Sancağının (Senîb?) karyesi ahâlisinden olub medîne-i Bitlis’in Zeydân mahallesinde müsâfîren sâkin Mevlûd bin Ahmed bin Sofî Abdullah nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer‘iyyesinde mün‘akıd meclis-i şer‘imizde medîne-i mezbûreye marbût Yâko karyesi ahâlisinden Yûnus bin Abdurrahman bin Hüseyin müvâcehesinde da‘vâ ve takrîr-i kelâm edûb işbu meclis-i

şer‘i ‘âlîde mu‘âyene ve müşâhede olunan (...) kır renkli ve karnının altı beyâz nişanlı yedi yaşında bir re’s erkek merkebi târihinden bir buçuk sene mukaddem karyemiz ahâlisinden Mustafa bin Selîm’den dört yüz kırk beş kurûş semen medfû‘ mukâbilinde iştirâ edûb târih-i mezkûrden beri yedimde şirâen malım ve mülküm iken bundan dört gün mukaddem mezkûr Si’îrd Sancağına mülhâk (Pâki ?) karyesinde (...) iken karyemiz ahâlisinden Hamza bin İbrahim nâm kimesne tarafından sirkat edilib bu tarafa geldiğini haber almış olduğumdan kendisini ta’kîb ederek Bitlis’e geldiğimde mevsûfu’l-eşkâl mezkûr merkebi merkûm Yûnus yedinde görmemle bi’l-istihkâk hâlâ taleb ederim deyû ğibbi’d-da‘vâ ve’l-istintâk müdde‘i ‘aleyh mezbûr Yûnus dahi cevâbında mevsûfu’l-eşkâl mezkûr merkebi bu gün medîne-i mezbûre çarşı meydânında ismini bilmediğim (...) bir kürdden iki yüz yetmiş sekiz kurûşa iştirâ edûb ol-vecihle vaz‘ı yed ve müdâhale ederim deyû müdde‘i-i mezbûrun ber-vech-i muharrer müdde‘âsını külliye inkâr eyledikde müdde‘i-i mezbûrdan ber-vech-i muharrer müdda‘âsına mütâbık beyyine-i şer‘iyye istenildikde her biri evvelen bâ-veraka-i mestûre Bitlis’in Zeydân mahallesi ahâlisinden Kazancı-zâde Musa bin ‘Abdî ve Hersân mahalleli Cindî bin Hasan nâm kimesnelerden sırren ve Ba‘dehû mezbûrân ile Si’îrd sancağının (Hafza ?) karyesi ahâlisinden ‘Osmân Ağa ibn-i Hacı Berho ve ‘Abdî bin Ali nâm kimesnelerden dahi ‘alenen lede’t-tezkîye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde oldukları iş‘âr ve bi’l-muvâcehe ihbâr olunan sancağ-ı mezkûrun Fersâf karyesi ahâlisinden Şeyh Ali bin Süleymân bin Ali ve Melo bin Hâlid ibn-i İsmâ‘îl nâm kimesnelerin mezkûr merkebi erâ’e ile vech-u vech-i şer‘i üzre eyledikleri şehâdetleriyle ba‘de’l-isbât ve’l-halef mûcebince mevsûfu’l-eşkâl mezkûr merkebi müdde‘i-i mezbûr Mevlüd’e teslîme müdde‘i ‘aleyh mezbûr Yûnus’a tenbîh olunduğu i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâlis ‘aşar min şehr-i Cemâziye’l-âhir li sene seb’a ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-54-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’e mülhâk Mutkî kazâsının Zendir karyesi sâkinelerinden olub medîne-i mezbûreye merbût Hürmüz karyesinde sâkine Hûrî bint-i Şâkir nâm hâtûn medîne-i mezbûre mahkeme-i şer‘iyyesinde mün‘akıd meclîs-i şer‘imizde merkez piyâde jandarma çâvuşânından olub mahkeme-i mezkûreye ihzâr edilen

bir re's sığır min kibeli'l-hükûme vâz'ı'l-yed olub kibeli şer' den husûs-u re'y olunan Şeref Çâvuş bin Raşîd muvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb işbu meclîs-i şer'î 'âlîde mu'âyene ve müşâhede olunan sarı renkli yüz kurûş [110] değer kıymetli bir re's sığır kendi sığırimdan doğma nitâcen malım iken târihten bir sene mukaddem Mutkî 'aşâyiri tarafından hânem derûnunda sirkat edilib hükûmet-i seniyye tarafından kazâ-i mezkûrdan merkez vilâyete celeb edilen bir takım hayvânât meyânında el-hâlet-u hâzihi mevsûfu'l-eşkâl mezkûr sığır görmemle bi'l-istihkâk hâlâ taleb ederim. Deyû ğibbi'd-da'vâ ve'l-istintâk müdde'i 'aleyh mezbûr Şeref Çâvuş dahi cevâbında fi'l-hakîka hayvânât-ı mezkûre mezkûr Mutkî kazâsından mezkûr vilâyete celeb edilib mevsûfu'l-eşkâl sığır dahi ol-meyânda aldığını ve li eclî'l-memûriye vaz'ı yedini tav'an ikrâr-ı mâ'adâ müdde'ie-i mezbûrenin ber-vech-i muharrer netâcen müdde'âsını külliyyen inkâr eyledikde müdde'ie-i mezbûre Hûrî'den ber-vech-i muharrer nitâcen da'vâsına mütâbık beyyine-i şer'iyye istenildikde her biri evvelen bâ veraka-i mestûre medîne-i Bitlis'in Zeydân mahallesi ahâlisinden 'Osmân bin Mustafa ve Fekâ Mehmed bin Zülfû nâm kimesnelerden sırren ve Ba'dehû mezbûrân ile merkeze merbût Kasrîn karyesi ahâlisinden Seyyid Abdülkâdir bin Şeyh bin Tâhir ve Hürmüz karyeli Ali bin Cihângîr nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukarı iş'âr bi'l-muvâcehe ihbâr olunan her biri mezkûr Hürmüz karyesi ahâlisinden İsmâ'îl bin Gülo bin İsmâ'îl ve Mahko bin Saruhân bin Yûsuf nâm kimesnelerin mezkûr sığır erâ'e ile vech-u vech-i şer'î üzre eyledikleri şehâdetleriyle ba'de'l-isbât ve'l-halef mücebince mevsûfu'l-eşkâl mezkûr sığır müdde'ie-i mezbûre Hûrî'ye teslîme müdde'i 'aleyh mezbûr Şeref Çâvuş'a tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâdî 'aşar min şehr-i Ramazânî'l-mübârek lî sene seb'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-55-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e merbût Nâhiye nâhiyesi kurâsından Ölek-i 'ulyâ karyesi ahâlisinden ve 'Asâkir-i Şahâne Süvâri Yirmi Üçüncü Alayın Üçüncü Bölük efrâdından iken bundan akdem vefât eden Tâhir bin Cum'a'nın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Emîne bint-i Yûsuf Çâvuş ile anası 'Âişe bint-i Hacı Ali ve sulbiye-i

sağîre kızı Hünâf ve babası Cum'a'ya muhzire ve başka vârisi olmadığı herbiri karye-i mezbûre ahâlisinden sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Kâsım bin Hakverdî bin Ahmed ve Nâdir bin Teylo bin Mehmed nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri yirmi dörd sehimden olub sihâm-ı mezkûreden üç sehmi zevce-i mezbûre Emîne'ye dörd sehmi ümm-i mezbûre 'Âişe'ye ve on iki sehmi bint-i sağîre-i mezbûre Hünâf'a ve beş sehmi dahi eb-i mezbûr Cum'a'ya isâbet edeceği lede's-şer'i'l-enver zâhir ve müstahak olmağın ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâdis ve'l-'işrîn min Şevvâli'l-mükerrem lî sene seb'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-56-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e merbût Nâhiye nâhiyesi kurâsından Ölek-i 'ulyâ karyesi ahâlisinden ve 'Asâkiri Şahâne Süvârî Yirmi Üçüncü Alâyın Üçüncü Bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât eden Hasan nâm-ı diğeri Mecîd bin Teylo'nun verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Hünâf bint-i Raşîd ile li ebeveyn birâder-zâdeleri Habîb ve Abdullah ebnân başına muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri karye-i mezbûre ahâlisinden sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Kâsım bin Hakverdî bin Ahmed ve Nâdir bin Teylo bin Mehmed nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri sekiz sehimden olub sihâm-ı mezkûreden iki sehmi zevce-i mezbûre Hünâf'a ve beherine üç sehimden altı sehmi dahi sağîrân-ı mezbûrân Habîb ve Abdullah'a isâbet edeceği lede's-şer'i'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâdis ve'l-'işrîn min Şevvâli'l-mükerrem li sene seb'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

[111]

-57-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi ahâlisinden ve 'Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alâyın İkinci Tâbûrunun Üçüncü Bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât eden Mehmed bin Yûnus'un verâseti anası Bedriye bint-i Şa'bân ile li ebeveyn er karındaşları Ahmed ve Şahâb ve Eyyûb ve li ebeveyn kız karındaşları Perîşân ve 'İffet'e muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sırren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Haydar bin İbrâhim bin Mustafa ve Mirza bin Abdülcelîl ibn-i İbrâhim nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de-d-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri kırk sekiz sehimden olub sihâm-ı mezkûreden sekiz sehmi ümm-i mezbûre Bedriye'ye ve beherine onar sehimden otuz sehmi benûn-u mezbûrûn Ahmed ve Şahâb ve Eyyûb'e ve beherine beşer sehimden on sehmi mezbûretân Perîşân ve 'İffet'e isâbet edeceği lede's-şer'i'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâmis 'aşar min Zi'l-ka'deti's-şerîfe li sene seb'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-58-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi sâkinelerinden zât-ı mahalle-i mezbûreli Mehmed Efendi bin Şûşîn ve Fâris bin Ahmed ta'rîfiyle mu'arrefe 'Âişe bint-i Haydar bin Şeref nâm hâtûn medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde Zeydân mahallesi ahâlisinden terzî Mehmed bin Abdülmecîd muvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm idûb târihden on gün mukaddem işbu hâzır merkûm Mehmed beni beş yüz kurûş mehr-i mü'eccel tesmiyesiyle mahzer-i şühûdda kendisine 'akd-ı nikâh ederek beynîmizde halvet-i sahîhâ ve duhûl vâki' olmuş iken bundan üç gün mukaddem beni talâk-ı selâse ile tatlîk ederek zimmetinde mütekarrır ve ma'kûd-u 'aleyh meblağ-ı mehr-i mezkûr beş yüz kurûş ile nafaka-i 'iddet ve maunet-i süknâm içûn yevmiye ikişer kurûşdan iki yüz kurûşun bana edâ ve teslîm'e kibel-i şer'den kendisine

tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ğıbbı'd-da'vâ ve'l-istintâk müdde'î 'aleyh zevc-i mezbûr Mehmed dahi cevâbında müdde'îye-i mezbûre ancak üç yüz kurûş mehr-i mü'eccel tesmîyesiyle zevce-i menkûha-i medhûl-u bihâsı olduğunu ve mezbûreyi talâk-ı selâse ile tatlîk eylediğini tav'an ikrâr-ı mâ'adâ iki yüz kurûş ziyâde mehr müdde'âsını inkâr ve ol-mikdâr kurûş nafaka-i 'iddet-i mezkûre i'tâsına iktidârı olmadığını ifâde ve beyân eyledikde müdde'îye-i mezkûreden ziyâde mehr müdde'âsıyla nafaka-i 'iddet olarak yevmiye iki kurûş i'tâsına zevc-i mutlakı merkûm Mehmed'in iktidârı olduğunu isbat içûn beyyine-i şer'îyye istenildikde müdde'âsını isbattan izhâr-ı 'acz ederek müdde'î 'aleyh merkûmun tahlîfiyle nafaka-i 'isâr takdîrini talep etmekle müdde'î 'aleyh merkûm Mehmed dahi tahlîfden imtinâ' ve nukûl etmeğin mûcebince müdde'îye-i mezbûrenin ber-vech-i muharrer beş yüz kurûş mehr-i mü'eccel alacak hakkı ile nafaka-i 'isâr olarak yevmiye kırkar paradan nafaka-i 'iddet ve maunet-i süknâsı içûn kibel-i şer'den takdîr kılınan yüz kurûşun bana cem'an altı yüz kurûşun müdde'îye-i mezbûreye edâ ve teslîme müdde'î 'aleyh mezbûr Mehmed'e tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâmis 'aşar min Zi'l-kâ'deti's-şerîfe li sene seb'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-59-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi ahâlisinden ve 'Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alâyın Birinci Tâbûrunun Dördüncü Bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât eden Kuşçuoğlu Şükrü bin 'Îsâ'nın verâseti anası Bidâd bint-i Abdullah ile babası 'Îsâ bin Hasan'a muhzire ve başka vârisi olmadığı herbiri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sirren ve 'alenen lede't-tezkîye [112] 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Bebo Ahmed-zâde Hakverdî bin Ali ve Mustafa bin Sâlih nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri üç sehîmden olub sihâm-ı mezkûreden bir sehmi ümm-ü mezbûre Bîdâd'e iki dahi eb-u mezbûr 'Îsâ'ya isâbet edeceği lede's-şer'î'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'r-râbi' ve'l-'işrîn min Zi'l-kâ'deti's-şerîfe li sene seb'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhâk Çukûr nâhiyesi kurâsından Balbekân karyesi ahâlisinden Sofî Bedîr bin Yûsuf bin Hacı Resûl nâm kimesne medîne-i mezbûre merkez mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde Bulanık kazâsına mülhâk Tır karyesi ahâlisinden Feyyâd bin Fekâ 'Osmân bin Hamza müvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb işbu meclis-i şer'î 'âlîde mu'âyene ve müşâhede olunan siyah renkli ve sol boynuzu kırık nişanlı on yaşında bir re's öküzü târihden altı sene mukaddem mezkûr Çukûr nâhiyesinin (Bîz?) karyesi ahâlisinden Mûsâ bin Muhyiddîn iki yüz kurûş semen medfû' mukâbilinde iştirâ edûb târih-i mezkûrden beri yedimde şirâen malım iken târihden bir buçuk sene mukaddem Malazgird kazâsında hasta almak üzre gittiğimde kazâ-i mezkûrun Hanoğlu karyesi civârında eşkıyâ tarafından yedimde ğasb edilûb dünkü gün Bânhân mevki'inde işbu müdde'î 'aleyh mezbûr Feyyâd yedinde görmemle merkez Polis dâiresine vâki' olan mürâca'atım üzerine mezkûr öküz ile merkûm Feyyâd der-dest edilûb buraya getirilmiş olmağla mahafaza olunub mezkûr öküzün bana teslîmi içün müdde'î 'aleyh mezbûr Feyyâd'a kibel-i şer'den tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ğibbi'd-da'vâ ve'l-istintâk müdde'î 'aleyh mezbûr Feyyâd dahi cevâbında mevsûfu'l-eşkâl mezkûr öküzü târihden yedi mâh mukaddem karyemiz ahâlisinden Şeyh Dervîş bin Şeyh Halîl'den yüz yirmi kurûş semen medfû' mukâbilinde iştirâ edûb târih-i mezkûrden beri şirâen malım olmak üzre vaz'ı yed ve tasarrûf etmekte iken dün karyeme gider iken müdde'î-i merkûm Sofî Bedîr mevsûfu'l-eşkâl mezkûr öküzü yedimde görmekle malı olduğunu beyân ve orada hâzır bulunan müslimûn tarafından vâki' olan şehâdet üzerine bana da kanâ'at hâsıl olmuş deyû müdde'î-i mezbûrun ber-vech-i muharrer müdde'âsını ikrâr etmeğın mûcebince müdde'î-i mezbûr Sofî Bedîr ba'de't-tahlîf mevsûfu'l-eşkâl mezkûr öküzün kendisine teslîmine müdde'î 'aleyh mezbûr Feyyâd'a tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâdis 'aşar min Zi'l-kâ'deti's-şerîfe li sene seb'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-61-

‘İyd-i adhâ i ‘lâmı

Ma’rûz-ı dâ‘îleridir,

İşbu bin üç yüz yirmi yedi senesi Zi’l-kâ’de ve Zi’l-hicce ğurreleri buraca bi’r-ru’ye sâbit olamayûb lâkin Dârü’l-hilâfeti’l-‘aliyyede Ser Müneccîm Efendi’nin ihrâc eylediği sene takvîmiyle ehl-i hisâb ‘indinde mu’teber kâ’ide-i ehcez-i rubûdiyye de ğurre-i Zi’l-hiccetî’ş-şerîfe Salı gününden müte’ayyîn olmasına ve inde’l-furûda ehl-i hisâb kavliyle ‘amelde şer‘an câiz ve mu’teber bulunmasına binâen şehr-i şerîf-i mezkûr ibtidâsı Salı günü i’tibâr alınıb şu halde yarınki dokuzuncu Çihârşenbe günü yevm-i ‘arefe-i bâhiru’l-mezâyâ ve ferdâsi onuncu Pençşenbe gününde yevm-i adhâyı mu’ayyin-i mutâyâ olmak iktizâ etmeğin ol-vecihle i’lân-ı keyfiyyet buyrulmak üzre huzûr-u ‘âlîlerine ‘arz ve i’lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâmin min Zi’l-hiccetî’ş-şerîfe li sene seb’a ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

[113]

-62-

Eytâm Müdîri Mehmed Emîn Efendi’nin Kefâlet Senedi

Bitlis Vilâyeti merkezinin emvâli eytâm müdîri bulunan Zeydân mahallesi ahâlisinden Molla Ali Kâdî-zâde Mehmed Emîn ibn-i Tâhir Efendi emvâli eytâma ‘âid olub kendisinin yed-i hıfz ve idâresinde veya taht-i nezâretinde bulunan emvâl ve eşyâ ve nukûddan cüz’î ve küllî her ne sûretle olur ise olsun zimmetine geçirmiş veyâhûd âhire geçmesine müsâ’ade etmiş bulunur ve müstelzim cezâ olsun olmasın kavânîn ve nizâmât mevzû’a ve evâmir-i mahsûsa hükmünce red ve i’âde veya tazmînât ile mükellef olur ise ve ahvâl-i mezkûreden her birisi kendisinin ikrârı veya mensûb olduğu idârece görülen muhâsebe ve evrâk ile anlaşılır ise istihsâl-i hükme muhtâç olmaksızın doğrudan doğruya her birimiz âhirin zimmetine lâzım gelen meblağa dahi kefil olmak üzre başka başka

te'diye ve tazmîne kefil-i bi'l-mâl olduğumuzu ve tazmînât-ı vâkı'ayı taht-ı tasarrufumuzda bulunan emlâk ve arâzî ile tEmîn eylediğimizi mübeyyîn işbu kefâletnâme i'tâ kılındı. Fî 28 Zilka'de li sene 1325 / 28 Teşrîn-i sâni (1)325

Şerefhan-zâde Güllî bint-i Hacı Mehmed Beğ

imza

Güllü

Çukur nâhiyesine merbût Kutnî karyesi ahâlisinden Nâdir bin Ni'mo

İmza

Nâdir

Çukur nâhiyesine merbût Kutnî karyesi ahâlisinden Ömer bin Kajo

İmzâ

Ömer

**Sıra numarası/Karyesi/Cinsi/Kıtâ'at/Kıymet-i muhmenesi/Defter mâh/
Mütesarrıfı**

43-45 / Kutnî / Tarlanın dört hissesinden bir hissesi / 3 / 9000 / Teşrîn-i sâni dâimi/
Nâdir bin Ni'mo

47-53/ Kutnî/ Tarla/ 6/9 / 7045 / Teşrîn-i sâni dâimi Ömer bin Kajo

Numro

130

Lede'l-müraca'a kefil-i merkûmân namlarında kaydına tesâdüf olunan arâzinin sûret-i kaydı bâlâyâ nakl ve terkîm kılınmış olmağla vergi mümeyyizliğine tevdi' olunur.

Pul	Pul	Pul
Mühür	Mühür	Mühür
Bitlis Vilâyeti	Bitlis Vilâyeti	Bitlis Vilâyeti
Defter-i Hâkânî	Defter-i Hâkânî	Defter-i Hâkânî

<u>Kıymeti</u>	<u>Numara</u>	<u>Cinsi</u>	<u>Mevki'i</u>	
7500	6	(...) tarla	Yılor	} Nâdir bin Ni'mo'nun
500	3	" "	Gorî ğaryân	
<u>1000</u>	<u>1</u>	" "	Girân	
9000				
1000	12	Tarla	Gorî ğaryân	} Ömer bin Kajo nâmına
1875	14	"	Nakıl	
1000	22	"	"	
1800	26	"	Akar 'aklân	
1650	8	"	Yılor	
<u>120</u>	<u>0</u>	"	Dik	
7050				

Numro

713

Kefâlet-i merkûmândan bâlâ da muharrer olduğu vechiyle Nadir bin Ni‘mo’nun üç kıt‘a tarlasının dokuz bin kurûş ve diğér Ömer bin Kajo’nun altı kıt‘a tarlasının yedi bin elli kurûş kıymet muhmeneleri olduğu anlaşılmış ve işbu kefâletden dolayı mahcûz bulunduğu kaydına şerh ve işâret verilmiştir.

Muhâsebe

1 Kânûn-u evvel (1)325

Pul

2868

Kutnî karyeli Ömer bin Kajo ve Nâdir bin Ni‘mo’nun merkez kazâsı i‘şâr ve rusûmâtından zimmet-i emîriyyeleri kaydına tesâdüf oluna mâ meşrût. Li sene 2 Kânûn-u evvel (1)325

Mühür

Muhâsebe-i Vilâyeti Bitlis

[114]

Muhâsebe

2 Kânûn-u evvel (1)325

Mezbûre Güllü’nün dahi kaydı ihrâc edilmek üzere devâir-i ‘âidesine (...)

**Sıra numarası/Mahallesi/Cinsi/Kıtâ‘at/Kıymet-i muhmenesi/Defter mâh/
Mütesarrıfı**

48 / Hersân/ Fırının nısıf hissesi / 5750 / Kânûn-u evvel (1)322 / Güllü bint-i Hacı Mehmed Beğ

Numara

333

Mezbûre Güllü nâmında kaydına tesâdüf olunan nısıf fırının sûret-i kaydı bâlâyâ nakl ve terkîm kılınmış olmağla vergi muharrerliği me'mûrîyne dâiresine tevdî' olunur.

Kıymeti / Numarası / Cinsi / Mevki'i

10000 / 48 / Nısfu fırın / Minâre altı

Numro: 738

Eytâm Müdîri Emîn Efendi mü'ehhiran kefil olan Hacı Beğ kerîmesi Güllü Hânım'ın bâlâda muharrer olduğu vecihle bir bâb nısf-ı fırının on bin kurûş kıymeti olduğu bi'l-mürâca'a kayden anlaşılmış ve işbu kefâletden dolayı kaydı bâlâsına haciz işâreti verilmiştir.

Pul

Mühür

Muhâsebe-i Vilâyeti Bitlis

Numro

2116

Mühür ve imzâ cihetine 'âid mu'amele-i tasdîkiyye mukâvelât muharrerliğince îfâ olunmak ve vergi ve Defter-i Hâkânî dâirelerince kaydlarına isbât verilmek üzere Çukur'un Kutnî karyeli Ömer bin Kajo ve Nâdir bin Ni'mo ile Bitlisî Güllü bint-i Hacı Mehmed Beğ'in Defter-i Hâkânî ve vergi dâirelerinden çıkarılan emlâkı kıymet-i hâzıra ve mukayyidasıyla mûmâ ile Mehmed Emîn Efendi'nin kefâletine te'mînât olarak kabûl ve tasdîk olunur. 7 Kânûn-u evvel (1)325

(...)	(...)	Müdfîr-i muharrerât	Defterdâr	Nâib	Vâli vekîli
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür	Mühür
Münhal	Es-seyyîd	Mürsel	Ahmed Fehmî	(....)	(....)

Abdûlmecid

Hulûsi

A‘zâ	A‘zâ	A‘zâ	A‘zâ
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür
Mıgırdıc	Agob	(....)	Necmeddîn

Şahısları bizce ma‘lûm Çukur nâhiyesine merbût Kutnî karyeli Ömer bin Kajo ve karye-i merkûreli Nâdir bin Ni‘mo ve Şerefhân-zâde Güllü bint-i Mehmed Beğ oldukları ve lede’t-tefhîm münderecât-ı kefâletnâme-yi ikrâr ve zîrîni temhîr etmeleri üzerine bi’l-kayd tasdîk kılındı. 9 Kânûn-u evvel (1)325

Turuk-i(...) kâtibi Zeydân mahalleli Bahrî bin Dervîş Efendi

Mühür

Mehmed Bahrî

Muhâsebe müdâvimlerinden Zeydân mahalleli Necmeddîn bin Yâsin Efendi

Mühür

Necmeddîn

No:169

Haricde tanzîm olunan işbu kefâlet nâme zîrînde mevdû‘ imzâ ve mühür isimleri bâlâda muharrer şâhidlerin tasdîkiyle ma‘lûm Çukur nâhiyesine merbût Kutnî karyeli Ömer bin Kâjo ve karye-i mezkûreli Nâdir bin Ni‘mo’nun ve Şerefhân-zâde Güllü bint-i Hacı Mehmed Beğ oldukları ve lede’t-tefhîm münderecât-ı kefâletnâme-yi ikrâr ve zîrîni temhîr etmeri üzerine bi’l-kayd tasdîk kılındı. 9 Kânûn-u evvel (1)325

Bitlis mukâvelât muharriri vekîli ve mahkeme-i bidâyet zabıt kâtibi Zeydân mahalleli Ya‘kûb bin Ahmed Efendi

Mühür

Pul

Pul

Ya‘kûb Sıdkı

9 Kânûn-u evvel (1)325

9 Kânûn-u evvel (1)325

Mühür

Mühür

Ya‘kûb Sıdkı

Ya‘kûb Sıdkı

İşbu kefâlet senedi zuhrunda sûret-i kaydı mahrec emlâk ve arâzinin kefâlet hükmü bâkî oldukça âhere satdırılmamak üzere kaydına işâret lâzım ve terkîm kılındı.

Mühür

Bitlis Vilâyeti Defter-i Hâkânî Müdîri

[115]

-63-

Bitlis Vilâyeti merkezi medîne-i Bitlis’in Kızılmescid mahallesi ahâlisinden olub medîne-i mezbûre Merkez Nüfus baş kâtibi iken bundan akdem vefât eden ‘Osmân Efendi ibn-i ‘Ârif Efendi’nin verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Kışmış bint-i Dervîş Beğ ile babası mûmâ ileyh Arif Efendi ve sulb-i kebîr oğlu Hüsâmeddîn ve sulb-i sağır oğulları

Kemâl ve Sa'îd ve Mes'ûd ve Es'ad ve Reşâd'a muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sırren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân mezkûr istinâf zabıt kâtibi Abdürrahman Efendi ibn-i Hakverdî ibn-i Abdürrahman ve berber Receb bin Mehmed bin 'Ubeyt nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mirâsiyeleri yüz kırk dört sehimden olup sihâm-ı mezkûreden on sekiz sehmi mezbûre Kışmış'e ve yirmi dört sehmi mûmâ ileyh 'Ârif Efendi'ye ve beherine on yedişer sehimden yüz iki sehmi mezbûrun Hüsâmeddîn ve Kemâl ve Sa'îd ve Mes'ûd ve Es'ad ve Reşâd'a isâbeti lede'ş-şer'i'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağla ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâbi' ve'l-'işrîn min Zi'l-hiccetî'ş-şerîfe li sene seb'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-64-

Bitlis Vilâyeti merkezi medîne-i Bitlis'e mülhâk Kutum karyesi ahâlisinden ve 'Asâkir-i Şahâne Otuzuncu Alâyın Birinci Tabûrunun Dördüncü Bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât eden Halîl bin Ali'nin verâseti anası Sabriye bint-i Hâlid ile li-ebeveyn er karındaşları Mehmed ve Câsım ve Kâsım ve li-ebeveyn kız karındaşları Kumrî ve Sûsî'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri karye-i mezkûre ahâlisinden sırren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları nümâyân Raşîd bin Hindî bin Murâd ve Bedîr bin Mûsâ bin Mahmûd nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mirâsiyeleri kırk sekiz sehimden olup sihâm-ı mezkûreden sekiz sehmi mezbûre Sabriye'ye ve beherine onar sehimden otuz sehmi mezbûretân Kumrî ve Câsım ve Kâsım'a ve beherine beşer sehimden on sehmi dahi mezbûretân Kumrî ve Sûsî'ye isâbeti lede'ş-şer'i'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâlis ve'l-'işrîn min Zi'l-hiccetî'ş-şerîfe li sene seb'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhâk Ahlat kazâsı kurâsından (Kirs?) karyesi ahâlisinden Muhyiddîn bin Keleş bin Ali nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde Mutkî kazâsının Mîrtâğ karyesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden Mıgırdıç veled-i Kızır veled-i Sîmon muvâcehesinde da'va ve takrîr-i kalam edûb işbu meclis-i şer'î 'âlîde mu'ayene ve müşâhede olunan siyâh renkli ve boynunun ortasıyla alnı sarı nişanlı iki yüz kurûş değer kıymetli beş yaşında bir re's öküz kendi sığırmıdan artma/üretme nitâcen malım iken târihten tahmînen bir ay evvel Bitlis'e (.....) götürüb çarşı meydânında yedimden kazâen zâyî' olub el-yevm işbu müdde'î 'aleyh merkûm Mıgırdıç dahi cevâbında mevsûfu'l-eşkâl mezkûr öküzü târihten bir mâh mukaddem Bitlis'den karyesine gider iken Zeydân mahallesinin alayıştımâl mevki'inde görüb zâyî' olmamak üzere karyesine vâki' hânesine götürerek bir mâh nezdinde kalkdıktan sonra evvelki gün Bitlis'e gelib çarşı karakolhânesinde olan Polis komiseri tarafından mezkûr öküzün karakolhâneye götürülmesi içün kendisine vâki' olan tenbihât üzerine mezkûr öküzü bugün götürüb el-hâletu hâzihî yedinde mevcûd olduğunu ikrâr-ı mâ'adâ müdde'î-i mezbûrun ber-vech-i muharrer netâc müdde'âsını külliye inkâr eyledikde müdde'î-i mezbûrden ber-vech-i muharrer netâc müdde'âsına mutabık beyyine-i şer'îyye istenildikde her biri evvelen bâ veraka-i mestûre Kızılmescid mahallesi ahâlisinden Mehmed bin Ahmed [116] ve kasab esnâfından 'Ubeyt bin Şûşîn nâm kimesnelerden sirren ve Ba'dehû mezbûrân ile mahalle-i mezbûreli Molla Mirzâ bin Hacı Mustafa ve Taş mahalleli Raşîd bin Feyzullah nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları iş'âr ve bi'l-muvâcehe ihbâr olunan mezkûr Kirs karyesi ahâlisinden Keleş bin Zeyd ve bin Keleş ve Ali bin Keleş bin Haso nâm kimesnelerin mezkûr öküzü erâ'e ile vech-u vech-i şer'î üzere eyledikleri şehâdetleriyle ba'de'l-isbât ve'l-halef mücebince mevsûfu'l-eşkâl mezkûr öküzü müdde'î-i mezbûr Muhyiddîn'e teslîme müdde'î 'aleyh merkûm Mıgırdıç'a tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin min Zi'l-hiccetî's-şerîfe li sene seb'â ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhâk Çukur nâhiyesinin Kutnî karyesi ahâlisinden ve 'Asâkir-i Şahâne Otuzuncu Alâyın Birinci Tabûrunun Dördüncü bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât eden İsmâ'îl bin Nâdir'in verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Bîzâr bint-i Nâdir ile sulb-i sağır oğulları Çerkes ve Es'ad ve Ta'lû'ya muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri karye-i mezkûre ahâlisinden sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Şeyho bin 'Osmân bin Ma'ko ve 'Osmân bin Şa'bân bin Mahmûd nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-d-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri yirmi dört sehimden olub sihâm-ı mezkûreden üç sehim-i zevce-i mezbûre Bîzâr'e ve beherine yedişer sehimden yirmi bir sehim dahi benûn-u mezbûrûn Çerkes ve Es'ad ve Ta'lû'ya isâbeti hükm-i ferâiz icâbından bulunmuş olmağla ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâmis 'aşar min Zi'l-hiceti's-şerîfe li sene seb'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhâk Çukur nâhiyesinin Nurşîn karyesi ahâlisinden ve 'Asâkir-i Şahâne Otuzuncu Alâyın Birinci Tâbûrunun İkinci Bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât eden Sa'îd bin Haso bin Mustafa'nın verâseti li ebeveyn kız karındaşı Beko ile li ebeveyn 'ammî-zâdeleri Mehmed ve Mustafa ebnân Dervîş bin Mustafa'ya muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri sirren ve 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân karye-i mezkûre ahâlisinden Abdülazîz bin Hasan bin Sinân ve Şemseddîn bin Hüseyin bin Hâlid nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-d-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri dört sehimden olub sihâm-ı mezkûreden iki sehim mezbûre Beko'ya ve beherine birer sehimden iki sehim dahi mezbûrân Mehmed ve Mustafa'ya isâbet edeceği lede's-şer'i'l-enver zâhir mütehakkık

olmağın ol-vecihle ‘arz ve i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’t-tâsi‘ min Muharremi’l-harâm li sene semânin ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-68-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Zeydân mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Molla İbrahim bin Zülfikâr’ın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi ‘Aişe bint-i Abdullah ile sulb-i kebîr oğlu Mehmed ve sulbiye-i sağîre kızı Fâtîma’ya Ba‘dehû mezbûre ‘Aişe’nin dahi vefâtıyla verâseti sadr-ı kebîr oğlu mezbûr Mehmed ile sadriye-i kebîre kızı mezbûre Fâtîmâ’ya muhzire va tashîh-i mes’ele-i mîrâsiyeleri bi-hükmi’l-münâsehati’ş-şer’iyye yirmi dörd sehimden olub sihâm-ı mezkûreden on altı sehmi mezbûr Mehmed’e ve sekiz sehmi mezbûre Fâtîma’ya isâbeti tahakkukundan sonra vârisân-ı mezbûrândan olub zâtı her biri mahalle-i mezbûreli ‘Alâeddîn-zâde Abdürrezzâk bin Ca‘fer ve Sofî Haydar bin Timûr ta‘rifleriyle mezbûre Fâtîma medîne-i mezkûre mahkeme-i şer’iyyesinde mün‘akıd meclîs-i şer’imizde zikr-i âtî menzile [117] vaz‘ı yedi bi’l-beyniyye sâbit olan li ebeveyn er karındaşı mezbûr Mehmed müvâcehesinde da‘vâ ve takrîr-i kelâm edûb mahalle-i mezkûrede vâki‘ bir taraftan Kemâl-zâde Molla Ali bin Mustafa ve bir taraftan Kazğancı-zâde Fâris ibn-i İbrâhim menzilleri ve tarafını tarîk-i ‘amm ile mahdûd fevkânî iki bâb oda ve bir matbah ve tahtânî bir bâb âhûr ve bir tuzhâne ve bir revâkı müştemil bir bâb mülkü menzil babamız müteveffâyı ol-mezbûr Molla İbrâhim hâl-i hayâtında müstekkilen mâlî ve mülkü olub vaktiyle benimle birâderim müdde‘i ‘aleyh mezbûr Mehmed’e mevrûs olmuş iken menzil-i mahdûd-u mezkûrun temâmına bu esnâda mezbûr fuzûlî ve bi-ğayr-i hakk vaz‘ı yed ve müdâhale eder olmağla suâl olunub menzil-i mahdûd-u mezkûrden ber-vech-i muharrer hakka-i erîseme isâbet eden sekiz sehimden keff-i yed ve lâyı-ı vechle bana teslîme kibel-i şer‘den mezbûr Mehmed’e tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ğibbi’-d-da‘vâ ve’l-istintâk müdde‘i ‘aleyh mezbûr Mehmed dahi cevâbında menzil-i mahdûda mezkûr babası müteveffâyı ol-mezbûr Molla İbrâhîm’den kendileriyle vâlideleri müteveffîye-i sâniye-i mezbûre ‘Aişe’ye mevrûs olub vâzı’ı’l-yed bulunduğunu ikrâr ancak vâlideleri mezbûre ‘Aişe’nin vefâtında diğr zevcesinden mütevellid Ömer bin Mehmed nâmında bir oğlu olub

hatta tapû dâiresi kaydında dahi nâmı muharrer bulunduğunu ifâde eyledikde müdde‘iye-i mezbûre dahi vâlidelerinin Ömer nâmında bulunduğunu bilmediğini beyân eyledikde müdde‘i ‘aleyh mezbûr Mehmed (Mühkî?) Ömer tarafından hâsım-ı şer‘i olamaması cihetiyle müdde‘iye-i mezbûre Fâtıma verâsetinin ifâdesi vechiyle olduğu müdde‘âsını evvela bâ-veraka-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Zeydân mahallesi imâmı Molla Ali bin Molla Mustafa ve muhtarı Şemseddîn bin Mahmûd’dan sirren ve Ba‘dehû mahalle-i mezkûreli Mehmed Emîn Efendi ibn-i Tâhir Efendi ve ‘Alâeddîn-zâde Mehmed bin ‘Alâeddîn nâm kimesnelerden dahi ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlû’ş-şehâde oldukları ihbâr ve iş‘âr olunan mu‘arrefân-ı mezbûrân ‘Alâeddîn-zâde Abdürrezzâk bin Ca‘fer bin Nu‘mân ve Sofî Haydar bin Timûr bin Abdullah nâm kimesnelerin bi’l-müvâcehe ber-nehc-i şer‘i eyledikleri şehâdetleriyle isbât etmeğin mücebince menzil-i mahdûd-u mezkûrden müdde‘iye-i mezbûre Fâtıma’nın erâsen mâlike olduğu mezkûr sekiz sehm hakka-i şâyi’âsına keff-i yed ve lâyük-ı vecihle kendisine teslîme müdde‘i ‘aleyh Mehmed’e tenbîh olunduğu i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâlis ‘aşar min Muharremi’l-harâm li sene semânin ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-69-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Taş mahallesi sâkinelerinden iken bundan akdem vefât eden Nâdire bint-i Receb’in vârisi ve li eb er karındaşı olduğunu iddi‘â eden mahalle-i mezkûre ahâlisinden Tevfîk bin el-mezbûr Receb nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer‘isinde mün‘akıd meclis-i şer‘imizde müteveffiye-i mezbûrenin merkez emvâl-i eytâm sanduğunda olan nukûduna hasbe’l-memûriyye vaz‘ı yed eden emvâl-i eytâm müdürü Mehmed Emîn Efendi ibn-i Tâhir Efendi müvâcehesinde da‘vâ ve takrîr-i kelâm edûb müteveffiye-i mezbûre Nâdire Hânım’la ğâibe-i ‘ani’l-meclîs Suna’nın li-eb er ve kız karındaşı ve ğâibe ‘ani’l-meclis Güllü bint-i Maksûd Ağa’nın sadriye-i kebîre kızı ve sağîre Hedîye’nin dahi anası olub ol-vecihle müteveffâyı mezbûrenin verâseti li-eb kız karındaşı Suna ve anası Güllü ve sadriye-i sağîre kızı Hedîye’ye muhzire ve tashîh-i mes‘ele-i mîrâsiyeleri on sekiz sehimden olub sihâm-ı mezkûreden dörd sehmi bana ve iki sehmi mezbûre Suna’ya ve üç sehmi mezbûre Güllü’ye ve dokuz sehmi dahi

sağîre-i mezbûre Hedîye'ye 'aid olarak mûresemiz müteveffîye-i mezbûrenin merkez emvâl-i eytâm sanduğundan beş bin üç yüz yirmi altı kurûş on altı para alacak hakkı olup tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyemiz mûcebince meblağ-ı mezkûrdan bin beş yüz seksen üç kurûş yirmi beş para iki akça bana ve beş yüz doksan bir kurûş para mezbûre Suna'ya sekiz yüz seksen yedi kurûş yirmi dokuz para bir akça mezbûre Güllü'ye ve iki bin altı yüz altmış üç kurûş sekiz para dahi kızı sağîre-i mezbûre Hedîye'ye isâbet ederek hakka-i erîse-i mezkûrem olan meblağ-ı mezkûr bin yüz seksen üç kurûş yirmi beş parayı bana edâ ve teslîme müdür-i mûmâ ileyhe kibel-i şer'den tenbîh olunmak bi'l-verâse matlûbumdur. Deyû ğibbi'd-da'vâ ve'l-istintâk müdde'i 'aleyh müdür-i mûmâ ileyh Mehmed Emîn Efendi dahi cevâbında müteveffîye-i mezbûrenin merkez emvâl-i eytâm sanduğuna ol-mikdâr kurûş alacağı olduğu tav'an ikrâr-ı mâ'adâ müdde'i-i mezbûrun ber-vech-i muharrer verâset müdde'âsını külliye inkâr eyledikde müdde'i-i mezbûr Tevfîk'den ber-vech-i muharrer verâset müdde'âsına [118] mutâbık beyyine-i şer'îyye talep olundukda her biri 'adûl-u ahrar ricâlî müslîminden ve mahalle-i mezbûre ahâlisinden Fâris bin Receb bin Mahmûd ve 'Îsâ bin Sâlih nâm kimesneler li-eclî's-şehâde meclîs-i şer'e hâzırân olup eseri'l-istişhâd-i fi'l-hakîka işbu müdde'i-i mezbûr Tevfîk bundan akdem vefât eden mezbûre Nâdire'nin li-eb er karındaşı ve ğâibân-ı 'ani'l-meclîs Güllü bint-i Maksûd Ağa dahi anası ve Suna dahi li-eb kız karındaşı ve sağîre Hedîye bint-i Nezîr dahi sadriye kızı (..) mârru'z-zikr Taş mahallesi olup ol-vecihle müteveffîye-i mezbûrenin verâseti li-eb er ve kız karındaşları mezbûrân Tevfîk ve Suna ile anası mezbûre Güllü ve sadriye-i sağîre kızı Hedîye'ye muhzire ve bunlardan başka aslen ve kat'en vârisi ve terekesine müstahak âher kimesnesi olduğu ma'lûmumuz değildir. Biz bu husûsa bu vech üzere şâhidiz şehâdet dahi ederiz. Deyû her biri müttefiku'l-lafz ve'l-ma'nâ bi'l-muvâcehe ber-nehc-i şer'i edây-ı şehâdet-i şer'îyye etdiklerinden sonra şâhidân-ı mezbûrân usûl-u mevzû'âsına tatbîkan evvelen bâ-veraka-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Taş mahallesi imâmı Molla Mûsâ bin Hasan ve muhtarı Polâd bin Mehmed Ağa nâm kimesnelerden sirren ve Ba'dehû mezbûrân ile her biri mahalle-i mezbûreli Nâdir bin Bâbürr ve mahkeme-i bidâyet mübâşirlerinden Mehmed Efendi ibn-i Şûşîn nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları ihbâr ve iş'âr olunmağın mûcebince evvelen

mezbûrenin verâsetine ba'de'l-hükm sâniyen müteveffiye-i mezbûrenin eytâm sandığında olan meblağ-ı mezkûrden müdde'î-i mezbûr Tevfîk'in hakka-i erîsesine isâbet eden bin yüz seksen üç kurûş yirmi beş para iki akçayı kendisine edâ ve teslîme müdde'î 'aleyh müdür-i mûmâ ileyh Mehmed Emîn Efendi'ye tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâbi' 'aşar min Muharremi'l-harâm li sene semânin ve 'ışrîn ve selâsu mie ve elf.

İsbât-ı verâset

-70-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallasi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem vefât eden Karibcân veled-i Milkon'un verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Margarit bint-i Arîk ile sulb-i kebîr oğulları Kostîn ve Mesrob ve sulbiye-i kebîre kızları Sarah ve Kirabon'a muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri sirren ve 'alenen lede't-tezkiye mu'teber ve makbûlü's-şehâde oldukları numâyân olan Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i müşârun ileyhâdan Manok veled-i Elfiyâzer veled-i Milkon ve Serkîz veled-i Hartîn veled-i Hakob nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri kırk sekiz sehimden olub sihâm-ı mezkûreden altı sehmi zevce-i merkûme Margarît'e ve beherine on dörder sehimden yirmi sekiz sehmi ebnân-ı merkûmân Kostîn ve Mesrob'a ve beherine yedişer sehimden on dörder sehmi dahi bintân-ı merkûmetân Sarah ve Kirabon'a isâbet edeceği lede's-şer'î'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâmis ve'l 'ışrîn min Muharremi'l-harâm li sene semânin ve 'ışrîn ve selâsu mie ve elf.

Mehr i'lâmı

-71-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Derebekos-zâde Mûsâ bin 'Îsâ'nın verâseti zevce-i menkûha-i

metrûkesi Rindî bint-i Mûsâ ile zevce-i mezbûreden mütevellid sulb-i murâhık oğlu Es'ad ve kendinden mukaddem vefât eden diğêr zevcesi Esmer bint-i Ali'den mütevellîd sulb-i kebîr oğulları Şa'bân ve Şemseddîn ve Cindî ve sulbiye-i kebîre kızları Kışmış ve Emîne'ye muhzire olduğı tahakkukundan sonra verese-i mezbûre Rindî nâm hâtûn medîne-i mezkûre mahkeme-i şer'yyesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde verese-i mezbûrûndan zâtı derûn-u i'lâm da isimleri muharrer şâhidân-ı mezbûrân ta'rifleriyle mu'arrefe zevce-i mezbûre Rindî Hâtûn'a medîne-i mezkûre mahkeme-i şer'yyesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde verese-i mezbûrûndan ibn-i kebîr [119] mezbûr Şa'bân müvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb ben müteveffâyı mezbûr Mûsâ'nın yüz kurûş mehr-i mu'accel müstevfî ve sekiz yüz kurûş mehr-i mü'eccel tesmiyeleriyle ile'l-vefât zevce-i menkûha-i medhûl-u bihâsı olub zimmetinde mutekarrır ve mak'ûd-u 'aleyh meblağ-ı mehr-i mezkûrun sekiz yüz kurûş alacak hakkımı zevcem mezbûr Mûsâ bana kable'l-edâ ve'l-îfâ vefât etmekle meblağ-ı mezkûrun tereke-i müteveffâyı mezbûrdan olmak üzre bana edâ ve teslîmi için terekesine vâzı'ı'l-yed olan oğlu mezbûr Şa'bân'a kibel-i şer'den tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ğibbi'd-da'vâ ve'l-istintâk müdde'î 'aleyh mezbûr Şa'bân dahi cevâbında müdde'î-i mezbûre Rindî babası müteveffâyı mezbûr Mûsâ'nın zevce-i menkûha-i medhûl-u bihâsı olduğunu tav'an ikrâr-ı mâ'adâ müdde'îye-i mezbûrenin ber-vech-i muharrer mehr-i mü'eccel müdde'âsını külliyyen inkâr eyledikte müdde'îye-i mezbûreden ber-vech-i muharrer mehr-i mezkûr müdde'âsına mutâbık beyyine-i şer'yye talep olundukda her biri evvelen bâ veraka-i mestûra mensûb oldukları mezkûr Zeydân mahallesi muhtarı Şemseddîn Efendi bin Mahmûd ve meclisi ihtiyârı Hasan bin Zülfikâr nâm kimesnelerden sirren ve Ba'dehû mahalle-i mezkûre ahâlisinden Kal'alî-zâde Hakverdî bin Sa'dullah ve Halîl bin Seyyâd nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları iş'âr ve ihbâr olunan her biri mezkûr Zeydân ahâlisinden Molla Ali bin Molla Mustafa bin Ali ve Kesbo-zâde Mûsâ bin 'Îsâ bin Ali nâm kimesnelerin şehâdetleriyle ba'de'l-isbât ve'l-halef mücebince meblağ-ı mezkûr sekiz yüz kurûşun tereke-i müteveffâyı mezbûrdan olmak üzre müdde'îye-i mezbûre Rindî'ye edâ ve teslîmi içûn müdde'î 'aleyh mezbûr mezbûr Şa'bân'a tenbîh olunduğı i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî min Saferi'l-hayr li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-72-

Der-i devlet mekîne ‘arz-ı dâ‘î-i kemîneleridir,

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn-u mülûkâneye mülhak evkâfdan nefsî Bitlis kasabasında vâki ‘İdrisiye nâm-ı diğeri Reşkiye Medresesi vakfının vazîfe-i mu‘ayyene ile tedrîsiyyet ve tevliyet cihetleri bin iki yüz doksan iki senesi Şevvâli’l-mükerreminin yirminci günü târihli berât-ı ‘âlîşânla Molla Ali Kâdî-zâde Tâhir Efendi ‘uhdesinde iken vukû‘ vefâtıyla mahlûlundan tedrîsiyyet-i mezkûre bin üç yüz on yedi senesi Rebî’u’l-âhir’inin yirminci günü târihli i‘lâm -ı şer‘i mûcebinde senevî altı yüz kurûş vazîfe-i mu‘ayyene ile sulb-i kebîr oğlu Mehmed Emîn Efendi ‘uhdesine tevcîh olunarak bu kere mûmâ ileyh merkez emvâl-i eytâm müdürîyyetine ta‘yîninden nâşî vazîfe-i mezkûrden keff-i yed ile medîne-i mezkûrenin Hersân mahallesi ahâlisinden işbu bâ‘isu’l-‘arz Molla Abdülğânî Efendi ibn-i Halîl Efendi’ye tevcîhini istid’â etmesi üzerine mûmâ ileyh Abdülğânî Efendi medîne-i mezkûre mahkeme-i şer‘iyyesinde mün‘akıd meclîs-i şer‘i ‘âlîde Evkâf Müdîri mükerremetlû Ahmed Kuddûsî Efendi hâzır olduğu halde lede’l-imtihân vazîfe-i mezkûreye ehlîyet ve iktidârı ‘inde’ş-şer‘i’l-enver zâhir ve nümâyân olmağla cihet-i mezkûre vazîfe-i mersûmesiyle mûmâ ileyh Molla Abdülğânî Efendi ‘uhdesine tevcîh ve yedine bir kıt’a berât-ı şerîf-i ‘âlîşân sadaka ve ihsân buyrulmak ricâsını bi’l-iltimâs pây-e-i serîr merhâmetlû mu‘allaya ‘arz ve i‘lâm olundu. El-emr-u min lehu’l-emr fi’l-yevmi’s-sâbi’ min Muharremi’l-harâm li sene semânin ve ‘işrîn ve selâs mie ve elf.

-73-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Kızılmescid mahallesi ahâlisinden ve Dâru’l-Mu‘allimîn Mektebi Bevvâblarından iken bundan akdem vefât eden Hevâce Reşîd bin Cum’a Efendi’nin verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Fâtıma bint-i Mûsâ ile sulb-i kebîr oğlu Ali ve sulbiye-i kebîre kızı [120] Şöhret’e muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sirren ve ‘alenen lede’t-tezkîye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde oldukları nümâyân olan Sofî Mahmûd bin Yorto bin Şemdîn ve

‘Abdülaziz bin Abdullah bin Mehmed nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba‘de‘d-da‘vâ vâki‘ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükmî‘ş-şer‘î lâhık olmağla tashîh-i mes‘ele-i mîrâsiyeleri yirmi dörd sehımden olub sihâm-ı mezkûreden üç sehmi zevce-i mezbûre Fâtıma‘ya ve on dörd sehmi ibn-i mezbûr Ali‘ye ve yedi sehmi dahi bint-i mezbûr Şöhret‘e isâbeti lede‘ş-şeri‘l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle ‘arz ve i‘lâm olundu. Fi‘l-yevmi‘ s-sânî ‘aşar min Saferi‘l-hayr li sene semânin ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-74-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis‘e mülhak Çukûr nâhiyesinin Nurşîn karyesi ahâlisinden ve ‘Asâkir-i Şahâne Otuzuncu Alâynın Birinci Tabûrunun İkinci Bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât eden Sa‘îd bin Haso bin Mustafa‘nın verâseti li ebeveyn kız karındaşı Beko ile li ebeveyn ‘ammîsi-zadeleri Mehmed ve Mustafa ebnân-ı Dervîş bin Mustafa‘ya muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri sirren ve ‘alenen lede‘t-tezkiye ‘adl ve makbûlü‘ş-şehâde oldukları nümâyân olan karye-i mezkûre ahâlisinden Abdülaziz bin Hasan bin Sinân bin Şemdin bin Hüseyin bin Hâlid nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba‘de‘d-da‘vâ vâki‘ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer‘î lâhık olmağla tashîh-i mes‘ele-i mîrâsiyeleri dört sehımden olub sihâm-ı mezkûreden iki sehmi mezbûr Beko‘ya ve beherine birer sehımden iki sehmi dahi mezbûrân Mehmed ve Mustafa‘ya isâbet edeceği lede‘ş-şeri‘l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle ‘arz ve i‘lâm olundu. Fi‘l-yevmi‘ t-tâsi‘ min Muharremi‘l-harâm li sene semânin ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-75-

Mevlîdi‘n-nebevî i‘lâm-ı şerîfi

İşbu bin üç yüz yirmi sekiz senesi Rebî‘u‘l-evvel‘inin ğurresi mağmûmiyet-i havâya binâen sâbit olamamış kâ‘ide-i ehcez debudiye ve takâvîm-i muvtebere‘ye nazaran Cum’aertesinden mu‘teber olmasına binâen on ikinci gelecek Çihârşenbe günü rûz-ı

mu‘âllayı efrûz-u vilâdet pir muhayyet hazret-i risâlet penâhi-i a‘zâmiye musâdüf olacağından mukâdî vecihle ol-yevm mukaddes gecesinde mesâcid ve cevâmi‘-i şerîfe minâreleri elkiyâd-ı kanâdîl ile tezyîn edilmek ol-vecihle i‘lân-ı keyfiyet buyrulmak iktizâ eyleyeceği ‘arz ve i‘lâm olunur. Tahrîren fi‘l-yevmi’t-tâsi‘ min şehr-i Rebi‘u‘l-evvel li sene semânin ve ‘ışrîn ve selâsu mie ve elf.

-76-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Taş mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Hakverdî bin ‘Ubeyd bin Ömer’in verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Fâtıma bint-i Ca‘fer ile anası Nûno bint-i Keşo ve sulb-i sağîr oğulları Ya‘kûb ve Es‘ad’a. Ba‘dehû mezbûr Ya‘kûb ‘un dahi vefâtıyla verâseti anası mezbûre Fâtıma ile li ebeveyn birâderi mezbûr Es‘ad’a. Ba‘dehû mezbûr Es‘ad’ın dahi vefâtıyla verâseti anası mezbûre Fâtıma ile ‘amm-i-zâdeleri Seyyâd ve Dervîş ebnân-ı Kâsım’a inhisâr-ı tahakkukundan sonra verâse-i mezbûrûndan zevce-i mezbûre Fâtıma Hâtûn medîne-i mezkûre mahkeme-i şer‘iyyesinde mün‘akıd meclis-i şer‘imizde kezâlik verâse-i mezbûrûndan olub tereke-i müteveffâyı mezbûr vâzı‘ı yed eden ümm-i mezbûre Nûno muvâcehesinde da‘vâ ve takrîr-i kelâm edûb bin müteveffâyı mezbûr Hakverdî’nin hayâtında bin iki yüz kurûş mehr-i mü‘eccel tesmîyesiyle ile‘l-vefât zevce-i menkûha-i medhûl-u bihâsı olub lâkin zevcim müteveffâyı mezbûr Hakverdî zimmetinde mütekarrır ve ma‘kûd-u ‘aleyh [121] mehr-i mü‘eccel-i mezkûrumu bana kable‘l-edâ ve‘l-ifâ vefât etmekle meblağ-ı mezkûr bin iki yüz kurûş zevcim müteveffâyı mezbûrun vâzı‘ı‘l-yed olduğu tereke-i vâfiyyesinden olmak üzere bana edâ ve teslîme müdde‘i aleyhâ mezbûre Nûno’ya kibel-i şer‘den tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ğibbi’d-da‘vâ ve‘l-istintâk müdde‘i ‘aleyhâ mezbûre Nûno dahi cevâbında tereke-i müteveffâyı mezbûr vaz‘ı yedini ikrâr-ı mâ‘adâ müdde‘i-i mezbûrenin ber-vech-i muharrer müdde‘âsını külliye inkâr eyledikde müdd‘iye-i mezbûre Fâtıma müdde‘âsını evvelen bâ-veraka-i mestûre mensûb oldukları Taş mahallesi imâmı Molla Abdulğanî bin Molla Süleymân ve muhtarı Rüstem bin Hacı Süleymân nâm kimesnelerden sirren ve Ba‘dehû her biri mahalle-i mezkûreli Şevket Efendi ibn-i Selîm Efendi ve Abdülmecîd bin Mûsâ’dan dahi ‘alenen lede‘t-tezkîye

‘adl ve mekbûlû’ş-şehâde oldukları iş‘âr ve ihbâr olunan Sofî Bayram ve Ahmed ve ebnân-ı Mehmed bin Feyzullah nâm kimesnelerin şehâdetleriyle isbât etmeğin mûcebince müdde‘iye-i mezbûre ba‘de’t-tahlîf meblağ-ı mehr-i mezkûr bin iki yüz kurûş müteveffâyı mezbûr Hakverdî’nin terekesinden kendisine edâ ve tesîm etmek üzere müdde‘i ‘aleyhâ mezbûre Nûno Hâtûn’a tenbîh olunduğu i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sânî ‘aşar min Cemâziye’l-evvel li sene semânin ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-77-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Hersân mahallesi ahâlisinden ve ‘Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alâyın Birinci Tabûrunun İkinci Bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât eden Rızkî-zâde Mahmûd bin Haydar’ın verâset-i zevce-i menkûha-i metrûkesi Ferîde bint-i İbrahim ile anası Emîne bint-i İbrahim ve li ebeveyn er karındaşları Şa‘bân ve İsmâ‘îl ve Fâik ve li ebeveyn kız karındaşları Şöhret ve Kışmış ve Zîynet ve Zirnişân’a muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sirren ve ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve mekbûlû’ş-şehâde oldukları nümâyân olan Ömer Ağa bin Ahmed bin Hasan ve oğlu Ömer nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba‘de’d-da‘vâ vâki‘ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer‘î lâhık olmağla tashîh-i mes‘ele-i mîrâsiyeleri yüz yirmi sehinden olub sihâm-ı mezkûreden otuz sehmi zevce-i mezbûre Ferîde’ye ve yirmi sehmi ümm-i mezbûre Emîne’ye ve beherine on dörder sehinden kırk iki sehmi mezbûrân Şa‘bân ve İsmâ‘îl ve Fâik’e ve beherine yedişer sehinden yirmi sekiz sehmi dahi mezbûrân Şöhret ve Kışmış ve Zîynet ve Zirnişân’a isâbet edeceği lede’ş-şer‘î’l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle ‘arz ve i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’l-hâdî ‘aşar min şehr-i Rebî’u’l-evvel li sene semânin ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-78-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Taş mahallesi ahâlisinden ve ‘Asâkir-i Şahâne ve Otuz İkinci Alâyın Birinci Tabûrunun İkinci Bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât eden Es‘ad bin Abdî’nin verâseti anası Güllü bint-i Kesro ile li

ebeveyn er karındaşı Hakverdi ve li ebeveyn kız karındaşı Hânım'a. Ba'dehû mezbûr Hakverdi'nin dahi vefâtıyla verâseti anası mezbûre Güllü ile li ebeveyn kız karındaşı mezbûre Hânım ve 'ammîsi oğulları Seyyâd ve Raşid ebnân-ı Kâsım bin 'Abid'e muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Tosyalı-zâde Ahmed bin Mehmed ve Behbo-zâde Abdülmecid bin Mûsâ nâm kimesnelerin hâsım-ı câhid müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri bi-hükmi'l-münâsehati's-şer'iyye yüz sekiz sehimden olub sihâm-ı mezkûreden otuz sekiz sehim mezbûre Güllü'ye ve altmış sehim mezbûre Hânım'a ve beherine beşer sehimden on sehim dahi mezbûrân Raşid ve Seyyâd'a isâbet edeceği lede's-şer'i'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâmis min şehr-i Rebî'u'l-evvel li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

[122]

-79-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e merbût Anılgör karyesi ahâlisinden ve 'Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alâyın Birinci Tabûrunun Birinci Bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât eden Kûlî bin Mehmed'in verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Güllü bint-i 'Osmân ile sulb-i kebîr oğulları Hamza ve İsmâ'il ve sulbiye-i kebîre kızları Meryem ve Fâtıma 'ya. Ba'dehû mezbûre Fâtıma'nın dahi vefâtıyla verâseti anası mezbûre Güllü ile li ebeveyn er karındaşları mezbûrân Hamza ve İsmâ'il ve li ebeveyn kız karındaşı mezbûre Meryem'e muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri karye-i mezkûre ahâlisinden sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Ali bin Mehmed bin Hasan ve Hâlid bin Mahmûd bin Bebo nâm kimesnelerin hâsım-ı câhid müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri bi-hükmi'l münâsehati's-şer'iyye iki yüz seksen sekiz sehimden olub sihâm-ı mezkûreden otuz dört sehim mezbûre Güllü'ye ve

beherine doksan sekiz sehinden yüz doksan altı sehmi mezbûrân Hamza ve İsmâ'il' ve kırk sekiz sehmi mezbûre Meryem'e isâbet edeceği lede's-şer'i'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi't-tâsi' 'aşar min şehr-i Rebî'u'l-evvel li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-80-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e merbût Hulornik karyesi ahâlisinden ve 'Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alâyın Birinci Tabûrunun Üçüncü Bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât eden Fethullah bin Raşîd'in verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Medîne bint-i Ali ile sulbiye-i sağîre kızları Sade ve Gülnâz ve Perîşân ve li ebeveyn er karındaşları Feka Mehmed ve Süleymân'a muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri medîne-i mezbûrenin Zeydân mahallesi ahâlisinden sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Fâris bin İsmâ'il bin Hakverdî ve Abdurrahman bin Mehmed bin Hasan Ağa nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükmi-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri yüz kırk dört sehinden olub sihâm-ı mezkûreden on sekiz sehmi zevce-i mezbûre Medîne'ye ve beherine otuz ikişer sehinden doksan altı sehmi benât-ı mezbûrât Sade ve Gülnâz ve Perîşân'a ve beherine on beşer sehinden otuz sehmi dahi mezbûrân Feka Mehmed ve Süleymân'a 'İsâbet edeceği lede's-şer'i'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî min Rebî'u'l-âhir li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-81-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhak Kıştonik karyesi ahâlisinden ve 'Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alâyın Birinci Tabûrunda vefât eden Hâlid bin Hacı Murad'ın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi 'Aişe bint-i Yûnus ile sulb-i kebîr oğlu Pîrân ve sulb-i sağîr oğlu Sâlih ve sulbiye-i kebîre kızları Cevâhir'e muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri medîne-i mezkûrenin Hersân mahallesi ahâlisinden sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Şeyh Abdullah bin Şeyh

Yûsuf bin Şeyh Abdullah ve Hasan bin Mehmed bin Beşîr nâm kimesnelerin hâsım-ı câhid müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri kırk sehimden olub sihâm-ı mezkûreden beş sehmi zevce-i mezbûre 'Aişe'ye ve beherine on dörder sehimden yirmi sekiz sehmi mezbûrân Pîrân ve Sâlih'e ve yedi sehmi mezbûre Cevâhir'e isâbet edeceği lede's-şer'i'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi't-tâsi' ve'l-'işrîn min Rebî'u'l-âhir li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

[123]

-82-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlisi'in Zeydân mahallesi ahâlisinden ve Muhâsebe-i Vilâyet ketebesinden Nasreddîn Efendi ibn-i Ahmed Efendi medîne-i mezkûre mahkeme-i şer'iyesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde Kızılmescid mahallesi sâkinelerinden zevcesi Cemîle bint-i Fâris Ağa'nın husûs-u âtiyi'z-zikrde vekîl-i müseccel-i şer'ileri mezkûr Kızılmescid mahallesi ahâlisinden Yûsuf Efendi ibn-i Hacı Yâsin Efendi ve Şemseddîn bin Tâhir müvâcehelerinde Zeydân mahallesi ahâlisinden Kazğancı-zâde Habîb bin Selîm hâzır olduğu halde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb zevcem müvekkile-i mezbûre Cemîle'yi infâk ve iksâ etmediğinden (...) vekilleri mezbûrân Yûsuf ve Şemseddîn Efendilerin işbu mahkeme-i şer'iyeye vâki' olan mürâca'atları üzerine mezbûre içûn ayrıca bir mesken-i şer'i tedârik ve tethiye ile güzelce infâk ve iksâ etmekle bir kefil erâ'e edinceye değin kibel-i şer'den bin üç yüz yirmi sekiz senesi Rebî'u'l-evvel'inin on beşinci günü târihinde yevmiye üç kurûş nafaka-i farz ve takdîr edilmiş ise de hâlâ ben mesken-i şer'i tedârik eylediğim gibi hâzır mezbûr Habîb bin Selîm'i dahi kefil olmak üzre zevcem Cemîle'ye izâfetle vekilleri hâzırân-ı mûmâ ileyhimâyâ tenbîh olunmak matlûbumdur. Dedikde kibel-i şer'den ba's ve irsâl kılınan baş kâtibimiz Hakkı Efendi lede'l-müşâhede Zeydân mahallesinde erâ'e olunan hânenin mesken-i şer'i olduğunu ta'yîn edûb mezbûreyi aslâ darb ve şetm ve tahkîr gibi bir mu'amelede bulunmayacağına zevci mezbûr Nasreddîn Efendi müte'ahhıd olduğu gibi hâzır mezbûr Habîb bin Selîm dahi zevc-

i mezbûr şâyed te'ahhudu hilâfında hareket ederek mezbûrenin gerek nefesine ve gerek hâline mezbûr Nasreddîn Efendi tarafından bizzat veya bi'l-vâsita bir zarar lâhik olursa mûceb ve muktezâsına bi't-tav' ve'r-rızâ kefil ve zâmin olduğunu ifâde eylemekle mezbûre Cemîle'nin zevci mezbûrun erâ'e eylediği mesken-i şer'îde zevcine ita'ât ve inkiyâd eylemek üzre mezbûreye izâfetle vekîl-i müseccel-i şer'îleri hâzırân-ı mûmâ ileyhimâ Yûsuf ve Şemseddîn Efendilere tenbîh olunduğu tescîl ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'r-râbi' min Rebî'u'l-âhir li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-83-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Zeydân mahallesi sâkinelerinden iken bundan akdem vefât eden Seher bint-i Abdullah'ın verâseti zevci metrûku Hersân mahallesi ahâlisinden Mâmîkoğlu Ahmed bin Mahmûd ile anası Fâtıma bint-i Ya'kûb ve sadr-i sağîr oğlu Sıddîk'a muhzire ve tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri on iki sehimden olup sihâm-ı mezkûreden üç sehmi mezbûr Ahmed'e iki sehmi mezbûre Fâtıma'ya ve yedi sehmi dahi mezbûr Sıddîk'a isâbeti tahakkukundan sonra verese-i mezbûrûndan olup zâtî mezkûr Hersân mahallesi imâmı Molla 'Abdülazîz bin Molla Abdülkerim ve Zeydân mahalleli 'Abdûlmecîd bin 'Îsâ ta'rifleriyle mu'arrefe ümm-i mezbûre Fâtıma nâm hâtûn medîne-i mezkûre mehkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclis-i şer'îmizde zevci mezbûr Ahmed müvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb kızım müteveffiye-i mezbûre Seher dört yüz kurûş mehr-i mu'accel müstevfî ve iki bin yedi yüz kurûş mü'eccel tesmiyesiyle müdde'i 'aleyh hâzır mezbûr Ahmed'in zevce-i menkûha-i medhûl-u bihâsı olup vefâtıyla mehr-i mezkûr ile müteveffiye-i mezbûrenin kendi malı olup hîyn-i vefâtında zevci mezbûr Ahmed nezdinde kalan mecmû'u dört yüz seksen sekiz kurûş kıymetli yirmi dört 'aded ğâzî altûnu ve bir 'aded kart ve bir 'aded sim ferâce ve bir çift bilezik ve bir mercân (Tulpâk?) ve bir 'aded sabahlık ve kendirden ma'mûl bir fistân ve patiskadan ma'mûl bir fistân ve bir boğça ve bir takım hamam elbisesi ve bir seccâde ve bir câcım ve bir ihrâm gümüş (.....) el-mecmû' üç bin yüz seksen sekiz kurûş hisse-i erâsime isâbet eden beş yüz otuz bir kurûş on üç para bir akçayı bana edâ ve teslîme müdde'i 'aleyh mezbûr Ahmed'e kable şer'den tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ğibbi'd-da'vâ ve'l-istintâk müdde'i 'aleyh mezbûr

Ahmed dahi cevâbında müteveffîye-i mezbûre Seher meblağ-ı mezkûr iki bin yedi yüz kurûş mehr-i mü'eccel tesmiyesiyle zevce-i menkûha-i medhûl-u bihâsı olduğunu ve eşyâ ve hülliyyât-ı mezkûreden ancak beş kurûş değer kıymetinde [124] patiska bir kühne fistân ile yedi kurûş değer kıymetli bir hamam elbisesi nezdinde kaldığını tav'an ikrâr-ı mâ'adâ müdde'îye-i mezbûrenin mütebâkî eşyâ hülliyyât-ı mezkûre müdde'âsını külliyyen inkâr eyledikde müdde'îye-i mezbûreden eşyâ ve hülliyyât-ı mütebâkîye-i mezkûre içün beyyine-i şer'îyye istenildikde isbâtından izhâr-ı 'acezle bi't-taleb müdde'î 'aleyh mezbûr Ahmed tahlîf olunmağın mücebince mütebâkî eşyâ ve hülliyyât-ı muharrere-i mezkûre içün müdde'î 'aleyhâ mezbûre Fâtıma ve müdde'î 'aleyh mezbûr Ahmed'e bu yüce şer'î mu'ârazadan men' olduğu ve müdde'î 'aleyh mezbûr Ahmed'in dahi tahti ikrâr ve i'tirâfında ve müdde'îye-i mezbûrenin tasdîkinde bulunan on iki kurûş kıymetli bir kühne fistân ile bir hamâm elbisesi ve iki bin yedi yüz kurûş mühr-i mü'eccel mezkûrki cem'an iki bin yedi yüz on iki kurûşdan müdde'î 'aleyhâ mezbûre Fâtıma'nın hakka-i erîsesine isâbet eden dört yüz elli iki kurûş mezbûre Fâtıma'ya edâ ve teslîme müdde'î 'aleyh mezbûr Ahmed'e tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî ve'l-ışrîn min şehr-i Rebi'u'l-âhir li sene semânin ve 'ışrîn ve selâsu mie ve elf.

-84-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhak (Şukun?) nâhiyesinin Leblîkân karyesi ahâlisinden Muş'da Aramsâz 'Asâkir-i Şahâne Süvâri Yirmi Dördüncü Alâyın Birinci Bölüğü efrâdından iken bundan akdem vefât eden 'Osmân bin Ali'nin verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Rindî bint-i Sa'dullah ile anası Zimmî bint-i Mirza ve sulbiye-i sağîre kızları Şirîn ve Fâtıma ve li ebeveyn er karındaşı Ömer'e muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri medîne-i mezkûrenin Zeydân mahallesi ahâlisinden sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Yâsin bin Mahmûd bin 'Uzeyr ve Kal'alı-zâde Mehmed bin Abdâl bin İbrâhim nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd muvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâkî' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri yirmi dört sehinden olub sihâm-ı mezkûreden üç sehmi zevce-i mezbûre Rindî'ye ve dört sehmi

ümm-i mezbûre Zimmî'ye ve beherine sekizer sehinden on altı sehmi mezbûretân Şîrîn ve Fâtîma'ya ve bir sehmi dahi mezbûr Ömer'e isâbet edeceği lede's-şer'i'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-'işrîn min şehr-i Rebî'u'l-âhir li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-85-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhâk Semik nâhiyesinin Ölek-i süfelâ karyesi sâkinelerinden iken bundan akdem vefât eden Delâlo bint-i Mustafa'nın verâseti sadr-ı kebîr oğlu Fethullah ve sadriye-i kebîre kızları Medîne ve Elif benûn-u sağırân'a muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri karye-i mezkûre ahâlisinden sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Yûnus bin Hasan bin Yûnus ve Selîm bin İbrâhim bin Hâlid nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd müvâcesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri dörd sehinden olub sihâm-ı mezkûreden iki sehmi ibn-i mezbûr Fethullah'a ve beherine birer sehinden iki sehmi dahi bintân-ı mezbûretân Medîne ve Elif'e isâbet edeceği lede's-şer'i'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâbi' ve'l-'işrîn min şehr-i Rebî'u'l-âhir li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-86-

Bitlîs Vilâyeti merkezi medîne-i Bitlis'in Zeydân mahallesi ahâlisinden Molla Kâsım Efendi ibn-i Sa'îd nâm kimesne medîne-i mezkûre mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclîs-i şer'îmizde mahalle-i mezkûre ahâlisinden [125] Nasreddîn Efendi ibn-i Yâsin ve zikr-i âti 'arsanın müşterisi mahalle-i mezbûreli Güllâç-zâde Hacı Ahmed Ağa ile bâyi'i olub hâlen Muş sancağında bulunan üç kıt'a veraka-i da'vetiye ve bir kıt'a muhtıra tebliğ olduğu halde icâbet etmeyen mûmâ ileyh Hacı Ahmed Ağa ile Keşişoğlu Mikâil veled-i Apît'in hukukları muhâfaza zımnında cânîb-i şer'î 'alîde vekîl-i müsehhâr ta'yîn kılınan Hersân mahalleli Abdülbâkî Efendi ibn-i Abdülkâdir Efendi müvâcehelerinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb mezkûr Zeydân mahallesinde vâki' bir taraftan ve müstekillen taht-i

temellük ve tasarrufumda olunan mülk-i menzirim ve bir taraftan Topal Yûsuf bin ‘Osmân dükkân ve ba’zan ‘arsa hâlî ve tarafı râbı’ı tarîk-i ‘amm ile mahdûd bir kıt’a ‘arsasını mâliki bulunan mâru’z-zikr ğâib-i ‘ani’l-meclîs Keşişoğlu Mikâil veled-i Apît beş yüz kurûş semen tesmîyesiyle hâricen bana bey‘ edûb meblâğ-ı mezkûreden bir mikdârını kabz etmiş iken müte’ehhiran nedâmetle resmen ferağdan bi’l-imtinâ hâzır-ı mûmâ ileyh Nasreddîn Efendi’ye ile müvekkîl-i mûmâ ileyh Hacı Ahmed Ağa’ya bin kurûş semen tesmîyesiyle resmen bey‘ ve ferâğ eylemiş ve hâlen gerçi ‘arsa-i mezkûre kendi tasarrufumda ise de mûmâ ileyhimânın resmen şirâları cihetiyle müdâhale eyleyecekleri tabî’î olduğundan ve ferâğ-ı mezkûru hükûmet konağının mahkeme-i şer’iyye kaleminde istediğim anda bu ‘arsanın câr-ı mülâhıkı olmam cihetiyle şeffî’i olduğumu ve şuf’a da’vâsını ikâme edeceğimi beyân eylerim. Ve mahkeme-i mezkûrede hâzır bulunan ketebe ve hademe dahi işitdiler. Ba’delhû defter-i hâkânî dâiresine giderek müdür ve kâtibe de söyledim. Ol-vecihle şuf’a da’vâsına (.....) ile bi’l-husûme ‘arsa-i mahdûde-i mezkûreden keff-i yed ve müdâhelelerinin men’ini taleb ederim. Deyû ğibbi’-d-da’vâ ve’l istintâk müdde’i ‘aleyh hâzır-ı mûmâ ileyh Nasreddîn Efendi cevâbında ğâib-i ‘ani’l-meclîs Hacı Ahmed Ağa ile müştereken bin kurûş semen medfû‘ ve makbûz mukâbilinde iştirâ ve’l-ferağ etmiş olduğumuz ma’lûmu’l-hudûd ‘arsadan dolayı her ne kadar hâzır bi’l-mahkeme Molla Kâsım Efendi tarafından şuf’alık iddi’âsında bulunmakda ise de halbuki merkûmun taht-ı tasarruf temlikinde bulunan hâne ile mezkûr ‘arsanın mubâzesi mezbûrun hânesine müntehî olan müdde’iye mahsûs tarîk-i hâs fasl ettiği ve elan mezkûr tarîkin mevcûd bulunmasıyla şuf’alık da’vâsına hak ve selâhiyeti olmadığı ve bununla berâber keyfiyeti mebi’î mahkeme-i şer’iyyede mesmû’ olduğu anda meşfû’bihde taleb-i şuf’aya delâlet eder kat’iyyen bir söz söylemesi ve taleb-i takrîr ve işhâd etmemesi hâsıl-ı usûl-u şer’iyyesine tevfiżan talebi müvâsebe ve taleb-i takrîr ve işhâd etmemesi cihetiyle hakk-ı şuf’ası sâkıt olarak kat’iyyen husûmet tevcih etmeyeceği bedîhi ve me’a mâfiye keyfiyeti mebi’îne gün ve ne sa’atde mesmû’ olmuş ve aradan kaç gün murûrundan sonra istid’â vermiş olduğunu hakkıyla izâh etmeyerek ğâyet meşûş ve müzebzeb olan bir ifâde-i mu’allele üzerine şuf’alık iddi’âsına kabz-ı cihetle min külli’l-vücûh işbu iddi’â ve ifâdesinin istimâ’ı ğayr-ı câiz bulunmuşdur. Ve mukaddemâ vekîlim Abdülmecîd Efendi müvâcehesinde sebk eden

muhâkemedede ve keyfiyet-i mebî'i berber Receb dükkânında ve mahkeme-i şer'iyede mesmû'u olduğunu der-meyân etmesine nazaran şu iki ifâdesi bende de vâki' olan tenâkus iddi'âsında (...) meydâna îsâl etmek bî-vech olan men'i tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ifâde ve vekîl-i müsahhar mezbûr Abdülbâkî Efendi dahi müdde'i mûmâ ileyh tarafından vâkî' olan ifâdenin hakîkâte müvâfık olmadığını beyân eyledikde müdde'i-i mûmâ ileyh Molla Kâsım Efendi bu 'arsanın bâyi'i Mikâil veled-i Apîk'in müdde'i 'aleyhimâ hâzır bi'l-meclis Nasreddîn Efendiyle gâib-i 'ani'l-meclîs Hacı Ahmed Ağa'ya ferâğ edeceğini işitdiğimde berber Receb dükkânında taleb-i şuf'a ile ikâme-i da'vâ edeceğimi söyledim. Ve Ba'dehû mahkeme-i şer'iyeye mürâca'atla da şifâhen ifâde de bulundum ise de resmen ferâğdan ol-da'vâyı şuf'a sahîh olamayacağı söylenmesi üzerine vukû' ferâğa intizâr eylemiş idim. Ba'dehû resmen ferâğın vukû'u mahkeme-i şer'iyede istediğim gibi ber-vech-i muharrer taleb-i müvâşebe ve işhâd da bulundum ve bunu da isbât ederim. Deyû ikâme eylediği şâhidleri istimâ' kılındıkda şâhidlerin şehâdeti talebi husûme ve da'vâyı mu'allak olub mebî' olan arsa 'indinde ve yâhûd müşterî veyâ bâyi' yanında taleb-i takrîr ve işhâd eylediğine dâir bir söz olmamağla müdde'i Molla Kâsım Efendi'den tekrâren istizâh-ı hakîkât oldukda mebî' 'indinde ve yâhûd müşterilere karşı taleb-i takrîr ve işhâdda bulunduğunu ancak bâyi' Mikâil'e berber Receb'in dükkânında kibeli'l-ferâğ bu 'arsanın şeffî'i olduğunu söylediğini beyân etmekle şu halde müdde'i mûmâ ileyh Molla Kâsım Efendi şerâit-i menfe'adan olan taleb-i takrîr ve işhâdda bulunmadığını tav'an vâki' [126] olan ikrâr ve i'tirâfiyla sâbit olmağla müdde'i 'aleyh hâzır-ı mûmâ ileyh Nasreddîn Efendi ile gâib-i 'ani'l-meclîs Hacı Ahmed Ağa'ya izâfetle vekîl-i müsehhâr mezbûr Abdülbâkî Efendi'ye vech-i şer'i mu'arazadan men' olduğu tescîl ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmî's-sânî min şehr-i Rebî'u'l-âhir li sene semânin ve'ışrîn ve selâse mie ve elf.

-87-

Der-i devlet mekîne-i 'arz-ı dâ'i-i dîrîneleridir,

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyün-u mülûkâneye mülhâk evkâfdan medîne-i Bitlis'de vâki' eshâb-ı hayrâtdan merhûm Şerif Paşa'nın binâ ve inşâ eylediği Ağa Câmi'i şerîfi

ilkâsında vâki‘ Şerif Beğ Medresesi vakfından almak üzere senevî dokuz yüz kurûş vazîfe ile müderrislik ve üç yüz kurûş vazîfe ile imâmet cihetlerine bilâ berât bâ-i‘lâm -ı şer‘i mütesarrıf olan merhûm Şeyh Muhammed et-Tâhî kuddise sirrehu hazretleri mahlûlünden vazîfeteyn-i mezkûreteyne sulb-i kebîr oğlu Şeyh Abdülhâdî Efendi ‘uhdesine vazîfe-i mersûme ile bâ-i‘lâm-ı şer‘i tevcih olunub mûmâ ileyh Şeyh Abdülhâdî Efendi’nin dahi bilâ veled vukû‘ vefâtıyla yeri hâlî hizmeti lâzıme-i mezkûresi mu‘attıla kalmağla ciheteyn-i mezkûreteynin ‘uhdesine tevcihini müteveffâyı mûmâ ileyh birâderi Şeyh Abdülbârî Efendi bâ-istid‘a taleb etmekle lede‘l-havâle vâkıf-ı müşârun ileyh Şerîf Paşa hazretlerinin inşâ etmiş olduğu Ağa Câmi‘i şerîfiyle medresesinin ceride-i evkâfda mütekayyid bin iki yüz elli sekiz sene-i hicriyesi Rebî‘u’l-evvel’inin ğurresi târihiyle müverrih bulunan vakfiyesinde müderrislik cihetine senevî doksan ve imâmet cihetine de senevî altmış kurûş vazîfe tahsîs etmiş ise de vakf-ı mezkûrun evvelce ru’yet edilen seneyn-i ‘atîka muhâsebe koçanlarında mezkûr müderrislik cihetine senevî dokuz yüz ve imâmet cihetine senevî üç yüz kurûş gösterildiği evkâf müdürîyyetinden bâ-der-kenâr beyân kılınmış ve vazîfeteyn-i mezkûreteyne te‘âmülen bin iki yüz kurûş vazîfe ile îfâ edilegelmekde olduğu tahakkuk etmesine ve vâkıf tarafından gösterilen mikdar hiçbir müderrisin irâdesine ğayr-ı kâfi olub ve hâlen hâl-i harâbide bulunan meskufâtı vakf i‘mâr ve ihyâ olunur ise vakf-ı mezkûr de işbu vazîfeliyi te‘diye içûn müsâ‘adesi mevcûd görölmesine binâen mûmâ ileyh Şeyh Abdülbârî Efendi Evkâf Müdîri Ahmed Kuddûsi Efendi ve müfti-i vilâyet fekâhetlû Şeyh Abdülmecîd Efendi ibn-i Şeyh Abdullah Efendi ve ‘ulemâdan Hacı Yûsuf Efendi ibn-i Süleymân ve Hevâce Hâmid Efendi ibn-i Zülfikâr hâzır oldukları halde lede‘l-imtihân ciheteyn-i mezkûreteyne ehlîyet ve istihkâkı ‘inde’s-şer‘i’l-enver zâhir ve nümâyân olmağın ciheteyn-i mezkûreteynin peder ve birâderi müşârun ileyhimâ mahlûllerinden vazîfe-i mezkûreleri mûmâ ileyh Şeyh Abdülbârî Efendi ‘uhdesine tevcih ve yedine bir kıt‘a berât-ı şerîf ‘âlîşân sadaka ve ihsân buyrulmak recâsına bi’l-iltimâs pâye-i serîr-i mu‘allaya ‘arz ve i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’l-hâmis min Cemâziye’l-evvel li sene semânin ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Dîlân-zâde Mustafa bin Ahmed'in verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Hanîfe bint-i Ahmed ile kendinden mukaddem vefât eden diğerk zevcesinden mütevellid sulbiyeyi kebîre kızı Gülfirâr ve ğâibe-i 'ani'l-beled li ebeveyn kız karındaşı Marya'ya inhisâr-ı tahakkukundan sonra verese-i mezbûrûndan zevce-i mezbûre Hanîfe'nin vekîl-i müseccel-i şer'î si Hersân mahallesi ahâlisinden li ebeveyn er karındaşı Molla Abdülmecîd Efendi nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclîs-i şer'imizde verese-i mezbûrûndan bint-i kebîre mezkûre Gülfirâr müvâcehesinde mezkûr emvâl-i eytâm müdürî Mehmed Emîn Efendi ibn-i Tâhir Efendi hâzır olduğı halde bi'l-vekâle da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb müvekkilem mezbûre Hanîfe yüz kurûş mehr-i mü'accel müstevfî ve iki bin kurûş mehr-i mü'accel tesmiyeleriyle müteveffâyı mezbûr Mustafa'nın hayâtında ile'l-vefât zevce-i menkûha-i medhûl-u bihâsı iken meblağı mezkûrunu mezbûr Mustafa hayâtında müvekkilem mezbûreye kable'l-edâ ve'l-îfâ vefât etmekle meblağ-ı mezkûru müteveffâyı [127] mezbûrun terekesinden olmak üzere müvekkilem mezbûre içûn bana edâ ve teslîme mezbûre Gülfirâr ile müdür-i mûmâ ileyhe kibel-i şer'den tenbîh olunmak bi'l-vekâle matlûbumdur. Deyû ğibbi'd-da'vâ ve'l istintâk müdde'î 'aleyhâ mezbûre Gülfirâr ile müdür-i mûmâ ileyh Mehmed Emîn Efendi dahi cevâblarında tereke-i müteveffâyı mezbûre vaz'ı yedlerini tav'an ikrâr-ı mâ'adâ müdde'îye vekîli mûmâ ileyhın ber-vech-i muharer mehr-i mezkûr müdde'âsını külliye inkâr eyledikde müdde'î-i mûmâ ileyh Molla Abdülmecîd Efendi müdde'âsını evvelen bâ-veraka-i mestûre mensûb oldukları Hersân mahallesi imâmı Molla Abdülhâdî Efendi ibn-i 'Îsâ ve muhtarı Mehmed Efendi ibn-i 'Azîz nâm kimesnelerden sirren ve Ba'dehû mezbûrân ile mahalle-i mezkûreli Hüner-zâde Mahmûd Efendi ibn-i Ömer ve Cemîl bin Şemseddîn Beğ'den dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları ihbâr ve iş'âr olunan mahalle-i mezkûreli Molla Abdülġanî ibn-i İsmâ'îl bin Ca'fer ve Dervîş bin Yahya bin Rüstem nâm kimesnelerin bi'l-müvâcehe ber-nehc-i şer'î eyledikde şehâdetleriyle isbât etmeğın mücebince müdde'îye-i müvekkile-i mezbûre Hanîfe ba'de't-tahlîf müdde'âyâ meblağ-ı mezkûr iki bin kurûşun müteveffâyı mezbûrun terekesinden

müvekkile-i mezbûre içûn vekîl-i mûmâ ileyh Molla Abdülmecîd Efendi'ye edâ ve teslîme müdde'î 'aleyhâ mezbûre Gülfirâr ile müdür-i mûmâ ileyh Mehmed Emîn Efendi'ye tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi't-tâsi' min Cemâziye'l-evvel li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-89-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Zeydân mahallesi ahâlisinden olub der 'aliyyede Feshâne hamallarından iken bundan akdem vefât eden Şatıroğlu Süleymân bin Kahraman'ın verâseti hâzırân li ebeveyn kız karındaşları Ânî ve Aslı'ya muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sirren ve 'alenen lede't-tezkîye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Şa'bân bin Hâlid bin Abdullah ve Resûl bin Yûsuf bin Molla Abdurrahman nâm kimesnelerin hâsım-ı câhid müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla müteveffâyı mezbûrun terekesi mezbûretâna müstereken ve müsâviyen isâbet edeceği lede's-şer'i'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî 'aşar min Cemâziye'l-evvel li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-90-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi sâkinelerinden iken bundan akdem vefât eden Fâtıma bint-i Hacı İshâk'ın verâseti zevci metrûku Muhyiddîn bin Rüstem ile anası Elmâs bint-i Hacı Mehmed ve babası mezbûr Hacı İshâk bin Cemâl'e muhzire ve tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri altı sehinden olub sihâm-ı mezkûreden üç sehmi mezbûr Muhyiddîn'e ve bir sehmi mezbûre Elmâs'a ve iki sehmi dahi mezbûr Hacı İshâk'a isâbeti tahakkukundan sonra verese-i mezbûrundan mezbûre Elmâs ve Hacı İshâk'ın husûs-u âtiyi'z-zikrde vekîl-i müseccel-i şer'ileri mahalle-i mezkûreli Yâsin Efendi ibn-i Fâris Ağa medîne-i mezkûre mahkeme-i şer'iyyesinde mün'akıd meclîs-i şer'imizde mezbûr Muhyiddîn müvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelam edûb müteveffâyı mezbûre Fâtıma iki yüz kurûş mehr-i mu'accel müstevfî ve iki bin beş yüz kurûş mehr-i mü'eccel

tesmiyeleriyle müdde‘i ‘aleyh mezbûr Muhyiddîn’in zevce-i menkûha-i medhûl-u bihâsı olup vefâtıyla mehr-i mezkûr ile müteveffîye-i mezbûre’nin kendi malı olup hîyn-i vefâtında zevci mezbûr Muhyiddîn nezdinde kalan müfredât ve her birinin kıymeti zabtında muharrer mecmû‘u bin beş yüz altmış dört kurûş kıymetli yirmi dört ‘aded ğâzî altunu ve bir ‘aded lirâyı ‘Osmânî ve simden ma‘mûl bir bilezik ve simden ma‘mûl küpe ve üzerinde iki güllü altunu ve kırmızı renkli kanazdan ma‘mûl iki kat elbise ve bir seccâde ve gümüşden ma‘mûl on iki (silik kısım) ve bir beyâz ihrâm ve bir bakır hamâm tası ve bir ayna ve kilidli bir çift kalpak ve bir kat hamâm elbisesi ve bir ‘aded câcım ki min haysü’l-mecmû‘ dört bin kurûşdan müvekkilem mezbûrenın hisse-i erîse-i şer‘iyeleri bana teslim [128] müdde‘i ‘aleyh mezbûr Muhyiddîn’e kibel-i şer‘den tenbîh olmak bi’l-vekâle matlûbumdur. Deyû ğibbi’d-da‘vâ ve’l-istintâk müdde‘i ‘aleyh Muhyiddîn dahi cevâbında müteveffîye-i mezbûre Fâtıma’yı târihten iki sene mukaddem iki yüz kurûş mehr-i mu‘accel ve iki bin beş yüz kurûş mehr-i mezkûru kendisine bi’t-tav‘ ve’r-rızâ bağışladığını ve bâlâda müfredâtı muharrer bulunan eşyâ ve hülliyyât-ı mezkûre dahi nezdinde kalmadığı gibi ma‘lûmâtı dahi olmadığını ifâde ve mehr-i mezkûr hakkında def‘e tasaddî eylediği vekîl-i mûmâ ileyh dahi def‘i mezkûr müdde‘âsını inkâr etmekle müdde‘iler vekîli Yâsîn Efendi’den eşyâ-i muharrere-i mezkûre müdde‘âsına ve müdde‘i ‘aleyh mezbûr Muhyiddîn’den dahi def‘i mezkûruna mutâbık beyyine-i şer‘iyye istenildikde her biri ikâme-i beyniyyeden izhâr-ı ‘acz edûb müdde‘iler vekîli Yâsîn Efendi taleb-i tahlîf olmağın mûcebince müdde‘i ‘aleyh mezbûr Muhyiddîn bi’t-tahlîf eşyâ-i muharrere-i mezkûre müdd‘âsıyla mezbûr Muhyiddîn’e bilâ beyine mu‘ârizadan müdde‘iler vekîli Yâsîn Efendi ba‘de’l-men‘ ve def‘ mezkûr müdde‘âsını isbât edemediği gibi taleb-i tahlîf dahi olmaması cihetiyle sâlifü’z-zikr ikrâr ve i’tirâfı vechiyle müdde‘âya mehr-i mezkûrun nısfı olan bin iki yüz elli kurûş müvekkilerine izâfetle vekîl-i mûmâ ileyh Yâsîn Efendi’ye edâ ve teslîmiyle müdde‘i ‘aleyh mezbûr Muhyiddîn’e ilzâm olunduğu i’lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâbi‘ ve’l-‘işrîn min Rebî‘u’l-âhir li sene semânin ve ‘işrîn ve selâse mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi sâkinelerinden Cemîle bint-i Fâris Ağa'nın husûs-u âtiyi'z-zikrde vekîl-i müseccel-i şer'isi mahalle-i mezkûreli Yûsuf Efendi ibn-i Hacı Yâsîn Efendi ve Şemseddîn bin Tâhir nâm kimesneleri medîne-i mezkûre mahkeme-i şer'iyesinde mün'âkîd meclis-i şer'imizde müvekkile'i mezbûrenin zevci Zeydân mahalleli Nasreddîn Efendi ibn-i Ahmed Efendi müvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb müvekkile-i mezbûrenin müstakillen malı olan mecmû'u iki bin yedi yüz elli iki kurûş kıymetli dokuz 'aded Mahmûdiye altunu ve bir takım Mûrkezi ve bir takım Cânfes ve bir takım kadîfe ve bir takım basmakî cem'ân dört takım elbîse ve me'a yasdık bir 'aded yük şilte ve bir Câcım ve bir takım ipekli hamâm elbisesi ve bâhurdan ma'mûl bir 'aded şamdân ve bir 'aded kırmızı yakût kaşlı altun yüzüğü müdde'i 'aleyh mezbûr Nasreddîn Efendi'de kalarak kendisini dışarı atmış olmağla eşyâ ve hülliyyât-ı mezkûreleri müvekkilemiz mezbûre içûn bize edâ ve teslîme kibel-i şer'den mezbûr Nasreddîn Efendi'ye tenbîh olunmak matlûbumuzdur. Deyû ğibbi'd-da'vâ ve'l-istintâk müdde'i 'aleyh mezbûr Nasreddîn Efendi dahi cevâbında zevcesi müvekkile-i mezbûrenin bâlâda muharrer eşyâsı nezdinde kalmadığı gibi böyle bir eşyâsı olduğunu dahi bilmediğini şâyed böyle bir eşyâsı olsa bile hânesinden gitdiği esnâda berâberince götürmüş olacağını îfâde ve müdde'iyân-ı mezbûrenın ber-vech-i muharrer müdde'âlarını inkâr eyledikde müdde'iler vekîlleri mezbûrân Yûsuf ve Şemseddîn Efendi'lerden müdde'âlarına mütâbık beyyine-i şer'iyye istenildikde ikâme-i beyniyyeden izhâr-ı 'âcz edûb bi't-taleb mezbûr Nasreddîn Efendi'ye yemîn teklîf olundukda ol-dahi yemînden nükûl etmeğin mücebince eşyâ ve hülliyyât-ı muharrere-i mezkûreyi 'aynen teslîme ve eylemediği halde kıymeti olduğu iddi'a olunan iki bin yedi yüz elli iki kurûşun zevcesi müdde'ie-i müvekkile-i mezbûreye edâ ve teslîmi içûn mezbûr Nasreddîn Efendi'ye tenbîh olduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî ve'l-işrîn min şehr-i Rebî'u'l-evvel li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkez mahkeme-i şer'iyesinden 'aleyhine i'tâ olunan işbu i'lâm'ın hükmüne 'adem-i kana'atle istinâfen tedkîki istid'âsına dâir Nasreddîn mührünü hâvî

melfûf lâhiya-i i'tirâziyye zikr olunan i'lâm ile birleşdirilerek kırâ'at olundu. İ'lâm-ı mezkûrun netîce-i meâli müdde'ie-i müvekkile-i mezbûrenin zâtı mu'arrefe ve mezkûr altunların zemân ve mekân hükmü de (...) ğayr-ı mevcûd ise tenbihe mezkûr hakkında usûlüne müvâfık olub lâyiha-i mezkûre münderecâtına nazaran îfâyı muktezâsı zımında işbu evrâk meclis-i tedkîkât-ı şer'iiyyeye tevdî' kılındı. 24 Şa'bân (1)328.

Mühür

Mühür

Fetvâ Emîni

Müdü-i İ'lâmât-ı Şer'iiyye

3652

Bitlis Vilâyeti merkez mahkemesinden 22 Rebî'u'l-ahir (1)328 târihiyle i'tâ olunan işbu i'lâm -ı şer'î ve Nasreddîn mühürlü lâyiha-i i'tirâziyye mutala'a olundu. İ'lâm-ı mezkûrun hülâsa-i meâli Cemîle Hânım'ın vekîlleri Yûsuf ve Şemseddîn Efendiler meclisde Nasreddîn Efendi müvâcehesinde müvekkileleri mezbûrenin mâlî olub mecmû'u iki bin yedi yüz elli iki kurûş kıymetli dokuz 'aded Mahmûdiye altunu ile eşyâ-i ma'lûmesi zevci müdde'î 'aleyh merkûmun hânesinde kaldığımdan bi'l-bahs bunların müvekilleri içün taraflarına teslîmi hakkında inkâra mukârin ikâme eyledikleri da'vâyı isbâtıdan izhâr-ı huccet edûb müdde'î 'aleyh merkûm bi't-taleb teklîf olunan (...) nükûl etmeğın mücebince eşyâ ve altunları 'aynen teslîm eylediğı halde ve kıymeti olan meblağ-ı mezkûru mezbûreye edâ ve teslîme müdde'î 'aleyh merkûme tenbîh olunduğunu nâtık ise de netîce-i meâli müdde'ie-i müvekkile-i mezbûrenin zâtı mu'arrefe ve mezkûr altunların zaman ve mekân hükmüyyede emsâlî ğayr-ı mevcûd ise tenbîh mezkûr hakkında usûlüne müvâfık deyû fetvâhâne-i 'aliyyeden bâlâya muharrer olan kayıdlar evrâkı meyânında bulunan zabıt da'vâ sûret-i musaddıkasından dahi hal olunamadığından (...) fetvâhâne tahşiyesi nazar-ı dikkata alınarak ber-nehc-i şer'î icrâyı muhâkeme zımında evrâk-ı vâridenin mezkûr vilâyet-i müşârun ileyhe i'âde buyrulması tezekkür edildi. Ol-bâbda emr ve fermân hazret-i veliyyu'l-emrindir. 8 Ramazân (1)328.

Mühür

Mühür

-92-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e merbût Poy karyesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Malhâz veled-i Haçîk'in verâseti zevce-i metrûkesi Vartîğ bint-i Îğû ile sulb-i kebîr oğulları Ohân ve Mikâil ve sulbiye-i kebîre kızı Kihâş'e. Ba'dehû merkûme Vartîğ'ın dahi fevtiyle verâseti sadr-ı kebîr oğulları merkûmân Ohân'a ve Mikâil ve sadriye-i kebîre kızı merkûme Kihâş'a. Ba'dehû merkûm Ohân'ın fevtiyle verâseti zevce-i metrûkesi Silviya bint-i İsbâtor ile [129] merkûme Kihâş'e. Ba'dehû merkûm Mikâil'in dahi fevtiyle verâseti zevce-i metrûkesi Sultân bint-i Batros ile sulb-i kebîr oğlu 'Aleksân'a. Ba'dehû merkûme Silviya'nın dahi fevtiyle verâseti sadriye-i kebîre kızları merkûmât Pîrûz ve Beybûn ve Sâlî ve li ebeveyn er karındaşı Aryuşât ve li ebeveyn kız karındaşları Methâl ve Maşû ve Şûğû'ya muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri karye-i mezkûre mütemekkinlerinden sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlû's-şehâde oldukları nümâyân olan Kasber veled-i Mirât veled-i Bedros 'Uyidîs veled-i Hâro veled-i Karîbcân nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri bi-hükmi'l-münâsehati's-şer'îyye üç bin altı yüz sehinden olub sihâm-ı mezkûreden sekiz yüz yirmi sehmi mezkûre Kihâş'e ve beherine üç yüz altmışar sehinden bin seksen sehmi merkûmât Pîrûz ve Beybon ve Sâlî'ye ve iki yüz beş sehmi merkûme Sultân'a bin dört yüz otuz beş sehmi merkûm 'Aleksân'a ve yirmi dört sehmi merkûm Aryuşât'a ve beherine on altışar sehinden otuz altı sehmi dahi merkûmât Methâl ve Maşû ve Şûğû'ya isâbet edeceği lede's-şer'î'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî 'aşar min Cemâziye'l-ûlâ li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-93-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Zeydân mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Mustafa Ağa bin Mehmed'in verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Selvi bint-i Hüseyin ile sulb-i kebîr oğulları Kâsım ve Hacı Mehmed Efendi ve Abdülhamid ve sulbiye-i kebîre kızları 'İffet ve Lebîse ve Şöhret ve Esmer'e. Ba'dehû mezbûre 'İffet'in dahi vefâtıyla verâseti zevc-i metrûku Ferho bin Bilâl Ağa ile sadr-ı kebîr oğlu Mehmed ve sadr-ı sağîr oğlu Fâik ve sadriye-i kebîre kızları Emîne ve Cemîle'ye. Ba'dehû mezbûre Lebîse'nin dahi vefâtıyla verâseti zevc-i metrûku Bedir bin Bâbü'r ile sadriye-i sağîre kızı Nûriye ve li ebeveyn er karındaşı mezbûr Hacı Mehmed Efendi ve li ebeveyn kız karındaşları mezbûretân Şöhret ve Esmer'e. Ba'dehû mezbûre Şöhret'in dahi vefâtıyla verâseti zevc-i metrûku Mehmed bin Bâbü'r ile sadr-ı sağîr oğlu Şefîk ve sadriye-i sağîre kızı Cemîle'ye muhzire ve tashih-i mes'ele-i mîrâsiyeleri bi-hükmi'l-münâsehati's-şer'iyye on beş bin üç yüz altmış sehinden olub sihâm-ı mezkûreden bin dokuz yüz yirmi sehmi mezbûre Selviye'ye iki bin sekiz yüz elli altı sehmi mezbûr Hacı Mehmed Efendi'ye ve beherine iki bin altı yüz seken sekiz sehinden beş bin üç yüz yetmiş altı sehmi mezbûrân Kâsım ve Abdülhamid'e ve bin dört yüz yirmi bir sehmi mezbûre Esmer'e ve beherine üç yüz yirmi altışar sehinden bin sekiz sehmi mezbûrân Ferho ve oğulları Mehmed ve Fâik'e ve beherine yüz altmış sekizer sehinden üç yüz otuz altı sehmi mezbûretân Cemîle ve Emîne bintân-ı Ferho'ya ve üç yüz otuz altı sehmi mezbûr Bedir'e ve altı yüz yetmiş iki sehmi mezbûre Nûriye'ye ve üç yüz elli yedi sehmi mezbûr Mehmed bin Bâbü'r'e ve yedi yüz on dört sehmi mezbûr Şefîk'e ve üç yüz elli yedi sehmi dahi mezbûre Cemîle bint-i Mehmed'e isâbeti tahakkukundan sonra verese-i mezbûrundan mûmâ ileyh Hacı Mehmed Efendi'nin husûs-u âtiyi'z-zikre bâ-huccet-i şer'iyye vekîli medîne-i mezkûrenin Taş mahallesi ahâlisinden Karaca-zâde İsmâ'il Efendi ibn-i Hüseyin Ağa nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'iyyesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde mezkûr Zeydân mahallesi ahâlisinden Menteş Ali Ağa-zâde Ya'kûb Efendi ibn-i Ali Ağa muvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb müteveffâyı ol-mezbûr Mustafa Ağa'dan müvekkilim mûmâ ileyh ile verese-i muharrere-i mezkûresine mevrûs ve beyne'l-verase şâyi'an ve müştereken vâzı'ı'l-yed oldukları mahalle-i mezkûrede vâki' bir taraftan Zeydânlı-zâde İbrâhim Ağa'nın oğlu Resûl ve bir taraftan 'Arabhân-zâde Mehmed ve bir

tarafdan Sur'lu-zâde Nezir bin Şa'bân menzilleri ve taraf-ı râbi'ı tarîk-i 'amm ile mahdûd üç tabakadan mürekkeb fevkânî ve tahtânî dokuz bâb oda ve âhûr ve bir kıt'a bağçe ve yine mahalle-i mezkûrede vâki' bir tarafdan Sa'dullah bin Timûr ve iki tarafdan Ali Ağa-zâde Yusûf Paşa ve oğlu Musâ Efendi bağçeleri [130] taraf-ı râbi'ı tarîk-i 'amm ile mahdûd bir kıt'a bostândan mezbûr Kâsım hakka-i şâyi'âsını bundan akdem der-'aliyyede yirmi 'aded lirâyı 'Osmânî semen medfû' mukâbilinde mûmâ ileyh Ya'kûb Efendi'ye bey' eylediğini târihten tahmînen üç mâh mukaddem müvekkilim mûmâ ileyh Hacı Mehmed Efendi istimâ' etmesi anda hisse-i mezkûrenin şefî' ve şerîki olub meblağ-i mezkûr mukâbilinde iştirâ ve kabûl edeceğini ve aherini dahi işhâd etdirmiş olduğundan hisse-i mezkûrenin şerîk ve şefî'î bulunduğu cihetle semen-i mezkûr ile müvekkilim mûmâ ileyh Hacı Mehmed Efendi'ye teslîme mûmâ ileyh Ya'kûb Efendi'ye kibel-i şer'den tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ğibbi'd-da'vâ ve'l-istintak müdde'i 'aleyh mûmâ ileyh Ya'kûb Efendi dahi cevâbında târihten altı mâh mütecâviz der-'aliyyede bulunduğum esnâda verese-i mezbûrundan mezbûr Kâsım babası müteveffâyı mezbûr Mustafa Ağa'dan kendisiyle verese-i sâiresine mevrûs olan menzil ve bağçe ve bostandan her birinin on sehim i'tibâriyle ikişer sehm hisse-i şâyi'âsını yedimde olub bin üç yüz yirmi yedi senesi Recebu'l-ferdinin on altıncı günü târihiyle müverrih ve Mahmûd Paşa mahkemesi nâibi es-Seyyîd 'İsmet mührüyle memhûr ve bâlâsı fetvâhâne-i celîleden musaddık bir kıt'a hucet-i şer'iyye nâtuk olduğu üzre yirmi 'aded lirâyı 'Osmânî ile 'adedi nâ ma'lûm bir kabza akça mukâbilinde bana kat'iyyen bey' ederek semeni mezkûrunu yedimden ahz ve kabz edib mu'âmele-i ferâğiyesinin icrâsı içün me'mûru huzûrunda i'tâ takrîre tarafından vekâlet-i mutlaka-i sahîha-i şer'iyye ile Bitlis'in mezkûr Zeydân mahallesi ahâlisinden Hacı Abdülğanî Efendi ibn-i İbrâhim Ağa ile Fâris Ağa ibn-i Hacı Abdürrahman'dan her birini münferiden ve müctemi'an îfâyı vekâlet etmek üzre kabullerine mevkûfe vekîl nasb ve ta'yîn ederek buraya muvâsalatımda ferâğ-ı mezkûrun nâmıma icrâsı içün vekîlân-ı mûmâ ileyhimâ taraflarından merkez Defter-i Hâkânî dâiresine vâkî' olan mürac'atlarında dâire-i mezkûrenin talebi üzerine işbu mahkeme-i şer'iyyeden istihsâl olunan taksîm-i mezkûresinde ber-vech-i muharrer tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri on beş bin üç yüz altmış sehim i'tibâriyle bâyi'-i mezbûr Kâsım hissesine humus isâbet etmeyûb humusdan dûn olan

iki bin altı yüz seksen sekiz sehm isâbet ederek vekîlen mûmâ ileyhimânın takrîrleri üzlerine mu'amele-i ferâğiyesi nâmıma bi'l-icrâ bin üç yüz yirmi beş sene-i mâliyesi kânûn-u sâni'sinin on sekizinci günü târihli iki kıt'asına sened-i hâkânî yedime i'tâ edilmiş ve mezkûr şirâ mu'amelesi ise târihten altı ay mukaddem vâki' olub bundan müvekkil-i mezbûr ile verese-i sâirenin ma'lûmâtı bulunduğu halde ber-günâ iddi'âya kıyâm etmemiş oldukları gibi zâten bu hususda şuf'a iddi'âsı mesmû' olmadığından bî-vech-i şer'î mu'ârazadan men'iyile müdde'î müvekkili mûmâ ileyhimân hisse-i şâyi'a-i mezkûreme duhûlu vâki' olan müdâhalesinin reddini taleb ederim. Deyû meâli takrir-i meşrûhuna mutâbık vekâlet-i mezkûre ile iki kıt'a sened-i hâkânî ibrâz eyledikde mezkûr sened-i hâkânîlerin cihet-i i'tâyı senedhânesinde taksîm-i verâset pusulası ve müberrizvekâlet-i şer'îyye mazmunları takrîr-i meşrûha mutâbık ise de bağçe hakkındaki tapû senedi zîrinde iki yüz kurûş bedelle ve hâne müştemilâtına 'âid sened-i hâkânî zîrinde iki bin yüz yirmi kurûş kıymetle kayd olduğu görülüb tevkîl olduğu vechiyle ferâğın icrâ olunub olunmadığı ciheti mûmâ ileyh Ya'kûb Efendi'ye de suâl olundukda ferâğa vekiller vekâlet huccetinde muharrer olduğu vechiyle emr ve ferâğı icrâ kılındıklarını ve sened-i hâkânî zîrinde gösterilen bedel ve kıymetin keyfiyetini bilemeyeceğini ve müdde'î vekîli dahi 'adem-i ma'lûmât beyân eylediği cihetle keyfiyet bâ tezkire-i vilâyet vâsıtasıyla defter-i hâkânî dâiresinden suâl olundukda dâire-i mezkûreden zeylen yazılan meşrûhatda mezbûr Kâsım bin Mustafa Ağa'nın Zeydân mahallesinde olan mezkûr hâne ve bağçe ve bostândaki on sehinden iki sehmini yirmi 'aded lirâyı 'Osmânî ile nâ ma'lûm bir kabza akça mukâbilinde Ya'kûb Efendi'ye kat'ıyyen bey' ve takrîr i'tâsına mezbûrân Fâris Ağa ile Hacı Abdülğânî Efendi'yi tevkîl etdiğinden mahkeme-i şer'îyyeden verilen taksîm tezkiresinde esâmiyi mezkûr vekâlet huccetinde gösterilen eshâmın tesbitinden dûn ise de hakikat tezâhür edeceği ve bu cihet-i bâyi'in hukûkuna hâlel getirmediği cihetle vekîlân-ı mûmâ ileyhimâ ber-vech-i taksîm eshâmın mu'amele-i bey'ıyyesine takrîr i'tâ ederek bunlardan mezkûr bostân [131] kayden arâzi-i emîriyyeden ve kânûna tâbi' olub mezkûr hâne ve bağçe ise de sarf-ı mülk olmağla senedleri imlâ ve i'tâ olunmuş ve cihet-i i'tâ sened hânesinde bunların yirmi 'aded lirâ ile nâ-ma'lûm bir kabz akça mukâbilinde bey'inin vukû'u gösterilmiş olduğu cevâben bildirilmiş olmağla cerâyan-ı ahvâl ve mu'ameleye

nazarla bedelin meçhûl olub bey' ve ferâğın fâsiden mün'akıd bulunması cihetiyle şu halde şuf'a cârî olmamağla ol-vecihle müdde'î vekîli mûmâ ileyh İsmâ'îl Efendi müvekkiline izâfetle tasaddî eylediği da'vâyı şuf'a ile hâlâ müdde'î 'aleyh mezbûr Ya'kûb Efendi bî-vech-i şer'î mu'âmeleden men' olunduğu bi't-tescîl i'lâm olundu. Fi'l-yevmi't-tâsi' min Muharremi'l-harâm li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkez mahkeme-i şer'îyesinden 'aleyhine i'tâ olunan işbu i'lâm'ın hükmüne 'adem-i kana'atle istinâfen tedkîki istid'âsına dâir İsmâ'îl mührünü hâvî melfûf lâhiya-i i'tirâziyye zikr olunan i'lâm ile birleştirilerek kırâ'at olundu. İ'lâm-ı mezkûrun netîce-i meâli men'î mezkûr hakkında usûlüne müvâfık olub mezbûr Şefîk'e i'tâ olunan sehîm suhûlû olduğuna lâyiha-i mezkûre münderecâtına nazaran îfâyı muktezâsı zımında işbu evrâk meclis-i tedkîkât-ı şer'îyyeye tevdi' kılındı. 8 Ramazân (1)328.

Mühür

Mühür

Fetvâ Emîni

Müdir-i İ'lâmât-ı Şer'îyye

3844

Bitlis Vilâyeti merkez mahkemesinden 9 Muharrem (1)328 târihiyle i'tâ olunan işbu i'lâm -ı şer'î ve İsmâ'îl mühürlü lâyiha-i i'tirâziyye mutala'a olundu. İ'lâm-ı mezkûrun hülâsa-i meâli Hacı Mehmed Efendi'nin vekîli İsmâ'îl Efendi meclis-i şer'de Ya'kûb Efendi müveffâ Mustafa Ağa'dan oğulları müvekkil-i mezbûr ile ğâib 'ani'l-meclîs Kâsım'a verese-i sâireye bi't-tarîki'l-münâseha mevrûs olan bir bâb menzil ve âhûr ve bağçe ve bostandaki hisse-i şâyi'asını mezbûr Kâsım'ın yirmi 'aded lirâyı 'Osmânî mukâbilinde müdde'î 'aleyh mezbûre bey' etmiş olduğunu mezbûr hîyn-i istimâ'ında teleb-i şuf'a ve işhâd edildiğinden bi'l-bahs hisse-i mezkûrenin semen-i mezkûr ile müvekili mezbûre teslîmini da'vâ ve müdde'î 'aleyh mezbûr dahi mezbûr hisse-i şâyi'a-i mezkûresini yirmi 'aded lirâyı 'Osmânî ile 'aded nâ-ma'lûm bir kabza semen mukâbilinde kendisine bey' edûb mu'amele-i ferâğiyyesinin icrâsı içün tarafınızdan vekilleri Hacı 'Abdülğânî ve Fâris Ağaların takdîrleri üzerine sened-i hâkânîsi i'tâ kılınmış ve altı mâh

mukaddem vâki‘ olan takrîr-i mezkûreden müvekkil mezbûr verese-i sâirenin ma‘lûmları olduğu halde ber-günâ iddi‘âya kıyâm etmediklerinden meüvekkil-i mezbûrun mu‘ârazasının men‘ini taleb eylemesi üzerine keyfiyeti Defter-i Hâkânî dâiresinden lede’s-suâl bâyi‘i mezbûr Kâsım’ın sâlifü’z-zikr hâne ve bağçe ve bostandaki on sehimde iki sehim hissesini bey‘i mezkûr ile ‘aded-i nâ-ma‘lûm bir kabza akça mukâbilinde vekilleri mezbûrân bey‘ ve takrîr ve bunlardan bostan-ı mezkûr arâzi-i emîriyyeden ve hâne ve bağçe emlâk hazîneden olmağla senedleri i‘tâ kılındığı bildirilmiş olmağla ceryân-ı mu‘âmeleye nazar edûb meçhûl olub bey‘ ve ferâğın fâsiden münkati‘ bulunması cihetle şuf‘a cârî olmamağla mûcebince müdde‘i vekîli mezbûr müvekkiline izâfetle tesaddî eylediği şuf‘a da‘vâsıyla müdde‘i ‘aleyh mezbûre bu yüce şer‘i mu‘allâdan men‘ olunduğunu nâtik ve netîce-i meâli men‘i mezkûr hakkında usûlüne müvâfık olub mezbûr şuf‘a i‘tâ olunan sehm-i sühûlü olduğu deyû fetvâhâne-i ‘âlîden müsaddık bâlâya muharrer sûret-i müsaddıkası evrâkı meyânındaki zabtına mütâbık ve lâyiha-i i‘tirâziyye muhteviyâtı dahi ğayr-ı vârid olmağla (...) fetvâhâne tehşiyesinde beyân edilen (...) tashîh edildikten sonra usûlen icrâyı îcâbı zımnında evrâk-ı vâridenin mazrûfen vilâyet-i müşârun ileyhâya i‘âde buyrulması tezekkür edildi. Ol-bâbda emr ve fermân hazret-i veliyyu’l-emrindir. 24 Ramazân (1)328.

Mühür

Meclîs-i Tedkîkât-ı Şer‘iyye

-94-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Taş mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem ve vafât eden Lalâ-zâde Ahmed bin Sa‘îd’in verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Gülperî bint-i Hasan ile sulb-i kebîr oğulları Selîm ve Ali ve sulb-i sağîr oğlu Arif ve sulbiye-i kebîre kızı Ferîde’ye ve sulbiye-i sağîre kızı Nesîbe’ye muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezkûre ahâlisinden sirren ve ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde oldukları nümâyân olan Marmûtlı-zâde Tevfîk bin Receb ve Receb bin Hacı Hasan bin Abdülğafûr nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba‘de’d-

da‘vâ vâki‘ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer‘î lâhık olmağla tashîh-i mes‘ele-i mîrâsiyeleri altmış dört sehinden olub sihâm-ı mezkûreden sekiz sehmi zevce-i mezbûre Gülperî‘ye ve beherine on dörder sehinden kırk iki sehmi benûn-u mezbûrûn Selîm ve Ali ve ‘Ârif’e ve beherine yedişer sehinden on dört sehmi dahi bintân-ı mezbûretân Ferîde‘ye ve Nesîbe‘ye isâbet edeceği lede‘ş-şer‘î‘l-enver zâhir ve mütihaklık olmağın ol-vecihle ‘arz ve i‘lâm olundu. Fî‘l-yevmi‘l-hâdî ve‘l-‘işrîn min Cemâdiye‘l-ûlâ li sene semânin ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-95-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’e mülhak Nebel karyesi mütemekkinlerinden ve teb‘a-i Devlet-i ‘Aliyye’nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Mirâd veled-i Kesber’in verâseti zevce-i metrûkesi Ğazâl bint-i Îğû ile sulb-i kebîr oğlu ‘Aleksân ve sulbiye-i kebîre kız Şûğû‘ya. Ba‘dehû merkûm ‘Aleksân’nın dahi fevtiyle verâseti zevce-i metrûkesi Ezînef bint-i Usko ile anası merkûme Ğazâl ve sulb-i sağîr oğlu Bitros’a. Ba‘dehû merkûm Bitros’un dahi fevtiyle verâseti hâzırân vâlidesi merkûme Ezînef’e. Ba‘dehû merkûme Ğazâl’in dahi fevtiyle verâseti hâzırân sadriye-i kebîre kızı merkûme Şûğû‘ya muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri medîne-i mezbûre‘ye mülhak Şe‘mîrân karyesi mütemekkinlerinden sirren ve ‘alenen lede‘t-tezkiye ‘adl ve makbûlû‘ş-şehâde oldukları nümâyân olan Karabît veled-i Simon veled-i Serkîz ve Kesber veled-i Hovannîs veled-i Mirâd nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd müvâcehesinde ba‘de‘d-da‘vâ vâki‘ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer‘î lâhık olmağla tashîh-i mes‘ele-i mîrâsiyeleri bi-hükmi‘l-münâsahati‘ş-şer‘iyye iki yüz seksen sekiz sehinden olub sihâm-ı mezkûreden yüz kırk sekiz sehmi mezbûre Şûğû‘ya ve yüz kırk sehmi dahi mezbûre Ezînef’e isâbet edeceği lede‘ş-şer‘î‘l-enver zâhir ve mütihaklık olmağın ol-vecihle ‘arz ve i‘lâm olundu. Fî selh-i Cemâdiye‘l-evvel li sene semânin ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Si'ird'li Îğû veled-i Kirâkos'un verâseti sulb-i kebîr oğulları Mirâd ve Mıgırdıc ve Haçmânok ve Agob ve sulbiye-i kebîre kızları Hânım ve Sâre ve Şûşân'a. Ba'dehû merkûm Mıgırdıc'ın dahi fevtiyle verâseti zevce-i metrûkesi Reyhân bint-i Âtım ile sulb-i kebîr oğulları Livân ve Arsîn ve Oksîn ve sulbiye-i sağîre kızları Tâkohî ve Ezînef'e. Ba'dehû merkûm Mirâd'ın dahi fevtiyle verâseti zevce-i metrûkesi Erîk bint-i (Anğûrım ?) ile sulb-i kebîr oğulları Hasrûf ve Kîrkor ve Serkîz ve sulbiye-i kebîre kızları Losîn ve Noyîn'e. Ba'dehû merkûme Reyhân'ın dahi fevtiyle verâseti sadr-ı kebîr oğulları merkûmûn Yuvân [132] ve Arsîn ve Okîs ve sadriye-i kebîre kızları merkûmetân Tâkohî ve Eznîfe. Ba'dehû merkûm Haçmânok'un dahi fevtiyle verâseti zevce-i metrûkesi Tîlû bint-i Martros ile sulbiye-i kebîre kızı Ağno ve li ebeveyn er karındaşı merkûm Agob ve li ebeveyn kız karındaşları merkûmât Hânım ve Sâreh ve Şûşân'a. Ba'dehû merkûme Şûşân'ın fevtiyle verâseti sadr-i kebîr oğulları Arâm ve İrvân veledân-ı Karapît'e muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri mahalle-i mezkûreli sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlû's-şehâde oldukları nümâyân olan Dikrârâm veled-i Ohân veled-i Âvâk ve Hakob veled-i Kîrkor veled-i Âtım nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri bi-hükmi'l-münâsehati's-şer'îyye bin yedi yüz altmış sehimden olup sihâm-ı mezkûreden üç yüz altmış sekiz sehmi merkûm Agob'a ve beherine yüz seksen dörder sehimden üç yüz altmış sekiz sehmi merkûmetân Hânım ve Sâre'ye ve beherine seksener sehimden iki yüz kırk sehmi merkûmûn Yûvân ve Arsîn ve Oksîn'e ve beherine kırk sehimden yüz yirmi sehmi mekûmât Takohî ve Ezînef ve Erîk'e ve beherine yetmişer sehimden iki yüz on sehmi merkûmûn Hasro ve Kîrkor ve Serkîz'e ve beherine otuz beşer sehimden yetmiş sehmi merkûmetân Losîn ve Noyîn'e ve kırk sehmi merkûme Tîlo'ya ve yüz altmış sehmi merkûme Ağno'ya ve beherine doksan ikişer sehimden yüz seksen dört sehmi dâhi merkûmân Arâm ve İrvân'a da isâbet edeceği lede's-şer'î'l-enver zâhir ve mütehakkık

olmağın ol-vecihle ‘arz ve i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’r-râbi‘ min Cemâziye’l-âhir li sene semânin ve ‘ișrîn ve selâsu mie ve elf.

-97-

Der-i devlet mekîne-i ‘arz-ı dâ‘i-i kemîneleridir,

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn’a mülhâk evkâfdan merkez vilâyeti olan medîne-i Bitlis’e merbût Çukûr nâhiyesinin Şeyhân nâm-ı aslîsi (Harhfo?) karyesinde defîn-i hâk-ı ‘atırnâk olan Şeyh Ali el-ma‘rûf Şeyh Emîrce hazretleri vakfının bi’l-meşrûta mütevellilerinden ve tevliyyete ‘âid vazîfe müstahaklarından ve karye-i mezkûre ahâlisinden Şeyh İbrahim ve Şeyh Süleymân ve Şeyh Tâhir ve Şeyh ‘Îsâ benûn-u Şeyh Halîl Efendi nâm kimesneler medîne-i mezkûre mahkeme-i şer‘isinde mün‘akıd meclis-i şer‘i ‘âlîde medîne-i mezkûre Evkâf Müdîri Ahmed Kuddûsî Efendi hâzır olduğı halde her biri da‘vâ ve takrîr-i kelâm edûb yedimizde bulunan altı yüz kırk beş senesi târih-i hicrî ile müverrih ve defterhâne-i ‘âmire-i evkâf dâiresinde mukayyîd bir kıt‘a vakfiye nâtık olduğı üzere tavâif-i mülûkden Melik Nûreddîn Kutlumuş ibn-i eş-şehîd Melîk Abdullah vakfiyesinde hudûd-u muharrer karye-i mezkûre ‘arâzisini cem‘i hukûk ve rûsûm ve müştemilâtıyla cedd-i a‘lâmız Şeyh Emîrce demekle ma‘rûf Şeyh Ali bin el-merhûm Abdullah el-Feka‘î el-‘Abbâsî hazretlerinin batnen ba‘de batın ve neslen ba‘de’n-nesl ve karnen ba‘de’l-karn ve hablen ba‘de habl evlâd-ı evlâd-ı zukûruna ve’l-inkirâz ve’l-inkitâ‘larından sonra Beytullahi’l-harâm ve tevliyetini de ilâ müddeyi’z-zaman Şeyh müşârun ileyh’in evlâdına şart eylemiş ve müteehhirân vakf-ı mezkûr tahsîsât-ı kabliyeden bulunan evkâfa ‘addolunarak tahmîs kâ‘idesine tevîkan karye-i mezkûre i‘şârından ve hazîne-i mâliyeden alınmak üzere senevî dört bin beş yüz kurûş ile mu‘ayyen bir bedel rabt olunub vakf-ı mezkûr tevliyet-i kezâlik pederimizde bulunan vakfiye-i mezkûreyi nâtık bin üç yüz üç senesi Zi’l-ka‘deti’ş-şerîfesinin on altıncı günü târihli müverrih bir kıt‘a berât-ı şerif-i ‘âlîşân mücebince tevliyet-i mezkûre berât-ı sultânî mütevellî vazîfesine müstahak pederimiz müteveffâyı mûmâ ileyh Şeyh Halîl Efendi’nin mahlûlünden bizimle diğerk birâderlerimiz Şeyh Sa‘îd ve Şeyh Nûrî ve Şeyh Yûsuf ve Şeyh İslâm ve Şeyh Mehmed’e

müştereken ve müsâviyen tevcîh olunub ahîran mezbûrundan Şeyh Sa'îd bilâ veled ve Şeyh Nûrî ve Şeyh Yûsuf ve Şeyh İslâm ve Şeyh Mehmed'den her biri dahi evlâd-ı zükûrunu terkle müte'âkiben vefât eylemiş iselerde lâkin tevliyet-i mezkûre ber-vech-i muharrer batnen ba'de'l-batın evlâd-ı zükûra [133] meşrûta olub beyne'l-evlâd batında bizden akdemi tevliyet-i mezkûre ve 'âidâtının müstahak ve meşrût-u lehâ olmadığı cihetle birâderlerimiz müteveffiyûn-u mezbûrunun mahlûlunda husûs-u tevliyet-i mezkûre ve hisselerine 'âid 'âidâtının dahi bize tevcîhini taleb ederiz. Deyû takrîr-i meşrûhlarına mütâbık evrâk-ı mezkûreyi ibrâz ve erâ'e ederek taleb ve istid'â eylediklerinde müdür-i mûmâ ileyh dahi mezbûrunu bi'l-cümle kelimât-ı meşrûhalarında tasdîk eylediği ve hakikât-ı hâl dahi vech-i muharrer üzre bulunduğu müberriz evrâk-ı mezkûre ile karye-i mezkûre hey'et-i ihtiyâresinden mevrûd-u 'ilm ve haber meâli (.....) ihbârıyla lede's-şer'i'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağla müteveffiyûn-u mûmâ ileyhimden mahlûl kalan husûs-u tevliyet ve ol-hisselere 'âid mûmâ ileyhim Şeyh İbrâhim ve Şeyh Süleymân ve Şeyh Tâhir ve Şeyh 'İsâ dâ'îleri hisselerine zam ve 'uhdelerine tevcîhe ve yedlerine bir kıt'a berât-ı şerîf-i 'âlîşân sadaka ve ihsân buyrulmak recâsına bi'l-iltimâs pâye-i serîr-i merhamet musîr-i mu'allâyâ 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâlis 'aşar min Cemâdiye'l-ûlâ li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-98-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e merbût Bam karyesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Adâk veled-i Hârûn'un verâseti zevce-i metrûkesi Nerkîz bint-i Ohannes ile sulb-i kebîr oğulları Hartîn ve Kîrkor ve sulbiye-i kebîre kızı Esmer'e. Ba'dehû merkûme Nerkîz'in dahi fevtiyle verâseti sadr-i kebîr oğulları merkûmân Hartîn ve Kîrkor ve sadriye-i kebîre kızı merkûme Esmer'e muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri karye-i mezbûre ahâlisinden sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlû's-şehâde oldukları nümâyân olan Sîrob veled-i Moyîs veled-i Bitros ve Mirât veled-i Mârtos veled-i Bitros nâm kimesnelerin hâsım-ı câhîd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hûkm-i şer'i lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i

mîrâsiyeleri beş sehinden olub sihâm-ı merkûreden beherine ikişer sehinden dört sehmi merkûmân Hartîn ve Kîrkor'a ve bir sehmi dahi merkûme Esmer'e isâbet edeceği lede's-şer'i'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l'yevmi's-sâlis 'aşar min Cemâdiye'l-âhir li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-99-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhak Por karyesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden olub bundan akdem Rusya'nın Batûm Vilâyetinde fevt olan Yoğos veled-i Sîmon'un oğlu ve ber-vech-i âti hâzırân vârisi olduğunu iddi'â eden Yûvan nâm-ı diğeri Kiyork nâm kimesne medîne-i mezbûre istinâf mahkemesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde karye-i mezkûre mütemekkinlerinden Oyidis veled-i Haro mahzerinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb ben müteveffâyı merkûm Yoğos'un sulb-i kebîr oğlu olub verâseti hâzırân bana muhzire ve benden başka vârisi ve terekesine müstahak âher kimesnesi olmamağla babam ve mûrisim müteveffâyı mezbûrun hayâtında işbu müdde'î 'aleyh merkûm zimmetinde cihet-i karzdan bir kurûş alacak hakkı olub meblağ-ı mezkûr hâzırân bana mevrûs olmuş iken müdde'î 'aleyh merkûm Oyidis bana edâ ve îfâdan imtinâ' etmekle suâl olunub meblağ-ı mezkûrun bana edâ ve îfâsı içûn kibel-i şer'den kendisine tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ğıbbi'd-da'vâ ve'l-istintâk müdde'î 'aleyh merkûm Oyidis dahi müteveffâyı merkûme hayâtında ol-mikdâr kurûş deyni olduğunu tav'an ikrâr-ı mâ'adâ müdde'î-i merkûmun verâseti mezkûre müdde'âsını külliye inkâr etmekle müdde'î-i mezbûrdan ber-vech-i muharrer müdde'âsına mutâbık beyyine-i şer'îyye talep olundukça her biri karye-i mezkûreli Haço veled-i Nazo ve İpranos veled-i Mirâd nâm kimesneler li ecli's-şehâde meclis-i şer'a gelib istişhâd olunduklarında karye-i mezkûre mütemekkinlerinden iken bundan akdem Rusya'nın Batûm Vilâyetinde fevt olan Yoğos veled-i Sîmon'un verâseti hâzırân sulb-i kebîr oğlu işbu müdde'î-i merkûm Yûvan nâm-ı diğeri Kiyork'a muhzire ve bundan başka aslen ve kat'en vârisi ve terekesine müstahak âher kimesnesi olmadığına şâhidiz şehâdet dahi ederiz. Deyû her biri müttefiku'l-lafz ve'l-ma'nâ bi'l-muvâcehe ber nehc-i şer'î edâyı şehâdet-i şer'îyye etdiklerinde şâhidân-ı mezbûrân evvelen bâ-veraka-i

mestûre mensûb oldukları (evvelen bâ verâka-i mestûre mensub oldukları) karye-i mezkûre Papası keşîş Kirakos [134] veled-i Kîrkor ve muhbiri Kirâkos veled-i Sarân nâm kimesnelerden sirren ve Ba‘dehû karye-i mezbûreli (Na‘bideser ?) veled-i Hakob ve Haçîk veled-i Hakob nâm kimesnelerden dahi ‘alenen lede’t-tezkîye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde oldukları iş‘âr ve ahabâr olunmağın mücebince müdde‘i-i merkûm Yûvon nâm-ı diğeri Kiyork’un verâsetine ba‘de’l-hükm meblağ-ı müdde‘âya mezkûr bir kurûş merkûme edâ ve teslîme müdde‘i ‘aleyh merkûm Oyidis’e tenbîh olunduğu i‘lâm olundu. Fî’l-yevmi’r-râbi‘ ‘aşar min Cemâdiye’l-âhir li sene semânin ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-100-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’e mülhâk Semik nâhiyesinin Ölek-i süfelâ karyesi ahâlisinden iken bundun akdem vefât eden Ya‘kûb bin Nebrûz’un verâseti hâzıran sulbiye-i kebîre kızı Elmâs’a muhzire ve başka vârisi olmadığı her biri Ölek-i ‘ulyâ karyesi ahâlisinden sirren ve ‘alenen lede’t-tezkîye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde oldukları nümâyân olan Tâhir bin Kâsım bin Hakverdî ve Yûsuf bin ‘Îsâ bin Mecîd nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba‘de’d-da‘vâ vâki‘ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer‘î lâhık olmağla ol-vecihle müteveffâyı mezbûrun terekisi hâzıran kızı mezbûre Elmâs’a isâbet edeceği lede’s-şer‘i’l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle ‘arz ve i‘lâm olundu. Fî’l-yevmi’t-tâsi‘ ve’l-‘işrîn min Cemâdiye’l-evvel li sene semânin ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-101-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Zeydân mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Topçu-zâde Ömer bin Hasan’ın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Yâdigâr nâm-ı diğeri ‘Âdile bint-i Abdürrahman ile sulb-i sağîr oğlu Resûl ve sulbiye-i sağîre kızı Gülşe’ye muhzire olduğu ba‘de’t-tahakkuk verese-i mezbûrundan zâtı mahalle-i mezbûreli Dervîş bin İsmâ‘il ve Muhyiddîn Efendi bin Yâsin Ağa ta‘rifleriyle mu‘arrefe zevce-i mezbûre Yâdigâr kendi tarafından bi’l-asâle ve sağîr evlâdı mezbûrenin vasîyi müseccel-i şer‘îsi olmağla bi’l-vesâye medîne-i mezbûre mahkeme-i şer‘iyyesinde

mün‘akıd meclis-i şer‘imizde medîne-i mezbûre belediye dâiresinde mürsel a‘zâdan Yûsuf Efendi ibn-i Hacı Yâsin Efendi müvâcehesinde da‘vâ ve takrîr-i kelâm edûb zevcim müteveffâyı mezbûr Ömer’e hayâtında merkez belediye dâiresinden ve muhtâcîn ma‘âşından tahsîs kılınan şehri kırk beş kurûş ma‘âşından üç yüz yirmi üç sene-i milâdisi teşrîn-i ûlâ ibtidâsından Şubatı ğâyesine kadar beş mâh ve üç yüz yirmi dört senesi teşrîn-i ûlâ ibtidâsından kezâlik Şubatı ğâyesine kadar beş mâh ve üç yüz yirmi beş senesi kezâlik teşrîn-i ûlâ ibtidâsından teşrîn-i sâni ğâyesine kadar iki mâh ki cem‘an on iki aylık müterâkim istihkâkı olan beş yüz kırk kurûşu dâire-i mezkûreden kable’l-ahz ve’l-istîfâ vefât edûb meblağ-ı mezkûr benimle vasîsi bulunduğum sağırân-ı mezbûrâna mevrûs olmağla meblağ-ı mezkûru bana edâ ve teslîme dâire-i mezkûreye izâfetle hâzır-ı mûmâ ileyh Yûsuf Efendi’ye tenbîh olunmakla matlûbumdur. Deyû ğibbi’-d-da‘vâ ve’l-istintâk müdde‘i ‘aleyh mûmâ ileyh Yûsuf dahi cevâbında müteveffâyı mezbûrun dâire-i mezkûrede ber-vech-i da‘vâ ol-mikdâr kurûş alacağı olduğunu ikrâr-ı mâ‘ada verâset-i mezkûre müdde‘âsını külliyyen inkâr eyledikde müdde‘iye-i mezbûre Yâdigâr verâset-i mezkûre müdde‘âsını evvelen bâ-verâka-i mestûre mensûb oldukları Zeydân mahallesi imâmı Molla Ali bin Molla Mustafa ve muhtârı Şemseddîn bin Mehmed Efendi’den sirren Ba‘dehû mahalle-i mezbûreli Şükrü Efendi ibn-i İbrâhim Efendi ve ‘Ârif Efendi ibn-i Mahmûd dahi ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlû’s-şehâde oldukları iş‘âr ve bi’l-müvâcehe ihbâr olunan mezkûr Zeydân mahalleli Dervîş bin İsmâ‘il bin Abdullah ve Muhyiddîn Efendi ibn-i Yâsin bin İsmâ‘il nâm kimesnelerin bi’l-müvâcehe eyledikleri şehâdetleriyle isbât etmeğın mücebince müdde‘â bih meblağ-ı mezkûr beş yüz kırk kurûşun müdde‘iye-i mezbûre Yâdigâr’a teslîme dâire-i mezkûreye izâfetle müdde‘i ‘aleyh mûmâ ileyh Yûsuf Efendi’ye tenbîh olunduğu i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâmin ‘aşar min Cemâdiye’l-âhir li sene semânin ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

[135]

-102-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e merbût Hamçûr karyesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Şahbaz veled-i Serkîz'in verâseti zevce-i metrûkesi Margarît bint-i Hanbarsûm ile sulb-i sağır oğlu Serkîz ve sulbiye-i sağıre kızı Selviye'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı (herbiri) herbiri Por karyesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i müşârun ileyhâdan sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan Minâs veled-i Kîrkor veled-i Şâgo ve Hâro veled-i Sihâk veled-i Kîrkor nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri yirmi dört sehinden olup sihâm-ı mezkûreden üç sehmi mezbûre Margarît'e ve on dört sehmi mezbûr Serkîz'e ve yedi sehmi dahi merkûme Selviye'ye isâbeti lede's-şer'i'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâlis ve'l-'işrîn min Cemâdiye'l-âhir li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-103-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi sâkinelerinden zâtı ta'rîf-i şer'î ile mu'arrefe Nâfize bint-i 'İsâ'nın husûs-u âtiyi'z-zikrde vekîl-i müseccel-i şer'isi mahalle-i mezkûreli Abdülğânî Efendi ibn-i Mehmed Efendi nâm kimesne medîne-i mezkûre mahkeme-i şer'iyyesinde mün'akıd meclîs-i şer'imizde Zeydân mahallesi ahâlisinden Zülfikâr Ağa-zâde Şâkir bin Hâlid'in dahi husûs-u âtiyi'l-beyânda vekîl-i müseccel-i şer'isi Hersân mahallesi ahâlisinden Hüner-zâde Mahmûd Efendi ibn-i Ömer muvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb müvekkilem mezbûre Nâfize'yi müvekkil-i merkûm Şâkir hîyn-i izdivâcında kendi mâlî olup cihâz olarak berâberince merkûm Şâkir'in hânesine götürmüş olduğu mecmû'u dört bin dokuz yüz seksen bir kurûş değer kıymetli iki 'adet aynalı altunu ve on 'adet güllü altunu ve otuz 'aded ğâzî altunu ve iki 'aded gerdanlığâ mahsûs güllü altunu ve simden ma'mûl saçlık ve ayaklarında dört ğâzî ve beş

‘aded nısf ğâzî altunu ve bir ‘aded simden ma‘mûl ferâce ve püskül üzerinde üç ‘aded ğâzî altunu ve simden ma‘mûl hiyâruk ile ayaklarında üç ‘aded ğâzî altunu ve altı ‘aded nısf ğâzî altunu ve yine simden ma‘mûl bel kemeri üzerinde bir ‘aded güllü altunu ile bir ğâzî altunu ve hediye olarak gönderilen bir ‘aded ğâzî ve bir güllü altunu ve nişân olarak gönderilen on altı ‘aded lirâyı ‘Osmânî ve bir mikrâhın ve bir iplikden mensûc bâş çarşafı ve iki kat yeşil ve kırmızı kumaşdan ma‘mûl elbise ve bir fanila ceket ve dörd ‘aded kulpâk içün mercân düzmesi ve bir sarı leğen ile ibrik ve bir yük minder ile yasdık ve bir yüz yasdığı ve iki ‘aded miltân ve bir çift halıdan ma‘mûl pâbûç ve bir güldân ile hamâm tası ve bir piştemâl ile bir kat hamâm takımı ve bir seccâde iki ‘aded mâhî tarak ve bir ‘aded ayna ve üç boğça ve bir çift masa lanbası ve bir çarşaf bağını müvekkilem mezbûre yedinden alarak mezbûreyi pederi hânesine göndermiş olmağla nukûd ve hülliyyât ve eşya bermuharrere-i mezkûre mevcûd ise a‘yânından keff-i yedle ve müstehlike ise ba‘de’s-sübût kıymet-i muharrere-i mezkûresini müvekkilem mezbûre içün bana edâ ve teslîme zevci mezbûre Şâkir’e izâfetle vekîl-i mezbûr Mahmûd Efendi’ye kibel-i şer‘den tenbîh olunmak ve bi’l-vekâle matlûbumdur. Ğâbbî’d-da‘vâ ve’l-istintâk vekîl-i mezbûr Mahmûd Efendi dahi cevâbında fi’l-hakîka müvekkilem mezbûr Şâkir mezbûre Nâfize’yi hîyn-i izdivâcında mezbûrenin kendi mâlî olup mecmû‘u ol-mikdâr kurûş kıymetinde bulunan nukûd ve hülliyyât-ı muharrere-i mezkûreyi mezbûr Şâkir’in hânesine ve nezdine götürmüş ise de ‘adem-i imtizâclarından nâşî pederi hânesine gittiği esnâda yine berâberince götürmüştür. Deyû nukûd ve hülliyyât ve eşyâ bermuharrere-i mezkûreyi ikrâr ve def‘e tasaddî eyledikde müdde‘iye vekîli mûmâ ileyh Abdülġanî Efendi dahi defe‘i mezkûr müdde‘âsını külliye inkâr eyledikde mezbûr Mahmûd Efendi def‘i mezkûr müdde‘âsına müvekkilinin şâhidi olmadığı ve müvekkile-i mezbûrenin tahlîfine dahi taleb bulunmadığını müvekkile-i izâfetle ifâde ve beyân etmeğın mücebince müdde‘aya mezkûr nukûd ve hülliyyât ve elbise ve eşyâ-i muharrere-i mezkûre mevcûde ise a‘yânına keff-i yedle ‘aynen ve müstehlike ise esmân-ı mezkûresi olan dört bin dokuz yüz seksen bir kurûş müdde‘iye-i müvekkile-i mezbûre içün vekîl-i mûmâ ileyh Abdülġanî Efendi’ye nakden hâlâ edâ ve teslîme müvekkiline izâfetle vekîl-i mezbûr Mahmûd Efendi’ye tenbîh olunduğu i‘lâm olundu Fi’l-

yevmi'l-hâmis ve'l-'işrîn min şehr-i Rebî'u'l-evvel li sene seb'a ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

[136]

-104-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Kâsım bin Mahmûd'un veraseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Aslı bint-i İsmâ'îl ile sulb-i kebîr oğlu Nezîr ve sulb-i sağîr oğulları Abdülğanî ve Rızâ'ya. Ba'dehû mezbûr Abdülğanî'nin dahi vefâtıyla veraseti anası mezbûre Aslı ile li ebeveyn er karındaşları mezbûrân Rızâ ve Nezîr'e Ba'dehû mezbûr Nezîr'in dahi vefâtıyla veraseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Nâzî bint-i Rüstem ile anası mezbûre Aslı ve sulb-i sağîr oğulları Mehmed Emîn ve Şükrü'ye. Ba'dehû mezbûr Mehmed Emîn'nin dahi vefâtıyla verâseti anası mezbûre Nâzî ile li ebeveyn er karındaşı mezbûr Şükrü'ye. Ba'dehû mezbûr Şükrü'nün dâhi vefâtıyla verâseti anası mezbûre Nâzî ile li ebeveyn 'ammisi mezbûr Rızâ'ya muhzire ve tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri bi-hükmi'l-münâsehati's-şer'îyye yüz yirmi dört bin dört yüz on altı sehinden olub sihâm-ı mezkûreden otuz dört bin yüz altmış sekiz sehmi mezbûre Aslı'ya ve yetmiş bir bin altı yüz otuz sekiz sehmi mezbûr Rızâ'ya ve yirmi iki bin altı yüz on sehmi dahi mezbûre Nâzî'ye isâbet-i tahakkukundan sonra verese-i mezbûrundan olub zâtı mahalle-i mezkûreli Haydar ve Mehmed ebnân-ı Ahmed nam kimesnelerin ta'rifleriyle mu'arrefe mezbûre Aslı medîne-i mezkûre mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde kezâlik verase-i mezbûrundan mezbûre Nâzî bint-i Rüstem ile mahalle-i mezkûre mütemekkinlerinden Mirâdyân Mirâd Efendi veled-i Ohannes'e ayrı ayrı günlerde üç kıt'a veraka-i da'vetiye tebliğ olduğu halde da'vete icâbet etmediklerinden ve vekîl dahi göndermediklerinden hukuklarının muhafazası zımmında cânib-i şer'î 'âlîde vekîl-i müsahhar ta'yîn kılınan Hersân mahalleli Abdülbâkî Efendi ibn-i Abdülkâdir Efendi muvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb mûrisimiz müteveffâyı ol-mezbûr Kâsım'dan mevrûs mezkûr Kızılmescid mahallesinde vâki' ma'lûmu'l-hudûd bir bâb mülk menzil ber-vech-i muharrer

benimle verese-i muharrere-i mezkûresine intikâl etmiş iken verase-i mezbûrûndan müvekkile-i mezbûre Nâzî bundan akdem ba‘zı veraseyi göstermeyerek mahallemiz hey‘et-i ihtiyâriyyesinden alıb ibrâz eylediği ilm-u hâbere müsteniden işbu mahkeme-i şer‘iyyeden aldığı taksîm mezkûresinde oğlum müteveffâyı sâni-i mezbûr Abdülğânî‘yi ketm ve müteveffâyı sâlis mezbûr Nezîr‘in vâlide ve vârisi bulunduğum halde beni dahi verasete dâhil etdirmeyûb ketum bırakmış ve vech-i muharrer üzre tashîh-i mes‘ele olmak lazım gelir iken istihsâl ettiği mezkûr taksîm mezkûresine tashîh-i mes‘ele-i mezkûremiz altı bin dokuz yüz on iki sehm i‘tibâr edilib bundan bin üç yüz altmış sekiz sehmi bana hisse isâbet ettiği gösterilmiş ve mezbûre Nâzî‘ye fırsatdan bi‘l-istifâde menzil-i mezkûrde olan hisse-i şâyi‘âsını mezkûr taksîm mezkûresi mücebince müvekkil-i merkûm Mirâd Efendi‘ye bin kurûş semen medfû‘ mukâbilinde bey‘ etmiş ise de halbûki zevcim müteveffâyı ol-mezbûr Kâsım zimmetinde mütekarrır ve ma‘kûd-u ‘aleyh sekiz yüz kurûş mehr-i mü‘eccel alarak hakkım olub meblağ-ı mezkûru bana kalbe‘l-edâ ve‘l-îfâ vefât etmiş olduğundan evvel-emrde meblağ-ı mezkûrun müteveffâyı ol-mezbûrun terekesinden ifrâz edildikten sonra mütebâkisi beyne‘l verese tevzî‘i iktizâ edeceğinden bey‘-i mezkûrun feshiyle tashîh-i mes‘ele-i mezkûremizi vech-i muharrer üzre tashîhi ve mehr-i mezkûrumun tereke-i müteveffâyı ol-mezbûrdan olmak üzre bana edâ ve teslîmi içûn müvekkillerine izâfetle kibel-i şer‘den vekil-i müsehhâr-i mezbûre tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ğibbi‘d-da‘vâ ve‘l-istintâk vekil-i müsehhâr-i mezbûr Abdûlbâkî Efendi dahi müdde‘iyye-i mezbûrenin verâset-i müdde‘âsıyla mehr-i mezkûrunu külliyyen inkâr eyledikde müdde‘iye-i mezbûre Aslı müdde‘âsını evvelen bâ-veraka-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Kızılmescid mahallesi imâmı Ahmed Efendi ibn-i Molla Ali ve muhtarı Hacı Süleymân bin Mûsâ ve Hersân mahallesi imâmı Molla Reşîd bin Molla Abdülmecîd ve muhtarı Mehmed Efendi bin ‘Azîz nâm kimesnelerden sirren ve ba‘dehû mezkûr Kızılmescid mahalleli Yahya Efendi ibn-i Molla Hamzâ Efendi ve Hersân mahalleli İbrahim Halîl bin Hacı Abdullah ve Hamdi Efendi bin Mûsâ ve Rüstem bin Emrullah‘dan dahi ‘alenen lede‘t-tezkîye ‘adl ve makbûlü‘ş-şehâde oldukları ihbâr ve iş‘âr olunan mezkûr her biri Kızılmescid mahalleli Seyyîd-zâde Hacı Mehmed Efendi ibn-i Dervîş Ağa ve Receb Çâvuş bin Hamza Ağa bin Mer‘ân ve Hersân mahalleli Ahlatlı-zâde Hacı Selîm bin Resûl ve Hacı

Abdürrezzâk bin İshâk bin Rüstem nâm kimesneler şehâdetleriyle isbât edûb mehr-i mezkûr hakkında müdde'îye-i mezbûrenin tahlîfi dahi icrâ edilmeğın mûcebince inhisâr-ı verâset ve mes'ele-i mîrâsiyyenin müdde'îye-i mezbûrenin iddi'âsı vechiyle olduğuna ve kazâ'en düyûn taksîm-i beyne'l-veraseden akdem olmağla ğayrın hukûkuna tecâvüz sûretiyle vâki' bey'î ve ferâğ-ı mezkûrun feshiyle mes'ele-i mîrâsiyyenin ber-vech-i bi'l-isbât olduğı vechiyle tashîhine ve mehri olduğı tebyîn eden sekiz yüz kurûşun tereke-i müteveffâyı mezbûrdan istifâsı içûn müvekillerine izâfetle vekl-i müsahhar Abdûlbâkî Efendi'ye tenbîh olunduğı i'lâm olundu. Fi'l-yevmi't-tâsi' min Recebi'l-ferd li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

[137]

-105-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Serkizanlı-zâde Hasan bin Abdullah'ın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Medîne bint-i Yâsin ile mezbûre Medîne'den mütevellid sulb-i kebîr oğlu Mehmed Tevfîk ve sulbiye-i sağîre kızı Zîynet ve kendisinden mukaddem vefât eden diğere zevcesi Hânım bint-i Abdullah'dan mütevellid sulb-i kebîre oğulları Ahmed ve Mustafa ve kezâlik kendinden mukaddem vefât eden diğere zevcesi Sâfiye bint-i Ca'fer'den mütevellide sağîre kızı Fâtıma'ya inhisâr-ı tahakkukundan sonra verese-i mezbûrundan olub zâtı her biri mahalle-i mezkûreli 'Akîf Efendi ibn-i Resûl ve Molla Ahmed bin Molla Ali ta'rifleriyle mu'arrefe zevce-i mezbûre Medîne nâm Hâtûn medîne-i mezkûre merkez mahkeme-i şer'iyyesinde mün'akıd meclîs-i şer'îmizde kezâlik verese-i mezbûrundan zatları ma'rufân-ı mezbûrân ta'rifleriyle mu'arref mezbûrân Ahmed ve Fâtıma muvâcehelerinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb zevcim müteveffâyı mezbûr Hasan hayâtında müstekkilen malı ve mülkü olan mahalle-i mezkûreden vâki' bir taraftan Molla Ya'kûb bin Seyyîd Abdullah tarla ve iki taraftan abdesthâne ve taraf-ı râbı'ı hark ile mahdûd bir kıt'a bağçe ve mezkûr bağçe (...) olan mülk tarla ile mezkûr bağçe derûnunda bulunan tahtanî bir bâb tuzhânesini yedimde olub bin üç yüz yirmi beş sene-i milâdisi Hazirân'ının altıncı günü târihiyle

müverrih ve müteveffâyı mezbûrun mühriyle memhûr bir kıt'a sened mûcebince bana mahzer-i şuhûdda otuz bir 'aded lirâyı 'Osmânî semen mukâbilinde bey'î bât-ı sahîh-i şer'î ile bey' ve temlîk ve teslîm ve kabz-ı semen edûb ben dahi temlik ve teslîm ve kabûl etmiş olduğum halde müdde'î 'aleyhimâ mezbûrân Ahmed ve Fâtıma bağçe ve tarla ve tuzhâne-i mezkûru fuzûlî ve bi-ğayr-i hakk zabt ve vaz'ı yed eder olmağla suâl olunub fuzûlî vâki' olan müdahâlelerinin men'îyle bana teslîme ve olamadığı halde meblâğ-ı mezkûrun tereke-i müteveffâyı mezbûrden bana edâya kibel-i şer'den kendûlerine tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû mazmûn-u bey' müteveffâ nâtık sened-i mezkûru ibrâz ve erâ'e ile ğâbbî'd-da'vâ ve'l-istintâk müdde'î 'aleyhimâ mezbûrân Ahmed ve Fâtıma dahî cevâblarında müdde'îye-i mezbûre Medîne'ye babaları müteveffâyı mezbûr Hasan'ın ile'l-vefât zevce-i menkûha-i metrûkesi olduğunu ve bağçe ve bağçe (...) bulunan mezkûr mülk tarla ve tuzhâne dahi müteveffâyı mezbûrun müstekillen mülkü bulunduğunu tav'an ikrâr ancak müdde'îye-i mezbûrenin ibrâz eylediği senedi mazmûnu mûcebince bağçe ve tarla ve tuzhâne-i mezkûrenin bey' ve şirâ müdde'âsını külliye inkâr eyledikleri ve babaları müteveffâyı mezbûr Hasan'ın müstekillen malı olup vefâtıyla kendileriyle verese-i muharrere-i mezkûresine mevrûs olan mecmû'u on iki bin dokuz yüz seksen altı kurûş kıymetli bir re's sığır ve iki re's keçi ve iki 'aded kilim ve bir halı ve dört kat yün yatak ve bir çapût yatak ve bir sim pil sa'ati ve on 'aded sahan ve bir nühâsi sînî ve iki tava ve üç kazgan ve iki lengeri ve bir yemek leğeni ve bir bakraç ve bir sâc ve bir üsküre me'a su tası ve iki seccâde ve bir kazma ve bir keser ve bir dehre ve bir satır ve bir perde ve iki câcım ve bir teneke semâver ve bir çinko demlik ve iki istikân ve iki bakır cezve ve üç fincan ve üç takım (....) âleti ve elli 'aded kavak tahtası ve bir ve yirmi 'aded sağır ve kebîr küb ve iki çuval ve yirmi 'aded telisi ile bir dân ve on 'aded çapûtdan mâ'mûl minder ve bir para kemeri ve Kara Mehmed zimmetinde yüz elli kurûş ile doksan iki lirâyı 'Osmânî nakd mevcûd medîne-i mezbûrenin yedinde kalmağla eşyâyı mezkûre mevcûde ise a'yânından ve müstehlike ise kıymet-i mezkûresinden hisse-i erîsemizi bize edâ ve teslîme müdde'îye-i mezbûreye tenbîh olunmak matlûbumuzdur. Dediklerinde müdde'îye-i mezbûre Medîne dahi eşyâ ve nukûd-u muharrere-i mezkûreden bir re's sığır ve iki re's keçi ve bir kilim ve bir kühne halı ve bir kat yün yatak ve iki kat çapût yatak ve bir sa'at ve dört sahan ve iki

tava ve iki kazğan ve bir lengeri ve bir bakraç ve bir sâc ve bir üsküre ve bir tas ve bir kazma ve bir keser ve bir dehre ve bir satır ve bir perde ve iki seccâde ve bir câcım ve bir teneke semâver ve bir çinko demlik ve iki istikân ve üç fincan ve iki cezve ve üç takım (celfe ?) âlet ve edevât-ı ve yirmi ‘aded kavak tahtası ve on iki küb ve dört telis ve beş ‘aded çapût minder ve bir ‘aded bel kemeri nezdinde olduğunu ikrâr ve müdde‘âsını inkâr etmeğle mezbûrân Ahmed ve Fâtıma’dan ziyâde müdde‘âlarına mütâbık beyyine-i şer‘iyye talep olundukda ziyâde-i mezkûre müdde‘âlarını isbâtıdan izhâr-ı ‘acz etmeleriyle müdde‘iye-i mezbûre Medîne bi’t-taleb tahlîf olmağla ziyâde müdde‘âlarıyla müdde‘iye-i mezbûreye mu‘arızadan ba‘de’l-men‘ kibel-i şer‘den tahrîr olunan muhallefât ile birlikde mukarr bihâ eşyâ-i mezkûrenin [138] ber-vech icâb-ı şer‘isi îfâ olmak üzere mezbûre Medîne dahi müdde‘âsını evvelen bâ-veraka-i mestûre mensûb oldukları Hersân mahallesi imâmı Molla Reşîd bin Molla Abdülmecîd ve muhtarı Mehmed Efendi ibn-i ‘Aziz’den sirren ve ba‘dehû mezbûrân ile her biri mahalle-i mezkûreli Şeyh Ahmed bin Molla Ali ve İslâm bin Yûnus nâm kimesnelerden dahi ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlû’ş-şehâde oldukları iş‘âr ve ihbâr olunan her biri mahalle-i mezkûreli Mahmûd bin Mûsâ bin Mahmûd ve Şa‘bân bin Musa bin Mehmed ve Bâlî Çelebi-zâde Nûri bin ‘Abdürrezzâk nâm kümesneler şehâdetleriyle isbât etmeğın bu gibi hâricen ve ğayr-ı resmî vâki‘ olan emlâk ve ‘arâzi bey‘ ve şîrâ da‘vâsının ‘ademi istimâ‘ı mebi‘-i hükm-i irâde ve emirnâme-i meşihatpenâhî iktizâsından olduğı cihetle mücebince meblâğ-ı müdde‘aya mezkûr otuz bir ‘aded lirâyı ‘Osmânî’nin tereke-i müteveffâyı mezbûrdan olmak üzere müdde‘iye-i mezbûre Medîne’ye halen edâ ve îfâ eylemek ve meblağ-ı mezkûrun istifâsına kadar mezkûr bağçe ile (....tından) bulunan tarla ve tahtânî tuzhâneyi mezbûrenin hakk-ı hissesi olmak üzere müdde‘i ‘aleyhimâ mezbûrân Ahmed ve Fâtıma’ya tenbîh olunduğı i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’r-râbi‘ ‘aşar min Cemâdiye’l-âhir li sene semânin ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-106-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Hersân mahallesi ahâlisinden Katırcı Rüstem bin Abdullah nâm kimesne medîne-i mezkûre mahkeme-i şer‘iyesinde mün‘akıd meclis-i şer‘imizde Kızılmescid mahallesi ahâlisinden Mûsâ bin ‘İsâ Çavuş bin

Ken'an muvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb târihden üç mâh mukaddem işbu müdde'î 'aleyh mezbûr Mûsâ'dan dört yüz altmış iki kurûş semen medfû' mukâbilinde iştirâ etmiş olduğum on yaşında kır renkli ve sol kulağının arkasıyla alt ve üst dudakları beyâz nişanlı bir re's esbi bundan akdem Mûş sancağına mülhâk Varto kazâsına götürüb kazâ-i mezkûre mülhâk Çarbûr karyesi ahâlisinden Ali bin (Olûbî ?) esbi mezkûre sâhib çıkarak kazâyı mezkûr mahkeme-i şer'îyyesine mürâca'atla esb-i mezkûru ol-târihden üç sene mukaddem mezkûr Çarbûr karyeli Mûsâ bin Hacı Dâvud'dan altı 'aded lirâyı 'Osmânî'ye iştirâ edildiğini sirren ve 'alenen lede't-tezkiyeleri icrâ kılınan şâhidler şehâdetiyle ber-nehc-i şer'î isbât ederek merkûm Ali bi't-tahlîf mezkûr esbi kendi mâlî olduğuna kibel-i şer'den hükm-i şer'î lâhık olub 'aleyhime istihsâl eylediği bin üç yüz yirmi sekiz senesi Cemâziye'l-âhir'nin yirmi dozkuşuncu günü târihli ve kazâ-i mezkûr nâibi es-Seyyîd 'Osmân Nûrî imzâlı yedimde bulunan memhûr bir kıt'a i'lâm -ı şer'î sûret-i musaddıkası mücebince esb-i mezkûru benden ahz etmiş olmağla suâl olunub müdde'î 'aleyh merkûm Mûsâ'ya vermiş olduğum meblağ-ı mezkûr dört yüz altmış iki kurûşun bana i'âde ve teslîmi içün kibel-i şer'den mezbûr Mûsâ'ya tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû meâlî takrîr-i meşrûhuna mutâbık i'lâm -ı mezkûru ibrâz ve erâ'e ederek ğibbî'da da'vâ ve'l-istintâk müdde'î 'aleyh mezbûr Mûsâ dahi cevâbında mevsûfu'l-eşkâl mezkûr esbi geçen bin üç yüz yirmi beş senesi şehr-i Şubat ibtidâsında yedi yüz kurûş semen medfû' mukâbilinde Mûş sancağına mülhak Üzûd karyesi ahâlisinden Bedirhân bin Selîm Beg'den iştirâ edûb bir seneliği mütecâviz nezdinde kaldıktan sonra dört yüz altmış iki kurûş semen mukâbilinde müdde'î-i mezbûr Rüstem Ağa'ya bey' eylediğini ve müdde'î-i mezbûrun ber-vech-i muharrer müdde'âsını ikrâr ve i'tirâf ettiği cihetle ber-müceb-i ikrâr ve i'tirâf meblağ-ı mezkûr dört yüz altmış iki kurûşunun müdde'î-i mezbûr Rüstem Ağa'ya edâ ve teslîme müdde'î 'aleyh mezbûr Mûsâ'ya tenbîh olunduğu tescîl ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-'işrîn min Recebi'l-ferd li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-107-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhâk Şetek nâhiyesinin Kahdere karyesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Dervîş bin Çerho'nun verâseti zevce-i

menkûha-i metrûkesi Le‘lâ bint-i Hasan ile sulb-i kebîr oğulları Mu‘âz ve Nâdir ve Şâkir ve sulbiye-i kebîre kızı Hamşî‘ye. Ba‘dehû mezbûre Le‘lâ‘nın dahi vefâtıyla vârisi sadr-ı kebîr oğulları mezbûrûn Mu‘âz ve Nâdir ve Şâkir ve sadriye-i kebîre kızı mezbûre Hamşî‘ye. Ba‘dehû mezbûre Hamşî‘nin dahi vefâtıyla verâseti zevci metrûku Mahmûd bin Mehmed ile sadr-i kebîr oğlu Mehmed ve sadriye-i kebîre kızları Zeyneb ve Âsiye‘ye. Ba‘dehû mezbûr Nâdir‘in dahi vefâtıyla vârisi zevce-i menkûha-i metrûkesi Hezâr bint-i Abdullah ile sulb-i kebîr oğulları ‘Acem ve Halîl’e muhzire ve başka vârisi olmadığı herbiri Hersân mahallesi ahâlisinden sirren ve ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlû‘ş-şehâde oldukları [139] nümâyân olan Hüner-zâde Molla Hüseyin ve Mehmed Efendiler ebnân-ı ‘Azîz nâm kimesnelerin hâsım-ı câhid muvâcehesinde ba‘de‘d-da‘vâ vâki‘ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer‘î lâhık olmağla tashîh-i mes‘ele-i mîrâsiyeleri bi-hükmi‘l-münâsehati‘ş-şer‘iyye yüz on iki sehimden olub sihâm-ı mezkûreden beherine otuz iki şer sehimden altmış dört sehim merkûmân Mu‘âz ve Şâkir’e ve dört sehim mezbûr Mahmûd’a altı sehim mezbûr Mehmed’e ve beherine üçer sehimden altı sehim mezbûretân Zeyneb’e ve Âsiye‘ye ve dört sehim dahi mezbûre Hezâr’a ve beherine on dörder sehimden yirmi sekiz sehim mezbûrân ‘Acem ve Halîl’e isâbet edeceği lede‘ş-şer‘î‘l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle ‘arz ve i‘lâm olundu. Fi‘l-yevmi’s-sâdis ve ‘işrîn min Recebi‘l-ferd li sene semânin ve‘l-‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-108-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Hersân mahallesi ahâlisinden İbrâhim bin Hacı Abdullah nâm kimesne medîne-i mezkûre mahkeme-i şer‘iyyesinde mün‘akıd meclis-i şer‘imizde mahalle-i mezkûre ahâlisinden Si‘îrdîlî-zâde Ca‘fer bin Receb muvâcehesinde da‘vâ ve takrîr-i kelâm edûb mezbûr Ca‘fer zimmetinde semeni işbu bin üç yüz yirmi sekiz senesi Şa‘bânî‘l-mu‘azzama ğurresi hulûluna değin mü‘eccel ve mevcûd olmak üzere bundan akdem istiştirâ ve teslim ve kabz ve kabûl eylediği bir ‘aded Kuka tesbih semeninden yirmi kurûşa olacak hakkım olub Receb-i şerîfin selh-ı ‘add olunan dünkü Cumaertesi akşamı yâni Pazar gecesi hilâl-i Şa‘bânü‘l-mu‘azzam ru‘yet olunarak bu günkü Pazar günü ğurre-i şehr-i mezkûr olub ecl-i mezkûr hulûl eylediğinden

suâl olunub semeni mezkûr yirmi kurûşu hâlâ bana edâ ve'l-îfâ'ya medyûn mezbûr Ca'fer'e kibel-i şer'den tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ğibbi'd-da'vâ ve'l-istintâk müdde'î 'aleyh mezbûr Ca'fer dahi cevâbında semen-i mezkûr yirmi kurûşu ciheti mezkûreden müdde'î-i mezbûr İbrâhim Halîl'e zimmetinde hâlen deyni olduğunu tav'an ikrâr ve i'tirâf edûb lâkin hilâl-i şehr-i şerîf-i mezkûr ber-minvâl-i muharrer ru'yet ve ecl-i mezkûr hülûl eylediği müdde'âsını inkâr eyledikde müdde'î-i mezbûr İbrâhim Halîl'den müdde'âsını mütâbık beyyine-i şer'îyye talep olundukda her biri mahalle-i mezkûre ahâlisinden Abdülkâdir Efendi ibn-i İrfân Ağa ve Lokmân Efendi ibn-i Hacı Şa'bân Efendi nâm kimesneler li-eclî'ş-şehâde meclis-i şer'e hâzırân olub istişhâd olunduklarında işbu bin üç yüz yirmi sekiz sene-i hicriyyesi Recebü'l-ferd'inin selh-ı 'add olunan dünkü Cum'aertesi günü akşamı yani Pazar gecesi Didebân-ı Çelebi demekle ma'rûf nâm mevki'de sene-i mezkûre Şa'banü'l-mu'azzamı hilâlini akşam ezânına iki üç dakika kalarak hava berrâk ve iki uçları kıbleye müteveccih olduğu halde ru'ye'l-'ayn müşâhede ve ru'yet eyledik. Binâen 'aleyh bu günkü Pazar günü mârru'l-beyân şehr-i Şa'bânü'l-mu'azzamın ğurresi olduğuna şâhidler şehâdet dahi ederiz. Deyû her biri müttetekü'l-lâfz ve'l-ma'nâ bi'l-muvâcehe edâyı şehâdet-i şer'îyye etmeleriyle şâhidân-ı mûmâ ileyhimân usûl-ü mevzu'asına tevffikan evvelen bâ-verakâ-i mestûre mensûb oldukarı mahkeme-i şer'îyye baş kâtibi Hakkı Efendi ibn-i Molla Mehmed Efendi ve eytâm müdîri Mehmed Emîn Efendi ibn-i Tâhir Efendi'den sirren ve ba'dehû mahalle-i mezkûreli Abdülbâkî Efendi ibn-i Abdülkadîr Efendi ve Hamdi bin Musâ nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları ihbâr ve iş'âr olmağın mücebince şehr-i Şa'bânü'l-mu'azzam ğurresi yevm-i Pazar'dan olub ru'yet-i hilâl ve hülûl-i ecl müdde'âsına ba'de'l-hükm müdde'î 'aleyh mezbûrun selefi'l-beyân ikrâr ve i'tirâfı vechiyle müdde'âyâ semeni mezkûr yirmi kurûşu müdde'î-i mezbûr İbrâhim Halîl Efendi'ye hâlâ edâ ve teslîme müdde'î 'aleyh mezbûr Ca'fer'e tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi ğurre-i Şa'bânî'l-mu'azzam li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden iken bundan bir buçuk sene mukaddem vefât eden Şerbetçi-zâde Büryâncı Mehmed bin Mûsâ'nın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Nesîbe bint-i Şemseddîn ile zevce-i mezbûreden mütevellid sulb-i sağır oğlu Şefîk ve sulbiye-i sağıre kızı Gülbeyâz müteveffâyı mezbûr Mehmed'den mukaddem vefât eden diğere zevcesi Nono bint-i Abdullah'dan mütevellid sulb-i kebîr oğlu İbrâhim ve sulbiye-i kebîre kızı Hediye'ye muhzire ve tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri kırk sekiz sehimden olub sihâm-ı mezkûreden altı sehim zevce-i mezbûre Nesîbe'ye ve beherine on dörder sehimden yirmi sekiz sehim ebnân-ı mezbûrân Şefîk ve İbrâhim'e ve yedişer sehimden on dört sehim dahi bintân-ı mezbûretan Gülbeyâz ve Hediye'ye isâbeti tahakkukundan sonra verese-i mezbûrûndan zevce-i mezbûre Nesîbe'ye kendi tarafından bi'l-asâle ve sadr-ı [140] sağır evlâdı mezbûrân Şefîk ve Gülbeyâz'ın bâ-huccet-i şer'iyye vasîleri olmağla bi'l-vesâye medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'iyyesinde mün'akid meclis-i şer'imizde medîne-i mezbûrenin Zeydân mahallesi ahâlisinden Rızkî-zâde Mehmed bin Hâlid bin 'Abdî müvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb târihten beş sene mukaddem işbu hâzır mezbûr Mehmed zevcim ve mûrisimiz müteveffâ Mehmed'in hayâtında malından ve yedinden istikrâz ve kabz ve umûruna harc ve sarfla istihlâk ile yeni yirmi 'aded lirâyı 'Osmânî'yi zevcem müteveffâyı mezbûr hayâtında kable'l-ahz ve'l-istifâ vefât etmekle meblağ-ı mezkûr bizimle verâse-i muharrere-i mezkûresine mevrûs olduğundan suâl olunub meblâğ-ı mezkûrden benimle vasîleri bulunduğum sağırân-ı mezbûrân Şefîk ve Gülbeyâz'ın hisse-i erîsemize isâbet eden bin iki yüz on beş kurûş bana edâ ve teslîme müdde'i 'aleyh mezbûr Mehmed'e tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ğibbi'd-da'vâ ve'l-istintâk müdde'i 'aleyh mezbûr Mehmed dahi müteveffâyı mezbûre ber-günâ zimmeti olmadığını îfâde ve müdde'îye-i mezbûrenin müdde'âsını külliyyen inkâr eyledikte müdde'îye-i mezbûre Nesîbe'den müdde'âsına mutâbık beyyine-i şer'iyye talep olundukda her biri Hersân mahallesi ahâlisinden Şirinci-zâde Yûsuf Çavuş bin Mûsâ bin Receb ve Cindî bin Bedîr bin Haydar ve Taş mahalleli İsmâ'il bin Mehmed bin 'Osmân nâm kimesnelerin meclis-i şer'e ihzâr ve lede'l-istişhâd müteveffâyı mezbûr Mehmed'in ancak dokuz 'aded lirâyı 'Osmânî

müdde‘i ‘aleyh mezbûr Mehmed zimmetinde alacağı olduğunu mezbûr Mehmed’in ikrârına atfen edâyı şehâdet-i şer‘iyye etdikleri ve müdde‘iye-i mezbûre Nesîbe dahi ziyâde müdde‘âsını isbâtıdan izhâr-ı ‘aciz eylediği cihetle şâhidûn-u mezbûrûn evvelen bâ-veraka-i mestûre mensûb oldukarı mezkûr Hersân mahallesi imâmı Molla Abdülazîz Efendi ibn-i Molla Abdülkerim Efendi ve muhtarı Mehmed Emîn Efendi ibn-i Molla İbrâhim ve Taş mahallesi imâmı Molla Mûsâ bin Hasan ve muhtarı Polad bin Mehmed Ağa nâm kimesnelerden sirren ve ba‘dehû mezkûr Hersân mahallesi ahâlisinden Şükrü bin Şemseddîn ve Fethullah bin Bayram ve Taş mahalleli Oltu-zâde ‘İzzet bin ‘İsâ ve Mermûtlu-zâde Fethullah bin Şemseddîn nâm kimesnelerden dahi ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlû’s-şehâde oldukları iş‘âr ve bi’l-muvâcehe ihbâr olunmağla bi’t-taleb müdde‘i ‘aleyh mezbûr Mehmed tahlîf olunmağın mücebince şâhidûn-u mezbûrûn şehâdetleriyle sâbit olan meblağ-ı mezkûr dokuz ‘aded lirâyı ‘Osmânî’nin râyic-i belde üzre balığ olduğu dokuz yüz yetmiş iki kurûştan müdde‘iye-i mezbûre ile vasîleri olduğu sağîran-ı mezbûrân Şefîk ve Gülbeyâz’ın hisse-i erîselerine isâbet eden beş yüz kırk altı kurûş otuz parayı müdde‘iye-i mezbûre Nesîbe’ye edâ ve teslîme müdde‘i ‘aleyh mezbûr Mehmed’e tenbîh olunduğu i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’l-hâdî ‘aşar min Şa‘bânî’l-mu‘azzâm li sene semânin ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-110-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Hersân mahallesi ahâlisinden iken bundan akdem vefât eden Mahmûd bin Allahverdî’nin verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Emîne bint-i Halef ve sulb-i kebîr oğulları Ömer ve Dervîş ve Allahverdî ve sulbiye-i kebîre kızları Güllü ve Kumrî ve Hâtino’ya. Ba‘dehû mezbûr Ömer’in dahi vefâtıyla verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Harde bint-i Kâsım ile anası mezbûre Emîne ve li ebeveyn er ve kız karındaşları mezbûrûn Dervîş ve Allahverdi ve Güllü ve Kumrî ve Hâtino’ya. Ba‘dehû mezbûr Dervîş’in dahi vefâtı ile verâseti anası mezbûre Emîne ile li ebeveyn er karındaşları mezbûrûn Allahverdî ve Güllü ve Kumrî ve Hâtino’ya. Ba‘dehû mezbûre Güllü’nün dahi vefâtıyla verâseti zevc-i metrûku Ali bin Musâ ile anası mezbûre Emîne ve sadr-ı kebîr oğlu Velî ve sadriye-i kebîre kızı Mesleme’ye. Ba‘dehû mezbûre

Emîne'nin dahi vefâtıyla verâseti sadr-ı kebîr evlâdı mezbûr Allahverdî ve Güllü ve Kumrî ve Hâtino'ya. Ba'dehû mezbûr Allahverdî'nin dahi vefâtıyla verâseti sadriye-i kebîre kızları Zümrüt ve Nâze ve Hüsna ve li ebeveyn kız karındaşları mezbûrân Kumrî ve Hâtino'ya. Ba'dehû mezbûre Kumrî'nin dahi vefâtıyla verâseti zevce-i metrûku Hâlid bin Molla Sâlih ile sadr-ı kebîr oğulları Es'ad ve Resûl ve sadriye-i kebîre kızları Emîne ve Göye'ye muhire ve tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri bi-hükmi'l-münâsahati's-şer'iyye iki yüz yetmiş dokuz bin dokuz yüz otuz altı sehinden olub sihâm-ı mezkûreden yetmiş yedi bin on altı sehmi mezbûre Hâtino'ya ve on üç bin otuz sekiz sehmi mezbûre Harde'ye ve on bin beş yüz seksen dört sehmi mezbûr Ali'ye ve on altı bin dört yüz yetmiş ikişer sehinden yetmiş yedi bin on altı sehmi mezbûrât Zümrüt'e ne Nâze ve Hüsna'ya ve beherine on dokuz bin iki yüz elli dört sehinden ve elli yedi bin yüz altmış iki sehmi mezbûrân Hâlid [141] ve Es'ad ve Resûl'e ve beherine dokuz bin altı yüz yirmi yedi sehinden on dokuz bin iki yüz elli dört sehmi mezbûretân Emîne ve Göye'ye isâbeti tahakkukundan sonra verese-i mezbûrûndan mezbûr Ali medîne-i mezkûre mahkeme-i şer'iyyesinde mün'akid meclis-i şer'imizde yine verese-i mezbûrundan olub zâtı Kızılmescid mahalleli Yahya Efendi ibn-i Molla Hamza Efendi ve 'Ârif bin Hacı Ali Ağa ta'rifleriyle mu'arrefe mezbûre Hâtino muvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb mezkûr Hersân mahallesinde vâki' bir taraftan Kavukçuoğlu Kirkor veled-i Betros arsası ve bir taraftan Mozikoğlu Ca'fer tarlası ve bir taraftan Tâhir bin Mustafa menzili ve ba'zan tarîk ve tarafı râbi'ı tarîk-i 'amm ile mahdûd fevkânî bir oda ve tahtânî bir oda ve tuzhâne ve bir samanlık ve bir âhur ve birbirine muttasıl iki kıt'a bağçe ve üç kıt'a bostân ve bir havlû'yu müştemil bir bâb mülk-i menzil mûrisimiz müteveffâyı ol-mezbûr Mahmûd'un hayâtında müstakillen malı ve mülkü olub vefâtıyla ber-vech-i muharrer benimle verese-i muharrere-i mezkûresine mevrûs olmuş iken verese-i mezbûrundan müdde'i 'aleyhâ mezbûre Hâtino bundan akdem menzil-i mezkûrde olan hisse-i şâyi'asını vâzı'ı'l-yed bulunan müteveffiyeye-i sâbika-i mezbûre Kumrî'den işbu mahkeme-i şer'iyyede taleb ve da'vâ ve mücerred ikrara mesned istihsâl eylediği bin üç yüz on sekiz senesi Zi'l-ka'deti's-şerîfesinin on sekizinci günü târihli i'lâm -ı şer'iyye verese-i mezbûrundan müteveffâyı sâni ve sâlis mezbûrân Ömer ve Dervîş ile mezbûr Ömer'in zevcesi Harde mektûm bırakılmış ve tashîh-i mes'ele-i

mîrâsiyemiz vech-i muharrer üzre olmak lâzım gelir iken i'lâm -ı mezkûrde sekiz bin altı yüz kırk sehm i'tibâr edilib hakka-i erîsemizden gösterilmiş olduğundan i'lâm -ı mezkûrun feshiyle vech-i muharrer üzre mes'ele-i mîrâsiyelerimizin tashîhini taleb ederim. Deyû ğıbbi'd-da'vâ ve'l-istintâk müdde'î 'aleyhâ mezbûre Hâtıno dahi cevâbında tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri mukaddemâ istihsâl etmiş olduğu i'lâm -ı mezkûr vechiyle bulunduğunu ve ber-günâ mektûmât ve müdde'îye-i mezbûrun ber-vech-i muharrer verâset müdde'âsını inkâr etmekle müdde'î-i mezbûr Ali müdde'âsını evvelâ bâ-veraka-i mestûre mensûb oldukları mezkûre Hersân mahallesi imâmı Molla Reşîd bin Molla Abdülmecîd ve muhtarı Mehmed Emîn Efendi ibn-i 'Azîz'den sirren ve Ba'dehû her biri mahalle-i mezkûreli Ca'fer Onbaşı bin Mahmûd ve Tursun bin Halîl nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları iş'âr ve bi'l-muvâcehe ihbâr olunan mahalle-i mezkûreli Süleymân Çavuş bin Resûl bin Süleymân ve Sâlih Efendi ibn-i İshâk Çavuş bin İbrâhim nâm kimesneler şehâdetleriyle isbât etmeğin mûcebince i'lâm -ı müstahsil-i mezkûr'un feshiyle müdde'âya me'a bostân ve bağçe menzil mahdûd-u mezkûr iki yüz yetmiş dokuz bin dokuz yüz otuz altı sehm i'tibâriyle müdde'î-i mezbûr Ali'ye 'âid mezkûr on bin beş yüz seksen dört sehm hisse-i şâyi'âsından keff-i yed ve lâyıkı vechiyle kendisine teslîme müdde'î 'aleyhâ mezbûre Hâtıno'ya tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fî ğurre-i Ramazânî'l-mübârek li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-111-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhâk Mutkî kazâsının Huyût nâhiyesi kurâsından Babatağ karyesi sâkinelerinden zâtı nâhiye-i mezkûrenin Salapûş karyeli Cindî bin Bekir ve Hevârik karyeli İsmâ'il bin Bekir ta'rifleriyle mu'arrefe Güllî bint-i Kuço bin Abdullah nâm Hâtûn medîne-i mezkûre mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde zikr-i âtî öküzlere vaz'ı yed eden merkez beytü'l-mâl me'mûru tarafından mürsel hazine da'vâ vekîli Ömer Adlî Efendi ibn-i Şeyh Sa'dullah Baba muvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb târihten bir mâh mukaddem mahkûmîn-i mücrimînin derdesti içün nâhiyemize gelen 'asâkir-i şahâne tarafından erzâk sevk edilmek üzre nitâcen mâlım olub işbu meclis-i şer'de müşâhede ve mu'âyene olunan dört yüz kurûş

kıymetli siyâh renkli beş yaşında bir re's ve sarı renkli alnı beyâz nişânlı yine bir re's ki cem'an iki re's öküzüm emâneten yedimden alınûb bir daha bana i'âde edilmeyerek firârîlerin mâlî diye merkezi vilâyete sevk olunarak el-hâlet-u hâzihi beytü'l-mâl me'mûru tarafından vaz'ı yed ve müdâhale edilmekte olduğundan suâl olunub müdâhale-i vâki'âsının men'iyile mezkûr öküzlerin bana teslîmi içûn cânib-i beytü'l-mâla izâfetle hazîne vekîli mûmâ ileyh Ömer 'Adlî Efendi'ye tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ğîbbi'd-da'vâ ve'l-istintâk mûmâ ileyh Ömer 'Adlî Efendi dahi cevâbında mezkûr öküzler vâde-i firârda olan mahkûmîn ve eşkiyâ malları olduğu cihetle müsâdere edilip kazâ-i mezkûr kâime-kamlığının iş'ârıyla gönderilmiş olduğunu ve müdde'iyeye-i mezbûrenin malı bulunmadığını ifâde eyledikde müdde'iyeye-i mezbûre Güllü ber-vech-i muharrer nitâc müdde'âsını evvelen bâ-veraka-i mestûre Zeydân mahallesi ahâlisinden Nâsır-zâde Tursun bin 'Aziz ve Sa'dullah Çâvuş bin İshâk nâm kimesnelerden [142] sirren ve ba'dehû mahkeme-i mezkûreli Paşa İsmâ'il-zâde Muhyiddîn Efendi ibn-i Yâsin ve da'vâ vekîllerinden Sabrî Efendi ibn-i Mûsâ Efendi nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları iş'âr ve ihbâr olunan mu'arrefân-ı mezbûrân İsm'âil bin Bekir bin Haşbo ve Cindî bin Bekir bin İsko nâm kimesnelerin mezkûr öküzleri erâ'e ve işâretle her birinin münferiden eyledikleri şehâdetleriyle ba'de'l-isbât ve'l-halef mûcebince mevsûfu'l-eşkâl mezkûr iki re's öküzün müdde'iyeye-i mezbûre Güllü'ye teslîmi içûn beytü'l-mâl me'mûruna izâfetle mûmâ ileyh Ömer 'Adlî Efendi'ye tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fî selh-i Şa'bânî'l-mu'azzam li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-112-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhâk Mutkî kazâsının Huyut nâhiyesi kurâsından Babatağ karyesi sâkinelerinden olub el-hâlet-u hâzihi medîne-i mezkûre'nin Zeydân mahallesinde müsâfireten mukîme zâtı nâhiye-i mezkûrenin Salapust karyeli Cindî bin Bekir ve Huvârik karyeli İsmâ'il bin Bekir ta'rifleriyle mu'arrefe Kudret bint-i Mirzâ bin Silo nâm Hâtûn medîne-i mezkûre mahkeme-i şer'iyyesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde zikr-i âtî ağnama vaz'ı yed eden beytü'l-mâl me'mûru tarafından mürsel hazîne da'vâ vekîli Ömer 'Adlî Efendi ibn-i Şeyh Sa'dullah Baba muvâcehesinde

da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb târihden bir mâh mukaddem cânib-i hükûmetden nâhiyemizde bulunan mahkûmînin der-desti esnâsında firârîlerin malı olmak zanniyle bundan akdem vefât (eden) zevcim mezkûr Babatağ karyeli Seyfî bin Silo'dan benimle taht-ı hücr ve terbiyesinde bulunan sağîr evlâdım Ahmed ve Receb'e mevrûs bulunan sekiz yüz kurûş kıymetli otuz üç re's ağnâm müsâdere edildiği halde ağnâm-ı mezkûreden ancak işbu meclis-i şer'de müşâhede ve mu'âyene bulunan on beş re's siyâh ve iki re's beyâz ve bir re's yine siyâh ve belinin ortası beyâz nişanlı koyun ki cem'an on dokuz re's ağnâmımız liecli'l-bey' merkez vilâyete götürülüb el-hâlet-u hâzihi beytü'l-mâl me'mûru tarafından vaz'ı yed ve müdâhale edilmekde olduğundan suâl olunub ağnâm-ı mezkûrenin bana i'âde ve teslîmi içün beytü'l-mâl me'mûruna izâfetle hazîne da'vâ vekîli mûmâ ileyh Ömer 'Adlî Efendi'ye tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ğibbi'd-da'vâ ve'l-istintâk mûmâ ileyh Ömer 'Adlî Efendi dahi cevâbında mezkûr ağnâm vâde-i firârda bulunan mahkûmîn ve eşkıyâ malları olduğu cihetle müsâdere edilib kazâ-i mezkûr kâime-kamlığının tahrîrâtıyla gönderilmiş olduğunu ve müdde'îye-i mezbûrenin malı bulunmadığını ifâde eyledikde müdde'îye-i mezbûre Kudret ber-vech-i muharrer müdde'âsını evvelen bâ-veraka-i mestûre Zeydân mahallesi ahâlisinden Nâsır-zâde Tursun bin 'Azîz ve Sa'dullah Çâvuş bin İshâk nâm kimesnelerden sirren ve ba'dehû mahalle-i mezbûreli Paşa İsmâ'il-zâde Muhyiddîn Efendi ibn-i Yâsin ve da'vâ vekîllerinden Sabrî Efendi ibn-i Mûsâ Efendi nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları iş'âr ve ihbâr olunan mu'arrefân-ı mezbûrân İsmâ'il bin Bekîr bin Haşbo ve Cindî bin Bekir bin İsko nâm kimesnelerden ağnâm-ı mezkûreyi erâ'e ve işâretle vâki' olan şehâdetleriyle ba'de'l-isbât ve'l-halef mûcebince mevsûfü'l-eşkâl mezkûr on dokuz re's ağnâmın müdde'îye-i mezbûre Kudret'e teslîmi içün beytü'l-mâl me'mûruna izâfetle mûmâ ileyh Ömer 'Adlî Efendi'ye tenbîh olduğu i'lâm olundu. Fî selh-i Şa'bânî'l mu'azzam li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-113-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitllis'in Zeydân mahallesi ahâlisinden iken bundan vefât eden Erciş Şeyhi-zâde Şeyh Abdurrahman Efendi ibn-i Şeyh Ahmed

Efendi'nin verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Gülbeyâz bint-i Yâsin Efendi ile sulb-i kebîr oğlu Fahreddîn ve sulbiye-i sağıre kızı Sâime'ye muhzire ve tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri yirmi dörd sehmienden olub sihâm-ı mezkûreden üç sehmi zevce-i mezbûre Gülbeyâz'a ve on dörd sehmi ibn-i kebîr mezbûr Fahreddîn'e yedi sehmi dahi bint-i sağıre-i mezbûre Sâime'ye isâbeti tahakkukundan sonra sağıre-i mezbûre Sâime'ye kibel-i şer'den vasî-i muvakkit ta'yîn ve husûmeti re'y olunan Merkez Emvâl-i Eytâm Müdîri Mehmed Emîn Efendi ibn-i Tâhir Efendi medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'iyyesinde mun'âkîd meclis-i şer'imizde her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden Paşa İsmâ'il-zâde Hacı Abdullah bin İsmâ'il ve Ferho bin Süleymân muvâcehelerinde bi'l-vesâye da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb vasîsi bulunduğum sağıre-i mezbûrenin babası müteveffâyı mûmâ ileyh Şeyh Abdurrahman Efendiyle li-ebeveyn birâderi ve şerîki Hacı Mustafa'nın müştereken müdde'î 'aleyhimâ mezbûrân Hacı Abdullah ve Ferho zimmetlerinde cihet-i şirketten alacakları olan doksan yedi bin iki yüz kurûş sermâye ile [143] bir senelik hâsıl olan ticâretten beş bin beş yüz on dört kurûş ki min haysu'l-mecmû' yüz iki bin yedi yüz on dört kurûşun nısfı olan elli bir bin üç yüz elli yedi kurûş müteveffâyı mûmâ ileyh Şeyh Abdurrahman Efendi ve nısfı diğeri dahi birâderi mûmâ ileyh Hacı Mustafa'ya 'âid olub müteveffâyı mûmâ ileyh'e 'âid bulunan meblağ-ı mezkûrden vasîsi bulunduğum sağıre-i mezbûrenin hisse-i erîsesine isâbet eden on dört bin dokuz yüz yetmiş dokuz kurûş (.....) müdde'î 'aleyhimâ mezbûrân Hacı Abdullah ve Ferho ancak on üç bin altı yüz on kurûş yirmi sekiz para eytâm sandığına teslîm ederek mütebâkî bin üçyüz altmış sekiz kurûş on yedi para zimmetlerinde kalmağla suâl olunub meblağ-ı mütebâkî-i mezkûrun dahi sandık-ı mezkûre edâ ve'l-îfâsı içün kendilerine tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ğibbi'd-da'vâ ve'l-istintâk müdde'î 'aleyhimâ mezbûrân Hacı Abdullah ve Ferho dahi cevâblarında fi'l-hakîka müteveffâyı mûmâ ileyh ile birâder ve şerîki mezbûr Hacı Mustafa'ya me'a ticâret ciheti şirketten yüz iki bin yedi yüz on dört kurûş zimmetleri olub lâkin meblağ-ı mezkûrden dokuz bin üç yüz seksen üç kurûş yirmi para hayâtında müteveffâyı mûmâ ileyh ile birâderi mûmâ ileyhe hasbete hasbete teslîm edûb mütebâkî doksan üç bin üç yüz otuz kurûş yirmi para zimmetleri kaldığını ve bunun nısfı olan kırk altı bin altı yüz altmış beş ve on para müteveffâyı mûmâ ileyhe 'âid olarak bundan sağıre-i mezbûrenin hisse-i erîsesine

isâbet eden on üç bin altı yüz on kurûş yirmi sekiz parayı dahi eytâm sandığına te'diye ve teslîm edûb sağîre-i mezbûreye zimmetleri kalmadıklarını ifâde eylediklerinde müdür-i mûmâ ileyh dahi müdde'i-i 'aleyhimâ mezbûrândan mezkûr dokuz bin üç yüz seksen üç kurûş yirmi para teslîm eyledikleri iddi'âlarını inkâr eyledikde müdde'i 'aleyhimâ mezbûrân Hacı Abdullah ve Ferho ber-vech-i muharrer teslîmât müdde'âlarını evvelen bâ-veraka-i mestûre mensûb oldukları mezkûr Zeydân mahallesi imâmı Molla Ali bin Molla Mustafa ve muhtarı Şemseddîn Efendi bin Mahmûd'dan sirren ve ba'dehû her biri mahalle-i mezbûre ahâlisinden muhasebe-i vilâyet ketebesinden Şükrü ibn-i Hacı İbrahim Efendi ve Kâsım Efendi ibn-i Yûsuf Ağa nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları iş'âr ve bi'l-muvâcehe ihbâr olunan her biri mahalle-i mezbûreli Erciş Şeyhi-zâde Hacı Mustafa Efendi ibn-i Şeyh Ahmed ve Fahreddîn Efendi ibn-i el-mûmâ ileyh Şeyh Abdurrahman Efendi nâm kimesnelerin şehâdetleriyle isbât etmeğin mûcebince ba'de't-tahlîf müdür-i mûmâ ileyh Mehmed Emîn Efendi mezbûrân Hacı Abdullah ve Ferho'ya bâ-vech-i şer'i mu'ârazadan men' olunduğu i'lâm olundu. Fî selh-i Şa'bânî'l-mu'azzam li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-114-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Hersân mahallesi ahâlisinden ve Mahkeme-i Şer'iyye muhızirlerinden İbrahim Halil Efendi ibn-i Hacı Abdullah medîne-i mezkûrenin Kızılmescid mahallesinde müsteciran ikâmet eylediğimiz menzilde mün'akıd meclis-i şer'imizde medîne-i mezbûrenin Kızılmescid mahallesi ahâlisinden ve mahkeme-i mezkûre ketebesinden Yahya Efendi ibn-i Molla Hamza Efendi muvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb mûmâ ileyh Yahya Efendi zimmetinde semeni işbu bin üç yüz yirmi sekiz senesi Ramazânü'l-mübâreki selhi hulûluna değin mü'eccel ve mev'ûd olmak üzere bundan akdem mâlımdan ve yedimden iştirâ ve teslîm ve kabz ve kabûl eylediği bir 'aded Kuka tesbih semeninden yirmi kurûş alacak hakkım olub hilâl-i Şevvâlî'l-mübârek ru'yet olunarak bu günkü Salı günü selh-i şehir-i mezkûr olub ecl-i mezkûr hulûl eylediğinden suâl olunub semeni mezkûr yirmi kurûş hâlen bana edâ ve'l-îfâyâ medyûn mûmâ ileyh Yahya Efendi'ye tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ğibbi'd-da'vâ ve'l-istintâk müdde'i 'aleyh

mûmâ ileyh Yahya Efendi dahi cevâbında semeni mezkûr yirmi kurûş cihet-i mezkûreden müdde‘i-i mûmâ ileyh İbrahim Halil Efendi’ye zimmetinde hâlâ deyni olduğunu tav‘an ikrâr ve i‘tirâf edûb lâkin hilâl-i şehr-i mübarek-i mezkûr ber-minvâl-i muharrer ru‘yet ve ecl-i mezkûr hulûl eylediği müdde‘âsını inkâr eyledikde müdde‘i-i mezbûr İbrahim Halil’den müdde‘âsına mütâbık beyyine-i şer‘iyye taleb olundukda Bitlis’in Kızılmescid mahalleli Abdurrahman Efendi ibn-i Hacı Ahmed Efendi ve Hersân mahalleli Lokman Efendi ibn-i Hacı Şa‘bân Efendi nâm kimesne li eclî’ş-şehâde meclis-i şer‘e hâzırân olub istişhâd olunduklarında işbu bin üç yüz yirmi sekiz sene-i hicriyyesi Ramazânü’l-mübârekin selh-i ‘add olunan bugünkü Salı günü akşâmı yani Çeharşenbe gecesı Dîdebân-ı Çelebi nâm mevki‘de semeni mezkûre Şevvâli’l-mükerrremi hilâlini akşam ezânını on dakika geçerekden beyne’l-insicâb iki uçları kıbleye müteveccih olduğu halde ra‘ye’l-‘ayn müşâhede ve ru‘yet eyledik binâen ‘aleyh bugünkü Salı günü mârru’l-beyân Ramazânü’l-mübârekin selhi yarınkı Çehârşenbe günü Şevvâli’l-mübârekin ğurresi olduğuna şâhidiz şehâdet dahi ederiz [144] deyû her biri müttefikü’l-lafz ve’l-ma‘nâ bi’l-muvâcehe edâyı şehâdet-i şer‘iyye etmekle şâhidân-ı mûmâ ileyhimâ usûl-u mevzû‘asına tevfikân evvelen bâ-veraka-i mestûre mensûb oldukları mahkeme-i şer‘iyye baş kâtibi Hakkı Efendi ibn-i Mahmed Efendi ve zabıt kâtibi Abdülkâdir Efendi ibn-i İrfân Ağa’dan sirren ve ba‘dehû mezkûr Kızılmescid ahâlisinden Yûsuf ve ‘Osmân Efendiler ebnân-ı Hacı Yâsin Efendi nâm kimesnelerden dahi ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde oldukları ihbâr ve iş‘âr olunmağın mûcebince şehr-i Şevvâli’l-mükerrrem ğurresi yevmi Çehârşenbe’den olub ru‘yet-i hilâl ve hulûl-u ecl müdde‘âsına ba‘de’l-hükm müdde‘i ‘aleyh mûmâ ileyh Yahya Efendi’nin sâlifü’l-beyân ikrâr ve i‘tirâfı vechiyle müdde‘âya meblağ-ı mezkûr yirmi kurûş müdde‘i-i mûmâ ileyh İbrahim Halil Efendi’ye hâlen edâ ve teslîme müdde‘i ‘aleyh mûmâ ileyh Yahya Efendi’ye tenbîh olunduğu i‘lâm olundu. Fî selh-i Ramazânî’l-mübârek li sene semânin ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-115-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Hersân mahallesi mütemekkinlerinden ve teb‘a-i Devlet-i ‘Aliyye’nin Ermeni milletinden iken bundan

akdem fevt olan Bakalyân Kiyork Ağa veled-i Kirkor'un verâseti zevce-i menkûhâ-i metrûkesi Hânım bint-i Kirkor ile sulb-i kebîr oğlu Erşâk Efendi'ye muhzire ve başka vârisi olmadığı sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan her biri Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i müşârun ileyhâdan Ne'lîce Ciyân Livân Efendi veled-i Karibcân ve Haçmanukyân İrvând Efendi veled-i Karabît nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri sekiz sehimden olub sihâm-ı mezkûreden bir sehmi zevce-i merkûme Hânım'a ve yedi sehmi merkûm Erşâk Efendi'ye isâbet edeceği lede's-şer'i'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâlis 'aşar min Şevvâli'l-mükerrrem li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-116-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Taş mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Sa'atçı Şîrâk veled-i Karapit'in verâseti zevce-i metrûkesi Ezînef bint-i Karibcân ile li ebeveyn kız karındaşları Margarit ve Atlas ve Ostiyân ve li ebeveyn 'ammisi oğulları Keşîş Mesrob ve Manos veledân-ı Serkîz'e muhzire ve başka vârisi olmadığı sirren ve 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları nümâyân olan her biri mahalle-i mezkûreli Kunduracı Ohân veled-i Malhaz veled-i Keşîş Serkîz ve İspator Efendi veled-i Kâko veled-i Ağcân nâm kimesnelerin hâsım-ı câhıd müvâcehesinde ba'de'd-da'vâ vâki' olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vehicle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer'î lâhık olmağla tashîh-i mes'ele-i mîrâsiyeleri yetmiş iki sehimden olub sihâm-ı mezkûreden on sekiz sehmi zevce-i mezbûre Ezînef'e ve beherine on altışar sehimden kırk sekiz sehmi li ebeveyn kız karındaşları merkûmât Margarit ve Atlâs ve Ostiyân'a ve beherine üçer sehimden altı sehmi dahi li ebeveyn 'ammisi oğulları merkûmân Mesrob ve Manos'a isâbet edeceği lede's-şer'i'l-enver zâhir ve mütehakkık olmağın ol-vecihle 'arz ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâlis 'aşar min Şevvâli'l-mükerrrem li sene ve semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis mahallâtından Hersân mahallesi ahâlisinden olub bin üç yüz on yedi senesi Zi'l-hiccetü's-şerîfesinin on beşinci günü târihiyle müverrih bir kıt'a i'lâm-ı şer'î mûcebince Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn-u mülûkâneye mülhâk evkâfdan Kızılmescid mahallesinde vâki' eshâb-ı hayrâtdan merhûm el-Hacı Yûsuf Ağa'nın hayâtında binâ ve ihyâ eylediği Yûsufiye medresesi demekle 'arîf medresesi vakfının bi'l-maşrûta mütevellisi sâhib-i 'arz-u hâl Süleyman bin Mehmed Beşîr bin Süleyman Ağa medîne-i mezkûre mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclis-i şer'î enverde kezâlik evkâf-ı mülhakadan Kızılmescid mahallesinde vâki' Şems-i Bitlîs Hacı Mahmûd Hevâce hazretlerinin sulb-i oğlu Abdulğafûr Efendi Hangâhının bi'l-meşrûta bin üç yüz yirmi beş senesi Zi'l-hiccetü's-şerîfesinin yedinci günü târihiyle sâdır bir kıt'a berât-ı 'âlîşân mûcebince tevliyet ve meşihat cihetlerinin mütesarrıfı Şeyh Abdûlbâkî Efendi ibn-i Hacı Abdûlmelik Efendi ibn-i Şeyh Hâfız 'Abdürrezzâk Efendi muvâcehesinde [145] hâlâ Bitlis Evkâf Müdîri Ahmed Kuddusî Efendi hâzır olduğu halde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb bin üç yüz yirmi senesi Zi'l-hiccetü's-şerîfesinin yirmi ikinci günü târihinde nâib işbu Süleymân Efendi zamân-ı niyâbetinde taraflarımızdan vekîl-i müseccel-i şer'imiz Taş mahallesi ahâlisinden Bedrî Efendi ibn-i 'Ubeyd bin Rüstem nâm kimesne işbu mahkeme-i şer'îyyede hâzır mûmâ ileyh Şeyh Abdûlbâkî Efendi'nin dahi vekîl-i müseccel-i şer'ileri mahalle-i mezbûreli Nasrullah Efendi ibn-i Hâfız 'Abdürrezzâk ibn-i Şeyh Abdülhamîd Efendi ve Abdülmecîd Efendi ibn-i Mehmed Efendi bin Ali müvâcehelerinde ol-vakt merkez evkâf muhasebecisi bulunan Cevdet Efendi ibn-i Mehmed Efendi huzûruyla cereyân edûb zabt olunan muhâkememiz esnâsında bast ve beyân olduğu üzre ceddimiz Hacı Yûsuf Ağa'nın müstekillen binâ ve inşâ eylediği Bitlis'de vâki' ve nâmıyla müsemmâ hân-ı cedîd'in vâridât-ı 'umûmiyesinden merhûm müşârun ileyh binâ girdesi olan Yûsufiye medresesinin idâme-i 'imrân ve bekâsıyla berâber senevî iki yüz kırk kurûş Şeyh Hasan Bânûkî hazretleri mevkûfâtından Gökmejdân Câmi'i şerîfine ve senevî dört yüz kırk kurûş da i'âne sûretiyle el-hâlet-u hâzihi yerinde debbâğhâne yapılarak mahv ve (...) bulunan mübâdî-i 'ulûm tahsiline mahsûs mektebe vakf ve hasr ederek umûr-u tevliyetini de evlâd-ı evlâdına şart edûb iki yüz dört târihinden iki yüz doksan dört târihine değin ber-

mûceb-i şart ve evkâf umûr-u tevliyet idâre ve ru'yet ve vâridâtı ol sûretle (....) edilmiş iken târih-i mezkûrde ğalebe-i nüfûz te'siriyle hân-ı mezkûrun sülûsâmı ber-günâ ve vesâik-i mu'tebere ve vakıfnâmeye mesned olmaksızın hâzır-ı mûmâ ileyh Şeyh Abdûlbâkî Efendi'nin pederi Hacı Abdûlmelik Efendi tarafından zabt ve şart-ı vâkıf hilâfında olarak Abdülğafûr Efendi tekyesi nâmına vazîfe ihdâsıyla me'kûl ittihâz eylemiştir ki bu da gerek evlâd ve birâderleri yedinde ber-günâ evrâk vakfiye ve subûtiye olmamasıyla zâhirdir. Mezkûr hânın bin iki yüz doksan dört târihine kadar vâridât-ı 'umûmiyyesi münhasıran ve müstekillen ânefu'l-'arz medrese ve câmi' ve mekteb i'ânesinden başka bir cihete 'âidiyeti olmadığı ru'yet edilen ve yedimizde hâlâ mevcûd ve o sırada mahkemeye ibrâz edilen bin iki yüz yetmiş yedi ve bin iki yüz seksen dokuz târihli muhâsebe koçanlarıyla da sâbit ve Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret-i Celîlesiyle Bitlis'in merbûtiyet-i sâbıkası olan Muş ve Erzurûm ve Van evkâf kuyûdâtıyla da sâbitdir. 'inde'l-îcâb oralardan istenilen kayd-ı resmiyle de müdde'âmız sâbit olur. Hukûk-u vakfın hiyânet ve muhâfazası zımında fuzûlî ve bî-vech vâki' olan müdâhalesinin men'ini ve cereyân eden muhâkemenin netîcesinde nâib Süleymân Efendi tarafımızdan şühûd istimâ'ına karâr vererek ve bir takım şâhidler dahi istimâ' olunarak netîcede iki dânesi sirren ve 'alenen ba'de't-tezkiye şâhidler hakkında vukû' bulan cerh maddesi tahkîkâtı yarım bırakılarak nâib-i mûmâ ileyh Süleymân Efendi de Van'a tahvîl ederek mes'ele 'alâ halihâ kalmağla hâzır-ı mûmâ ileyh Şeyh Abdûlbâkî Efendi'den dahi suâl olunarak muhâkememizin bir netîceye rabtını ve müdâhale-i vâki'asının men'ini talep ederim. Dedikde hâzır-ı mûmâ ileyh Şeyh Abdûlbâkî Efendi dahi kendisine bir vekîl tutacağını beyân ve muhâkemelerinin yevm-i âhere ta'lîkini talep eylemekle kendisi içün mühl verilerek meclis-i şer' de ayrılmış yevm-i mu'ayyende müdde'î mütevellî-i mûmâ ileyh Süleymân Ağa ve bâ-istid'â işbu muhâkemeye iştirâk ve duhûlunu talebu'l-beyân mütevellî-i mûmâ ileyhimin li ebeveyn birâderi Hasan bin el-mezbûr Mehmed Beşîr ve husûs-u âtiyi'z-zikr içün müdde'î 'aleyh mûmâ ileyh Şeyh Abdûlbâkî Efendi'nin ta'yîn eylediği vekîl-i müseccel-i şer'ileri Hersân mahallesi ahâlisinden Şeyh Nasrullah Efendi ibn-i Hâfız Abdürrezzâk Efendi ve Mahmûd Efendi ibn-i Mustafa ve Zeydân mahalleli Mahmûd Efendi ibn-i Abdülkâdir Efendi ve merkez Vilâyeti Evkâf müdürü Ahmed Kuddûsî Efendi meclis-i şer'e hâzırûn olup müdde'î mütevellî-i

mûmâ ileyh Süleymân Ağa müdde‘a bih hân-ı cedîd fi’l-asl Şerefiye Vakfı ‘arsasında mebnî olması cihetle vakfı mezkûre senevî maktû‘an icâre-i zemîn olarak yüz kurûş verile gelmekte olduğunu ‘ilân ederek birâderi hâzır mezbûr Hasan’ın tasdîkine mukârin da‘vâyı sâbıkası tekrâr ve vekîl-i mûmâ ileyhim Mahmûd bin Nasrullah Efendiler dahi müdde‘iyân-ı mezbûrân Süleymân ve Hasan taraflarından Yusûfiye medresesine mevkûfiyeti idd‘â olunan hân ile mevkûf-u ‘aleyh denilen medrese-i mezkûre ne târihde binâ edildikleri ve mezkûr hânın sûret-i vakfiyet ve târih-i vakfı tasrîh ve vakfiyete dâir yedlerinde ve bi’l-mahkeme ve evkâf sicilâtında bir kayd olup olmadığı beyân edildikten sonra mürâfa‘a edeceklerini isbât ve müdde‘iyân-ı mezbûrân dahi müdde‘â bih hân-ı mezkûr iki yüz dört sene-i hicriyesinde binâ edilip iki yüz on dört sene-i hicriyyesinde cedleri vâkıf müşârun ileyh medrese-i mezkûreyi binâ etdirerek işbu hân’ın sülûs hissesini vakf eylemiş beş-altı sene sonra mütebâkî sülûsân hissesini de kezâlik ol-vecihle vakf etmiş ayrı ayrı vakfiyeler tanzîm etdirmiştir bu vakfiye vârisleri iki yüz doksan üç târihine kadar yedlerinde iken müdde‘i ‘aleyh mütevellî-i mûmâ ileyh Şeyh Abdûlbâkî Efendi’nin pederi ğalebe-i nüfûzu sebebiyle bir vâsıta ile kendilerinden aldığını binâen ‘aleyh yedlerinde mâru’l-‘arz hesâb koçanlarından başka evrâk-ı müsbete olmayıp ancak sülûse dâir vakfiye Evkâf Dâiresince mukayyid bulunduğunu ve bunların sâbıkan Bitlis’in merbût bulunduğu Van ve Erzurûm ve Muş Evkâf Nezâretinde herhalde kaydları olduğunu ve vekilân-ı mûmâ ileyhim dahi müdde‘â bih Hân-ı cedîd [146] eshâb-ı hayratdan olup vaktiyle burada hâkim bulunan Şeyh Hacı Emir Beğ ibn-i Maksûd Paşa tarafından iki yüz üç târihinde kendi malından nefsi içûn binâ ve inşâ etdirerek on sene kadar ber-vech-i mülkiyet tasarruf edûb iki yüz on dört târihinde sülûsânını müvekillerinin ceddi meşhûr ve ma‘rûf Şems-i Bitlis Hacı Mahmûd Hevâce hazretleri evlâd-ı kirâmından Abdûlġafûr Efendi hangâh ve hücrelerine iki kıt‘a vakfiye mûcebince vakf ve cihet-i tevliyet ve meşihatı müşârun ileyhin evlâd-ı evlâdının aslah ve erşedine şart etmiş ve diğeri bir sülûsünü dahi târih-i mezkûrden bir sene sonra mûmâ ileyh Hacı Emîr Beğ (.....) hademe ve vekîl-i harcı bulunan müdde‘ilerin ceddi Hacı Yûsuf Ağa’nın kendisine vâkî‘ olan hizmet ve emekdârlığına karşı meccânen terk ve teberrü‘ ederek ol-dahi sülûsü mezkûru inşâ eylediği Yûsufiye medresesine vakfetmiş ve ol-târihden ya’nî iki yüz on üç senesinden bu güne değin sülûsân-ı mezkûre müvekillerinin

âbâ ve ecdâdından kendisine gelinceye değin bâ i'lâm ve fermân-ı 'âlîşân tevliyet ve meşihat üzre bilâ nizâ'-ı tasarrûf ve vâridâtı mûmâ ileyhim tarafından (cibâyet ?) (جبايت) edegeldiği 'inde'l-'umûm ma'lûm ve müsellim iken her nasılsa ba'zı esbâba müstenid iken bin üç yüz yirmi sene-i 'arâbiyyesinde 'aynı madde hakkında müvekilleri 'aleyhine işbu müdde'iyân-ı mezbûrân Süleymân ve birâderi Hasan 'amûca-zâdeleri İbrâhîm ve Emîn taraflarından ikâme edilen da'vâ üzerine nâib-i esbâk fazîletlû Süleymân Efendi zamân-ı niyâbetinde cereyân eden muhâkemede mezbûrların huzûr ve tasdikleriyle vekîl-i müseccel-i şer'ileri müteveffâ Bedrî Efendi bu def'aki iddi'âlarının hilâf-ı ve (...) olarak hân-ı mezbûrun sülûsânı iki yüz dört senesinde ve bir sülûsü de iki üç sene sonra müvekillerinin ceddi mûmâ ileyih Hacı Yûsuf Ağa tarafından Yûsufiye medresesine vakf edildiğinden mûmâ ileyih Şeyh Abdûlbâkî Efendi'nin kefi yedini iddi'â ve ol-târihde mûmâ ileyih Şeyh Abdûlbâkî Efendi'nin vekilleri tarafından serdedilen müdâfa'a üzerine müdde'iler ber-vech-i âtî terk-i da'vâ eyledikleri ve bu def'a dahi müdde'ilerden mezbûrân Süleymân ve Hasan tekrar iddi'âya teşebbüsle hân-ı mezkûr iki yüz dört târihinde binâ edilib iki yüz on dört senesinde hicriyesinde cedleri Hacı Yûsuf Ağa mezkûr Yûsufiye Medresesi'ni inşâ ve ol-târihde hân'ın sülûsünü ve altı sene sonra ya'nî iki yüz yirmi senesinde sülûsânını vakf eylediğini ve ol-bâbdaki vakfiye ve berâtlar Hacı Abdûlmelîk Efendi tarafından aldırıldığını ve bu kazâ-nâmelerin kaydı burada olup olmadığı bilmeyûb ancak sülûs hakkındaki vakfiye evkâf dâiresinde mukayyid olduğunu ve bunların Erzurûm ve Van ve Muş ve Evkâf Nezâreti'nde kaydları bulunduğunu mütereddidâne bir sûretde iddi'â ve beyân eylemiş iselerde kuyûdât-ı mezkûreden ancak Hacı Yûsuf Ağa'ya 'âid vakfiye her neden 'ibâret ise Evkâf Dâiresi sicilinde mukayyid ve aslı da yedlerinde mevcûd olup ahz ve mutala'asıyla hakikat-ı hâl tezâhür edeceği ve beyân olunan hesâb koçanları ise evrâk-ı resmiye-i mu'tebereden ma'dûd olmadığı ve bu gibi evrâkın ol-zamanlar kolaylıkla elde edilmesi mümkün olduğu me'amâfih müdde'iler mâru'z-zikr da'vâyı sâbıkalarında hân-ı mezkûrun sülûsânını iki yüz dört târihinde ve sülûsünü de iki üç sene sonra medrese-i mezkûreye vakf edildiğini nâib-i mûmâ ileyih Süleymân Efendi zamanında iddi'â ve birkaç kimesnelere simâ'an şehâdet ettirmiş ve ahîren bu iddi'â ve şehâdetin hilâf-ı hakikat olduğu tezâhür etmiş çünkü o târihlerde medrese-i mezkûre binâ ve

inşâ edilmeyûb mefkûd olduğunun isbâtına müvekkilimiz mûmâ ileyh Şeyh Abdûlbâkî Efendi hâzır olduğu (....) etmeleri üzerine ol-bâbdaki iddi'alarını büsbütün tekzîb ederek bu kere iddi'âyı sâbıklarının aksini ilzâm ve tebdîl (silik kısım) hân-ı mezkûrun sülûsânını (...) emeliyle vakt ve zamana göre yek diğerini mükezzeb ve müselel müdde'iyân ve ifâdât serdetmeleri ve ifâde-i mezkûrelerinde tenâkus-i küllî mevcûd olduğu ve iki yüz on üç senesinden beri ve mûmâ ileyh Şeyh Abdûlbâkî Efendi'ye gelinceye kadar âbâ ve ecdâd taraflarından bilâ fâsıla sülûsân-ı mezkûre tasarrûf edildiği tevâtüren isbât bulunduğunu ve müvekilleri yedinde bulunan vakfiye müte'adid berât-ı şerîf-i 'âlîşân'a karşı müdde'iyân-ı mezbûrânın mukârin-i hakikat olmayan iddi'â ve bî-vach-i şer'î vâkî' olan mu'ârizalarının men'ini taleb ve müdde'iyân-ı mezbûrân Süleymân ve Hasan dahi nâib-i esbâk Süleymân Efendi zamanında muhakemelerinin derece-i hitâma erûb ancak hükmü verilmediğinden hükmünün i'tâsıyla hân-ı mezkûr sülûsânından müvekkil-i mûmâ ileyhimânın keff-i yedini taleb ve ifâde-i sâbıklarını tekrâr eylediklerinde Efkâf müdürî hâzır-ı mûmâ ileyh Ahmed Kuddûsî Efendi de bu vakıflar hakkında Evkâf Dâiresi'nce cârî olan kuyûd ve mu'âmelât-ı resmîyede hân-ı mezkûrun sülûsü mezkûr Yûsûfiye Medresesi mevkûfâtından olarak mütevellisi hâzır-ı mûmâ ileyh Süleymân Ağa'nın tasarrufunda olduğu ve diğer sülûsânı dahi Abdülğafûr Efendi hânegâhna mevkûf olup yedlerinde olan tevliyet ve meşîhâta 'âid berevât-ı Hümâyûn mücebince hâlâ tevliyet ve meşîhat-ı mezkûre cihetinin mutasarrıfı bulunan müdde'î 'aleyh Şeyh Abdûlbâkî Efendi tasarrufunda bulunduğunu beyân eylemekle Evkâf Dâiresi'nde celb kılınan sicilde mukayyid ve bin iki yüz on dört târihiyle müverrih vakfiyenin hülâsa-i meâli Bitlis a'yânlarından Ağayı Ğaribân el-Hâcî Yûsuf Ağa ibn-i el-Hâcc Han Ahmed medîne-i mezkûrede Hayır Beğ nâm-ı (....) karışbda hâs malıyla talebe ve fukahâyâ mahsûs [147] üç hücreden 'ibâret Yûsufiye nâmıyla müsemmâ bir bâb medrese binâ ve inşâ edib medrese-i mezkûrede bulunan müderrislik ma'îşet ve ücreti ve fukahâların it'âm-ı ta'âmiyye ve melzûmesi ve 'imârât ve rakabesi ve sâir ihtiyacı içûn Hân-ı Cedîd'de olan kendi sülûs hissesini mukaddemâ vakf eylediği iki bâb dükkân ve Selîm Hân-zâde Sâliha Hânım'dan iştirâ eylediği kezâlik bir 'aded dükkânı hâsılâtından sarf olunmak üzre dekâkîn mezkûresiyle hân-ı mezkûrde olan sülûs hissesini vakf edûb tevliyeti hayâtta oldukça kendine ve ba'de'l-vefât batnen ba'de batın evlâd-ı evlâdının

aslah ve erşedine şart eylediğinden ‘ibâret bulunduğ ve müdde‘i ‘aleyh mûmâ ileyh Şeyh Abdülbâkî Efendi yedinde olarak ve vûkelâsı mûmâ ileyhim taraflarından dahi ibrâz olunub hülâsa-i meâlleri medîne-i Bitlis Beğ-zâdelerinden el-Hâcc Şeyh Emîr Beğ ibn-i Maksûd Paşa el- Bilbâsî hazretleri kendi malından mevzu‘ terbiye-i meşâyih ve mekân simâ‘ ve zikr ve derâvîşin ‘alâ kânûn-ı tarîkiyye inzivâyı genc kana‘atde envâ‘ı kurbete mübâşeret etmek üzere kendi malından ‘Osmân Ağa Câmi‘i Şerîf-i kurbunda tevhd-hâne ta‘bîr olunur bir hângâh ve iki hücre ve havlû ve havûz ve hâlâ binâ edûb bunların melzûmesiyle kendi mürebbî ve şeyhi olan merhûm Şems-i Bitlis el-Hâcc Şeyh Mahmûd Hevâce ve civârında olan ehîbbâsına yevmiye iki ve Şeyh Taha hazretlerine dahi iki devr okunmak ve iki yüz kurûş Münkûk karyesinde ta‘mîr etdiğı câmi‘ ile medresesine verilmek üzere hâlis malıyla binâ eylediğı Hân-ı Cedîd’in bir sülûs hissesiyle birâderi Murad Paşa’dan iştirâ eylediğı bir sülûsüne hân-ı mezkûrun sülûsân hissesini sâlifü’z-zikr hângâh ve hücrelere vakf-ı sahîh ile vakf ve haps edûb ve hângâh-ı mezkûr ile bir hücrenin tevliyetini merhûm el-Hâcc Abdülkâdir’in evlâdlarından erşed ve aslahına ve diğ er hücrenin tevliyetini ve devirlerin kıra‘atini dahi Şeyh Hacı İsmâ‘il’e ve ondan sonra evlâd-ı zükûrunun erşed ve aslahına ve ba‘de’l-inkırâz merhûm Molla Abdülğafûr ve Hacı Abdülkâdir evlâdlarının aslah ve erşedine şart eylediğini nâtik bin iki yüz on beş târihiyle müverrih iki kıt‘a vakfiye ve senevî bin kurûş vazîfe ile hângâh-ı mezkûrun meşîhat ciheti nâib-i esbak ‘Osmân Efendi tarafından müdde‘i ‘aleyh mûmâ ileyhin pederi Şeyh Hacı Abdûlmelik Efendi ‘uhdesine tevcih olduğı nâtik bin iki yüz doksân altı târihiyle müverrih sicilden mahrec bir kıt‘a tevcih i‘lâmı ve Bitlis kazâsında kâin merhûm ve meşhûr Şems-i Bitlisî hazretlerinin evlâd-ı kirâmından merhûm Abdülğafûr Efendi’nin hângâh ve hücrelerine mevkûf vâkıf mûmâ ileyhimin Hân-ı Cedîd’in sülûsân hissesinden almak üzere hân-ı mezkûrun senevî iki bin kurûş vazîfe ile tevliyet ve senevî bin kurûş ve vazîfe ile meşîhat cihetleri mûmâ ileyh Abdülğafûr Efendi’nin aslah evlâdından olub ehil ve erbâb bulunan el-Hâcc ‘Abdûlmelik zîr-i salâha edâyı hizmet etmekde isede yedinde berâtı olmadığı sebebiyle zikr olunan tevliyet ve meşîhat cihetlerinin mûmâ ileyh ‘uhdesine müceddiden tevcihiyle yedine berâtı ‘âlîşânımın i‘tâsı mahallinden inhisâr olunmuş ve vakf-ı mezkûrun tevliyet ve meşîhat cihetlerine dâir kayd bulunmadığı cihât-ı kıyamî ve vakf-ı mezkûrun iki yüz doksân beş

sene Muharrem'i ibtidâsından Zi'l-hicce'si ğâyesine kadar muhâsebesi ru'yet olunduğu vâridât idâresi der-kenârlarından anlaşılmış ve vakf-ı müşârun ileyh el-Hâcc eş-Şeyh Emîr Beğ ibn-i Maksûd Paşa'nın kazâyı mezkûrde 'Osmân Câmî'i Şerîfi kurbunda binâ eylediği hângâh mühimmâsı sülûsân hisse hânı vakfının der-dest bir kıt'a sûret-i vakfiyesinde vakf-ı mezkûrun tevliyet ve meşîhatı eş-Şeyh Şems-i Bitlisî el-Hâcc Mahmûd Hevâce hazretlerinin evlâdından Molla Abdülġafûr Efendi evlâdlarından aslah ve erşedine meşrûta olduğu müsarrâh olub ancak sûret-i mezkûrenin imlâ ve 'ibârâtı münhal ve meşûş olduğundan kayd (silik kısım) görüşmüş ise de vakf-ı mezkûrun vâridâtı hân icâresinden 'ibâret olarak bu menkûle vâridâtı (....) icârâtından olan evkâfın bilâ vakfiye müceddiden hâne kayd ile tevliyet ve cihât-ı sâiresi içün berât-ı i'tâsı mesbûku'l-misâl bulunmuş olmağla bu sûretde ve sûret-i vakfiye-i mezkûrenin kaydından sarf-ı nazarla vâkıf-ı mûmâ ileyha Bitlis'de vâkı' hangâhı mihmân içün sülûsân hisse hânı vakfının müceddiden cihât kılınma kayd ile mezkûr tevliyet ve meşîhat cihetlerinin vazîfe-i mersûmeleriyle mûmâ ileyh Abdülġafûr Efendi'nin evlâd-ı evlâdından olduğu inhâ olunan mûmâ ileyh işbu râfi' tevki' ref'u'ş-şân-ı hâkânî el-Hâcc Abdûlmelîk zîr-i salâhiyye meşrûtiyet üzre vakf-ı mezkûr umûrunu hüsn-i idâre ile bir sene lâzım gelen muhâsebesi mahalinde ma'rifet-i şer'le ru'yet olunmak ve terk ve tekâmil ve vukû' bulmak şartıyla bi't-tevcîh yedine başka başka berât-ı 'âlîşânım i'tâ olunmak bâbında Evkâf-ı Hümâyûnum teftîş muhâkemesi tarafından i'lâm ve cânib-i Şeyhu'l-islâm'dan işâret olunduğu makâm-ı nezâretten bâ telhîs ifâde kılınmağla mûcebince tevcîh olunmak fermânım olmağın bin iki yüz doksân yedi sene-i Şevvâli'l-mükerrem'in yirmi dördüncü günü târihiyle bi'l-mukayyid tevliyet ve meşîhat cihetlerinin lâzımı's-sudûr diğerk bir kıt'a berâtı verilmekle ber-vech-i muharrer tevliyet ve meşîhat ciheti içün dahi bu berât-ı Hümâyûnumu verdim ve buyurdum ki mûmâ ileyh sâlifuz-zikr tevliyet ve meşîhat cihetlerine vazîfe-i mersûmesiyle meşrûtiyet ve şart-ı mezkûr üzre mütesarrıf ola. Ve bu bin iki yüz [148] doksân yedi senesi Şa'bân-ı şerîfinin on dokuzuncu günü târihli iki kıt'a berât-ı şerîf-i 'âlîşân ve mûmâ ileyh Hacı Abdûlmelîk Efendi'nin vukû' vefâtıyla hângâh-ı mezkûrun tevliyet ve meşîhat cihetleri ve vazîfe-i mersûmeleriyle oğlu müdde'i 'aleyh mûmâ ileyh Şeyh Abdûlbâkî Efendi 'uhdesine kibel-i şer'i 'âlîde tasdik olunduğunu nâtik bin üç yüz on sekiz senesi Muhârremu'l-harâm'ın

yedinci günü târihli bir kıt'a i'lâm-ı şer'i ve ciheteyn-i mezkûreteyne dâir berât-ı hümayûn'a istihsâlî içûn Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti Celîlesi'ne meclîs-i idâre-i vilâyetden yazılan bin üç yüz on altı senesi Mayıs'ın altıncı günü târihli bir kıt'a mazbata sûreti ve irsâl kılınan mezkûr i'lâm ve mazbata üzerine mûmâ ileyh Şeyh Abdülbâkî Efendi nâmına sâdır olub hülâsa-i meâli Bitlis kasabasında defin-i hâk-ı 'aturnâk olan merhûm ve meşhûr Şems-i Bitlisî hazretlerinin evlâd-ı kirâmından Abdülğafûr Efendi'nin hângâh ve hücre sine Şeyh Emîr Beğ tarafından mevkûf Hân-ı Cedîd'in sülûsân hissesinden almak üzre hângâhın senevî iki bin kurûş vazîfe ile tevliyet ve bin kurûş vazîfe ile meşîhat cihetinin müteveffâ Abdülmelîk Efendi mahlûlünden oğlu Şeyh Abdülbâkî Efendi 'uhdesine tevcîhi mahallinden bâ-mazbata inhâ olunması üzerine lede't-tedkîk ciheteyn-i mezkûreteynin 'uhde-i (...) etdiği ve mûmâ ileyh Abdülbâkî Efendi umûr-u tevliyeti idâre ve ru'yete muktedir bulunmağla berâber meşîhat cihetinin dahi tevcîhi içûn 'alâ'l-usûl tarafı Şeyhu'l-islâm'dan işâret kılınmağla mezkûr tevliyet ve meşîhat cihetinin pederi mahlûlundan oğlu mûmâ ileyh Şeyh Abdülbâkî 'uhdesine tevcîhinden 'ibâret bulunan bin üç yüz yirmi beş senesi Zi'l-hiccetü's-şerîfesinin yedinci günü târihli bir kıt'a berât-ı şerîf-i 'âlîşân görülmüş ise de ibrâz olunan vakfiyede hângâh ile bir hücrenin tevliyeti merhûm el-Hâcc Abdülkâdir evlâdından aslah ve erşedine ve diğ er hücrenin tevliyeti ve devirlerin okuması Şeyh Hacı İsmâ'il'e meşrûta olub kendinden sonra evlâd-ı zükûrunun aslah ve erşedine ve ba'de'l-inkirâz merhûm Molla Abdülğafûr ve Hacı Abdülkâdir evlâdının aslah ve erşedine meşrûta olduğu görüldüğünden bunların kimler olduğu müdde'i'aleyh vekillerinden suâl olundukda vükelâyı mûmâ ileyhim dahi tevliyet ve meşîhat-i mezkûrede ber-müddet-i medîde müvekillerinin ceddi Şems-i Bitlisî Hacı Mahmûd Hevâce hazretlerinin evlâdından mûmâ ileyh Hacı Abdülkâdir ve halîfesi Hacı İsmâ'il taraflarından îfâ edilib ahîran Hacı İsmâ'il'in bilâ veled vukû' vefâtıyla ber-mûceb-i şart-ı vâkıf vazîfe-i mezkûresi müvekillerinin ceddi Abdülğafûr Efendi'ye intikâl etmiş ba'dehû mûmâ ileyh Hacı Abdülkâdir dahi vefât ederek evlâdlarının 'adem-i ehliyet ve gûyûbetlerine mebnî cânib-i şer'i 'âlîde bi't-tevhîd hângâh-ı mezkûrun tevliyet ve meşîhat cihetleri mûmâ ileyh Abdülğafûr Efendi'nin aslah ve erşed evlâdına tevcîh olunmuş ve geçen doksân dört senesinde dahi evlâd-ı evlâdının aslah ve erşedi olan müvekillerinin babası Hacı Abdülmelîk Efendi 'uhdesine ve mûmâ ileyhin dahi

vefâtıyla ciheteyn-i mezkûreteyn oğlu müvekkil-i mûmâ ileyh Şeyh Abdûlbâkî Efendi'ye tevcîh kılındığı müberriz i'lâm-ı şer'î ve berâvât-ı Hümâyûniye ile subut bulunmuş ve târih-i vakfiye-i mezkûrden beri ve müvekillerinin âbâ ve ecdâdı tarafından te'âmülen îfâyı vazîfe edilegelmiş ve hân-ı mezkûrun ancak bir sülûs hissesi Yûsufiye Medresesi'ne mevkûf bulunduğu evkâf sicilinde mukayyid bulunan vakfiyesi meâliyle mütehakkık olarak müdde'ilerin sülûsân hakkındaki iddi'aları ve(silik kısım) hilâf-ı hakikat olduğundan fuzûlî vâki' olan iddi'âyı mezkûrlerin reddini taleb ve müdde'iyân-ı mezburân (silik kısım) mu'temed sicil-i mahkemede kaydı bulunmayan mücerred vakfiye ile 'amel olunmayacağı ve sülûsân-ı mezkûr hakkında Evkâf Nezâreti'nde (silik kısım) berât ve vakfiyesi kayıtlarının sûret-i musaddikasını ibrâz edinceye değin müdde'î 'aleyhimân sülûsân-ı mezkûreye vâki'olan müdâhalesinin men'ini der-beyân eylemekle hân-ı mezkûrun sülûsü müdde'ilerin ceddi Hacı Yûsuf Ağayı Ğaribân binâ-gerdesi olan medrese mevkûfâtından olduğu tarafeynin tesâdikiyle Evkâf Dâiresi defâtirinde müseccel-i vakfiye ile mütehakkık olub diğer sülûsânı hakkında müdde'iler ânın dahi medrese-i mezkûre mevkûfâtından olduğunu iddi'â ve müdde'î 'aleyh vekilleri de müvekillerine izâfetle müşârun ileyh Şeyh el-Hâcc Emîr Beğ vukûfâtından olub Abdûlġafûr Efendi hânġâhına meşrûta bulunduğunu isbât ve bu vecihle hân-ı mezkûrun sülûs ve gerek sülûsânını fi'l-cümle vakf eylediği tarafeynin ikrâr ve i'tirâfıyla sâbit ise de mevkû'-u 'aleyh ta'yîni gibi şerâit-i vakfdan ma'dûd meselede semâ'a müstenid ile isbât-ı müdde'â şer'an ġayr-ı kâbil olub müdde'iler tarafından der-meyân olunan vakfiye ve Berât-ı Hümâyûn Vân ve Erzurûm ve Muş ve Evkâf Nezâreti'nde mukayyid olunduğu ifâdeleri asıl ve sûret-i musaddıklarını ibrâz eylemedikleri halde müdde'î 'aleyh vekilleri tarafından ibrâz olunan beravât-ı hümâyûniyye hükm ve mazmûnun hâlen ref' ve senâen hayrında ġayr-ı kâfi olduğundan müdde'ilerini müsbet bir vakfiye-i ma'mûl-u bihâ veyâ berât-ı sultânî asl veyâ sûret-i musaddıklarını ibrâz edinceye değin hân-ı mezkûrun sülûsânı hakkında Şems-i Bitlisî hazretlerini evlâdından Abdûlġafûr Efendi hânkâhı tevliyet ve meşîhatı cihetine mütasarrıf bulunan müdde'î-i 'aleyh muvekkil-i mûmâ ileyh Şeyh Abdûlbâkî Efendi müdde'iyân-ı [149] mezbûrân Süleymân ve Hasan Ağalar bilâ sened ve bî-vech-i şer'î mu'arazadan men'

olundukları i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî min Recebi'l-ferd li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkez mahkeme-i şer'yyesinde'aleyhine i'tâ olunan işbu i'lâm âtın hükmüne 'adem-i kana'atle istinâfen tedkîki istid'âsına dâir Mehmed Sâlih imzâsını hâvî melfûf lâyiha-i i'tirâziye zikr olunan i'lâm ile birleştirilerek kırâ'et olundu.

İ'lâm-ı mezkûre siyâk-ı ifâdeden mütevellûn-u mezbûrûnun Şer'an gayrılarını îcâb edecek meretebede vakf-ı mezkûre hiyânetleri ber-nehc-i şer'î mertebe-i sübûta b'l-iktirân kibel-i şer'î şerîfden kable'l-'azl-ı mezkûr hamâmı vakf-ı mezkûr mütevellîleri mezbûrlardan müdde'î 'aleyh mezbûr isticâr ederek bedel-i îcârını dahi âhere ted'îye etmiş olduğu münfehim olmağla bu halde müdde'î 'aleyh mezbûrun ber-minvâl-i muharrer tesaddî eylediği def'î mezkûrunun nazarı i'tibâra alınmamasına ve vech-i muharrer üzre tedfi' kılınan hükmün vech-i gayr-ı zâhir edüğünden sebki noksânlı hullden gayr-ı hâlî olmağın bu sûretde husûs-u mezkûrun yine mahkeme-i mezkûrede i'âde-i muhâkemesi zımında işbu evrâkın mazrûfen mahaline (...) iktizâ ederek ol-bâbda emr-u fermân hazret-i min lehu'l-emrindir. 19 Rebi'ul-evvel (1)329

Müdîr-i İ'lâm ât-ı Şer'yye

Bitlis Fetvâ Emîni

-118-

Evkâf-ı mülhakadan medîne-i Bitlis'de vâki' Şerefiye Câmî'î şerîfleri vakfı idâresine kâim-mekâm mütevellî nasb ve ta'yîn kılınan medîne-i mezbûre Evkâf Müdîri Ahmed Kuddûsi Efendi'nin husûs-u âtiyî'z-zikrde vekîl-i müseccel-i şer'isi Kızılmescid mahallesi ahâlisinden Şefkatli-zâde Abdullah Efendi ibn-i Yûsuf Ağa medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'yyesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde Hersân mahallesi ahâlisinden Sâlih Efendi ibn-i 'Îsâ Çâvuş nâm-ı diğeri İshak muvâcehesinde ba'zı ahvalden dolayı mütevellîleri işden men' edilerek Evkâf Dâiresi tarafından idâre olunmakda olan Şerefiye Vakfı marbûtâtından hân hamâmının işbu bin üç yüz yirmi sekiz sene-i hicriyyesine 'âid bir senelik bedel îcârı bi'l-müzâyede meclis-i idâre-i vilâyetinin bin üç yüz yirmi beş senesi

Kânûn-u sâni'sinin birinci günü târihli karârıyla sekiz bin beş yüz kurûşa mezkûr Hersân mahallesi ahâlisinden Nûrî bin Hamzâ 'uhdesine ihâle olunmuş ise de hamâm-ı mezkûr müste'cir-i sâbıkı bulunan işbu müdde'î 'aleyh mezbûr Sâlih Efendi hamâm-ı mezkûru sene-i mezkûre Muharremi ibtidâsında teslîm etmeyerek Rebî'u'l-âhir'inin yirminci gününden müsâdif üç yüz yirmi altı senesi Nisân'ının on birinci günü târihinde bi't-tahliye teslîm etmiş ve aradan üç mâh yirmi gün geçmiş olmağla bu müddete 'âid olub mezbûr Sâlih Efendi zimmetinde kalmış olan bedel-i îcârın bâliğ olduğu iki bin beş yüz doksan yedi kurûş edâsından imtinâ' etmekde olduğundan suâl olunub belağ-ı mezbûrun vakf-ı mezkûr içün müvekkilim müdîr-i mûmâ ileyhe izâfetle bana edâ ve teslîme müdde'î 'aleyh mezbûra kibel-i şer'den tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ğibbi'd-da'vâ ve'l-istintâk müdd'î 'aleyh mezbûr Sâlih Efendi dahi cevâbında fi'l-hakîka mezkûr hamâmın işbu bin üç yüz yirmi sekiz senesine 'âid bir senelik bedel-i îcârı olan meblağ-ı mezkûru kâmilen mütevellî-i mûmâ ileyhe teslîm ettiği halde cânib-i hükûmetden fuzûlî tahliye edilib mezkûr hamâm mezbûr Nûrî'ye verildikten sonra yedinde kaldığı mezkûr üç ay yirmi günlük bedel-i îcârını bi'l-mahsûb mütebâkisini mütevellî-i mûmâ ileyhden aldığını ve tarafeynin yek diğerinde ber-günâ alacağı kalmadığını ifâde eyledikde vekîl-i mûmâ ileyhe Abdullah Efendi dahi vakf-ı mezkûr mütevellîleri zâten işden memnû' bulundukları cihetle ve aradan vakfa el sürmeğe salahiyetleri olmadığı ve müdde'î 'aleyh mezbûrun beyân eylediği ve sûret-i işcârının dahi şerâit-i lâzımalıyı ğayr-ı câmi' eddiği hamâm-ı mezkûr ise meclis-i idâre karârıyla mezbûr Nûrî ihâle eylediği ve ber-mûceb-i ikrâr iddi'â olunduğu üzre mezkûr hamâm üç ay yirmi gün müdde'î 'aleyh mezbûr Sâlih Efendi nezdinde kaldığı cihetle mütevellîlere ber-günâ teslîmi varsa başkaca kendilerinden aramakda muhtâr olmak üzre ber-mûceb-i iddi'â meblağ-ı mezkûrun kendisinden tahkîkiyle evkâf sandığına teslîmini talep eylemekle mezkûr hamâm hakkındaki îcâr ve işcâr mu'âmelesine vechiyle icrâ olunduğu ve mütevellîleri kabzı târihde ve ne cihetle işden men' olundukları anlaşılmak üzre bu babdaki evraklarının ibrâz ve erâ'esi kibel-i şer'den tarafına taksîm olundukda müdde'î Abdullah Efendi tarafından ibrâz edûlûb hulâsâ-i meâlleri mütevellî-i mûmâ ileyhim (...) sâbıkayla üç yüz yirmi yedi senesine kadar terâkim eden hesâblarını ru'yetden istinkâf etmeleri üzerine hesâblarının ru'yete değin müstâcirlerden para

almamaları ve netice-i hesâba kadar icârâtın mevkûte-i evkâf sandığında hıfzı beledî vâsıtasıyla (silik kısım) etdirildiği meclis-i idâre-i vilâyet karârından olduğu halde mütevellî-i mûmâ ileyhim ber-günâ itâ'at ve inkiyâd etmeyerek keff-i yessâr meskûkât ve müstekillen vakfı âhere îcârla ekl ve tebliğ etmekde bulunmuş olduklarını nâtık evkâf komisyonunun bin üç yüz yirmi dört senesi Kânûn-u sâni'sinin bin üç yüz yirmi dört târîhli iki kıt'a mazbata üzerine meclis-i idâre-i vilâyetden bin üç yüz dört senesi Şubât'ının birinci ve üç yüz yirmi beş senesi Şubât'ın on altıncı gününde verilen karârlarda mütevellîlerin üç yüz on beş senesi ğâyesine kadar ru'yet edilmiş olan hesâbları netîcesinde vakf-ı mezkûre yüz altı bin küsur kurûş zimmetleri zuhûr eylediği ve vâridât-ı vakfın meşrû-u lehunne sarf edilerek zimmetlerine geçirmesi ihânetlerini isbât etmekde olduğu ve üç yüz on beş senesinden sonraki senelere 'âid hesâbları henüz ru'yet olunmadığı erâ'e edilen muhâsebe koçanlarından anlaşılmasına ve bedel-i îcârın mevkûte evkâf sandığında hıfzı ve sûreti hâlin müste'cirlere i'lâmı sâbıkan karargîr ve i'lân olunmuş iken mütevellîlerin istifâ etmemeleri vefk-i el-kânûn mu'âmele-i hayr ve şiddete kaymaları cihetine ihânetlerini müceb bulunmuş ve bu ihânetlerinden dolâyı mahkeme-i şer'iyede bi'l-mürâca'a 'aleyhlerine ikâme-i da'vâ ve netîce-i hâle kadar hukûk-u vakfın ziyâ'ına meydân verilmemesi zımnında cânib-i şer'î 'âlîden münâsibinin kâim-mekâm mütevellî [150] nasb ve ta'yînine karâr verilmesi mahkeme-i şer'iyeden dahi mütevellîler hesâblarını ru'yet edinceye değin hukûk-u vakfı muhâfaza ve mürâfa'a ile idâre etmek üzere kibel-i şer'den Evkâf Müdîri Ahmed Kuddûsî Efendi üç yüz yirmi sekiz senesi Rebî'u'l-evvel'inin on birinci günü târîhli mütevellî nasb ve ta'yîn olunduğu ve Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti Celîlesi'nde vilâyete hatâ'en mevrûd bin üç yüz yirmi sekiz senesi Rebî'u'l-âhîrinin birinci günü târîhli emirnâmede mezkûr Şerefiye Evkâfı mütevellîlerinin fazîle-i vakıfdan yüz bin kurûş zimmetlerine geçmiş olmasından ve umûr-u vakfda sâbit olan ihânetlerinden dolâyı evkâf-ı mezkûre vâridâtının evkâf sandığında hıfzı ve zâten hilâf-ı usûl-u tevliyyete nâil oldukları cihetle vakf-ı mezkûrun mütevellîleri yedinden nez' olunarak hukûk-u vakfın muhâfazası zımnında vâridâtın evkâf sandığına ahzı ve zimmetlerindeki fazile-i vakıfla merbûtân hazînenin tahsil ve istirdâd-ı içün hükm-i istihsâlî ezber kılınmış ve müdde'î 'aleyh mezbûr Sâlih Efendi dahi mu'âmelât-ı mesrûdeden haberdâr olmadığını

ve bu husûs için mahkeme-i hukûka mürâca‘at etdiğini ve bu gibi îcâr da‘vâlarının merci‘i ru‘yeti mahkeme-i mezkûre olduğunu isbât etmekle müdde‘i ‘aleyh mezbûr Mehmed Sâlih Efendi hamâm-ı mezkûrun usûl ve evâmîr-i meblağa ahkâmına tevîkân meclis-i idâre-i vilâyetçe cereyân eden müzâ‘ede-i resmiyesine bi’l-mürâca‘alıyı vaz’ etmek suretiyle iştirâk etmeyib zimmet ve hiyânet isnâdı ve ru‘yet-i hesâbdan imtinâ‘ cihetle işden meclis-i idâre-i vilâyet karârıyla men‘ olunub men‘ olduklara da resmen i‘lân olunan mütevellîlerden işcârı şer‘an makbûl ve mültefet olmamağla mütevellîlere hak mürâca‘atı olmak üzere hamâm-ı mezkûrun ü mâh yirmi günlük fuzûlî yedinde kaldığı müddetin bedel-i îcârı olan iki bin beş yüz doksan yedi kurûş vakf-ı mezkûr içün müdür-i mûmâ ileyhe izâfetle vekîl-i mûmâ ileyh Abdullah Efendi’ye edâ ve teslîme müdde‘î ‘aleyh mezbûr Sâlih Efendi’ye tenbîh olunduğu i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâdis ‘aşar min Şevvâlî’l-mükerrem li sene semânin ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-119-

Der-i devlet mekîne ‘arz-ı dâ‘î-i kemîneleridir,

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn-u mülûkâneye mülhak evkâfdan medîne-i Bitlis’de vâki‘ Şerefiye Câmi‘-i Şerîfi merbûtânından İhlâsiye nâm-ı diğeri Gökmeysan medresesinin müderrislik ciheti bin üç yüz bir senesi Rebî’u’l-evvelinin yirmi birinci günü târihli i‘lâm -ı şer‘î mücebince senevî iki bin kurûş vazîfe ile müftiyi sâbık Seyyîd Fethullah Efendi ibn-i Seyyîd Abdûlmelik Efendi ‘uhdesine tevcih olunub nâ-mazbata Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti Celîlesi’ne irsâl kılınarak sudûr eden bin üç yüz altı senesi Zi’l-hiccetü’s-şerîfesinin yirmi dokuzuncu günü târihli berât-ı şerîf-i ‘âlîşânda vazîfe-i mezkûre ber-vech-i hasbî ‘uhdesine tevcih olunmuş ise de tedrisiyet-i mezkûre ber-mûcebi te‘âmül-i kadîm senevî iki bin kurûş vazîfe ile âbâ ve ecdâdı tarafından îfâ oluna geldiği ‘atık muhâsebe koçanları münderecâtıyla sâbit bulunmuş mûmâ ileyh Seyyîd Fethullah Efendi vefât ederek yeri hâlî ve hizmet-i mezkûresi mü‘attıla kalmağla tedrisiyet-i mezkûrenin iki bin kurûşla ‘uhdesine tevcihini müteveffâyı mûmâ ileyh sulb-i kebîr oğlu Abdullah Efendi bâ-istid‘a taleb eylemekle lede’l-havâle medrese-i mezkûrenin müderrislik ciheti

mezkûr berât-ı ‘âlîşân mûcebince ber-vech-i hasbi müsted‘i-i mûmâ ileyhın babası müteveffâyı mûmâ ileyh Seyyîd Fethullah Efendi ‘uhdesine tevcîh kılındığı kaydından ve medrese-i mezkûrenin müderris-i esbâkı ceddi Şeyh Abdullah Efendi’ye senevî iki bin kurûş vazîfe verildiği ‘atık muhâsebe koçanları münderecâtından anlaşıldığı evkâf müdirriyetinden ba-der-kenâr beyân kılınmış vazîfe-i mezkûre te‘âmülen iki bin kurûş vazîfe ile îfâ edilegelmekte olduğu tahakkuk etmesine ve bilâ vazîfe tedrisiyet-i mezkûreyi îfâyâ taleb-i âhir bulunmamasına ve vakf-ı mezkûrun vâridâtında dahi işbu vazîfeyi te’diyeye sa’y ve kifâyet-i mevcûd görülmesine binâen mûmâ ileyh Abdullah Efendi dâ‘îleri Evkâf Müdîri vekili Receb Efendi ibn-i Cebrâil ve müfti-i vilâyet fekâhetlû Seyyîd Abdülmecîd Efendi ibn-i Seyyîd Abdullah ve müderrisînden Sa‘îd Efendi ibn-i Şeyh Mehmed ve Molla Abdülğaffâr Efendi ibn-i Molla Şerîf Efendi hâzır oldukları halde lede’l- imtihân tedrisiyet-i mezkûreye ehliyet ve istihkâkı ‘inde’ş-şer‘i’l-enver zâhir ve nümâyân olmağın cihet-i mezkûre pederi mahlûlünden iki bin kurûş vazîfe ile oğlu mûmâ ileyh Abdullah Efendi dâ‘îleri ‘uhdesine tevcîhe ve yedine bir kıt‘a berât-ı şerîf-i ‘âlîşân sadaka ve ihsân buyrulmak recâsına bi’l-iltimâs pâyeye serîr-i mu‘allaya ‘arz ve i‘lâm olundu. Fi’l’yevmi’l-’işrîn min Şevvâli’l-mükerrerem li sene semânin ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

[151]

-120-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Kızılmescid mahallesi mütemekkinlerinden ve teb‘a-i Devlet-i Aliyye’nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Başardoşiyân Umurşât veled-i Barşardoş’un verâseti zevce-i metrûkesi Haykanoş bint-i Hanbarsûm ile sulbiye-i kebîre kızları Nartîn ve Azînef ve sulb-i sağır oğulları Kenil ve Kifâm’a inhisâr-ı tahakkukdan sonra müteveffâyı merkûmun dâilerinden ve mahalle-i mezbûre mütemekkinlerinden ve teb‘â-i müşârun ileyhâdan Mıgırdıcyân Mehrân veled-i Karabit nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer‘iyyesinde mün‘akıd meclis-i şer‘i hatîrde verese-i mezbûrundan olub şahsı mahalle-i merkûmeli Hanbarsûm veled-i Serkiz ve oğlu Karkîn ta‘rifleriyle mu‘arrefe zevce-i mezbûre Haykanoş ile sağırân-ı merkûmânın

hukuklarının muhâfazası hakkında li-eclî'l-husûme vasîyi muvakkit ta'yîn kılınan merkez-i Emvâl-i Eytâm müdür-i Mehmed Emîn Efendi ibn-i Tâhir Efendi müvâcehelerinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb müteveffâyı merkûm Umurşât hayâtında malımdan ve yedimden mükerreren iştirâ ve kabz etmiş olduğu emti'ayı ticâriyye semeninden târihten bir buçuk sene mukaddem mahzer-i şuhûdda kendisiyle hisâbımız ru'yet edilerek ez-ğayr-ı teslimât dokuz yüz elli altı kurûş zimmetinde alacak hakkım kalûb hakkı meblağ-ı mezkûr zimmetinde borcu olduğunu kezâlik mahzer-i şuhûdda ikrâr ve i'tirâf etmiş iken meblağ-ı mezkûru bana kable'l-edâ ve'l-ifâ vefât etmiş olmağla suâl olunub meblağ-ı mezkûrun tereke-i vâfiyesinden olmak üzere bana edâ ve teslîmi içün tereke-i mezkûreye vaz'ı yed eden zevcesi merkûme Haykanoş ile müdür-i mûmâ ileyhe kibel-i şer'den tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû gâbbî'd-da'vâ ve'l-istintâk müdde'î 'aleyhâ merkûme Haykanoş ile müdür-i mûmâ ileyh dahi cevâblarında tereke-i müteveffâyı merkûme vaz'ı yedini tav'an ikrâr-ı mâ'adâ müdde'î-i merkûmun ber-vech-i muharrer alacak müdde'âsını külliyyen inkâr eyledikleri müdde'î-i merkûm Mehrân müdde'âsını herbiri evvelen bâ-veraka-i mestûre mensûb oldukları Kızılmesjid mahallesi imâmı Ahmed Efendi ibn-i Molla Ali ve muhtarı Polad Efendi ibn-i İshâk mahalle-i mezbûre Papazı Mıgırdıc veled-i Kiyork ve Mehrîmanok veled-i Kızır nâm kimesnelerden sirren ve ba'dehû mahalle-i mezbûreli Bervârîlî-zâde İbrahim bin Dervîş ve Yâsin bin Hüseyin ve Karaoğlanyân Dikrân veled-i Mıgırdıc ve Kermoyân Arsîn veled-i Serkiz nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları iş'âr ve bi'l-muvâcehe ihbâr olunan mahalle-i mezbûre ahâlisinden İslâm bin Şeyh Allahverdi bin Şeyh Hormuş ve Ohkiyân Simon veled-i Ohik veled-i Karabît nâm kimesnelerin ber-nehc-i şer'î eyledikleri şehâdetleriyle ba'de'l-isbât ve'l-halef mücebince meblağ-ı mezkûr dokuz yüz elli altı kurûşun tereke-i müteveffâyı merkûmden olmak üzere müdde'î-i merkûm Mehrân edâ ve teslîmi içün müdde'î 'aleyhâ merkûme Haykanoş ile müdür-i mûmâ ileyh Mehmed Emîn Efendi'ye tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâdî 'aşar min Rebî'u'l-âhir li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Kızılmescid mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden iken bundan akdem fevt olan Başardoşiyân Umurşât veled-i Barşardoş'un verâseti zevce-i metrûkesi Haykanoş bint-i Hanbarsûm ile sulb-i sağır oğulları Kenil ve Kifâm ve sulbiye-i kebîre kızları Nartîn ve Azînef'e inhisâr-ı tahakkukundan sonra müteveffâyı merkûmun dâilerinden ve mahalle-i mezbûre sâkinlerinden şahsı mahalle-i mezkûreli Mirân veled-i Karapit ve Hersân mahalleli Garibyân Âpît veled-i Hovanîs tâ'rifleriyle mu'arrefe Takohî bint-i Moğidis Hovânîs nâm Hâtûn medîne-i mezkûre mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclis-i şer'î hatîrde verese-i merkûmundan zevce-i merkûme Haykanoş müvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb târihden tahminen yedi mâh mukaddem merkûm Âmurşât hayâtında ahz ve i'tâ etmek üzere Karçikyân kazâsına gideceği esnâda kazâ-i mezkûrden bana zata götürmek üzere malımdan ve yedimden merkûm Âmurşât'a iki yüz sekiz kurûş teslim edûb merkûm dahi ahz ve kabz ederek kazâ-i mezkûre gidib 'avdetinde bana zata götürmediği cihetle meblağ-ı mezkûre kendisinden talep eylediğimde ba'dehû şirâye ederim deyû beni te'hîr ederek meblağ-ı mezkûru bana kable'l-edâ ve'l-îfâ târihden üç mâh mukaddem fevt olmağla meblağ-ı mezkûru tereke-i vâfiyesinden olmak üzere bana edâ ve teslim tereke-i mezkûresine vaz'ı yed eden zevcesi müdde'î 'aleyhâ merkûme Haykanoş'a kibel-i şer'den tenbîh olmak matlûbûmdur. Deyû ğâbbı'd-da'vâ ve'l-istintâk müdde'î 'aleyhâ merkûme Haykanoş dahi cevâbında dahi tereke-i müteveffâyı merkûme vaz'ı yedini ikrâr-ı [152] mâ'adâ müdde'îye-i mezbûrenin ber-vech-i muharrer olacak müdde'âsını külliyyen inkâr eyledikde müdde'îye-i mezbûre Takohî müdde'âsını herbiri evvelen bâ-veraka-i mestûre mensûb oldukları Hersân mahallesi papazı Moyis veled-i Muhtiyâr ve Mahri Mıgırdıc veled-i Manok'dan sirren ve ba'dehû mahalle-i merkûmeli Boğdeser oğlu Poğos veled-i Karapit ve Ovakyân Kalost veled-i Nazar nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları iş'âr ve bi'l-müvâcehe ihbâr olunan mezkûr Hersân mahallesi mütemekkinlerinden ve teb'a-i Devlet-i 'Aliyye'nin Ermeni milletinden Dikrân veled-i Kirkor veled-i Şağu ve Aribyân Apît veled-i Hovânîs veled-i (Emvâlcedik?) (اموالجدك) bi'l-müvâcehe ber-nehc-i şer'î eyledikleri şehâdetleriyle

ba‘de’l-isbât meblağ-ı mezkûru müteveffâyı merkûmdan almadığına ve bağışlamadığına ve nezdinde merhüzesi bulunmadığına dâir müdde‘iye-i merkûmeye yemîn teklîf olundukda müteveffâyı merkûmun nezdinde nühâs bir yemenî sînîsi olduğunu ve bundan başka bir nesnesi olmadığını beyân eylemekle mezkûr sînî müdde‘iye-i merkûmeden iştirâ ve edâ olunarak müteveffâyı merkûmun terekesi meyânında ba‘de’l-idhâl müdde‘iye-i mezbûre tekrâr tahlîf olmağın mücebince meblağ-ı mezkûr iki yüz altmış sekiz kurûşun tereke-i müteveffâyı merkûmdan olmak üzere merkûme Takohî’ye edâ ve teslîme müdde‘i aleyhâ merkûme Haykanoş’a tehbîh olduğu i‘lâm olundu. Fî’l-yevmi’t-tâsi‘ min Rebi‘u’l-âhir li sene semânin ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

Bitlis Vilâyetine

Merkezi niyâbete 15 Teşrîn-i evvel (1)326 târihinden itibâren Bingâzi nâibi Nûreddîn Efendi’nin ta‘yîn olduğu meclis-i intihâb ifâdesiyle bildirilir.

6 Teşrîn-i evvel (1)326

Şeyhu’l-islâm Musâ Kâzım

Bitlis nâ’ibi Halîl Es‘ad Efendi’ye

15 Teşrîn-i evvel (1)326 târihinden i’tibâren Yemen merkez niyâbetine ta‘yîn olduğunuzdan târih-i mezkûrden mukaddem münâsibini bi’t-tevkiil hareket etmeniz meclis-i intihâb ifâdesiyle bildirilir.

6 Teşrîn-i evvel (1)326

Şeyhu’l-islâm Musâ Kâzım

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhak Çukûr nâhiyesinin Kânîreş karyesi ahâlisinden Molla Şemseddîn bin Molla Abdülkerîm bin Feka Ali nâm kimesne medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'isinde mün'akıd meclis-i şer'imizde Erzurûm Vilâyetinin Dere mahallesi ahâlisinden Süleyman bin Seyfullah oğlu İsmâ'îl muvâcehesinde işbu meclis-i şer'i 'âlîde mu'ayene ve müşâhede olunan üç yüz kurûş kıymetli hurmâlî rengine meyâl siyah renkli ve beliyle boğazında yara yeri nişanlı iki buçuk yaşında bir re's dışı merkeb nitâcen malım olub târihten beş gün akdem karye-i mezbûrede kazâ'en zâyî' ederek el-hâlet-u hâzihi işbu müdde'i 'aleyh hâzır mezbûr Süleymân yedinde görmemle bi'l-istihkâk hâlâ taleb ederim. Deyû ğâbbî'd-da'vâ ve'l-istintâk müdde'i 'aleyh mezbûr Süleymân dahi cevâbında mevsûfu'l-eşkâl mezkûr merkebi tarihten üç gün mukaddem Ahlat kazâsına mülhak (...) ve Kuştiyân karyeleri beyninde mezkûr Kuştiyân karyeli ismini bilmediğim bir ermeniden yüz doksan bir kurûş semen medfû' mukâbilinde iştirâ edûb ol-vecihle târih-i mezkûrden berû yedinde şirâen mülkü olduğunu ve mezkûr merkebe vaz'ı yed eylediğini ikrâr-ı mâ'adâ müdde'i-i mezbûrun nitâc müdde'âsını külliyyen inkâr eyledikde müdde'i-i merkûm Molla Şemseddîn ber-vech-i muharrer nitâc müdde'âsını evvelen bâ-veraka-i mestûre Zeydân mahallesi ahâlisinden Hacı Mustafa bin Ahmed Ağa ve Taş mahalleli Reşîd bin Beşşâr Ağa nâm kimesnelerden sirren ve ba'dehû mezkûr Taş mahallesi ahâlisinden Nâdir Efendi ibn-i Beşşâr Ağa ve İron karyeli Abdülmecid bin Tâhir'den dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları iş'âr ve bi'l-muvâcehe ihbâr olunan medîne-i mezbûreye mülhak Surîm karyesi ahâlisinden 'Âdil bin Murad bin Halîl ve Ahlat kazâsına mülhak Bîrik karyeli Mehmed Sıddîk bin Ahmed bin Hüseyin nâm kimesneler şehâdetleriyle isbât etmeğin mücebince ba'de'l-halef mevsûfü'l-eşkâl mezbûr merkebi müdde'i-i mezbûr Molla Şemseddîn'e teslîme müdde'i 'aleyh mezbûr Süleyman'a tenbîh olunduğu i'lâm olundu. Fî yevmi's-sânî ve'l-işrîn min Şevvâli'l-mükerrerem li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

Hâzâ âhirü mâ veka'a min hâzâ's-sicili fi zemâni kazâ'î ve tahte 'ilmî ve (müftî ?) vallahu huve'l-müste'ân ve huve hasbî ve ni'me'l-vekîl. 23 Şevval 1328

Nâib

mühür

[153]

Nâib Vekîli Baş Kâtib Hakkı Efendi'nin Zamanı İdâresi

-1-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'in Zeydân mahallesi ahâlesinden iken bundan akdem vefât eden Mekteb-i İbtidâ'i Mu'allimi Muhyiddîn Efendi'nin babası ve ber-vech-i âtî vârisi olduğunu iddi'a eden mahalle-i mezbûreli 'Abdürrezzâk bin Ca'fer medîne-i mezbûre mahkeme-i şer'îyyesinde mün'akıd meclîs-i şer'imizde Merkez Me'ârif Dâiresi ketebesinden Abdülhakîm Efendi ibn-i Hacı Necmeddîn Efendi muvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb oğlum müteveffâyı mezbûrun verâseti babası bulunduğum cihetle benimle anası ğâibe-i 'anî'l-meclîs Seyrân bint-i Hâlid'e ve bizden başka asla ve kat'an vârisi ve terekesine müstahak âher kimesnesi olmadığı cihetle oğlum müteveffâyı mezbûrun geçen şehr-i Ağustos ma'âşından yirmi bir günlük istihkâkı olan yüz otuz beş kurûş para alacağını Merkez Me'ârif Sandığından kable'l-ahz ve'l-istîfâ vefât etmekle meblâğ-ı mezkûrun doksan kurûş ve on parası bana ve kırk beş kurûş beş parası dahi anası mezbûre Seyrân'a âid olduğundan hisse-i mezkûremi bana edâ ve teslîme müdde'i 'aleyh mûmâ ileyh Abdülhakim Efendi'ye kibel-i şer'den tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ğıbbi'd-da'vâ ve'l-istintâk mûmâ ileyh Abdülhakîm Efendi dahi müteveffâyı mûmâ ileyhın sandık-ı mezkûrde ol-mikdâr kurûş istihkâkı olduğunu tav'an ikrâr-ı mâ'adâ müdde'i-i mezbûrun ber-vech-i muharrer verâset müdde'âsını külliye inkâr eyledikde evvelen bâ-veraka-i mestûre mensûb oldukları Zaydân mahallesi imâmı Molla Ali bin Molla Mustafa ve muhtârı Şemseddîn Efendi ibn-i Mahmûd Efendi'den sirren ve ba'dehû mahalle-i mezbûreli Mehmed Emîn Efendi ibn-i Mûsâ ve Hersân mahalleli Mahmûd Efendi ibn-i Ömer'den dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü's-şehâde oldukları bi'l-muvâcehe ihbâr ve iş'âr olunan herbiri mezkûr Zeydân mahallesi ahâlisinden 'Alâeddîn-zâde Halîl

Efendi ibn-i Ca'fer ve Edebâğlı-zâde Süleymân bin Sâdık Ağa nâm kimesneler şehâdetleriyle isbât etmeğin mücebine verâseti mezkûre'ye ba'de'l-hükm müteveffâyı mûmâ ileyh'in sandık-ı mezkûrde olan istihkâkdan babası müdde'i-i mezbûr 'Abdürrezzâk'ın hakka-i erîsesine isâbet eden doksan kurûş on parayı kendisine edâ ve teslîme dâire-i mezkûreye izâfetle müdde'i 'aleyh mûmâ ileyh Abdülhakîm Efendi'ye tenbîh olduğu i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin ve'l-'işrîn min Şevvâli'l-mükerrem li sene semânin ve 'işrîn ve selâsu mie ve elf.

-2-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis'e mülhak Simek nâhiyesi kurâsından (Arzuvin?) karyesi ahâlisinden Abdullah bin Mahmûd bin Abdullah nâm kimesne medîne-i mezkûre mahkeme-i şer'iyyesinde mün'akıd meclis-i şer'imizde merkez Emvâl-i Eytâm müdürî Mehmed Emîn Efendi ibn-i Tâhir Efendi muvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâm edûb Derse'adetten hânesine gelmekde iken Gümüşhâne mülhekatından Arab deresi yaylası mevki'inde eşkiyâ tarafından katl edilen babam Mahmûd bin Abdullah'ın üzerinde zuhûr eden nukûdu burâ mahkeme-i şer'iyyesine irsâl kılınarak cânib-i şer'i 'âlîden tanzîm kılınan kassam defteri mücebine burada hâzır bulunan vereseleri hisselerini bi'z-zât ahz ve kabz ederek ğâib bulunduğum cihetle hisse-i erîseme isâbet eden yüz on üç kurûş zuhûr-u vürûdiyeme ta'lîkan merkez Emvâl-i Eytâm Sandığına vaz' kılınmış olmağla suâl olunub meblağ-ı mezkûru bana edâ ve teslîme müdür-i mûmâ ileyhe tenbîh olunmak matlûbumdur. Deyû ğibbi'd-da'vâ ve'l-istintâk müdde'i 'aleyh müdür-i mûmâ ileyh dahi cevâbında müteveffâyı mezbûr Mahmûd'un ğâib oğlu Abdullah'ın yüz on üç kurûş hisse-i erîsesi Eytâm Sandığında mahfûz olduğunu ikrâr-ı mâ'adâ müdde'i-i mezbûr Abdullah müteveffâyı mezbûr Mahmûd'un ğâib oğlu olduğunu inkâr eyledikde müdde'i-i mezbûr Abdullah müdde'âsını evvelen bâ-veraka-i mestûre mensûb oldukları Hersân mahallesi imâmı Molla Abdülhâdî Efendi ibn-i Molla İsâ Efendi ve muhtarı Mehmed Efendi ibn-i 'Azîz nâm kimesnelerden sirren ve ba'dehû mahalle-i mezbûreli Şeyh İsmâ'îl bin Şeyh Ahmed ve Rızâ bin Kahraman nâm kimesnelerden dahi 'alenen lede't-tezkiye 'adl ve makbûlü'ş-şehâde oldukları iş'âr ve bi'l-muvâcehe ihbâr olunan herbiri mahalle-i

mezbûreli ‘Îsâ bin Şerîf bin Ken‘an ve Mahmûd bin Abdullah bin Resûl nâm kimesneler şehâdetleriyle isbât etmeğin mücebince müdde‘i-i mezbûr Abdullah müteveffâyı mezbûr Mahmûd‘un ğâib oğlu olduğuna ba‘de‘l-hükm sandık-ı mezkûrede olan yüz on üç kurûş hisse-i erîsesi kendisine edâ ve teslîme müdür-i mûmâ ileyhe tenbîh olunduğu i‘lâm olundu. Fî‘l-yevmi’s-sâmin ve‘l ‘işrîn min Şevvâli‘l-mükerrem li sene semânin ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

-3-

Bitlis Vilâyeti merkezi olan medîne-i Bitlis’in Taş mahallesi ahâlisinden ve ‘Asâkir-i Şahâne Otuz İkinci Alayın Birinci Taburunun Dördüncü Bölüğü efrâdından iken bundân akdem vefât eden Şevkî bin Silâhdâr-zâde Hasan’ın verâseti [154]hâzırân babası mezbûr Hasan bin Mûsâ’ya muhzire ve başka vârisi olmadığı herbiri mahalle-i mezbûre ahâlisinden sirren ve ‘alenen lede’t-tezkiye ‘adl ve makbûlü’ş-şehâde oldukları nümâyân olan mübâşir Mehmed Efendi ibn-i Şûşin bin Abdürrezzâk ve Fâik Efendi ibn-i Tursûn bin Şûşin nâm kimesnelerin hâsım-ı câhid muvâcehesinde ba‘de‘d-da‘vâ vâki‘ olan şehâdetleriyle sâbit ve ol-vecihle inhisâr-ı verâsete hükm-i şer‘î lâhık olmağla ol-vecihle müteveffâyı mezbûrun terekisi hâzırân babası mezbûr Hasan’a isâbet edeceği lede’ş-şer‘î‘l-enver zâhir ve mütehakkık olduğu ‘arz ve i‘lâm olundu. Fî selh-i Şevvâli‘l-mükerrem li sene semânin ve ‘işrîn ve selâsu mie ve elf.

Eytâm Müdür lâhıkı Mehmed Emîn Efendi’nin kefâletinin hadd-ı kifâyeye varmak üzere vermiş olduğu ikinci kefâlet senedi

-4-

Bitlis Vilâyeti merkezinin Emvâl-i Eytâm müdürîyyetinde müstahdem bulunduğum cihetle Emvâl-i Eytâm’a ‘âid olub yedd-i hıfza ve idâre ve bâ taht-i nezâretimde bulunan emvâl ve eşyâ ve nükûddan cüz‘en ve küllî her ne sûretle olur ise olsun zimmetime bir şey geçirmiş ve yâhûd âhere geçmesine müsâ‘ade etmiş bulunur ve müstelzim cezâ olsun olmasın kavânîn ve nizâmât ve umûr-u mahsûsa hükmünce red ve i‘âde veya tazmînât ile

mükellef olur isem ve emvâl-i mezkûreden her birisi kendi ikrâr veyâ mensûb olduğum idârece görülmüş muhâsebe ve evrâk ile anlaşılır ise istihsâl-i hükme muhtâc olmaksızın doğrudan doğruya te'diye ve tazmîne müte'ahhid ve zâmin olduğumu ve berat-ı zimmet ve tazmînât vâki'ayı taht-ı tasarrufumda bulunan emlâkım ile te'mîn eylediğimi işbu kefâletnâme i'tâ kılındı.

Merkez Emvâl-i Eytâm Müdîri Molla İzzet Efendi-zâde Mehmed Emîn bin Tâhir Efendi

imza

Muhâsebeye ve defter-i hâkânî müdürîyyetine 27 (.....)

Sicil ve kefâlet kitâbetine 27 (....)

5852 'Umûm

2229 Husûsî

Mûmâ ileyh Mehmed Emîn Efendi'nin merkezce a'sâr ve ağnâmdan ber-günâ zimmet ve ilişiği kaydına tesâdüf olunamadığından ber-mûceb-i buyruldu îfâyı muktedâyı zımında me'a tahrîr vergi ve defter-i hâkânî idârelerine tevdî' olundu.

Defterdâr nâmına li sene 27(...) 1326

Muharir mua'mele 27 (...)

Ahmed Faruk

Kıymeti / Cinsi / Numro / Mevki'i

14000 / Hâne / 0 / Hân

Mehmed Emîn Efendi bin Tâhir Efendi nâmına

Sâhib-i sened Mehmed Emîn Efendi bin Tâhir Efendi nâmına olarak bâlâda muharrer ğayr-ı ez-süknâ on dört bin kurûş kıymetli bir bâb hânenin mukayyîd olduğu kayden anlaşılmagla tedkîki zımnında Defter-i Hâkânî Müdiriyyeti'ne tevdî' olundu. 3 Muharrem (1)326.

No: 75

Lede'l-mürâca'a mûmâ ileyh Mehmed Emîn Efendi iştirâ eylediği mahal üzerinde inşâ eylediği tebyîn etmekle nâmına kayd olunan ğayr-ı ez süknâ hânenin sûret kaydı (...) nakl ve terkîm kılınmıştır.

Mühür ve imzâlar

[155]

Hisse-i i'âne matlûbâtı bankaya devr olunmuş olmağla kefîl-i mûmâ ileyhimin bu cihetden dolayı bankaca da ilişkisi yoktur. Li sene Teşrîn-i evvel (1)326.

Bitlis Zirâ'at Bankası Şu'besi

Muhâsebe 6 (...)

2085

Mühür ve imzâ tasdîkine 'âid mu'amele-i tasdîkiyyenin mukâvelât muharrerliğince ifâsından sonra kaydlarına işâret verilmesi için vergi ve Defter-i Hâkânî Dâirelerine tevdî' olunmak üzere Eytâm Müdîri Mehmed Emîn Efendi'nin kendi kefâletine mukâbil kaydı çıkârılan ğayr-i ez süknâ on dört emlâkının hâl-i hâzır i'tibâriyle ikmâl-i kefâleti tasdîk olunur. 12 Teşrîn-i evvel (1)326.

A'zâ Dervîş

A'zâ Hüseyin

Es-seyyîd Abdülmecîd Hulûsi

Müdîr-i muharrerât

Defterdâr Ahmed Fehmî

Nâib Es-seyyîd Hâlîl

Bitlis Vilâyet-i vekili İsmâ'îl Hıfzı

Şahsı ve hüviyeti bizce ma'lûm Eytâm müdîri Zeydân mahalleli Kâdî-zâde Mehmed Emîn Efendi ibn-i Tâhir Efendi huzûrumuzla işbu sened münderecâtını ve kabûl ve temhîr eylediğine şehâdet eyleriz. Lî sene 17 Teşrîn-i evvel (1)326)

Şâhid

Mahkeme-i şer'îyye muhzırı Hersân mahallesinden İbrâhîm Halîl Efendi ibn-i Hacı Abdullah Ağa

Mühür

Şâhid

Taş mahallesinden Hizânlı-zâde 'İzzet Efendi ibn-i Hüseyin Efendi

Mühür

17 Teşrîn-i evvel (1)326.

Pul

Pul

Mühür Resûl Sıdkı

mühür Resûl Sıdkı

Numro: 190

Hâricde tanzîm olunan işbu kefâlet senedi zîrînde mevdû' mühür Zeydân mahallesinde Eytâm Müdîri Kâdî-zâde Mehmed Emîn Efendi ibn-i Tâhir Efendi'nin olduğu isimleri bâlâ da muharrer şâhidlerin tasdîkiyle anlaşılmış ve lede't-tefhîm mûmâ ileyh huzûran münderecât senedi ikrâr ve kabûl ve temhîr etmekle bi'l-kayd tasdîk kılındı. 17 Teşrîn-i evvel (1)326.

Bitlis mukâvelât muharrerliği vekîli mahkeme-i bidâyet cezâ baş kâtibi Zeydân mahallesinden Hersenkî- zâde Resûl bin Sıdkı

Mühür

Resûl Sıdkı

İşbu mühür cezâ baş kâtibi Resûl Efendi'nin olduğu tasdîk olunur.

17 Teşrîn-i evvel (1)326.

Mühür

Bitlis Vilâyeti Merkez Bidâyet Mahkemesi 25

Kefâlet bâkî kaldıkça âhere sattırılmamak üzere işbu kefâlet senedi zahrına mahrec hânenin kaydı bilâ sene işâret-i lâzıma terkîm kılınmıştır.

20 Teşrîn-i evvel (1)326.

Mühür

Bitlis Vilâyeti Defter-i Hâkânî İdâresi

No:

Kefîl-i mûmâ ileyhimin 2 Teşrîn-i evvel (1)326 târih ve dokuz yüz nomrulu derkenârdan çıkârilan emlâkının mu'amele-i suhtiyyesi icrâ kılındı.

20 Teşrîn-i evvel (1)326

Vergi memûru

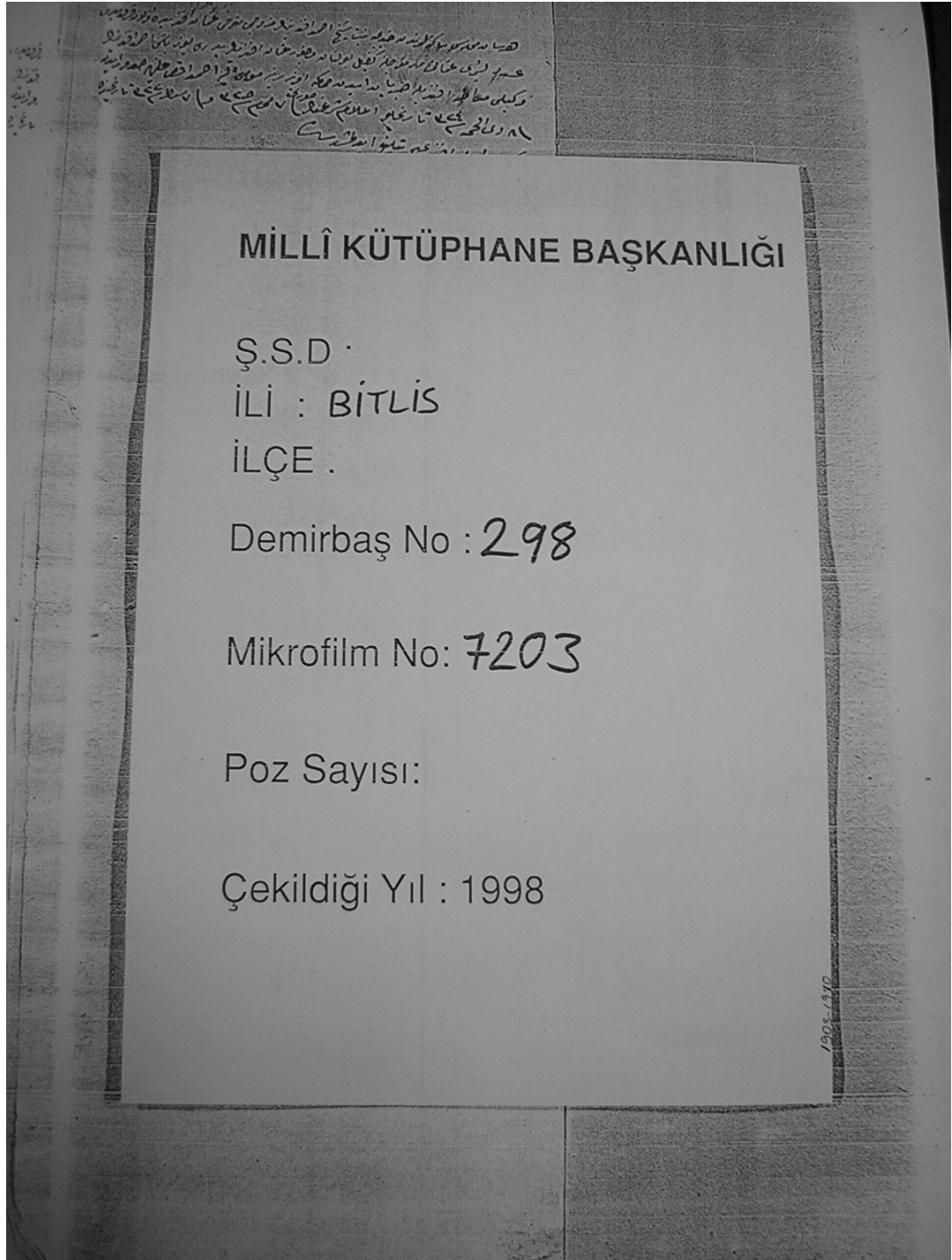
mühür

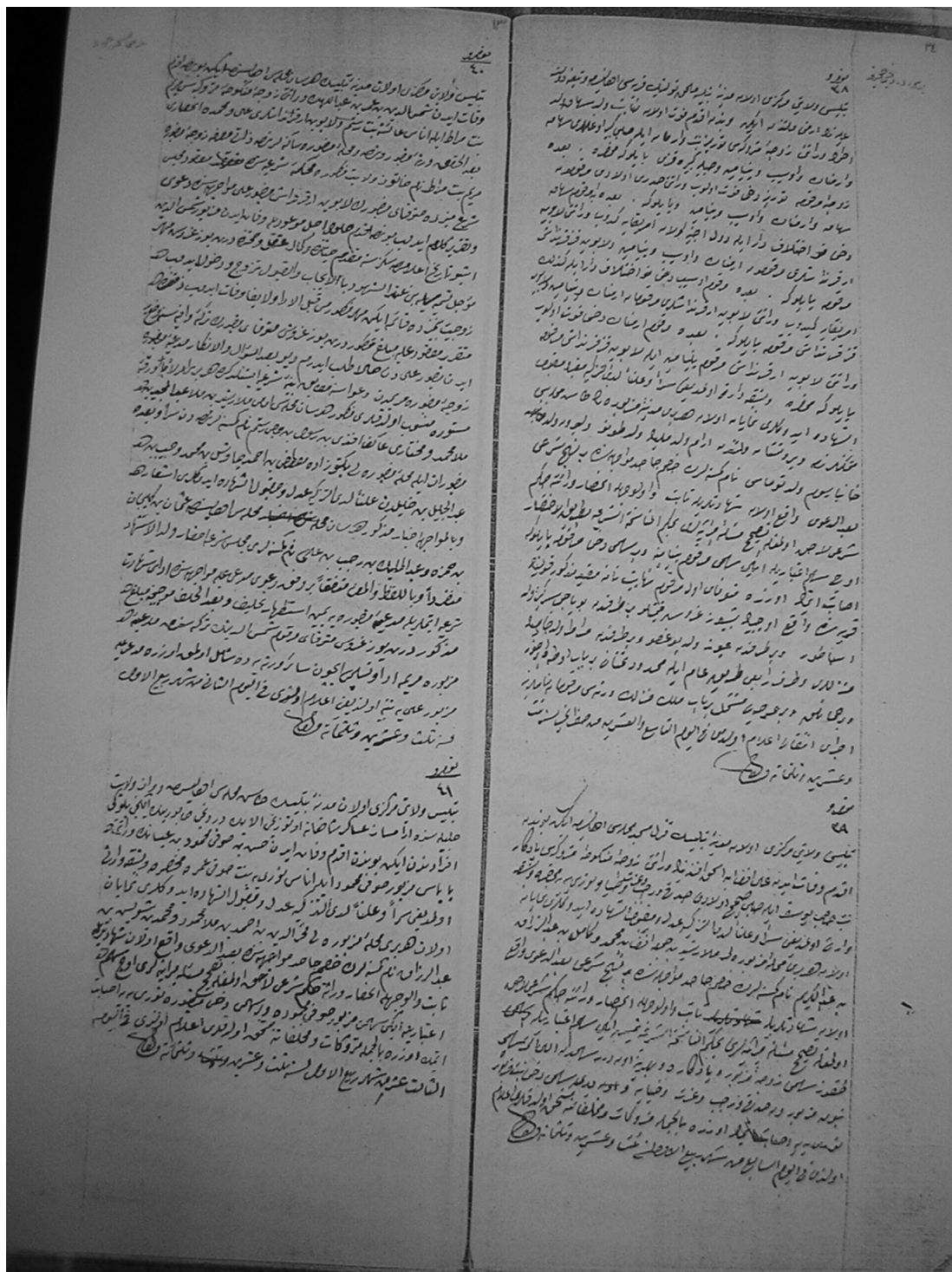
Vasfî

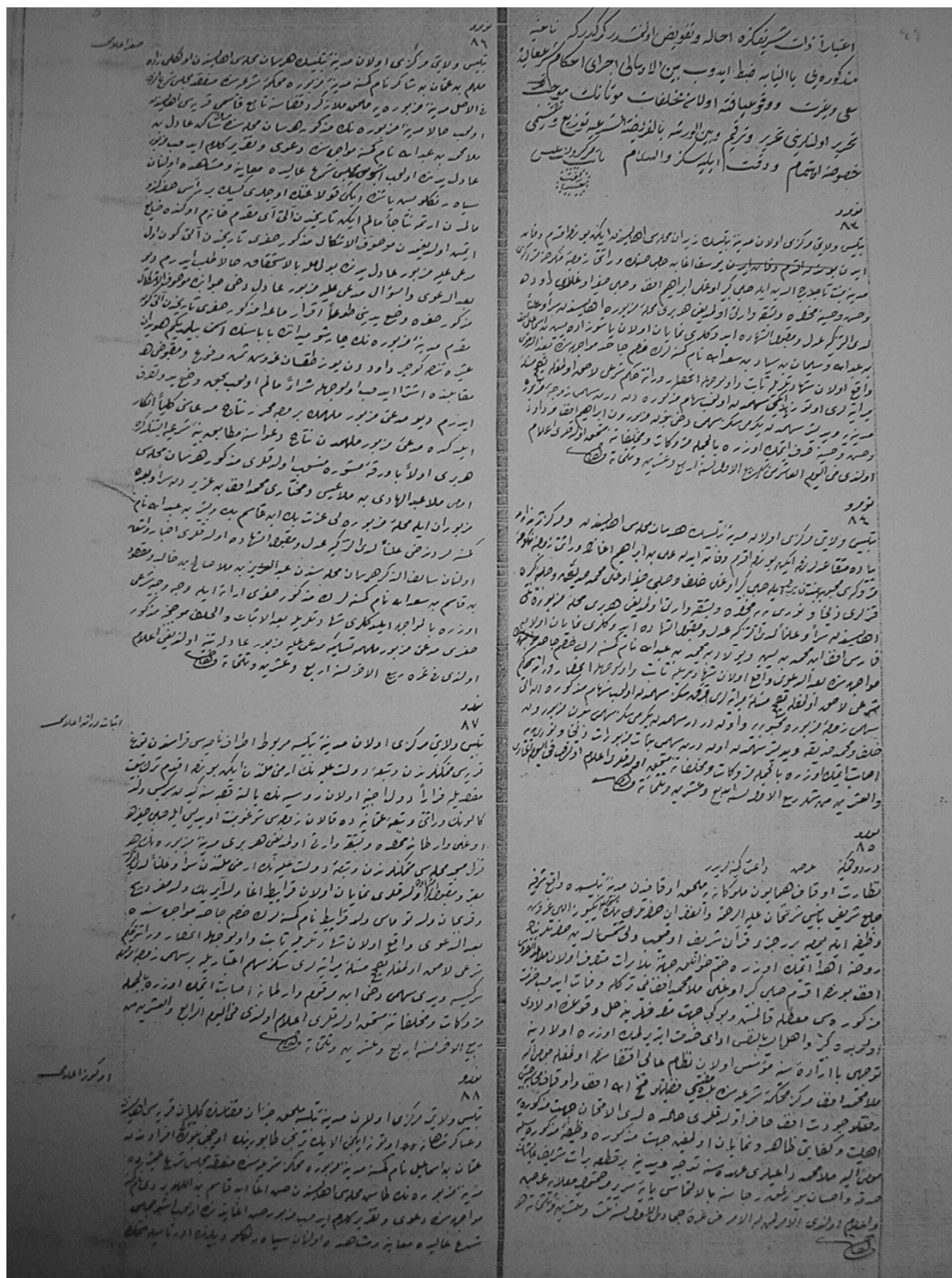
Zemânı vekâletim burada hitâm bulmuşdur.

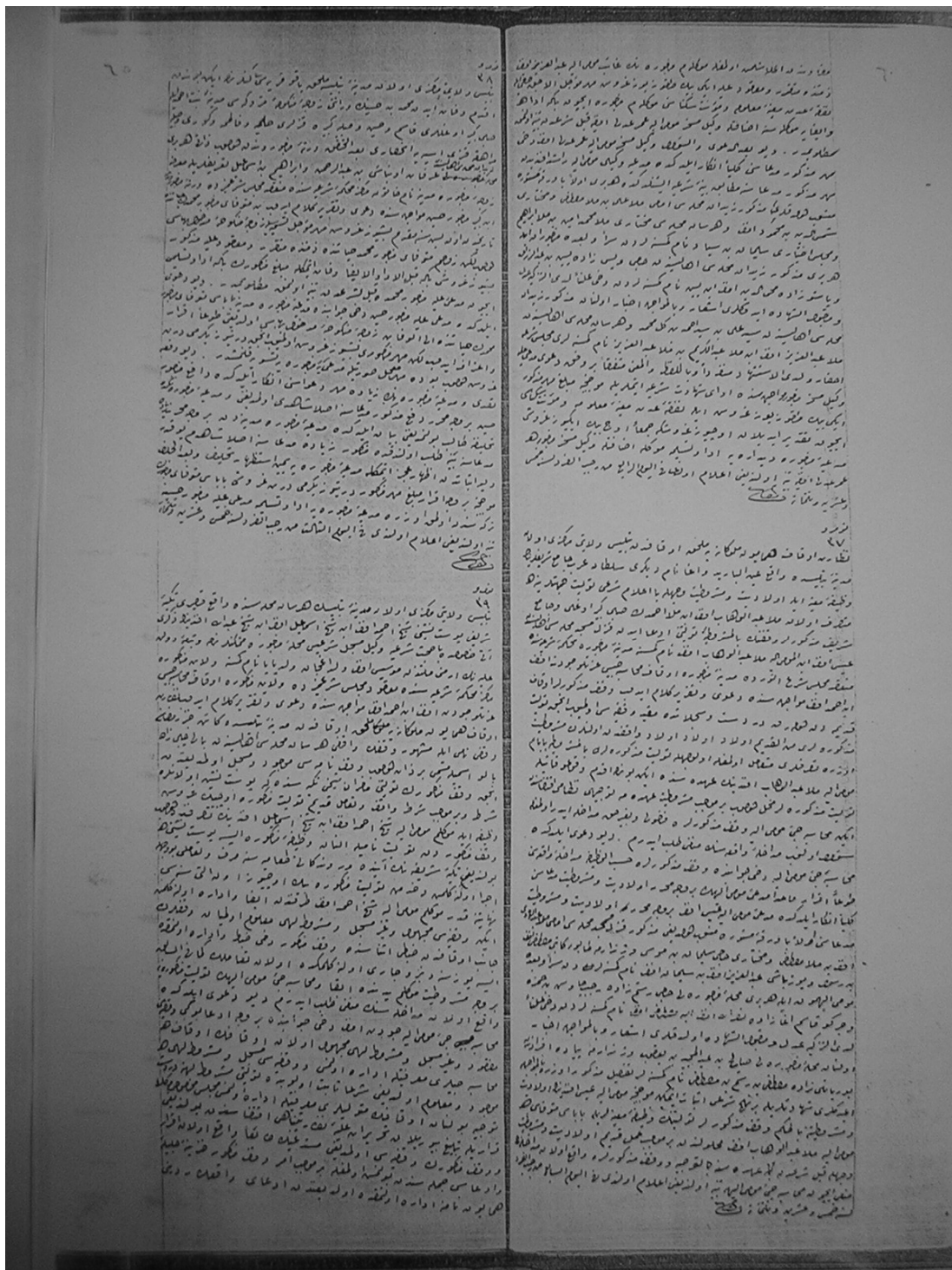
Baş Kâtib Nâib Vekîli

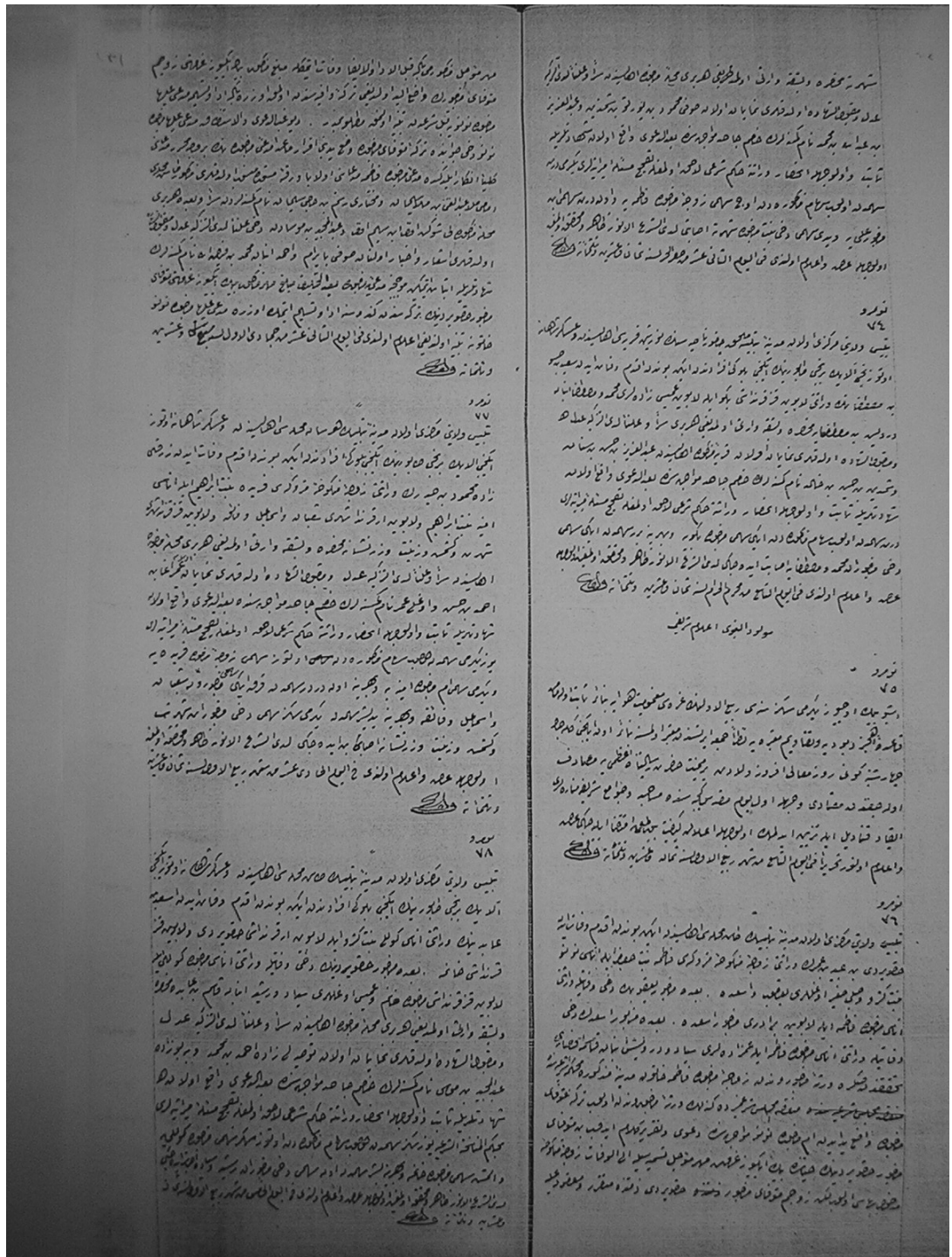
EK-3 Metnin Aslından Örnekler

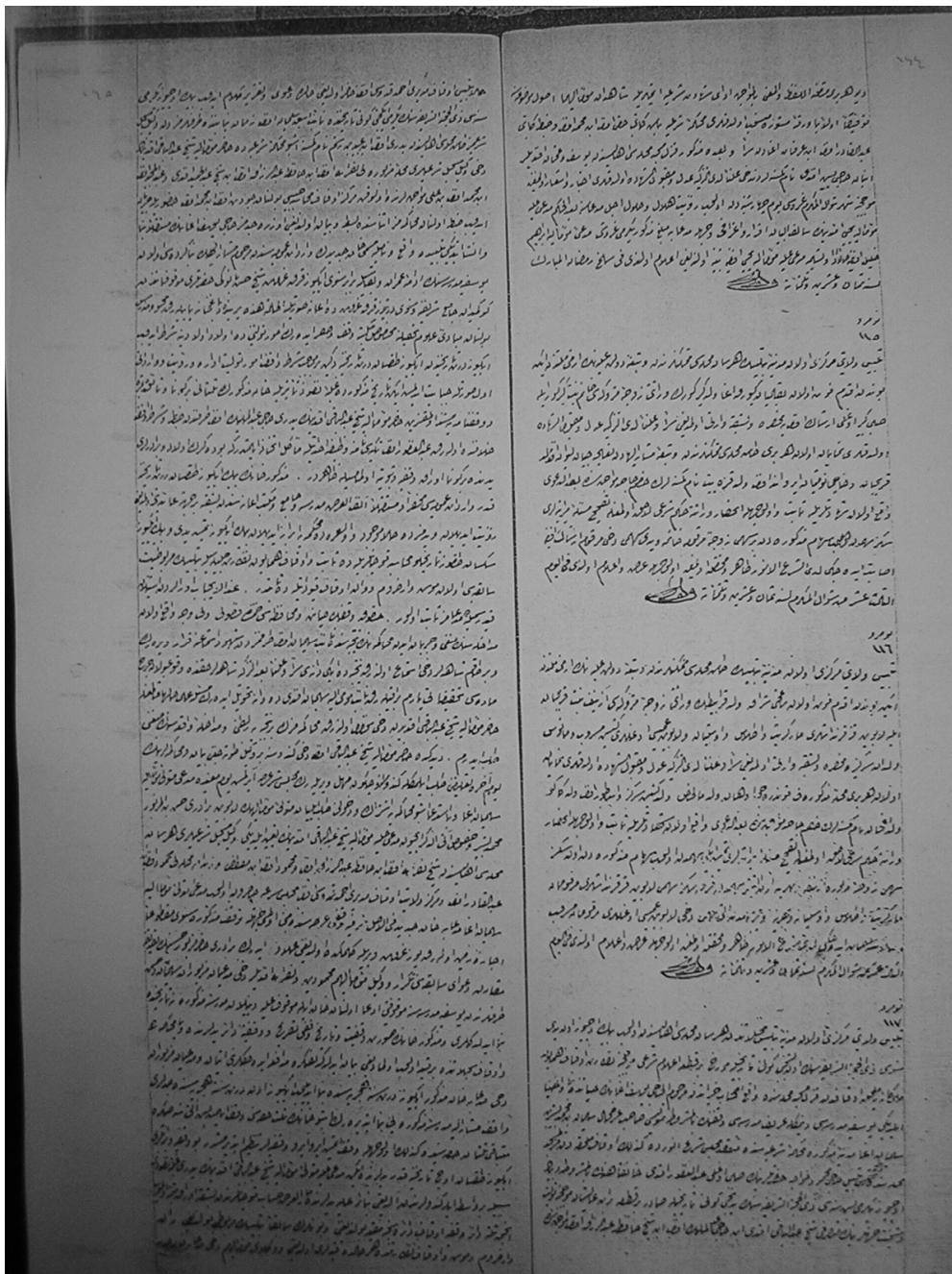

ÖZGEÇMİŞ

Mehmet Sıddık ARVAS, 1980 yılında Van'ın Çatak ilçesinin Aşağınarlıca köyünde doğdu. İlkokula köyünde başlayıp İstanbul'da bitirdi. Liseyi Bursa İmam Hatip Lisesi'nde okudu. 1997 yılında girdiği Uludağ Üniversitesi İlahiyât Fakültesi'nden 2002 yılında mezun oldu. 2003 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyât Anabilim Dalı İslâm Tarihi Bilim Dalı'na Yüksek lisans öğrencisi olarak kabul edilmiştir

BİBLİYOGRAFYA

Akdağ, Mustafa, **Türkiyenin İktisâdi ve İctimâi Tarihi**, İstanbul: Eren Yayınları, 1974.

Akgündüz, Ahmet, **Şer‘iyye Sicilleri Mahiyeti Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler**, C. I, İstanbul: TDAV, 1988.

Arınç, Kenan, Bitlis’te Nüfus Hareketleri, **Türk Araştırmaları Dergisi**, yıl, XXXIII-12, Ankara, 1997.

Aydın, Mehmet Akif, **Türk Hukuk Tarihi**, İstanbul: Hars Yayıncılık, 2005.

Baltacı, Cahid, **XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri**, İstanbul: İrfan Matbaası, 1976.

_____, “**Osmanlı Eğitim Sistemi**” Osmanlı Ansiklopedisi, C.2, İstanbul: İz Yayıncılık, 1996.

Bardakoğlu, Ali, “kefâlet”, **DİA**, C.25, İstanbul, 2002.

_____, “hırsızlık”, **DİA**, C.17, İstanbul, 1998.

_____, “Bey” **DİA**, C.6, İstanbul, 1992.

Bilmen, Ömer Nasuhî, **Hukûk-ı İslâmiye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kâmusu**, C.VIII, İstanbul: Bilmen Yay. 1998.

Bitlis Vilâyeti Salnâmesi , Bitlis H.1310/ M.1892, Bitlis Vilâyet Matbaası , 1308.

“Bitlis”, **Türk Ansiklopedisi**, C.7, Ankara: MEB, 1968.

“Bitlis”, **Yurt Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul : Anadolu Yayıncılık. 1982.

Cin, Halil – Akgündüz, Ahmet, **Türk Hukuk Tarihi**, C.I, İstanbul: OSAV, 1995.

Çadircı, Musa, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, Ankara: T.T.K.Yayınları,1997.

Çetin Osman, **Sicillere Göre Bursa’da İhtidâ Hareketleri ve Sosyal Sonuçları**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999.

Devellioğlu, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara: Aydın Kitapevi, 1996.

Ekrem Buğra Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri**, İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2004.

Erdoğan, Mehmet, **Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Rağbet Yayınları, 1980.

Eryılmaz, Bilal “Osmanlılarda Millet Sistemi” **Osmanlı Asiklopedisi**, C.6, İstanbul: İz Yay.,1996.

Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C. 10-12,İstanbul: Çağ Yayınları, 1989.

Göncüoğlu, Süleyman Faruk, - Kumbasar, Zeliha , **Gelenekten Geleceğe Camiler**: İstanbul: Kiptaş, 2006.

Halaçoğlu, Yusuf, “Şer’iyye Sicilleri Toplu Kataloğuna Doğru”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Târih Dergisi**, sayı.30, İstanbul,1976

_____, **Ermeni Tehciri**, Babiâli Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Hızlı,Mefâil “**Maddî Kültür Varlıklarımızın Onarımlarını Belirlemede Şer’iyye Sicillerinin Rolü**”, İstanbul: Taç Vakfı Yıllığı, 1991

İnalcık, Halil, Osmanlı Tarihi Hakkında Mühim Bir Kaynak, **DTCFD**. C.1 Ankara,1943.

Karaman, Hayrettin, **Anahatlarıyla İslam Hukuku**, İstanbul: Ensar Neşriyât, C. II, 1988.

_____, **Mukayeseli İslâm Hukuku**, C. 3, İstanbul: Nesil Yayınları, 1996.

Kazıcı, Ziyâ, **İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi**, İstanbul: İFAV, 2003.

_____, **Osmanlı'da Eğitim ve Öğretim**, İstanbul: Bilge Yayınları, 2004.

_____, **Osmanlı'da Toplum Yapısı**, İstanbul: Bilge Yayıncılık, 2003.

_____, **Anahatlarıyla İslam Eğitim Tarihi**, İstanbul: İFAV, 1995.

_____, **İslâmî ve Sosyal Açıdan Vakıflar**, İstanbul: Marifet Yay. 1985.

Köhler, Wilhem, **Evliya Çelebi Seyahatnâmesinde Bitlis ve Halkı**, çev. Haydar Işık, İstanbul: Alan yay.,1988.

“Kuruş”,**Ana Biritannica Ansiklopedisi**, C. 20, İstanbul: AnaYay. 1994.

Sami Semsettin, **Kâmûs-ı Türki**, İstanbul: Bedir Yayınevi, 1989.

Tatoğlu, Mehmet Ali, “**753 Numaralı Şer’iyye Siciline Göre Balıkesir’de Ekonomik, Sosyal ve Dini Hayat**” Marmara Üniversitesi SBE (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul, 2006

Oğuz, Mustafa, **Girit (Resmo) Sicil Defterleri (1061-1067)**, Doktora Tezi, İstanbul: 2002.

Ongan, Halit, **Ankara’nın I Numaralı Şer’iye Sicili**, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1958.

Kılıç,Orhan, **XVI.Yüzyılda Adilcevâz ve Ahlât**, Ankara: Tamga Yayıncılık, 1999.

Ortaylı, İlber, **Hukuk ve İdâre Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kadı**, Ankara: Turhan Kitabevî, 1994.

_____; **Tanzimattan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği**, İstanbul: Hil Yayınları, 1985.

Önkal, Ahmet - Öztürk, Nebî “cami”, **DİA**, C.7, İstanbul, 1993.

Erol, Özbilgen “Osmanlıda Gündelik Hayat” **Osmanlı Ansiklopedisi**, C.,2, İstanbul: İz Yayıncılık, 1996.

Özel, Ahmet “Gayri Müslim”, **DİA**, XVI, İstanbul, 1998.

Özkaya, Yücel, **XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları**, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1985.

Öztürk, Said, **Askeri Kassama Ait Onyedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri, (Sosyo-Ekonomik Tahlili)**, İstanbul: Kitabevi, 1995.

Öztuna, Yılmaz, **Büyük Türkiye Tarihi**, C.11,Ötüken Yayınevi, İstanbul: 1978.

Pakalın, M. Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimler Sözlüğü**, C. I.-II.-III, İstanbul: M.E.B, 1993.

Polat, Ebru, **H.1316.1317.1318 (M.1898.1899.1900) Tarihli Bitlis Vilâyet Salnâmelerinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi**, Erciyes Üniv. S.B.Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2006.

Tuncel, Metin, “Bitlis”, **DİA**, C.I, İstanbul, 1988.

Sahillioğlu, Halil, **Bir Asırlık Osmanlı Para Tarihi (1640-1740)**, İstanbul, 1965.

Schacht, Joseph “Vesâyet”, **İA**, C.13, Ankara: MEB, 1988.

“Para”, **Yeni Türk Ansiklopedisi**, C.4, İstanbul: Ötüken Yay. 1985.

Uzunçarşılı, İ. Hakkı, **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı**, Ankara: TTK, 1988.

Yücel, İrfan, “hilâl”, **DİA**. C.18, İstanbul,1998.

Yüksel, Hasan, **Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Hayatında Vakıfların Rolü**, Sivas, 1988.